

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CERCETĂRII
ȘI TINERETULUI

VALENTIN BĂLUȚOIU
MARIA GRECU

Istorie

Manual pentru clasa a XII - a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

Manualul a fost aprobat prin Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului nr. 1342/45 din 19.06.2007, din 19.06.2007 în urma evaluării calitative și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordinul Ministrului Educației și Cercetării nr. 5959 din 22.12.2006.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂLUȚOIU, VALENTIN

Istorie: manual pentru clasa a XII-a/

Valentin Băluțoiu, Maria Grecu. - București: Editura

Didactică și Pedagogică, 2007

ISBN 978-973-30-1872-8

I. Grecu, Maria

94(498)(075.35)

© **EDP 2007**. Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Didactice și Pedagogice R.A., București. Orice preluare, parțială sau integrală, a textului sau a materialului grafic din această lucrare se face numai cu acordul scris al editurii.

Referenți: prof. univ. dr. **Vladimir Osiac**
prof. grad I. **Maria Pinoșanu**

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

Str. Spiru Haret nr. 12, sector 1, cod 010176, București

Tel.: (021)315.38.20

Tel./fax: (021)312.28.85

e-mail: office@edituradp.ro

www.edituradp.ro

Comenzile pentru această lucrare se primesc:

prin poștă: pe adresa editurii, cu mențiunea *Comandă carte*

prin e-mail: marketing@edituradp.ro

comercial@edituradp.ro

comenzi@edituradp.ro

prin tel./fax: (021)315.73.98; (021) 313.34.70

Redactor: prof. **Valentina Jercea**

Tehnoredactor: **Anca Melcher**

Coperta: **Elena Drăgulelei Dumitru**

Număr de plan: 52118/2007. Format: 8/54×84
Coli de tipar 37. Bun de tipar: iulie 2007.

Tiparul executat la C.N.I. CORESI, București

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

de Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume,
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!“, strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pământ!

I. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

1.

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

COMPETENTE:

1.1. Construirea unor explicații și argumente intra- și multidisciplinare cu privire la evenimente și procese istorice.

3.1. Compararea surselor istorice în vederea stabilirii credibilității și a validității informației conținută de acestea.

Izvoare

1. Ce înțelegem prin ideea romanității românilor? Aceasta este, în primul rând, ideea despre descendența romană a românilor din coloniștii romani transplantați în Dacia traiană; de aci decurge logic o serie de idei înrudite și adiacente, dar care fac parte din ansamblul categoriei istorice de romanitate a românilor. Aceste idei complementare sunt: ideea stăruinței elementului roman în Dacia abandonată de Aurelian năvălirilor barbare; ideea unității de neam a românilor din întregul teritoriu locuit de ei; ideea latinității limbii române, ideea esenței romane a unor obiceiuri și datini populare. (Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor*)

2. Coperta remarcabilei lucrări, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, aparținând istoricului, originar din Transilvania, Adolf Armbruster (București, 1993)

3. Acest pământ a fost locuit odinioară de geți... În cele din urmă au fost subjugați și zdrobiți de forțele romane. Și a fost dusă acolo o colonie de romani, care să-i țină în frâu pe daci, sub conducerea unui oarecare Flaccus, după care a fost numită Flacchia. Apoi după o lungă perioadă de timp, alterându-se numele, așa cum se întâmplă, a fost numită Valahia, și în loc de flacci <locuitorii> au fost numiți valahi. Acest popor până acum are un grai roman, deși schimbat în mare parte și abia putând fi înțeles de un om din Italia. (Enea Silvio Piccolomini, *Cosmografia*, tipărită în 1501)

4. Căci românii se trag din romani, ceea ce mărturisește până în vremea de acum limba lor, care deși se află în mijlocul unor neamuri barbare atât de felurite, nu a putut fi răpusă. Ei au locuit în partea cealaltă a Dunării pe care odinioară o populau dacii și geții, căci partea de dincoace au ocupat-o apoi bulgarii... Căci din legiunile și coloniile duse în Dacia de Traian și de ceilalți împărați romani s-au tras românii, pe care Pius [Enea Silvio Piccolomini] îi derivă din Flaccus... Deși năvălirile barbare de tot felul s-au revărsat asupra provinciei Dacia și asupra poporului roman și regiunii geților împreună cu Panonia, totuși s-a văzut că n-au putut fi răpuse coloniile și legiunile romane care se dezvoltaseră de curând. Încate de valurile de barbari, ele totuși mai exală limba romană, și ca să nu o părăsească nicum, se împotrivesc cu îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea neatinsă a vieții, cât a limbii. Căci cine nu s-ar minuna dacă ar sta să socotească dese puhoai ale sarmaților și goților, și de asemeni ale hunilor, vandalilor și gepizilor și incursiunile germanilor și longobarzilor că s-au păstrat încă până acum la daci și geți rămășițele limbii romane? (Antonio Bonfini, *Decadele*)

Antonio Bonfini (1434–1503) a fost umanist italian. La comanda regelui Matei Corvin, el a scris o istorie a ungarilor (*Decadele*) din care fac parte rândurile de mai sus.

5. Papa Pius al II-lea (1458–1464).

Numele său era Enea Silvio Piccolomini (1405–1464), care și-a câștigat un mare prestigiu în calitate de umanist și istoric al Renașterii. Imaginea reprezintă un portret realizat de pictorul Pinturicchio.

6. Dar chiar și în vremea noastră aceste state se deosebesc printr-o întreită împărțire în Transilvania, Țara Românească și Moldova. Și locuitorii acestora se numesc români, iar ai aceleia numite la început: secui, unguri și sași; și că această împărțire a rămas de la tradiția aceea străveche a geților și a dacilor [...] Poporul care locuiește aceste pământuri în vremea noastră este acel al valahilor care își trage originea de la romani deși cu un nume mult schimbat [...] Însă pentru ca să se lămurească această îndoială prin argumente mai sigure, și să se arate hotărât că valahii își trag originea de la romani, voi aduce două argumente... Lăsând de o parte nenumăratele cuvinte pe care valahii le au întocmai și cu același înțeles ca în limba latină și în dialectele italienilor, când întreabă ei pe cineva dacă știe să vorbească pe limba valahă spun: „Oare știi românește?” sau când întreabă dacă este valah îl întreabă dacă este român. (Anton Verancsics, *Descrierea Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești*, după 1549)

Anton Verancsics (1504–1573), de origine dalmată, a fost un umanist erudit, aflat în legătură cu oameni de cultură celebri (Erasmus, Melanchton, Honterus). A îndeplinit funcția de arhiepiscop de Strigoni și vicerege al Ungariei în slujba Habsburgilor. A locuit o vreme la Alba Iulia.

7. Scenă de pe Columna lui Traian, care înfățișează și pe daci și pe romani.

8. Acea parte... care este dincolo de râul Tisa se numea odinioară... Dacia. Aceasta, atingând spre nord o parte a Sarmăției [Poloniei], se întinde de la Munții Carpați până la cotitura râului Tyras [Nistrul]. Iar spre sud se mărginește cu Dunărea..., spre apus cu Tisa... Ea cuprinde țările: Valahia mare, care se numește Țara Românească (Transalpina), Moldova, Transilvania, Maramureșul, țara dintre Someșuri, Crișana [...] României, după cum este tradiția, sunt niște colonii ale romanilor. Dovada acestui lucru este faptul că au multe puncte comune cu vorbirea romană. (Nicolaus Olahus, *Hungaria*)

9. Nicolaus Olahus

(1493–1568), a fost un mare umanist al secolului al XVI-lea, român de origine. A corespondat cu mari oameni de cultură ai timpului său, în primul rând Erasmus din Rotterdam. A ocupat funcții religioase importante (arhiepiscop de Strigoni și primat al Ungariei) și în slujba Habsburgilor (vicerege al coroanei ungare în 1562).

10. Așijderea și limba noastră din multe limbi ieste adunată și ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcară că de la Râm [Roma] ne tragem, și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate [...] În țara Ardealului nu lăcuiesc numai unguri, ce și sași peste samă de mulți și români peste tot locul, de multu-i lățită țara de români decâtu de unguri... Rumânii, câți se află lăcuitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroșu, de un loc suntu cu moldovenii și toți de la Râm se trag. (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

11. Și suptu acel nume (al Daciei) au trăitu aceste țări, până la al doilea discălecatu cu Dragoș-vodă. Și acum mulți ne zic noao, țării noastre și Țării Muntenestei, streinii, Dația, însă norodul, neamul lăcuitarilor, nu și-au schimbat numele său, ci tot romanus, apoi cu vreme și îndelungate vacu romani, apoi rumâni, până astăzi. Și țările megiaiași, știind de unde au ieșitu neamul acesta, că de la Italia, cării țări îi zicu streinii vlah, vloh, unii zic valios, ungurii olaș, de pe vloh, adecă italian, au zis vlah și munteanii Valahia, mai târziu. (Miron Costin, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*)

12. Miron Costin, marele cronicar din secolul al XVII-lea.

13. Iară noi într-alt chip de ai noștri și de toți cât sânt rumâni, ținem și creadem, adevărindu-ne den mai aleșii și mai adeveriții bătrâni istorici și de alții mai încoace, că valahii, cum le zic ei, iară noi, rumânii, sântem adevărații romani și aleși romani în credință și bărbăție, den carii Ulpie Traian i-au așezat aici în urma lui Decheval, dupre ce de tot l-au supus și l-au pierdut, și apoi și alalt tot șireagul împăraților așa cum i-au ținut și i-au lăsat așezați aici și dintr-aceleora rămășiță să trag până astăzi rumânii aceștea. Însă rumâni înțeleg nu numai ceștea de aici, ce și den Ardeal, carii încă mai neași sânt, și moldoveanii, și toți câți și într-altă parte să află și au această limbă, măcară fie și cevași mai osebită în niște cuvinte den amestecarea altor limbi, cum s-au zis mai sus, tot romani îi ținem, că toți aceștea dintr-o fântână au izvorât și cură. (Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*)

14. Inochentie Micu Clain (1692–1768). Era episcop unit și unicul român în Dieta Transilvaniei. A activat pentru recunoașterea drepturilor poporului său, utilizând argumentele romanității românilor: vechimea, numărul și continuitatea urmașilor Romei în Transilvania.

16. Deci pe unde ajungeau trâmii Romei ucidu pre Daci, aprindu locașurile lor și mulți d'in ei i robescu, pre carii afara de tota indoiel'a. Români după dătina lor i-au adusu cu sine in Itali'a, că se le servésca, adeca se le slugésca pana la mórte[...]

Că se nu dicu nemicu despre aceea, că insusi stralucirea sangelui Românu inca destulu erá a impedecá pre Români, că se nu se casatorésca cu unele barbare cumu eráu muierele dáce. (Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*)

18. Martin Felmer [1760–1810] a scris un tratat despre originea românilor, publicat exact la 100 de ani după moartea autorului... O teză larg răspândită în istoriografia noastră atribuie lui Daniel Philippide prima mențiune a „României”, pentru cele două principate dunărene, în lucrarea sa apărută în 1816. Or, cercetând cu atenție tratatul lui Felmer, constatăm într-un loc preocuparea autorului de a exprima într-o singură expresie realitățile contemporane lui, corespunzătoare Daciei antice, așa cum a fost ea circumscrisă de autorii antici. Singurul element comun din acest spațiu era poporul român. Ca atare, Martin Felmer aplică acestui spațiu denumirea de Romanien [România]. (Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor*)

20. ... și inscripțiunile găsite atât în Dacia, cât și aiurea ne dovedesc cu prisosință ființarea poporului dac după cucerire, precum și romanizarea lui... Departe de a alcătui o castă despărțită de poporul cucerit, romanii se legau cu el prin căsătorii, îi înlesneau intrarea în cetățenia romană și cu toate că îl întrebunțau în toate lucrările îl făcea să se bucure de toate avantajele. (A.D. Xenopol, Teoria lui Roesler. *Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană*)

15. Națiunea română este cu mult cea mai veche dintre toate națiunile Transilvaniei din vremea noastră, întrucât este un lucru sigur și dovedit, pe temeiul mărturiilor istorice, a unei tradiții niciodată întrerupte, a asemănării limbii, datinilor și obiceiurilor, că ea își trage originea de la coloniile romane aduse la începutul secolului al doilea de către împăratul Traian, în nenumărate rânduri, în Dacia, cu un număr foarte mare de soldați veterani, să apere provincia [...] Drept aceea, Națiunea română... se roagă și cere:

1) Ca denumirile odioase și pline de ocară: tolerați, admiși, nesocotiți între Stări și altele de acest fel [...] să fie cu totul îndepărtate, revocate și desființate în chip public, ca nedemne și nedrepte, și astfel, prin îndurarea Majestății Voastre Preasacre, națiunea română să fie repusă în folosința tuturor drepturilor... (*Supplex Libellus Valachorum*, 1791)

17. Ele [Țările Române] s-au născut în spiritul pluralismului statal specific Europei Evului Mediu, ca etapă intermediară, necesară unificării politice depline a întregului spațiu etnic românesc, a „ȚĂRII” unice a tuturor românilor **România** („**Rumunia**”, la Rudolf din Ems, cca. 1250)... (Mircea Dogaru, *Singur împotriva Europei*)

19. Romanitatea Daciei a fost însă diferită de cea a altor provincii cucerite de armata Romei. În Italia de Sus, Gallia, Spania... ea a fost produsul unei fericite deznaționalizări a unei populații numeroase preexistente care a continuat să reprezinte majoritatea, a atragerii acestei populații la un alt mod de a gândi și a vorbi, a amestecului unei părți a sangelui roman imigrat cu cel local... În Dacia însă a fost creată o adevărată țară de colonizare dintr-un teritoriu slab locuit și înconjurat de o populație dușmănoasă, în care însă romanitatea nu și-a înfipt rădăcini atât de adânci, nesprrijindu-se pe bazele sigure ale unei naționalități cucerite și din punct de vedere spiritual. De aici și ușurința cu care mai târziu a putut fi îndepărtată și a dispărut..., fiind ștearsă ca o simplă poleială. [...] Unii susțin că provincialii romani s-au refugiat în munți pentru a-și păstra acolo libertatea și viața. (Robert Roesler, *Studii românești*, apud *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

21. Cei care susțin menținerea unei populații romanice în Dacia se împart în două categorii. Unii susțin părerea că provincialii romani s-au refugiat în munți pentru a-și păstra libertatea și viața, alții..., consideră că ei au rămas netulburați în văi și câmpii în vechile lor case și așezări. Împotriva primei păreri putem ridica întrebarea de ce coloniștii romani, obișnuiți cu bunurile unei culturi mai dezvoltate, ar fi preferat să îmbrățișeze o viață în sălbăticie, să schimbe modul de viață urban și agricultura cu păstoritul... A doua părere își găsește respingerea în căutarea zadarnică a presupusei continuități a orașelor și populației Daciei în toate monumentele literare ale vecinilor. (Robert Roesler, *Studii românești*, apud *Istoria României în texte*, Editura Corint, București, 2001)

23. [Limba română] Nu este o limbă neolatină, ori un dialect al limbii italice de la Tibru, din contra ea este în fond numai o continuare a limbii pelasge [vorbită de populația care trăia pe teritoriul Europei înainte de venirea indo-europenilor] de la Carpați de unde au emigrat în diferite timpuri o mulțime de triburi unele spre apus iar altele spre ținuturile meridionale. (Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*)

24. Coperta lucrării *Dacia preistorică* (1913) a lui Nicolae Densușianu (1846 – 1911). Nicolae Densușianu a fost un mare erudit, membru al Academiei Române. Cartea sa, *Dacia preistorică*, a fost scrisă într-o vreme în care arheologia nu punea la îndemâna savanților prea multe informații despre daci. În cartea *Dacia*

DACIA PREISTORICĂ

de
NICOLAE DENSUȘIANU

preistorică, în urma analizei unui material imens aparținând autorilor antici, Nicolae Densușianu ajunge la concluzia că vechea Dacie a fost centrul celor mai importante evenimente ale istoriei din acea epocă și că limba română este moștenită de la daci.

22. Învățații cari scriu istoria popoarelor sunt de două feluri: unii, cari din copilărie și până la adânci bătrânețe au trăit tot între cărți, iar alții, cari au trăit și viața cea de toate zilele, cu luptele, necazurile, ură-țeniile și frumusețile ei, cunoscând în carne și oase oamenii de toate felurile. [...] Povestea începuturilor nației noastre românești a încăput, de vreo o sută cincizeci de ani încoace, pe mâna unor învățați străini cari cetiseră multe cărți despre noi, dar țara, viața și firea noastră nu le înțelegeau. Și ei au scris așa cum au găsit în niște istorii vechi, că acum șeisprezece sute de ani, strămoșii noștri dacoromani au plecat, în urma unei porunci împărătești, din țara asta ce o locuim între Nistru și Tisa, și s'au dus dincolo de Dunăre până în fundul Balcanilor și nu s'au întors înapoi decât acum șese sute de ani, când adică hrisoavele vechi vorbesc iară deci, ca fiind aici în România. Învățați de-ai noștri, tot cu cărți vechi, au căutat să dovedească drept greșit părerile învățaților străini pomeniți... Dar numai cu cărțile nu se poate dovedi nimic... Căci aici trebuie întrebată și viața, nu numai cărțile, cari pentru zece veacuri, nu știu să spună mare lucru despre noi în țara noastră de astăzi. [...] Și cum zicem noi: dacă milionul ăsta de oameni [numărul de locuitori ai provinciei romane Dacia, calculat de Vasile Pârvan] a trecut tot la meazăzi de Dunăre, cum spun cele două–trei scrieri vechi, după care s'au luat învățații cei noi, atunci nu se poate să nu găsim dincolo de Dunăre, în ruinele și pietrele vechi scrise, ce ni s'au păstrat... semne că la anul 270 după Hristos populația de acolo s'a înmulțit dintr'odată cu un milion... Și totuș. Toate știrile ce avem de la meazăzi de Dunăre: ruine, pietre scrise, cărți vechi... nu arată... nicio schimbare în anii de după 270. (Vasile Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, Editura Cultura Națională, București, 1923, pag. 5–9).

25. Care a fost rolul dacilor în formarea poporului român? Cu ce au contribuit ei sub raportul demografic, al limbii, al toponimiei și onomasticii?... Un lucru credem noi, este sigur: dacii alcătuiesc baza etnică a poporului român. Această credință o întemeiem pe următoarea argumentare: grosul populației din Dacia Traiană l-au format dacii. Cu toate pierderile suferite în cele două războaie, cu tot numărul însemnat al coloniștilor de limbă latină, ei au păstrat totuși preponderența. Fiindcă dacii erau locuitorii satelor și, oricât de numeroase au fost orașele în noua provincie, totuși satele le întreceau cu mult... Dacă romanismul a prins rădăcini atât de puternice și de stabile în stânga Dunării, e fiindcă a câștigat pe acești daci, pe băștinași. (Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*)

26. Se vorbește mereu de transformarea Daciei în provincie romană. Unii istorici burghezi consideră aceasta ca una din minunile pe care le-a cunoscut istoria țării noastre. Dar, din analiza documentelor existente și accesibile fiecăruia, reiese cruzimea cu care erau exploatare provinciile cotoprite de către Imperiul Roman deci și Dacia. Nu prea vorbesc unii istorici de groaza care cuprindea popoarele, când aveau de autoritățile romane. Nu prea ne ocupăm de lămurirea eroismului și a izvorului acestui eroism al dacilor, conduși de Decebal, în luptele contra cotoptorilor romani, conduși de Traian, eroism care își găsește explicația în dorința fierbinte a dacilor de a nu cădea în sclavia Imperiului Roman. [...] Exagerarea tendențioasă a latinității [are drept obiectiv] a evita studierea și cunoașterea popoarelor vecine, în absoluta lor majoritate slave, și a influenței pe care aceste popoare au exercitat-o asupra formării și dezvoltării poporului român. (Mihai Roller, apud. Florin Constantiniu, *O fază sumbră a istoriografiei românești: Perioada rolleristă, 1947-1958*, http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2002/current10/7_11.html)

27. În analiza depopulării [Daciei] nu este indiferent nici faptul că tocmai partea centrală a țării lui Decebal a devenit provincie nouă. Era teritoriul a cărui populație a fost mai ales nimicită nu numai în război care în mare parte s-a desfășurat, de asemenea, pe acest teritoriu ci și pentru că aici dacii au rezistat până la sfârșit, au rămas fideli lui Decebal până la cupa cu otravă. Romanii au masacrat, în primul rând, populația acestei regiuni, ea a ajuns în sclavie sau s-a refugiat în fața cuceritorilor pe teritoriile neocupate [...] Înlocuirea limbii, care reprezenta gradul cel mai înalt al romanizării, preluarea ca limbă maternă a latinei, nu pot fi demonstrate în Dacia și nici dezvoltarea istorică și socială nu le-a făcut posibil. [...] Cercetarea arheologică din Transilvania, veche de două sute de ani, nu a putut oferi până acum o dovadă certă a continuității populației „romane” din Dacia, care să poată fi luată în considerație. (Istoria Transilvaniei, Budapesta, 1987, apud Mircea Mușat, *Faptele istorice anulează teoriile reacționare*, în *Magazin istoric*, nr. 4/1987).

28. Dar de ce atâta zel pentru a goli de populație daco-romană fosta provincie romană Dacia și îndeosebi spațiul intracarpatic?... În 894, „primul loc de descălecare a ungarilor a fost deci Transilvania. Drumul parcurs apoi de descălecare a fost prin valea Mureșului și a Crișului Repede și poate prin trecătoarea Meseș, în direcția Câmpiei Panonice.” Adică exact invers decât s-au petrecut faptele. Se știe că în 896, triburile ungare au venit în Câmpia Panonică și au încercat să înainteze spre Apus, dar drumul lor a fost barat în această direcție; abia după aceea ele au început să efectueze incursiuni spre interiorul Transilvaniei. Și iată cum printr-un simplu artificiu Transilvania a devenit un străvechi „leagăn” al triburilor ungare, mai vechi decât Câmpia Panonică, unde se află statul maghiar azi. (Mircea Mușat, *Faptele istorice anulează teoriile reacționare*, în *Magazin istoric*, nr. 4/1987).

29. Dar oare ce s-ar întâmpla dacă s-ar dovedi, să zicem, că românii au venit într-adevăr mai târziu, de undeva din Balcani? Nu s-ar întâmpla nimic! O asemenea concluzie nu ar afecta cu nimic configurațiile naționale prezente. Nu cred că cineva s-ar gândi să-i reîntoarcă pe români la sud de Dunăre (evacuându-i de aici pe sârbi și pe bulgari!). Atunci ar trebui și ungurii să pornească îndărăt spre Urali, iar americanii să revină în Europa lăsând continentul indienilor autohtoni. Acesta este un joc stupid. Care poate deveni un joc periculos. Care poate deveni însă sângeros. Nu din vina istoriei, se înțelege, ci din vina oamenilor de astăzi care manipulează istoria urmărindu-și interesele. (Lucian Boia, *România țară de frontieră a Europei*)

1. Formați 5 grupe. Grupa 1 studiază sursele (3), (4), (6), (8); grupa 2 sursele (10), (11), (13); grupa 3 studiază sursele (15), (16), (23), (25); grupa 4 studiază sursele (19), (20), (21), (22); grupa 5 studiază sursele (26)-(29). În cadrul fiecărei grupe:

- comparați sursele în privința informației transmise, a asemănărilor și deosebirilor; pe baza acestei comparații stabiliți validitatea și credibilitatea informației furnizate de sursele respective;

- notați ideile exprimate de fiecare sursă;
- fiecare grupă prezintă soluțiile găsite.

La sfârșitul activității realizați un „eseu de cinci minute” în care să vă notați una sau mai multe idei pe care vi le-ați însușit și să formulați o întrebare în legătură cu o problemă nelămurită privitoare la lecție.

Indicații suplimentare pentru grupa nr. 1:

- Care informații oferite de sursa (3) considerați că sunt corecte și care incorecte?

- Rezumați informația oferită de sursa (5) într-o singură frază.

- Analizați o cauză, care în viziunea lui Bonfini, a contribuit la menținerea romanității și limbii la nord de Dunăre. (5)

- Analizați informația, care confirmă conștiința romanității românilor, furnizată de sursa (7).

- Analizați un argument prin care Nicolaus Olahus demonstrează originea romană a românilor. (8)

Pentru grupa 2:

- Explicați expresia „de la Râm ne tragem”. (10)

- Analizați informațiile furnizate de Grigore Ureche în legătură cu structura etnică a Transilvaniei și cu unitatea etnică a românilor. (10)

- Indicați două argumente utilizate de Miron Costin pentru a demonstra romanitatea românilor. (11)

- Explicați modul în care Constantin Cantacuzino prezintă originea românilor. (13)

- Explicați expresia „toți aceștia dintr-o fântână au izvorât și cură”. (13)

Pentru grupa 3:

- Explicați motivul pentru care reprezentanții mișcării naționale din Transilvania au susținut romanitatea românilor. (15)

- Analizați două argumente aduse de Petru Maior pentru demonstrarea originii pur romane a poporului nostru. (16)

- Explicați motivul pentru care reprezentanții Școlii Ardelenice susțineau originea pur romană a românilor.

- Ce diferență constatați între conținutul sursei (23) și cel al sursei (25) în ceea ce privește strămoșii poporului nostru și limba vorbită de acesta?

- Ce afirmație a lui Roesler din sursa (19) este combătută în sursa (25)?

Pentru grupa 4:

- Prezentați destinul romanității de la nord de Dunăre, în opinia lui Robert Roesler și cauza acestui destin. (19)

- Explicați două argumente ale lui Roesler care neagă continuitatea daco-romanilor după retragerea aureliană. (21)

- Explicați argumentul adus de Vasile Pârvan în sprijinul teoriei continuității. (22)

Pentru grupa 5:

- Imaginea romanilor din sursa (26) este pozitivă sau negativă? Explicați motivul acestei imagini.

- Ce element al etnogenezei românești este pus în evidență în detrimentul latinității în sursa (26)? Care credeți că este cauza unei astfel de viziuni asupra etnogenezei românești?

- În care document citat în lecție ați mai întâlnit ideile din sursa (27)?

- Cunoașteți situații în care prin manipularea istoriei s-a ajuns la conflicte sângeroase?

- Credeți că, în cazul relațiilor României cu vecinii, situații precum cele descrise la întrebarea de mai sus, s-ar putea întâmpla? Care credeți că este rolul istoriei în preîntâmpinarea unor astfel de conflicte?

2. Pornind de la afirmația „Idea romanității românilor este una din ideile fundamentale care privesc istoria românilor”, redactați un eseu în care să utilizați două argumente aparținând istoriei, geografiei, limbii române etc. în sprijinul sau împotriva afirmației de mai sus.

CONȘTIINȚA ROMANITĂȚII ROMÂNILOR

Idea romanității românilor este una din ideile fundamentale care privesc istoria românilor. Această idee implică mai multe elemente (1):

1) Ideea descendenței romane a românilor;

2) Ideea continuității daco-romanilor și românilor în teritoriul fostei Dacii;

3) Ideea unității de neam și limbă a românilor din teritoriile locuite de ei;

4) Ideea latinității românilor etc.

Romanitatea românilor după etnogeneză (sec. X–XII). La puțin timp după încheierea etnogenezei românești există informații în lucrările unor

cărturari ale acelei epoci despre populația romanică din Balcani și din actualul teritoriu al țării noastre. Astfel, românii din Balcani și de la nord de Dunăre sunt denumiți sub numele de „valahi”, „vlahi”, „volohi”, ba chiar „romani” (de către eruditul împărat al Bizanțului, Constantin Porfirogenetul). Ei alcătuiau un popor romanic distinct de alte popoare vecine (bulgarii, ungurii, rușii, cumanii, pecenegii etc). Izvoare vechi (precum *Cronica lui Anonymus*) confirmă prezența populației românești în Transilvania la venirea ungarilor. În condițiile cuceririi maghiare a apărut voievodatul Transilvaniei, în cadrul Regatului Ungariei, și locuit de o populație majoritar românească.

Afirmarea romanității românilor în Evul Mediu (sec. XIII–XV). Mai multe evenimente influențează afirmarea ideii romanității românilor:

1) Apariția statelor medievale Țara Românească și Moldova (secolul al XIV-lea), care au constituit cadrul de afirmare politică, economică și culturală a poporului nostru. În acest context, denumirea de Țara Românească este sugestivă pentru conștiința romanității poporului nostru.

2) Amenințarea otomană. La mijlocul secolului al XIV-lea a fost inițiată expansiunea otomană în Balcani. Rând pe rând principalele state creștine de la sud de Dunăre au fost cucerite de către otomani, care au amenințat direct independența tinerelor state românești. Oamenii de cultură ai epocii, umaniștii, istorici și gânditori ai Renașterii, activau pentru trezirea conștiinței contemporanilor în vederea stăvilirii expansiunii otomane, care punea în primejdie întreaga Europă. În aceste condiții romanitatea românilor este afirmată de umaniștii italieni ai Renașterii din secolul al XV-lea (3), (4), (5), care astfel puneau în evidență moștenirea civilizației antice, pe care o doreau reînviată (Poggio Bracciolini, Flavio Biondo, Enea Silvio Piccolomini, Antonio Bonfini etc).

Secolul al XVI-lea este perioada unor mari transformări care au afectat atât Europa (Renașterea matură, descoperirea Lumii Noi și a drumului maritim spre Asia, Reforma etc), cât și Țările Române.

1) Apogeul Imperiului Otoman și știrbirea autonomiei Țărilor Române. Situația din ce în ce mai dificilă a Țărilor Române în relația cu Imperiul Otoman aflat în culmea puterii sale în timpul lui Soliman Magnificul (1520–1566) a determinat rezistența românilor, ce a culminat cu fapta lui Mihai Viteazul și cu Unirea de la 1600.

2) Apariția tiparului și a scrisului în limba română. Veacul al XVI-lea a adus mari progrese de natură economică și culturală în întreaga Europă (Renaș-

terea matură, descoperirea Lumii Noi și a drumului comercial maritim spre Asia, Reforma etc), dar și în Țările Române. Astfel, în secolul al XVI-lea a apărut tiparul în spațiul românesc și scrisul în limba română, care dovedește conștiința romanității la români.

În aceste condiții, umanistul Nicolaus Olahus (1493–1568), român de origine, s-a afirmat ca una dintre personalitățile culturale de frunte ale epocii sale. El a scris despre originea romană a românilor și despre unitatea etnică și lingvistică a acestora fie că locuiau în Transilvania, fie în Țara Românească sau Moldova (8), (9). Ideea romanității românilor este afirmată și de cărturarii europeni, ca de exemplu dalmatul Anton Verancsics (1504–1573), care confirmă în opera sa existența unei conștiințe a descendenței latine a românilor (6).

Domnia lui Mihai Viteazul a avut un mare ecou în întreaga Europă. Unirea Țărilor Române a provocat politizarea ideii romanității romanilor. Astfel, umanistul ungar Ștefan Szamosközi, care afirmase inițial că românii sunt urmașii romanilor, își schimbă părerea: ei sunt urmași doar ai dacilor romanizați în timpul stăpânirii romane în Dacia.

Marii cronicari din secolul al XVII-lea. Secolul al XVII-lea este secolul de înflorire al culturii medievale românești. Influențată de Renaștere (mulți tineri români mergeau la studii în țări precum Italia sau Polonia), cultura românească s-a deschis într-o măsură mai mare spre Occident. Drept urmare, originea latină și unitatea românilor este afirmată cu forță de marii cronicari ai veacului al XVII-lea, Grigore Ureche și Miron Costin.

Grigore Ureche (cca 1590–1647) observă în *Letopisețul Țării Moldovei* asemănarea dintre cuvintele românești și cele latinești, de unde concluzia originii comune a românilor din Moldova, Transilvania și Țara Românească, care se trag toți „de la Râm” (10).

Miron Costin (1633–1691) a fost pasionat de problema originii românilor, pe care a tratat-o în mai multe lucrări. Miron Costin (12) susține că, după cucerirea Daciei de către romani, aceștia au populat-o cu coloniști originari din Italia. Provincia nu a fost părăsită de către toți locuitorii odată cu abandonarea ei. Romanii rămași au dat naștere poporului român, a cărui origine latină este dovedită de limbă, de numele pe care și-l dau ei și străinii (11) etc.

Stolnicul Constantin Cantacuzino (cca. 1640–1714), (14) și Dimitrie Cantemir demonstrează, utilizând un mare număr de surse și argumente aceleași idei (13).

Latiniștii (sec. XVIII–XIX). Secolul al XVIII-lea a fost marcat de instaurarea dominației habsburgice în Transilvania și de sfârșitul domniilor pământene în

Țara Românească și Moldova. Această evoluție politică a Țărilor Române a însemnat înrăutățirea situației populației românești.

O situație particulară era în Transilvania, unde, românii majoritari (în cea mai mare parte țărani, dominați de nobilimea maghiară) nu beneficiau de drepturi politice. În aceste condiții, ideea romanității românilor (incluzând ideea vechimii și continuității românilor) a devenit o armă politică (14). Un număr de ortodocși a recunoscut Unirea cu Biserica romano-catolică, ceea ce a însemnat, posibilitatea pentru unii tineri români de a urma studii la Roma și la Viena. Învățații români au putut intra în contact cu documente noi și astfel a luat naștere varianta românească a Iluminismului european, „Școala Ardeleană”. Istoricii aparținând „Școlii Ardelene” (Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu) au urmărit să obțină drepturi politice pentru români asemenea națiunilor recunoscute (15) maghiarii, germanii, secuii. Romanitatea românilor constituia un argument important; românii, aveau o origine nobilă, pur romană (16), și erau cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei. Pentru a demonstra această origine nobilă, romană, a românilor, istoricii Școlii Ardelene au demonstrat faptul că dacii ar fi fost exterminați în urma războaielor dintre Traian și Decebal. Astfel de concluzii au fost susținute și în secolul următor de către istoricii ziși „latiniști” din secolul următor (August Treboniu Laurian etc).

România modernă. A doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost dominată de două evenimente:

- 1) apariția statului național român, prin unirea Țării Românești cu Moldova (1859);
- 2) obținerea Independenței în urma participării României, alături de Rusia, la războiul împotriva Imperiului Otoman.

Este perioada când se impune denumirea statului național, aceea de România, care exprimă conștiința romanității la români. Termenul de *România* a apărut, se pare, încă din secolul al XIII-lea, fiind întâlnit la autori din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

În afirmarea romanității românilor, nu mai era nevoie de argumentul originii pur romane a poporului nostru. Românii realizaseră multe dintre obiectivele stabilite de patrioții epocii respective. Istoriografia românească a făcut mari progrese, ajungând la nivelul științei istorice din Europa; astfel, istoricii români și-au dat seama că procesele romanizării și etnogenezei erau extrem de complexe și că explicațiile privind doar originea romană a poporului nostru nu

mai puteau fi luate în considerare. O problemă privind romanitatea poporului nostru și dezbătută de istoricii români era problema continuității autohtonilor la nord de Dunăre după retragerea aureliană. Această problemă avea o importanță de natură politică: numeroase teritorii românești se aflau în afara statului național și se încerca justificarea acestei situații prin argumente puse la dispoziție de știința istoriei.

Istoricul austriac Robert Roesler este reprezentantul teoriei imigraționiste (roesleriene). Acesta a reluat, într-o formă nouă, mult mai elaborată (în cartea *Studii românești*, apărută în 1871), argumentele lansate de istoricii austrieci Franz Joseph Sulzer și Johann Christian Engel în secolul al XVIII-lea. În esență, Roesler și adepții săi arătau că teritoriul provinciei romane Dacia a fost părăsit în totalitate de populație în timpul retragerii aureliene (19), (21), că poporul român s-a format la sud de Dunăre, de unde a migrat mai târziu (prin secolul al XIII-lea) în România. O pleiadă de mari istorici români (Bogdan P. Hasdeu, A.D. Xenopol, Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan etc) a respins, utilizând argumente furnizate atât de istorie, cât și de alte științe, afirmațiile lui Roesler (20). Astfel, Dimitrie Onciul, pentru a respinge unele argumente greu de combătut ale teoriei roesleriene (cum ar fi asemănările dintre limba română și cea albaneză, ceea ce ar însemna că poporul român s-a format la sud de Dunăre) considera că poporul nostru s-a format și la sud și la nord de Dunăre. S-a pus în evidență și importanța dacilor și a slavilor în formarea poporului român. A existat chiar și o opinie care respingea romanitatea românilor a căror origine ar fi fost pur dacică! (23), (24)

După Marea Unire. Această dezbatere a fost continuată și după realizarea Marii Uniri din 1918, din cauza faptului că teritoriile unite după Primul Război Mondial erau revendicate de statele revizioniste (de exemplu, Ungaria revendica Transilvania). Ideea continuității (22), legată de afirmarea romanității românilor, dar și de rolul dacilor în formarea poporului nostru (25), a fost susținută de o nouă generație de slujitori de frunte ai istoriografiei românești (Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu etc). Miza politică pusă în joc a condus la un blocaj în relațiile între specialiștii români și cei unguri.

După cel de-al Doilea Război Mondial. În primii ani ai regimului comunist, instaurat după cel de-Al Doilea Război Mondial, istoricul oficial al acestui regim a fost Mihai Roller. În manualul de istorie a României (1947) Roller și colaboratorii săi negau

romanitatea românilor, exagerând rolul elementului slav în etnogeneza românească (26). În condițiile în care comuniștii români s-au depărtat treptat de Uniunea Sovietică, aceste teze au fost abandonate. Ideea romanității românilor a fost relansată, dar considerându-se că poporul nostru s-a format numai pe teritoriul țării noastre, din dorința de a se sublinia absolută independență pe care comuniștii pretindeau că a fost obținută în timpul guvernării lui Nicolae Ceaușescu. În ciuda faptului că România și Ungaria

era țări socialiste „frățești”, controversa între istoricii români și cei maghiari în ceea ce privește continuitatea s-a menținut (27), (28).

După 1989. Problema romanității românilor a continuat să fie în centrul preocupărilor istoricilor. Au fost editate lucrări valoroase pe această temă (2), care a fost abordată cu multă obiectivitate. Istoria este un domeniu al dialogului, care trebuie să-i unească pe oameni, nu să-i dezbină! (29)

Așa vă place istoria?

„Când, cu prilejul unei sărbătoriri a colonizării sașilor în Transilvania, unul dintre aceștia a întrebat pe un țăran român din părțile Sibiului dacă ar putea și românii face o asemenea sărbătoare, țăranul român i-a răspuns: „Noi nu avem ce sărbători pentru că nu suntem veniți de aiurea: noi suntem de aici..”

(Constantin C. Giurescu, *Romanismul dacic*, în *Magazin istoric*, nr. 8/1973)

Fotografie document înfățișând un țăran din Oaș, asemănător cu dacii descriși în izvoarele antice.

Dicționar

Continuitate = persistența populației băștinașe (dacii și daco-romanii) pe teritoriul vechii Dacii.

Etnogeneză (aici) = procesul de formare al unui popor.

Romanitate = caracter romanic al unui popor sau al unei culturi; origine, descendență romană.

Călători români acasă și în lume

COMPETENȚE:

3.1. Compararea surselor istorice în vederea stabilirii credibilității și a validității informației conținută de acestea.

II. Izvoare

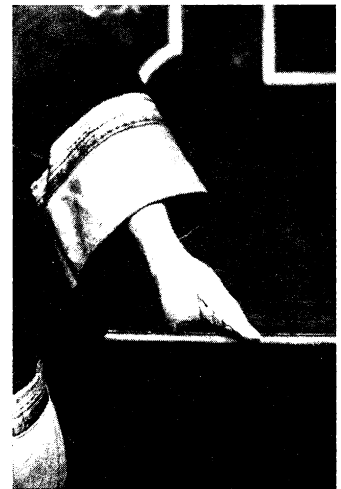
1. Pe lume nu se află nici o altă împărăție în care să fie atât de prețuite scrierea și învățătura ca în împărăția chineză. De aceea, ei au scrieri străvechi, în care cu temei de adevăr se arată nu numai cum s-a întemeiat statul și împărăția lor, dar se înfățișează în chip lămurit chiar întâmplările și așezările sociale [...]

Chiar dintre oamenii simpli nu vei găsi pe vreunul care până la vârsta de 15 ani să nu fi învățat să citească și să nu știe să scrie. Astfel, în China nu se ia în seamă noblețea și nu se ține socoteala de cine din cine s-a născut, în afară de neamurile împăratești; la ei cel mai nobil este acela care este cel mai învățat; și cel care știe mai multă carte – chiar dacă s-a născut din oameni simpli – dobândește și partea cea mai mare. (Nicolae Milescu Spătaru, *Descrierea Chinei*)

3. Mâncărurile lor sunt felurite și bune și nu mănâncă niciodată cu mâna sau cu cuțitul, ci au doar bețișoare groase ca pana de lebedă, cu care se slujesc cu mare ușurință; bețișoarele le fac din lemn și din os, ori din alte materiale și orice ar fi de mâncare și orice fel de carne, o toacă în bucățele și, cu acele bețișoare mănâncă foarte curat din farfuria de porțelan ori din alte materiale de preț. (Nicolae Milescu Spătaru, *Descrierea Chinei*)

2. Femeile chinezilor sunt mai scunde ca bărbații lor, iar la față sunt curate și frumoase. Ei nu caută însă frumusețea femeilor la obraz, ci la picioare, iar cea care are picioarele mici este socotită și frumoasă. Din această pricină, îndată ce se naște o fetiță, picioarele i se strâng și i se leagă în diferite chipuri pentru a nu crește mai mari, și de aceea femeile chinezilor au picioarele mici ca ale copiilor și abia pot umbla... E de mirare că un popor atât de înțelept a născocit un obicei atât de crud ca strânsul picioarelor la femei, din care pricină ele îndură mari chinuri pentru a face pe plac bărbaților. [...] (Nicolae Milescu Spătaru, *Descrierea Chinei*)

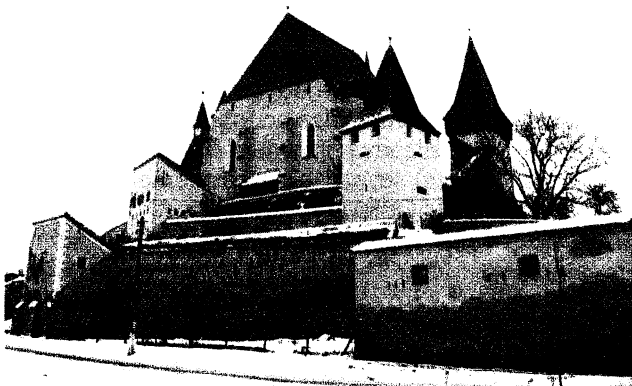
4. Picioar al unei femei chineze bandajat pentru a i se opri creșterea.

5. Pod din complexul Palatului de Vară din Beijing, China.

7. ... această nație săsească este foarte muncitoare, căci bez munca câmpului, care o fac la vreme și cu multă sârguință și bună chibzuire, câte lucruri sunt a le săvârși în curțile lor, cum melițatul, bătutul snopilor de grâu, orz, ovăz, și alte asemenea lucruri, să scoală noapte cu lumină de le săvârșesc. (Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*)

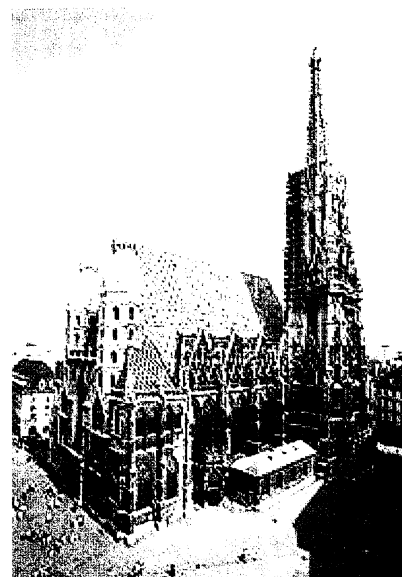
9. Biserică săsească din Biertan.

8. Marele Zid Chinezesc, descris de Nicolae Milescu Spătarul.

10. De la Oradea Mare și până la Peșta, pe drumul cel mai de drept... sunt unsprezece orașele și sate, în Câmpii Ungarilor, pe unde este și acea groaznică pustă, adecă locul tot nisipos, unde carul abia se mișcă... Toate aceste câmpuri sunt sămănate cu grâu, ovăz și porumb și livezi de fân. (Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*)

11. Acest oraș [Viena] este scaunul Împărăției Austrii, unde împărătește preainălțatul aftocrator Franțiscul al doilea, de la anul 1792, iulie 14. Acestui oraș darurile sunt nepomenite, – nu zic podoaba zidurilor sau alte înfrumusețări, căci este foarte veche, ci zic orânduiala ocârmuirii cea minunată, și cele după împrejurul orașului podoabe, – cum grădinile ce sunt unile împrejurul Vienii, și altele cu depărtare de un ceas și două, pe care trebuie cinevaș să umble destulă vreme, să le vază de multe ori și cu băgare de seamă, ca pe urmă neconținut să poată povesti lucruri vrednice de a le spune. Nu este mai folositor lucru decât a privi cinevaș, cu mare băgare de seamă, mijloacele cu care stăpânirea ș-au adus pe tot norodul, mari și mici, la așa bună orânduială și liniștită viețuire încât toți petrec ca niște frați, și, mai vârtos, a vedea cinevaș blândețea celor mari, ce arată către cei mici. Și a acelor de tot proști viețuire iar este vrednică de pildă. Căci peste puțină este într-un așa mult norod să vază omul doi oroșani gâlcivându-să sau ocărându-să, fiindcă pe aceștea îi ridică poliția, pe care întâi îi ceartă pentru a lor necuviincioasă urmare, cu care aduc defăimare la tot orașul, apoi le cercetează pricina care pot avea. (Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*)

12. Catedrala Sfântul Ștefan din Viena, pe care a putut-o admira și Dinicu Golescu.

13. În sate, casele sătenilor, adecă a celor proști birnici, sunt de zid, întocmai ca pe la noi, prin orașe, casele boierilor; iar orânduielele cele bune ale acestor sate nici nu se cunosc pe la noi în orașe, căci acele sate au theatre, dohtori, gerahi, spițeri, școale, preoți vrednici de preoție, și toate săvârșite prin îngrijirea stăpânirii; apoi, și în casele lor averea mai cu prisos, dupe cum am arătat în satele săsești; și acest sătean dă după starea lui, adecă 50 sau 100 fiurini, iar milionistii vienezi și din alte orașe dau 50 sau o sută de mii; iar nu ca la noi, unde făr' de deosibire, toți caută numai din spinarea rumânului să ia, din care pricină le sunt și spinările goale, făr' de a face și lui cât de mic ajutor și bine. (Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriei mele*)

14. Țara de Foc argentină e locuită de o rasă de indigeni corpolenți, tari și musculoși, a căror talie întrece câteodată șase picioare [1,80 m]... Cu tot climatul dur și așa de agitat, care domnește în această insulă, locuitorii săi, cei ona nu se servesc pentru îmbrăcăminte decât de o pătură făcută din crengi ce se așează încotro bate vântul și al căror acoperiș, totdeauna decorat cu steaua Sudului, nu e altceva decât imensa boltă cerească. Indienii ona sunt nomazi, după cum se vede după corturile lor, care se pot transporta lesne de la un loc la altul. Iarna, când zăpada acoperă colinele și șesurile, domiciliul lor preferat e țărmul sud al strămtorii de Magellan, precum și țămurile orientale ale Țării de Foc. Nenumăratele găuri sau adăposturi abandonate ce am întâlnit pe aceste țămuri și a căror împrejurimi sunt înconjurate de munți de scoici, arată îndestul scopul lor. Pe timpul primăverii și al verii, bărbații se dedau exclusiv vânătorii guanacului și a vulpii, pe când femeile se ocupă în a culege tuco-tuco, operațiune ce ele realizează introducând un baston în găurele scobite de aceste animale; ele se ocupă asemenea a găsi pești, scoici, a prepara piei etc. (Iulius Popper, *Țara de Foc*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

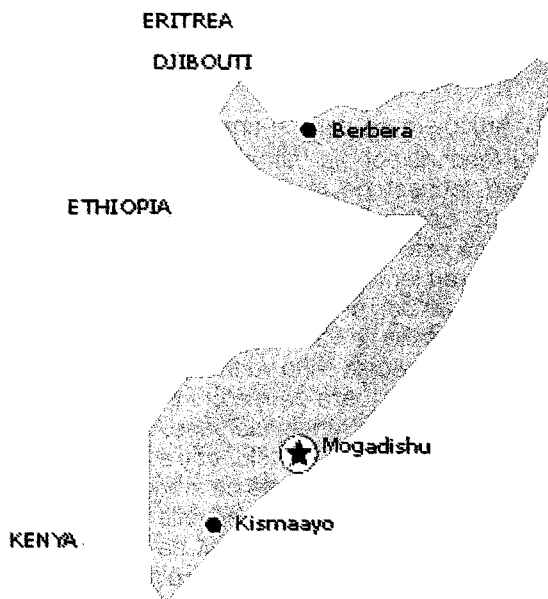
15. Niagara!... cine n-a auzit, cine n-a cetit despre Niagara? Dar, iar, cine poate zice că o cunoaște dacă n-a văzut-o?... Nu este grai omenesc atât de maestru, nici pană atât de iscusită care să poată înfățișa imaginației omului ce este această cataractă. Cine, într-adevăr, ar fi în stare să descrie acel potop de apă care, de secole, se precipită de la 160 de picioare înălțime?... cine să înfățișeze norul de pulbere lichidă care se înalță de două ori mai sus decât înșură: cataracta căzând?... Ce armonie omenească să poată reproduce acel zgomot melancolic și majestos în același timp, pe care și acum îmi pare că-l aud, atât de profund mi s-a întipărit în simțuri?... Care notă din gama muzicală să fie în stare să reproducă vâjâitul acestei căderi, care se aude de la zeci de kilometri?... Nimeni și nimic, o repet, nu ne poate înfățișa pe Niagara. S-au încercat mulți scriitori s-o descrie, s-au încercat mulți poeți s-o cânte; dar cât este de mic și de neputincios omul în fața naturei!!... (Gregoriu Ștefănescu, *Niagara*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

16. Cascada Niagara descrisă de Gregoriu Ștefănescu.

18. Bogăția somalilor consistă în turme imense de vite: vaci, cai, măgari și mai ales oi, capre și cămili. Oile lor sunt albe, cu capul negru, nu au lână și au o coadă cârligată foarte groasă. Carnea lor e foarte bună și apreciată de somali. Precum există în Europa intemperența prin beuturi spirtoase, există la somali acea prin abuzul mâncării, și e uneori înspăimântător de a vedea ce cantități enorme de grăsime și de carne un somal poate mânca, mai ales cu ocazia unei căsătorii sau unei înmormântări. Dincolo de Shebeli, la Dur Etame, în țara Aulihanilor, am asistat la înmormântarea unui șef al lor. Ceremonia era foarte simplă, și consista numai în recitarea unor versete din Coran... Somalii, cu puține excepțiuni, nu se ocupă de agricultură, atât din cauza indolenței, precum și din cauza nesiguranței proprietății. Țara procură în mod natural toată hrana necesară vitelor. Comerțul lor de export consistă mai ales în piei de vită, gomă de mai multe speții și pene de struț. Importul consistă mai ales în cotonade americane, și Anglia trage cel mai mare profit din taxele de import și export percepute în porturile sale de la Berbera, Zeila și Bulhar... Rezultatul științific obținut de noi consistă în observații meteorologice, făcute cu termometru și aneroid, de trei ori pe zi, aproape în toate stațiunile de zi și de noapte, în însemnarea itinerarului cu busolă și ceasornic... , asemenea într-o colecție de plante și reptile, adunate de fiul meu și preparate, fără a fi încă clasificate, și, în fine, într-o adunare de trofee vânătorești, trimise unele la Londra, spre a fi preparate, și din care o parte însemnată e destinată muzeului nostru național. (Dimitrie Ghica-Comănești, *O călătorie prin Țara Somalilor*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

17. Vechii indieni, care locuiau împrejurul cataractei, ne spune tradițiunea, ofereau în fiecare an Marelui Spirit al Niagarei pre cea mai frumoasă fecioară a tribului, care, așezată într-o barcă albă, încărcată cu flori și fructe, o conducea singură pe apele spumegânde ale rapidelor râului Niagara și se precipita în cataractă. Cu toată această moarte sigură, fecioarele indiene își disputau onoarea de a fi alese pentru acest sacrificiu. Într-un an, soarta alegerii căzu pe frumoasa fiică a șefului tribului. Părintele său, la început, nu arată nicio părere de rău. Fecioara se sui voioasă în fatala barcă împodobită cu flori și care, condusă de viguroasele brațe ale victimei aluneca repede pe luciul râului; ea se afla deja la rapide și se apropia de cataractă, când inima părintelui său, înduioșată la ideea pierderii iubitei sale copile, nu mai putu rezista, el se aruncă într-o barcă și se repede pe râu în jos, ca doar va ajunge la fiică-sa, o va opri și o va putea scăpa astfel de la moartea sigură la care se ducea. Dar, fatalitate!... când înduioșatul părinte ajunse la rapide, barca, cu la victima fecioară, se precipita deja în cataractă, și el însuși, nemaiputând lupta cu repeziciunea apei, își găsi moartea împreună cu dânsa. (Gregoriu Ștefănescu, *Niagara*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

19. Hartă a Somaliei. Se observă portul Berbera, de unde au pornit în explorare Dimitrie și Nicolae Ghica-Comănești.

20. Viața și ocupațiunile laponilor.

Ei se împart în: pescari și crescători de reni.

Aceștia din urmă depind de condițiunile de viață a acestor reni. Renii se nutresc cu mușchi (licheni), care, odată scoși de pe piatră, cresc așa de încet, încât animalele nu pot veni să pască în acele locuri decât după 10 ani. Astfel dar, laponul devine forțat nomad. Ei nu pot și nu au consolațiunea a merge în triburi sau în mare număr, căci fiecare familie, având trebuință pentru a putea subsista de 2–300 de reni, necesitează un spațiu de teren considerabil, în ocuparea căruia nu poate fi jenat de vecinul său... Laptele de ren, amestecat cu ulei de balenă și cu câteva plante sălbatice, acesta este nutrimentul laponilor. Iarna, această marmeladă se conservă în stomacuri de ren și se lasă la frig pentru a îngheța și a se tăia în felii împreună cu învelitoarea de țiplă. Ei mănâncă unt și brânză. Pâinea nu e cunoscută în Laponia și se înlocuiește printr-un fel de supă de sânge. Iarna se nutresc mai mult cu carne de reni. Carnea se taie bucăți, se pune într-o tingire și după ce a fiert se alege grăsimea; apoi fiecare, cu câte o furculiță de lemn, înfige câte o bucată, o înmoaie în grăsime, mănâncă și termină bând ulei de balenă... Peștele crud și uscat se mănâncă nefiert și formează mai cu deosebire nutrimentul copiilor mici, cărora mamele le amestecă prealabil îmbucăturile și apoi le dă în gură. (Basil Assan, *Călătorie în regiunile polare nordice*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

22. Articolele pe care le-am putea exporta cu succes în Asia ar fi: sarea, lemnul fasonat, petrolul, făina, alcoolul [...] În Indochina și în China asemenea, e un mare debușeu de sare în blocuri, formă sub care se poate lesne transporta pe uscat. Lemnul se importă în cantități enorme în India, unde suprafața împădurită este numai de 5% din total... În China, lemnul lipsește și mai mult. Chinezii n-au lemn destul nici pentru a-și face coșciuge... Petrolul ar forma de asemenea un bun articol de export în Asia [...] Pentru ca liniile românești să fie rentabile, trebuie ca vapoarele să aibă caricul asigurat atât la ducere, cât și la întoarcere... În acest scop va trebui să se dea o mai mare impulsie industriei noastre consumatoare de materii prime din țările tropicale, ca: iuta necesară sacilor, bumbacul, grânelor uleioase, copalurile pentru fabricarea lacurilor etc... Acesta este, în linii mari, țelul către care trebuie să tindă cei care doresc ca tricolorul național să străbată cu mândrie în Oceanul Indian și în mările Chinei. Acolo... trebuie îndreptate privirile noastre, căci acolo, într-un punct al pământului se găsește mai mult ca jumătate din populația lui. Este știut că China, India, Japonia și Siamul au o populație de 800 000 000 de suflete, iar restul populației globului ajunge abia la 700 de milioane, totalul fiind de 1 miliard și jumătate. Iată pentru ce China a devenit țara cea mai râvnită de pe glob. În China se va da lupta economică dintre bătrâna Europă și vigouroasa Americă. (Basil Assan, *Călătorie împrejurul Pământului*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

21. Itinerarul parcurs de mine se rezumă dar astfel: Am plecat la 15 iulie s.n. [1896] din Hamburg, în companie de 50 de călători, în mare parte profesori și oameni de știință, pe un elegant vapor norvegian... Am urmat toată coasta Norvegiei, printre insule și fiorduri, oprindu-ne puțin la diferitele orașe ca Bergen, Molde, Tromsø, până la Hammerfest, cel mai septentrional [nordic] oraș din lume. De acolo am traversat Oceanul Glacial în 2 zile atingând Insula Urșilor, apoi am călătorit 15 zile în Spitzbergen... De la Insula Daneză... am mers printre ghețuri și banchize plutitoare până la... 900 de kilometri departe de Pol, unde ghețurile, de formele cele mai variate, devenind din ce în ce mai dese, nu ne-a permis să mergem înainte, cu toate că anul acesta căldura fiind excepțională, curentul marin Gulf Stream topise foarte departe ghețurile și a făcut să ajungem acolo unde, altădată Pearz, Scoresby și alții cu greutate au ajuns [...]

Partea de sud a insulei [Spitzbergen] este râpoasă, abruptă în mare și de o frumusețe înfiorătoare. Ea cuprinde stânci de formele cele mai curioase, semănând cu bastioane de cetăți, bolți de biserici gotice, obelisce înclinate, ca turnul din Pisa, stânci de un acces dificil, împodobite cu milioane de păsări albe. Înălțimea dinspre sud, numită Muntele Mizeriei, se înclină lin spre nord și se termină cu niște dune până la nivelul mării. Arhipelagul Spitzbergen se limitează la extremitatea vestică cu Insula Prințul Carol și la extremitatea estică cu Insula Regele Carol. Pentru un călător român, sosirea în aceste două puncte – judecând după mine – este o adevărată emoție de plăcere și mândrie, căci, în extremitatea pământului locuibil, sunt două insule care reamintesc cele două faze de mărire prin care a trecut dinastia noastră sub Regele Carol I. (Basil Assan, *Călătorie în regiunile polare nordice*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

23. Emil Racoviță
(1868–1947).

24. La 28 februarie [1898], o cumplită furtună de Nord desfăcu puțin sloii banchizei; căi și lacuri de apă liberă se arătară în lacul înghețat. Împinsă de forță teribilă, „Belgica” porni spre Sud, lunecând cu repeziciune pe căile deschise, făcându-și drum cu forța unde sloii erau prinși și astfel am înaintat aproape 100 de mile în interiorul banchizei. Dar a doua zi furtuna se potoli, apa liberă dispăru și atunci furăm prinși pentru 13 luni în ghețurile australe [...]

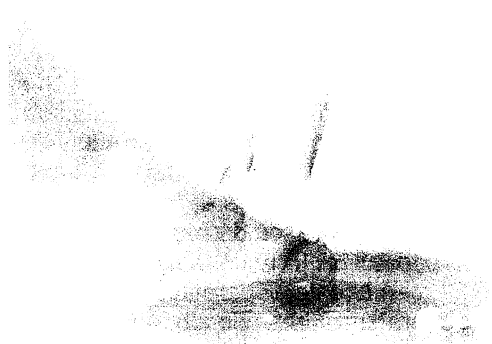
Aproape veșnic vântul sufla. Neguri groase și cenușii, mânate de furtună în stoluri neîntrerupte, întunecau cerul. Aprigul viscol curma vederea cu mișcătoarea sa perdea albă și omătul spulberat umplea văzduhul de o pulbere mărunță ca nisipul.

În vâjâitul vântului ce ne stăpânea auzul, în vâltoarea urgiei înghețate ce ne mușca trupul, în alba întunecime ce ne lua vederile, ne simțeam așa pierduți și așa de singuri, încât speranța ne părăsea și numai un singur simțimânt ne susținea: simțimântul datoriei.

Fuserăm trimiși aici ca mandatar ai științei și am căutat să ne împlinim mandatul pe cât ne-a stat în puteri, oricât au fost de grele momentele prin care am trecut. Timp de 13 luni am făcut observații meteorologice din oară în oară, fără a lipsi o oară. De câte ori puteam, sondam printr-o gură făcută în gheață și pescuim animalele marine. De câte ori permitea timpul, făceam observațiile astronomice și magnetice convenite, și în lungi excursiuni observam păsările și fcele ce locuiau pe banchiză.

Pe lângă aceasta am executat mii de lucrări diverse destinate apărării contra frigului sau contra sfărămării vasului. Dezgropam „Belgica” din troiene, mai făceam haine și încălțăminte, ne procuram carne proaspătă de foci și pinguini, fabricam chiar instrumente de observație și pescuit. (Emil Racoviță, *Expedițiunea antarctică belgiană*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

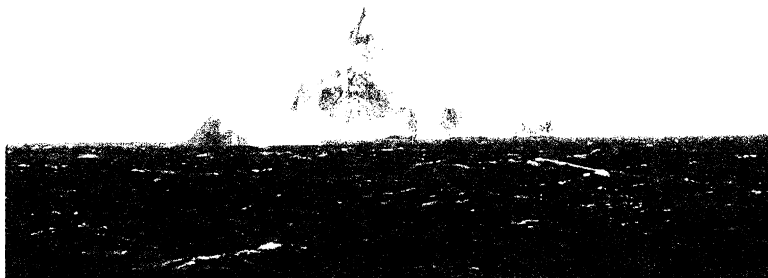
26. Ghețar în Antarctica.

25. Aș voi să am darul vorbei sau al penelului pentru a vă putea da o idee despre aspectul fermecător al acestor regiuni când marea e lină, cerul senin și soarele voios... În adâncimea nesfârșită a văzduhului ceresc, albastrul se subție în palide tonuri, iar între el și întunecimea mișcătoare a valurilor mării, se desfășoară alba priveliște a țărilor muntoase sleite în zalea lor de gheață. Munți uriași înalță în aer piscuri ascuțite învălitate în troiene sclipitoare, iar în poale poartă ghețari măreți ce umplu văile cu masele lor străvezii și pătrund în mare cu frunți prăpăstioase brăzdate de albastru. Ici și colea răsar din albeață turnuri negre, cernite catedrale, întunecate ziduri de stânci firoase, și în limpidea atmosferă polară ele par, cu dimensiuni exagerate, amenințătoare fortăreți ale unei împărății legendare. În lumina aurită a soarelui, gingașe culori se joacă pe vârfurile de piscuri, plutesc pe văile argintii ale ghețarilor, se ascund în prăpăstiile troienite. Încet și măreț, în mijlocul mării plutesc munții de gheață, albi în soare și albaștri în umbră; la picioarele lor apa înverzește în unde de safir și valurile pătrund zgomotos în grotele lor sinelii și ies acoperite de spumă argintie. Iar în golfurile și tăieturile coastelor, alți munți de gheață, prinși de fund, se înșiră ca monstroase nave în porturi de marmoră albă. Și oriunde te uiți, fie în cer, fie în apă, fie în țărilor muntoase, totul e limpede și clar, luminos și dulce, armonios ca formă și culoare. (Emil Racoviță, *Expedițiunea antarctică belgiană*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

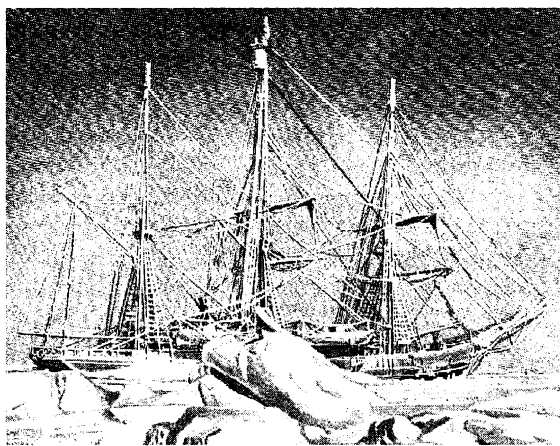
27. Au fost odată 19 oameni ce au plecat pe un mic și șubred vas ca să exploreze Polul Sud. Ei nu erau nici bogați, nici puternici, nici renumiți, dar erau conștienți de ceea ce se duceau să facă și știau ce-i așteaptă. Și ajunși acolo, au făcut greșeli și au fost pradă slăbiciunilor omenești dar au lucrat cât au știut mai bine și au făcut tot ce au putut. Și s-au întors numai 17, zicându-și că moartea celor doi sărmani tovarăși și propriile lor suferinți nu vor fi fost cu totul zadarnice, căci au putut adăugi o mică pietricică la edificiul științei, la acel focar de lumină, de adevăr și de dreptate ce călăuzește omenirea spre timpuri mai bune. (Emil Racoviță, *Expedițiunea antarctică belgiană*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

28. Șeful suprem al Statului Congo este M.S. Regele Suveran Leopold II al Belgiei, care își exercită puterea prin intermediul administrației centrale, sub înalta direcțiune a unui secretar de stat [...] O linie telefonică și telegrafică... va lega Boma cu Leopoldville... Iar calea ferată va pleca de la Stanley-Falls va fi în legătură cu marile lacuri. Sunt apoi în studiu și alte linii ferate însemnate. [...] Guvernământul a asigurat astfel, prin mari lucrări publice, dezvoltarea transporturilor și a comunicațiilor... (Sever Pleniceanu, *Conferință asupra statului independent Congo*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

29. Peisaj din Antarctica.

30. Negrii se hrănesc cu manioc, porumb, fasole, arahide, cartofi dulci, sorgho, elusine, igname, orez și fructe. Ei mai mănâncă și pești, găini, vânat, capre, oi și porci. Multora le plac mai mult maimuțele, șoarecii, liliacii, șerpii, lăcustele și furnicele cu aripi. Mănâncă cu mâinele, cu scoici și cu linguri făcute din lemn, din fildes, din coarne de antilope și din piele de ipopotam sau de elefant. Băuturile obicinuite sunt „Malafu”, sau vinul extras din seva palmierilor; „masanga” sau berea extrasă din trestie de zahăr, din fermentația porumbului, sorgho-ului sau a elusinei. În Congo de Sus, mai toate triburile se hrănesc cu carne omenească. [...] (Sever Pleniceanu, *Conferință asupra statului independent Congo*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

31. Vasul *Belgica*, blocat de ghețuri

32. Roald Amundsen (1872–1928), viitorul cuceritor al Polului Sud (1911), a fost tovarăș al lui Emil Racoviță în cadrul expediției de pe nava *Belgica*.

33. Șeful are drept de viață și de moarte asupra celor pe care îi judecă. Pedepsele sunt foarte aspre pentru sclavi sau pentru oamenii liberi lipsiți de mijloace. Omorul, violul, adulterul și câteodată furtul sunt pedepsite cu moartea. Din punctul de vedere al organizației sociale, tribul se împarte în trei clase: nobilii sau bogății, coprinzând și membrii din familia Șefului, oameni liberi și sclavi. Oamenii liberi își întrebuințează timpul cu comerțul și în lupte cu triburile vecine, femeile și sclavii se ocupă cu agricultura, cu vânătoria, cu pescuitul și meșteșugurile locului: olăriile, lănciile, săgețile, cuțitele etc. Sclavii sunt servitorii celor cărora le aparțin, de aceea sclavajul domestic e considerat ca cea din urmă condițiune socială de african trăind în triburi. Cu toate acestea, e greu a deosebi un sclav de un om liber. Sclavul mănâncă cu stăpânul la un loc și ia parte la toate jocurile și veselile lui. Munca ce i se cere nu e obositoare; foarte rar este bătut; în schimb, însă e foarte expus să-i servească de ospăț sau să fie îngropat de viu la înmormântările stăpânului lui. [...] Viitorul statului e bine croit. Civilizațiunea străbate cu pași mari aceste poporațiuni inteligente din nordul Congo-ului, unde noile generațiuni iubesc pe alb, pe care l-au pomenit între ele din copilărie. (Sever Pleniceanu, *Conferință asupra statului independent Congo*, apud. *Călătorii extraordinare*, Editura CD Press, București, 2000)

1. Rezumați informația furnizată de sursa (1) într-o singură frază.

2. Examinați sursele (2) și (3) și stabiliți gradul de veridicitate al sursei (2).

3. Examinați sursele (5) și (6) și stabiliți gradul de veridicitate al sursei (5).

4. Utilizând sursele (1)-(7) realizați un eseu de circa o jumătate de pagină cu titlul „Civilizația chineză în descrierea lui Nicolae Milescu”.

5. Examinați sursele (7) și (9), precum și sursa (26) de la lecția *Călători străini despre civilizația din spațiul românesc în Evul Mediu și la începuturile modernității* și stabiliți validitatea sursei (7).

6. Analizați aspectul critic menționat de călătorul român în sursa (10). Explicați expresia „ado banii!” (10)

7. Cărui fapt i se datorează, după Dinicu Golescu, viața pașnică a locuitorilor Vienei? (11)

8. Analizați diferența, observată de Dinicu Golescu, între sistemul de impozitare din Occident, comparativ cu situația din Țara Românească. (13)

9. Analizați stadiul de dezvoltare economico-socială în care se aflau indienii onca? (14)

10. Examinați sursele (15) și (16) și stabiliți gradul de veridicitate al sursei (15).

11. Analizați principalele informații furnizate de sursa (18).

12. Analizați sursa (18), având în vedere viața economică și religia populației din Somalia.

13. Prezentați activitatea științifică a celor doi călători români în Somalia. (18)

14. Cum apreciați informațiile oferite de sursa (20) din punctul de vedere al veridicității? Argumentați răspunsul.

15. Utilizând o hartă dintr-un atlas geografic, reconstituiți traseul călătoriei în nord a lui Basil Assan. (21)

16. Care sunt „cele două faze de mărire prin care a trecut dinastia noastră sub Regele Carol I”? (21)

17. Analizați motivele care l-au împins pe Basil Assan în prima călătorie a unui român în jurul lumii? (22)

18. Care este opinia voastră în legătură cu afirmația „China a devenit țara cea mai râvnită de pe glob”? (22)

19. Examinați sursele (26) și (29) și stabiliți gradul de veridicitate al sursei (25).

20. Compuneți un eseu argumentativ cu tema „A fi om de știință” pornind de la citatul din Emil Racoviță din sursa (27).

21. Prezentați elementele pătrunderii civilizației moderne în Congo, conform sursei (28).

22. Analizați informațiile despre societatea africană din Congo oferite de sursa (30).

23. Stabiliți împărțirea în clase/categorii sociale a societății băștinașilor din Congo. (33)

24. Examinați sursele (28), (30) și (33) și stabiliți care este atitudinea lui Sever Pleniceanu față de stăpânirea colonială în Congo? Cum vă explicați această atitudine a călătorului român?

25. Construiți o explicație a comportamentului membrilor expediției „Belgica” în împrejurările provocate de prinderea în banchiză a navei. (31)

LUMEA ÎN ATENȚIA CĂLĂTORILOR ROMÂNI

Românii s-au remarcat și în domeniul cunoașterii lumii prin intermediul călătoriilor purtate, uneori la mare distanță de țară. În urma acestor călătorii s-a îmbogățit considerabil patrimoniul de cunoaștere, uneori într-un mod revoluționar. Călătorii români au activat însă, în același timp, pentru propășirea țării lor, unde au încercat să aplice experiențele, uneori fascinante, pe care le-au trăit departe de casă. Astfel, Nicolae Milescu era vestit pentru știința sa de carte. Dinicu Golescu a întemeiat o școală pe moșia sa de la Golești (1826) și milita pentru reformarea țării sale după modelul pe care îl văzuse și îl admirase în Apus.

Gregoriu Ștefănescu și-a dedicat viața cercetărilor în domeniul geologiei, fiind profesor la Universitatea din București și director al Muzeului de Istorie Naturală. Basil Assan era un inginer talentat și industriaș interesat a descoperi noi căi pentru dezvoltarea economică a României aflată în plin proces de modernizare. Emil Racoviță a fost un mare savant, întemeietor al unei științe noi, biospeologia etc.

Nicolae Milescu Spătarul (1636–1708). S-a născut pe o moșie din Moldova. A studiat la Iași și la Constantinopol istoria, teologia, filosofia și limbile străine: cunoștea latina, slavona, greaca, turca, araba.

A dobândit rangul de spătar (1659). În anul următor, fiind bănuțit că a uneltit împotriva domnului Moldovei a fost pedepsit prin tăierea nasului. În țara natală s-a remarcat prin știința de carte: a tradus din greacă și a fost autorul unor lucrări teologice și filosofice. Grație erudiției și cunoașterii a numeroase limbi străine a ajuns la o faimă europeană.

Călătoria în China. În consecință, a fost recomandat țarului Rusiei, care în 1675 l-a trimis în fruntea unei ambasade către împăratul Chinei. Marea sa călătorie a început în 1675 din localitatea Tobolsk. A traversat Siberia; a descris marile fluvii Irțiș, Obi, Enisei și lacul Baikal; a furnizat informații despre populații puțin cunoscute în Europa. La începutul anului 1676, a ajuns în China, iar câteva luni mai târziu, după o lungă și istovitoare călătorie a sosit în capitală, orașul Beijing. Informațiile culese în timpul călătoriei spre China sunt incluse în lucrarea „Cartea în care e descrisă călătoria prin Siberia, din orașul Tobolsk până la hotarul Chinei”.

În acea vreme, informațiile pe care europenii le aveau despre marea țară din Extremul Orient erau limitate.

În urma călătoriei în China, Nicolae Milescu a scris cărți de mare importanță: „Raportul soliei în China” și „Descrierea Chinei”. Informațiile furnizate de călătorul român erau extrem de interesante acum mai bine de 300 de ani, unele dintre ele total necunoscute pe atunci europenilor. Pe lângă propriile observații, învățatul român a utilizat hărți chinezești, scrieri ale iezuiților de la Curtea imperială chineză, scrieri ale olandezilor și portughezilor care vizitau China etc.

- Astfel, Nicolae Milescu își informează cititorii despre vechea și misterioasa, pentru europeni, scriere a chinezilor, ca și despre prestigiul pe care știința de carte îl conferea învățaților în societatea chineză.

- Mutilarea picioarelor femeilor chineze; călătorul român își exprimă mirarea în fața unui obicei atât de barbar practicat de un popor foarte civilizată.

- Obiceiul de a mânca utilizând bețișoarele; Nicolae Milescu apreciază varietatea și gustul bucatelor tipice bucătăriei chinezești cu mult înainte ca această bucătărie să fie cunoscută în toată lumea.

- Informații despre arhitectura și urbanismul orașelor chineze. Spătarul moldovean a descris una dintre cele mai importante construcții ale lumii, Marele Zid Chinezesc.

- Informații despre obiceiuri diverse, despre medicina tradițională chineză etc.

Lucrarea „Descrierea Chinei” l-a consacrat pe învățatul român drept un mare etnograf și un pionier al sinologiei.

Constantin (Dinicu) Golescu (1777–1830). A fost un boier învățat, cunoscător al mai multor limbi străine, care l-au ajutat în contactul cu străinii de-a lungul călătoriei sale în Occidentul Europei. A ocupat diverse funcții în Țara Românească (ispravnic de județ, mare logofăt etc). Fiind tânăr, a plecat la Paris pentru a-l îndupleca pe Napoleon (pe atunci Prim Consul al Franței) să ia sub protecția sa Țara Românească și Moldova și să ajute la organizarea lor republicană. Simpatizant al revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, a inițiat proiecte prin care urmărea realizarea progresului politic, economic, cultural și social al țării sale.

În 1824–1826 a vizitat mai multe țări europene (Ungaria, Austria, Italia de Nord, Elveția, sudul Germaniei). În urma acestei călătorii a alcătuit lucrarea „Însemnare a călătoriei mele”, în care descria cele văzute și compara situația statelor occidentale cu starea Țărilor Române. Astfel, fiecare descriere a unui loc, a unui oraș, este urmată de expunerea unor reflecții personale, sub numele de *Cuvântare deosebită*.

Călătoria sa a început în Transilvania, unde a admirat hărnicia sașilor și importanța comercială a orașelor (Brașov, Sibiu). În Ungaria a remarcat eforturile locuitorilor pentru a cultiva solul pusteii. În țările occidentale vizitate a putut observa eforturile ocârmuirii pentru a asigura un cadru de viață civilizată, în contrast cu situația din Țara Românească.

Jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu a fost tipărit la Buda (1826). În același an a întemeiat o școală la moșia sa din Golești (fostul județ Muscel). Mai târziu, a fost membru fondator al Societății Literare (1827) și a contribuit la apariția celui dintâi ziar în limba română, *Curierul Românesc* (1829).

34. Exemplare din primele ziare românești (*Curierul Românesc*, editat în 1829 de Ion Heliade Rădulescu cu contribuția lui Dinicu Golescu).

Iulius Popper (1857–1893) și-a făcut studiile primare și liceale la București. A obținut o diplomă de inginer la Paris, la vârsta de 22 de ani. Încă de tânăr a călătorit departe de țară (China, Japonia, Siberia, Alaska, Statele Unite ale Americii, Cuba, Mexic). În 1886, la nici 30 de ani, a ajuns în Argentina, unde a explorat Țara de Foc. Aici a organizat exploatarea miniere și a cartografiat regiunea aflată în extremitatea sudică a Americii de Sud. În hărțile alcătuite cu acel prilej a acordat denumiri românești locurilor explorate. În hărțile argentinienne de astăzi figurează numele exploratorului român. A devenit personajul unui film prezentat în 1999 la prestigiosul festival de la Cannes. A murit în condiții neelucidate, în camera sa de hotel de la Buenos Aires în 1893.

A publicat o carte în limba spaniolă în care descrie descoperirile sale: „Țara de Foc, viața în extremitatea australă a lumii locuite” (1891). Opera sa mai cuprinde scrisori adresate unor personalități ale epocii.

Gregoriu Ștefănescu (1836–1911) a absolvit faimoasa universitate Sorbona de la Paris. În țară a predat geologia și mineralogia la liceu și la Universitatea de la București. A ocupat funcția de director al Muzeului de Istorie Naturală de la București (1866–1893). Este autorul primei hărți geologice a României. A fost membru al Academiei Române.

A participat la numeroase congrese și simpozioane internaționale. Cu ocazia acestora a vizitat numeroase țări: Italia, Franța, Belgia, Spania, Anglia, Rusia, Statele Unite ale Americii. În urma acestor călătorii, Gregoriu Ștefănescu a publicat numeroase articole și studii, care se remarcă prin pasiune și precizia observațiilor. Unele pagini sunt emoționante datorită admirației care se degajă în fața peisajelor mărețe ale naturii.

Dimitrie și Nicolae Ghica-Comănești. Într-o vreme în care Africa rămăsese singura zonă populată neexplorată de europeni, cei doi români, tată și fiu, au călătorit în „Țara Somalilor” (Somalia) în 1895–1896. Era o regiune care îi atrăgea mai puțin pe europeni, din cauza lipsei de resurse naturale și a climei (nu plouă timp de opt luni pe an, iar rețeaua hidrografică este foarte săracă).

Călătorii români au plecat din portul Trieste (1895). Au ajuns în portul Berbera și au pătruns în interiorul țării. În timpul călătoriei, au trebuit să depășească numeroase obstacole: clima, deșertul, lipsa de apă, musca țețe etc. Observatori atenți, au descris speciile de plante (copaci, liane etc) și animale (fazani, papagali verzi, maimuțe, rinoceri, elefanți) întâlnite în drumul lor. La fel au procedat și în ceea ce privește populația locală, descriind obiceiurile,

cultura și modul de viață al băștinașilor. Au dat nume românești formelor de relief întâlnite în timpul călătoriei lor.

Cei doi călători și-au povestit călătoria în două cărți; astfel, Dimitrie Ghica-Comănești este autorul lucrării *O călătorie în Africa* (în limba română), în timp ce Nicolae Ghica-Comănești a scris, în limba franceză, *Cinci luni în Țara Somalilor*.

Basil Assan (1860-1918) și-a făcut studiile la București, în Elveția și Franța. A devenit un inginer foarte capabil, autor al mai multor brevete de invenții, dar și dotat cu simțul afacerilor. Era și moștenitorul unei mari averi, fiind interesat în dezvoltarea industriei naționale în perioada în care societatea românească a înregistrat mari progrese pe toate planurile.

A intrat în panorama marilor călători români prin voiajul în nordul Europei (incluzând Arhipelagul Spitzbergen) și prin faptul că a fost primul român care a dus la bun sfârșit o călătorie în jurul lumii (1898). În călătoria în jurul lumii a studiat posibilitatea dezvoltării comerțului românesc în regiunile îndepărtate din Extremul Orient. A intuit rolul pe care China și Orientul Îndepărtat îl vor juca în istoria lumii, având în vedere imensul potențial uman al acestei regiuni.

Emil Racoviță (1868–1947). A făcut studii strălucite în drept și științe la Paris, încheiate cu un doctorat la vestita universitate Sorbona, din capitala Franței (1896). În 1897 a început, din portul Anvers, expediția antarctică condusă de ofițerul belgian Adrien de Gerlache. Din expediție a făcut parte și Roald Amundsen, viitorul cuceritor al Polului Sud. În calitate de naturalist, participa tânărul savant român, Emil Racoviță. Expediția a suportat prima iernare dincolo de Cercul Polar de Sud, fiind prinsă în banchiza polară timp de 13 luni. În condiții extraordinar de dificile, membrii expediției și-au dus la bun sfârșit cercetările științifice, cu prețul a două jertfe omenești. Racoviță a adunat un imens material științific în legătură cu animalele ce trăiesc în Antarctica, material pe care l-a studiat, în parte, după revenirea din expediție. După mai bine de un an petrecut în aspra climă antarctică, expediția a fost salvată în 1899, iar membrii ei au fost primiți în triumf la Anvers. În ciuda greutăților întâmpinate, membrii expediției și-au făcut datoria, făcând cercetări meteorologice, astronomice și magnetice, observând animalele marine, asigurându-și hrana. Întâmplările din timpul expediției „Belgica” sunt povestite de Racoviță în comunicarea *Expediția antarctică belgiană*. Paginile comunicării impresionează prin talentul literar, dublat de rigoarea și precizia omului de știință.

În anii următori, Racoviță s-a remarcat printr-o activitate științifică intensă: inițiator al biospeologiei, membru al Academiei Române, profesor la universitate, întemeietor și conducător al primului Institut de Speologie din lume (Cluj) etc. Aceste fapte îl consacră drept unul dintre cei mai importanți oameni de știință români.

Sever Pleniceanu (1867–1924) a absolvit o școală militară în Belgia și s-a angajat în administrația așa-

numitului „Stat Independent Congo” (în realitate o colonie belgiană). Acolo a explorat rețeaua hidrografică a fluviului Congo. În relatările sale despre călătoria în Congo, Sever Pleniceanu a descris modul de viață al localnicilor, alcătuirea societății africane, introducerea primelor elemente ale modernizării de către administrația belgiană etc.

Sever Pleniceanu este considerat drept cel mai important explorator român al Africii ecuatoriale.

Istorie și Internet:

<http://www.observatorcultural.ro/informatiiarticol.phtml?xid=15175>. La această adresă puteți studia un articol dedicat călătorilor români.

<http://mjurnal.blogspot.com/2006/07/doi-romani-exploratori-ai-rii-somalilor.html> Aflați informații despre Dimitrie și Nicolae Ghica Comănești

<http://www.jurnal.muzeulastra.ro/12/jurnal12/calatori.html> Un articol despre călătoria lui Nicolae Milescu în China.

http://www.speleological-institute-cluj.org/about_us/raco_en.htm Informații în limba engleză despre Emil Racoviță.

Dicționar

Cataractă = ansamblu de cascade mai mici; cascadă.

Rapid (subst.) = cataractă.

Spătar = dregător în Evul Mediu în Țările Române, care purta spada domnului și avea atribuții militare.

3.

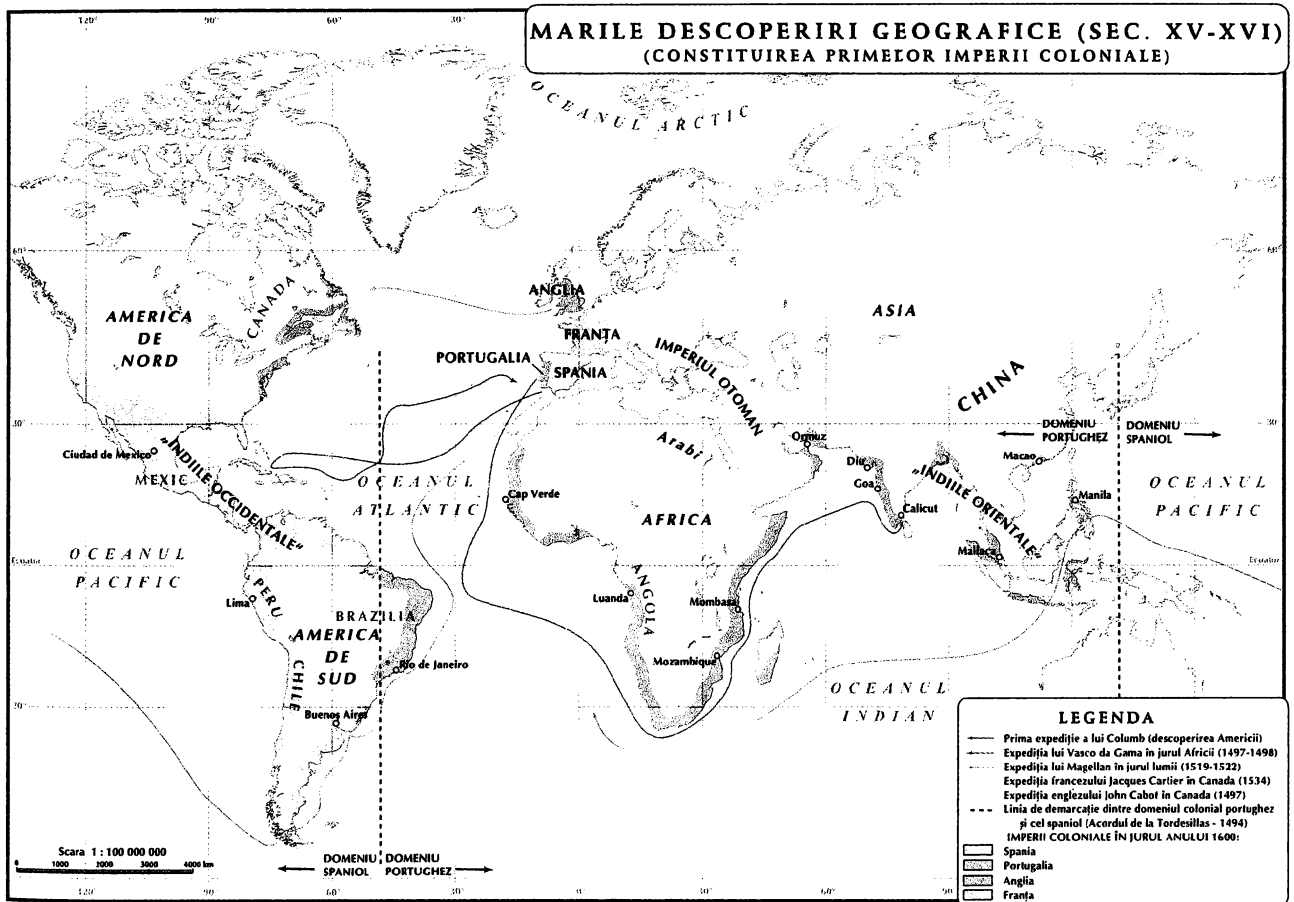
I. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

Descoperitori de noi spații și culturi în secolele XV-XIX

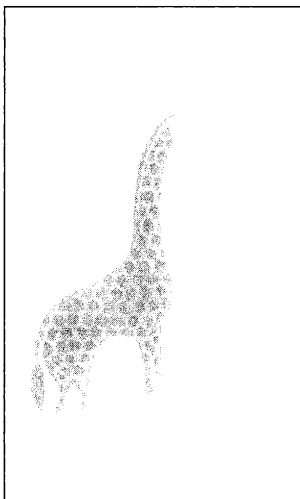
Competențe:

- 1.1. Construirea unor explicații și argumente intra- și multidisciplinare cu privire la evenimente și procese istorice.
- 3.1. Compararea surselor istorice în vederea stabilirii credibilității și a validității informației conținută de acestea.
- 4.1. Descoperirea unor oportunități în cercetarea istoriei ca sursa a învățării permanente.

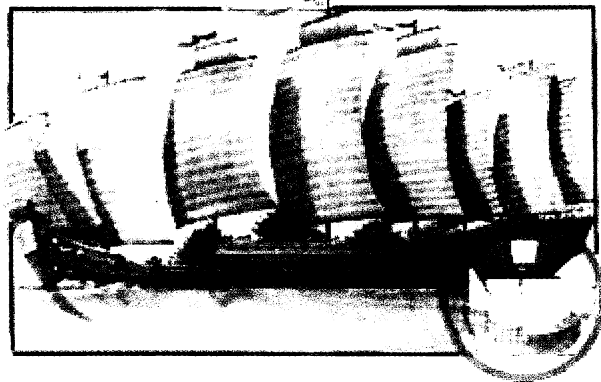

Izvoare

1. Când au sosit [în Imperiul incașilor], când au pătruns în încăperea tezaurelor, era ca și cum ar fi ajuns la capătul intențiilor lor. Pătrundeau prin toate părțile, doreau totul cu lăcomie pentru sine, erau stăpâniți de aviditate... Au strâns totul, au pus stăpânire pe totul, totul au înșfăcat ca și cum ar fi fost al lor, ca și cum le era destinat lor. Și după ce au scos tot aurul din încăperi, când au terminat de scos, au strâns totul, l-au adunat în mijlocul curții; totul avea o lucrătură fină. (Codicele Florentin, apud Francisco Morales Padron, *Istoria descoperirii și cuceririi Americii*)

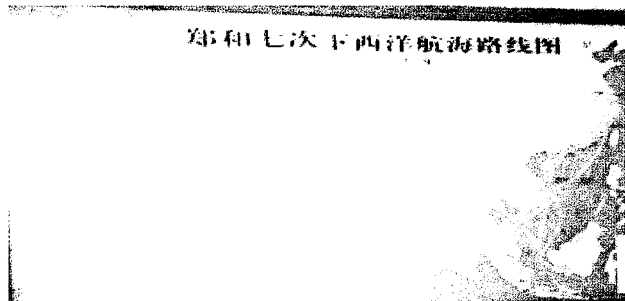

3. Girafă primită în dar de împăratul Chinei în timpul uneia dintre expedițiile conduse de Zheng He.

5. Comparație între navele flotei lui Zheng He și nava cu care Columb a descoperit America (Santa Maria). Flota chineză era alcătuită din nave numite jonci. Acestea erau construite după principii pe care le întâlnim în arhitectura navală modernă; de exemplu,

2. Am traversat apele oceanelor pe o întindere de 100 000 li [40 000 mile marine]. Am fost prinși de valuri cât munții ce se înalță spre cer. Departe, ascunse în ceața diafană, am zărit pământuri ale altor neamuri. În timp ce vecele noastre, asemenea norilor din afara țării, falnic se umflau, noi, întrecând aștrii, pe crestele valurilor sălbatice, zburam zi și noapte... Șapte călătorii a făcut Zheng He și cei care l-au însoțit, după ce la începutul erei Yongle [1402–1424] a fost numit, prin decret imperial, sol al țării sale [China] pe pământurile unor neamuri străine. De atunci, de fiecare dată a comandat zeci de mii de ostași și sute de corăbii. A pornit din Caichang [portul Liujiahe din provincia Jiangsu] și a navigat pe mări ancorând la Zhancheng [Champ, Vietnamul de astăzi], Xianluo [Siam, Thailanda de astăzi], Zhuawa [Java], Kechi [Cochin] și Guli [Calicut, în India]; a ajuns în Hulumsî [Ormuz] și în alte țări din vest, în total în 3000 de țări mari și mici... Țările de dincolo de orizont și cele de la capătul pământului, precum și cele din vestul cel mai îndepărtat și cele nordice din nordul cel mai îndepărtat, indiferent de cât de departe s-ar fi aflat, toate au devenit supuse ale împăratului dinastiei Ming. (Textul unei stele de marmură, ridicată în 1431 despre expedițiile navigatorului Zheng He, apud Anna Eva Budura, *Zheng He, navigator și diplomat*, în *Magazin istoric*, nr. 10/2005)

4. Harta călătoriilor lui Zheng He.

erau împărțite în compartimente etanșe. Aceste nave erau cam de zece ori mai mari decât navele cu care europenii au descoperit America și drumul spre India. Joncile erau și mai bine înarmate (încă din secolul al XII-lea chinezii și-au dotat corăbiile cu rachete care funcționau cam ca rachetele de croazieră cu care sunt dotate armatele SUA). Mijloacele de orientare și de navigație erau de asemenea superioare. Astfel, măsurarea timpului se făcea cu bețișoare calibrate care ardeau în timpul călătoriei.

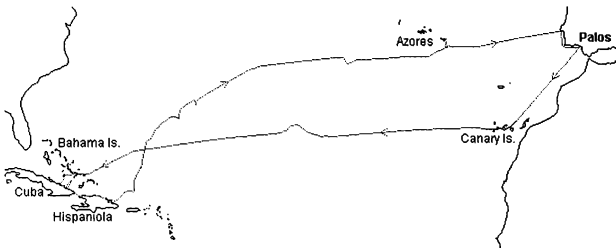

6. Zheng He (1371–1433)

7. Era înalt de 9 chi [peste 2 metri], are o talie impresionantă, pomeții obrajilor sunt înalți, nasul mic. Are într-adevăr o fizionomie ieșită din comun. Ochii îi sunt mari și luminoși, urechile albe și transparente, dinții precum perlele. Mersu-i e cel al tigrlui, vocea-i cea a tunetului. Întreaga lui înfățișare dovedește inteligență și talent. Nici unul dintre eunucii [Măriei sale] nu-i sunt pe măsură. Cred că datorită aptitudinilor sale el este cea mai bună alegere pentru funcția de comandant. (Constatarea expertului împăratului Chinei în legătură cu alegerea lui Zheng He drept comandant al flotei, apud Anna Eva Budura, *Zheng He, navigator și diplomat*, în *Magazin istoric*, nr. 10/2005)

8. Știu că existența unui asemenea drum poate fi dovedită pe temeiul că Pământul are forma unei sfere. Totuși, pentru a ușura această întreprindere... trimit o hartă pe care am făcut-o cu mâna mea. Pe ea sunt însemnate țărmurile și insulele voastre, de unde veți ajunge, și cât de departe va trebui să vă mențineți de Pol sau de Ecuator. (Scrisoare trimisă de geograful Paolo Toscanelli lui Cristofor Columb)

9. Harta primei călătorii a lui Columb (1492).

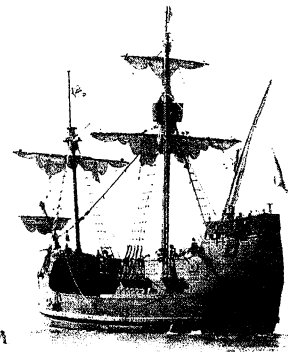
10. Cristofor Columb
(1451–1456), portret de Sebastiano del Piombo, 1519).

11. În numele lui Dumnezeu atotputernic, a existat un bărbat de felul său din cetatea Genovei, negustor de cărți și de stampe. Iară negoțul său și-l făcu pe acest pământ al Andaluziei, și i se spunea Cristóbal Colón acestui bărbat înzestrat ca nimeni altul și care, fără să fie prea citit, se vădea tare dibaci în arta Cosmografiei și în știința despre felul cum este împărțită lumea... (Andres Bernáldez: *Istoria Regilor Catolici*, apud Francisco Morales Padron, *Istoria descoperirii și cuceririi Americii*)

12. Era înalt la trup, mai mult decât mijlociu; obrazul prelung, cu trăsături bine întipărite; nasul vulturesc; ochii albaștri, alb la față învăpăindu-se ușor; când era tânăr avea barba și părul bălai, apoi, din pricina atâtor griji a cărunțit nespuse de repede. Era glumeț și vesel și vorbea frumos... (Las Casas, *Istoria Indiilor*, apud Francisco Morales Padron, *Istoria descoperirii și cuceririi Americii*)

13. La ceasurile două după miezul nopții s-a ivit pământul, de care ne mai despărțeau două leghe... ; în ziua de vineri am ajuns într-o insuliță din grupul Lucayas, ce se chema pe limba indienilor Guanahani. (*Jurnalul lui Cristofor Columb*, apud Francisco Morales Padron, *Istoria descoperirii și cuceririi Americii*)

14. Flota lui Vasco da Gama: navele Sao Raphael, Berrio, o nao (vas de transport) și vasul-amiral Sao Gabriel. *Livros das Armadas* este documentul datând din secolul al XVI-lea din care sunt selectate imaginile navelor care au constituit flota lui Vasco da Gama.

15. O caravelă. Cu astfel de nave de mici dimensiuni spaniolii și portughezii au descoperit noi drumuri comerciale, noi pământuri și civilizații necunoscute. Fără mijloace de comunicație, propulsată numai de forța vântului, era o biată coajă de nucă în Oceanul nemărginit. Viața marinarilor era dură; nu beneficiau de locuri confortabile pentru odihnă, alimentația era proastă și pierneau secerări de boli, de foame și de epuizare.

BONIVANG OD-RGANTACONDEALMIRANFOVFFOIO
PRINERODDORFINOVA FIOO EITTOLODEVAIGREI
D. G. PAINDIA *

16. Vasco da Gama

(cca 1460–1524), descoperitorul drumului spre India. Este posibil ca navigatorul portughez să fi urmat un drum spre vestul Oceanului, care a atins coasta Braziliei.

17. Mica flotă a lui Vasco da Gama a acostat pe țărmul estic al Africii: „La o zi după ce-am aruncat ancora, într-o joi, am ieșit la țărm cu căpitanul și am prins un băștinaș. L-am dus pe vasul căpitanului, care l-a așezat pe băștinaș la masă și i-a oferit tot ce mâncam și noi. A doua zi căpitanul l-a îmbrăcat în haine fine și l-a dus înapoi la țărm. După câteva zile, 14–15 băștinași s-au întors la locul unde ancorasem. Vasco da Gama le-a pus în față diverse lucruri, ca să vadă dacă le recunosc ca fiind din țara lor. Au văzut scorțișoară și cuișoare, pietre prețioase, aur și alte lucruri, dar nu le-au recunoscut. Nu le mai văzuseră până atunci.

Am ridicat un stâlp și o cruce în golf [Golful Midiilor], aceasta fiind într-o miercuri. Am făcut crucea dintr-un catarg, așa că era foarte înaltă. Indigenii au presimțit că era un semn rău pentru continentul lor, căci au dat-o de mai multe ori jos. La scurt timp, însă, coasta de est a Africii a fost ocupată de portughezi.

Pe 24 aprilie [1498] l-am urcat pe ghidul regelui din Malindi la bord și am ridicat ancora. Am stabilit cursul spre un oraș numit Calicut. Regele nostru auzise de el. Am navigat apoi spre est spre Calicut.” (Jurnalul călătoriei lui Vasco da Gama; din documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

18. Ne-am continuat călătoria înapoi spre Portugalia fără ezitare. Eram toți încântați de ocazia de a face o desoperire atât de măreață. (Jurnalul călătoriei lui Vasco da Gama; din documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

19. Îmi pun speranțe... ca faima unui atât de mare căpitan să nu se stingă în vremurile noastre. Printre alte virtuți ale lui, era cel mai neclintit în marile schimbări ale soartei ca nimeni altul în lume; răbda foamea mai mult decât toți ceilalți și, mai bine decât oricare alt om pe lume, cunoștea hărțile nautice și naviga, și că acesta a fost adevărul se vede limpede din faptul că nimeni n-a avut atâta iscusință, nici îndrăzneală ca să dea ocolul lumii, așa cum, aproape a făcut-o el. (*Cu Magellan în jurul lumii*. Relatarea lui Antonio Pigafetta și alte izvoare contemporane)

20. Primirea portughezilor de către monarhul din Calicut: Era luni, 28 mai [1498]. Vasco da Gama a mers să vorbească cu regele. M-a luat pe mine și alți câțiva oameni cu el. Când căpitanul a coborât pe uscat, ne-au întâmpinat mulți oameni, unii înarmați, alții neînarmați, ospitalieri și bucuroși. Au adus un palanchin pentru căpitan folosit de nobilii lor. L-au purtat pe căpitan prin mulțime, cu mai mult respect decât i-ar fi putut arăta chiar și regelui Spaniei. Pe pereții bisericii erau pictați mulți sfinți, dar felul în care erau zugrăviți era straniu. Aveau dinții atât de largi, încât le ieșeau cam doi cm din gură, iar fiecare sfânt avea 4–5 mâini. Am trecut pe sub o boltă într-o curte foarte mare. A trebuit să folosim forța la celelalte patru porți. A trebuit să lovim în coaste oamenii care ne stăteau în cale. Unii au fost răniți în învâlmășeală. Regele, numit zamorin, stăpânul mării, a primit oaspeții de parcă erau șefi de stat. (Jurnalul călătoriei lui Vasco da Gama; din documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

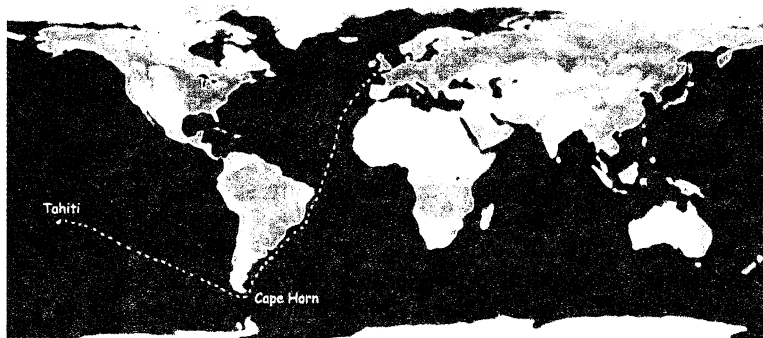
22. De îndată ce vestea întoarcerii lui da Gama a ajuns la Veneția, venețienii au fost străfulgerați. Cei mai inteligenți și-au dat seama că era o veste cumplită. (Documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

23. Căpitanul cuvântă multe lucruri despre pace și că se ruga lui Dumnezeu s-o întărească în cer; spunea că niciodată nu se auziseră asemenea vorbe frumoase și că le ascultau cu mare plăcere. Văzând căpitanul că aceștia ascultau bucuroși și răspundeau, începu să le spună lucruri care să-i atragă la credință... Căpitanul le spuse că nu trebuie să se facă creștini de frică sau ca să ne fie pe plac, ci de bună voie, și că celor care voiau să trăiască mai departe în legea lor, nu li se va face niciun rău; dar creștinii vor fi mai bine văzuți și îndrăgiți decât ceilalți. [...] Nu trecură nici opt zile, și fură botezați toți din acea insulă [aparținând arhipelagului Filipine] și din alte insule câțiva. Dădurăm foc unui sat, care nu voi să se supună nici regelui, nici nouă și care se afla într-o insulă vecină cu aceasta. Înălțărăm acolo crucea pentru că aceste popoare erau păgâne. Dacă ar fi fost mauri [musulmani] le-am fi pus un lanț ca semn de mai mare asprime, pentru că maurii sunt mult mai greu de convertit.

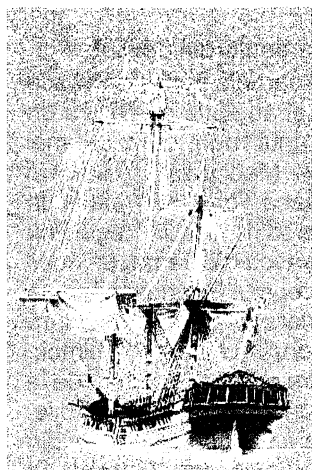
21. Bogăția suveranului din Calicut:

Când au văzut darurile aduse de Vasco da Gama, au râs și au spus că nu era un tribut pe măsura unui rege, că și cel mai sărac negustor din Mecca sau India ar fi oferit mai mult. Dacă voiau să-i ofere un dar regelui, trebuia să fie de aur. Regele nu acceptă altceva. Vasco da Gama, un nobil de la curtea ta [a regelui Portugaliei], mi-a vizitat țara, lucru care m-a bucurat. În țara mea sunt scorțișoară, cuișoare, ghimbir, piper și multe pietre prețioase. Vreau de la tine aur, argint, coral și pânză stacojie. (Jurnalul călătoriei lui Vasco da Gama; din documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

24. Acest pământ Verzin [Brazilia] e foarte îmbelșugat și mai mare decât Spania, Franța și Italia la un loc; e al regelui Portugaliei. Popoarele de pe acest pământ nu sunt creștine și nu se închină la nimic; trăiesc după obiceiul naturii și viețuiesc o sută douăzeci și cinci și o sută patruzeci; umblă goi, atât bărbații, cât și femeile; locuiesc în niște case lungi pe care le numesc *boii* și dorm în plase de bumbac numite hamacuri, legate, la capete, de pari groși așezați în aceleași case; fac foc între hamacuri și pământ. În fiecare din aceste boii sălășuiesc câte o sută de oameni cu nevestele lor și cu copiii, făcând mare zarvă. Au bărci dintr-un singur trunchi, dar subțiri numite canoe, săpate cu securi de piatră. Aceste popoare folosesc pietrele, ca noi fierul, pentru că acesta le lipsește. Încap câte treizeci și patruzeci într-una din aceste canoe; vâslesc cu lopeți ca cele de cuptor... (Cu *Magellan în jurul lumii*. Relatarea lui Antonio Pigafetta și alte izvoare contemporane)

25. Harta expediției căpitanului James Cook spre Tahiti spre a observa tranzitul planetei Venus.

26. Corabia lui Cook, Endeavor

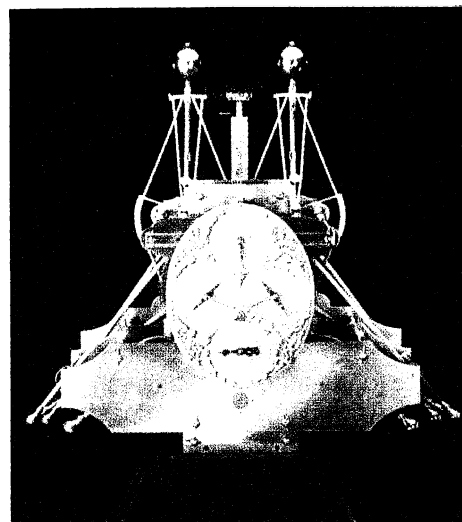
28. Întâlnirea dintre Livingstone și Stanley:

Deși expediția fusese organizată pentru acest moment suprem și fiecare mișcare a sa avea drept scop să-l descopere pe el, deși omul acesta era în fața mea, totuși îndoiala tot mă chinuia. „Poate că nu e Livingstone” îmi ziceam. Dacă e el, ce să-i spun? Până acum nu mă gândisem la aceasta. Jur împrejur era mulțimea imensă, tăcută și așteptând să vadă ce se va petrece. N-aveam altceva de făcut decât să înaintez spre el, să-mi scot casca și să-l întreb salutând cu un aer întrebător: „Presupun că sunteți doctorul Livingstone”. Surâzând cordial, își ridică șapca și îmi răspunse scurt: „Da”.

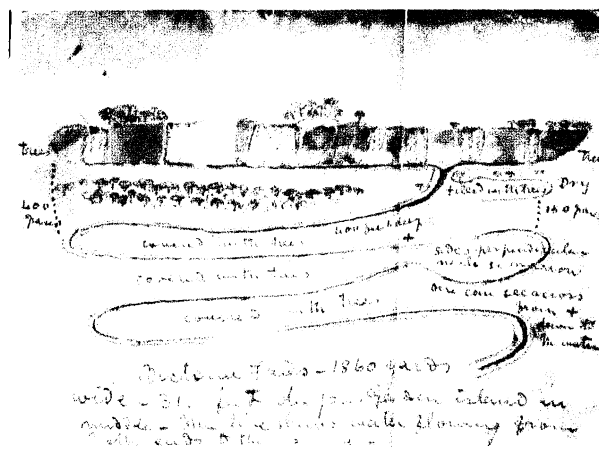
Toate îndoielile fură spulberate și putui să îmi exprim pe față toată mulțumirea întinzându-i mâna și zicând: „Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a ajutat să vă găsec.” (Henry Morton Stanley, *Autobiografie*)

30. N-a ținut niciodată predici cât timp am fost cu el, dar fiecare zi petrecută cu el era o lecție de morală. În junglă, în orașele de negustori sau în cătunele sălbatice se purta după cum recomandau preceptele religioase. Bland cu vorba dulce, inima miloasă, suflet curat, pașnic..., dar iertător, adeseori furat și sabotat fără să se amărăscă prea mult, blestemat de hoți, totuși ajutându-i la boală cu doctorii... Deși prietenii nu s-au mai interesat de soarta lui, deși tovarășii l-au uitat și servitorii și-au bătut joc de el și l-au trădat, deși i se refuzaseră mijloacele de subzistență și ploaia îl uda, furtuna îl bătea și îl îmbolnăvea, el continua să meargă înainte în slujba pe care și-o alesese, necedând și neodihnindu-se fiindcă era sigur că totul se va sfârși cu bine [...] Era un suflet mulțumit, care se dăruise cu totul muncii sale. Era sigur că sacrificiul său nu va fi fost zadarnic. (Henry Morton Stanley, *Autobiografie*)

27. Obstacolele în calea unui explorator al Africii: Fără teamă [Livingstone] mergea înainte sus pe platourile înalte dintre Nyara și Tanganyka, dar nenorocul se ținu de el... Întâi, animalele de transport au murit... O luntre i s-a răsturnat pe Bangweolo și astfel își pierdu lada cu medicamente, apoi malaria găsi în corpul lui vulnerabil un teren prielnic, îl asaltă, îi otrăvi sângele și îi luă puterile. (Henry Morton Stanley, *Autobiografie*)

29. Cronometru maritim, inventat de John Harrison. În anul 1714, parlamentul englez a oferit suma de 20000 lire sterline aceluia care realiza o modalitate de a calcula longitudinea cu suficientă acuratețe și putea demonstra acest lucru în urma unei călătorii în Indiile de Vest (insulele din Marea Caraibelor). Pentru acest lucru era nevoie de un ceas extrem de precis. Cel care a fabricat acest ceas, numit cronometru maritim, a fost John Harrison. În 1761, în urma călătoriei făcute în Indiile de Vest, Harrison a izbutit să calculeze longitudinea mai precis decât marinarii de pe corabie. Cu toate acestea, numai cu mare greutate a obținut banii puși la bătaie de către parlament. Unii dintre cei care aveau banii în păstrare sperau ca, în final, să-i obțină ei.

31. Desen al lui Livingstone, reprezentând Cascada Victoria, Zambia. Una dintre cele mai faimoase descoperiri ale lui Livingstone (1855).

1. Analizați un motiv pentru care europenii au pornit la explorarea altor pământuri. (1)

2. Comparați (1) și (23) și stabiliți validitatea informației întâlnite în acestea.

3. Comparați (14) și (15) și stabiliți validitatea informației întâlnite în acestea.

4. Utilizând sursele (2) și (4) reconstituiți drumul călătoriilor lui Zheng He. Comparați distanța acestor călătorii cu cele ale altor exploratori (Vasco da Gama, Cristofor Columb, Magellan).

5. Analizați informația furnizată de sursa (3) în efortul de reconstituire a traseului călătoriilor lui Zheng He?

6. Examinați sursa (5). Puteți extrage o concluzie în ceea ce privește potențialul tehnologic al Chinei, comparativ cu cel al Europei?

7. Analizați una-două implicații pe care le-ar fi putut avea continuarea expedițiilor maritime de către chinezi.

8. Examinați imaginea (16). Ce simbolizează sceptrul din mâna dreaptă? Dar blazonul din stânga sus?

9. Din ce motiv portughezii au dorit să știe dacă băștinașii recunosc scorțișoara, cuișoarele, pietrele prețioase și aurul? (17)

10. Ce semnificație are gestul ridicării unei cruci în golf? (17)

11. Realizați un eseu argumentativ pornind de la citatul: „Am ridicat un stâlp și o cruce în golf. Indigenii au presimțit că era un semn rău pentru continentul lor, căci au dat-o de mai multe ori jos.” (17)

12. Analizați două informații referitor la civilizația pe care portughezii au întâlnit-o în India, comparativ cu cea din țara din Peninsula Iberică. (20), (21)

13. Analizați motivul pentru care venețienii și-au dat seama că descoperirea drumului spre India „era o veste cumplită”? (22)

14. Pornind de la răspunsul obținut în legătură cu Veneția, analizați o consecință a descoperirii lui Vasco da Gama.

15. Analizați nivelul de dezvoltare economico-socială a societății băștinașilor de pe coasta Braziliei? (24)

16. Ce contradicție întâlniți în sursa (23)?

17. Ce semnificație avea creștinarea băștinașilor? (23)

18. Împărțiți clasa în 3 grupe. Prima grupă reprezintă echipajul lui Cristofor Columb, cea de a doua, cel al lui Vasco da Gama, iar cea de a treia, echipajul lui Magellan. Pe baza surselor din manual și a altor cunoștințe realizați un jurnal de bord în care să prezentați:

- personalitatea comandanților; calitățile lor fizice și psihice;

- itinerariul parcurs;

- viața la bordul navelor.

19. Descrieți, utilizând sursa (25), itinerariul expediției lui Cook din 1769.

20. Examinați sursele (10) și (33). Care sunt elementele prin care dovedim că personajele din sursele (10) și (33) aparțin unor epoci istorice diferite?

21. Examinați sursele (15) și (26). Prezentați două progrese în domeniul navigației pe care le observați comparând cele două imagini.

22. Care este, după părerea voastră, cauza pentru care Parlamentul englez a promis un premiu de 20000 de lire sterline pentru cel care va calcula foarte precis longitudinea. (29)

23. Analizați un motiv pentru care interiorul continentului african a fost explorat abia în secolul al XIX-lea. (27)

24. Imaginați-vă că sunteți martor al întâlnirii dintre Livingstone și Stanley. Într-o compunere de o jumătate de pagină descrieți acest eveniment. (28)

25. Ce l-a deosebit pe Livingstone de alți descoperitori, de exemplu, Columb, Vasco da Gama sau Magellan? (17), (23), (30)

26. Realizați un clasament al primelor cinci descoperiri geografice, având drept criteriu influența asupra dezvoltării ulterioare a societății omenești. Argumentați-vă alegerea ținând cont de aspectele politice, economice, științifice, culturale etc. ale acestor consecințe.

În câteva sute de ani, europenii au descoperit și au explorat noi pământuri situate la distanțe uriașe. Dimensiunile lumii cunoscute au crescut enorm. Acest fapt a deschis noi posibilități economice pentru Europa; câteva țări s-au îmbogățit pe seama comerțului și a exploatării resurselor coloniilor.

Călătoriile spre țărmuri îndepărtate, efectuate cu mijloace tehnice rudimentare, durau mult și erau foarte primejdioase. Ce i-a făcut pe acei oameni să-și pună viețile în primejdie la mii de kilometri departe de casă?

1. Dezvoltarea economică a continentului european, care a început să se refacă după criza din secolul al XIV-lea. Înflorirea orașelor, dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului impunea cantități sporite de monedă din aur și argint. Continentul european avea însă resurse reduse de metale prețioase.

A crescut și standardul de viață al oamenilor din clasele avute. A sporit astfel cererea de produse precum mirodeniile, pietrele prețioase, mățăsurile, toate aduse din Orient, din țări precum India și China. Comorile fascinante ale Orientului (mirodenii, mățăsurii, aur, pietre prețioase) constituiau o atracție irezistibilă pentru cei care urmăreau o îmbogățire rapidă (1): navigatori, aventurieri, monarhii și oamenii de afaceri care finanțau expedițiile etc.

2. Formarea Noilor Monarhii, state centralizate ca Franța, Anglia, Spania. Aceste state aveau resurse pe care le puneau la dispoziția expedițiilor de explorare și cucerire peste mări și oceane.

3. Expansiunea otomană. Cucerirea Constantinopolului de către otomani (1453) a avut un mare ecou în lumea creștină care a răspuns prin reînvierea mitului medieval al cruciadelor. Acestea erau înțelese nu numai ca expediții militare împotriva necredincioșilor, ci și ca misiune apostolică de convertire a acestora la creștinism. Activitatea de convertire a constituit un puternic suport ideologic, care a justificat acțiunile de cucerire a pământurilor de peste mări și oceane în numele credinței (23). Pe de altă parte, cuceririle otomane în jurul Mării Mediterane amenințau obturarea drumului comercial tradițional care lega Europa de Asia. Era nevoie așadar de o nouă cale comercială care să ocolească teritoriile recent cucerite de către turci.

4. Progresele tehnice în navigație. A apărut caravela (14), (15), navă ușoară, manevrabilă,

propulsată de forța vântului și care a făcut posibile călătoriile pe ocean. Au fost descoperite mijloace perfecționate de orientare (busola, s-a putut calcula latitudinea etc). În domeniul cartografiei s-au făcut progrese importante prin acceptarea sfericității Pământului, s-au descoperit noi modalități de realizare a hărților (proiecția Mercator) etc.

5. Renunțarea de către China la expedițiile maritime de explorare. La începutul secolului al XV-lea marele explorator chinez Zheng He (6) a condus mai multe expediții, care într-un interval scurt de timp au atins coastele Africii și Australia. Pe neașteptate, în 1430, din ordinul împăratului, expedițiile au fost sistate, iar în secolele următoare China a tăiat progresiv legăturile cu exteriorul, ceea ce a dat posibilitate Europei să egaleze și, în cele din urmă, să depășească, din punct de vedere tehnologic, marea țară din Extremul Orient.

Marile Descoperiri Geografice au fost pregătite de o bogată literatură de călătorii, scrisă de călători europeni care au ajuns în Orient. Cea mai faimoasă a fost cartea scrisă de vestitul călător italian Marco Polo, care vreme de câteva decenii ale secolului al XIII-lea a vizitat țările din Asia (între care China și India).

Portugalia și Spania, inițiatoarele expedițiilor de explorare. În secolul al XV-lea, în Peninsula Iberică au apărut monarhii consolidate, Spania și Portugalia. Cele mai puternice state, formate în timpul luptei pentru eliberare de sub stăpânirea arabilor (pe care spaniolii și portughezii îi numeau mauri), erau regatele Castiliei și Aragonului. Printr-o uniune dinastică (și anume prin căsătoria moștenitoarei tronului Castiliei, Isabella, și a moștenitorului Aragonului, Ferdinand) a luat naștere regatul Spaniei. Unitatea teritorială a statului a fost desăvârșită în 1492, când la capătul unei campanii care a luat forma unei adevărate cruciade, a fost eliberată Granada, ultimul pământ aflat sub stăpânirea maurilor. Poziția geografică a celor două state, aflate la intersecția Mării Mediterane cu Oceanul Atlantic, a contribuit decisiv la inițierea în Peninsula Iberică a expedițiilor de explorare.

În urma acestor descoperiri, cele două state au întemeiat primele imperii coloniale și au devenit mari puteri (sec. XV–XVI).

Continuarea expansiunii europene. Curând, în cursa pentru cucerirea bogățiilor de peste mări au intrat și alte puteri europene, mai dezvoltate din punct

de vedere economic: Anglia, Olanda, Franța. Zonele rămase neexplorate din Oceanul Pacific au fost descoperite cu precădere de navigatori din aceste țări (Tasman, James Cook etc).

Ultima arie locuită care a fost explorată de europeni a constituit-o Africa. Teritoriile interioare ale continentului negru au fost explorate în secolul al XIX-lea (Livingstone, Stanley, Burton, Speke etc).

Descoperirea de noi teritorii a condus la descoperirea de noi culturi și civilizații; unele avansate (civilizația aztecă și incașă în America, civilizația chineză sau cea indiană în Asia), unele rămase în urmă din punct de vedere social și tehnologic (în Africa, Australia, Oceania).

Zheng He. Împăratul Yongle (1403–1424), din dinastia Ming, l-a trimis pe Zheng He (6), (7) în fruntea unor flote uriașe (sute de nave cu zeci de mii de oameni la bord) să stabilească legături cu state îndepărtate (2). În acest mod el dorea să redea Chinei prestigiul internațional și să impună influența țării sale în state aflate la mii de kilometri depărtare. Zheng He era numit ambasador în statele ce urmau să fie vizitate de flota chineză. Cele șapte expediții conduse de Zheng He (1405–1433) au acoperit o zonă enormă (2), (4). Corăbiile (5) conduse de Zheng He au explorat Asia de Sud-Est (Insulele Filipine, Peninsula Indochina), marile insule ale arhipelagului indonezian (Sumatra, Java), Oceanul Indian. Chinezii au ajuns până în Malaezia, Ceylon (actuala Sri Lanka), India, Golful Persic și Marea Roșie și pe coasta estică a Africii. Expedițiile conduse de navigatorul chinez au reprezentat modalități prin care civilizații aflate la distanțe uriașe au putut stabili contacte. Zheng He a notat în jurnalul expedițiilor date referitoare la flora și fauna zonelor cercetate, climă, obiceiuri, economie, cultură etc. Diverse specii de plante au fost colectate pentru a fi cultivate în China, în timp ce plante chinezești erau lăsate în țările vizitate.

Solia chineză căuta să stabilească relații pașnice și aducea daruri prețioase celor vizitați. La Curtea chineză, prin intermediul expedițiilor de întoarcere, solii străine, la rândul lor, aduceau daruri (3), ceea ce trebuia să conducă la cunoașterea reciprocă între civilizații.

Zheng He a murit în India (în Calicut, loc în care Vasco da Gama a ajuns în 1498). După moartea sa, expedițiile chinezești au fost oprite, iar documentele care atestau aceste călătorii au fost distruse.

Cristofor Columb (1451–1506) era originar din orașul italian Genova. Orașul Genova era unul din marile porturi ale Europei, centru comercial și financiar important. Într-un astfel de mediu, nu a fost

greu ca tânărul Columb să plece pe mare. A învățat cartografia și știința de a naviga pe mare (11). De asemenea, avea cunoștințe de limbă latină, necesare într-o vreme în care informațiile se transmiteau cu precădere în această limbă. Ideea lui Columb (10), (11), (12), care a condus la realizarea ce l-a făcut faimos în istorie, era aceea că, Pământul fiind rotund, se poate naviga către fabuloasele târâmuri descrise de Marco Polo (China, Japonia și India) navigând spre Apus (8). A încercat să-i convingă pe regii Portugaliei să acorde sprijin expediției sale, dar a fost refuzat. În cele din urmă, a obținut bani și corăbii de la regii Spaniei, Ferdinand și Izabela. A plecat în vara anului 1492 din micul port Palos, în fruntea unei mici flote alcătuită din trei caravele. Era o întreprindere curajoasă, având în vedere faptul că navigația se făcea, în general, lângă coastă. Treptat, marinarii au devenit nerăbdători... Pământul nu se vedea, iar oceanul părea nesfârșit. În cele din urmă, la 12 octombrie 1492 a fost, în sfârșit, zărit țărâmul (13). Spaniolii au debarcat pe o mică insulă din Marea Caraibelor, pe care comandantul a denumit-o San Salvador. Columb era convins că a ajuns în țara descrisă de Marco Polo, miticul Chipangu (Japonia). El căuta drumul care să-l conducă spre Țara Marelui Han (China), plină de bogății. În timpul acestei călătorii au fost descoperite mai multe insule din Marea Caraibelor, între care Cuba. Au fost stabilite primele contacte între două civilizații; Columb a văzut oameni fumând, a notat observații legate de alte obiceiuri și cultura băștinașilor, de floră și faună. A fost nevoit să se întoarcă, fără a descoperi bogata Asie. Cel ce și-a dat seama că navigatorul genovez a descoperit un nou continent a fost un alt italian, florentinul Amerigo Vespucci.

Columb a mai făcut trei expediții spre lumea nouă pe care a descoperit-o. A murit, uitat, în 1506. Fapta sa a schimbat însă cursul istoriei.

Interiorul continentului american a fost explorat de conchistadori (**Hernan Cortez, Francisco Pizarro** etc), care au stabilit contacte cu civilizații vechi și înfloritoare (ale mayașilor, aztecilor și incașilor). Contactul cu aceste civilizații a însemnat distrugerea lor de către spanioli și suferințe imense pentru localnici.

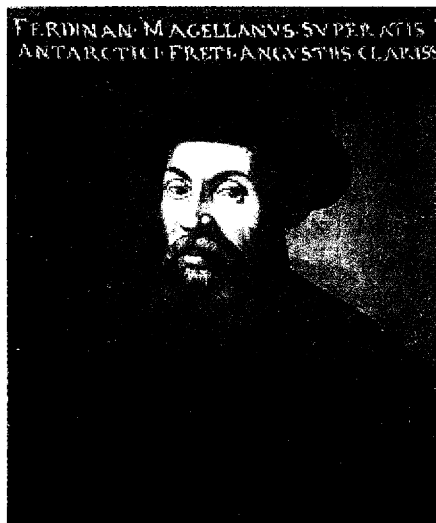
Vasco da Gama (16) a copilarit în micul port Sines de lângă Lisabona, capitala Portugaliei. Această țară inițiasse expediții de explorare a drumului ce ocolea Africa în căutarea Indiei. Această acțiune fusese sprijinită de principele Henric din familia regală, care fusese supranumit „Navigatorul”. La 1488, Bartolomeo Dias a ajuns la extremitatea sudică a Africii, la Capul Bunei Speranțe. Există părerea că

între 1488 și 1497, portughezii ar fi ajuns pe coasta atlantică a Braziliei, descoperind așadar America înaintea lui Columb.

Expediția lui Columb (1492) i-a obligat pe portughezi să reia explorarea drumului spre India. Această rută a fost descoperită de navigatorul Vasco da Gama (1498). A pornit din Lisabona cu patru nave (1497). A ajuns la Capul Bunei Speranțe și de aici a acostat pe coasta răsăriteană a Africii (17). A navigat apoi spre nord-est ajutat de vânturile favorabile și a debarcat pe coasta Malabarului (20), în India, în apropiere de orașul Calicut (1498). Aici, portughezii au descoperit o civilizație veche și avansată, în multe privințe superioară celei europene (21). Drumul de întoarcere (18) a fost foarte dificil. Vânturile care băteau din față au îngreunat navigația. Lipsa de hrană proaspătă a provocat scorbutul; doar o treime dintre marinarii s-a întors acasă. Cei care însă au ajuns acasă au devenit bogați și faimoși. Vasco da Gama a mai condus două expediții spre India. În Oceanul Indian el a impus, cu cruzime, în fața negustorilor arabi, concurenții portughezilor, puterea micii sale țări. A fost onorat cu titlul de vicerege al Indiei.

Descoperirea sa a reprezentat un moment fundamental al istoriei.

Navigatorul **Fernando Magellan** (1480–1521) a realizat prima călătorie în jurul lumii (1519–1522). Deși portughez, în 1519 a primit o flotă de cinci corăbii din partea regelui Spaniei. Scopul expediției era acela de a găsi o cale de acces către Asia prin ocolirea Americii. Expediția lui Magellan a urmat coastele Americii, a intrat în strâmtoarea care poartă numele lui Magellan și a ajuns în Oceanul Pacific. În timpul călătoriei, europenii au stabilit relații cu alte

32. Fernando Magellan

civilizații, aflate în stadii de dezvoltare inferioare (24). Influența europeană se manifesta prin activitatea de misionarism (23); a început penetrarea creștinismului în zone aflate la mii de kilometri depărtare. Marele căpitan nu și-a putut duce marea călătorie la bun sfârșit, întrucât a pierit într-o luptă cu băștinașii din insulele care mai târziu au fost numite Filipine. Totuși, posteritatea i-a acordat cinstita cuvenită unui mare explorator, mai ales datorită imortalizării faptelor sale în jurnalul memorabilei călătorii, redactat de către italianul Pigafetta. O singură corabie din cele cinci s-a întors în Spania după trei ani de navigare neîntreruptă spre apus. Se demonstra forma rotundă a Pământului. Abia după 50 de ani, un alt mare navigator a izbutit să egaleze performanța lui Magellan (19), (32), este vorba de englezul Francis Drake.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, olandezii au inițiat, în paralel cu crearea propriului imperiu colonial, expediții de explorare care au descoperit noi teritorii în America (Willem Barents), Oceania (Abel Janszoon Tasman) etc.

La capătul mai multor războaie navale purtate împotriva Olandei, Anglia a devenit cea mai importantă putere maritimă. Anglia avea avantajul unei organizări statale moderne, apărută în urma evenimentelor revoluționare din secolul al XVII-lea (Războiul civil, Revoluția glorioasă). Treptat, Anglia și-a mărit imperiul colonial, care a devenit cel mai mare și mai puternic.

Revoluția industrială, inițiată în Marea Britanie în secolul al XVIII-lea, a transformat apusul Europei în cel mai mare producător de mărfuri, fapt ce a contribuit la creșterea interesului pentru teritoriile îndepărtate. În paralel, progresele în domeniul navigației au continuat. Astfel, în 1761, un ceasornicar, John Harrison, a inventat un dispozitiv, cronometrul maritim (29), care a făcut posibilă determinarea suficient de precisă a longitudinii.

James Cook (33) a fost navigator englez. La o vârstă fragedă și-a făcut ucenicia pe mare, pe un vas care transporta cărbuni. A intrat în Marina Regală Britanică. Calitățile sale excepționale de navigator și cartograf au impus avansarea sa rapidă. A rămas celebru în galeria marilor exploratori prin cele trei expediții ale sale:

- În 1768 a primit comanda unei nave care avea misiunea să conducă pe unii membri ai Societății Regale în insula Tahiti. Scopul lor era să observe acolo tranzitul planetei Venus. A înconjurat Capul Horn și a ajuns în Oceanul Pacific, unde în insula Tahiti, și-a îndeplinit misiunea (25). A cartografiat mai multe regiuni, necunoscute europenilor din Pacificul de Sud

33. James Cook

(Australia, Noua Zeelandă); expediția a adus colecții importante de plante.

- A doua expediție condusă de James Cook a ajuns mai departe spre sud decât orice altă expediție europeană; a fost atinsă banchiza de gheață a continentului antarctic.

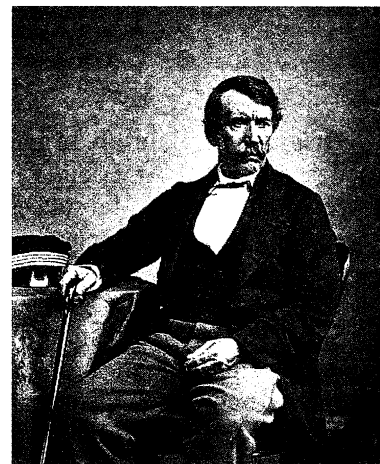
- A treia expediție urmărea descoperirea unei legături prin nord între Oceanul Pacific și cel Atlantic. Deși acest obiectiv nu a fost îndeplinit, Cook a explorat o parte din coasta pacifică a Americii de Nord și Insulele Hawaii, unde a fost omorât de băștinași.

Exploratorii Africii.

Ultimul teritoriu locuit care a rămas neexplorat a fost Africa. Clima, flora și fauna, bolile tropicale (27), i-au împiedicat pe europeni să cunoască interiorul continentului. În secolul al XIX-lea interesul marilor puteri europene (mai ales al Angliei) față de continentul african a crescut. Africa era o sursă de sclavi negri pentru comerțul transatlantic care alimenta America cu forță de muncă rezistentă și gratuită. Unii exploratori ai Africii doreau să pună capăt acestui comerț barbar.

David Livingstone (1831–1873) s-a născut în Scoția. De foarte tânăr a trebuit să-și câștige singur existența. În același timp învăța la o școală serală limba latină. A mai studiat medicina și teologia din dorința de a deveni misionar în Africa.

David Livingstone (30), (31) a avut contribuții excepționale în explorarea teritoriului Africii. În timpul explorărilor sale africane, a avut multiple preocupări: medic, misionar, om de știință. S-a remarcat, de asemenea, ca un mare luptător împotriva barbarului

34. David Livingstone

comerț cu sclavi negri. A dat dovadă de înțelegere și simpatie pentru populațiile pe care le-a întâlnit în timpul lungilor sale călătorii. A petrecut circa trei decenii, călătorind în interiorul continentului african (1840–1873). A explorat circa o treime din pământul Africii, fiind primul călător care l-a traversat de la vest la est. Este descoperitorul unuia dintre cele mai frumoase monumente ale naturii, cascada Victoria pe fluviul Zambezi (1855). A dorit să descopere izvoarele Nilului. Nu a izbutit, dar a deschis noi posibilități pentru alți exploratori. Rătăcit în adâncul continentului african, el a fost găsit de un alt mare explorator (28), americanul de origine britanică Henry Morton Stanley (1871). Cei doi au explorat împreună Tanganyka în căutarea izvoarelor Nilului. Bătrân și bolnav, Livingstone a fost găsit mort de doi însoțitori africani, îngenuncheat, ca și cum ar fi rostit o rugăciune.

Henry Morton Stanley (1844–1904) a continuat explorarea centrului Africii, descoperind noi teritorii și stabilind relații comerciale cu regiunea Congo.

Englezul **Richard Francis Burton** (1821–1890) este descoperitorul, alături de locotenentul său, **John Hanning Speke** (1827–1867), a lacului Tanganyka (1858). Acestuia din urmă i se datorează descoperirea izvoarelor Nilului (1858); într-adevăr, marele fluviu izvorăște din lacul căruia Speke i-a dat numele de Victoria (în cinstea reginei Angliei).

Acestor exploratori și alțora le-au urmat coloniștii; în urma explorării Africii, teritoriul continentului a fost împărțit între marile puteri: Anglia, Franța, Germania, Belgia, Italia etc.

Originea lui Columb. În general, în cărți se spune că descoperitorul Americii, Cristofor Columb este originar din Genova. Mai sunt și alte păreri, cum ar fi aceea că marele navigator ar fi de origine catalană.

Istorie și... software

Specialiștii de la Institutul Meteorologic de la Freie Universitat din Berlin au creat un program care reconstituie condițiile meteorologice (vânt și curenți marini) din Oceanul Atlantic în timpul expediției lui Vasco da Gama spre India:

„Am creat o simulare a rutei pe mare folosite de Vasco da Gama în expediția din Portugalia spre India cu ajutorului programului nostru Terra 3D de vizualizare meteo. L-am folosit ca să calculăm condițiile meteo posibile în acea perioadă. Pornesc animația. Aici se vede foarte clar. Ruta nord-estică oferă curenți favorabili pentru navele care trec pe lângă Insulele Canare, până la Capul Verde. Această rută nu prezintă probleme, dar aici trebuie să iei o decizie. Poți naviga de-a lungul coastei vestice a Africii spre Capul Bunei Speranțe, dar aici se vede că pe ruta sud-estică trebuie să navighezi contra curentului, ceea ce o face impracticabilă. Corăbiile din vremea aceea nu aveau nicio șansă. Vasco da Gama a ales altă rută. A navigat într-un arc larg spre America de Sud, reușind astfel să ocolească ruta sud-estică. Decizia lui a creat un precedent. Și astăzi, navele cu pânze preferă această rută pentru ocolirea Africii.” (Thomas Dummel, specialist la Institutul Meteorologic de la Freie Universitat, Berlin, din documentarul *Vasco da Gama: în căutarea Insulelor Mirodeniilor*, producție ZDF, ZDF Enterprises și Discovery Channel)

Varză acră și... călătorii peste ocean!

Alimentația echipajelor care petreceau luni de zile pe mare era alcătuită din hrană uscată (carne, pește), cereale, ulei, vin și apă. După un timp în care oamenii nu mâncau alimente proaspete, începeau să sufere din

cauza scorbutului, o boală cauzată de lipsa de vitamină C. Astfel de probleme au avut echipajele lui Vasco da Gama, Magellan etc. Navigatorul englez James Cook a rezolvat această problemă prin aprovizionarea navelor sale cu... varză acră (!) și lămâi. El s-a bazat pe studiile făcute de medicul James Lind în 1747. Mai târziu s-a stabilit că legumele murate și citricele conțin cantități însemnate de vitamină C.

Tutun, coca, America și... Egipt

Iată textul unui fragment de film documentar difuzat pe postul de televiziune „Discovery Channel”:

„Doctor Svetlana Balabanova, unul dintre toxicologii de elită ai lumii, a testat una dintre mumii egiptene de la muzeul din München pentru a descoperi reziduuri de droguri... Balabanova i-a examinat părul și țesuturile, folosind aceleași metode ca și experții criminaliști. Când a primit rezultatele, dr. Balabanova a fost atât de uimită, încât a fost convinsă că este vorba de o eroare. În țesuturile mumiei s-au găsit reziduuri de nicotină și de cocaină. Știința modernă neagă posibilitatea unui asemenea rezultat. Tutunul și cocaina sunt droguri moderne... Cu siguranța, istoricii nu pot concepe că acest drog a ajuns în Europa înainte ca Americile să fie descoperite de Columb. În aceste condiții, dr. Balabanova a crezut că rezultatele sunt greșite. Ea a trimis probe de țesut la trei laboratoare independente care să le analizeze. Era convinsă că rezultatele îi vor infirma descoperirile... Laboratoarele independente i-au confirmat descoperirile. În țesuturile mumiei s-au descoperit urme de cocaină și de nicotină... Uluită, a scris un referat despre descoperirile ei. Publicarea acestuia a starnit atâtea controverse, încât a primit scrisori denigratoare de la alți toxicologi din lume... Nu mulți savanți sunt dispuși să-și pună în joc reputația și să recunoască fără ezitare implicațiile descoperirilor ei. Să fi fost implicată lumea antică în traficul transatlantic de droguri?”

4.

I. POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

Călători străini despre civilizația din spațiul românesc în Evul Mediu și la începuturile modernității (studiu de caz)

COMPETENȚE

3.1. Compararea surselor istorice cu vederea critică a gradului de fiabilitate și validitate a informațiilor conținute de acestea.

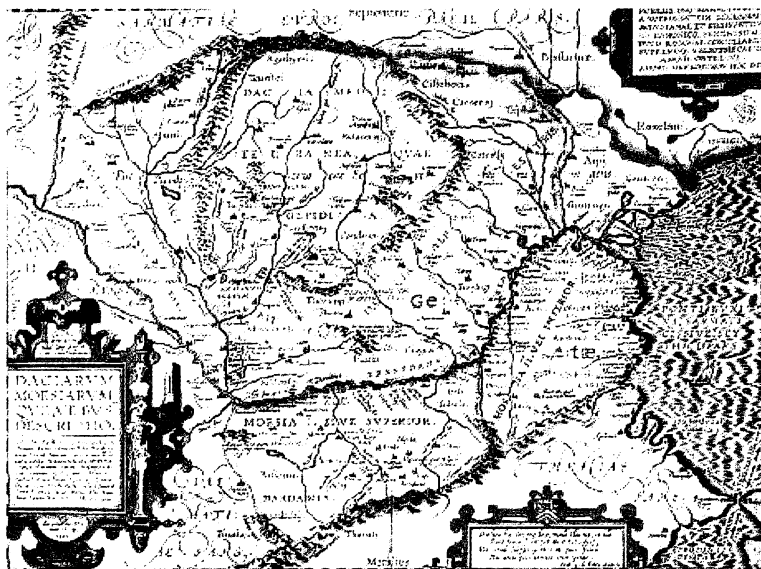
Izvoare

1. Valahia este mărginită la răsărit de Marea Neagră, la sud de Dunăre, la apus de Transilvania, la nord de Rusia și se împarte în Țara Românească și Moldova. (Ioan Czimor Decsi de Baranya, scriitor maghiar, *Relația călătoriei prin Moldova*, 1587)

3. Țara [Moldova] este mănoasă și foarte frumoasă și bine așezată, plină de animale și de toate bucatele... Grânele se seamănă în aprilie și în mai, iar vinuri... se obțin în august și septembrie. Pășunile sunt foarte bune. În această țară s-ar putea ține peste 100 000 de cai. (Raportul lui Matteo Muriano, medic venețian, către conducerea Veneției, 1502)

4. Pământul, prin firea sa, este foarte bogat în aur, argint, vin, cereale, pășuni, vite, izvoare, râuri, pe scurt au toate cele ce țin de folosul și înlesnirea vieții, astfel că nu din întâmplare a fost numită Transilvania de cei vechi, comoara regatului Ungariei. (Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

2. Țările numite acum Moldova și Valahia nu formau în vechime decât o singură provincie a Dacilor, numită Valahia care era împărțită în cea de sus și cea de jos, datorită unui râu care le despărțea. Dar cu trecerea timpului, cea de sus s-a numit Moldova, iar cea de jos a păstrat vechiul său nume de Valahia. Astăzi sunt două principate deosebite. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambasadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea)

5. Harta Țărilor Române (secolul al XVI-lea) care sunt indicate cu numele de *Dacia*.

Din Țara Românească se scot piei de bou în mare cantitate, ceară, miere, unt, brânzeturi, grâu și orz, vite, pești afumați și sare. Pielele și ceara se trimit la Ancona, fie încărcate pe asini până la Ragusa, fie duse pe Dunăre cu bărcile până la porturile Varna și Constanța, care sunt la Marea Neagră, și aici ele sunt încărcate pe corăbii, care, străbătând această mare, merg mai întâi la Constantinopol și apoi de aici la Ragusa sau Ancona. Alimentele și sarea se trimit la fel pe Dunăre la sus numitele porturi și de aici pleacă la Constantinopol. (Relatarea italianului Franco Sivori, care l-a însoțit în Țara Românească pe domnul Petru Cercel 1582–1584)

Țara Românească este o țară bogată în grâne, vin, vite, cai având mine de aur și de argint, de pucioasă, de sare, de ceară și de chihlimbar... (Relatarea umanistului francez Jacques Bongars, 1585).

[...] Cât despre fabricile de sticlă, se află una la o depărtare de două mii bune italiene de... Târgoviște, și sticla de acolo este foarte străvezie și curată, cu toate că-i de culoare albăstruie. Se aduce din Polonia sticlă de culoare albă, dar fiind plină de pete și alte cusururi, nu se poate asemui cu cea fabricată în Țara Românească. Boierii, însă, ca și străinii de altfel, cărora le dă mâna să cîștigi mult, cumpără cristaluri de tot felul, aduse de la Veneția prin Constantinopol, și din Boemia de unde sunt aduse, de obicei de două ori pe an (împreună cu diferite alte articole) de negustori care vin de la Lipsca. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea,)

Muntenii [locuitorii Țării Românești] sunt prin firea lor oameni nestatornici îndrăgind norocul și mai degrabă se lasă pe tînjală fără a se îngriji să deprindă un meșteșug sau să învețe vreă artă. Populația mijlocie de țărani se îndelnetnicește cu munca câmpului, iar boierii cu slujba la curte, cu călăritul, cu întreceri ostășești și vânătoria. (Relatarea italianului Franco Sivori, care l-a însoțit în Țara Românească pe domnul Petru Cercel, 1582–1584)

7. [Țara Românească] în cea mai mare parte este șeasă, destul de friguroasă, dar foarte rodnică, astfel că fără mult meșteșug în semănatul grânelor și fără a îngrășa prea mult pământul, o măsură de sămânță dă 25 și 30 de măsuri când anul este bun. Are multe dealuri bogate în vii, care produc mari cantități de vinuri de mare preț, albe și roșii. Este adevărat că muntenii nu știu să le păstreze, astfel că după trecerea unui an ele se prefac în oțet; acest lucru se întâmplă din lipsa lor de grijă și nu din cauza vinului. Este atâta belșug de vin că o butie de patru vedre se cumpără cu trei sau patru scuzi. Într-adevăr, e atâta belșug de alimente de orice fel și sunt atât de ieftine, încât cu puțină cheltuială cineva poate ține curte numeroasă. Această ieftinătate purcede și din faptul că Țara Românească este puțin populată față de mărimea ei, deoarece din cauza deselor schimbări de domnie, încetul cu încetul pleacă mutându-se în alte țări. (Relatarea italianului Franco Sivori, care l-a însoțit în Țara Românească pe domnul Petru Cercel 1582–1584)

8. Aceste două provincii sunt foarte îmbelșugate în grâu, mei, ovăz, miere, ceară, cai, boi, oi, păsări, vânat, furaje, fructe și pășuni foarte bune. Ele au și o viață comercială intensă, slujind de loc de tranzit pentru regatele Poloniei, Ungariei, pentru Țara tătarească și Rusia, unde fac negoț în timp de pace. Dunărea înlesnește mult acest comerț prin cele trei guri ale sale: Kilia, Sulina și Sf. Gheorghe, prin care intră toate șeicele ce vin din Marea Neagră și merg până la Brăila; acolo ele descarcă mărfurile pe vase teșite care le duc la Belgrad. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambasadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea)

9. Căci românii, ca niște coloni ai romanilor se țin și de o religie care nu este cu mult deosebită de cea pontificală și folosesc și o limbă latină deși atât de stricată acum și de schimbată, încât abia apar în ea rămășițe și ruinele vechii limbi... (Ioan Czimor Decsi de Baranya, scriitor maghiar, *Relația călătoriei prin Moldova*, 1587)

10. Limba vorbită în Moldova și în Țara Românească nu este folosită decât în aceste două țări. Seamănă foarte mult cu limba italiană și aproape că mă îndoiesc că derivă din ea, are aceeași construcție, aceeași pronunție și toate cuvintele au aceleași terminații ca cele italiene, ceea ce îmi confirmă această părere e faptul că genovezii au stat mult timp pe țărmurile Mării Negre unde au avut așezări însemnate, având și cele mai bune porturi cum sunt Caffa în Crimeea și Cetatea Albă așezată la gura Nistrului... (Philippe Le Masson Du Pont, inginer militar francez în slujba regelui Poloniei, Jan Sobieski, pe care l-a însoțit în mai multe campanii împotriva turcilor și desfășurate pe teritoriul Moldovei în 1685, 1686).

14. Poporul de rând, barbar și greoi este supus asuprii celor puternici și din această cauză o ia la fugă când se apropie doi sau trei inși. Se clădește prost, căci în toată țara [Țara Românească] nu se află alte clădiri de piatră care să fie frumoase decât bisericile și mănăstirile și castelul de la București. (Relatarea umanistului francez Jacques Bongars, 1585).

16. Muntenii și moldovenii sunt bine legați, chipeși, buni ostași; în armatele polone ei formează un mare număr de companii de cavalerie ușoară și sunt cât se poate de viteze și se disting în toate împrejurările. Sunt totdeauna câteva dintre ele pe lângă persoana regelui [Poloniei]. Nu sunt lipsiți de agerime, de care dau dovadă când sunt afară din țara lor, găsind acolo oamenii care să-i... învețe. Atunci reușesc foarte bine în toate ramurile științei, pe când barbara stăpânire sub care trăiesc de un număr atât de mare de ani a gonit din țara lor toate artele și științele și din această cauză preoții și călugării lor sunt foarte puțin luminați.

Femeile sunt frumoase și chipeșe, ele au un fel de a fi, un farmec și o grație care le sunt proprii, și la care ajută foarte mult felul lor de a se îmbrăca, mult deosebit de al turcoaicelor, dar care nu are mai puțină grație și nu pune mai puțin în valoare frumusețea lor. (Philippe Le Masson Du Pont, inginer militar francez în slujba regelui Poloniei, Jan Sobieski, pe care l-a însoțit în mai multe campanii împotriva turcilor și desfășurate pe teritoriul Moldovei în 1685, 1686).

18. În cei șapte ani cât am fost în Țara Românească, nu-mi amintesc să fi auzit vreodată că ar fi fost pedepsit cineva pentru înjurături... Într-un cuvânt, putem spune cu siguranță că unii români sunt stăpâniți de puțină pietate și încă și mai puțină cucernicie. Pe de altă parte sunt foarte grijulii să facă mereu cruci, când trec prin fața unei biserici sau icoane, și țin cu atâta strășnicie posturile lor, încât nu vor să audă nici măcar de scutirile canoanelor sfinte pentru prilejuri de boală sau altă nevoie...

În Țara Românească nu se găsesc ospătării, dar cu toate acestea, dacă un drumeț ajunge, mai ales noaptea, în vreo cărciumă de la țară, este bine primit de stăpânul casei și, deși aceasta este de obicei o cocioabă, el îi dă cu dragă inimă străinului patul său, îi servește ceva de mâncare (dacă are), se îngrijește de cai și, în sfârșit se mulțumește cu o plată modestă pentru vin și fân, fără a pretinde nimic pe deasupra pentru pat sau altceva. [...] Cât despre neamul românesc în general e de ajuns să-l cunoști pentru a-ți da seama că românii sunt înzestrați cu foarte înaltă pricepere și sunt în stare să reușească în orice meserie de care s-ar apuca, numai să o fi învățat. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

15. Vremurile de pace sau de război fac să sporească sau să scadă numărul populației, deoarece cea mai mare parte din locuitori se retrag în Transilvania în timp de război și nu se reîntorc până când țara lor nu începe să se restabilească, mulțumită păcii. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea)

17. Călăreț valah reprezentat într-o gravură publicată în Olanda în 1606.

19. Despre succesiunea la tron:

La români urmează deopotrivă la domnie copiii nelegitimi ca și cei legitimi. Căci le este îngăduit tuturor îndeobște de a avea două sau trei soții, iar boierilor și celor mai de seamă chiar mai multe, iar voievozii sunt slobozi să aibă câte vor. Deci și când au una pe care o numesc soție nedespărțită și o cinstesc cu titlul de doamnă, ba cu autoritatea și rangul său și cu cinstea cea mai înaltă înaintea altora și păstrează această căsnicie, ei iubesc pe copiii țiitoarelor tot atât cât și pe copiii soției fără vreo piedică din faptul că aceia sunt copii de concubine și toți sunt socotiți legitimi și vin la moștenire. Și tot neamul acestor voievozi, mai ales din Țara Românească, se ține veșnic de vărsări de sânge și de fapte crude. Căci atunci când unul din ei a ajuns în culmea puterii, ceilalți care au vreo legătură cu el, fie de frate sau de alt grad de rudenie, căci numai doar părinții își cruță fiii și fiii pe părinți, fug până la ultimul prin țări străine dacă nu vor să fie uciși. (Anton Verancsics, 1504–1573)

Moldova are de la fire un pământ mănos și potrivit pentru cultura strugurilor, este însă atât de sărăcită din cauza tiraniei nemăsurate a domnului, încât abia produce, în afară de grâu, cele trebuitoare traiului oamenilor. Căci domnul este alungat din scaun după bunul plac al turcilor, ba este așezat din nou pe tron în vechea lui demnitate prin puterea cea mare a aurului și astfel se întâmplă că în timp ce turcii storc bani de la domn, acesta stoarce bani de la bietul norod și aproape toți, până la unul, sunt aduși în cea mai grozavă sărăcie și pământul rămâne cu totul nelucrat. (Ioan Czimor Decsi de Baranya, scriitor maghiar, *Relația călătoriei prin Moldova*, 1587)

De obicei, persoanele care au strâns averi mari prin comerț, iau la mezat la Poartă cele două domnii iluzorii ale Țării Românești și Moldovei. Cel care oferă mai mult nu se poate să nu le obțină, dar se întâmplă adesea că abia s-a înfruptat din ele câțiva ani și este și scos din domnie de un altul care va fi oferit sume mai mari sultanului și mai multe daruri marelui vizir sau altcuiva; turcii au la îndemână destule pretexte pentru a face nedreptăți și a-și umple pungile. Să judece oricine ce soartă crudă au aceste biețe popoare care sunt întotdeauna victimele marilor sume plătite dinainte de aceia care vor să ajungă tiranii lor; împrejurare care a contribuit atât de mult la pustiirea și părăsirea țării lor ca și fapta unor dușmani fățiși. (Philippe Le Masson Du Pont, inginer militar francez în slujba regelui Poloniei, Jan Sobieski, pe care l-a însoțit în mai multe campanii împotriva turcilor, desfășurate pe teritoriul Moldovei în 1685, 1686).

Despre situația românilor din Transilvania:

Transilvania este locuită de trei „națiuni”: secuii, ungurii, sașii, aș adăuga totuși și pe români, care deși îi ajung ușor la număr, totuși nu au nicio libertate, nicio nobilime, niciun drept al lor în afară de un număr mic... Ceilalți sunt oameni de rând, iobași ai ungușorilor și fără așezări ale lor, răspândiți pretutindeni prin toată țara, locuind arareori în locuri deschise, de cele mai multe ori retrași prin păduri, și ei împreună cu turmele lor duc o viață nenorocită. (Anton Verancsics, 1504–1573)

24. Despre sași:

Națiunea săsească... se trage, fără îndoială, din popoarele saxone din Germania [...] Ei își păstrează până în ziua de astăzi obiceiurile, limba strămoșească. Sunt foarte harnici și muncitori cu foarte mare aplecare la cârmuirea orașului, la negoț și la toate artele meșteșugărești. Jaful sau hoția nici nu se pomenește printre ei; se hrănesc cu mâncări care sunt mai mult trebuincioase traiului decât prea alese la gust. Sunt mai atenți și doritori să-și sporească zestrea casei și alte scule decât oricare alt neam din acea provincie și, nerăvnind deloc la bunul altuia, se mulțumesc cu al lor; și sunt atât de doritori să ridice clădiri, să cultive ogoare și să sădească vii, încât nu este astăzi aproape nicio parte a Transilvaniei mai frumoasă și mai roditoare decât cea pe care o locuiesc sașii... (Anton Verancsics, 1504–1573)

21. [...] Dregătoriile se vând în folosul domnului și prețul lor este de la trei sute de scuzi până la douăsprezece mii. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambasadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea).

23. Despre structura etnică a Transilvaniei:

Ungurii și nobilii acestei regiuni [Transilvania] sunt amestecați în diverse regiuni cu sașii. Cu secuii se potrivesc destul de bine atât la limbă, cât și la port și arme. Iar în treburi războinice socotesc că trebuie preferați tuturor celorlalte națiuni și nu pentru un singur motiv. Aceste trei „națiuni” când își unesc puterile și oștile pentru a face o expediție de război pot să dea (după socoteala comună) un număr de 90000 și chiar mai mult de oameni înarmați... Locuitori ai acestui pământ sunt și românii, dar răspândiți peste tot locul fără un sediu precis. Iar germanii sau sașii au pretutindeni cetăți foarte tari și orașe, și întrec prin toate mijloacele lor națiunile celelalte. (Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

25. Despre secui:

Iar că secuii sunt de neam hunic nu se îndoiește nimeni... Aceasta este originea secuilor; de aci se trage așadar noblețea de care se bucură îndeobște cu toții, chiar dacă mânuiesc plugul și sapa; de aici se trage privilegiul lor de a fi cu totul scutiți și slobozi de cenzurile anuale și de cererea unor servicii [...] Se îmbracă după portul unguresc, dar nu atât de ticluit, nici cu atâta grijă. Lucrează ogoarele, cresc cele mai bune herghelii, au belșug de grâu, dar nu de vin peste tot, și în locul acestuia beau bere. (Anton Verancsics, 1504–1573)

27. Hartă a Transilvaniei datând din 1694.

29. Despre minoritățile din Țara Românească la începutul secolului al XVIII-lea:

Cât privește celelalte neamuri de religie deosebită de a românilor și romano-catolicilor, sunt multe familii de evrei. Trăiesc destul de greu, îndeletnicindu-se cu vânzarea rachiului și cu altele. În afară de limba română, vorbesc și nemțește și poloneza... Mai sunt apoi câteva familii de sași transilvăneni de religie luterană din care o parte exercită meseria de argintari și alții țin dughene de frângii și pânzeturi de rând și văsărie de bucătărie ce sunt trimise din orașul Brașov (în limba germană Kronstadt) din Transilvania... Mai vin de asemenea câteodată negustori armeni, dar numai în trecere. Numărul cel mai mare de negustori, mai ales în București, este alcătuit din greci și chiar turci, dintre care unii sunt foarte bogați. Vând diferite feluri de mărfuri ca untdelemn și diferite alte lucruri de băcănie care nu se fac în țară, ca de pildă: cafea, zahăr, mirodenii și altele; și de asemenea și postavuri, covoare persane și alte mărfuri pe care le aduc în cea mai mare parte venind de la Constantinopol. Acești turci stau în Țara Românească cu multă îngrădire și mai degrabă ca străini decât stăpâni ai țării. În procesele civile penale sunt și ei supuși judecării divanului, adică sfatului domnesc. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

28. Despre ungurii din Transilvania:

Ungurii dețin rangul nobilimii celei mai de seamă din întreaga Transilvanie; se trag din huni; dar după un timp destul de lung, după cum spun ei, le-au urmat secuii; ei au aceleași obiceiuri, aceleași port, aceleași legi și limbă cu ceilalți unguri din Panonia [Ungaria], afară doar că au și unele trăsături proprii... Cultivă foarte bine pământul, nu locuiesc în orașe, ci la țară, în castele și în case; cei care sunt mai bogați clădesc case de piatră chiar dacă nu sunt prea înalte, încăpătoare și destul de frumoase, alții le ridică din lemn. Trăiesc ca oameni ciopliți și aspiră la moravuri mai alese, au mese îmbelșugate și le plac mirodeniile tot atât ca și locuitorilor Panoniei; se îndeletnicesc cu vânătoria și îndeobște cu cea de păsări; se îmbracă prea frumos și cu cea mai mare grijă, dar rar în mătase; le plac totuși culorile variate, niciodată nu poartă negru, decât atunci când sunt în doliu... Poporul este foarte viteaz, în război nu cunoaște frica, iese cu râvnă în apărarea țării... (Anton Verancsics, 1504–1573)

30. Sărbătoarea Paștelui:

[...] Paștele se serbează mult mai solemn în Țara Românească și în Moldova – unde nu sunt decât ortodocși – decât în toate celelalte locuri, datorită libertății cultului. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambasadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea)

31. Sărbătoarea Crăciunului:

Sosise Crăciunul, care în această țară [Țara Românească] se sărbătorește în mod deosebit. Oamenii își fac daruri unul altuia, iar toți dușmanii se împacă. Și toți cei mai de seamă din țară și mulți chiar dintre cei mai mici în rang vin la curtea principelui pentru a i se închina, aducând daruri, care un lucru, care altul. La rândul său, principele dăruiește veșminte tuturor curtenilor, dregătorilor, slujbașilor și oștenilor..., fiecăruia după treapta sa, unora țesături de mătase, altora stoffe de lână. Oamenii de acolo stau în ajunul Crăciunului în biserică la slujbe, ajutând la cântat preoților care țin ritul ortodox vechi. A doua zi principele dă veșminte și mâncare tuturor cerșetorilor din oraș. Apoi întreaga boierime și poporul întâlnindu-se se sărută unul cu celălalt și petrec toate aceste zile în ospețe, sărbătorire și cântece, după obiceiul lor. Adesea se îmbată, nesocotind acest lucru... drept păcat. Aceeași solemnitate are loc apoi la Paști. (Relatarea italianului Franco Sivori, care l-a însoțit în Țara Românească pe domnul Petru Cercel, 1582–1584)

32. Obiceiuri de nuntă și înmormântare:

Ospețele de nuntă se fac întotdeauna la mire... Rudele miresei prăznuiesc la ele acasă și-și trimit pahare de vin unele altora de la o casă la alta...

[...] După trei zile mortul este dus la biserică unde se fac rugăciunile obișnuite... Atunci cele mai apropiate rude ale mortului îi sărută fața și mâinile, ceilalți numai mâna. [Domnul] este îngropat cu stindardul și cuca de ceremonie. Prohodul se încheie împărțindu-le săracilor carne friptă, mai cu seamă de vacă... Ceilalți se îngroapă în același fel, afară de faptul că femeile sunt datoare să vină cu rudele lor să bocească lângă mort și să-și smulgă părul, cu toate că uneori ele nu au deloc dorința de a o face. Atunci ele tocmesc bocitoare. (Călătorul francez de La Croix, secretar al ambasadorului Nointel la Constantinopol, care a călătorit în Țările Române, în deceniul 7 al secolului al XVII-lea)

34. Femeie din Țara Românească în secolul XVIII.

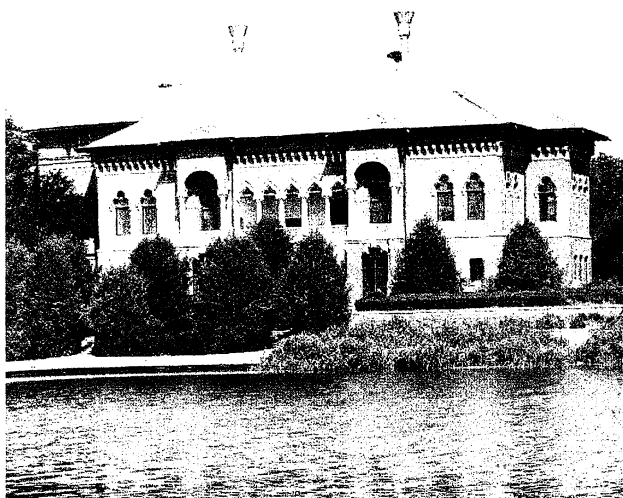

35. Costume din Țara Românească la începutul secolului al XVIII-lea

36. Îmbrăcămintea românilor: Muntenii [locuitorii din Țara Românească] nu fac negoț și de aceea negustoria este purtată de ragusani, greci și evrei și ceva turci, care aduc stofe de lână, mătăsuri și brocarturi, folosite pentru veșmintele bărbaților și femeilor de seamă, care se îmbracă cu multă strălucire. Oamenii de stare mijlocie se îmbracă cu stofe de lână... și ceilalți, care sunt cei mai mulți, cu un fel de dimie albă, dar aleasă. (Relatarea italianului Franco Sivori, care l-a însoțit în Țara Românească pe domnul Petru Cercel, 1582–1584)

37. [...] Așadar îmbrăcămintea românilor [este vorba de boieri] este, întru totul aceeași cu a turcilor, afară doar de căciulă, care este făcută după moda polonă, adică tivită de jur împrejur cu blană neagră de miel... și dintre pieile de felul acesta sunt mult prețuite acelea ce se aduc de la Moscova și care, fiind scumpe, sunt purtate de boieri... Toți locuitorii țării poartă părul scurt... Cei mai mulți dintre români poartă barbă..., iar ceilalți își lasă mustați. Portul femeilor este un amestec de haine făcute după moda grecească și după cea turcească, dar nu umblă cu fața acoperită. Cele măritate își învelesc capul cu o maramă adusă pe sub bărbie... Fetele își gâtesc capul cu părul lor, pe care-l împletesc în cosițe și apoi făcându-l colac, îl prind cu ace de păr lungi. [...] Îndeletnicirea mai obișnuită a femeilor din Țara Românească este țesutul. Războaiele de țesut se află în bordeie... din ea [pânză] fac cămăși (care se poartă lungi până la pământ) și izmene de care nu se lipsește nimeni și le țin pe ei (împreună cu cămașa) și în pat în toate anotimpurile, și se leagă cu un brâu cam de o palmă, ale cărui capete sunt cusute cu flori de mătase în culori deosebite. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

38. Palatul de la Mogoșoaia, vizitat de călători străini, cum ar fi Anton Maria del Chiaro.

39. Cum mâncau românii la începutul secolului al XVIII-lea:

[...] Până când se aduc mâncărurile la masă, invitații își petrec timpul stând de vorbă cu stăpânul casei în odaia lui, unde se obișnuiește să se dea fiecăruia, la rând, rachiul... La români nu este obiceiul să ceară să li se dea de băut, ci fiecare trebuie să aștepte cheful stăpânului casei, după care paharul trece din mână în mână la alții și astfel un singur pahar e folosit pentru toți; este o apucătură cu care greu se poate deprinde un străin învățat cu obiceiurile civilizate din părțile noastre.

Mâncărurile lor sunt foarte îmbelșugate, dar nu sunt bine gătite... După terminarea mesei, comesenii se întorc în aceeași odaie unde au băut rachiul, și aici li se aduce apă ca să se spele pe mâini și cu acest prilej, ei obișnuiesc să-și spele și gura... După ce s-au spălat toți, se aduce cafeaua; înaintea căreia mai obișnuiesc unii să bea un pahar de vin, și dacă cineva dorește o lulea de tutun în timp ce-și bea cafeaua, i se aduce de îndată. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

40. Despre curățenia la români:

[...] Românii se mândresc cu o mare curățenie, mai ales în casele lor și, într-adevăr este o adevărată plăcere să intri în acele odăi în care sunt împrăștiate peste tot, tot felul de ierburi mirositoare ca pelin, salvie, ismă grecească, cimbrisor și altele de felul acesta, care răspândesc un miros pe cât de plăcut, pe atât de sănătos. Ei resping cu atâta dispreț obiceiul acelor națiuni care țin în odăile lor vase de noapte, încât chiar și în toiul iernii, ies din căldura odăii și se duc la umblătoarea ce se află într-un colț îndepărtat al casei, cu primejdia vădită de a se îmbolnăvi... Nu e mică aversiunea cu care se ridică împotriva obiceiului de a deschide cadavrele sau a face pe ele anatomie... (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

41. Diverse aspecte ale modernizării în Principatele Române, văzute de pictorul secui Barabas Miklos (1810–1898):

Această epocă era foarte curioasă la București, unde lumea voind a se lingeși pe lângă muscali [ruși], a început să se lase de obiceiurile turcești, imitând și luând pe cele europene. Hainele turcești erau purtate de boierime și de slugile ei, arnăuți, pe când țărani și-au păstrat portul strămoșesc, tot așa ca și cea mai mare parte a femeilor, însă cucoanele din înalta aristocrație purtau mai toate rochie după moda franceză. Tinerimea, firește, își schimbă mai ușor portul decât oamenii mai în vârstă, cari obișnuți cu hainele turcești se lăsau numai cu încetul de ele, luând în locul turbanului o șapcă asemănătoare șepcilor ofițerilor ruși, în loc de nădrații largi turcești, pantaloni și în locul papucilor galbeni, cizme negre. Obedeau, un prieten al meu, care ajunsese să poarte pantaloni, cizme și șapcă în urma îndemnurilor prietenilor săi, voind să se modernizeze cu totul și-a comandat un frac din stofa cea mai fină, iar cilindru i-am comandat

eu din Sibiu, de la renumitul Bayer. Îmbrăcându-se apoi de probă cu jobenul pe cap, s-a simțit atât de străin în costumul acesta modern în fața oglinzii, încât și-a trântit cilindrul la pământ și nu s-a putut îndupleca să-l poarte, așa că l-a dăruit tot unui prieten mai puțin conservativ... Tot modei europene i-a căzut jertfă și barba frumoasă a lui Cantacuzino, cu care eram bine. Acest boier avea un cap de o rară frumusețe și mă durea sufletul, când a trebuit să-și rază barba, care nu se potrivea deloc cu costumul său francez. Aparținând și el înaltei aristocrații române se cerea să imiteze moda europeană și deoarece casa sa era frecventată și de generalii ruși, și-a aranjat-o cu mobile moderne, căci portul european nu prea se potrivea cu divanele late pe care oamenii se așezau fără papuci. Vizitându-l odată după această metamorfoză, de abia mi-am putut reține râsul intrând în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumând din niște ciubucuri lungi, însă șezând fiecare turcește lângă câte un scaun pe jos, dar cu jobenul pe cap și cu aripile fracului tăvălite pe dușumelele odăii!

1. Stabiliți validitatea informației conținută de sursele (1), (2).

2. Localizați pe harta (5) cele trei Țări Române, Munții Carpați, Marea Neagră.

3. Comparați sursele (3), (4), (6)-(9) și stabiliți veridicitatea și validitatea acestora.

4. Stabiliți veridicitatea sursei (10). Argumentați.

5. Stabiliți validitatea sursei (11), prin răspunsul la următoarele întrebări:

- Ce se înțelege prin expresia „coloni ai romanilor”?

- Care este religia românilor și care este cea pontificală? Cunoașteți vreo asemănare între cele două confesiuni?

- Din ce motiv călătorului maghiar i se părea că limba română este „stricată”?

6. Examinați sursa (12) și stabiliți care informație este, în opinia voastră, corectă și care este incorectă.

7. Examinați sursa (17). Descrieți armamentul militarului călare.

8. Examinați sursele (13-16) și (18) și stabiliți:

- Ce informații despre români au caracter laudativ, pozitiv;

- Ce informații despre români au caracter negativ;

- Cu care informații sunteți de acord și cu care nu sunteți de acord. Argumentați.

9. Explicați, pe baza sursei (19) mecanismul succesiunii la tron în Țările Române.

10. Analizați o consecință a modului de succesiune la tron descris de sursa (19).

11. Stabiliți veridicitatea sursei (21) prin comparație cu informațiile oferite de sursele (20) și (22).

12. Comparați sursele (20) și (22) și stabiliți veridicitatea și validitatea sursei.

13. Examinați sursele (23) și (24) și analizați veridicitatea informațiilor din acestea. Prezentați situația românilor din Transilvania.

14. Examinați sursele (25-27) și descoperiți câte o trăsătură pentru fiecare minoritate din Transilvania desprinsă din acestea.

15. Cum vă explicați faptul că evreii din Țara Românească vorbeau „nemțește și poloneza”? (29)

16. Cum vă explicați faptul că turcii din Țara Românească „stau... cu multă îngrădire și mai degrabă ca străinii decât stăpâni ai țării”? (29)

17. Comparați sursele (36) și (37) și analizați informațiile care sunt confirmate în ambele izvoare.

18. Sursa (38) descrie câteva obiceiuri legate de masa românilor la începutul secolului al XVIII-lea. Pentru care categorie socială sunt tipice aceste obiceiuri? Cu care dintre aceste obiceiuri nu ați fi de acord?

19. Care este atitudinea autorului sursei (40) despre ceea ce descrie? Care este propria voastră atitudine?

20. Ce proces, care a cuprins Țările Române la începutul secolului al XIX-lea, surprinde sursa (41)?

21. Formați 5 grupe. Pornind de la sursele (30), (31), (32), (33), grupa 1 studiază obiceiurile și sărbătorile românilor; grupa 2, prin sursele (34), (35), (36), (37), studiază îmbrăcămintea; grupa 3, pornind de la sursele (6)-(9), studiază ocupațiile; grupa 4, studiind sursele (23)-(26), are în vedere relațiile dintre români și minorități; grupa 5 studiază informațiile cu caracter pozitiv despre români și negativ despre români (13), (16) și (18).

• Fiecare grupă își prezintă concluziile și pe baza acestora, realizați un „eseu de cinci minute.”

SPAȚIUL ROMÂNESC ÎN ATENȚIA CĂLĂTORILOR STRĂINI

Cine a vizitat Țările Române? Cei care ne-au lăsat informații și note de călătorie despre Țările Române aparțin unor diverse categorii socio-profesionale: soli și diplomați, cărturari, negustori, evadați din robia otomană, fețe bisericești, cruciați, cavaleri, pelerini etc. Aceste relatări sunt din ce în ce mai numeroase pe măsura trecerii timpului. Ele întregesc informațiile pe care le avem despre trecutul românilor în diverse epoci istorice.

Cum verificăm gradul de credibilitate al diverselor relatări ale călătorilor străini? Notele și impresiile de călătorie au un caracter subiectiv. Uneori informațiile sunt contradictorii sau greșite, alteleori acei călători străini dau dovada că nu înțeleg aspectele pe care le relatează (13), (14). Valoarea informațiilor oferite depinde de numeroși factori cum ar fi: pregătirea intelectuală a călătorului, ocupația sa, spiritul de observație etc. De exemplu, de multe ori,

informația oferită nu este de la prima mână, ci din culegerea relatărilor altor persoane (sau cum am spune „din auzite...”). Cea mai potrivită metodă de verificare a credibilității sursei respective o constituie confruntarea (comparația) cu un alt izvor.

Informațiile oferite de notele și relațiile de călătorie întregesc pe cele obținute din documentele oficiale (cum ar fi, de exemplu izvoarele diplomatice).

Ce informații referitoare la civilizația românilor obținem din studiul notelor de călătorie?

1. *Informații despre așezarea Țărilor Române, despre caracteristicile geografice, climă etc* (1), (2), (7), (20).

2. *Informații despre potențialul economic al Țărilor Române* (3), (4), (6), (7), (8), (9), (10). Majoritatea acestor izvoare confirmă rodnicia pământului, capacitatea acestui pământ de a hrăni o populație numeroasă. De asemenea, fac referiri la bogățiile minerale (aur, argint, sare etc) și la frumusețea peisajelor și a naturii Țărilor Române. De asemenea, obținem informații despre dezvoltarea altor ramuri economice (minerit, meșteșuguri, comerț). În general, călătorii străini veniți din Occident observă rămânerea în urmă a Țărilor Române, cauzată de dominația străină.

3. *Informații despre limba vorbită de populația din Țările Române* (11), (12); sunt numeroși observatori străini, care atestă caracterul romanic al limbii române și care, denumesc teritoriul locuit de aceștia, cu denumirea antică de Dacia (5) sau cea mai recentă de Valahia (1), (2).

4. *Informații despre viața populației, despre gradul de pregătire și de educație.* Călătorii străini observă situația materială dificilă a oamenilor. Ei își informează cititorii că din cauza instabilității politice (schimbările dese de domnie, războaiele, dominația străină) numeroși români erau nevoiți să plece în bejenie (15), mai ales în Transilvania, mai ferită în fața evenimentelor dramatice cu care se confruntau celelalte țări românești. În legătură cu aspectul fizic și trăsăturile morale ale românilor, în general acești călători străini au aprecieri laudative (16), (18); ei

apreciază, de exemplu, vitejia bărbaților, priceperea românilor, frumusețea româncelor, ospitalitatea.

Se constată, din studiul notelor de călătorie, că la nivelul clasei dominante boierești, pe măsura trecerii timpului, au pătruns din ce în ce mai mult obiceiurile și modul de viață oriental, împrumutat de la turci (36).

Odată cu pătrunderea ideilor venite din Apusul Europei, se constată, din relatările călătorilor străini, cum modul de viață al elitelor politice și culturale se occidentalizează (40). Astfel, relatările călătorilor străini surprind aspecte ale începuturilor modernității în Țările Române.

5. *Informații despre succesiunea la tron* (19). Călătorii străini, mai ales cei veniți din Occident, unde succesiunea la tron era foarte bine reglementată, se referă la competiția pentru putere între pretendenții la domnie ca despre un factor care a favorizat instabilitatea politică și situația dificilă a Țărilor Române.

6. *Dominația străină și cererile materiale din ce în ce mai mari ale turcilor au favorizat corupția în Țările Române – de exemplu, vânzarea funcțiilor în stat sau vânzarea tronului și mituirea sultanului și a principalilor dregători otomani* (20), (21), (22). Este un aspect despre care ne informează călătorii străini în Țările Române. Călătorii care au vizitat Țările Române în Evul Mediu subliniază starea dificilă a Țărilor Române și suferințele populației cauzate de această situație.

7. *Informații despre structura etnică a populației.* Există, de exemplu, informații legate de populațiile care locuiau alături de români – cum ar fi ungurii, secuii și sașii din Transilvania (23), (28), armenii, evreii sau grecii în Țara Românească etc (29). Călătorii străini observă, de exemplu, statutul economic și social inferior al românilor (24), în comparație cu ceilalți locuitori ai Transilvaniei.

8. *Descrierea unor aspecte ale vieții cotidiene* (30) – (40): obiceiuri legate de principalele sărbători religioase, obiceiuri de nuntă și înmormântare, locuințe, îmbrăcăminte, alimentație, distracții etc. Călătorii străini arată că românii sunt creștini ortodocși (11) care dau dovadă de toleranță (30) în raport cu credincioșii altor confesiuni religioase.

Gh. I. Brătianu despre Marea Neagră (Studiu de caz)

COMPETENȚE

1.1. Construirea de argumente într-un proiect de cercetare științifică sau în privința evenimentelor și proceselor istorice.

Izvoare

**1. Marele istoric
Gheorghe Brătianu
(1898–1953)**

4. Despre rolul Mării Negre în istoria românilor:

Dintre cele două state românești [Țara Românească și Moldova formate în secolul al XIV-lea], Moldova pare a fi o rezultantă naturală și logică a căilor de comunicație care se îndreptau dinspre piețele Poloniei și ale Europei Centrale spre Marea Neagră. Securitatea traficului din secolul al XIV-lea cerea prezența unei organizații politice și a unei autorități riguroase... (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

2. Marea, prin toate problemele pe care le pune spiritului și prin toate posibilitățile oferite dezvoltării materiale a popoarelor și civilizațiilor, reprezintă un cadru foarte indicat pentru a trata despre marile curente ale istoriei universale. (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

3. Despre rolul Mării Negre în istoria universală:

... datorită marilor fluvii care se varsă în ea din adâncurile stepei sau din masivele Europei Centrale, datorită rețelei multiple a drumurilor continentale ce ajung în porturile ei, ea [Marea Neagră] merită, tot atât de mult ca și alte mări mai deschise curenților din larg, numele de „placă turmantă” a marelui trafic și a schimburilor internaționale. (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

5. ... Se pare că însăși libertatea țărilor noastre ar fi fost într-o strânsă dependență de accesul ei la mare, cu condiția ca să se poată naviga liber [...]. Vicisitudinile istoriei românești aduc o dovadă convingătoare în sprijinul acestei teze. Progresele supunerii față de dominația otomană sunt marcate: în 1484 de căderea Chiliei și Cetății Albe, care închid accesul la Marea Neagră, în 1526 de cucerirea Ungariei, care suprimă apărarea naturală alcătuită de podișul transilvănean; în 1538 prin anexarea Bugeacului și prezența garnizoanelor turcești pe cursul inferior al Nistrului până la Tighina sau Bender... Întoarcerea la libertate urmează aceleași etape: tratatul de la Adrianopol, din 1829, ridică ipoteca grea pe care o reprezenta pentru economia moldo-valahă aprovizionarea forțată a Constantinopolului... Congresul de la Paris, acordând Principatelor Unite deplina stăpânire a gurilor Dunării, subliniază interesul european pentru acestea. În 1878, Congresul de la Berlin recunoștea României independente stăpânirea celei mai mari părți a Dobrogei, care îi asigura o cale maritimă... (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

6. Despre legăturile marilor personalități istorice cu Marea Neagră:

Încă din antichitate, Darius, urmărindu-i pe sciți, a parcurs peisajele pontice, Pericle și Alcibiade au vizitat coloniile de pe litoral; Alexandru cel Mare, înainte de a întreprinde cucerirea Asiei, a ținut să-și asigure gurile Dunării. Cezar nu a desăvârșit cucerirea Euxinului, dar s-a gândit la ea; Augustus și Nero l-au inclus în proiectele lor, campaniile lui Traian le-au realizat aproape în întregime. În sfârșit, în pragul unei alte epoci, Constantin și-a stabilit capitala la intrarea care supraveghează trecerea Mării Negre în Mediterana... În zorii timpurilor moderne, Mahomet al II-lea Cuceritorul a integrat tot spațiul pontic în Imperiul Otoman, iar Soliman Magnificul i-a desăvârșit opera. (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

7. Despre întemeierea Constantinopolului:

Cercetările recente... au stabilit că drumurile din Asia Mică convergeau spre Dardanele și Bosfor, cu mult înainte ca Bizanțul să fi devenit Constantinopol. Întemeierea Noii Rome [Constantinopolului] în 330 nu a fost decât încununarea logică a acestei stări de lucruri, care marca proeminența regiunii Strămtorilor, a cărei importanță strategică, ca nod de comunicații în spatele frontului, antrena cu necesitate dezvoltarea comerțului și a drumurilor. De aceea, cu mult înainte ca împăratul Constantin... să aleagă, pentru a transfera capitala Imperiului în Orient, cea mai bună poziție la punctul de articulație a Europei și Asiei, Dioclețian își stabilise reședința la Nicomedia, ce nu se afla prea departe. Hotărârea lor avea să cântărească decisiv nu numai asupra destinului regiunii pontice, ci și ale Europei și ale lumii. (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

8. Baiazid al II-lea, sultan pacifist, nu era deloc dispus să urmeze exemplul Cuceritorului; ienicerii l-au constrâns să întreprindă o expediție, pentru a nu dezminți tradiția războinică a strămoșilor săi. Dar această întreprindere se impunea prin însăși forța lucrurilor; stăpân în acest spațiu, de la coastele pontice ale Asiei Mici până la Dunăre și de la Caucaz în Crimeea... Imperiul Otoman nu putea să tolereze alt pavilion decât al său. În vara lui 1484, armata sultanului... asedia Chilia... Flota bloca litoralul și Cetatea Albă. Câteva zile de bombardament sunt suficiente pentru a pune stăpânire pe cele două cetăți, ale căror garnizoane, prea slabe, nu puteau opune o prea lungă rezistență. (Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*)

9. O imagine medievală a orașului Constantinopol.

10. Coperta cărții *Marea Neagră*, una dintre lucrările fundamentale ale lui Gheorghe Brătianu (București, 1988)

1. Examinați sursa (5):

- Alegeți un fragment care v-a impresionat;
- Împărțiți pagina de caiet în 2 coloane: în prima vă notați fragmentul ales; în coloana a 2-a notați-vă comentariile personale referitoare la acel pasaj: de ce l-ați ales, la ce v-a făcut să vă gândiți, dacă a contrazis cunoștințele voastre anterioare etc. Acesta este *Jurnalul cu dublă intrare* și vă este necesar pentru studiul și înțelegerea unei surse.

2. Formați perechi. Fiecare pereche studiază una dintre sursele (3), (4), (6), (7). În legătură cu tematica dezbătută de fiecare sursă (prezentată în titlul fiecăreia) faceți o listă cu tot ce știți sau credeți că știți. Veți citi apoi fiecare câte unul din texte. În timpul lecturii faceți anumite semne într-un tabel de forma:

V	+	-	?

V: informații confirmate; +: informații noi; -: informații care contrazic cele cunoscute de voi; ?: informații confuze sau despre care se dorește să se știe mai mult. Această metodă de învățare se numește SINELG și vă va ajuta să înțelegeți mai bine sursele studiate.

3. Realizați un eseu argumentativ în care să utilizați cel puțin 3 argumente aparținând istoriei, geografiei, economiei și altor discipline studiate în școală în care să susțineți sau să respingeți afirmațiile de la sursa (2).

GHEORGHE BRĂTIANU

Gheorghe Brătianu (1898–1953), (1) era fiul marelui om politic Ion I.C. Brătianu. După studii strălucite la Iași, a urmat cursurile de istorie ale vestitei universități Sorbona, de la Paris, unde a avut profesori de marcă în domeniul istoriei medievale. Și-a susținut doctoratul la aceeași reputată universitate pariziană, a scris un mare număr de studii și cărți, lucrări fundamentale ale istoriografiei românești, de exemplu: *O enigmă și un miracol istoric: poporul român* (1937, în limba franceză, 1940 în limba română), *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești* (1945), și lucrări apărute postum: *Marea Neagră. De la origini la cucerirea otomană* (1969, München, 1988, București, (10), *Adunările de stări în Europa și Țările Române* (1996) etc. Acest mare savant a fost arestat de autoritățile comuniste în 1950 și a murit în închisoarea de la Sighet (1953).

Gheorghe Brătianu a fost preocupat de relațiile Occident–Orient de-a lungul istoriei. Ideea sa, care a constituit fundamentul unui proiect vast (redactarea unei istorii a Evului Mediu în colaborare cu cei mai prestigioși istorici ai epocii, care urma să fie publicată la București) era aceea că în această relație, factorul dominant a fost, în cea mai mare parte a Antichității și Evului Mediu, Orientul, superior din punct de vedere politic și economic. În cadrul acestei relații, Marea Neagră, a ocupat, sublinia marele istoric, un rol esențial.

Preocupările lui Gheorghe Brătianu legate de istoria Mării Negre datează încă de la începuturile activității sale științifice, teza sa de doctorat având ca temă comerțul genovez la Marea Neagră (*Cercetări asupra comerțului genovez la Marea Neagră în secolul al XIII-lea*, publicată în 1929). În aceeași perioadă a redactat studii referitoare la centrele comerciale pontice din spațiul românesc în Evul Mediu (Vicina, Cetatea Albă). Legat de teza sa de doctorat, a publicat documente genoveze referitoare la Marea Neagră. Fiind preocupat de bizantinologie, Gheorghe Brătianu a redactat un mare număr de studii privind istoria economică și socială a Imperiului bizantin, ceea ce însemna continuarea cercetării istoriei bazinului Mării Negre. De asemenea, a studiat aspecte ale istoriei Dobrogei medievale în secolul al XIII-lea și prezența românească la gurile Dunării. A demonstrat, pe baza acestor cercetări, legătura existentă între drumurile comerciale care uneau Europa centrală și bazinul pontic și apariția statului medieval Moldova.

În acest mod, timp de mai bine de două decenii, Gheorghe Brătianu s-a documentat în legătură cu o vastă sinteză privind Marea Neagră. Baza acesteia au constituit-o prelegerile ținute în anii 1941–1943 la universitatea bucureșteană, în cadrul unui curs despre istoria Mării Negre. Volumul a fost tipărit, în limba franceză, la München (1969) și în românește în 1988 (10).

Lucrarea lui Brătianu vizează aspecte multiple ale istoriei Mării Negre cum ar fi cele de natură geografică, demografică, economică, culturală, politică etc, deoarece mările și oceanele determină marile tendințe ale istoriei (2). Autorul a utilizat o mare varietate de surse: diplomatice, cartografice, narative, epigrafice și numismatice etc, ca și literatura de specialitate ce viza problematica istoriei zonelor învecinate cu Marea Neagră. Lucrarea subliniază legăturile dintre marile curente ale istoriei universale și istoria națională.

Iată câteva dintre ideile de bază ale acestei cărți:

1. Marea Neagră a constituit o „placă turnantă” a schimburilor internaționale (3). Din acest motiv, Marea Neagră a constituit o zonă de apropiere între popoare și între civilizații.

2. În zona Mării Negre au acționat marile puteri ale diferitelor perioade istorice: Imperiul Persan, Impe-

riul lui Alexandru cel Mare, Roma, Bizanțul, Genova și Venetia, Imperiul Mongol, Imperiul Otoman. De asemenea, marile personalități ale istoriei universale au fost prezente în zona Mării Negre (6).

3. Lucrarea subliniază legăturile dintre marile curente ale istoriei universale și istoria națională. Astfel, formarea statului medieval Moldova este în directă legătură cu existența drumului comercial care unea Europa cu Marea Neagră și care trecea pe teritoriul voievodatului de la est de Carpați (4). Marele istoric reliefează conexiunile între evenimente politice din bazinul Mării Negre și istoria românilor (de exemplu, expansiunea pontică a Imperiului Otoman și pierderea ultimelor orașe românești la Marea Neagră, Chilia și Cetatea Albă) (8).

4. Independența Țărilor Românești, din Evul Mediu, până la începuturile epocii moderne a depins de relația acestora cu Marea Neagră (5).

EVALUARE

1. Asociați fiecărui element din coloana A elementul corespunzător din coloana B:

A	B
1. Nicolaus Olahus	a. Studii românești
2. Miron Costin	b. Hungaria
3. Robert Roesler	c. De neamul moldovenilor
4. A. D. Xenopol	d. Romanitatea românilor
5. Adolf Armbruster	e. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia traiană

2. Citiți cu atenție sursele (19) și (22) și răspundeți următoarelor cerințe:

- Prin compararea celor două surse stabiliți gradul de validitate și credibilitate a informației prezentate;
- Prezentați modul de succesiune la tron în Țările Române;
- Analizați consecințele asupra vieții politice și economice a Țărilor Române;
- Stabiliți influența pe care succesiunea la tron în Țările Române a avut-o asupra mentalităților românilor.

3. Prezentați într-un eseu de 1–2 pagini „Spațiul românesc între secolele X–XIX” în care prin două argumente intra- sau multidisciplinare să susțineți/respingeți ideea apartenenței civilizației românești la civilizația europeană pe baza mărturiilor călătorilor străini.

II. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

1.

Sate din Europa și din spațiul românesc

TEST zvoare

1. Sat medieval în Țara Galilor.

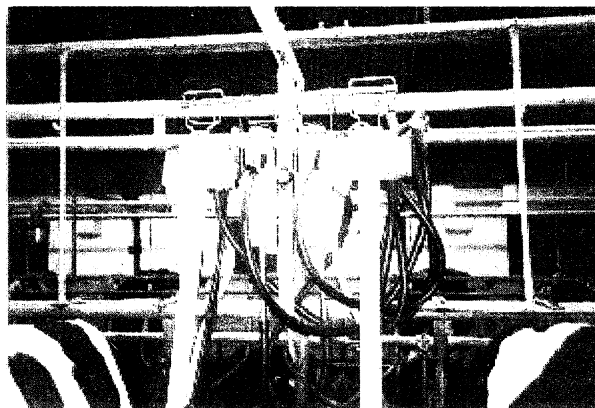
2. Sat englez astăzi.

4. Munci agricole, miniatură din ciclul *Les très riches heures du duc de Berry*, autori frații Limbourg, începutul secolului al XV-lea.

5. În timpul ce a urmat a început să bântuie în lumea întreagă foametea, amenințând să nimicească aproape întreg neamul omenesc. Căci mersul vremii a devenit atât de neobișnuit, încât nu s-a ivit timp potrivit pentru semănat, nici pentru seceriș, mai ales din pricina revărsării apelor. Elementele păreau că se ceartă și duc o luptă între ele... desele ploii au muiat atât de mult pământul, încât trei ani de-a rândul nu se puteau trage brazde pentru semințe. Iar la vremea secerișului, buruienile și neghina ticăloasă au năpădit suprafața ogoarelor. O măsură de sămânță, acolo unde recolta era mai bună, dădea la seceriș doar a șasea parte... Pacostea acestei lipse grozave a început mai întâi în părțile Orientului; după ce pustiise Grecia, a ajuns în Italia, de aici s-a răspândit prin Franța, apoi a trecut la toate popoarele Angliei. Suferind atunci de lipsa hranei întreg neamul omenesc, cei de stare înaltă și mijlocie erau tot atât de palizi de foame ca și cei săraci, căci în urma lipsei obștești a încetat jaful celor puternici... (Raoul Glaber, *Istorie*, apud. Francisc Pall, Camil Mureșan, *Lecturi din izvoarele Evului Mediu*)

6. Într-o fermă dintr-un sat din Danemarca, computerul stabilește calitatea laptelui.

7. Prima sarcină din an o datorează la Sfântul Ion. Trebuie să cosească fânul, să-l adune și să-l strângă, și să-l așeze în mijlocul câmpurilor... Dacă pământurile lor sunt supuse dijei, nu vor duce deja snopii; se vor duce să cheme pe zeciitor, pe care îl aduc cu mare durere. Dacă țaranul greșește socoteala, zeciitorul îl face de rușine și îi ia o mare amendă [...]. După aceea, partea seniorului să încarcă în căruță, ...iar aceasta merge la hambarul zeciuielii. Grâul său rămâne de cealaltă parte, în voia vântului și a ploii. Pe țaran îl îngrijorează foarte rău grâul său care zace pe câmp, unde paguba e așa mare. Cât se poate de repede merge la hambar, unde i se ia o mare amendă dacă are vreun snop pierdut, căzut în câmp sau pe uliță. După aceea vine... Sânta Mărie din septembrie, care prilejuește darea din porci. Dacă țaranul are 8 porci, el îi va păstra pe cei doi mai frumoși; cel care îl urmează este al seniorului, care nu îl va lua pe cel mai rău, și de asemenea, pentru cei în plus, trebuie să dea un dinar. Și pe urmă vine Sfântul Dionisie, de care țaranii sunt înspăimântați, pentru că îi face să plătească censul, care îi îngrijorează. [...] După aceasta urmează robota. Când pământul va fi împărțit în ari, vor căra grâul în hambar. Trebuie să semene și să grăpeze fiecare un acru în partea sa. După care datorează un jambon Sfântului Andrei, patronul șuncilor [...]. De Crăciun datorează răcitură... După aceea datorează darea pentru bere; fiecare trebuie să dea din orz 2 sau 3 litri, și din grâu un sfert de modiu [circa 4,5 hectolitri]. După care sunt supuși monopolului cuptorului, care este cel mai rău. (Obligațiile țaranilor dintr-un sat din Franța în secolul al XIII-lea, descrise de Estout de Bois, apud. *Istoria lumii în texte*, Ed. Teora, 1999)

7. Asolamentul trienal:

Câmpul este împărțit în trei parcele egale. În cursul primului an, prima parcelă este folosită pentru grâul de iarnă; a doua este semănată, de exemplu cu ovăz – o recoltă de primăvară, iar a treia rămâne de pârlomagă. În al doilea an, parcela de pârlomagă este însământată cu o recoltă de cereale de iarnă, în timp ce prima parcelă primește grăunțele unui seceriș de primăvară, iar a doua este lăsată de pârlomagă. În al treilea an, prima parcelă rămâne de pârlomagă, iar a doua primește recolta de iarnă și pe a treia pe cea de primăvară. Ciclul este reluat începând cu al patrulea an. (Jean Gimpel, *Revoluția industrială în Evul Mediu*)

8. Starea iobagilor este felurită căci unii sunt unguri, alții sași și germani, iar alții boemi și slavi, mărturisitori ai credințelor creștine. Pe lângă aceștia unii sunt români și ruteni... Și toate aceste popoare... s-au bucurat până acum de privilegiul acestei libertăți ca plătind darea cuvenită după pământ și datoriile lor să aibă liberă voie să se mute ori de câte ori ar voi de la locul unde sălășuiesc și să se stabilească în alte locuri preferate, totuși au pierdut întru totul această libertate a lor, în vara trecută, din pricina răscoalei și a ridicării răzvrătitoare a lor împotriva întregii nobilimi, sub numele de cruciată, din îndemnul nelegiuitului răufăcător Gheorghe Secuiul [Gheorghe Doja] și din pricina căderii lor, prin aceasta, în vina trădării veșnice; și astfel au fost ei legați pe veci și pe deplin de glia stăpânilor lor de pământ. (Tripartitul lui Werböczy, 1517)

9. Iar când a fost acum, în zilele domniei mele, Ghinea diaconu, ginerele lui Cârștian, a spus că acești vecini mai sus spuși au fost ai socrului său Cârștian: apoi, el a venit cu pâra de față înaintea domniei mele cu slugile domniei mele postelnicii Pârveu și Radul. Iar domnia mea am cercetat și am adevărit foarte bine cu toți cinstiții dregători ai domniei mele că pe acești vecini mai sus spuși i-a apucat așezământul atunci: care pe unde va fi, să fie vecin pe veci. Apoi domnia mea am cercetat și am judecat cu toți cinstiții dregători domniei mele, iar domnia mea nu am voit să stric așezământul lui Mihail voievod, ci domnia mea am dat să fie acești vecini mai spuși, cum au fost de atunci până acum în zilele domniei mele. (*Legătura lui Mihai*, așa cum este atestată într-un document al domnitorului Radu Mihnea, 1613).

10. Investițiile în agricultură, în intenția de a transforma moșiile în ferme capitaliste, au fost minime. Majoritatea moșiilor mari erau lipsite de construcții, de plantații, de locuințe pentru lucrători, lipsite de inventar de animale, de mașini. Suma cheltuielilor importului de mașini și unelte agricole era, de pildă, în 1872..., de 1723017 franci, în vreme ce, în același an, se importa încălțăminte în valoare de 3577735 f., țesături de bumbac de 7219244 f., și bijuterii de peste două milioane. Raportul s-a schimbat către 1900, dar nesemnificativ [...] La sfârșitul secolului al 19-lea și începutul celui de-al 20-lea, agricultura românească era în plin cerc vicios, iar exploatarea țăranilor luase o cale fără oprire. Marea proprietate nu numai că nu contribuia la ridicarea agriculturii dar devenea o piedică reală în calea oricărui progres. Într-o tăcere rea, tristă și amenințătoare țăranul român își pierdea încet, încet răbdarea-i seculară. (Ion Bulei, *Lumea românească la 1900*).

11. Hrana românilor de la sat în două zile ale săptămânii:

Duminică, 4 septembrie 1939:

Dimineața: lapte cu mămăligă (toți)

Prânz: ciorbă de pui și pui fript la grătar, ardei, mămăligă

Seara: ouă fierte, lapte dulce și mămăligă

Miercuri, 7 septembrie 1939

Dimineața: lapte cu mămăligă (numai copiii)

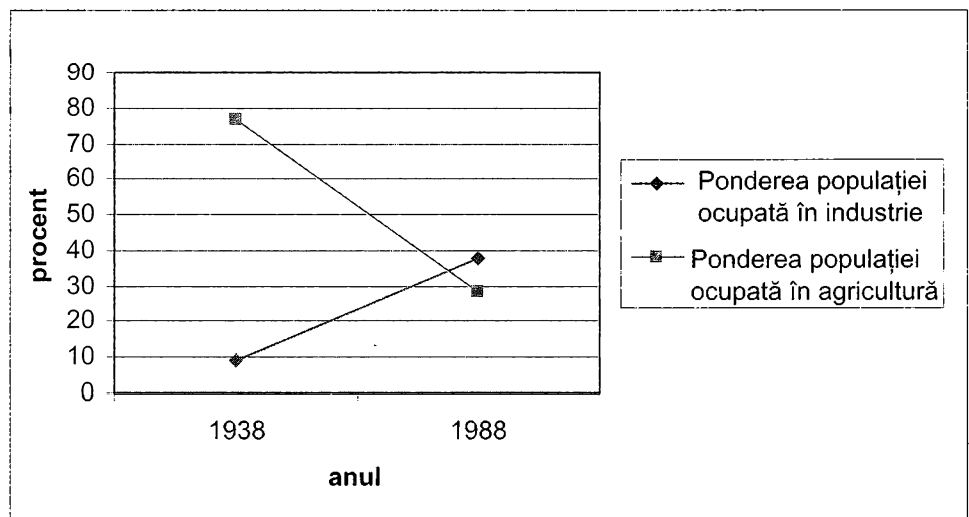
Prânz: fasole prăjită cu castraveți acri

Seara: cartofi prăjiți cu salată de roșii

(Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideea, 1999)

12. ...din punct de vedere gospodăresc o constatare tristă: când treci pe drumul mare și ajungi în sat, în cele mai multe locuri găsești drumul stricat. Praful, de trei ori mai mult decât afară. Șanțurile pline cu apă stătătoare. Niciun podeț. Garduri care cad. Încât este aici o primă muncă pentru a schimba înfățișarea stărilor de afară. Necurătenia este mare și nicăieri nu vedeți grădini, cu toate că fiecare sătean are un petec de pământ, câțiva metri pătrați prin care putea să înflorească întreaga înfățișare a gospodăriei sale. Din punct de vedere al casei săteanului: constatăm că în cele mai multe locuri nu se deschide fereastra, deci intri într-un aer îmbăcsit. Prima voastră datorie este de a face să priceapă fiecare că aerul nu este un dușman, ci un prieten. De aici se leagă grija curățeniei lăuntrice a casei [...] Trebuie să învățăm cele dintâi reguli de sănătate trupească și sufletească. Trebuie să învețe țăranul cum se lucrează, căci la noi se lucrează în timpul muncilor agricole și pe urmă, în cele mai multe locuri restul anului se stă fără să se mai facă nimic.” (Carol al II-lea către echipele Fundației Culturale „Principele Carol” trimise la sate pentru a ridica nivelul de viață al țăranilor, apud Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor 4 regi, 1866–1947*).

13. ...deja eram studentă, era momentul când trebuia să se declare încheierea colectivizării. Eram în anul I, la Iași. Și atunci se făceau presiuni iarăși prin copii asupra părinților. Am fost chemată la decanat într-una din zile și mi s-a spus să mă duc acasă, am două săptămâni învoire și să nu mă întorc fără cererea de înscriere în colectivă a tatălui meu. Vă dați seama ce situație pentru un copil. Știam că tatăl meu, în toată copilăria noastră, până a început această nebunie a cumpărat pământ. Noi eram patru fete și ni se spunea: „2 hectare de pământ și un loc de casă zestrea pentru o fată”. Și, deci, tatăl agonisise 8 hectare de pământ, avea 3 locuri de casă, iar eu să mă duc să-i spun să dea pământul la colectivă? Am venit, totuși, acasă și am început complotul cu mama și cu fratele mai mare al tatălui meu, care era mai înțelegător și avea autoritate. Le-am spus de ce am venit. Câteva zile, mama n-a îndrăznit să-i spună tatălui meu. Până la urmă, i-a spus. Tata mă întreba: „Tu nu ești la studii? Tu nu înveți? Tu ai fugit de la școală?” Și până la urmă i-a spus: „Uite ce se întâmplă, Vasile. Fata a venit, nu se mai poate duce, nu e primită în sesiune dacă tu nu te duci să dai cerere”. Trebuia capul familiei să facă lucrul ăsta. Vă mărturisesc că o săptămână tatăl meu a ținut-o numai într-o supărare, mă certa: „Uite ce-am ajuns, propriul meu copil să mă pună...”. Până la urmă, și-a călcat pe inimă, m-a luat de mână, a mers la primărie, a făcut cererea și m-am întors la facultate. (Mărturia Zenoviei Pavlică, profesoară, <http://destinatii.iiternet.ro/destinatii.php?art=152>)

14. Structura ocupațională a populației României

15. O anchetă recentă a inspectoratului școlar [Mehedinți] a scos la iveală faptul că marea majoritate a școlilor din mediul rural sunt inadecvate desfășurării cursurilor. În foarte multe instituții de învățământ mehedintene persistă aspectul de șantier, iar mulți profesori sunt gata să intre în grevă. Aproape 300 de unități școlare nu au apă curentă și nici materiale didactice, iar mobilierul este vechi și degradat în proporție de 80%. La toate acestea se adaugă faptul că la 90% din instituțiile de învățământ aflate în mediul rural, toaletele sunt încă în curtea școlii și nu au fose septice, ceea ce face ca în cazul unei epidemii, răspândirea bolii să aibă un spectru larg de propagare. Conform Autorității de Sănătate Publică Mehedinți, din cele 515 unități școlare, mai bine de 90% nu au primit autorizare sanitară de funcționare... Distanțele mari pe care elevii le au de parcurs... face ca numărul elevilor care lipsesc de la cursuri să crească de la o săptămână la alta... În zona Cireșu însă, situația se schimbă: fiind zonă de munte, chiar și microbuzul întâmpină greutăți. Nu de puține ori elevii sunt nevoiți, zilnic, să meargă zeci de kilometri cu căruțele pentru a ajunge la școală. (Sursa: http://www.hotnews.ro/pp_articol_17210-Mehedinti-Judet-fruntas-la-abandon-scolar.htm)

16. Aderarea la UE nu este, desigur, decât o etapă spre globalizarea de care se teme toată lumea și care tinde să elimine specificul local în beneficiul „non specificului”, al lipsei de culoare și al nivelării valorilor... Recomandăm cu bună știință modernizarea satelor, înțeleasă ca dezvoltare a infrastructurii (aducțiuni de apă, canal, drumuri, cablu tv, telefonie, gaze) și ca restaurare a patrimoniului de arhitectură (biserici, școli, muzee, cămine culturale etc.), dar nu suntem de acord cu așa-zisa „urbanizare” de tip ceaușist, în care casele vechi și frumoase sunt înlocuite cu blocuri banale sau cu vile pompoase, de gust îndoielnic (așa cum se pot vedea deja în multe sate din România), iar meșteșugurile specifice fiecărei regiuni, cu industria de „artizanat” anonimă și lipsită de culoare locală... În Franța, spre exemplu, s-a produs un adevărat dezastru; din cauza încurajării mentalității comerciale, a transformării a tot ce mișcă în bani și iarăși bani, nu mai găsești nimic autentic țărănesc. Totul este artificial, desprins din subcultura negustorească a țăranilor care au uitat cine sunt și de unde vin. Din fericire, încă se poate spune că n-ai cunoscut România, dacă nu i-ai cunoscut țăranii. Satele românești sunt adevărate monumente vii de civilizație ancestrală, pierdută de mult în Occident, care ar putea oferi șanse de revigorare chiar unor sate din Belgia, Franța sau Italia. De aceea, românii nu au voie să repete greșelile celor din vest. (Sursa: http://www.formula-as.ro/reviste_662_44_satele-romanesti,-sub-protectie-internationala----evelyne-pivert.html)

Formare de competențe

1. Imaginați-vă și descrieți într-o jumătate de pagină viața într-un sat medieval, cu locuințe ca în imaginea (1), fără electricitate, fără încălzire centrală, fără televiziune și internet, fără telefonie, fără automobil personal și mijloace de transport în comun, lucrând pe câmp zi lumină ca personajele descrise de sursa (3). Utilizați informații de la părinți / bunici / rude etc.

2. Imaginați-vă și descrieți într-o jumătate de pagină viața într-un sat occidental, cu locuințe ca în imaginea (2), cu toate facilitățile vieții moderne (electricitate, încălzire centrală, televiziune și internet, telefonie fixă și mobilă, automobil personal) lucrând cu mijloace similare celor din sursa (4).

Utilizați informații de la părinți/bunici/rude etc, care au lucrat sau lucrează în Occident.

3. De care dintre cazurile analizate la sarcinile 1 și 2 se găsește mai aproape satul românesc contemporan?

4. Utilizați *Jurnalul cu dublă intrare* pentru a analiza sursa (5).

5. Credeți că astăzi ar mai fi posibil un eveniment precum cel descris de sursa (5)?

6. Enumerați toate sarcinile proprietarului de pământ, descrise de sursa (6).

7. Analizați un motiv pentru care introducerea asolamentului trienal a constituit un progres pe plan economic. (7)

8. Analizați prevederile *Tripartitului lui Werböczy* și cele ale *Legăturii lui Mihai* și stabiliți impactul acestora asupra situației țărănimii. (8) (9)

9. În ce direcție erau dirijate cheltuielile proprietarilor de pământ din România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea? (10)

10. Ce urmare a avut situația descrisă de sursa (10)?

11. Analizați sursa (11), stabilind o judecată de valoare în ceea ce privește nivelul de trai al oamenilor.

12. Analizați sursa (12) din următoarele puncte de vedere:

- înfățișarea spațiului public în satul românesc din perioada interbelică;
- înfățișarea spațiului privat (gospodăria) în satul românesc în perioada interbelică;
- munca țaranului român în perioada interbelică;
- situația satului românesc interbelic comparativ cu situația actuală.

• o soluție de îmbunătățire a situației descrise la sursa (12).

13. În sursa (13) este de vorba de încălcarea unui drept al omului. Despre ce drept al omului este vorba?

14. Luați interviuri părinților, bunicilor sau prietenilor de familie ai acestora, având ca subiect eventuala încălcare a drepturilor omului în perioada colectivizării. Realizați o cercetare pe baza mărturiilor obținute.

15. Analizați graficul (14).

16. Formulați trei probleme cu care se confruntă satul românesc în ziua de astăzi. Utilizați sursa (15) și informații obținute de la părinți / rude / prieteni / presă etc.

17. Analizați prețul plătit de civilizația rurală occidentală în schimbul confortului sporit de care beneficiază locuitorii satului în partea apuseană a Europei. (16).

18. Analizați șansele, oferite satului românesc prin aderarea României la UE? (16)

MEDIUL RURAL, SPAȚIU AL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII

Satul. În cea mai îndelungată parte a istoriei, cea mai mare parte a oamenilor au locuit în mediul rural, la sat. Aici s-a desfășurat, până la inițierea revoluției industriale, activitatea economică fundamentală, agricultura. La început cu mijloace rudimentare (3), societatea rurală se afla în permanentă luptă pentru supraviețuire. Seceta, războaiele, alte calamități naturale, puteau provoca foametea (5). Satul reprezenta un univers conservator, în care viața se desfășura într-un ritm lent, acela al anotimpurilor și al muncilor agricole. În general, viața la țară era grea, statutul social al locuitorilor era inferior în comparație cu alte categorii. În decursul Evului Mediu, cea mai mare parte a locuitorilor erau țărani dependenți, obligați să presteze numeroase sarcini pentru stăpânul feudal (6). În timp ce în Europa apuseană țărani au obținut libertatea personală, în partea estică a continentului țărănimea liberă a fost treptat aservită (8), (9), ceea ce reprezintă un indicator al decalajelor între cele două părți ale continentului. Situația materială dificilă a avut drept consecință apariția revoltelor țaranilor (în Franța în 1356, în Anglia în 1381, în Transilvania în 1437 și 1514, în Germania în 1525 etc). Aceste revolte au fost înăbușite cu multă cruzime de către autoritățile vremii.

Treptat, agricultura a cunoscut progrese importante, cum ar fi introducerea asolamentului trienal (7). În secolul al XVIII-lea asolamentul trienal a fost perfecționat prin cultivarea părții lăsate până atunci de pârlăoagă cu plante furajere, ceea ce a permis fertilizarea solului, dar și obținerea de hrană suplimentară pentru animale. În țări precum Anglia sau Olanda, exploatarea agricole au devenit ferme organizate după principiile capitaliste (în care lucrarii muncitori liberi, angajați pe bază de contract).

Progresul economic înregistrat în partea occidentală a Europei, precum și îmbunătățirea statutului locuitorilor, a transformat treptat aspectul satului. Astfel, satul medieval era constituit din clădiri modeste (1); pe măsura trecerii timpului satul a devenit un loc din ce în ce mai atrăgător. În zilele noastre nu mai există diferențe notabile în ceea ce privește înfățișarea, modul de viață, confortul între viața în mediul rural și cea din orașe în Europa occidentală (2). Ocupația principală a locuitorilor din mediul rural, agricultura, a devenit o ramură a industriei (4).

Satul românesc. În Țările Române satele erau mai mici decât cele de astăzi (în Moldova erau alcătuite din circa 20 de case). Tehnica utilizată era aproximativ

aceeași cu cea din apusul Europei; totuși asolamentul trienal a fost introdus mai târziu. Esența organizării populației românești a constituit-o obștea satească. Țăranii liberi purtau numele de *moșneni* în Țara Românească și *răzeși* în Moldova. Procesul de aservire a țăranilor din cele două principate a dus la creșterea numărului *rumânilor* sau *vecinilor* (țăranii dependenți). După înfrângerea revoltei din Transilvania conduse de Gheorghe Doja (1514), țăranii (în cea mai mare parte români) au fost legați de glie (8).

Satul era condus de o adunare a oamenilor buni și bătrâni, cu atribuții în domeniul administrativ, fiscal, judecătoresc etc. Pârcălabul de sat (numit în Moldova vataman, iar în Transilvania jude) aplica poruncile domnului sau ale stăpânului satului.

În timpul domniilor lui Constantin Mavrocordat (1746 în Țara Românească, 1749 în Moldova) țăranii au fost eliberați. Măsura adoptată de învățatul domn era în spiritul Epocii Luminilor; ea urmărea satisfacerea cererilor materiale mereu în creștere ale turcilor. Prin reforma lui Constantin Mavrocordat, țăranii deveneau arendași având obligația de a presta un număr de zile (12 în Țara Românească, 24 în Moldova) pentru stăpânul moșiei. În fapt, situația țăranilor români nu s-a îmbunătățit, în urma eliberării lor din șerbie, din cauza lipsei de pământ, care era în proprietatea boierimii. Regulamentul Organic, introdus din 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova, nu îmbunătățea soarta țăranilor, obligați să presteze zile de clacă pe moșia boierului. Una dintre revendicările Revoluției de la 1848 era cea de îmbunătățire a statutului economic și social al țăranilor prin împroprietărire.

Un moment important a fost reprezentat de Reforma rurală, adoptată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1864), prin care erau desființate obligațiile de natură feudală și 500 000 de familii de țăranii erau împroprietăriți cu suprafețe proporționale cu numărul de vite posedat. Nu toți țăranii au căpătat însă pământ, ceea ce a făcut ca problema țărănească să rămână nerezolvată. Situația dificilă a țăranilor a fost cauza răscoalei din 1907. Lipsiți de pământ, care se afla în mâinile unei clase restrânse de proprietari, nebeneficiind de drepturi politice (sistemul de vot cenșitar împiedica pe țăranii să participe la viața politică a țării), țăranii s-au răscolit în anul 1907. Răscoala, înăbușită cu cruzime, a evidențiat necesitatea modernizării societății românești. Acest fapt a fost sesizat de oamenii politici liberali, care în 1913 au enunțat necesitatea reformei electorale și agrare.

Locuitorii satului românesc au fost cei care au dus greul participării României la Primul Război Mondial (1916–1918). Efortul lor a fost răsplătit prin realizarea celei mai importante reforme agrare din istoria României, prin care au fost împroprietăriți peste 1 300 000 de capi de familie cu aproape patru milioane de hectare de pământ (1921). Reforma agrară din 1921 a avut urmări pozitive în îmbunătățirea statutului țăranilor. S-a schimbat în primul rând aspectul satului, unde s-a construit mult, atât edificii private, cât și publice (în special școli). Cu toate acestea, condițiile de viață a mării majorității a populației de la sate continuau să fie grele: pentru cei mai mulți români alimentul de bază continua să fie porumbul (consumat sub formă de mămăligă (11), iar condițiile de locuit, de educație și de igienă erau precare (12).

Țărănimea era stratificată în funcție de suprafața de pământ stăpânită: chiaburii (cu proprietăți de 50 – 100 de ha), țăranii cu stare (10 – 50 ha), micii gospodari (3 – 10 ha) și gospodarii dependenți (1 – 3 ha).

Satul românesc după cel de-al Doilea Război Mondial. Nici după cel de-al Doilea Război Mondial, situația țărănimii românești nu s-a îmbunătățit, comparativ cu alte categorii sociale. Rezultatele economice ale colectivizării forțate (13) realizată de regimul comunist (și încheiată oficial în 1962) s-au dovedit un eșec de proporții. S-a schimbat structura ocupațională a forței de muncă (14); în mare măsură, locuitorii de la sate au plecat la orașe, unde găseau de lucru datorită politicii de industrializare impusă de comuniști. În primăvara anului 1988 a fost anunțată începerea sistematizării satelor, prin care se urmărea înlocuirea localităților tradiționale din mediul rural cu „orașe agrar-industriale”. Astfel, urmau să fie distruse circa 13 000 de sate, locul caselor țărănești urmând să fie luat de blocuri insalubre, neconectate la rețeaua de apă, la canalizare ori la gaze. Acest proiect a provocat reacții importante pe plan internațional (adoptarea de către satele din Occident a unui mare număr de sate românești în cadrul „Operațiunii Satele Românești” inițiată de organizațiile civice din statele din Europa occidentală). Evenimentele din decembrie 1989 au oprit planurile autorităților comuniste.

În zilele noastre, satul trebuie să rezolve numeroase probleme cauzate de subdezvoltare, precaritatea condițiilor de viață, abandonul școlar etc (15).

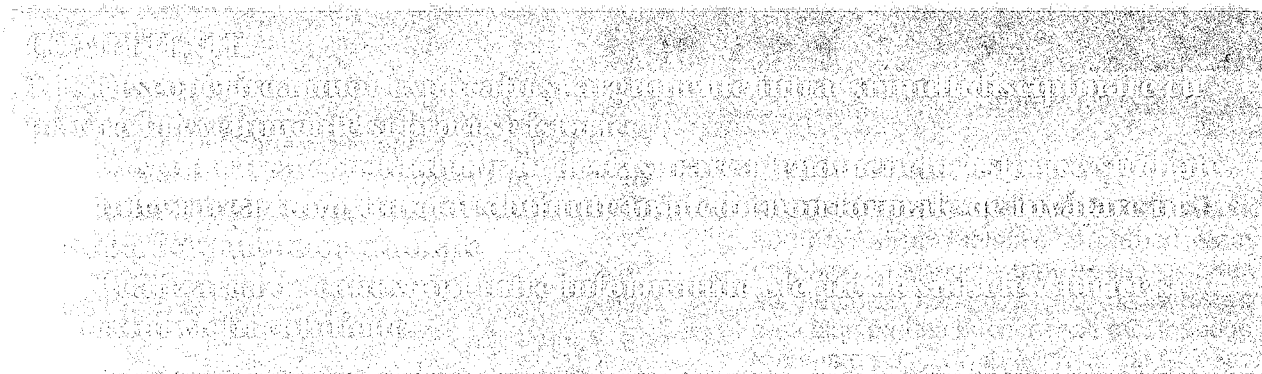
Satul românesc a fost locul unde s-au născut și s-au păstrat tradițiile și o cultură care ne diferențiază de celelalte popoare ale Europei (16).

2.

II. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

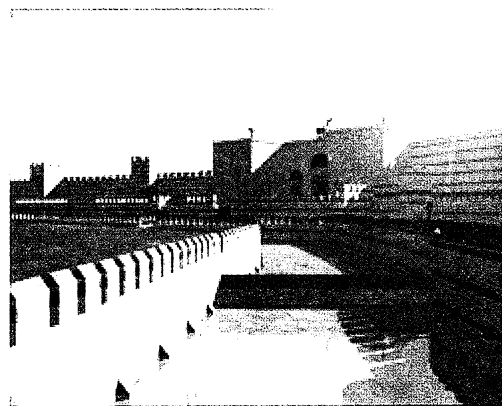

Târguri și orașe din Europa și din spațiul românesc

Izvoare

1. Constantinopolul se afla în vârful curbei sale ascendente, întrecând antica Romă și Alexandria, Bagdadul și Cordoba acelor vremuri [începutul secolului al XI-lea] în negoț, bogăție, lux, frumusețe, rafinament și artă. Populația sa, numărând aproximativ un milion de suflete, era acum preponderent asiatică și slavă – armeni, capadocieni, sirieni, evrei, bulgari și greci pe jumătate slavi, la care se adăuga un val de negustori și de soldați din Scandinavia, Rusia, Italia și Islam, peste toți tronând o pătură de aristocrați greci, din ce în ce mai firavă. O mie și unu de tipuri de case țuguiate, în terasă sau cu dom – cu balcoane, logii, grădini sau pergole, piețe înșesate de toate produsele lumii, mii de ulițe mocirloase, mărginite de locuințe și prăvălii, străzi splendide cu reședințe impozante și porticuri umbroase, populate de statui și întretăiate cu arcuri de triumf, ieșind până departe din oraș, la țară, prin niște porți păzite, practicate în zidurile de apărare, vaste palate regale..., coborând pe trepte de marmură până la cheiul împodobit cu coloane de pe țărmul Mării Marmara, biserici la fel de multe „câte zile sunt într-un an” (spunea un călător), unele dintre ele adevărate bijuterii arhitecturale, altare adăpostind cele mai dragi odoare ale creștinătății, mănăstiri al căror magnific exterior părea lipsit de pudoare, iar înăuntru mișunând de sfinți mândri și turbulenți, Sfânta Sofia într-o necontenită înfrumusețare, strălucind de lumânări și candelabre, plutind în tămâie, solemnă în măreția sa și răsunând de cântece dătătoare de nădejde – acesta era cadrul, jumătate aur, jumătate noroi în care se desfășura clocotitoarea viață a capitalei bizantine. (Will Durant, *Civilizații istorisite*)

2. Reconstituire a zidurilor Constantinopolului în dreptul Porții de Aur.

3. Imagine din Veneția.

5. De amintit că în timpurile vechi, cea mai mare parte a locuințelor orașului erau de lemn, iar casele erau acoperite cu paie și cu trestie și cu alte asemenea materiale de acoperit. De aceea, când se întâmplă ca o casă să fie cuprinsă de foc, cea mai mare parte a orașului era mistuită de flăcări de la acel foc, așa precum s-a întâmplat în primul an de domnie al regelui Ștefan, adică atunci când focul a izbucnit la Podul Londrei, a ars biserica Sfântul Paul, iar de acolo focul s-a întins, mistuind case și clădiri până la biserica Sfântul Clement al danezilor. (Radu Manolescu – coordonator, *Orașul medieval. Culegere de texte*)

4. Văd [la Veneția] corăbii... la fel de mari cât locuința mea, având catargele mai înalte decât turnurile casei mele. Sunt ca niște munți ce plutesc pe apă. Și înfruntă pericole nenumărate în toate regiunile globului. Ele duc vin în Anglia, miere în Rusia, șofran, ulei și în în Asiria, Armenia, Persia și Arabia, lemn în Egipt și în Grecia. Și se reîntorc pline cu produse de toate felurile, ce sunt apoi trimise în toate colțurile lumii. (Francesco Petrarca, apud Will Durant, *Civilizații istorisite*)

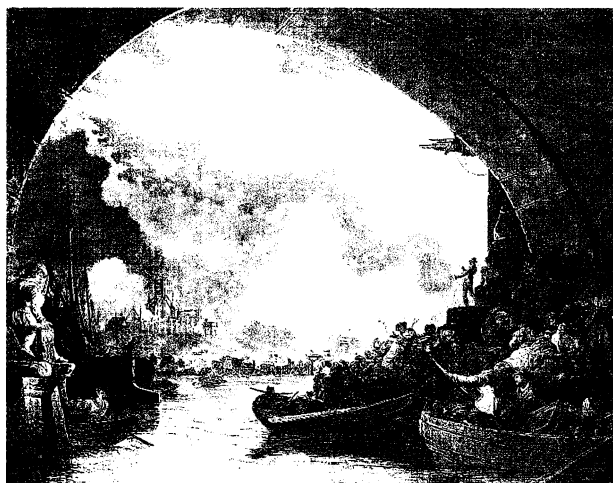
6. Principalele orașe europene la începutul secolului al XVI-lea:

Constantinopol	250 000 locuitori
Paris	200 000 locuitori
Neapole	150 000 locuitori
Veneția	105 000 locuitori

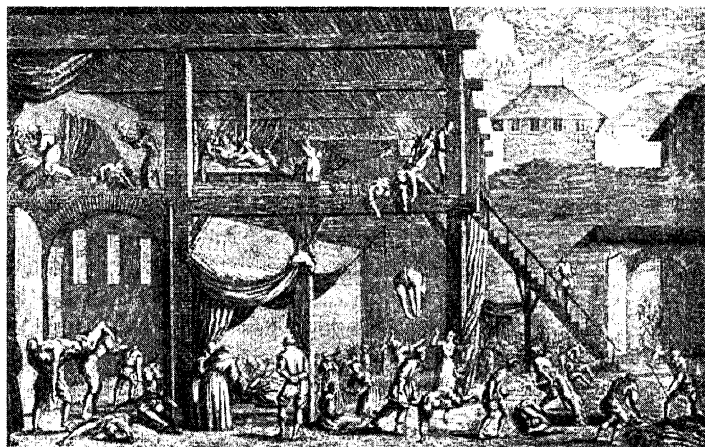
7. Principalele orașe europene la începutul secolului al XVII-lea:

Constantinopol	600 000 locuitori
Paris	300 000 locuitori
Neapole	280 000 locuitori
Londra	225 000 locuitori
Veneția	140 000 locuitori
Lisabona	125 000 locuitori

(Sursa: Jeand Delumeau, *Civilizația Renașterii*, Editura Meridiane, București, 1995)

8. Marele incendiu din 1666, care practic a distrus Londra.

9. Spital la Viena în timpul epidemiei de ciumă din 1679. Această epidemie a ucis circa 76000 din cei 100000 de locuitori ai capitalei Imperiului Habsburgic.

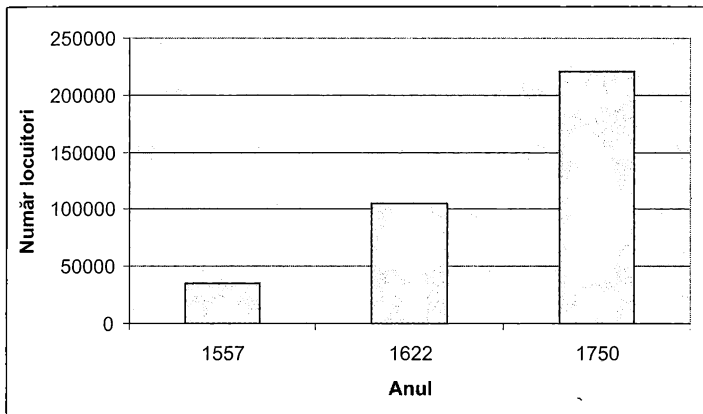

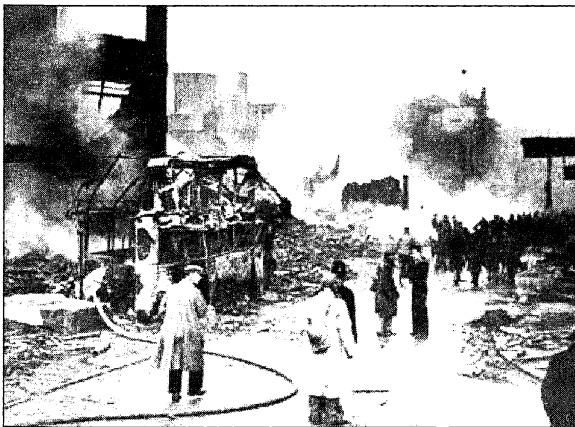
10. Delft, astăzi.

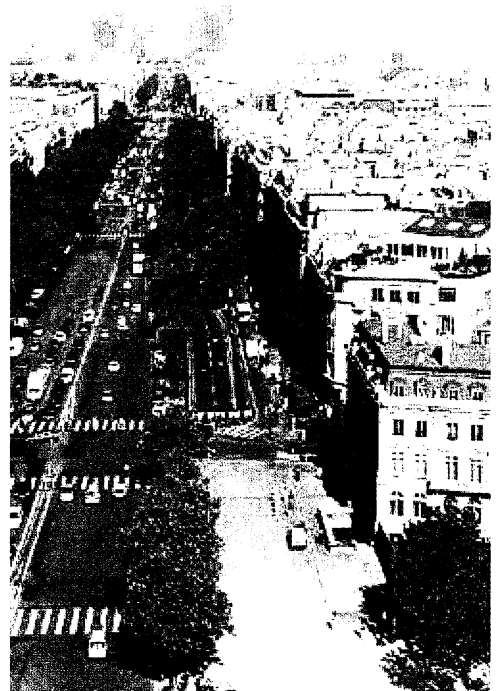
11. Vedere din Delft, una din capodoperele pictorului olandez Jan Vermeer van Delft (1632-1675).

12. Creșterea populației orașului Amsterdam

14. În noaptea de 14 noiembrie 1940, orașul englez Coventry a fost distrus de atacul aviației germane. În acel moment a apărut verbul a *coventryza*, ceea ce înseamnă distrugerea unui oraș.

13. Bulevardul Marii Armate din Paris, construit după planurile baronului Haussman (prefect al departamentului Sena, ce includea și Parisul).

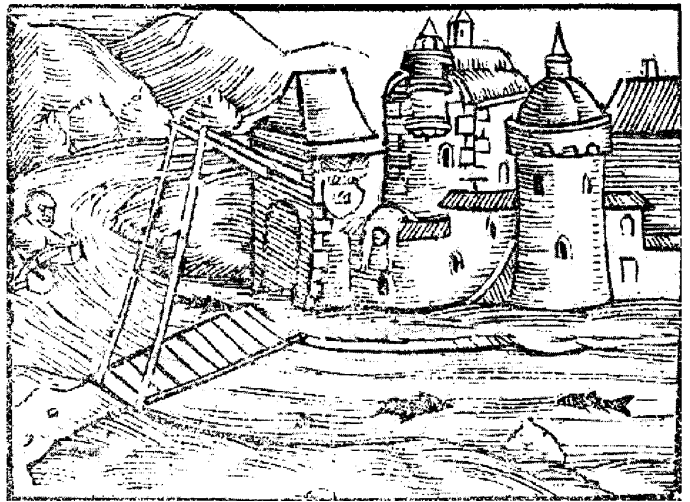
15. Noua catedrală din Coventry, construită după cel de-al Doilea Război Mondial.

16. Sosind luna februarie a anului 1584, înălțimea sa a hotărât să-și schimbe reședința sa și să se retragă într-un oraș numit Târgoviște, la o depărtare de o zi de București, fiind un loc mult mai ales și mai la îndemână... Și într-adevăr, am găsit locuințe mult mai bune și mai măndre, o mai mare îmbelșugare de lucruri trebuitoare și o așezare mult mai frumoasă și plăcută, bine și bogat populată. Aici s-au strămutat de asemenea toți negustorii și meșteșugarii din București, astfel că am ajuns atât de mulți împreună cu cei localnici, că se găseau orșice fel de mărfuri, cu toate că veneau din țări foarte îndepărtate. Orașul era îmbelșugat cu toate cele, îndestulat cu apă bună, puțuri și fântâni, și pe lângă palatul principelui curgea un râu încântător [Ialomița]. Aerul este acolo nespus de bun și curat; așezarea prea frumoasă... Palatul principelui, clădit de strămoșii săi, este de proporții mari și de o arhitectură îngrijită; a fost de îndată mărit de către înălțimea sa care i-a adăugat camere frumoase și măndre. A pus să se facă cu mare osteneală și cheltuială, pe esplanadă, o fântână, aducând apa de la un izvor îndepărtat de oraș ... trecând-o pe sub pământ prin niște jgheaburi din lemn de brad; principele a pus în același timp să se înalțe o biserică frumoasă alături de palat, astfel că pe un pod acoperit, înălțimea sa putea intra în biserică din camerele sale, fără să fie văzut... Toți boierii mai mari s-au apucat apoi, urmând pilda principelui, să ridice o clădire. Astfel că iute, iute, s-a mărit mult orașul care este capitala întregii țări. Și aici își are reședința arhiepiscopul [mitropolitul]... Acesta are o minunată biserică lucrată în mozaic și un palat frumos cu grădini. (Franco Sivori, italian care l-a însoțit pe domnitorul Petru Cercel în Țara Românească).

17. Sibiu..., oraș prea vestit care își ia numele de la râul Cibin, se mai numește și Hermanstadt cu un nume care nu e nepotrivit căci vine de la Hermann, primul întemeietor al acestui oraș. Așezat în loc șes, nu e stingherit de niciun soi de munți care să-l domine și să-l împiedice să se desfășoare într-o minunată lărgime; e întărit cu două rânduri de ziduri și înconjurat de șanțuri foarte adânci și de jur împrejur cu iazuri și canale nu puține, răspândite pe o suprafață mare și este înfrumusețat și împodobit cu clădiri mărețe, având printre ele turnuri și întărituri așezate la locul și rândul lor, iar biserica sa parohială, vrednică de un prelat purtând mitră, înzestrată cu douăzeci și patru de altare cu preoți atrage toate privirile. Aici se strâng anual grâne în gropnițe săpate în pământ pentru a se păstra pentru mulți ani în vederea unor vremuri lipsite de bucate. Și nici nu lipsesc mori de grâu așa fel făcute, încât să nu poată prin niciun meșteșug fi cuprinse de dușmanii ce ar plănui să înfometeze orașul. Mai pune și faptul că peste tot locul, prin toate cartierele orașului curge un pârâu cu apa cea mai lină. (Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

18. Corona [Cronstadt] sau Brașovul... e așezat în munții cei mai frumoși și întărit bine cu ziduri, șanțuri și fortificații, are trei suburbii aflătoare pe trei văi deosebite, din care pe una o locuiesc românii, pe cealaltă ungurii, și pe a treia sașii. Aproape în fiecare cartier curg la vale pâraie nesecate născute din țâșnirea binefăcătoare a izvoarelor... Este renumit peste celelalte orașe în vremea de acum prin studiile liberale. S-a clădit acolo de curând Biblioteca neîntrecută vreedată de o alta mai vestită, după risipirea Bibliotecii din Buda a lui Matiaș Corvin [...] Dar în oraș sunt primiți să locuiască decât germanii. Dintre clădirile mărețe din oraș primul loc îl ține biserica de piatră închinată Fecioarei Maria [Biserica Neagră] [...] Niciunul dintre orașele transilvănene, după părerea multora, nu e mai populat ca acesta; bălciul săptămânal de aici este atât de cercetat – căci se adună din toate părțile țării de la câmp – încât ai socoti că este un mare iarmaroc, judecând după belșugul lucrurilor și mărfurilor expuse. Căci este piața de schimb a vecinilor și ca un fel de antrepozit comun pentru toate lucrurile. Aici aleargă secuii, românii, armenii și grecii și aduc mărfuri turcești din Țara Românească și Moldova pentru ca să fie orașul mai bogat. (Georg Reicherstorfer, *Chorographia Transilvaniei*, sec. XVI)

19. București, acum reședința obișnuită a domnului, e așezat într-un loc foarte jos și mlăștinos și fără îndoială ar fi cu neputință a se umbra prin el când e noroi mare, dacă străzile sale principale n-ar fi prevăzute cu bărne mari de stejar, dintr-o parte până în cealaltă, în chip de pod. Casele cele mai de seamă în Țara Românească nu au împrejmuire de zid în jurul lor, ci un gard de trunchiuri groase și rotunde de stejar, înalte de șase până la șapte brațe și atât de bine îmbinate între ele, că pot dura treizeci și chiar patruzeci de ani. Numai curtea domnului [Curtea Veche din București] are împrejmuire de zid: a fost terminată de principele Brâncoveanu cu puține luni înainte de mazierea sa. [...] Orașul București e de formă aproape rotundă, întinderea sa e desigur destul de mare; dar numărul locuitorilor nu răspunde la mărimea orașului, deoarece casele sunt răslețe și depărtate una de alta, având fiecare casă curtea ei cu bucătărie și grajd, și deosebit, grădina ei cu diferiți pomi, ceea ce-i dă o înfățișare veselă și încântătoare. Însă nu s-a întâmplat veodată, nici chiar în vremea petrecută de mine aici, ca să aibă mai mult de 50 000 de locuitori. Nu sunt fântâni și puținele puțuri câte sunt au apă turbure și rea; această lipsă este însă suplinită de Dâmbovița care împărțită în două brațe scaldă Bucureștii. (Anton Maria del Chiaro, secretar al domnilor Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, la începutul secolului al XVIII-lea)

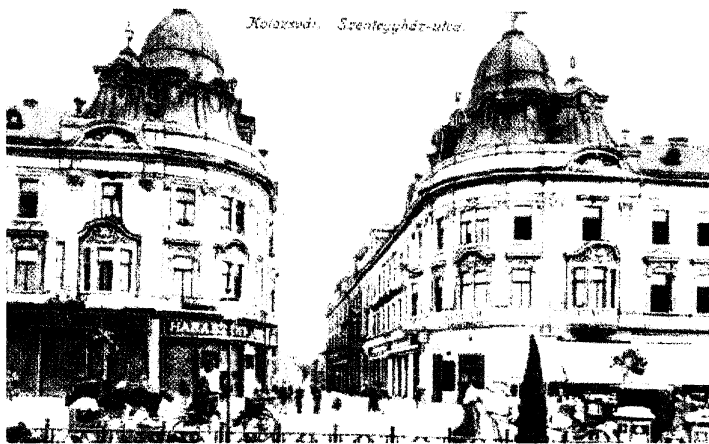

20. Imagine reprezentând Sibiu în secolul al XVI-lea.

21. Iași, capitala Moldovei, este un oraș mare – dacă poate fi numit oraș – căci este deschis din toate părțile, fără porți, fără șanț și fără ziduri. De altfel casele sunt bine clădite și cu destulă trăinicie, străzile sunt largi și se găsesc mai multe piețe unde se vând unele alimente și ale căror prăvălii erau ținute de negustori bogați înainte de ruina și prăpădul acestei frumoase țări, putându-se găsi în ele tot ce Asia – care este foarte aproape – poate da mai frumos. [...] Acest oraș este așezat la capătul unui mare șes, învăluit în chip de semilună de o luncă mare ce se întinde cât vezi cu ochii la dreapta și la stânga, și o leghe în lățime și prin mijloc trece râul Bahlui; de cealaltă parte a acestei lunci se vede un deal, tot în formă de semilună, foarte întins, sădit în întregime cu vii, mult mai înalte decât cele din Franța și care dau vin atât de bun. (Philippe Le Masson Du Pont, inginer militar francez în slujba regelui Poloniei Jan Sobieski, pe care l-a însoțit în mai multe campanii împotriva turcilor și desfășurate pe teritoriul Moldovei în 1685, 1686).

22. Sighișoara

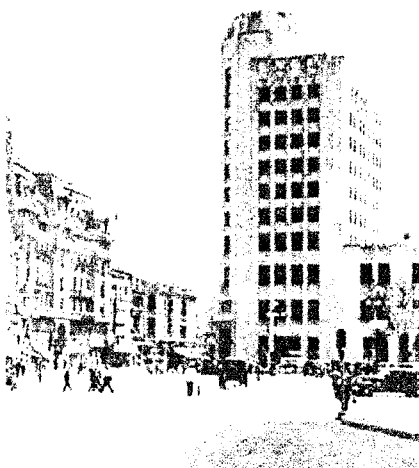
23. Orașul Cluj (1911) – o imagine de pe o carte poștală. Este înfățișată o stradă construită după principiile baronului Haussman.

24. Principalele centre urbane românești în perioada interbelică (conform recensământului din 1930):

Orașul	Nr. de locuitori
București	639 040
Chișinău	114 896
Cernăuți	112 427
Iași	102 872
Cluj	100 844
Galăț	100 611
Timișoara	91 580
Oradea	82 687
Ploiești	79 149
Arad	77 181

(Sursa: Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul al XX-lea*)

25. Dar să luăm câteva construcții edilitare mai însemnate numai în București și numai din 1890 încoace. Adică din anul când, în februarie, lumina electrică își face apariția pe străzile Capitalei, prin cele două lămpi instalate în fața Palatului regal, pe refugiul dintre Palat și Fundația Carol (azi Biblioteca Centrală Universitară); din anul de când Bucureștiul are telefon și ia ființă Direcția poștelor, telefoanelor și telegrafelor. În 1890 Pake Protopopescu, primarul Capitalei, taie marele bulevard de la Universitate la Șos. Mihai Bravu și de la Universitate până la Cotroceni. În același an, la 7 octombrie, s-a pus piatra de temelie a Palatului Justiției... În 1894–1895 primarul Nicolae Filipescu deschide bulevardele Colțea și Maria (ulterior Nicolae Filipescu). Tot el pune la punct definitiv alimentarea orașului cu apă potabilă, după ideea inginerului-șef al Capitalei, Cucu, care a propus săparea de puțuri arteziene în localitatea Joița. (Ion Bulei, *Lumea românească la 1900*).

26. Palatul Telefoanelor, unul dintre edificiile reprezentative ale capitalei României în perioada interbelică.

27. Distrugerile de după cutremurul din 1977 au oferit un pretext în plus pentru instaurarea controlului total al arhitecturii, care a intrat într-un inevitabil declin... Dimensiunile declinului trebuie căutate în mai multe direcții: imixtiunea în domeniul stilistic (impunerea unui decorativism megaloman în căutarea unui monumentalism primitiv), noul urbanism (nerespectarea fără motiv rațional a planurilor directorale ale orașelor; anularea investițiilor social-culturale...); în construcția de locuințe: obligativitatea folosirii învechitelor panouri prefabricate grele, reducerea tipurilor, introducerea unor standarde arhitecturale, îndeșirea blocurilor în cartierele deja construite, etc.); ștergerea trecutului (demolarea unui mare număr de monumente istorice în paralel cu desființarea structurii instituționale de protecție a lor; distrugerea satelor; schimbarea fațadelor unor monumente cum ar fi Teatrul Național din București; etc.), „marile lucrări” (regularizarea cursului Dâmboviței, care i-a distrus potențialul și a sărăcit orașul; metroul bucureștean, a cărui arhitectură este marcată de gusturile oficiale și a cărui execuție forțată și-a spus cuvântul asupra calității și noul centru civic al Bucureștiului, cu Casa Poporului și axul Victoria Socialismului, care au afectat ireversibil 480 ha din zona veche. (*Arhitectura dictaturii ceaușiste*, sursa: <http://www.archiweb.com/uar/444444.htm>)

28. Casa Poporului (astăzi Palatul Parlamentului), unul dintre edificiile ridicate în timpul guvernării lui Nicolae Ceaușescu.

29. Sediul Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova, construit în anii '70 ai secolului trecut.

Formare de competențe

1. Examinați sursa (1). Asociați elementele unui oraș modern descrierii Constantinopolului medieval.

2. Asociați informațiile (de exemplu particularitățile constructive ale orașului) cuprinse în imaginea (3) cu elemente ale vieții cotidiene ale locuitorilor Venetiei.

3. Asociați conținutul sursei (4) cu analiza ocupațiilor locuitorilor unui oraș-port în Evul Mediu.

4. Analizați sursele (5), (8), (9). Construiți o explicație pentru catastrofele descrise de sursele (8) și (9).

5. Lucrând în perechi, analizați sursele (6) și (7), în ceea ce privește:

- zonele cu cel mai înalt grad de urbanizare în Europa în secolele XVI–XVII și o explicație a acestui fapt;

- o explicație a prezenței în clasamentul celor mai mari orașe europene a orașului Constantinopol (Istanbul).

6. Construiți o explicație a creșterii populației orașului Amsterdam în secolele XVII–XVIII. (12)

7. Examinați sursele (10) și (11). Descoperiți diferențele între orașul din secolul al XVII-lea și orașul modern? Extrageți o concluzie în urma analizei efectuate.

8. Cunoașteți și alte orașe europene distruse în cel de-al Doilea Război Mondial? (14)

9. Descoperiți o constantă în evoluția orașelor europene din Evul Mediu până astăzi.

10. Descoperiți elemente de confort întâlnite în Târgoviște în secolul al XVI-lea. (16)

11. Descoperiți două funcții ale Târgoviștei medievale. Asociați uneia dintre funcțiile descoperite un edificiu descris de sursa. (16)

12. Descoperiți care era edificiul reprezentativ al Sibiului medieval și evidențiați două modalități prin care era asigurată apărarea Sibiului în Evul Mediu. (17)

13. Ce informație din sursa (17) este confirmată de sursa. (20)

14. Lucrând în perechi descoperiți două funcții ale orașului medieval în Transilvania și zonele de care depindea activitatea comercială a orașului Brașov și structura etnică a Brașovului medieval. (18)

15. În urma excursiilor realizate în orașe cu trecut medieval din țară și pe baza altor cunoștințe (de exemplu istoria artei) și a surselor din manual, descoperiți o diferență constructivă (și dacă e cazul, o asemănare) între orașele din Transilvania și cele din Țara Românească și Moldova.

16. Evidențiați particularitățile constructive ale Bucureștiului în Evul Mediu. (19)

17. Utilizând imaginea (22) și cunoștințele voastre de la alte discipline, argumentați că edificiul din imagine a fost construit în Evul Mediu.

18. Formați trei grupe. Pe baza surselor (23), (24) și (25) analizați următoarele aspecte:

- elementele de modernizare în București la sfârșitul secolului al XIX-lea;
- elemente de urbanism modern în orașul Cluj la începutul secolului al XIX-lea;
- repartiția populației urbane în diferitele regiuni ale României în perioada interbelică.

19. Imaginați-vă că sunteți călători în București în perioada interbelică. Pe baza surselor (25), (26) și a altor informații prezentați patru edificii reprezentative din capitala României în perioada interbelică.

20. Porniți de la sursele (27)-(29) luați interviuri părinților/ bunicilor/ prietenilor/ altor persoane care au trăit în perioada regimului comunist și puneți-le următoarele întrebări:

- Cum arăta orașul meu înainte de cutremurul din 1977?
- Ce urmări a avut cutremurul din 1977 asupra orașului meu?
- Ce modificări a cunoscut orașul meu după cutremurul din 1977?
- Ce modificări a cunoscut orașul meu după 1977?

MEDIUL URBAN, SPAȚIU AL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII

Orașele au cunoscut o mare dezvoltare în Antichitate, în Imperiul Roman. De altfel, până în secolul al XIX-lea, Roma nu a fost egalată ca număr de locuitori, importanță politică, aspect și condiții de viață pentru locuitori.

Orașul medieval. Căderea Imperiului Roman de Apus a fost însoțită de decăderea vieții urbane. Orașele au renăscut din necesitatea dezvoltării a două activități economice importante: meșteșugurile și comerțul. Acest fapt s-a produs odată cu avântul luat de economia Europei occidentale (secolele X–XIII). Astfel, la intersecția unor drumuri comerciale au apărut târguri, în care, pe lângă negustori, s-au așezat și meșteșugari. În paralel, au renăscut și vechile orașe romane (Florența, Genova, Londra, Paris etc). Creșterea forței economice a orașelor occidentale a condus la obținerea libertății, amenințată de nobilii feudali pe teritoriul cărora erau așezate aceste orașe. În acest scop, locuitorii orașelor s-au organizat în *comune*.

Meșteșugarii erau organizați în bresle, grupând pe meseriașii care profesau aceeași meserie sau meserii înrudite. Deși procesul de producție în interiorul unei bresle era greoi, totuși produsele obținute erau de calitate ridicată. În interiorul unei bresle exista o ierarhie (de exemplu, meșterii erau deasupra calfelor și ucenicilor). Mai târziu, în orașele italiene și în cele flamande, a apărut o nouă formă de organizare a producției, manufactura, în care se practica diviziunea operațiilor și care sunt predecesoarele întreprinderilor capitaliste.

Populația orașului medieval era alcătuită din diverse grupuri sociale:

- patricienii – orășenii bogați (negustori, proprietarii atelierelor meșteșugărești), care concentră în mâna lor puterea politică și economică;
- nobili;
- intelectuali (profesori, medici, juriști etc);
- preoți;
- negustorii, meșteșugarii lucrători în bresle, care alcătuiau partea cea mai numeroasă a populației orașelor;
- plebea, categoria defavorizată (oamenii săraci, cerșetorii etc).

Orașul medieval avea străzi înguste, nepavate. Nu exista canalizare. Perimetrul orașului era limitat de zidurile de incintă (2). Edificiile cele mai importante erau primăria și biserica (de multe ori o catedrală de dimensiuni impunătoare). Lipsa măsurilor de păstrare a igienei publice ducea la pericolul apariției unor epidemii (9) cum a fost cea de ciumă din 1348, care a nimicit cam o treime din populația Europei. De asemenea, clădirile înghesuite una în alta și construite din lemn favorizau declanșarea unor incendii distrugătoare (8).

Orașele medievale au devenit și mari centre culturale. Aici au apărut universitățile (Padova, Salerno, Paris, Oxford și Cambridge, Salamanca, Praga etc), s-au dezvoltat mari curente artistice și intelectuale (goticul, Renașterea etc).

Populația orașelor mari nu depășea câteva zeci de mii de locuitori. De departe, cel mai mare și mai

frumos oraș european a fost Constantinopolul (capitala Imperiului Bizantin, mai târziu a Imperiului Otoman – 1, 2, 6, 7). Zona cu gradul cel mai înalt de urbanizare a fost Italia, dominată de marile centre comerciale și meșteșugărești Veneția (3, 4), Genova, Florența, Milano, Neapole (7).

Orașul modern. Descoperirea drumurilor comerciale peste ocean a sporit importanța orașelor atlantice: Lisabona, Anvers, Londra (7) etc. În secolul al XVII-lea, extrem de importante au devenit orașele olandeze, în special Amsterdam (12). Aspectul acestor orașe, dotate cu facilități pentru o viață mai bună a locuitorilor este destul de asemănător cu aspectul lor actual (10, 11). Marile orașe ale Occidentului european (Londra, Paris etc) au început să numere sute de mii de locuitori.

Importanța economică a orașelor a sporit odată cu apariția revoluției industriale (mijlocul secolului al XVIII-lea). Acest fenomen a avut mai multe urmări:

- A crescut importanța economică a centrelor urbane; activitatea economică de bază, crearea celei mai mari bogății a devenit industria.

- A crescut populația orașelor. Cea mai mare parte a populației era formată din muncitorii industriali. Aceștia proveneau din populația satelor care migra la oraș în căutarea de noi locuri de muncă.

- Categoria cea mai influentă în societate a devenit burghezia alcătuită din patronii de fabrici, bancheri, negustori etc.

- Au apărut noi orașe (Manchester, Birmingham etc) cu o importanță din ce în ce mai mare în epoca revoluției industriale.

În secolul al XIX-lea, în Europa orașele mari au atins un milion de locuitori (Londra, Paris, mai târziu Berlin, Viena etc). Aspectul acestora a devenit monumental; au fost clădite mari construcții publice și bulevarde. Baronul Haussman a sistematizat Parisul (13), cu prețul distrugerii unei mari părți a orașului medieval; au fost tăiate mari bulevarde, refăcută canalizarea și alimentarea cu apă etc. Cuceririle tehnicii și-au pus amprenta asupra arhitecturii, care s-a îndepărtat de gusturile clasice prin inovații revoluționare. Se remarcă folosirea fierului ca material de construcție cu calități deosebite în ceea ce privește rezistența, funcționalitatea și chiar aspectul estetic. Expozițiile universale erau ocaziile cele mai potrivite pentru etalarea noutăților științifice și tehnice, inclusiv în arhitectură. Astfel, cu ocazia expoziției de la Londra din 1851, a fost construit Palatul de Cristal (Crystal Palace) (31), urmat de alte edificii, precum hale sau gări. Un monument emblematic al epocii îl constituie faimosul Turn Eiffel, ridicat de inginerul

Gustav Eiffel cu prilejul expoziției universale din 1889 și care, repede, a devenit edificiul simbol al capitalei Franței.

În țările avansate, cea mai mare parte a populației a început să locuiască în mediul urban. Există însă un contrast vizibil între centrul strălucitor al orașului și cartierele periferice, muncitorești, cu aspect mizer.

Viața în marile metropole europene, înainte de Primul Război Mondial, era strălucitoare (La Belle Epoque), fiind caracterizată prin efervescentă culturală, luxul categoriilor privilegiate etc. Arhitecții europeni depășeau convențiile, elaborând un nou stil, cunoscut sub numele de Art Nouveau și cu alte denumiri cu semnificații asemănătoare. Artiștii se lasă în voia inspirației și imaginației, cum este cazul arhitectului catalan Antonio Gaudi, care la Barcelona a proiectat construcții uimitoare prin fantezie și originalitate (30). Noul stil a cucerit întreaga Europă, martore fiind edificiile din marile centre urbane și capitale: Paris, Londra, Berlin, Viena, Praga etc. Arhitectura Art Nouveau îmbina în mod armonios esteticul cu funcționalitatea, utilul cu plăcutul, arta cu industria.

Orașul în secolul XX. Primul Război Mondial a provocat mari suferințe populației, atât la sate, cât și la orașe. A doua mare conflagrație mondială a distrus în mare măsură centrele urbane europene, din cauza, în special, a bombardamentelor aeriene (14). Ele s-au refăcut într-un timp foarte scurt prin munca plină de abnegație a locuitorilor (15).

Aspectul orașelor europene se caracterizează astăzi prin îmbinarea elementelor arhitectonice aparținând diverselor epoci trecute cu o arhitectură ultramodernă (15), semn al dezvoltării, al prosperității și progresului ultimilor ani.

Orașe și târguri românești. Cele mai vechi orașe apărute în spațiul românesc datează din antichitate (coloniile grecești de la Marea Neagră, orașele construite de romani în provincia Dacia). Criza Imperiului Roman a provocat dispariția acestor orașe (fenomen întâlnit în întreaga Europă).

Fenomenul de urbanizare a fost inițiat în Evul Mediu și a fost lent. Meșteșugurile și comerțul se dezvoltau, ca și în celelalte părți ale Europei, în târguri. Treptat, acestea au avansat către nivelul de centru urban. Cele mai dezvoltate orașe se găseau în Transilvania și au fost întemeiate de coloniștii sași în secolele XII–XIII: Brașov (Corona sau Kronstadt) (18), Sibiu (Hermannstadt) (17, 20), Cluj (Clus, Klausenberg), Bistrița (Bistriz), Sighișoara (Shassburg) (22) etc. Cel mai important era Brașovul (18), adevărată placă turnantă a comerțului din cele

30. Clădire proiectată la Barcelona de Antonio Gaudí (1852–1926)

trei Țări Române. Negustorii sași din Brașov făceau negoș și în Țara Românească și Moldova, primind privilegiile din partea domnilor acestora.

Târgurile și orașele au apărut în Țara Românească și Moldova pe traseul drumurilor comerciale, în apropierea punctelor vamale și prin obținerea din partea domniei a dreptului de târg sau bâlci. Denumirea de oraș era relativă la sud și la est de Carpați, o bună parte dintre ele fiind doar târguri. În Țara Românească cele mai cunoscute centre urbane erau Câmpulung, Curtea de Argeș, Târgoviște (16), București (19), Brăila, Craiova etc. În Moldova orașele au apărut mai cu seamă datorită „drumului moldovenesc” ce unea Marea Baltică și Europa centrală cu Marea Neagră. Terminalul acestui important drum comercial de importanță europeană erau orașele Chilia și Cetatea Albă, care în secolul al XV-lea erau cele mai mari centre din spațiul românesc, cu circa 20 000 de locuitori fiecare.

Orașe importante mai erau Baia, Siret, Suceava, Iași (21) etc. O puternică lovitură a primit economia Țărilor Române după ce Chilia și Cetatea Albă au fost cucerite de otomani, ceea ce a întrerupt „drumul moldovenesc” și a privat domnia de surse însemnate de venit provenite din vămuirea mărfurilor care erau tranzitate pe această cale de negoș.

Orașele din Transilvania erau adevărate „burguri”, având aspectul și organizarea asemănătoare orașelor din Occident. Spre deosebire de celelalte centre urbane din spațiul românesc, erau înconjurate de ziduri puternice. Structura populației era similară

aceleia a orașelor din Apusul Europei; astfel, în fruntea orașului se găsea patriciatul, în timp ce meșteșugarii activau în bresle.

O altă deosebire între orașele și târgurile din Țara Românească și Moldova și Transilvania era legată de organizarea internă. Astfel, orașele transilvane se bucurau de autonomie internă. Ele erau conduse de un consiliu de 12 jurați, având în frunte un jude. În cele mai mari orașe, consiliul a devenit mai larg, fiind format din 100 de bărbați. Privilegiile conferite de regele Ungariei au sporit puterea și autonomia celor mai importante orașe din Transilvania.

Orașele din celelalte Țări Române nu se bucurau de privilegiile și drepturile orașelor transilvane. Ele erau considerate a fi sub stăpânirea domniei. Totuși, beneficiau de dreptul de autoconducere, având un consiliu format din 12 pângari prezidat de un județ (în Țara Românească) și un șoltuz (în Moldova). Aceștia se subordonau reprezentantului domnului (vornicul sau pârcălabul de oraș). În orașele din Țara Românească și Moldova locuiau și comunități de străini (armeni, greci, turci, evrei, sași etc) care și alegeau propriile organe de conducere. Creșterea dependenței Țărilor Române față de turci a condus la încetinirea dezvoltării orașelor, în special în Țara Românească și Moldova. Numeroasele războaie purtate de turci, ruși, austrieci, polonezi pe teritoriul Țărilor Române, au produs, de asemenea, mari pierderi târgurilor și orașelor. La acestea se adăugau calamități naturale, precum epidemii, incendii etc.

Încă din secolul al XVI-lea, în spațiul românesc au apărut manufacturile. A fost introdus chiar capitalul străin (scoțian) prin întemeierea de manufacturi de potasă în Moldova. Mai târziu au apărut manufacturi de produs sticlă, lumânări, postav etc.

Orașele au fost, și în spațiul românesc, importante centre de cultură. Aici au apărut tipografiile (vestite erau cele din Șcheii Brașovului unde și-a tipărit cărțile diaconul Coresi), școli, chiar instituții de învățământ superior.

Începuturile modernizării. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, populația urbană din spațiul românesc a cunoscut o creștere spectaculoasă. A crescut populația orașelor București, Iași, Galați, Botoșani etc. Sporul populației orașenești din Moldova s-a datorat în mare măsură migrării unui important număr de evrei veniți din Galiția.

Apariția statului național român (1859–1866) și evenimentele din timpul domniei lui Carol I (1866–1914) au fost factori decisivi în procesul de modernizare a societății românești. Modernizarea a cuprins în special viața urbană în a doua jumătate a

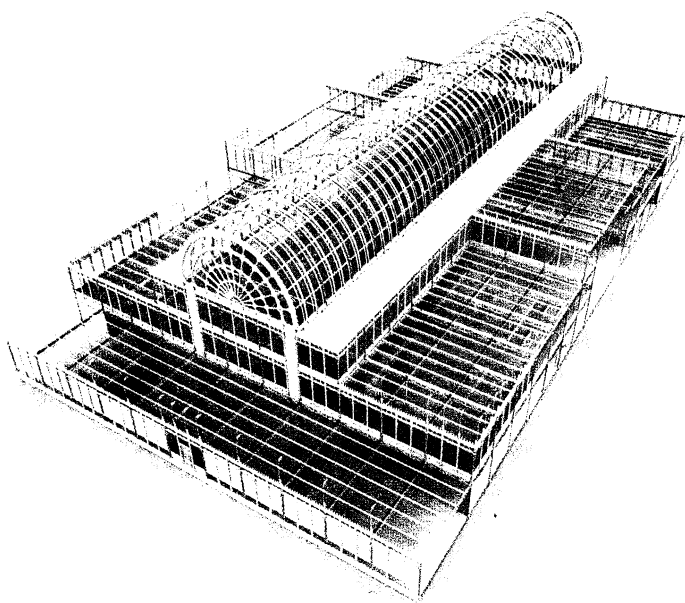
secolului al XIX-lea. Pe lângă creșterea populației, modernizarea a adus dezvoltarea economică a orașelor, mai cu seamă din cauza inițierii în România a revoluției industriale.

Accentuarea funcției economice a orașelor a fost dublată și de schimbarea aspectului acestora. Au fost ridicate în număr mare edificii publice construite după modelul occidental. În orașe au apărut transportul în comun, telefonul, telegraful, iluminatul public, au fost construite docuri și antrepozite, spitale, școli etc. În acest mod, orașele din România au tins să capete un aspect similar cu orașele occidentale. Cea mai spectaculoasă dezvoltare edilitară au cunoscut-o Bucureștii (25). Prin lucrările realizate de Ion Mincu (1852–1912) a luat naștere curentul românesc în arhitectură. Operele construite după proiectele lui Mincu au proporții armonioase, încântă ochiul și înalță sufletul. În creația lui Ion Mincu se remarcă folosirea elementelor preluate din arhitectura populară românească (Bufetul de la Șosea, Școala Centrală de Fete).

Orașul în perioada interbelică. Primul Război Mondial a condus la numeroase distrugereri. Totuși, în scurt timp, țara s-a refăcut. Orașele au constituit mediul pentru dezvoltarea unei vieți civilizate în România. Dezvoltarea orașelor era în legătură cu procesul de industrializare, care a făcut progrese deosebite în perioada interbelică. Cel mai mare oraș era, de departe, capitala, București (24).

Instituția centrală a orașului era Primăria, care coordona activitatea diverselor servicii: transportul public, spitalele, arhivele, aprovizionarea cu apă, electricitate, canalizarea etc. Principalele zone ale unui oraș românesc erau: zona centrală; zona industrială; zona mahalalelor; zona agricolă. Partea cea mai îngrijită era zona centrală, în care se aflau principalele edificii publice (primăria, instituțiile de învățământ, tribunalul, librăria, instituțiile de cultură, sediile băncilor etc). Era un mare contrast între înfățișarea strălucită a centrului orașului și zonele periferice (mahalalele) în care, de cele mai multe ori, nu erau introduse aspectele esențiale ale unei vieți confortabile (canalizare, apă curentă, electricitate etc). Orașul București a cunoscut o mare dezvoltare edilitară; au fost construite edificii monumentale (26), capitala fiind denumită „Micul Paris”.

După cel de-Al Doilea Război Mondial. Regimul comunist a impus o politică de industrializare forțată, ceea ce a avut ca urmare creșterea spectaculoasă a populației orașelor. În consecință, au fost

31. Reconstituirea Palatului de Cristal (Crystal Palace), realizat în întregime din metal pentru expoziția universală de la Londra din 1851. La puțin timp, această minune tehnologică a fost mistuită într-un incendiu.

construite numeroase cartiere noi de locuințe. De multe ori, fiind construite în grabă, confortul acestor apartamente de bloc era scăzut. Totuși, activitatea edilitară a fost intensă; au fost realizate proiecte de mari dimensiuni (proiecte pentru reabilitarea centrelor orașelor (28), instituții de cultură (29), școli și universități, spitale, metroul din București etc). Sistematizarea capitalei s-a realizat însă cu prețul distrugerii a numeroase monumente istorice și de cultură, biserici, ceea ce a provocat numeroase proteste. S-a degradat calitatea vieții locuitorilor prin apariția problemelor noi legate de criza de locuințe, aglomerație, scăderea calității artistice a proiectelor (27), existența câinilor comunitari, învechirea rețelelor de gaze și apă etc.

Unele dintre aceste probleme s-au agravat după 1989 din cauza situației multor unități industriale, a căror activitate s-a redus sau chiar s-a încheiat în condițiile noi, impuse – introducerea mecanismelor economiei de piață. Astfel, unele centre urbane au cunoscut un puternic regres. În același timp, capitala și orașele din apropiere, unele centre urbane în special din vestul țării și din Transilvania și-au continuat dezvoltarea.

3.

II. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

Viziuni asupra modernizării în secolele XIX–XX: curente și politici culturale, identități naționale și identitate europeană

1. Izvoare

1. În zilele noastre, principiul suveranității poporului a dobândit în SUA o dezvoltare practic inimaginabilă... Uneori, tot poporul face legile, ca în Atena, alteleori, câțiva deputați, ei înșiși produsul votului universal, reprezintă poporul și acționează în numele lui, sub supravegherea lui aproape nemijlocită.

Mărturisesc că dintre toate guvernările, cea care mi se pare a corespunde în modul cel mai firesc democrației este guvernarea republicană. Când starea unui popor se îndreaptă spre democrație, republica devine deci pentru el o consecință probabilă a acestei stări sociale, dar nu cred că este și consecința necesară. (Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Editura Humanitas)

2. Când bogații guvernează singuri, interesul celor săraci este întotdeauna pus în pericol, și când cei săraci fac legea, cel al bogaților e supus unor mari riscuri. Care este deci avantajul democrației? Superioritatea reală a democrației nu este, cum se spune, favorizarea prosperității tuturor, ci doar favorizarea bunăstării pentru un număr cât mai mare de oameni. (Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Editura Humanitas)

3. Când principiul egalității se dezvoltă nu numai la o națiune ci, în același timp, la mai multe popoare vecine, așa cum se vede în zilele noastre în Europa, oamenii care trăiesc în aceste țări diferite, în pofida deosebirilor de limbă, obiceiuri și legi, se aseamănă totuși prin faptul că se tem tot atât de mult de războaie, iar pentru pace au aceeași dragoste... Pe măsură ce egalitatea, dezvoltându-se în același timp în mai multe țări, îi împinge simultan pe oameni spre industrie și comerț, nu numai gusturile lor încep să se asemene dar și interesele lor se amestecă și se împletesc în așa fel încât nicio națiune nu poate face altora rău fără ca să resimtă acest rău și toate ajung să privească războiul ca pe o calamitate tot atât de mare pentru învingător ca și pentru învins.

Așadar, pe de o parte, este greu în vremurile democratice să determini popoarele să lupte între ele; dar pe de alta, este aproape imposibil ca două popoare să intre izolat în război. Interesele lor sunt atât de împletite, opiniile și cerințele atât de împletite, încât nimeni nu poate sta liniștit când ceilalți se agită. Războaiele devin astfel mai rare; dar când apar, se desfășoară pe un câmp mult mai vast. (Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Editura Humanitas)

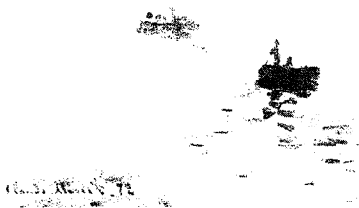
5. **Alexis de Tocqueville** (1805–1859), gânditor liberal francez, autor al unei lucrări clasice a gândirii politice europene „Despre democrație în America”, în care își afirmă încrederea în democrație ca sistem politic al viitorului.

4. Viciile și slăbiciunile guvernării democratice se observă cu ușurință; ele sunt dovedite prin fapte evidente, în timp ce influența ei binefăcătoare se exercită într-un mod mai puțin sesizabil, ca să spun așa, aproape invizibil. Defectele ei se observă de la bun început, iar calitățile ei nu se văd decât în timp. (Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Editura Humanitas)

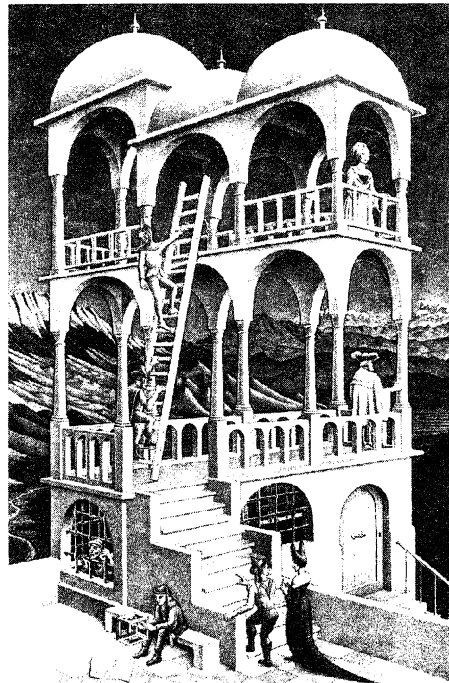
6. „Democrația este un sistem politic prost, cel mai bun, însă, dintre cele pe care omenirea le-a inventat până acum” – așa se pare că ar fi spus fostul prim-ministru britanic Winston Churchill. Acest citat exprimă o realitate importantă: nicăieri în lume nu există o formă perfectă de democrație, cu toate acestea și în ciuda tuturor criticilor, democrația este cea mai de succes procedură pentru soluționarea pașnică a conflictelor. Și peste tot în lume, în cele mai diverse regiuni și sisteme oamenii apelează la ea. (Sursa: <http://www.dadalos.org/rom/Demokratie/demokratie.htm>)

7. *Impresie, răsărit de soare* (1873), tablou al lui Claude Monet (1840–1928), care a dat numele impresionismului.

8. Secvență din spectacolul *Așteptându-l pe Godot*, de autorul britanic Samuel Beckett (1906–1989), promotor al teatrului absurdului. Acest gen al artei dramatice denunță absurdul condiției umane și al raporturilor sociale. Între reprezentanții de frunte ai acestui gen de teatru se numără și autorul român Eugen Ionescu (1912–1994).

9. Unor rinoceri?

De exemplu. Ei au candoarea și ferocitatea lor, amestecate. V-ar ucide cu conștiința împăcată dacă n-ați gândi la fel ca ei. Iar istoria ne-a dovedit îndeajuns, în cursul acestui ultim sfert de secol, că persoanele astfel transformate nu seamănă doar cu niște rinoceri, ci devin rinoceri cu adevărat. [...]

Aceasta e toată tema *Rinocerilor*. [...] Trebuie să spun că scopul piesei a fost tocmai acela de a descrie procesul de nazificare a unei țări, ca și zăpăceala celui care, în chip firesc alergic față de contagiune, asistă la metamorfoza mentală a colectivității sale. La origini, «rinocerita» era chiar un nazism. (Eugen Ionescu, *Note și contranote*, Humanitas, 1992)

11. Nu e așadar exagerat să spunem că știința conține viitorul omenirii, că doar ea îi poate destăinui soluția destinului său și doar ea o poate învăța cum trebuie să-și atingă țelul. Până în prezent, motorul lumii nu a fost rațiunea, ci capriciul, patima. Va veni o zi în care rațiunea luminată de experiență se va înstăpâni din nou asupra împărăției sale legitime, singura de drept divin, conducând lumea nu la întâmplare, ci din perspectiva clară a scopului ce trebuie atins. Epoca noastră plină de erori va apărea atunci doar ca o barbarie... *Organizarea științifică a umanității* – acesta e așadar sensul ascuns al științei moderne, aceasta e îndrăzneța, dar legitima sa pretenție. (Ernest Renan, *Viitorul științei, cugetări din 1848*)

10. *Belvedere*, lucrare a artistului olandez Maurits Cornelis Escher (1898–1972), exponent al curentului artistic Op art.

12. ... echipa de formatori de la *Time* [revistă americană] ne spune că, mai importante decât problemele păcii și războiului pe Pământ, ale alimentației și ecologiei, ale cazinoului planetar pe care îl reprezintă capitalizarea bursieră, chiar decât ale comerțului liber – deci globalizarea... mai importante, zic, sunt consecințele pe care le vom suporta toți, cei peste 6 400 000 000 de vecini planetari, urmare a exploziei a trei domenii ale biotehnologiilor, și anume computerele, bioingineria și nanotehnica. Toate trei, capabile de adevărate ravagii, ne spune scriitorul Stewart Brant, căci dacă telefonul, automobilul și avionul cu reacție au însemnat, fiecare, întâmplări revoluționare în societate, tehnologiile pe care le-au impus s-au stabilizat pe parcursul mai multor decenii acordând civilizației acel respiro necesar adaptării oamenilor și democratizării noilor unelte. Ceea ce nu poate acorda computeristica..., cu acea „lege a lui Moore” care spune că densitatea tranzistoarelor pe plăcuțe de siliciu se dublează la fiecare 18 luni, în timp ce prețul cipului se înjumătățește, în aceeași perioadă. Idem biotehnologiile – gândiți-vă că doar cartarea ADN-ului uman poate oferi, în viitor, sute de mii de noi medicamente – și cu atât mai puțin nanotehnologiile, care pot însemna pur și simplu următoarea revoluție industrială a omenirii, după cele aduse de abur, electricitate și electronică! (Alexandru Mironov, *În direct cu NASA*, Editura pentru Știință S.I.T., București, 2006)

13. Laborator de cercetare în domeniul nanotehnologiei.

16. Energiile nu vor mai fi cheltuite pentru păstrarea echilibrului într-o zonă imprezvizibilă ci, după îndeplinirea tuturor reformelor legate de aderarea la UE, pentru dezvoltare economică și creativitate culturală. (Grete Tartler, *Identitate europeană*, Cartea Românească, 2006)

17. Acest individualism românesc însă nu implică spiritul de inițiativă în viața economică și prea puțin spiritul de independență în viața politică și socială, cele două însușiri care caracterizează individualismul popoarelor culte apusene și care constituie sufletul burghez. Marea majoritate a populației satelor românești n-are într-însa nicio asemănare cu spiritul burghez. Din mijlocul ei nu ies indivizi întreprinzători care să riște odihna și avutul pentru a se îmbogăți prin mijloace neîncercate... Fiecare sătean face ceea ce crede că va face toată lumea. N-are îndemnul să înceapă o muncă, decât la termenele fixate prin obicei. A ieși din rândul lumii este, pentru săteanul român, nu un simplu risc, ci o nebulie. De aceea slabele rezultate date de școlile primare la noi. Copilul de sătean învață la școală să fie cu inițiativă, fiindcă școala noastră este croită pe modelul școalelor burgheze apuse, dar, cu toate sfaturile primite, copilul de sătean când iese din școală se supune tradiției colective; el muncește, cum a pomenit el în sat, din moși-strămoși. (Constantin Rădulescu-Motru, *Despre psihologia poporului român*, *Enciclopedia României*, vol I, București, 1938)

14. ... întrebarea întrebărilor: ce se va întâmpla cu industriile? Răspunsul este clar, dat de ofensiva comună a celor trei domenii de care vorbeam, adică computeristica, biotehnologiile și nanotehnica. Și el este: Epoca Fierului și a Focului s-a încheiat, revoluția industrială a societății a ajuns nivelul celulelor și atomilor, cheltuielile de energie se reduc drastic, la fel și poluarea mediului nostru de viață, muncitorii din uzine au făcut loc automatelor și roboților, care la rândul lor vor fi înlocuiți, pe de o parte, de nanoboți [roboți miniaturizați], acționați de computere sofisticate, conducătoare de procese inefabile, la nivel micro și, pe de altă parte, de mecanisme viului, care vor transforma prin biotehnologii lumea în care trăim. O planetă vie, cu entități vii acționând armonios, logic, eficient, conlucrând pentru misterioasele țeluri pe care le are în față această stranie și fantastic de puternică făptură numită *Homo Sapiens*. (Alexandru Mironov, *În direct cu NASA*, Editura pentru Știință S.I.T., București, 2006)

15. Înainte de a avea partid politic, care să simtă trebuință unui organ, și public iubitor de știință care să aibă nevoie de lectură, noi am fondat jurnale politice și reviste literare și am falsificat și disprețuit jurnalistică. Înainte de a avea o umbră măcar de activitate politică originală, am făcut Societatea Academică Română... și am falsificat ideea academiei. Înainte de a avea artiști trebuincioși, am făcut Conservatorul de muzică; înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut Școala de bele-arte; înainte de a avea o singură piesă dramatică de merit, am fondat Teatrul național și am deprețiat și falsificat toate aceste forme de cultură. (Titu Maiorescu, *În contra direcțiunii de astăzi a culturii române*, în *Convorbiri literare*, 2/19, 1868)

18. Mișcarea hippy din SUA a lansat sfidarea societății industriale, înlocuind tehnoptimismul acesteia cu tehnopesimism și, chiar, tehnofobie, formulând chemarea «Înapoi la natură». Chemarea conținea nostalgia, dorul de întoarcere la cultura preindustrială (A. Toffler). Pe acest fundal, a apărut, odată cu pletele, interesul față de astrologie, misticism, culte orientale, secte și religii neoficiale, a apărut moda «retro» cu ghetele înalte, rochiile lălâi și ochelarii bunicuței; sfidarea costumului impecabil al întreprinzătorului industrial-bancar-comercial și înlocuirea lui cu o vestimentație care mimează sărăcia; mărgelile indiene și banderolele pe cap resping ghiulul de aur și melonul «respectabilității» erei industriale. (Viorica Ramba, *Ecologii culturale vechi și noi în pragul mileniului III. Repere sintetice din istoria culturii umane*, București, All Educational, 1999)

Grup de hippies (Londra) pe Piccadily Circus.

O definiție a globalizării: „... intensificarea relațiilor sociale de pretutindeni, prin care locuri aflate la mare distanță unele de celelalte ajung să se interconecteze astfel încât evenimentele dintr-un loc sunt marcate de procese care au loc într-un loc de la mulți kilometri depărtare și viceversa ...“
[Anthony Giddens]

Reducerea suveranității statelor. Dacă guvernele au din ce în ce mai puțin control asupra deciziilor-cheie care le pot afecta economiile și, în consecință, bunăstarea oamenilor, cele mai puternice companii transnaționale, structuri interguvernamentale și instituții financiare private au o influență din ce în ce mai mare și tind să acționeze în același mod ca și guvernele [...]. *Concentrare asupra aspectelor economice:* Considerațiile economice iau locul considerațiilor politice și sociale. [...] *Omogenizare:* Unii argumentează că amenințarea de a trăi într-o societate unică integrată cu modele de comportament social și cultural standardizate ne-ar condiționa să mâncăm aceeași mâncare, să ascultăm aceeași muzică sau să privim aceleași filme, indiferent unde trăim și care este naționalitatea noastră. Această situație ar nega specificitatea fiecărei țări și ar viola dreptul nostru de a ne bucura de propriile noastre culturi. (RUI GOMES (coordonator proiect) – *Repere. Manual de educație pentru drepturile omului*, Consiliul European, Institutul Intercultural, Timișoara, 2004, p. 418 și pp. 420–421).) Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Mesajul culturii contemporane*, redactat de Constantin Vitanos.

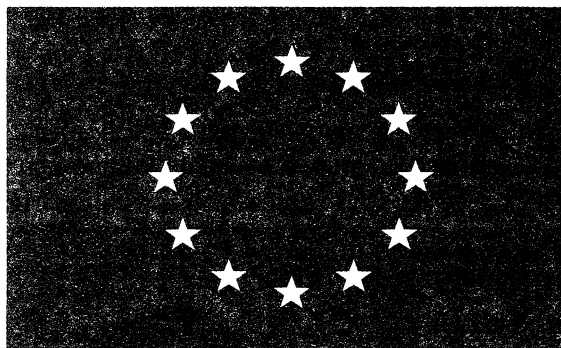
20. Va veni ziua în care războiul va părea la fel de absurd, la fel de imposibil între Paris și Londra, Petersburg și Berlin, Viena și Torino, pe cât pare azi de imposibil și absurd între Rouen și Amiens, între Boston și Philadelphia. Va veni vremea în care tu, Franța, tu, Rusie, tu, Italia, tu, Anglie, tu, Germanie, voi, toate națiunile de pe continent, vă veți contopi strâns, fără a vă pierde calitățile distincte și glorioasa individualitate, într-o unitate superioară, constituind o fraternitate europeană, așa cum Normandia, Bretania, Bourgogne, Lorena, Alsacia, cum toate provinciile noastre s-au contopit în Franța. Va veni ziua în care singurele câmpuri de luptă vor fi piețele deschizându-se comerțului și spiritele deschizându-se ideilor. Va veni ziua în care gloanțele și bombele vor fi înlocuite de voturi, de sufragiul universal al popoarelor, de venerabilul arbitraj al unui mare senat suveran, care va fi pentru Europa ceea ce parlamentul înseamnă pentru Anglia, dieta pentru Germania, adunarea legislativă pentru Franța! [...] De acum, scopul marii politici, al politicii adevărate, e acesta: recunoașterea tuturor naționalităților, restaurarea unității istorice a popoarelor și contopirea acestora cu civilizația păcii... (Victor Hugo, discurs la Congresul Păcii de la Paris, 21 august 1833, apud. Grete Tartler, *Identitate europeană*, Cartea Românească, 2006)

23. Victor Hugo

(1802–1885), unul din marile spirite, nu numai ale Franței, dar și ale Europei.

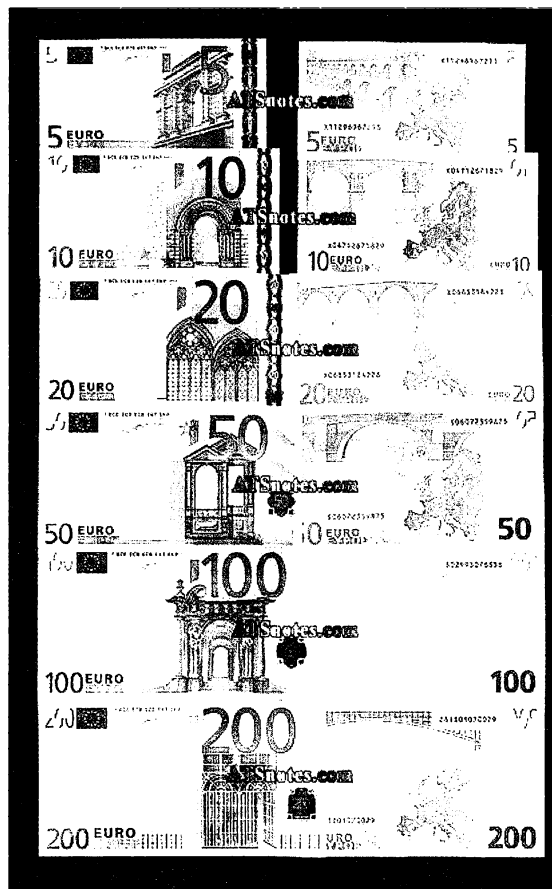
24. [...] Democrația este în dificultate. Cum să-i faci pe cetățeni să înțeleagă metamorfoza în curs, pentru care nimeni nu i-a pregătit, în special în Europa, unde fiecare aștepta confortul unui stat providență? [...] Presiunea globalizării sparge monopolurile serviciilor publice. Controlul exercitat întotdeauna în istorie de către puterea politică asupra banilor, informației și educației, este inoperant. Centralismul este inadaplat experimentărilor întreprinse de pionieri. Statul este constrâns să-și redefinească misiunile, reducându-le la esențial. El este supus la o schimbare a dimensiunii: prea mic, nu are nici o greutate în negocieri la scară mondială, de unde inevitabila înmulțire a grupărilor regionale. Dar cum să păstrezi identitățile naționale care au stat până acum la baza solidarității cetățenilor? Pentru a construi ce societate? Cum să guvernezi diversitatea de tradiții și interese? Și cum să faci să apară o cultură identitară nouă, în interiorul căror frontiere virtuale? [...] (Yves Brunsvick, André Danzin, *Nașterea unei civilizații. Șocul globalizării*. Apud: www.globalizare.com) Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Mesajul culturii contemporane*, redactat de Constantin Vitanos.

26. Steagul Uniunii Europene. A fost adoptat în 1986 drept drapel al Comunității Economice Europene. A fost inițial steagul Consiliului European.

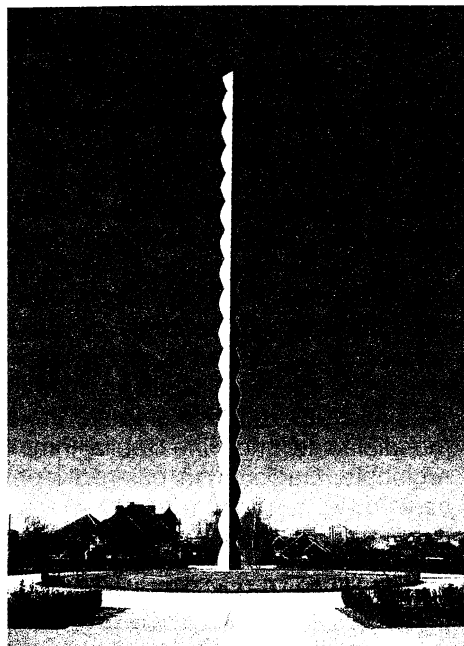
27. Moneda unică europeană (euro) este nu numai un instrument care a adâncit integrarea economică a statelor membre ale UE, dar și un simbol al unității europene.

25. Democrația, libertatea individului, drepturile omului, ideile de progres, toleranță, spiritul novator fac parte din moștenirea europeană. Diferențele dintre culturi, văzute complementar, astfel încât să nu poată fi exacerbate politic, stârnind discriminări, s-au ordonat în măsuri, poli și rețete comune: de la calendarul unic apărut în creștinism, la unificarea măsurilor și greutăților în sistemul metric... Fluviile și mărele Europei, canale de navigație și totodată granițe istorice și culturale au transpus împrumuturile dintre Occident și Balcani prin „coloana vertebrală” a monarhiei dunărene. Alte puternice legături au fost create de ordinele călugărești, pelerini, cavaleri, umaniști, muzicieni, de casele regale. Limbile vorbite..., dreptul, credințele religioase și libertatea de a nu le accepta, politica (monarhie sau republicanism), istoria (nașterea conștiinței moderne), filosofia, muzica, știința și tehnica, experiențele războaielor..., cultura gastronomică..., toate acestea... înfățișează Europa ca pe o rețea încheagată în timp... (Grete Tartler, *Identitate europeană*, Cartea Românească, 2006)

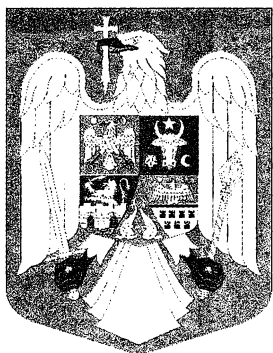

28. România revoluționară, tablou de pictorul Constantin Daniel Rosenthal (1820–1851).

29. Coloana Infinitului, lucrarea sculptorului român Constantin Brâncuși (1876–1957).

32. Stema României.

33. Noi definim politica culturală ca fiind **un cadru general de măsuri publice** luate în domeniul cultural. Ele pot fi luate de guvernele naționale, autoritățile regionale și locale, sau prin instituțiile lor. O cerere politică explicită definește țeluri. Pentru realizarea acestor țeluri, este necesar să existe mecanisme care să permită planificarea, realizarea și evaluarea lor. (Definiție a politicilor culturale adoptată într-o lucrare publicată de Consiliul European, 1997)

30. Prin cultură înțelegem astăzi ansamblul trăsăturilor distinctive, spirituale și materiale, intelectuale și afective, care caracterizează o societate sau un grup social. Ea cuprinde, pe lângă artă și literatură, modurile de trai, drepturile fundamentale ale ființei umane, sistemele de valori, tradițiile și credințele. (Definiția culturii adoptată de UNESCO cu prilejul Conferinței mondiale asupra politicilor culturale, Mexico, 1982)

31. Ansamblu de structuri sociale și manifestări artistice, religioase, intelectuale care definesc un grup, o societate în raport cu altele. (*Le Petit Larousse*, 1995)

34. Comunitatea contribuie la înflorirea culturilor statelor membre, respectând diversitatea lor națională și regională și punând în evidență moștenirea culturală comună. (Articolul 128 din *Tratatul de la Maastricht*)

35. Mihai Eminescu (1850–1889).

1. Descoperiți principiul pe care se bazează guvernarea democratică. (1)

2. Prezentați-vă opinia în legătură cu cea mai potrivită formă de guvernământ pentru o democrație: republica sau monarhia.

3. Explicați un avantaj al guvernării democratice descoperit de către Alexis de Tocqueville. (2)

4. Prezentați un avantaj al guvernării democratice, în concepția lui de Tocqueville (3). Sunteți de acord cu punctul de vedere al gânditorului francez? Argumentați.

5. Împărțiți clasa în grupe de câte 4–5 elevi. Fiecare grupă va înscrie, pe o foaie de hârtie, defectele guvernării democratice care „se observă cu ușurință”, iar pe altă foaie, calitățile care „nu se văd decât în timp.” Fiecare grupă să prezinte concluziile la care a ajuns. În final să se răspundă, în urma unei dezbateri la care să participe clasa, la întrebarea: Este avantajoasă democrația în comparație cu alte sisteme de guvernare? (4)

6. Realizați un eseu argumentativ pornind de la sursa (6).

7. Lucrând în grupuri mici, desprindeți din analiza sursei (9) scopurile urmărite de scriitorul Eugene Ionesco (Eugen Ionescu) prin publicarea operei *Rinocerii*. Listați și alte opere literare care au același scop.

(Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Mesajul culturii contemporane*, redactat de Constantin Vitanos.)

8. Examinați sursele (11)-(14). Exprimați-vă opinia în legătură cu întrebarea: Este știința capabilă să rezolve problemele omenirii?

9. Examinați sursele (15)-(17). Selectați termenii care vi se par importanți și analizați mesajele celor trei surse în funcție de acești termeni.

10. Analizați obiectivele și formele de acțiune ale mișcării hippy (18), (19). Sunteți de acord cu acestea?

11. Utilizând alte surse, descoperiți alte modalități artistice prin care s-a manifestat mișcarea hippy.

12. Examinați sursa (20). Analizați afirmațiile lui Victor Hugo. Care dintre acestea s-au îndeplinit și care nu?

13. Examinați sursa (22) și analizați schimbările pe care fenomenul globalizării le produce asupra funcțiilor tradiționale ale statului. Prezentați două implicații pe care globalizarea le are, după unii autori, asupra identității naționale.

14. Enumerați principalele valori europene. (25)

15. Explicați ce înseamnă „monarhia dunăreană”. (25)

16. Enumerați căile pe care valorile comune europene s-au transmis dintr-o parte în alta a continentului nostru. (25)

17. Lucrând în perechi, examinați sursele (28), (29), (37). Considerați că imaginile respective pot fi considerate simboluri care să definească identitatea națională românească? Argumentați răspunsul.

18. Asociați și alte simboluri identității naționale românești.

19. Explicați simbolurile din stema României. (32)

20. Analizați individual și apoi în perechi sursa (24) și desprindeți redefinirea rolului statului, din perspectiva funcțiilor interne și externe, cu implicații în viața oamenilor. Ce implicații ar avea redefinirea rolului statului asupra identității naționale? Treceți rezultatele în tabelul de mai jos:

Exercitarea funcțiilor interne		Exercitarea funcțiilor externe	
Consecințe pozitive	Consecințe negative	Consecințe pozitive	Consecințe negative

Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Mesajul culturii contemporane*, redactat de Constantin Vitanos.

MODERNIZARE, GLOBALIZARE, IDENTITATE NAȚIONALĂ ȘI EUROPEANĂ

Secolele XIX–XX, secolele modernizării

Secolele XIX–XX au fost veacuri ale modernizării. Aceasta s-a manifestat în diverse domenii ale activității umane:

- **Modernizare în plan politic.** Alexis de Tocqueville (1805–1859, (5), autorul faimoasei lucrări „Despre democrație în America” considera că modernizarea se realizează prin democratizarea societății. A vizitat Statele Unite (1830–1832) cu scopul de a studia sistemul de penitenciare din această țară. Acolo a văzut însă funcționând un sistem de guvernare mai democratic decât oricare din Europa acelei vremi. Alexis de Tocqueville a extras anumite concluzii: pe termen lung democrația este superioară oricărui alt sistem de organizare a statului, chiar dacă pe termen scurt viciile sistemului sunt foarte vizibile (4); statul democratic asigură prosperitatea pentru întreaga societate, nu numai pentru anumite grupuri sociale (2); baza statului democratic o constituie principiul suveranității poporului (1); statele democratice nu sunt interesate să poarte război împotriva altor state democratice (3) etc.

În secolul al XX-lea au continuat discuțiile asupra democrației (24). Amenințată de apariția regimurilor totalitare, democrația se dovedește a fi cea mai viguroasă formă de organizare a societății, în ciuda imperfecțiunilor sale (6). Ea a asigurat o lungă creștere economică, prosperitatea cetățenilor, protecția drepturilor și libertăților omului, o lungă perioadă de pace. La aceste realizări au contribuit mai mulți factori ca, de exemplu, faptul că există o capacitate de reînnoire manifestată prin alternanța la

36. Computerul este astăzi la îndemâna oricui...

putere a oamenilor și a ideilor dată de competiția dintre partide.

Este necesar, însă, ca sistemul democratic să se perfecționeze datorită necesității adaptării la schimbările sociale și la amenințările la care este supusă societatea prin: globalizare (24), terorism, criza de materii prime și surse de energie, pericolul unei catastrofe ecologice (de exemplu, încălzirea globală), pericolul unui nou conflict generalizat.

- **Modernizare în plan economic;** secolul al XIX-lea este secolul revoluției industriale, cauza marelui avans al Europei și a prelungirilor sale (în primul rând America de Nord) asupra restului lumii. Modernizarea economică a continuat în secolul al XX-lea, în special în a doua jumătate a veacului, prin introducerea *noilor tehnologii* (13). Utilizarea computerului personal (PC), (36), a comunicațiilor prin satelit, a roboților și a Internetului reprezintă câteva dintre marile invenții ale epocii contemporane. A crescut enorm cantitatea de informație care circulă prin diferite medii (în special prin Internet). Toate evenimentele care au loc sunt transmise în timp real pe întreg globul datorită acestor noi tehnologii.

Economia bazată pe cunoaștere. În fenomenele economice contemporane cel mai important element al procesului de producție a devenit informația. În acest mod, cei mai calificați oameni nu mai participă în mod direct la fabricarea bunurilor materiale, ci prin crearea, stocarea și prelucrarea informației cu ajutorul noilor tehnologii.

- **Modernizarea prin știință.** Știința a cunoscut o dezvoltare spectaculoasă care a schimbat viziunea oamenilor asupra lumii. La începutul secolului al XIX-lea se credea că știința reprezintă speranța pentru un viitor mai bun al omenirii bazat pe posibilitatea de cunoaștere a adevărului pus în slujba creării unei societăți apropiate de perfecțiune (11). Secolul al XX-lea este veacul unei dezvoltări uluitoare a științei. Descoperirile în fizică, chimie, biologie, cercetarea spațiului cosmic au fost utilizate în economie și în viața cotidiană, ducând la creșterea calității vieții. În ziua de astăzi există opinii autorizate care consideră că problemele complexe cu care se confruntă omenirea (criza de materii prime, criza energetică, poluarea, încălzirea globală etc) își vor găsi rezolvarea cu ajutorul cuceririlor științei (12), (14).

• **Modernizare în cultură și artă. Noi curente culturale.** Formarea societății moderne a impus condiții favorabile înfloririi literaturii și artelor. Mai mulți factori au făcut ca realizările culturale, până atunci accesibile unui număr restrâns de oameni, să poată fi apreciate de cercuri din ce în ce mai largi de cetățeni: dezvoltarea presei și a tiparului, deschiderea saloanelor de expoziție în care erau expuse publicului larg producțiile artiștilor plastici, creșterea procentului de populație instruită în urma extinderii rețelei de învățământ.

Apariția de noi curente culturale. Mijloacele de expresie utilizate de oamenii de cultură sunt atât de noi și de neașteptate, încât se poate vorbi, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, de o revoluție în creația literară și artistică.

Impresionismul. Apariția impresionismului reprezintă un moment revoluționar în istoria artelor. Artiștii își arată trăirile și sentimentele fără a se mai preocupa de reprezentarea fidelă a realității, așa cum este percepută de ochiul omenesc. Pictând în aer liber, impresioniștii fac din lumină elementul principal al compozițiilor lor. Figurile, obiectele sunt estompeate de culoarea strălucitoare care irumpe din tablourile artiștilor. O astfel de manieră de a picta nu era înțeleasă de publicul vremii, picturile impresioniștilor nefiind expuse în saloanele oficiale de expoziție. Franța este centrul unde apar aceste inovații revoluționare, numele unor artiști precum Monet (7), Manet, Renoir, Pissaro, Degas, fiind întâlnite astăzi în cele mai de seamă muzee ale lumii.

Curajul impresioniștilor de a se îndepărta de modul tradițional de a face artă a deschis câmp larg inovațiilor celor mai îndrăznețe. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor a apărut o multitudine de curente artistice care se îndepărtau de modul tradițional în care artiștii creaseră timp de două milenii, pe baza regulilor puse în aplicare încă în antichitatea greacă. Între cele mai însemnate sunt: *postimpresionismul* (Van Gogh, Cezanne, Gauguin), *fovismul* (Matisse), *cubismul* (Picasso) etc.

Curențele culturale ale secolului al XX-lea au adus în prim-plan inovații tehnice îndrăznețe, dezbateri în legătură cu poziția omului în societate, influența vieții moderne asupra sentimentelor, trăirilor etc (abstracționismul, suprarealismul, expresionismul, dadaismul, pop art, op art (10), teatrul absurd (8), (9), existențialismul etc).

Atitudini în fața modernizării. Modernizarea a generat atitudini diverse, în funcție de problemele pe care societățile trebuiau să le rezolve.

Viziuni asupra modernizării. În societatea românească, odată cu intrarea în epoca modernă au existat dezbateri în ceea ce privește calea dezvoltării și modernizării. Astfel, adepții unei dezvoltări după modelul occidental susțineau necesitatea industrializării și urbanizării (Dionisie Pop Marțian, A. D. Xenopol, Petre S. Aurelian etc). Adepții dezvoltării prin conservarea societății tradiționale românești considerau că un astfel de tip de modernizare se îndepărta de dezvoltarea naturală, organică a țării noastre. Modernizarea ar trebui să se realizeze ținându-se cont de structurile și valorile culturale românești tradiționale; instituțiile aduse din Occident alcătuiesc forme care nu au nimic în comun cu fondul constituit din structurile tradiționale românești (teoria „formelor fără fond” susținută de junimiștii din jurul revistei „Convorbiri literare”) (15). Ideea dezvoltării cu prioritate a agriculturii a stat în atenția așa-numiților sămănătoriști (grupați în jurul lui Nicolae Iorga) și a poporaniștilor (conduși de Constantin Stere). După realizarea Marii Uniri, disputa a continuat între europeniști (între care Eugen Lovinescu, Ștefan Zeletin) și tradiționaliști (Nechifor Crainic, Lucian Blaga, Constantin Rădulescu-Motru) (17).

După 1989, în general, s-a considerat că modernizarea României este facilitată și încurajată de revenirea la democrație și de reluarea legăturilor cu lumea occidentală prin aderarea României la Uniunea Europeană, eveniment care a avut loc la 1 ianuarie 2007 (16).

Există și păreri conform cărora problemele omnirii sunt produse chiar de dezvoltare; astfel, au fost respinse modernizarea și civilizația, propunându-se întoarcerea la epoca preindustrială; astfel de opinii erau susținute de membrii mișcării hippy din anii '60 și începutul anilor '70, în SUA și Europa occidentală (18), (19).

Secolul al XX-lea și globalizarea

În secolul al XX-lea procesul de modernizare a continuat. Acesta se desfășoară accelerat în condițiile create de globalizare. *Globalizarea* (21) este un fenomen controversat, dar obiectiv. Datorită globalizării sunt puse în legătură zone ale globului aflate la mare distanță unele de altele. De exemplu, activități economice sunt transferate în arii în care forța de muncă este mai ieftină, ceea ce provoacă mutații sociale profunde în structura ocupațională din acea zonă. Existența unor resurse naturale într-o anumită parte a pământului transferă în acel loc resurse financiare și schimbarea modului de viață tradițional; se schimbă funcțiile tradiționale ale statului (22), (24).

Transformările din ultimele decenii (globalizarea, apariția și dezvoltarea Uniunii Europene) au pus în discuție două probleme importante:

Ce înseamnă identitate europeană? Ideea europeană este veche (20), (23); mulți văd ideea europeană transpunându-se în apariția unor creații politice care au cuprins o mare parte a continentului (Imperiul Roman, Imperiul Carolingian, Imperiul Napoleonian etc). Ideea europeană este întâlnită în utilizarea termenului de „Creștinătate” de-a lungul Evului Mediu. La sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor este utilizat termenul de „Europa”. Oameni de cultură și oameni politici au acționat pentru transpunerea în practică a ideii europene. Baza identității europene o constituie civilizația greacă, alcătuirea politică romană și creștinismul. De-a lungul istoriei, această identitate s-a îmbogățit cu valori diverse ținând de existența statului de drept, a democrației, respectului pentru drepturile omului, supremației legii, economiei libere de piață și concurenței loiale (25) etc.

Identitatea europeană se manifestă prin:

- *Identitatea politică*, care există prin realizarea unității europene, proces început odată cu Planul Schuman, înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), prin Tratatul de la Paris (1950), și a Comunității Economice Europene (CEE), prin Tratatul de la Roma (1957). De-a lungul timpului, gradul de integrare politică a statelor membre a crescut progresiv, în urma adoptării unor documente, precum Tratatul de la Maastricht (1992), Amsterdam (1997), Nice (2000). S-a instituit cetățenia europeană, prin Tratatul de la Maastricht (1992), ale cărei drepturi au fost stabilite prin Charta Drepturilor Fundamentale (2000). Tot prin Tratatul de la Maastricht a fost lansat proiectul de *Politică Externă și de Securitate Comună (PESC)*; în acest fel, Uniunea Europeană se manifestă din ce în ce mai mult ca o prezență constantă în relațiile cu alte state (politice, economice, culturale etc).

- *Identitatea culturală*. Cultura europeană se raportează la idei și valori comune (25) încă din Evul Mediu. În special în secolul al XX-lea, se poate vorbi de curente culturale comune culturilor europene (7), (8), (9), (10).

- *Identitatea economică*. Inițial, Comunitățile Europene au avut ca obiectiv realizarea unei mari piețe comune europene, ridicarea tuturor obstacolelor din calea circulației persoanelor, mărfurilor și capitalurilor. Integrarea economică a statelor europene a sporit odată cu introducerea monedei comune, *euro* (27).

- *Simbolurile* constituie o manifestare a identității europene:

- *Steagul european* este albastru cu 12 stele, 12 fiind simbolul perfecțiunii (26);

- *Imnul Europei* este *Oda bucuriei*, parte a Simfoniei a IX-a a lui Beethoven, pe versurile poetului Schiller;

- *Moneda europeană* comună *euro* a intrat în vigoare în statele Uniunii de la 1 ianuarie 2002 (27);

- *Ziua Europei* este 9 mai, dată ce se referă la lansarea Planului Schuman (1950), care a pus bazele Uniunii Europene;

- *Pașaportul european* a fost lansat în 1986;

- *Orașele europene* de care sunt legate anumite evenimente ale istoriei Uniunii Europene (Roma, Bruxelles, Maastricht etc) și orașele „capitale culturale” (în anul 2007, capitală culturală a Europei a fost Sibiu).

Ce este identitatea națională? Identitatea națională este legată de ideea de națiune și de cea de stat-națiune. Există mai multe puncte de vedere în legătură cu momentul și cu condițiile istorice ale apariției identității naționale. Identitatea națională se caracterizează prin următoarele elemente:

- limba, care este un aspect esențial al identității naționale;

- cultura națională, realizări în domeniul literaturii, artei, științei, tehnicii etc.

- setul de valori care este împărtășit de o anumită națiune; religia;

- simbolurile națiunii respective (steag, imn, personalități istorice și culturale, realizări de referință etc);

- teritoriul istoric, istoria, instituțiile simbol (parlamentul, banca națională, monarhia în anumite state etc).

Identitatea românească. Identitatea românească are ca fundament limba română, în care s-au realizat lucrări de referință ale culturii noastre, în special în secolele XIX–XX. Ea include un teritoriu care depășește granițele statului național. Valorile cele mai des citate, care îi caracterizează pe români sunt legate de toleranță, răbdare, spirit diplomatic. Religia majorității românilor este creștinismul ortodox, care a contribuit la păstrarea identității românești de-a lungul istoriei.

Simbolurile naționale românești

Steagul tricolor (roșu-galben-albastru). Pentru prima dată cele trei culori au fost reunite în timpul domniei lui Alexandru D. Ghica (1834). În aprilie 1848, la Blaj, tricolorul a fost arborat pentru prima

oară, având deviza VIRTUS ROMANA REDIVIVA. Steagul tricolor a fost adoptat de revoluționarii din Țara Românească, prin decretul guvernului provizoriu din 14 iunie 1848. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, tricolorul a devenit steagul național. Stema alipită pe steag a cunoscut mai multe variante până la actuala formă (32) care îmbină însemnele heraldice ale provinciilor istorice românești (Țara Românească, Moldova, Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Dobrogea).

Imnul național „Deșteaptă-te, române”. Muzica a fost compusă de Anton Pann, iar versurile de Andrei Mureșanu (1848).

Moneda națională este leul. Încă din timpul domniei lui Cuza s-a încercat introducerea monedei naționale cu numele de romanat, tentativă eșuată. În perioada domniei lui Carol I a fost adoptată moneda națională cu numele de „leu” (1867), afirmându-se suveranitatea națională. Numele de „leu” provine de la talerul olandez de argint care a circulat în secolul al XVII-lea pe teritoriul Țărilor Române, având gravat un leu pe avers.

Ziua națională este 1 Decembrie; la 1 Decembrie 1918, s-a încheiat procesul de desăvârșire a statului național român, prin unirea Transilvaniei cu România.

Ca simboluri naționale pot fi considerate personalitățile istorice și culturale intrate în conștiința națională (Mihai Viteazul, Mihai Eminescu (35), George Enescu etc), ca și realizările culturale, științifice, tehnice – Coloana Infinitului (29), Rapsodiile române, Lucafărul etc, primul avion cu reacție etc.

Politici culturale. Noțiunea de cultură a fost definită în multe feluri (30), (31). Cultura este astăzi înțeleasă ca un factor care exprimă gradul de dezvoltare al unei societăți, calitatea vieții, integrarea socială a unor grupuri etc. Aderarea la Uniunea Europeană presupune un proces de echilibru între valorile culturale comune și cele naționale, specifice; astfel, diversitatea culturală este înțeleasă ca o bogăție a patrimoniului european și nu o sursă de divizare și conflicte. În acest context, o funcție importantă a politicilor culturale (33) vizează conservarea identității și păstrarea diversităților (34), dar și stimularea creativității cetățenilor, protecția minorităților etc.

În elaborarea politicilor culturale se are în vedere:

- *Păstrarea patrimoniului*, mărturie a unor momente istorice sau a unor realizări culturale remarcabile (29). Păstrarea patrimoniului are un rol deosebit în conservarea identității naționale.

- *Dezvoltarea turismului* ca o activitate menită să pună în valoare patrimoniul cultural și natural (37) al

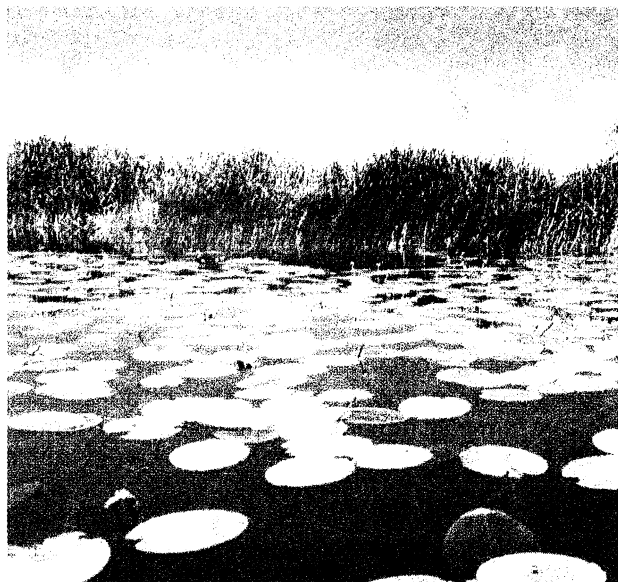
unei țări, cunoașterea și înțelegerea reciprocă. În același timp, turismul aduce venituri necesare pentru proiectarea unor activități în cadrul politicilor culturale.

- *Conservarea și dezvoltarea muzeelor, arhivelor și bibliotecilor.*

- *Încurajarea industriilor culturale.* Acestea includ, radioul, televiziunea, editurile, casele de discuri, industria mobilei și a designului, moda, publicațiile (ziarele și revistele) etc.

În același timp, politicile culturale vizează respectarea unor drepturi ale omului, înscrise în documente internaționale: dreptul de acces la viața culturală, dreptul de participare la viața culturală, dreptul respectării identității culturale, dreptul de acces la patrimoniul cultural etc. În această direcție, Consiliul European din noiembrie 2001 a adoptat „Rezoluția cu privire la rolul culturii în Uniunea Europeană”, care consideră cultura „un element esențial al integrării europene, mai ales în contextul extinderii Uniunii.” Uniunea sprijină politicile culturale ale statelor membre prin finanțări realizate în cadrul unor programe, cum ar fi Cultura 2000 sau Media (aprobată de Parlamentul European și Consiliul European în anul 2000). De asemenea, fondurile structurale acordate de UE pot fi utilizate în condițiile în care, de exemplu, dezvoltarea unei regiuni sau activități economice prezintă și o componentă culturală (de exemplu, protejarea unei activități tradiționale sau lucrări de restaurare).

37. Delta Dunării, o minune naturală a României.

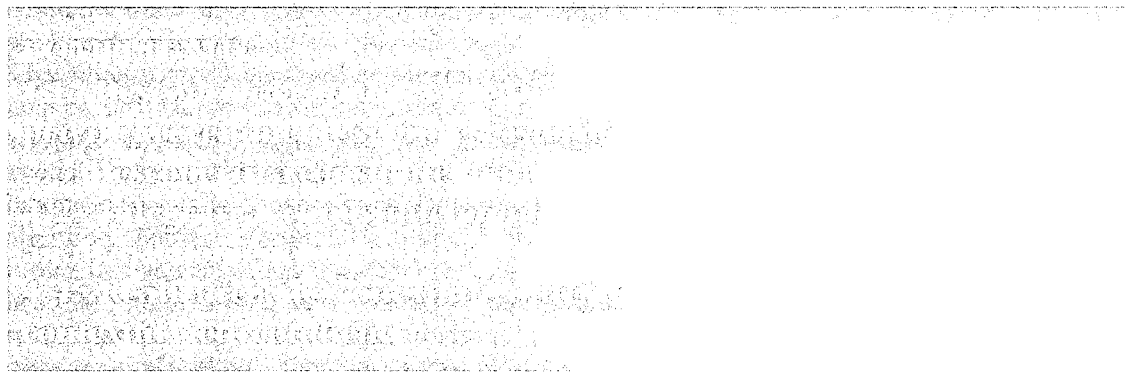

4.

II. OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

Politicile culturale și românii din afara granițelor

Izvoare

1. Tineri căsătoriți
fârșeroți (făcătoromâni)
din sudul Munteniei.

2. Pentru aromâni, Cuza înființează o școală în București, la mănăstirea Sfinții Apostoli; primii elevi sunt aduși din Pind de călugărul aromân Averchie. Tot în București se tipăresc în același timp o serie de lucrări destinate lor: două gramatici – dintre care una de I.C. Massimu, viitorul membru al Academiei – și un abecedar; D. Bolintineanu, aromân de origine, publică descrierea unei călătorii ce o făcuse prin Macedonia. (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*)

3. Națiunea română a venit la cunoașterea poziției ce i se cuvine între națiunile Europei. Am început a ne elibera patria, am început a ne elibera limba, am început, dar nu am terminat; rămâne să continuăm și să o terminăm; aceasta este sarcina bărbaților români care vor trebui să se îngrijească pentru eliberarea perfectă a patriei române. Deie Domnul ca tot românul să se simtă a fi fiu al României, român ca origine, român ca limbă, să fie mândru că este și se numește român. Să trăiască România! (Timotei Cipariu, *Discurs cu ocazia formării Societății Academice Române*, 1 august 1867)

8. Ziarul *Telegraful român*. Primul număr a apărut la Sibiu în 1853 sub îndrumarea lui Andrei Șaguna. În *Telegraful român* au semnat nume prestigioase ale culturii românești: Vasile Alecsandri, Negruzzi, Gh. Asachi etc.

10. Mitropolitul Andrei Șaguna (1808–1873). Aromân de origine, s-a călugărit la 25 de ani. În 1848 a devenit episcop ortodox al românilor din Transilvania. A prezidat adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj. A acționat pentru câștigarea drepturilor românilor prin memorii adresate împăratului de la Viena. A înființat tipografia de la Sibiu (1852), unde a fost editat ziarul *Telegraful român*. A organizat învățământul bisericesc în limba română. A participat la întemeierea asociației ASTRA (1861). A devenit mitropolit ortodox al românilor din Transilvania (1863). A dezvoltat legătura dintre Biserica ortodoxă și popor, contribuind la întărirea elementului românesc amenințat de politica de maghiarizare a autorităților ungare.

9. Îndemnul adresat de patriotul român Eudoxiu Hurmuzaki în testamentul său (1857):

... nu uitați că aveți trei îndatoriri mari și sfinte, pentru care aveți să răspundeți în fața lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri; aceste trei îndatoriri sunt: patria, limba și biserica. *Românească este țara aceasta, în care trăim, câștigată și păstrată cu sângele străbunilor noștri și înzestrată cu drepturi românești, care n-au putut să apună, pentru că sunt o proprietate nepieritoare a ei. Limba română, sufletul naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o străbunii în timpul barbariei, chiar cu răpunerea vieții, a fost întotdeauna și este adevărata limbă a acestei țări, niciun drept nu s-a aflat în putere ca să o desființeze. Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, odorul cel mai scump al sufletului nostru... Deci vă jur pe Dumnezeu, pe fericirea noastră, și pe tot ce aveți mai prețios și mai sfânt ca să fiți urmași demni de străbunii și părinții voștri. Ca să vă nevoiți cu toată virtutea nu numai să apărați drepturile, regiunea și limba patriei voastre, ci să le lăsați urmașilor voștri într-o stare mai înfloritoare decât le-ați primit. Iar pentru binele și fericirea națiunii române să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămânța intrigii și discordiei, spiritul de partid, egoismul, pofta de a domni cu stricăciunea binelui public și să li se insuflă spiritul onoarei, al frăției și al buneii înțelegeri între sine spre atingerea înaltului scop ce le stă înaintea.*

11. Cazul cel mai izbitor de folosire a problemei naționalităților pentru atingerea altor scopuri l-a oferit Dimitrie Sturdza, care... a devenit șeful Partidului Liberal în 1892. Anul următor, acesta a lansat o campanie extraordinară pentru a-i dărâma pe conservatori de la putere. Într-o serie de cuvântări în Parlamente și în adunări publice, el i-a denunțat pe conservatori că stătuseră în expectativă în speranța de a dobândi concesiile tarifare din partea Dublei Monarhii, în timp ce „tiranicul” guvern ungar maghiariza trei milioane de frați români. Într-o cuvântare deosebit de pătimasă, din 7 octombrie 1894, el dezvăluia pentru întâia oară sumele date de guvernul conservator bisericilor și școlilor românești din Ungaria și numea persoanele care le-au primit, printre care și fruntași ai Partidului Național Român. Întrucât guvernul ungar avusese cunoștință de aceste plăți (deși nu în amănunțime), Sturdza a continuat să-i acuze pe conservatori că au lucrat mână în mână cu ungurii pentru a folosi banii ca să manipuleze mișcarea națională în propriile lor scopuri. (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

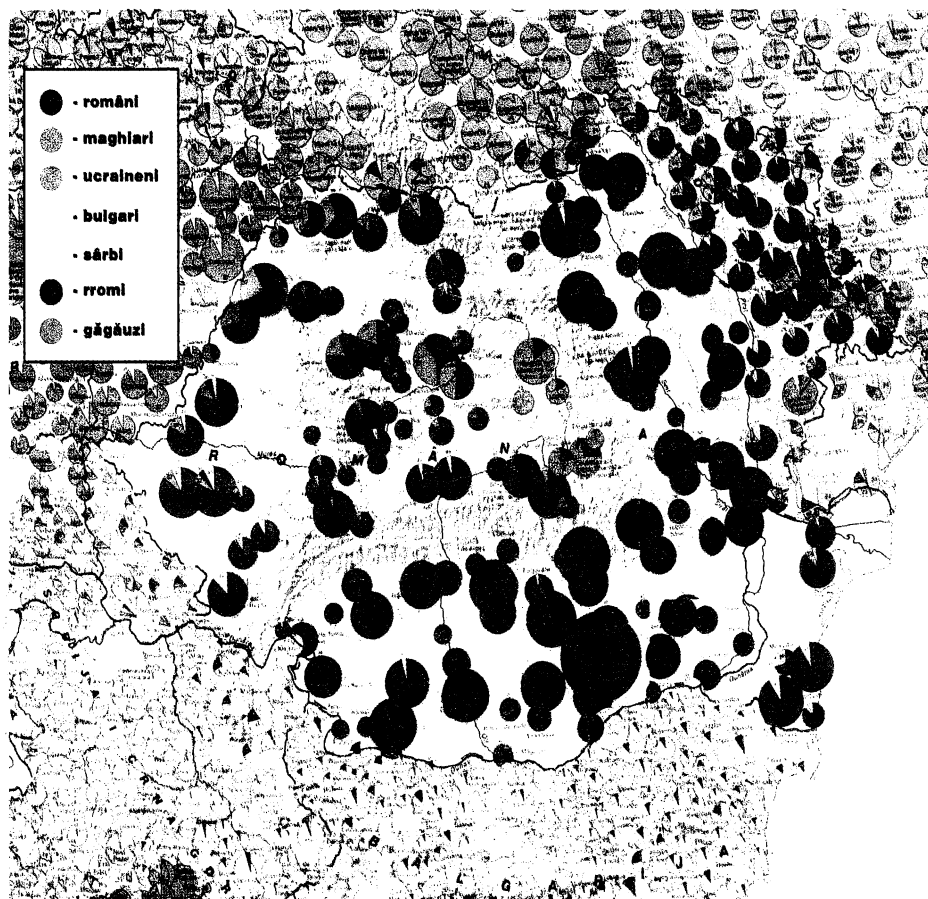
12. Cea mai veche universitate din România, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, va înființa o Facultate Europeană Virtuală pentru Educația Adulților. În felul acesta, românii din afara granițelor, care doresc să urmeze studii superioare, o vor putea face prin intermediul Internetului.

„Este o facultate la distanță pentru cei care nu au posibilitatea de a ajunge la cursuri din diferite motive și, în special, pentru cei plecați în străinătate. Astfel de facultăți există deja în statele europene și dorim și noi să implementăm acest sistem”, a declarat rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Proiectul este finanțat de Guvernul României, cu 1,5 milioane de euro și investiția trebuie să fie profitabilă, deci cursurile se plătesc. O diplomă de acest gen este utilă în găsirea unui loc de muncă în orice domeniu (resurse umane, PR, asistență socială, educație sau chiar management).

13. Unul dintre obiectivele prioritare ale politicii externe a statului român îl constituie sprijinirea păstrării, afirmării și dezvoltării identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a românilor de pretutindeni. Acțiunea statului român se bazează pe o viziune europeană de realizare a implicării statelor înrudite în promovarea intereselor și drepturilor etnicilor români de peste hotare, în conformitate cu principiile fundamentale recunoscute de întreaga comunitate internațională – principiul suveranității teritoriale, principiul bune vecinătăți, principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului și al nediscriminării, principiul *pacta sunt servanda* și principiul reciprocității. În acțiunea sa, statul român va acorda prevalența necesară convenirii pe plan bilateral, cu statele de reședință ale etnicilor români, a modalităților de sprijinire a acestora și va ține cont de solicitările și nevoile specifice ale etnicilor români și comunităților acestora, în vederea identificării de soluții corespunzătoare. (Sursa: http://www.mae.ro/poze_editare/L150_1998.pdf)

14. Românii din țară și din vecinătatea României.

home	spectacole	anunțuri	atlassib	noutati	carte oaspeti	informatii	statutul
linkuri	album foto	despre noi	restaurante	telefoane	atlassib	impresum	redactia

Articole top Arhive: Istorie | Proză | Jurnalistică | Poezie | Economie | Cultură | În limbi străine | Analize si comentarii | Actualitatea germană | Caricatura si umor

Spectacole Agero

Spectacole si alte manifestari
Rezervări prin formular

**RUMÄNISCHES
KULTURINSTITUT
TITU MAiorescu**

Martie 2007 (lb. germană)

Fahrschule Konnerth
Școala de șoferi
în limba română

Adresa: Nikolaus-Lenau-Platz 18
71067 Stöcklingen
Telefon: 07031- 380315
Fax: 07031 - 679274

**Robert
Brajoiu**

Vestitorii Primăverii !

Pentru toate doamnele si domnișoarele care vă sunt alături, pentru membrii și simpatizanții noștri, pentru toate doamnele și domnișoarele care scriu la AGERO, pentru noi toți ... un **Mărțișor!!** Să vă aducă mult noroc! *Agero Stuttgart*

BALUL MĂRȚIȘORULUI CU AGERO STUTTGART

Va avea loc sâmbătă, la data de 3 martie 2007 la :
Restaurantul KAPPADOKIA (fost "Bei Christo")
în 71034 Böblingen, Herrenberger Strasse 100. (după magazinul Schapper), începând cu orele 19:30.
Muzica - FORMAȚIA STELELE - Preț intrare generală : 6 Euro

Hărți cu drumul de acces cu autoturismul, rezervări, diverse >

Săptămâna 09 / 2007

Români în Legiunea Străină
Revista Agero - Istorie. Eroul caporal aviator IOAN N. ROMANESCU (1895 □ 1918)
Cel ce si propune să scrie despre □Legiunea străină□, armata despre care istorici militari spun că este cea mai profesionistă și mai gazonată din lume, știe că abordează un subiect care a căpătat aură de legendă. De-a lungul a peste 175 de ani de existență, începînd din 1831, cînd a fost creată de regele Frantei, Ludovic Filip, □Legiunea străină□ a demonstrat în zeci de bătălii : în Algeria, Spania, la Sevastopol și Alma în Crimeea, la Magenta și Solferino în Italia, la Camerone în Mexic, în

Revista Agero
Editor: Lucian Hetco | Redactia

Căutare articole >>

AGERO Analize si comentarii

Poeme AGERO

**ETERNUL
EMINESCU**

SIMEZA AGERO

UMOR AGERO

**acadele
AGERO**

15. Prima pagină a unui site al Asociației Germano-Române (AGERO) din Stuttgart, Germania.

16. De-ai curge, tu, Prutule,/ De-ai curge pe Nistru,/ Să nu mă mai desparti/ De frații mei!/ De-ai curge tu, Prutule,/ De-ai curge pe Mureș,/ Ca liber să pot asculta/ Cântecul nostru,/ Cântecul neamului meu!/ De-ai curge tu, Prutule,/ De-ai curge pe Olt./Să nu/ Mai fiu întrebat/ Ce caut eu,/ Ce caut în Țara mea?! (Grigore Vieru, *De-ai curge, tu, Prutule*)

17. Art. 1. – Sprijinirea activității românilor de pretutindeni se realizează prin acordarea de finanțări nerambursabile și alte mijloace de sprijin financiar, în limita bugetului alocat, asociațiilor, fundațiilor, organizațiilor, instituțiilor și altor persoane fizice și juridice reprezentative aparținând comunităților românești de pretutindeni din afara granițelor, în condițiile prezentei legi. (Legea 321/2006).

18. Art. 1 – (1) Pentru asigurarea finanțării acțiunilor de sprijinire a comunităților românești aflate pe teritoriul altor state se constituie Fondul la dispoziția primului-ministru.

(2) Fondul la dispoziția primului-ministru pentru sprijinirea comunităților românești de pretutindeni se aprobă prin legile anuale ale bugetului de stat.

Art. 2 – Resursele bugetare astfel constituite se folosesc, cu prioritate, pentru:

- acțiuni pentru sprijinirea școlilor, a învățământului în limba română;
- acțiuni culturale și artistice;
- acțiuni pentru tineri;
- ajutor individual pentru cazuri medicale deosebite;
- acțiuni de educație civică;
- alte situații prevăzute în programele de colaborare. (Legea nr. 150/1998 privind acordarea de sprijin comunităților românești de pretutindeni)

1. Descoperiți elementele din imaginea (1) care furnizează indicii privind etnia din care fac parte personajele din fotografie.

2. Prezentați trei modalități prin care Alexandru Ioan Cuza i-a sprijinit pe aromâni. (2)

3. Analizați un motiv pentru care Alexandru Ioan Cuza a sprijinit pe aromânii din Balcani. (2)

4. La ce evenimente făcea aluzie Timotei Cipariu când spunea „Am început a ne elibera patria, am început a ne elibera limba”? (3)

5. La ce se referea Timotei Cipariu când spunea: „am început, dar nu am terminat; rămâne să continuăm și să o terminăm; aceasta este sarcina bărbaților români care vor trebui să se îngrijească pentru eliberarea perfectă a patriei române”? (3)

6. Încercați să identificați personajele din imaginea (4). Care dintre membrii Societății Academice Române (viitoarea Academie Română) pe care i-ați identificat era originar din teritoriile românești aflate în afara granițelor statului național? Ce semnificație are prezența în Academie a românilor din afara granițelor?

7. Cunoașteți, din alte surse, cazuri asemănătoare de discriminare a limbii române în școli, precum cele descrise în sursa (6)?

8. Analizați sursa (9). Care dintre îndemnulurile din testamentul lui Eudoxiu Hurmuzaki considerați că este încă actual?

9. Indicați două motive pentru care „Ajutoarele materiale din partea statului român liber pentru instituțiile școlare și culturale românești din

Transilvania, Banat sau Bucovina erau o necesitate izvorâtă din forța de supraviețuire a neamului”. (7)

10. Analizați trei modalități prin care se manifesta ajutorul oferit de statul român instituțiilor școlare și culturale românești din afara granițelor. (7)

11. Explicați motivul acțiunii lui Dimitrie Sturdza. (11)

12. Care credeți că au fost urmările demersului lui Dimitrie Sturdza pentru mișcarea națională din Transilvania? (11) Dacă ați fi om politic, cum ați acționa în locul conducătorului liberal?

13. Analizați mesajul transmis de sursa (16).

14. Formați patru grupe și studiați sursele (12), (13), (17) și (18), având în vedere:

- modalitățile prin care românii din afara granițelor pot studia în România;

- modalitățile prin care statul român dorește să-i sprijine pe românii din afara granițelor;

- dacă prevederile actelor legislative sunt puse în practică.

15. Localizați pe harta (14) zonele din vecinătatea României unde trăiesc cei mai mulți români. Ce știți, din relatările din presă sau din alte surse, despre soarta acestor români?

16. Argumentați că aderarea României la UE a ușurat/complicat situația românilor din afara granițelor.

17. Realizați în clasă o dezbatere în care să abordați următoarea problemă: Dacă ați fi om politic aflat într-un post important, ce măsuri ați lua pentru a-i sprijini pe românii din afara statului național?

CEALALTĂ ROMÂNIE

Românii din afara granițelor. Odată cu formarea statului național, în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, în afara acestuia au rămas un mare număr de români (în Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina, Basarabia, Peninsula Balcanică (1)). Astfel, Transilvania, Banatul, Maramureșul se aflau în componența Imperiului austriac (habsburgic), iar după 1867 erau anexate Regatului Ungariei (parte a Imperiului Austro-Ungar). Bucovina fusese anexată de Austria în 1775. Basarabia se afla în stăpânirea Rusiei din 1812.

Situația românilor din afara granițelor. Dificilă era situația celorlalți români din afara granițelor statului național. Astfel, după realizarea dualismului austro-ungar din 1867, în Transilvania a fost introdusă o legislație care punea în primejdie existența

națiunii române: *Legea naționalităților* (1868) stabilea că în Ungaria (de care aparținea și Transilvania) nu există decât o singură națiune și o singură limbă (cea maghiară). *Legile școlare* (adoptate în 1879 și 1907) puneau piedici în fața dreptului românilor de a se instrui în limba lor maternă etc. La fel, în Bucovina, teritoriul românesc a fost supus de către autoritățile austriece colonizării cu ucrainenii, germanii, polonezii, rușii, evreii etc. În același timp, învățământul în limba română era descurajat (6). Era sprijinit învățământul în limba germană (mai ales în urma legii școlare din 1869); Universitatea Francesco-Iosefină, inaugurată în 1875 la Cernăuți, avea numai facultăți în limba germană, cu excepția celei de teologie. În această situație, existența naționalității române din

Transilvania și Bucovina depindea în bună măsură de ajutorul acordat de statul român (7).

În Basarabia, autoritățile țariste au inițiat o politică de rusificare, mai ales prin acțiunile episcopului Pavel Lebedev. Acesta a încercat eliminarea limbii române în Biserică. Împotrivirea tăcută față de rusificare era ajutată de cărțile în limba română trimise din țară.

Politici culturale ale românilor din afara granițelor. La rândul lor, românii din teritoriile aflate în afara statului național (9) au inițiat propriile politici culturale având ca scop menținerea naționalității. Biserica ortodoxă, în colaborare cu biserica greco-catolică, a avut un rol important în inițierea acestor politici culturale. Astfel, în 1861, episcopul ortodox al românilor din Transilvania, Andrei Șaguna (aromân de origine) (10), împreună cu cărturarii Timotei Cipariu (3) și Ion Pușcariu, a întemeiat „Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA). Această asociație a avut un rol determinant în mișcarea națională a românilor de peste Carpați. Au fost întemeiate numeroase școli românești (școli primare, un liceu și o școală comercială la Brașov, seminarul teologic „Andreian” din Sibiu etc). Alte asociații culturale au activat în Bucovina: *Reuniunea română de lectură din Cernăuți* (1860), *Arboroasa* (1876), *Academia ortodoxă* (1881).

Presă românilor din afara granițelor era dezvoltată în special în Transilvania: *Telegraful român* (Sibiu, 1853) (8), *Transilvania* (organ al ASTRA, sub redacția lui George Barițiu), *Tribuna* (editată de Ioan Slavici la Sibiu, 1884) etc. În Bucovina au fost editate publicații care au susținut ideea unității și solidarității naționale: *Gazeta Bucovinei*, *Junimea literară*, *Glasul Bucovinei* etc.

În ciuda politicii intense de rusificare, în Basarabia românismul s-a menținut prin activitatea unor oameni de cultură - ziariști, poeți etc. Un nume important este acela al poetului Alexei Mateevici (1888–1917). Aici au fost editate publicații care acționau pentru ideea națională: *Basarabia*, *Cuvânt moldovenesc* etc.

Politici culturale ale statului român în secolul al XIX-lea înainte de Unirea de la 1918. Statul român n-a fost indiferent în fața problemelor românilor din afara granițelor. Întrucât era primejdios ca într-un context politic internațional, dominat de puterile pe teritoriul cărora trăia o populație românească numeroasă, să se realizeze acțiuni politice directe, ajutorul acordat de statul român era realizat, în special prin politici culturale care vizau menținerea naționalității românești.

În această direcție se înscrie întemeierea *Academiei Române*, sub numele de *Societatea Literară*

Română (1866), devenită *Societatea Academică Română* în 1867 (4). Încă la începuturile existenței sale, un număr important dintre membri erau originari din teritorii care nu făceau parte din statul român (*Alexandru Papiu-Ilarian*, *Timotei Cipariu*, *George Barițiu*, *August Treboniu Laurian*, *I.C. Massimu* etc). Aceștia au contribuit la editarea de lucrări care încercau să consolideze unitatea națională a românilor de pretutindeni (5).

Încă din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a fost creat la București un institut care să-i pregătească pe tinerii aromâni pentru a deveni profesori în școlile din ținuturile lor de baștină din Balcani. Alți aromâni au primit burse școlare (2).

Școlile din Transilvania au fost susținute de românii de la sud de Carpați încă din secolul al XVI-lea, de exemplu școlile din Brașov, finanțate de domnii români, precum și de boieri, negustori și alți oameni cu bani.

După apariția statului român modern, guvernele românești au continuat această tradiție, susținând școlile, bisericile și publicațiile românești din Transilvania cu bani din bugetul statului român. Între școlile sprijinite cu fonduri acordate de Ministerul Instrucțiunii Publice din România s-a numărat liceul „Andrei Șaguna” din Brașov.

Guvernul de la Budapesta considera că aceste fonduri primite de bisericile și școlile românești din Transilvania din partea guvernului român sunt ilegale. A fost nevoie de toată abilitatea guvernanților de la București pentru a găsi un cadru legal care să justifice alocarea unor sume de bani pentru susținerea bisericilor și școlilor românești, prin aceea că aceste fonduri constituiau o compensație pentru pierderile suferite de bisericile românești din Șcheii Brașovului în urma secularizării moșiilor acestora. Au fost sprijiniți unii ziariști pentru înființarea de noi publicații în limba română. Un mare rol în susținerea prin cultură și învățatură a românilor transilvăneni l-a avut unul dintre cei mai competenți miniștri ai educației, Spiru Haret, care a acordat ajutor pentru școlile românești din Transilvania (de exemplu pentru seminarul ortodox din Sibiu). Societățile culturale, întemeiate în statul român, au acționat pentru menținerea naționalității românilor din afara granițelor; astfel, în *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor* (înființată în 1890) au fost membri Take Ionescu, Octavian Goga etc. În 1914, asociația și-a schimbat numele în *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*.

Din nefericire, de multe ori, problema națională constituia o armă de luptă politică în bătălia dintre partide, ceea ce a provocat probleme în continuarea

politicilor culturale de susținere a românilor aflați sub dominație străină (11).

Politicile culturale vizau nu numai sprijinirea învățământului în limba română, ci și reînvierea unor momente din istoria națională, ca să țină treaz sentimentul național. În 1871 a avut loc la Putna (Bucovina) serbarea a 400 de ani de la ctitorirea mănăstirii în care se află îngropat Ștefan cel Mare, la care au participat români de peste tot (între care și Mihai Eminescu). Tot în Bucovina, în 1875, când se împlineau 100 de ani de când această provincie românească fusese anexată de Imperiul austriac, se pregăteau mari serbări care să aniverseze acest eveniment. În acest context, la București și Iași au fost publicate documente în limba franceză și română care demonstau că anexarea Bucovinei a fost un rapt. Tot atunci, la Iași a fost comemorată asasinarea lui Grigore Ghica, domnul erou care se împotrivi acelei anexiuni. În paralel, din țară se acorda sprijin și activității unor societăți culturale; cea mai cunoscută era „Arboroasa”, condusă de compozitorul Ciprian Porumbescu. Membrii societății le-a fost intentat un proces, câștigat însă de români, care au cântat în sala de judecată „Deșteaptă-te române” (1877).

După Marea Unire. Unirea de la 1918 a adus cea mai mare parte a românilor între granițele aceleiași țări. După 20 de ani însă, România a suportat pierderi teritoriale dureroase. La finalul celui de-al Doilea Război Mondial, în afara granițelor statului român se aflau Basarabia, ținutul Herței și Bucovina de Nord.

În perioada comunistă, românii din străinătate nu au fost susținuți de statul român. România se afla în sfera de influență sovietică, așa că românii din Basarabia și Bucovina de Nord nu puteau fi ajutați, în timp ce românii aflați în exil erau considerați, în cea mai mare parte, dușmani ai regimului comunist.

După 1989. În afara românilor din Basarabia, Bucovina de Nord, Peninsula Balcanică (14), românii din afara granițelor sunt reprezentați de:

- Membrii fostului exil românesc – comunitatea persoanelor care au părăsit țara din motive politice, în condițiile prezenței regimului comunist din România. Țările spre care s-au îndreptat, membrii exilului românesc au fost, mai ales, Statele Unite ale Americii și Franța. De asemenea, un număr de țări din Europa Occidentală (Italia, Republica Federală a Germaniei etc), America Latină, precum și Australia, au fost locuri de unde exilul a acționat pentru instaurarea democrației în țara noastră.

- Românii care au părăsit țara, și înainte și după 1989, din motive economice. Situația economică dificilă a României i-a făcut pe mulți români să plece

din țară în căutarea unei vieți mai bune, fenomen care s-a accentuat în ultimii ani. Nu există o evidență exactă a românilor care trăiesc în afara granițelor. Se apreciază că este vorba de câteva milioane.

- Românii deportați de autoritățile sovietice din Basarabia, Bucovina de Nord în Siberia și în alte locuri îndepărtate din Uniunea Sovietică.

În condițiile relaxării produse de acțiunile inițiate de Mihail Gorbaciov, românii din Basarabia au găsit prilejul să-și reafirme identitatea națională prin cultură (activitatea unor scriitori, precum Grigore Vieru (16), muzicienii Doina și Ion Aldea Teodorovici și alții).

După 1989 au început să se refacă legăturile dintre românii din țară și cei din afară. Acest fapt a fost facilitat și de posibilitățile sporite de manifestare a românilor din afara granițelor; astfel, în fostele țări comuniste din Balcani au apărut organizații culturale ale acestora: „Mișcarea Valachilor și Românilor în Iugoslavia”, „Comunitatea Românilor din Iugoslavia”, „Asociația Valahilor din Bulgaria” etc

O direcție a politicii externe românești o constituie sprijinul acordat românilor din afară, inclusiv prin politici culturale, având drept scop:

- păstrarea identității naționale și lingvistice;
- susținerea școlilor românești;
- valorificarea patrimoniului cultural al românilor din afara granițelor.

Acțiunile pentru atingerea acestor obiective sunt următoarele:

- editarea de publicații destinate românilor de pretutindeni;
- sprijinul acordat posturilor de radio și televiziune care realizează emisiuni pentru românii din afară;
- organizarea de manifestări culturale;
- acțiuni pentru repararea și restaurarea obiectivelor culturale și istorice aparținând românilor din afară;
- finanțarea acțiunilor de cercetare a culturii și istoriei românilor din afara granițelor;
- sprijinul acordat paginilor de internet ale asociațiilor românilor de pretutindeni (15) etc.

A crescut numărul de burse acordat elevilor și studenților din Basarabia și Bucovina de Nord de către guvernul României. A fost adoptată o legislație care permite sprijinul, inclusiv prin politici culturale al românilor din afara granițelor (17), (18).

Nu toate lucrurile sunt perfecte; există multe controverse în legătură cu acțiunile întreprinse de guvernul român în relația cu etnicii români din afară. Important este că s-au reluat legăturile firești între românii de pretutindeni.

19. Imagine din Casa Muzeu dedicată lui Alexei Mateevici din comuna Zaim (Republica Moldova), locul în care poetul și-a petrecut copilăria.

Un poet român din Basarabia.

Alexei Mateevici a trăit doar 29 de ani (1888–1917). L-a răpus tifosul exantematic la 13 august 1917, fără a mai apuca să vadă ziua în care Basarabia s-a unit cu Țara. Cu doar câteva săptămâni înainte de moarte, la 17 iulie 1917, a plăsmuit un minunat imn închinat limbii române, poezia *Limba noastră*.

Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam, ce fără veste
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.

Limba noastră-i numai cântec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere, ce spintec
Nouri negri, zări albastre.

Limba noastră-i graiul pâinii,
Când de vânt se mișcă vara;
În rostirea ei bătrânii
Cu sudori sfințit-au țara.

Limba noastră-i frunză verde,
Zbuciumul din codrii veșnici,
Nistrul lin, ce-n valuri pierde
Ai luceferilor sfeșnici.

Nu veți plânge-atunci amarnic,
Că vi-i limba prea săracă,
Și-ți vedea, cât îi de darnic
Graiul țării noastre dragă.

Limba noastră-i vechi izvoade.
Povestiri din alte vremuri;
Și citindu-le 'nșirate,
– Te-nfiori adânc și tremuri.

Limba noastră îi aleasă
Să ridice slava-n ceruri,
Să ne spuie-n hram și-acasă
Veșnicele adevăruri.

Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care o plâng și care o cântă
Pe la vatra lor țărani.

Înviați-vă dar graiul,
Ruginit de multă vreme,
Stergeți slinul, mucegaiul
Al uitării 'n care geme.

Strângeți piatra lucitoare
Ce din soare se aprinde
– Și-ți avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte.

Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.

Istorie și Internet

Despre viața și activitatea celor doi mari artiști români Doina și Ion Aldea Teodorovici, informații interesante se pot accesa de pe site-ul <http://www.music.md/music.php?action=bio&gid=58>

Cântăreții din Basarabia

Soții Doina și Ion Aldea Teodorovici sunt printre cele mai apreciate nume ale muzicii românești din Basarabia. Lucrările lor muzicale, realizate în cea mai mare parte pe versurile lui Grigore Vieru, se caracterizează prin intensul și sincerul sentiment național. Ei au militat pentru unirea cu Țara, pentru introducerea alfabetului latin, pentru strângerea legăturilor cu frații de peste Prut. Unul dintre cele mai frumoase cântece ale lor este cel despre „domnul Eminescu”, pe versuri de Grigore Vieru. În acest mod ei l-au reintrodus pe Eminescu în cultura românilor de dincolo de Prut.

**La zidirea soarelui se știe,
Cerul a muncit o veșnicie,
Noi, muncim întocmai, ne-am ales cu,
Ne-am ales cu domnul Eminescu,
Domnul cel de pasăre măiastră,
Domnul cel de nemurirea noastră
Eminescu.**

**Refren:
Suntem în cuvânt și-n toate
Floare de latinitate
Sub un cer cu stele sudice.
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece.**

**Mi-l furară, Doamne, adineauri
Pe înaltul domn cu tot cu lauri,
Mă uscam de dor, în piept cu plânsul
Nu știam că dor mi-era de dânsul,
Nu știam că doina mi-o furară
Cu străvechea și frumoasa țară -
Eminescu.**

20. Doina Aldea Teodorovici (1958–1992) și Ion Aldea Teodorovici (1954–1992).

Ion Aldea Teodorovici a compus muzică de diverse genuri: ușoară, simfonică, jazz, pentru filme și pentru teatru, pentru copii etc. Cei doi mari artiști și patrioți români și-au pierdut viața într-un accident de mașină, în 1992.

**Refren:
Suntem în cuvânt și-n toate
Floare de latinitate
Sub un cer cu stele sudice.
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece.**

**Acum am și eu pe lume parte:
Pot îmbrățișa măiastra-ți carte,
Știu că frate-mi ești și mi-ești părinte,
Acum nimeni nu mă poate minte.
Bine ai venit în casa noastră,
Neamule, tu floarea mea albastră
Eminescu.**

**Refren:
Suntem în cuvânt și-n toate
Floare de latinitate
Sub un cer cu stele sudice.
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece.**

Diversitate etnică, confesională și soluțiile politice în România modernă. Minorități naționale în România secolului XX

COMPETENȚE:

- 1.1. Construirea unor explicații și argumente intra- și multidisciplinare cu privire la evenimente și procese istorice.
- 2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.
- 4.2. Integrarea cunoștințelor obținute în medii non-formale de învățare în analiza fenomenelor istorice studiate.
- 4.4. Realizarea de conexiuni între informațiile oferite de sursele istorice și contextul vieții cotidiene.

Izvoare

1. Structura populației pe naționalități (potrivit recensământului din 1930):

Români 71,9%
 Unguri 7,9%
 Germani 4,1%
 Evrei 4%
 Ruși 2,3%
 Ruteni, ucraineni 3,2%
 Bulgari 2,0%
 Alte naționalități 4,6,% (Sursa: Ioan Scurtu,
 Constantin Mocanu, Doina Smârcea: *Documente
 privind istoria României între anii 1918–1944*)

2. Structura populației României după religie:

Ortodocși 72,6%
 Greco-catolici 7,9%
 Romano-catolici 6,8%
 Reformați, calvini 3,9%
 Evanghelici, luterani 2,2%
 Evrei 4,2%
 Mahomedani 1%
 Alte religii 1,5% (Sursa: Ioan Scurtu, Constantin
 Mocanu, Doina Smârcea: *Documente privind
 istoria României între anii 1918–1944*)

3. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizii din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc. Egala îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile în stat. (Rezoluția privind Unirea Transilvaniei cu România, 18 noiembrie/1 Decembrie 1918).

4. Iuliu Maniu (1873–1953), a avut un rol important în Unirea Transilvaniei cu România. Rezoluția adoptată atunci la Alba-Iulia prevedea drepturi egale pentru minoritari.

5. Art. 1. Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil.

Art. 5. Românii, fără deosebire de originea etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi.

Art. 8 [...] Toți românii, fără deosebire etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice. (Constituția României din 29 martie 1923)

6. Art. 7. Învățământul primar în școlile statului se predă în limba română. În comunele cu populație de altă limbă decât cea română, Ministerul Instrucțiunii Publice va înființa școli primare cu limba de predare a populației respective, în aceeași proporție ca și comunele românești. În aceste școli studiul limbii române va fi însă obligator în numărul de ore stabilit prin regulament.

Art. 156. Învățătorii de altă limbă, care funcționează în școlile de stat, vor fi instruiți la cursuri pentru învățarea limbii române, a istoriei și geografiei României, a instrucțiunii publice și a practicii pedagogice. Cursurile vor dura două luni în timpul verii. Candidații vor fi obligați a da, la terminarea cursurilor, un examen suplimentar de capacitate pentru aceste materii... Cei care nu vor reuși, vor fi obligați a mai urma o vară aceste cursuri și a da examen. În caz de nereușită pierd dreptul de a mai funcționa în învățământ.

Art. 228. Învățătorii minoritari de la școlile statului, care au reușit în anul 1923 la examenul de limba română, nu vor mai trece alt examen. Dacă însă, la inspecțiunile ce se vor face, se va constata că ei nu au cunoștințe suficiente pentru predarea limbii române, a istoriei românilor, a geografiei României și a instrucției civice în limba română, ei vor fi trimiși la cursurile și examenele prevăzute la articolul 156. (Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal-primar, 26 iunie 1924)

7. Și cu drept cuvânt, fiindcă ospitalitatea și toleranța religioasă a românului băștinaș față de toți aceia care cu gând bun și suflet curat au venit să sălășuiască între ei nu s-au manifestat nicăieri mai larg și mai bine ca în Bucovina, unde toți cetățenii trăiesc în pace și bună înțelegere întreolaltă, iubind țara deopotrivă și contribuind prin eforturile lor comune, prin munca și hărnicia lor la înflorirea și propășirea ei. Stăpânirea românească a venit să dea dovadă de aceste simțăminte și să continue cu aplicarea lor cât mai largă. De aceea toate legiurile care s-au promulgat după unire îmbrățișează cu aceeași dragoste și cu același simț de dreptate pe toți cetățenii țării, fără nici o deosebire. Reformele mari sociale, ca legea agrară, ca refacerea regiunilor distruse de război, ca recludirea de biserici, școli și așezăminte publice, ca noua împărțire administrativă și judecătorească, ca reconstrucțiile de căi de comunicație, cu un cuvânt tot ce s-a făcut în Bucovina de zece ani încoace s-a făcut cu deopotrivă dragoste și grijă pentru nevoile populațiunii întregi, fără nici o excepție sau modificare... (Ion Nistor, *Zece ani de la Unire*, Cernăuți, 1928)

8. ... soarta minorităților devine din ce în ce mai deplorabilă, că suntem tratați ca niște ostatici într-un război care nu s-a terminat de mult, ori care nici n-a izbucnit. (Deputatul de naționalitate maghiară în Parlamentul României, Willer Iosif, 11 decembrie 1934) Sursa: Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideea, 1999.

9. În 1918 s-a ajuns la întregire... Minorităților le-am dat drepturi egale cu ale românilor. În Ardeal când s-au împărțit marile moșii au fost împroprietăriți toți țărani, toți cei care robeau de secole pe ogoare cari nu erau ale lor. Comisiile de împroprietărire au fost drepte în măsurile lor. Nu i-au părtinit pe țărani români din Ardeal, nu i-au nedreptățit pe țărani unguri. Noi știm... că nu poporul maghiar este revizionist, ci că revizionistă este numai clasa conducătoare ungurească, compusă din bogătași, din marii stăpânitori de pământuri pe care țărani maghiari robesc din zori până în noapte ca și străbunii lor din Evul Mediu. (Zaharia Stancu, articolul „Ardealul”, 1940, apud Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea: *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*)

10. Numărul petițiilor adresate Societății Națiunilor de către reprezentanții minorității maghiare:

Anii	Nr. petițiilor	Nr. declarate admisibile
1930-1931	204	73
1931-1932	101	80
1932-1933	57	37
1933-1934	68	50
1934-1935	46	35
1935-1936	19	13

Sursa: Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideea, 1999.

11. Situația firmelor individuale, comerciale și industriale în România (Uniunea Camerelor de Comerț și Industrie, 1938):

Total firme România	Românești	Evreiești	Alte origini
100%	48,49%	31,14%	20,37%

Sursa: Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideea, 1999.

12. ... avem o industrie cu capital în majoritate străin, cu conducere tehnică, comercială și administrativă minoritară aproape în totalitatea ei și cu un personal muncitoresc, în vechiul Regat, în majoritate român, iar în noile teritorii, minoritar. (*Enciclopedia României*, 1930).

Sursa: Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideea, 1999.

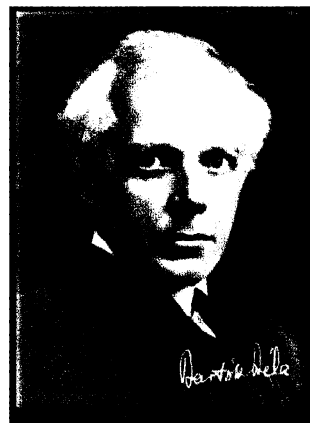
13. Hermann Oberth (1894–1989) s-a născut la Sibiu. A fost unul dintre pionierii astronauticii. A făcut cercetări în domeniul tehnicii rachetelor.

14. Mihail Sebastian (1907–1945), scriitor român de origine evreiască, autor al unor piese de teatru faimoase în literatura română: „Steaua fără nume”, „Jocul de-a vacanța”, „Ultima oră”.

15. Lucrare a pictorului **Iosif Iser** (1881–1958), pictor și grafician evreu, reprezentant de seamă al artelor plastice din România: *Peisaj cu case în București*.

17. Bela Bartok (1881–1945) s-a născut la Sânnicolau Mare. Compozitor maghiar, este considerat unul dintre marii muzicieni ai secolului al XX-lea. Lucrările sale sunt, în bună măsură, inspirate din folclorul maghiar și român. A publicat (alături de un alt mare muzician, Zoltan Kodaly) o culegere de folclor românesc, maghiar, sârb, croat etc (1905). Una dintre piesele sale poartă numele de „Dansuri populare românești” (1915). Prieten al lui George Enescu, a militat pentru buna înțelegere între români și maghiari. În 1924, Societatea Compozitorilor Români a organizat un concert dedicat lucrărilor lui Bartok, Enescu interpretând la vioară (acompaniat la pian de însuși muzicianul maghiar), o sonată pentru vioară și orchestră.

16. Tristan Tzara (1896–1963), poet și eseist român de origine evreiască, reprezentant al avangardei românești din perioada interbelică, întemeietor al dadaismului (1915). Portretul lui Tzara este realizat de pictorul francez Delauney.

18. Art. 16. Toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură, sunt egali în fața legii.

Art. 17. Orice propovăduire sau manifestare a urei de rasă sau de naționalitate se pedepsește de lege.

Art. 24. În Republica Populară Română se asigură naționalităților conlocuitoare dreptul de folosire a limbii materne și organizarea învățământului de toate gradele în limba maternă. Administrația și justiția, în circumscripțiile locuite și de populații de altă naționalitate decât cea română, vor folosi oral și scris și limba naționalității respective și vor face numiri de funcționari din sânul naționalității respective sau din altă naționalitate, care cunosc limba populației locale. Predarea limbii și literaturii române este obligatorie în școlile de orice grad. (*Constituția Republicii Populare Române din 1948*).

19. Minoritățile naționale din Republica Populară Română se bucură de deplina egalitate în drepturi cu poporul român. În Republica Populară Română se asigură autonomie administrativ-teritorială populației maghiare din raioanele secuiești, unde ea formează o masă compactă. (*Constituția Republicii Populare Române din 1952*)

20. Art. 17. Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sunt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale. Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nicio îngrădire a acestor drepturi și nicio deosebire în exercitarea lor nu sunt îngăduite. Orice manifestare având ca scop stabilirea unor asemenea îngrădiri, propaganda naționalist-șovină, ațâțarea urii de rasă sau naționale, sunt pedepsite prin lege. (*Constituția Republicii Socialiste România din 1965*)

21. Structura populației României (2002) după etnie:

TOTAL POPULAȚIE STABILĂ	21698181	100
ROMĂNI	19409400	89,5
MAGHIARI	1434377	6,6
RROMI (ȚIGANI)	535250	2,5

(Rezultatele recensământului din anul 2002).

22. Structura populației României (2002) după religie:

TOTAL POPULAȚIE STABILĂ	21698181	100
ORTODOXĂ	18806428	86,7
ROMANO-CATOLICĂ	1028401	4,7
GRECO-CATOLICĂ	195481	0,9
REFORMATĂ	698550	3,2
EVANGHELICĂ DE CONFESIUNE AUGUSTANĂ	11203	0,1
EVANGHELICĂ LUTHERANĂ SINODOPRESBITERIANĂ	26194	0,1
UNITARIANĂ	66846	0,3
MUSULMANĂ	67566	0,3
MOZAICĂ	6179	*

(Rezultatele recensământului din anul 2002)

23. Articolul 1

(1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

Articolul 5

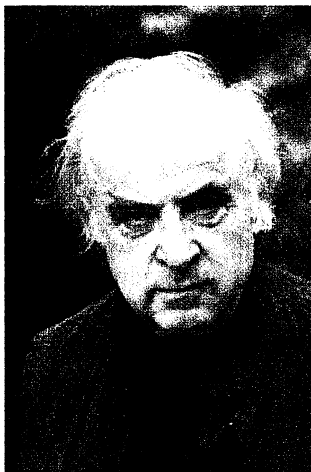
(2) România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

Articolul 6

(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. (2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români. (*Constituția României din 1991*)

24. În anii '70, sasul Johann Zauner din Deva, vestit cârciumar, a deschis în Germania, lângă Landshut, un restaurant. Plecase împreună cu familia și trăia, cu angoasă amară, șocul adaptării la noua patrie. De la distanță, toate necazurile și zilele negre trăite în România se estompau, rămânându-i în memorie doar clipele fericite și purtând în suflet dulcea nostalgie a locurilor natale. Ca să-și astâmpere dorul, Johann a rânduit un «salon românesc» în care-și primea oaspeții interesați de țuiculiță, sarmale și mititei... Emigrat în țara originilor sale îndepărtate, sasul Zauner nu se putea desprinde, oricât ar fi încercat, de... românul Zauner. În destinul său, un cronicar de familie ar putea descifra mare parte din destinul tuturor sașilor «vânduți» pe 8000 de mărci de un regim inuman și lipsit de o minimă inteligență în fața istoriei. «Cap de pod» pe pământ românesc al uneia dintre cele mai dezvoltate civilizații europene, comunitățile de sași și șvabi din Transilvania au luat drumul bejaniei dintr-o neghiobie uriașă, văduvind România de o populație etalon în procesul dezvoltării și integrării europene, iar Germania, de un avanpost strategic al germanismului răsăritean."

(Revista *Formula AS*, anul XII, nr. 505, martie 2002.) Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, capitolul *Mișcări de populații în secolele XX și XXI*, redactat de Ecaterina Stănescu.

25. Norman Manea (n.1936), scriitor român de origine evreiască. A supraviețuit lagărelor de concentrare. De profesie inginer, s-a dedicat scrisului la vârsta de 38 de ani. A publicat 10 cărți până în 1986, când s-a stabilit în Statele Unite. Operele sale au ca temă universul concentraționar și viața într-un stat totalitar. Romanele sale au fost distinse cu premii prestigioase în SUA, Franța, România și traduse în 10 limbi străine.

26. Despre evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990:

Tehnician (nume maghiar): „Ne-am lăsat duși de val. Este regretabil ceea ce s-a întâmplat. Nici acum nu știu cum am putut să ne lăsăm manipulați în halul în care am fost. Sunt însă unii care au profitat de pe urma a ceea ce s-a întâmplat atunci între români și maghiari”. *Pensionar* (nume românesc): „Nu eram prea tânăr nici atunci. Oricum eram mai în putere. Acum cred că am greșit ieșind în stradă. M-am lăsat purtat de euforia momentului. În mod sigur cineva a dirijat totul”. *Liber-profesionist* (nume românesc): „Provin dintr-o familie mixtă. Tata este maghiar, iar mama româncă. Nicio rudă de-a noastră n-a fost în stradă. Am 20 de ani și mă bucur că n-am trăit acele momente. Nu cred că așa ceva se mai poate întâmpla în viitor. Probabil că toți au învățat câte ceva. Și românii și maghiarii”. Climatul de solidaritate socială și etnică manifestată în timpul revoluției din decembrie 1989 a fost tulburat de conflicte și violențe (28–29 ianuarie, 18 februarie, 13–15 iunie 1990 etc.), iar conflictul de la Târgu Mureș din martie 1990 se înscrie în acest context complex. Astăzi putem concluziona că din punct de vedere politic, instituțional și cultural au avut loc pași decisivi spre integrarea României în structurile europene. Acest fapt face ca evenimentele din martie 1990 de la Târgu Mureș să pară foarte îndepărtate. Și regretabile.

29. Stau și mă gândesc chiar acum la câtă dragoste pentru oameni și cât sacrificiu este cerut pentru a lucra cu țiganii. Nu e nevoie decât să rostești cuvântul „țigan” pe stradă pentru a vedea fețe încruntate. Așa eram și eu! Până am ajuns la Dumbrava... Am văzut o lume nouă, o lume nevăzută de mulți oameni. Pentru cei care încă nu au înțeles despre ce vorbesc, închipuiți-vă o cameră de 4 pe 4 metri în care trăiesc de o viață întreaga un cuplu, soț și soție, majoritatea căsătorii de vârste ilegitime, copiii lor care credeți sau nu credeți, în majoritatea familiilor depășesc numărul membrilor familiilor voastre, o curte mică – mică plină de noroi, praf și toți copiii îmbrăcați pe jumătate jucându-se fericiți în ea. Pentru ei acolo e „acasă”. Pentru noi uneori „acasă” înseamnă un apartament de cel puțin 2 camere unde mami ne așteaptă cu mâncarea pregătită, televizorul nu lipsește și calculatorul trebuie să fie pe birou, hainele teancuri în dulapul din cameră și un așternut curat cu o pernă moale și frumos mirositoare sub cap. Sună a poveste... și pentru unii chiar poveste pare. De multe ori spunem „Vreau mai mult!”, „Doamne, scoate-mă de aici și dă-mi o viață mai bună.” și de multe ori nu ne dăm seama că avem o viață mai bună. (Sursa: http://revista.tanarcrestin.ro/nr6/social_tigani.html)

28. Richard Oschanitzky (1939–1979), unul dintre marii compozitori români de după cel de-al Doilea Război Mondial. A compus muzică simfonică, jazz, muzică de film etc.

28. Tuturor prim-pretorilor. La reședință

În urma deciziei poliției de stat din Cluj no. 3027/1921 din 31.XII.1921 și în urma adresei Companiei de Jandarmi din Cluj no. 11071/1922, prin aceasta ordonăm a lua măsuri urgente ca sălașele de țigani nomazi periculoși siguranței publice să fie expulzați de pe teritoriul județului Cojocna. Despre măsurile luate ne veți raporta în termen de 15 zile necondiționat.

Subprefect

[îndescrifabil] Cluj la 25.II.1922

1. Argumentați că definiția dată statului român de „stat unitar, unitar și indivizibil” prin Constituția din 1923 era justă/incorectă. (1), (2)

2. Analizați drepturile promise minorităților prin Rezoluția de la Alba Iulia. (3)

3. Analizați drepturile de care se bucurau în egală măsură și românii și minoritarii în perioada interbelică. (5)

4. Comparați drepturile promise de Rezoluția de la Alba Iulia cu cele din Constituția din 1923. (3), (5)

5. Examinați sursele (5) și (6). Considerați că există contradicții între prevederile din Constituția din 1923 și Legea pentru învățământul primar?

6. Din alte surse cunoașteți situații asemănătoare cu acelea descrise în sursa (7)?

7. Analizați sursele (7)-(10). Ce perspective asupra problemei minoritarilor din România reliefează aceste surse?

8. Analizați sursele (11), (12). Construiți o explicație asupra situației minorităților din România interbelică pornind de la aceste surse.

9. Găsiți o explicație a atitudinii reprezentanților minorității maghiare.

10. Construiți o explicație a atitudinii față de evrei a lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor oameni politici în România interbelică. (11)-(12)

11. Comparați sursele (1) și (2) cu sursele (21) și (22). Ce modificări se observă în structura etnică a populației României?

12. Examinând sursele (21), (22), (23), răspundeți la întrebarea: Se justifică definiția statului român drept „stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil”?

13. Cunoașteți, după 1989, cazuri de conflicte interetnice în România? În caz afirmativ propuneți măsuri prin care astfel de conflicte să fie preîntâmpinate.

14. Care credeți că ar trebui să fie măsurile care să conducă la creșterea nivelului cultural, de civilizație și material al romilor și la integrarea lor în societatea românească?

15. Ziariștii [...] au stabilit următoarele recomandări pentru presă:

1. Respectă-ți semenii, indiferent de sex, nivel de educație, vârstă, apartenență etnică, religioasă, orientare sexuală sau politică.

2. Menționează nivelul de educație, vârsta sau apartenența etnică, religioasă, sexuală sau politică a persoanelor despre care relatezi numai atunci când acest lucru este relevant în context.

3. Întrebă-i pe cei implicați cum doresc să fie identificați și folosește această denumire în relatarea ta.

5. Identifică-ți propriile stereotipuri și prejudecăți și asigură-te că nu îți afectează relatarea.

6. Impune un ton neutru atunci când utilizezi știrile preluate din alte surse.

8. Nu amesteca experiențe personale în relatările de presă despre o minoritate, deoarece sunt irelevante.

9. Acordă în mod egal atenție tuturor părților implicate în subiectul despre care relatezi.

11. Fii conștient că între tine și minoritățile despre care relatezi pot exista diferențe culturale care blochează accesul la informații.

12. Corectează gramatical citatele dacă pun într-o lumină nefavorabilă sursele. (Program de sensibilizare a jurnaliștilor la problemele minorităților, Centrul pentru Jurnalism independent, 2001–2002.

• Pornind de la textul de mai sus, imaginați-vă că ați fi jurnaliști și ar trebui să scrieți un articol despre o minoritate. Care dintre regulile citite vi se pare cel mai ușor de respectat? Notați-le pe primele trei. Care vi se par cel mai greu de respectat? Stabiliți două și explicați motivele alegerii.

• Organizați-vă în grupuri și stabiliți propria voastră listă de recomandări pentru jurnaliști.

• Organizați-vă în grupuri. Fiecare grup face o listă cu atitudini de urmat în comunicarea cu colegii de clasă. Afișați listele. Realizați un ghid de bune practici legat de comunicarea între elevii clasei, pe care îl puteți afișa sau tipări.

(Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Dialogul intercultural*, redactat de Lucia Copoeru.)

16. Redactați un eseu despre viața și activitatea unui om de cultură sau de știință aparținând unei minorități naționale din România.

Minoritățile în România. După 1918, în România trăiau un număr important de minoritari, aproape 30% din totalul populației(1). Prin ratificarea actelor de unire, aceștia au primit cetățenia română, bucurându-se de aceleași drepturi și datorii ca și populația majoritară. De altfel, și în documentele prin care națiunea română realiza Unirea, se stipula acest fapt (3). Din această cauză, guvernul român condus de I.C.Brătianu s-a opus semnării, în 1919, a unui Tratat al minorităților impus de Marile Puteri, prin care se încălca suveranitatea națională a României. Românii au dat dovadă, tradițional, de toleranță, ceea ce a condus la bune relații între populația majoritară și diversele minorități (7), (9).

Minoritățile locuiau în special teritoriile unite cu Vechiul Regat în 1918. Astfel, ungurii trăiau în Transilvania și Banat, germanii în Transilvania, Banat și Bucovina, evreii în Moldova etc.

Ca o dovadă că în România minoritățile beneficiau de toate posibilitățile de afirmare este și faptul că aceștia ocupau un loc de seamă în economie, mai mult de jumătate din totalul firmelor industriale și comerciale aparținând acestora (11), (12). Minoritatea maghiară ocupa importante poziții în economia din Transilvania prin intermediul unor forme de organizare precum Centrala Federală „Alianța” a Cooperativelor Economice și de Credit sau Centrala „Furnica”, reunind peste 1000 de cooperative. În viața științifică a țării, minoritatea maghiară juca un rol important datorită unor instituții prestigioase cum ar fi Societatea Muzeului Ardelean, Universitatea „Ferenc József” (Franz Iosif) și Institutul Științific Ardelean. Presa și publicațiile în limbile minorităților au cunoscut de asemenea o spectaculoasă dezvoltare.

În urma modificărilor teritoriale apărute după cel de-al Doilea Război Mondial (Tratatul de la Paris, 1947), România a pierdut un mare număr de minoritari, locuind în nordul Bucovinei, Basarabia și sudul Dobrogei. În acest mod a crescut considerabil procentul de români în totalul populației țării (21). Pozițiile economice ale minorităților au fost șubrezite prin naționalizare și cooperativizare.

Cea mai importantă minoritate din România a rămas, și în perioada comunistă, cea maghiară. În ultimii ani ai conducerii lui Nicolae Ceaușescu, minoritatea maghiară a fost lovită prin sistematizarea localităților, limitarea învățământului în limba

maghiară, excluderea ungarilor, în număr mare, din armată și securitate, reducerea spațiului acordat emisiunilor în limba maghiară la radio și TV sau desființarea acestora etc. Ca răspuns, minoritarii maghiari au emigrat în număr mare în Ungaria sau în Occident.

Minoritatea germană a fost socotită, imediat după cel de-al Doilea Război Mondial, răspunzătoare pentru urmările marelui conflict. În consecință, etnicii germani au fost supuși unor măsuri represive (deportări, confiscarea bunurilor, lipsirea de drepturi politice etc). Totuși, germanii din România nu au fost expulzați (așa cum s-a întâmplat în Cehoslovacia, Polonia sau Ungaria). De la jumătatea deceniului al VI-lea al secolului trecut, măsurile represive au încetat. În conjunctura reluării relațiilor internaționale cu Republica Federală a Germaniei (1967), a fost încheiat un acord prin care România permitea etnicilor germani să imigreze în RFG, în schimbul unor sume importante de bani. Deteriorarea condițiilor de viață și accentuarea represiunii în ultimul deceniu al guvernării lui Nicolae Ceaușescu, au făcut ca majoritatea germanilor să părăsească România (24).

Minoritatea evreiască, care a suferit enorm în urma Holocaustului declanșat în România în timpul războiului, nu a beneficiat după cel de-al Doilea Război Mondial de condiții comparabile cu acelea din perioada interbelică. Evreii au suferit persecuții în economie, cultură, învățământ, religie etc. Mulți evrei au emigrat. Având în vedere relațiile bune cu Israelul (România fiind singurul stat comunist care n-a rupt relațiile diplomatice cu statul evreu în timpul „războiului de șase zile” din 1967) a fost stabilită o înțelegere prin care evreii primeau permisiunea să plece în Israel în schimbul unei compensații financiare.

O situație dificilă a avut minoritatea rromă (țigăneasă). Având posibilități materiale reduse, lipsită de educație, cu un stil de viață diferit, de cele mai multe ori, de cel al celorlalți locuitori, ei au fost supuși unor măsuri coercitive din partea statului român (28). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost deportați în Transnistria, unde un mare număr de rromi au murit în lagărele de concentrare.

După război, regimul comunist a supus minoritatea rromă unui program de sedentarizare, care a urmărit în primul rând asimilarea țiganilor. În

unele privințe, acesta a avut urmări pozitive: școlarizarea obligatorie, învățarea unor meserii. Fiind încurajați de politica demografică a statului, numărul de țigani a crescut în mod spectaculos. Asimilarea țiganilor nu a fost o reușită, deși în documentele oficiale din 1980, aceștia nu mai existau în statul român. Nici după 1989 situația lor nu s-a schimbat prea mult (29), deși minoritatea rromă se bucură de toate drepturile și se încearcă integrarea sa în societatea românească.

Diversitatea confesională. Din punct de vedere religios, cea mai mare parte a populației României în perioada interbelică era constituită din ortodocși, peste 70% din locuitori, în imensă majoritate români, dar și ruși, ucraineni, sârbi, bulgari (2). Există un număr important de greco-catolici (tot români), dar și de practicanți ai altor confesiuni creștine – catolici (unguri, unii germani, polonezi), reformați (unguri, germani) – adepți ai religiei mozaice (evreii), musulmani (turco-tătarii locuind în Dobrogea).

Modificările teritoriului României în urma celui de-al Doilea Război Mondial au produs importante schimbări și sub raportul confesiunii populației țării noastre (23).

Legislație. Constituția din 1923 consacră hotărârile luate de poporul român în anul 1918 și definea statul român drept „stat național unitar și indivizibil”, în care toți cetățenii sunt egali în drepturi (5). Pe temeiul noii constituții era realizată și legea administrativă din 1925, pe baza căreia întreg teritoriul României era împărțit în județe și comune (acestea din urmă rurale și urbane). Aceeași constituție din 1923 garanta egalitatea în drepturi a minorităților cu etnicii români. Întreaga legislație românească adoptată ulterior se baza pe principiul nediscriminării etnice. Această legislație încuraja pe minoritari să-și însușească limba română, permițându-le și studiul limbii materne (6). Accesul la toate formele de învățământ a minorităților era neîngrădit.

După cel de-al Doilea Război Mondial, în condițiile instaurării regimului comunist, încălcarea drepturilor omului înfăptuită de acest regim politic a lovit deopotrivă și pe români și pe minoritari. În rândul conducătorilor comuniști ai României au fost mulți minoritari, care au fost în mare parte înlăturați de către Nicolae Ceaușescu.

Constituțiile din 1948, 1952 și 1965 garantau egalitatea în drepturi între români și minoritari (18),

(19), (20). Constituția din 1952 înscrisă și autonomia populației maghiare din secuime (Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară (19). Această autonomie a fost desființată în deceniul următor în timpul guvernării lui Nicolae Ceaușescu (1967).

Constituția din 1991 garantează, de asemenea, egalitatea în drepturi între români și minoritari (23).

Participare la viața politică. Legile în vigoare au dat minorităților posibilitatea să-și constituie partide politice proprii (Partidul Maghiar, Partidul German, Uniunea Evreilor din România etc). Cu unele excepții, aceste organizații au dat dovadă de lealitate față de statul român și de prietenie față de români. În special, formațiuni politice aparținând minorității maghiare proclamau că minoritățile din România sunt lipsite de drepturi (9) și adresau memorii prin care prezentau această situație organismelor internaționale, cum ar fi Liga Națiunilor (10). Minoritarii activau și în celelalte partide. În perioada instaurării în România a regimului comunist, Partidul Comunist a cooperat cu MADOSZ (Organizația Oamenilor Muncii Maghiari) transformată în Uniunea Populară Maghiară (UPM), care a fost desființată în 1953.

Deși poporul nostru s-a dovedit tolerant și primitor (7), (8), unii oameni politici și de cultură au promovat xenofobia și antisemitismul (A.C.Cuza, membrii mișcării extremiste Garda de Fier etc, 13). De asemenea, unii lideri ai minorităților, sprijinind pretențiile revizioniste ale unor state vecine, au acționat pentru destrămarea României Mari. În condițiile instaurării comunismului în România, posibilitatea de manifestare politică a minorităților, ca de fapt a tuturor cetățenilor, a fost anihilată.

După revoluția din 1989, minoritățile au primit dreptul de a-și întemeia propriile formațiuni politice. Cea mai importantă este Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, care a participat la guvernare mai multe legislaturi. A crescut considerabil gradul de participare a minorităților la viața politică. Este garantat dreptul fiecărei minorități de a fi reprezentată în Parlamentul României.

În condițiile în care zone din vecinătatea țării noastre au cunoscut conflicte interetnice, uneori sângeroase, România a fost ferită de astfel de tragedii. Un singur moment a tensionat relațiile interetnice, și anume evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990 (26).

Rolul minorităților în viața culturală românească. Numeroși creatori aparținând minorităților au îmbogățit cultura românească în perioada interbelică: poetul Tristan Tzara (16), dramaturgul Mihail Sebastian (14), pictorul Iosif Iser (15) etc. În domeniul științei s-a remarcat Hermann Oberth (13), pionier în domeniul construirii rachetelor pentru cercetarea

spațiului cosmic. După cel de-al Doilea Război Mondial, scriitorul Norman Manea (25), muzicienii Ion Voicu și Richard Oschanitzky (27) etc au jucat un rol important în cultura românească. Culorile României au fost apărate de mari sportivi: Helmuth Duckadam, Laszlo Bölöni, Gabriel Kicsid, Ivan Patzaikin etc.

Recomandări:

• În orice situație te-ai afla, ia atitudine împotriva discriminării. E un risc pe care tu decizi dacă ți-l asumi.

Fii pregătită! Promite-ți ție însuși/însăși că nu vei rămâne indiferent/ă.

Numește comportamentul! „Aud că spui că toți evreii sunt afaceriști, asta ai vrut să spui?”

• *Apelează la principii!* Dacă persoana în cauză este o cunoștință mai apropiată sau un prieten, spune-i că întotdeauna ai știut că este o persoană deschisă, deci ești surprins/surprinsă să afli că are asemenea idei.

• *Stabilește limitele!* Nu poți controla ceea ce oamenii spun sau fac, dar poți să iei poziție

spunând: „Nu spune, te rog, bancuri rasiste în prezența mea. Mă deranjează”.

• *Găsește aliați/fii aliat!* Când simți că ai nevoie de sprijin în această campanie pe care o duci, nu ezita să-l ceri.

• *Fii vigilent/ă!* Amintește-ți: lucrurile se schimbă încet. Fii pregătit/ă să nu abandonezi. Nu risca să taci.

Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu, Constantin Vitanos: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, Editura Educația 2000+, București, 2006, capitolul *Dialogul intercultural*, redactat de Lucia Copoeru.

Istorie și Internet

Accesați site-ul : <http://www.tvr.ro/rojazz/ro.php>, unde veți găsi informații despre marele muzician Richard Oschanitzky.

Dicționar

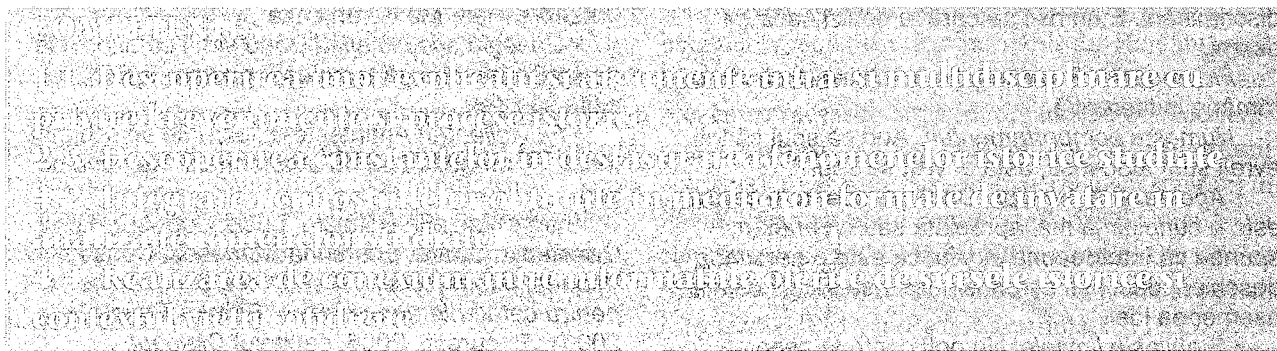
Antisemitism = atitudine ostilă evreilor.

Confesiune = cult religios.

Minoritate națională = grup de oameni cu aceeași origine/limbă, în număr mai mic decât populația majoritară, care trăiește pe teritoriul unui stat național.

Secolul XX între democrație și totalitarism. Ideologie și practici politice în România și Europa

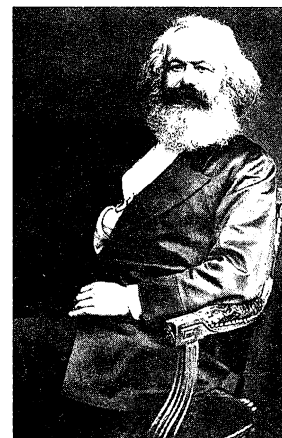

Izvoare

1. Regimul democrației liberale este fondat pe doi termeni ce pot apărea drept antagoniști, acela de democrație, care presupune participarea cetățenilor la viața publică și acela de liberalism care subînțelege garanția tuturor formelor de libertate... Regimul democrației liberale este, în primul rând, un regim democratic, ceea ce înseamnă că cetățenii participă, direct sau indirect, la putere. Cea mai bună expresie a acestei democrații pare să fie votul universal care permite tuturor cetățenilor adulți să-și desemneze reprezentanții... Dar acest tip de democrație se vrea și liberală pentru că ea are drept scop menținerea și apărarea libertăților individuale... Libertățile politice ca libertatea presei, întrunirilor, libertatea de conștiință, dreptul de a-și exprima în libertate opiniile, siguranța de a nu fi arestat fără motiv... Libertatea economică e fondată pe ideea că economia se supune unor legi naturale și că statul nu trebuie să le perturbe pe acestea prin intervenții care ar risca să le denatureze funcționarea. Liberalismul economic... se proclamă apărătorul celor două postulate de bază ale libertății economice: inițiativa individuală și proprietatea privată. Libertatea socială strâns legată de libertatea economică presupune că statul nu trebuie să intervină în raporturile dintre patroni și salariați... (Pierre Milza, Serge Bernstein, *Istoria secolului XX*)

2. Semințele regimurilor totalitare sunt hrănite de mizerie și lipsuri. Ele cresc și se înmulțesc în solul arid al sărăciei și al dezordinii, și ajung la maturitate atunci când speranța unui popor într-o viață mai bună a murit. Această speranță, noi trebuie să o menținem în viață.” (*Cuvântarea președintelui Truman în Congresul american, martie 1947*).

3. Karl Marx (1818–1883), gânditor al secolului al XIX-lea, care alături de prietenul său, Friedrich Engels, a pus bazele ideologiei partidelor comuniste din veacul următor.

4. Istoria tuturor societăților de până azi este istoria luptelor de clasă [...] Toate societățile de până acum s-au bazat, după cum am văzut, pe antagonismul dintre clasele asupritoare și clasele asuprite. Dar pentru ca o clasă să poată fi asuprită, trebuie să i se asigure condițiile în care să-și poată târî cel puțin existența de rob. Iobagul a început să se ridice în perioada iobăgiei la starea de membru al comunei, după cum micul burghez a început să se ridice la starea de burghez sub jugul absolutismului feudal. Muncitorul modern, dimpotrivă, în loc să se ridice o dată cu progresul industriei, decade tot mai adânc sub condițiile proprii sale clase. Muncitorul devine pauper și pauperismul crește chiar mai repede decât populația și bogăția. Din aceasta reiese limpede că burghezia nu este în stare să rămână mai departe clasa dominantă în societate și să impună societății, ca lege regulatoare, condițiile de viață ale propriei ei clase. Ea este incapabilă să domine, fiindcă este incapabilă să asigure sclavului ei existența, chiar în limitele sclaviei lui, fiindcă este silită să-l lase să decadă într-o situație în care ea trebuie să-l hrănească, în loc să fie hrănită de dânsul... Progresul industriei, al cărui purtător involuntar și pasiv este burghezia, înlocuiește izolarea muncitorilor, izvorâtă din concurență, cu unirea lor revoluționară prin asociație. Cu dezvoltarea mării industrii, burgheziei îi fuge, așadar, de sub picioare însăși baza pe care ea produce și-și însușește produsele. Ea produce, înainte de toate, pe propriii ei gopari. Pieirea ei și victoria proletariatului sunt deopotrivă de inevitabile. (Karl Marx, Friedrich Engels, *Manifestul Partidului Comunist*)

6. Vladimir Ilici Lenin
(1870–1924), conducătorul
revoluției bolșevice din Rusia
(1917).

5. Iar dictatura proletariatului, adică organizarea avangării celor asupriți în clasă dominantă pentru reprimarea asupritorilor, nu poate da naștere numai unei simple lărgiri a democrației. Alături de o uriașă lărgire a democratismului, care devine pentru prima oară un democratism pentru cei săraci, un democratism pentru popor, și nu un democratism pentru cei bogați, dictatura proletariatului aduce, totodată, o serie de îngărări ale libertății pentru asupritori, exploataatori, capitaliști. Pe aceștia trebuie să-i reprimăm pentru a elibera omenirea de robia salariată, împotriva lor trebuie să o sfărâmăm prin forță, și este limpede că, acolo unde există reprimare, unde există violență, nu există libertate, nu există democrație...

Democrație pentru imensa majoritate a poporului și reprimarea prin forță, adică excluderea de la democrație, a exploataților și a asupritorilor poporului, – iată în ce constă schimbarea pe care o suferă democrația în perioada de *trecere* de la capitalism la comunism. (Lenin, *Statul și revoluția*)

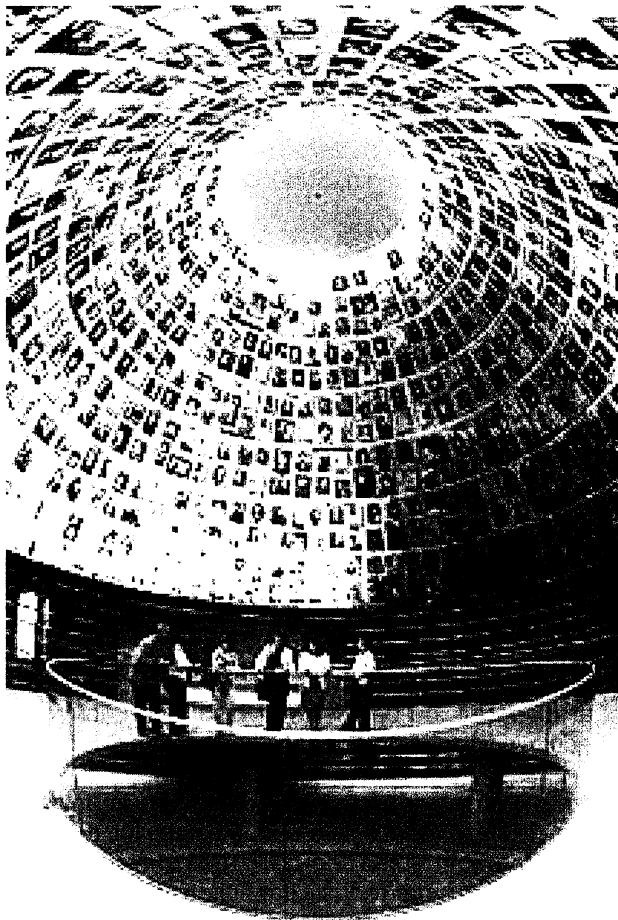
7. Tot ceea ce avem astăzi în fața noastră ca civilizație umană, ca producții ale artei, științei și tehnicii este aproape exclusiv rodul activității creatoare a arienilor. Acest fapt permite să conchidem prin reciprocă, și nu fără temei, că ei au fost singurii întemeietori ai unei omeniri superioare și, prin urmare, că ei reprezintă tipul primitiv a ceea ce înțelegem prin cuvântul „om”. Arianul este Prometeul omenirii; scânteia divină a geniului a țâșnit din toate timpurile din fruntea sa luminoasă... Dacă el ar dispărea, pe pământ s-ar lăsa întunericul de nepătruns; în câteva secole, civilizația omenească ar dispărea și lumea ar deveni un deșert [...]

Nu întâmplător primele civilizații s-au născut acolo unde arianul a întâlnit popoare inferioare, le-a subjugat și le-a supus voinței lui. Ele au constituit primul instrument tehnic în slujba unei civilizații în devenire [...]

Nu, evreul nu posedă nici cea mai redusă capacitate de a crea o civilizație... Inteligența sa nu-i va servi niciodată să construiască, ci să distrugă... Orice progres al omenirii se realizează nu prin el, ci în ciuda lui. (Adolf Hitler, *Mein Kampf*)

8. Hitler în mijlocul generalilor săi.

10. Sala numelor de la memorialul dedicat Holocaustului de la Yad Vashem (Israel). Pe pereți sunt trecute numele victimelor Holocaustului.

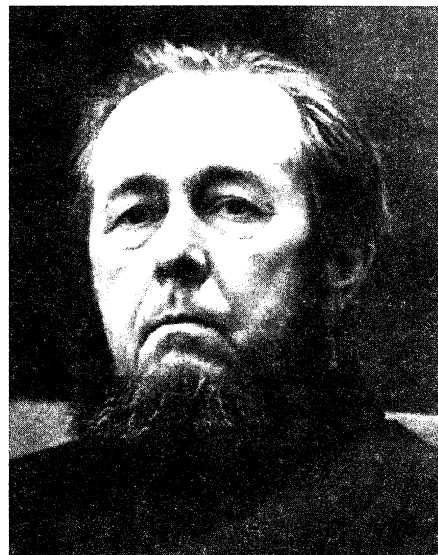
9. În Germania nazistă a fűhrerului Adolf Hitler se dau multe ordine, care sunt executate cu o disciplină absolută. „Fűhrerul are întotdeauna dreptate”. Nimeni nu discută, nimeni nu crăcnește. Pentru cei care nu sunt de acord – stălpul de execuție sau lagărul de concentrare. Aceasta e regula în țările de dictatură: un șef care comandă și un popor care se supune. Nu-i întotdeauna amuzant, admit adepții unui asemenea regim, dar este în mod cert mai eficace decât democrația, unde fiecare discută, contestă, protestează, manifestează, reclamă, proclamă și se înflăcărează pentru un da sau pentru un nu [...]

Hitler doarme... la sute de kilometri de câmpul de bătaie. Și-a organizat viața după orare foarte speciale: scularea la orele unsprezece dimineața, consfătuirea de stat-major la prânz, dejunul la orele patru, o nouă consfătuire spre miezul nopții și culcarea la orele patru dimineața. Toți generalii săi sunt, firește, obligați să se supună acestor orare. Nici unuia dintre ei nu-i va trece prin cap să-i spună lui Hitler, cum a făcut Monty [generalul britanic Montgomery] cu Churchill: „Scuzați-mă, fűhrere, dar mi-e imposibil să vin la o consfătuire la miezul nopții, la ora aceea voi fi în pat”. Într-un regim dictatorial, un asemenea răspuns este la fel de imposibil de imaginat pentru un general cum ar fi să treacă în revistă trupele îmbrăcat în pijama... Și tot așa, și încă de mult timp, nici unul din conducătorii militari aflați în preajma lui Hitler n-ar îndrăzni să-l prevină că o operație concepută de el va duce în mod inevitabil la dezastru.... Generalul german care ar da astfel ascultare conștiinței sale ar fi imediat concediat, dacă nu chiar arestat, deoarece „fűhrerul are întotdeauna dreptate”. Dacă fűhrerul se-nșală, cum li se întâmplă tuturor oamenilor, și mai ales dictatorilor închiși în orgolioasa lor solitudine, nimeni nu-și va asuma riscul de a i-o spune... Deci Hitler doarme când telefoanele... zbârâie toate în același timp ca să anunțe lansările de parașutiști și sosirea unei flote aliate în largul coastelor normande. Cine se repede să-l scoale pe fűhrer din pat? Nimeni. Ce ciudată este o dictatură... Mareșalii și generalii care-l înconjură pe Hitler sunt oameni în vârstă, acoperiți de onoruri și decorații, răspunzători de destinul Germaniei și de soarta armatelor sale, dar nici unul dintre ei nu îndrăznește să-l trezească pe fűhrer. Iată că bate ceasul mult așteptat în care țara lor poate să redobândească victoria care-i scăpa, și nici unul dintre aceste personaje în uniforme împodobite cu fireturi nu îndrăznește să tulbure somnul stăpânului. Țștia sunt soldați? Niște lachei... (Gilles Perrault, *Ziua cea mare. 6 iunie 1944*, Editura Politică, București, 1977)

11. Cea mai mare greșeală a comandanților germani a fost subestimarea lui „Ivan”, soldatul de rând din Armata Roșie... Chiar din prima dimineață a *Operațiunii Barbarossa*, s-au înregistrat nenumărate cazuri extraordinare de bravură și de sacrificiu de sine... Apărarea citadelei Brest-Litovsk este unul din cele mai pertinente exemple. Infanteria germană a ocupat complexul după o săptămână de lupte grele, dar unii ostași ai Armatei Roșii au rezistat aproape o lună de la atacul inițial fără a li se completa rezervele de muniție sau de alimente. Unul dintre apărători a scris pe un zid: „Mor, dar nu mă predau. Adio, Patria mea. 20/VII-41.” Această bucată de zid este păstrată cu venerație la Muzeul Central al Forțelor Armate de la Moscova. Nu se spune însă că mai mulți ostași răniți capturați în citadelă au reușit să supraviețuiască în lagărele de prizonieri naziste, până la eliberarea lor în 1945. În loc să fie tratați ca niște eroi, au fost trimiși... direct în Gulag în urma ordinului comandantului suprem ca toți, cei care căzuseră în mâinile inamicului, să fie considerați trădători. (Antony Beevor, *Stalingrad*, Editura RAO)

12. Totuși nu mă tem că greșesc, spunând că valul 1937–1938 nu a fost unicul și nici măcar principalul, ci, poate, doar unul dintre cele trei valuri foarte mari, care au umflat conductele sinistre și puturoase ale canalizării noastre penitenciare. Mai înainte a fost valul anilor 1929–1930, mare cât fluviul Obi, care a târât în tundră și în taiga vreo cincisprezece milioane de țărani (poate și mai mulți). Țăranii însă – oameni lipsiți de darul cuvântului și al scrisului, n-au compus plângeri și nu și-au scris memoriile. Cu ei nu se chinuiau noaptea anchetatorii, pentru ei nu stricau niciun proces-verbal, era de ajuns hotărârea sovietului sătesc. Acest val a curs, a fost absorbit de pământurile veșnic înghețate, și nici chiar mințile cele mai înfierbântate aproape că nu își mai amintesc de el. Ca și cum el n-ar fi lezat câtuși de puțin conștiința rusă. Cu toate acestea, Stalin (și noi împreună cu el) n-a făcut o crimă mai cumplită. După – a urmat valul anilor 1944–1946, mare cât fluviul Enisei: prin conductele de scurgere au fost proscrise națiuni întregi, apoi milioane și milioane de oameni care au trăit (tot din vina noastră!) în

14. Germania, decembrie 1933: Partidul [nazist] este «legat inseparabil de stat». (Legea privind asigurarea unității partidului și statului). Sursa: Geoff Layton, *Germania: Al treilea Reich 1933–1945*, All, București, pag. 63.

13. Alexandru Soljenitșin, (n. 1918) scriitor și istoric sovietic, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, în urma publicării faimoasei cărți „Arhipelagul Gulag”, în care demască crimele comunismului.

captivitate, deportați în Germania, și care s-au întors pe urmă. (Stalin cauteriza rănilor ca să prindă crustă mai repede, și trupul întregului popor nu trebuia să se odihnească, să răsuflă, să se înzdrăvească.) Dar și în acest val au fost mai mult oameni simpli, care nu au scris memorii. În timp ce valul anului 1937 a luat și a dus în Arhipelag și oameni cu situație, oameni cu vechime în partid, oameni cu studii, și în jurul lor mulți răniți au rămas în orașe, și mulți dintre ei buni mânători de condei! Și acum, toți laolaltă scriu, vorbesc, își aduc aminte de anul 1937! Volga pătimirii populare! Dacă însă îi vorbești de anul „treizeci și șapte” unui tătar din Crimeea, unui calmuc ori cecen – acesta doar va ridica din umeri. Ce înseamnă treizeci și șapte pentru Leningrad când mai înainte a fost treizeci și cinci? Iar pentru recidiviști ori baltici n-au fost mai grei 1948–1949? Dacă ocrotitorii stilului și ai geografiei îmi vor reproșa că am scăpat din vedere alte fluvii din Rusia, le voi spune că nici valurile n-au fost toate pomenite, mai dați-mi pagini! Din valuri vor crește și celelalte fluvii. (Alexandru Soljenitșin, *Arhipelagul Gulag*)

15. Art. 3. În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.” (*Constituția Republicii Socialiste România*, 1965)

16. Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod public, cât și privat, prin învățătură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. (Articolul 18 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, 10 decembrie 1948).

17. Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului. (Articolul 21 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, 10 decembrie 1948).

19. Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa. (Articolul 25 din *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, 10 decembrie 1948).

21. Lagărul nazist de femei, de la Ravensbruck.

22. Pentru a evita să fim văzuți sau să comunicăm în vreun fel cu exteriorul ni s-a interzis clasicul duș al închisorii. Iar interdicția a durat patru ani, cât am ocupat în Galați această aripă. În tot acest timp, niciunul din noi nu am văzut apă decât în cana de 3-400 de gr., care ni se punea zilnic la dispoziție și din care trebuia să bem, să ne spălăm și să ne clătim vreo rufă. La instalarea în celule, am putut schimba câteva vorbe între noi: impresii de la proces, indignări și speranțe, planuri de viitor... Apoi am fost așezați la rând, în celularul de pe stânga coridorului: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, eu, Radu Niculescu-Buzești, colonelul Stoica... Celulele erau mai curând întunecoase. Primeau lumină de la o ferăstrucă situată sus, aproape de plafon, și prevăzută cu gratii. Paturile erau de fier, saltele de paie, podeaua de ciment. Fiecare celulă a primit pentru încălzire un „primus” în care dimineața se și punea petrol: era singurul mijloc de încălzire în timpul iernii pe care o trăiam și a celor care aveau să urmeze. (Nicolae Carandino, *Noapți albe și negre. Memorii*)

18. Un aspect al manifestării cultului personalității.

20. Puterea Partidului Comunist izvorăște dintr-o necesitate istorică.

Contrazicerile din sânul societății capitaliste și reaua repartiție a bunurilor sociale fac ca partidul comunist și sindicatele < să trăiască și să înfrunte > cu bărbăție toate loviturile.

În fața valului de reacțiune, muncitorii din toate breslele, care sub flamura roșie a comunismului și-au îmbunătățit traiul, au o datorie față de clasa lor: să rămână intacte în mijlocul organizațiilor sindicale și ale partidului. Să caute ca tuturor agitațiilor ce le duc partidele burgheze, și care se adresează masele muncitoare, să le opună parolele comuniste, aceasta în conformitate cu metoda de propagandă comunistă. Să nu ne tragă ei de partea lor, ci noi să câștigăm pe muncitorii fără conștiință de clasă de partea Partidului Comunist și a sindicatelor roșii. Numai așa lucrând, fără nici o încredere, chiar când participăm la întrunirile lor, putem zice că ne-am făcut datoria. (Gheorghe Cristescu, primul lider al comuniștilor români, în ziarul *Socialismul*, 25 martie 1923)

23. Aplecându-se cu nedezmintită pasiune asupra istoriei multimilinare a patriei, desprinzându-i semnificațiile, evocându-i momentele pilduitoare pentru noi, cei de astăzi, tovarășul Nicolae Ceaușescu a revenit în repetate rânduri asupra luptei purtate de poporul nostru pentru cucerirea independenței depline de stat a României... Extrasele ce urmează sunt concludente pentru profunzul simț al istoriei cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu reînvie evenimentele astăzi centenare, pentru înflăcăratul patriotism cu care învestește războiul de independență de acum un secol... (Introducere la articolul *Independența*, redactat din citate din volumele cuprinzând cuvântările lui Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, în Magazin istoric, nr. 5/1977)

24. Socrul meu fusese, în tinerețe, un adept al colectivizării în agricultură. «Întovărășiți-vă și o să mâncați jimblă!», le spunea el consătenilor. După o vreme, însă, lucrurile n-au mai mers bine. Oamenii îi spuneau: «Nea Gică, unde este jimbla pe care ne-ai promis-o?» De aceea, socrul meu a căutat soluții, nu numai în agricultură, dar și în alte domenii (de exemplu în învățământ). Criticile adresate regimului, precum și măsurile despre care credea că sunt necesare, le trimitea lui Paul Niculescu Mizil (nu știu de ce, dar avea încredere în Mizil). Pentru a nu fi depistat, trimitea scrisori din Caracal (domiciliul lui era într-o comună situată la circa 90 km de Craiova). El pune a acele scrisori direct în vagonul poștal. În acest mod, a trimis mai multe scrisori lui Paul Niculescu Mizil. Securitatea l-a depistat. Securității au venit într-o zi și au percheziționat casa. L-au luat pe socrul meu și l-au interogat. De asemenea, vecinii din stânga și din dreapta au fost interogați de Securitate. (Mărturie a lui V.S, profesor). Sursa: Valentin Băluțoiu, Lucia Copoeru, Aurel Constantin Soare, Ecaterina Stănescu: *Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică*, capitolul *Democrația și drepturile omului în secolul XX*, redactat de Valentin Băluțoiu.

25. Publicația Ligii Profesorilor Național-Socialiști despre ideologia nazistă:

Național-socialismul este o ideologie a cărei pretenție de valabilitate este totală...

Tineretul german nu trebuie să se confrunte – precum se întâmpla în epoca liberală cu așa-zisa obiectivitate – cu problema alegerii dacă dorește sau nu să crească în spiritul materialismului sau idealismului, nazismului, al religiei sau al ateismului, ci trebuie format în mod conștient în conformitate cu principiile recunoscute ca valabile și juste și care s-au dovedit a fi astfel: conform principiilor ideologiei național-socialiste.

26. Prefață a unei cărți de filosofie publicată în România comunistă:

Înșușirea materialismului dialectic și istoric constituie o condiție indispensabilă pentru formarea unor cadre cu o temeinică pregătire, cu un mod de gândire dialectic și cu un larg orizont cultural, cu o viziune filosofică adecvată asupra implicațiilor social umane ale specialității pentru care se pregătesc și cu o înaltă conștiință revoluționară.

Formare de competențe

1. Explicați funcționarea sistemului democrației liberale. (1)

2. Construiți o explicație a apariției regimurilor totalitare. (2)

3. Construiți o explicație a genezei gândirii marxiste. (3)

4. Examinați sursa (4). Care afirmație a lui Marx a fost invalidată de evoluția societății?

5. Care este neajunsul democrației liberale în concepția lui Lenin? (5)

6. Prezentați două caracteristici ale „dictaturii proletariului”. (5)

7. În ce moment istoric ar funcționa, după Lenin, „dictatura proletariului”. (5)

8. În ce s-a transformat, în realitate, dictatura proletariului?

9. Utilizați *Jurnalul cu dublă intrare* pentru a analiza sursa (7).

10. Argumentați lipsa de teme a ideologiei naziste în ceea ce privește inegalitatea între națiuni.

11. Argumentați pro/contra afirmația: dictatura „este în mod cert mai eficace decât democrația”. (9)

12. Construiți o explicație a atitudinii autorităților sovietice față de prizonierii de război din Uniunea Sovietică. (11)

13. Utilizați metoda SINELG pentru studierea sursei (12). La terminarea activității definiți noțiunea de GULAG.

14. Care este numărul de partide care funcționează într-un stat totalitar? (15)

15. Examinând sursa (20), analizați trei elemente de ideologie ale Partidului Comunist din România.

16. Examinați sursa (21). Descoperiți elementele din imagine care ne arată că este vorba despre un lagăr de exterminare.

17. Examinați sursa (22). Descoperiți elementele din sursă care ne arată că este vorba despre un regim de exterminare la care sunt supuși deținuții.

18. Argumentați că în situația descrisă de sursa (24), au fost încălcate unui cetățean mai multe din drepturile omului, de către statul totalitar.

19. Examinați sursa (23). Analizați trei elemente, care conform propagandei comuniste, caracterizau conducătorul.

20. Luați interviuri părinților/ bunicilor/ prietenilor/ altor persoane care au trăit în perioada regimului comunist și puneți-le următoarele întrebări:

• Indicați modalități în care se manifesta cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu.

• Ce credeți că se urmărea prin manifestarea acestui cult al personalității lui Ceaușescu?

• Ce efect avea asupra dvs. cultul personalității lui Ceaușescu?

21. Pe baza surselor (25) și (26), prezentați principalele mijloace prin care este exercitată puterea într-un regim totalitar. Descrieți relația dintre cetățeni și autoritate pe care o descriu aceste surse. (*Istoria secolului al XX-lea și educația pentru cetățenie democratică, capitolul Democrația și drepturile omului în secolul XX*, redactat de Valentin Băluțoiu)

22. Examinați secțiunea „Așa vă place istoria?”. Care este diferența între statul de drept și statul totalitar în ceea ce privește problema încălcării drepturilor omului?

23. Pe baza surselor, redactați un eseu de circa 1 pagină în care să prezentați principalele trăsături ale ideologiilor totalitare prin comparație cu ideologia statului de drept.

DEMOCRAȚIE VERSUS TOTALITARISM

Democrația versus totalitarism

Democrația. Regimul politic democratic se caracterizează prin următoarele trăsături

- existența separării puterilor în stat
- pluralismul politic (pluripartidism)
- puterea este legitimată prin intermediul alegerilor libere, care permit schimbarea conducătorului statului periodic (1);

- respectarea drepturilor și libertăților cetățenești (1).

Democrația este exercitată în cadrul statului de drept (formă de organizare a statului bazată pe respectul principiilor legalității și drepturilor indivizibilelor).

Totalitarismul. În perioada interbelică, în Europa au fost instaurate, în mai multe state, regimuri totalitare. Secolul al XX-lea a cunoscut două tipuri principale de astfel de regimuri:

- cele fasciste în Italia, Germania (unde a fost cunoscut sub numele de *nazism* sau *național-socialism*), Ungaria, Spania, Portugalia etc;
- cele comuniste – prima țară comunistă a fost

Rusia (Uniunea Sovietică), urmată după al Doilea Război Mondial de statele din Europa de răsărit (Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria, România, Iugoslavia, Albania, Germania răsăriteană), unele state din Asia (China, Coreea de Nord, Vietnam), America Latină (Cuba).

Un regim politic totalitar se caracterizează prin următoarele elemente:

- întreaga putere aparține unei singure persoane sau unui număr restrâns de persoane, care o exercită prin intermediul unei formațiuni politice admise (*Partidul fascist* în Italia, *Partidul național-socialist* în Germania, *Partidele comuniste*);

- puterea este exercitată prin teroare prin intermediul poliției politice (*Gestapo* în Germania nazistă, *NKVD* în Uniunea Sovietică, *Securitatea* în România etc). Totalitarismul a generat un uriaș spațiu concentraționar format din închisori, lagăre de muncă și de exterminare, în care erau aruncați opozanții regimului (11).

- controlul statului asupra mijloacelor de informare în masă;

• este admisă o singură ideologie – naționalismul agresiv sau rasismul în cazul fascismului sau nazismului, marxism-leninismul în cazul comunismului (15), (16).

• în consecință, drepturile și libertățile cetățenești sunt încălcate; urmarea acestor încălcări au fost crimele împotriva umanității: Gulagul sovietic (12), Holocaustul căruia i-au căzut victime evreii (10).

Valorile statului de drept sunt negate.

Ideologie. Originile **ideologiei comuniste** o constituie operele lui Marx (3), în special „Manifestul partidului comunist” (4), în care este fundamentat principiul „luptei de clasă”. Marx considera că noua societate, cea comunistă, se va edifica mai întâi în țările dezvoltate, în care proletariatul, mai numeros și având o conștiință de clasă bine formată, va prelua, prin revoluție, puterea de la burghezie. Lenin (6), principalul conducător și ideolog al bolșevicilor, a fundamentat ideea că și în Rusia (țară mai puțin dezvoltată) e posibilă victoria unei revoluții socialiste, cu condiția existenței unei conjuncturi social-economice propice, care să fie exploatată de un partid format din revoluționari de profesie. Acesta urma să fie partidul bolșevic (comunist), aripa radicală desprinsă din Partidul Social-Democrat Rus. Comuniștii declarau că obiectivul regimului lor politic este edificarea societății socialiste, ca primă etapă a comunismului, în care oamenii, eliberați de exploatare să-și dezvolte în mod multilateral personalitatea. Temeiul acestor transformări o constituiau desființarea proprietății private, pentru eliminarea inegalităților economice între oameni, și instaurarea dictaturii proletariatului, ca modalitate de înfrângere, prin violență, a rezistenței împotriva noii societăți (5). În realitate, dictatura proletariatului a însemnat dictatura sângeroasă a unei singure persoane, care a adus incomensurabile suferințe pentru milioane de oameni. Deși comunismul a proclamat egalitatea deplină a oamenilor în societate, deținătorii de funcții importante în partid („nomenclatura”) au format o categorie privilegiată, al căror nivel de viață era superior celorlalți cetățeni.

Ideologia nazistă se baza pe naționalismul exacerb, pe rasism și pe antisemitism. Lucrarea în care este expusă ideologia nazistă este „Mein Kampf” („Lupta mea”) a lui Adolf Hitler. Acesta considera că germanii fac parte dintr-o rasă superioară (cea ariană), purtătoarea progresului în istoria omenirii (7). Societatea omenească, conducându-se după legile naturii, în care cel puternic supraviețuiește, este dreptul rasei superioare să se impună în fața oamenilor considerați inferiori (negrii, slavii, evreii etc). Astfel

se justifica politica expansionistă a Germaniei naziste și încălcarea drepturilor omului.

Sistemul democratic, în concepția lui Hitler este responsabil de scăderea prestigiului Germaniei în urma încheierii păcii de la Versailles, considerată a fi „rușinoasă” de către naționaliștii germani. La fel, evreii, sunt vinovați pentru scăderea nivelului de trai al populației Germaniei după terminarea Primului Război Mondial și în urma crizei economice din anii 1929–1933. Împotriva evreilor, naziștii au dezlănțuit o persecuție sălbatică (10).

Stat de drept – stat totalitar și practica drepturilor omului. Statul de drept este inseparabil de democrație și de respectarea drepturilor omului. Problematika drepturilor omului își are începuturile încă din Antichitate odată cu apariția primelor coduri de legi. Mai târziu, Epoca Luminilor a impus teoria drepturilor omului sub forma unor documente precum *Declarația de Independență a Statelor Unite* (1776) și *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului* (1789). Aceste documente promovau egalitatea între oameni, dreptul la viață, la liberă exprimare, dreptul de a lua parte la guvernare etc. Teoria drepturilor omului s-a dezvoltat până la apariția „Declarației universale a drepturilor omului” (10 decembrie 1948, adoptată de către Organizația Națiunilor Unite). Această teorie a evoluat și sub forma altor documente – Convenția europeană a drepturilor omului, adoptată de Consiliul Europei în 1950 etc.

Practica drepturilor omului cunoaște mai multe tipuri de astfel de drepturi și libertăți:

• drepturile civile, care se referă la libertatea individuală – de exemplu, libertatea cuvântului, libertatea credinței etc (16) – sunt legate de Epoca Luminilor (secolul al XVIII-lea);

• drepturile politice, definite prin dreptul la vot, au apărut în secolul al XIX-lea (17);

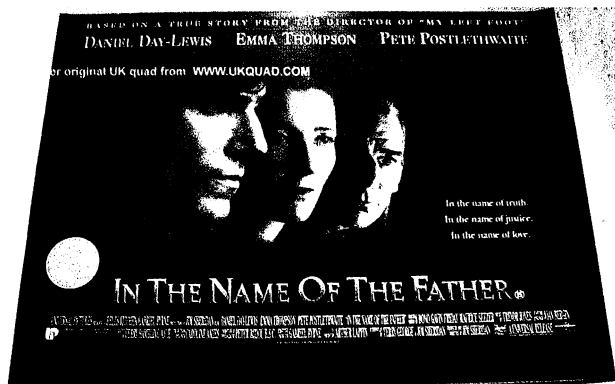
• drepturile sociale (cum ar fi dreptul la educație, la ocrotirea sănătății, ocrotire socială) sunt specifice secolului al XX-lea (19).

Statul totalitar a încălcat sistematic drepturile omului sub motiv că acestea trebuie subordonate intereselor superioare ale statului. S-a ajuns la terorism de stat împotriva propriilor cetățeni (11), (12). Prin încălcarea drepturilor omului, s-au produs crime împotriva umanității. Expresie a acestor crime sunt izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Gulagul sovietic (12), lagărele de exterminare germane (21) sau Holocaustul, îndreptat de naziști împotriva evreilor (10), genocidul practicat împotriva altor popoare (ruși, sârbi, polonezi etc).

Practica politică. Cu excepția nazismului în Germania, celelalte regimuri totalitare au fost instaurate prin violență. Odată ajunse la putere, regimurile totalitare au condus prin teroare; adversarii lor politici erau urmăriți fără cruțare, asasinați ori internați în lagăre de concentrare (22), unde erau supuși unui regim de exterminare. Practicile

antidemocratice au constituit o trăsătură comună a tuturor regimurilor totalitare (24). Rolul propagandei era acela de a demonstra calitățile excepționale ale conducătorului (23), iar învățământul și educația erau subordonate obiectivului de formare a unui „om nou”, profund atașat idealurilor regimului politic totalitar (26).

Așa vă place istoria?

Afișul filmului *In the Name of the Father* (*În numele Tatălui*), care narează un fapt real de încălcare a drepturilor omului în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

Jesse Owens pe podiumul Jocurilor Olimpice de la Berlin din 1936, proba de săritură în lungime. Pe locul II, atletul de care Hitler își lega toate speranțele, Luz Long. Această scenă nu a fost văzută de Hitler, care părăsise tribuna...

1. Statul de drept poate încălca drepturile omului?

Patru irlandezi au fost arestați pentru vina de a fi pus la cale un atentat la Londra, executat de organizația teroristă *Armata Republicană Irlandeză*. Împreună cu ei, Gerry Conlon, împreună cu tatăl său, Giuseppe, și alți membri ai familiei sale, a fost de asemenea arestat de autoritățile britanice. Cei arestați au fost condamnați la ani grei de închisoare pentru o crimă pe care n-au făcut-o (1974). Giuseppe Conlon a murit în închisoare. În 1989 avocații celor patru irlandezi au demonstrat că aceștia nu erau vinovați și, în consecință, au fost eliberați. Abia peste doi, ani membrii familiei Conlon au fost eliberați la rândul lor. Nu au fost luate măsuri împotriva vinovaților și abia în 2005, prim-ministrul Tony Blair și-a cerut scuze pentru eroarea judiciară considerată a fi cea mai mare din istoria Marii Britanii.

În 1993 filmul *In the Name of the Father* (*În numele tatălui*), inspirat din autobiografia lui Gerry Conlon, a avut șapte nominalizări la premiul Oscar. Filmul a fost regizat de Jim Sheridan, iar în rolul principal a jucat Daniel Day Lewis. În 1994, filmul a primit prestigiosul premiu „Ursul de Aur” la festivalul de la Berlin.

2. Când sportul contrazice ideologiile...

Olimpiada de la Berlin, din 1936, a fost evenimentul prin care Hitler voia să arate lumii întregi cât de bine guvernată, de puternică și de prosperă este Germania sub conducerea sa. Jocurile Olimpice au fost organizate cu mare fast. Așa, de exemplu, atunci s-a introdus în ceremonialul olimpic momentul în care este aprinsă flacăra olimpică. În ciuda faptului că echipa olimpică a Germaniei era foarte puternică (a și ocupat locul I în clasamentul pe medalii), marele erou al jocurilor a fost atletul american de culoare Jesse Owens, „antilopa de abanos”. Ideologia nazistă proclama superioritatea rasei ariene, considerând că semenii noștri de culoare sunt niște „suboameni”. Numai că tânărul Jesse Owens (avea 23 de ani în 1936) a demonstrat contrariul. Cu un an înainte de Jocurile Olimpice, la data de 25 mai 1935 (*The Day of*

Days, cum i-au zis americanii), la Ann Arbour (Statele Unite) a bătut șase recorduri mondiale (la 100 yarzi, săritura în lungime, 220 yarzi garduri, 200 metri garduri, 220 yarzi plat, 200 metri plat)!!! În 45 de minute de concurs! Să reținem că recordul său la săritura în lungime a rezistat până în anul 1960!

La Berlin, Jesse Owens a câștigat, în „săptămâna săptămânilor” (*week of weeks*, 2–9 august 1936) patru medalii de aur, la 100 și 200 metri plat, săritura în lungime și ștafeta de 4x100 metri plat! Pe un stadion pavoazat cu steagurile naziste cu zvastică, Owens, ori de câte ori câștiga o medalie, îl făcea pe Hitler să părăsească tribuna oficială pentru a nu fi obligat să asiste la premiera unui atlet de culoare! Astfel, tânărul atlet dovedea lipsa de temei a teoriilor rasiste susținute de ideologia nazistă.

Abia în 1984, performanța lui Owens, aceea de a câștiga patru medalii de aur la probele de atletism la Jocurile Olimpice, a fost egalată de un alt sportiv american de culoare, Carl Lewis, la Los Angeles.

3. Propagandă și... artă!

Leni Riefenstahl (1902–2003), actriță și regizor german, a devenit faimoasă pentru mai multe filme documentare, considerate astăzi adevărate capodopere, care au fost utilizate de Hitler în efortul de propagandă al Reich-ului nazist. Un astfel de film a fost „Triumful voinței”, dedicat congresului partidului nazist de la Nürnberg (1934). Filmul a fost premiat cu medalia de aur la festivalul de la Veneția (1935) și la Expoziția Mondială de la Paris din 1937.

La fel, filmul dedicat Jocurilor Olimpice de la Berlin din 1936, „Olympia” a primit medalia de aur la Veneția în 1938 și premiul Comitetului Internațional Olimpic (1939). A fost cel dintâi film documentar despre

jocurile olimpice. În anul 2005, un clasament situa filmul „Olympia” printre cele mai bune 100 de filme din istoria cinematografului. Și acest al doilea film a fost considerat un film de propagandă.

Drept urmare, după înfrângerea lui Hitler, considerată a fi un colaboratoare a regimului nazist, cariera artistică a cineastei germane a fost distrusă. Filmele ei nu s-au mai proiectat în cinematografe, nu a mai primit alte comenzi etc.

După război, Leni Riefenstahl a fost deținută într-o închisoare, apoi și-a dedicat viața altor domenii ale artei (arta fotografică). La câteva decenii după încheierea celui de-al doilea conflict mondial, lucrările ei cinematografice au fost redescoperite de istoricii de artă și de iubitorii de film

Leni Riefenstahl (1902–2003), actriță și regizor german, autoare a unor faimoase filme documentare.

Dicționar

Holocaust = Totalitatea măsurilor și acțiunilor de planificare, organizare și desfășurare care au vizat – în preajma și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial – exterminarea tuturor evreilor din Europa (Oliver Lustig, *Ora de istorie. Romania și Holocaustul*, 2002)

Ideologie = Totalitatea ideilor și concepțiilor care constituie partea teoretică a unui curent politic.

Totalitarism = regim politic care aplică dictatura unei minorități, majoritatea populației fiind lipsită de drepturi.

Construcția democrației și ideologia totalitară în România. Oameni, fapte și idei (studiu de caz)

COMPETENȚE:

1.1. Descoperirea unor explicații și argumente intra- și multidisciplinare cu privire la evenimente și procese istorice.

2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.

4.2. Integrarea cunoștințelor obținute în medii non-formale de învățare în analiza fenomenelor studiate.

4.4. Realizarea de conexiuni între informațiile oferite de sursele istorice și contextul vieții cotidiene.

*4.3 Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. Se desființează odată pentru totdeauna și în toată întinderea României, claca (boierescul), dijma, podvezile, zilele de meremet, carele de lemne și alte asemenea sarcini, datorite stăpânilor de moșii sau în natură sau în bani. (Articolul X din Legea rurală, adoptată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, 4/26 august 1864).

2. Fapta pe care Măria Voastră ați isprăvit, slobozind neamul românesc din boieresc, munca zilnică, ce era mai rea și decât robia, este atât de mare că tu nu o poți scrie nimin. Dumnezeu părinților noștri păstreze zilele Măriei Tale ferice, nebântuite; îl rugăm să ia din zilele noastre și ale copiilor noștri și să adauge pe ale Măriei Voastre, să ne pui la cale până la sfârșit. Rugămu-te... dă-ne voie ca de acum înainte să te numim Părintele cel binevoitor și slobozitorul neamului țărănesc. (Telegramă a țăranilor din județul Fălciu către Alexandru Ioan Cuza)

3. Țăran român

4. Mihail Kogălniceanu despre Alexandru Ioan Cuza:

Nu greșalele lui l-au răsturnat, ci faptele lui cele mari. Acestea sunt nepieritoare. Ele opresc chiar moartea. Alexandru Ioan I nu poate să moară; o dovedesc lacrimile unui popor întreg, lacrimi ce se vor vărsa de oriunde se vorbește românește [...] veșnica lui amintire nu se va stinge din inimile noastre și ale fiilor noștri; și cât va avea țara aceasta o istorie [...] cea mai frumoasă pagină va fi cea a lui Alexandru Ioan I.

6. Despre alegerile parlamentare din 1931 în relatarea lui Grigore Gafencu:

A fost o urgie absurdă și barbară, dezlănțuită de sus până jos, peste o populație pașnică și liniștită. S-au arestat delegații și candidații, s-au furat urnele și cărțile de alegător, s-au bătut mai ales, s-au schingiuit și snopit sub lovitură de ciomege sute și mii de alegători.

7. Principala, aproape exclusivă preocupare a candidatului erau vizitele, căci în colegiile restrânse fiecare alegător trebuia să fie vizitat și convins [...] Există pentru aceste vizite o tradiție, era să zic un protocol, de la care niciun candidat nu se abătea [...] Toamna și primăvara vizitele electorale mai mergeau, vara pe căldură... și iarna mai ales, pe ger, era un supliciu. Intrai într-o casă încălzită la 30 de grade și în cea următoare erai primit într-o încăpere neîncălzită. Treceai așa toată ziua din cuptorul iatacului intim în ghețaria huselor și oglinzilor diferitelor „saloane”. Ce să mai spui de cafelele negre, de paharul de pelin amar, de diferite „șerbaturi” ce urmau fără nicio ordine, pe care nu le puteai refuza sub pedeapsa de pierdere a votului și care pedepseau stomacurile și intestinele neobișnuite cu asemenea amestecături! O campanie electorală iarna, sub regim cenșitar, era un examen de sănătate și de rezistență pe care foarte puțini puteau să-l treacă nevătămați.” (Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*)

8. Škoda... Un cuvânt. Două silabe. Atât. Dar sub cuvântul acesta, dincolo de aceste două silabe scurte și răsunătoare, ca două zdrene perechi de palme, se ascunde cea mai urâtă afacere din câte s-au săvârșit în această țară atotrădătoare. O afacere urâtă aici, la noi, în epoca de după război, nu este din păcate lucru mare... Au fost, slavă Domului, destule! Niciuna, însă, nu s-a săvârșit cu atâta nerușinare, cu atâta îndrăzneală, cu atâta cinism, ca afacerea Škoda. Întâmplarea e simplă. Cineva face un denunț: Škoda nu-și plătește impozitele. În țara noastră, unde fiscul ia ultimul leu din leafa de foamete a funcționarului sau din pensia nenorocită a văduvei, unde perceptorul vinde cu toba țoalele țaranului care nu și-a achitat „impozitul agricol”, Škoda, ca și mai toate societățile străine nu-și plătea impozitele... Urmează o descindere. Inspectorul financiar, căutând să vadă cât câștigă Škoda, găsește alte lucruri mult mai grave... În fața acestor fapte grave, niciun om politic din opoziție nici d. Duca, șeful marelui partid liberal, nici d. Iorga, nici d. Lunian, nici d. mareșal Averescu, nici d. Cuza mîncătorul de „jidani”, nici d. Zelea Codreanu cu „gardul de fier” nimeni nu suflă un cuvânt. (Tudor Teodorescu Braniște, *Afacerea Škoda*, apud *Historia*, nr. 4/2002)

5. ... trebuie să zic că puțin folos am putut aduce acestei frumoase țări. Adesea mă întreb: a cui este vina?... Prin numeroasele mele călătorii în toate regiunile celor două Principate și prin feluritele atingeri cu toate păturile societății, am dobândit încredințarea că vina nu este a mea, nici a poporului în întregime, ci mai ales a celor ce și-au însușit dreptul de a conduce Țara în care s-au născut. Acești oameni care și-au făcut educația lor politică și socială mai mult în străinătate, uitând cu desăvârșire de împrejurările patriei lor, nu caută alta decât a aplica aici ideile de care s-au adăpat acolo, îmbrăcându-le în niște forme utopice, fără a cerceta dacă se potrivesc sau nu. Astfel, nefericita Țară, care a fost întotdeauna îngenuncheată sub jugul cel mai aspru, a trecut deodată și fără mijlocire de la un regim despotice la cea mai liberală Constituție, precum nu o are niciun popor din Europa. După experiența făcută, cred că aceasta e o nenorocire cu atât mai mare, cu cât românii nu se pot lăuda cu virtuțile cetățenești ce se cer pentru o formă de stat cvasirepublicană. (Scrisoare a lui Carol I, publicată în *Augsburger Allgemeine Zeitung*, 15/27 ianuarie 1871)

9. Politicienii aceștia cu familiile și cu agenții lor au nevoie de bani. Bani pentru petrecere, bani pentru a-și întreține clientela politică, bani pentru voturi, bani pentru cumpărarea de conștiințe omenești. Rând pe rând, cetele lor se vor năpusti și vor spolia țara. Aceasta va însemna, în ultimă analiză, guvernarea ei, opera de guvernare. Vor secătui bugetele statului, ale prefecturilor, primăriilor. Se vor înfige ca niște căpuși în consiliile de administrație ale tuturor întreprinderilor, de unde vor încasa tantieme, de zeci de milioane, fără nicio muncă din sudoarea și din sângele muncitorului istovit. (Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, apud. Florin Müller, *Căpitanul, politica și marea finanță*, în *Dosarele istoriei*, nr. 7/1998).

11. Corneliu Zelea Codreanu, liderul legionar, așa cum este înfățișat pe o marcă poștală din 1940, la doi ani după moartea lui. În partea de jos a timbrului scrie: „Să faci căpitane, o țară ca soarele sfânt de pe cer.”

13. România contemporană nu reprezintă prin sine o unire a tuturor românilor, ci un stat tipic ca mai multe națiuni, creat pe baza sistemului prădător. Inic de la Versailles, pe baza ocupării de teritorii străine și pe baza înrobirii popoarelor străine. (Rezoluție a Congresului al V-lea al Partidului Comunist din România, 1931, apud. Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*)

10. Democrația este incapabilă de continuitate în efort. Pentru că împărțită în partide care guvernează, câte un an, doi sau trei, este incapabilă de a concepe și a realiza un plan de lungă durată. Un partid anulează planurile și eforturile celui alt. Ce s-a conceput și clădit de unul azi, se dărâmă în ziua următoare de altul... Democrația pune în imposibilitate pe omul politic de a-și face datoria către neam. Omul politic de cea mai mare bunăvoință devine, în democrație, sclavul partizanilor săi, întrucât, ori le satisface poftele personale, ori aceștia îi distrug gruparea... El e pus în situația de a alege: ori desființarea muncii sale de o viață, ori satisfacerea partizanilor. Și atunci omul politic le satisface toate poftele. Dar nu din buzunarul său, ci din buzunarul țării. Creează posturi, funcții, misiuni, comisiuni, sinecure, toate puse în sarcina bugetului țării, care apasă tot mai mult pe spinarea din ce în ce mai istovită a poporului. (Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru legionari*, apud. Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918–1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*)

12. Art. 1. Partidul Comunist din România este o secțiune a Internaționalei Comuniste. El nu are alte scopuri decât acelea ale Internaționalei căreia îi aparține. Art. 2. Tezele și hotărârile de orice fel ale Internaționalei a III-a Comuniste sunt obligatorii pentru toți membrii și toate comitetele, comisiunile, grupele etc ale Partidului Comunist din România. (Statutul Partidului Comunist din România, adoptat la Congresul al II-lea al Partidului Comunist din România, apud. Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918–1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*)

14. Sigla Partidului Comunist Român.

15. Cel mai mare merit al lui Carol I este însă că a îndeplinit menirea pentru care Românii chemaseră dinastia străină, înființând anume stabilitatea Domniei... Se înțelege că stabilitatea s-a realizat numai pentru așezământul de temelie al Domniei, și că aplecarea către schimbare, înrădăcinată în deprinderile poporului român, s-a abătut asupra roților de a doua mână a mașinii guvernamentale, asupra ministeriilor și, prin ele, asupra întregului sistem de ocârmuire; căci la noi toată ierarhia dregătorilor atârână de capii serviciilor publice. Când se schimbă ministerul, se schimbă numaidecât prefectii de județ și de poliție și polițaii orașelor, consiliile județene și comunale, primarii orașelor și adesea și ai satelor, directorii departamentelor din deosebitele ministere, acel al poștelor, acei ai școalelor de toate felurile, acei ai conservatoarelor de muzică, și până și acei ai teatrelor! [...] Adevărul înfăptuitor al acestor rele este spiritul moștenit de la trecut și urmarea înainte, sub altă formă, a apucăturilor învechite... Capul statului trebuia să limpezească conflictele, să dea dezlegare crizelor, să caute a menține țara în mersul în mersul ei normal, cu cât mai puțin zbucium cu putință. Aici intervenea El ca putere hotărâtoare, și numai aici s-a amestecat Principele, mai târziu Regele Carol I, în mersul politic al țării. (A.D. Xenopol, *Regele Carol I*)

17. ... Libertatea presei nu există. Libertatea întrunirilor și mai puțin. Viața de partid este complet stânjenită. S-a făcut o lege electorală – datorită slăbiciunii regelui și a guvernelor Națiunilor Unite și din ticăloșia guvernului mai rea decât oricare altă lege care a fost vreodată în vigoare – lege care deschide larg porțile pentru orice ticăloșie și abuz. Dacă se vor face alegeri sub regimul acestei legi, guvernul poate să scoată majoritatea parlamentară pe care o va vrea. În această lege sunt prevăzute texte speciale pentru a înlesni falsificarea rezultatelor; votarea sub teroare, controlul voturilor exprimate... În același timp, echipele de șoc ale partidului comunist și ale guvernului organizează în mod sistematic, agresiuni împotriva oamenilor și ședințelor noastre. (Scrisoare a lui Iuliu Maniu, 27 august 1946).

16. Elaborarea hotărârilor sale [ale lui Ion I. C. Brătianu] era totdeauna înceată, uneori greoaie, fiindcă, înzestrat în cel mai înalt grad cu simțul contingentelor, din primul moment îi apăreau în mintea lui toate repercusiunile probabile și posibile ale unui act, așa încât, înainte de a se hotărî să facă acel act, examina, reexamina, contraexamina toate urmările lui și nu trecea de la intenție la fapt decât după ce, cântărind bine toate argumentele, favorabile și nefavorabile, foloasele îi apăreau mai puternice, mai determinante decât neajunsurile. Din profesiunea lui de inginer rămăsese cu obișnuința de a nu pune piciorul pe un teren, înainte de a-l fi sondat și de a cunoaște bine soliditatea lui. Dar, odată gestațiunea terminată, odată hotărârea luată, nu am întâlnit în toată viața și în toată cariera mea politică, om mai neclintit în ducerea până la capăt a hotărârilor sale. (I.G. Duca, *Portrete și amintiri*, apud Ioan Scurtu, *Portrete politice*)

18. Am fost și eu în Arcadia vârfurilor industriale, bancare și politice, plecând de acolo cu bagajul experiențelor inerente acestor funcții multiple [...] Prin distanța pe care am luat-o voit am câștigat obiectivitatea și perspectiva necesară pentru a judeca clar, stabilind adevărul că aceste realități izvorăsc ciocnirea dintre exploatații tot mai mulți și beneficiarii tot mai puțini ai sistemului economic dominant, adâncindu-se dezechilibrul între factorii producției. În marele cântar al forțelor, greutatea se situează pe planul celor mulți, care zilnic se sporesc, față de cei puțini care se concentrează pe tot globul în trusturi și carteluri, până la monopolul mijloacelor mari de producție. Un creier disciplinat, secondat de inimă, din care n-a pierit cu totul dragostea de neam și compătimirea suferințelor aproapelui, văzând această mișcare în cumpăna frământărilor, trage consecința asupra procesului de evoluție și se angajează pe planul celor mulți. (Interviu acordat de Petru Groza ziarului Adevărul, 1937, apud. Ioan Scurtu, *Portrete politice*)

1. Explicați un motiv pentru care Legea rurală, adoptată în timpul domniei lui Cuza, a contribuit, în timp, la construcția democrației în România. (1)

2. Explicați un motiv pentru care Cuza a fost numit „Părintele cel binevoitor și slobozitorul neamului țărănesc.” (2)

3. Argumentați că faptele „nepieritoare” ale lui Cuza au constituit fundamentul construirii democrației românești. (4)

4. Explicați o cauză a disfuncționalității democrației românești, indicată de sursa (5).

5. Descoperiți două diferențe între alegerile de dinainte și după cel de-al Doilea Război Mondial datorate introducerii votului universal. (7)

6. Găsiți un adjectiv pentru a caracteriza alegerile din România interbelică. (6)

7. Analizând sursele (8), (9), prezentați o altă caracteristică a democrației românești interbelice.

8. Analizați două argumente pe care le aduce „căpitanul” împotriva sistemului democratic. (10)

9. Organizați clasa în trei grupe: prima care să aprobe argumentele lui C.Z. Codreanu, a doua care să le combată și a treia, de neutri. În urma dezbaterii,

neutrii să decidă cine a adus argumentele cele mai potrivite.

10. Pornind de la sursa (12), argumentați că în spatele hotărârilor luate de Partidul Comunist din România se afla o putere străină.

11. Ce simbolizează elementele de pe sigla Partidului Comunist? (14)

12. Ce implicație a avut Rezoluția adoptată la Congresul al V-lea al Partidului Comunist din 1931? (13)

13. Prezentați contribuția esențială a lui Carol I în stabilizarea vieții politice românești, în opinia lui A.D. Xenopol. (15)

14. Analizați disfuncționalitatea care caracteriza sistemul democratic românesc în timpul lui Carol I. (15)

15. Imaginați-vă că scrieți un articol de presă despre Ion I.C. Brătianu. Realizați o scurtă prezentare a personalității acestuia, utilizând sursa (16).

16. Evaluați impactul asupra evoluției democrației românești a situației descrisă de sursa (17).

17. Explicați opțiunea politică a lui Petru Groza, care, deși posesor al unei imense averi, a aderat la forțele de stânga. Care este opinia voastră în legătură cu sinceritatea declarației lui Petru Groza? (18)

DEMOCRAȚIE VERSUS TOTALITARISM ÎN ROMÂNIA

Construcția democrației în România a fost inițiată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în timpul domniilor lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) și Carol I (1866–1914) prin receptarea modelului occidental. Receptarea acestui model a avut unele caracteristici:

- Democrația în România s-a bazat pe introducerea unei legi fundamentale (Constituția din 1866), una dintre cele mai liberale în Europa acelei epoci. Aceasta marca însemnătatea câtorva instituții fundamentale: Monarhia (ca un factor de echilibru în viața politică și în societate) și Parlamentul (ca for legislativ).

- Societatea românească era rămasă în urmă din punct de vedere economico-social.

- De aici, moravurile turco-fanariote ale clasei politice românești (5); de multe ori, politica s-a

transformat în politicianism, viața politică fiind caracterizată de scandaluri și corupție.

- În ciuda acestui fapt, clasa politică românească s-a adaptat jocului politic, care nu a cunoscut tensiuni prea puternice, cum ar fi asasinările politice cu o singură excepție, moartea lui Barbu Catargiu, șeful cel dintâi guvern al României, în 1862.

- Astfel, în viața politică înainte de Primul Război Mondial se întâlnește alternanța la putere între cele două partide principale – cel liberal și cel conservator („rotativa guvernamentală”). Liberalii reprezentau interesele burgheziei românești în formare, în timp ce conservatorii erau partidul marilor proprietari.

- La începuturile ei, democrația românească a fost dominată de câteva personalități puternice: Alexandru Ioan Cuza (inițiatorul unor reforme decisive care au condus la apariția statului modern),

Carol I (cel care a încercat să introducă în viața noastră politică rigoarea și seriozitatea occidentală), Ion C. Brătianu – cu o lungă guvernare în calitate de prim-ministru.

- O caracteristică a democrației românești era aceea că regele desemna guvernul, apoi era dizolvat Parlamentul. Se organizau alegeri parlamentare, care dădeau câștig de cauză guvernului. În acest mod, în loc ca guvernul să fie expresia Parlamentului, se petrecea invers, puterea legislativă era emanație a executivului.

- Democrația românească era limitată de participarea redusă a cetățenilor la viața politică. Cea mai mare parte a populației, cu un nivel de viață și de civilizație scăzut (țărănimea și categoriile sărace de la orașe), nu avea acces la rezolvarea problemelor statului, datorită sistemului de vot cenșitar (7). Necesitatea introducerii votului universal a fost prevăzută în programul social-democraților români (care au format un partid muncitoresc în 1893) și al liberalilor (în 1913).

- În ciuda imperfecțiunilor, societatea românească a făcut progrese în perioada de dinaintea Primului Război Mondial, pe plan economic, social, politic și cultural. România a făcut pași spectaculoși pe drumul modernizării.

Democrația românească interbelică. Statul național român, apărut în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a fost desăvârșit în 1918 prin unirea cu Basarabia, Bucovina și Transilvania (26). Elementul fundamental pe care s-a sprijinit democrația românească în perioada interbelică a fost Constituția din 1923. Aceasta consacra hotărârile luate de poporul român în anul 1918 și definea statul român drept „stat național unitar și indivizibil”, în care toți cetățenii sunt egali în drepturi.

Democrația românească a cunoscut o evoluție firească în urma introducerii votului universal (1918). De o mare însemnătate pentru viitorul României Mari era rezolvarea problemei agrare în spiritul hotărârilor luate de guvern și parlament în 1917. De aceea, legislația privind reforma agrară (1918–1921), prin care se împrăștiară țărani, a cuprins întreg teritoriul țării, cu menținerea unor elemente particulare în funcție de situația fiecărei provincii. Reforma electorală și reforma agrară au influențat decisiv viața politică.

- Partidul Național Liberal și-a păstrat forța în viața politică, în timp ce Partidul Conservator și-a pierdut orice influență.

- Au apărut noi partide politice. Dintre acestea, cea mai mare influență a avut-o Partidul Țărănesc (1918)

care exprima interesele celei mai numeroase categorii sociale, țărănimea.

- Partidele politice își extindeau activitatea la scara întregii țări, iar liderii din provinciile recent alipite se afirmă în viața politică a României Mari. Se realizau fuziuni între formațiunile politice din Vechiul Regat și din celelalte provincii. Cea mai semnificativă a fost cea dintre Partidul Național din Transilvania și Partidul Țărănesc din Vechiul Regat (1926), în urma căreia a luat naștere cea de a doua forță politică importantă, Partidul Național Țărănesc.

- Au apărut partide ale minorităților naționale (maghiară, germană, evreiască etc).

- Instituția monarhică a avut un important rol integrator, în special prin funcția de simbol al unității tuturor românilor. Dacă regele Ferdinand I (1914–1927) a înțeles să nu-și depășească atribuțiile stabilite prin constituție, fiul acestuia a minat democrația românească, în efortul de a-și impune propria guvernare personală (1938).

- S-a menținut vechea practică prin care regele numea guvernul, apoi Parlamentul era dizolvat și se organizau alegeri care erau câștigate de guvern. În același timp, clasa politică nu s-a dezbărat de vechea mentalitate de sorginte turco-fanariotă. Politicianismul clasei politice s-a manifestat prin demagogie, nereguli în organizarea și desfășurarea alegerilor (6), corupție și venalitate (8), (9). În consecință, au apărut partide cu ideologii totalitare, iar regele Carol al II-lea a putut să-și impună guvernarea personală în 1938.

De remarcat, totuși, că în răsăritul Europei, cu excepția Cehoslovaciei, toate celelalte state aveau regimuri autoritare sau dictatoriale. Eșecul democrației românești, în deceniul al IV-lea al secolului trecut, s-a datorat și schimbării situației internaționale, în special după venirea lui Hitler la putere (1933).

Ideologia totalitară în România. S-au constituit și partide extremiste: *Partidul Comunist din România* (1921) și *Legiunea Arhanghelului Mihail* (1927).

În România, extremismul de dreapta a fost reprezentat, după Primul Război Mondial, de oameni politici precum A.C. Cuza, care a înființat Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C, 1923). Această organizație viza eliminarea evreilor din viața economică și socială a României. Unul dintre liderii L.A.N.C a fost Corneliu Zelea Codreanu (11), care, nemulțumit de metodele considerate prea puțin energice ale lui A.C. Cuza, a înființat în 1927 Legiunea Arhanghelului Mihail. Membrii Legiunii își spuneau legionari, aveau uniforme de culoare verde, umblau înarmați, iar conducătorul lor, Corneliu Zelea Codreanu, își zicea „căpitan”. Legionarii au încercat

să se impună în viața politică a țării prin afișarea naționalismului, atașamentul față de Biserica ortodoxă, discursul antidemocratic și antisemit. La sfârșitul anilor '20 ai secolului trecut mulți oameni, în special tineri, erau dezamăgiți de spectacolul vieții politice românești, pe care o considerau dominată de minciună și corupție. În ciuda acestui fapt, formațiunea condusă de C.Z. Codreanu n-a izbutit să se impună, atrăgând un număr redus de adepți. În 1930 a luat naștere Garda de Fier, care a funcționat ca secție politică a Legiunii Arhanghelului Mihail. La sfârșitul aceluiași an era alcătuit programul Gărzii de Fier, ce cuprindea o critică aspră a situației economice, sociale și politice din România (9). Răspunderea pentru această situație o aveau, în concepția legionarilor, partidele politice și sistemul democratic bazat pe Constituția din 1923 (10). Contrastul dintre atitudinea politicianilor români, care urmăreau doar propriile interese, și hotărârea de care dădeau dovadă legionarii în promovarea unor valori naționale, a convins pe o serie de intelectuali (Mircea Eliade, Nae Ionescu, Emil Cioran și alții) să adere la mișcarea legionară. Publicații, precum *Buna Vestire*, *Sfarmă Piatră*, *Axa* și altele au căutat să impună ideologia legionară. Aceasta consta într-un amestec eterogen, în care se întâlneau idei naționaliste, mistice, antisemite, antidemocratice și în care se făcea apel la violență și intoleranță. În politica externă legionarii se orientau către alianța cu statele totalitare din vestul Europei, Germania și Italia.

Partidul Comunist din România a luat naștere în 1921. Înființarea unui partid comunist se înscria într-un proces care avea loc în întreaga Europă. În România exista un partid socialist care s-a transformat în partid comunist în mai 1921. Cu același prilej, noul partid comunist a aderat la Internaționala a III-a (Comunistă), devenind o agentură a Uniunii Sovietice în România (12). Ideologia noului partid nega posibilitatea dezvoltării României în cadrul democratic. Comuniștii apreciau că România este o țară capitalistă slab dezvoltată, în care agricultura este principala ramură a economiei. Comuniștii considerau că sistemul capitalist împiedică dezvoltarea în țara noastră și conduce la un nivel scăzut de viață și civilizație al poporului. La Congresul al V-lea al partidului comunist se aprecia că România se află în stadiul de desăvârșire al „revoluției burghezo-democratice” care va fi realizată de clasa muncitoare (proletariat) împotriva burgheziei. Victoria acestei revoluții va conduce la instaurarea dictaturii proletariatului și la distrugerea societății burgheze. Apartenența comuniștilor la Internaționala

Comunistă a determinat sciziunea mișcării socialiste și la slăbirea acesteia, deoarece acei socialiști care nu au fost de acord cu aderarea la Internaționala a III-a au părăsit partidul.

Întrucât partidul comunist milita pentru dezmembrarea României, în numele recunoașterii drepturilor minorităților la autodeterminare (13), a fost scos în afara legii în anul 1924. Numărul de membri ai partidului a scăzut continuu, iar influența sa în rândurile cetățenilor a fost foarte slabă.

Partidul Comunist din România (14) a reintrat în viața politică românească la 23 august 1944, când România s-a alăturat Națiunilor Unite la războiul împotriva Germaniei hitleriste. Până în anul 1947, comuniștii au preluat, cu sprijinul armatei sovietice, întreaga putere, instaurând un regim totalitar, în care au fost puse în practică tezele „luptei de clasă” și „dictaturii proletariatului” (în realitate dictatura unei singure persoane).

Oameni, fapte și idei

Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) a fost una din marile personalități ale istoriei României. Este nu numai domnul Unirii, ci și inițiatorul reformelor care au propulsat România în epoca modernă a dezvoltării sale: Legea rurală (1864) (1), Legea Instrucțiunii publice (1864), Legea comunală, Legea contabilității publice, Legea Curții de Conturi, Legea Camerelor de Comerț, Legea secularizării averilor mănăstirești (1863) etc. A introdus sistemul metric, iar Biserica Ortodoxă Română a devenit autocefală. A dat dovadă de mare patriotism și de înțelegere a interesului național. Pentru a-și promova reformele (în special cea rurală) a utilizat metoda loviturii de stat, în urma căreia a obținut puteri extinse spre a înfrânge rezistența marilor proprietari care se opuneau expropriării

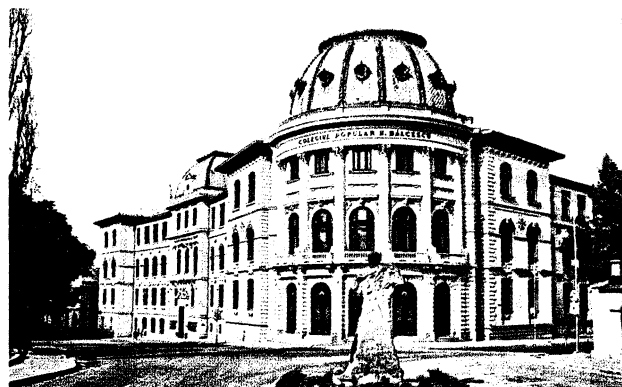

**19. Alexandru
Ioan Cuza**
(1859 – 1866)

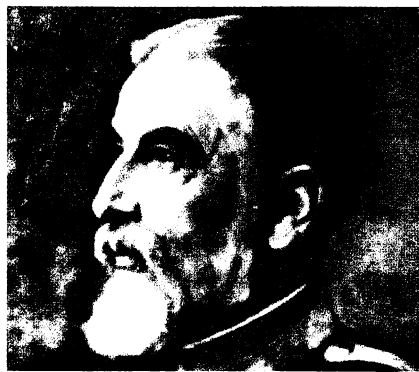
moșiilor lor (2 mai 1864). Legea rurală a fost cea mai importantă în efortul de a democratiza societatea românească, deoarece încerca să-l transforme pe țaran (3) dintr-un om neavând niciun drept, într-un cetățean; astfel, legea împroprietărea aproximativ 500 000 de țărani cu peste 2 milioane de hectare de teren, dar în același timp desființa toate obligațiile medievale pe care țaranul le avea față de proprietar (1). O altă lege importantă pentru democrația aflată în proces de formare a fost cea a instrucțiunii publice, întrucât participarea cetățenilor la luarea deciziilor în societate se poate face cu oameni știutori de carte: legea stabilea că învățământul primar este gratuit și obligatoriu. Au fost înființate și primele instituții moderne de învățământ superior la Iași (1860) și București (1864).

Nu toate lucrurile au mers bine în domnia lui. Corupția a fost un flagel de care au fost atinși în special oamenii din jurul său. Au existat mișcări sociale, uneori violente, împotriva guvernării sale (la Craiova sau la Ploiești). Cu toate acestea, a fost foarte popular în rândul oamenilor (2), pentru că aceștia au simțit că activitatea domnului a fost benefică pentru națiune. Așa se explică numărul mare de povești și legende care circulă pe seama lui și care demonstrează că a fost unul dintre cei mai iubiți șefi de stat ai românilor.

Carol I, (21) domn al României (1866–1881), rege al României (1881-1914). Era de origine germană, fiind membru al unei ramuri din dinastia Hohenzollern. A fost adus ca domn al României după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza. În mare măsură, domnia lui Carol I a fost o continuare a celei a lui

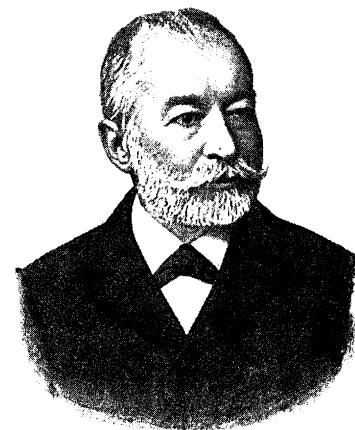
20. Colegiul Național „Carol I” din Craiova, școală cu o mare tradiție, a primit numele primului rege al României încă în timpul domniei acestuia. În timpul domniei lui Carol I, învățământul românesc a făcut progrese remarcabile datorită activității ministrului Spiru Haret.

21. Carol I, principe al României (1866–1881) și apoi rege al României (1881–1914)

Cuza. S-a continuat efortul de modernizare economică, socială și politică a țării. Viața politică s-a desfășurat pe baza unei dinte cele mai avansate constituții ale epocii, pe care domnul a promulgat-o în 1866. În timpul domniei sale, România a obținut independența de stat (1877), recunoscută în 1878. În război a comandat cu mare pricepere armata română, grație pregătirii militare pe care o primise în țara sa natală. În anul 1881, România a fost proclamată regat, iar Carol I a fost încoronat ca rege (coroana era confecționată din oțelul unui tun otoman capturat la Plevna). Carol I s-a străduit să introducă în viața politică românească seriozitatea specifică țării sale de origine, având merite incontestabile în funcționarea în țara noastră a principiilor democratice de origine occidentală (15), în ciuda numeroaselor obstacole (5). A colaborat cu marii oameni politici ai vremii: Lascăr Catargiu, Petre P. Carp, D. A. Sturdza (22) și, în special, Ion C. Brătianu. Deși dorea ca România să se alieze cu Germania în momentul începutului Primului Război Mondial, s-a plecat în fața dorinței celei mai

22. Dimitrie A. Sturdza (1833–1914), om de cultură și om politic liberal. În mai multe rânduri prim-ministru, a exercitat și funcția de președinte al Academiei Române (1882–1884).

23. Ion C. Brătianu (1821-1891), unul dintre constructorii democrației românești, tatăl lui Ion I. C. Brătianu. Ion C. Brătianu a participat la toate marile evenimente ale istoriei românilor în secolul al XIX-lea.

mari părți a oamenilor politici, care au optat pentru neutralitate. Saltul făcut de România în lunga sa domnie a fost impresionant. (20), (21)

Ion I. C. Brătianu (1864–1927) făcea parte din vestita familie a Brătienilor, care a jucat un rol foarte important în istoria românilor. Tatăl său, Ion C. Brătianu a participat, în calitate de actor principal, la marile evenimente care au marcat constituirea României moderne: Revoluția de la 1848, Unirea de la 1859, Războiul de Independență (1877–1878). Acest ilustru tată s-a preocupat de educația fiului său, care a îmbrățișat profesia de inginer, pe care a slujit-o un timp cu talent și competență (avându-l ca șef pe Anghel Saligny, autorul vestitului pod de peste Dunăre de la Cernavodă). Ion I. C. (Ionel) Brătianu a adus un suflu nou în viața Partidului Național Liberal, al cărui șef a ajuns în 1909. A fost un lider de partid care a impus prin calități de excepție. (16). Conștient fiind de disfuncționalitățile sistemului politic românesc, puse în evidență de răscoala țărănească din 1907, el a inițiat o schimbare fundamentală în programul liberal, și anume înscrierea în acesta a reformei agrare și celei electorale (1913). În calitate de prim-ministru al României în timpul Primului Război Mondial a contribuit la luarea deciziei prin care România se alătură Antantei (1916). După terminarea războiului, a participat la tratativele de pace care recunoșteau Marea Unire de la 1918. În calitate de prim-ministru al unui guvern liberal, Ionel Brătianu a avut un rol determinant în adoptarea Constituției de la 1923, un pas considerabil în perfecționarea democrației românești interbelice. În perioada de după Primul Război Mondial, grație calităților personale,

culturii și influenței asupra regelui Ferdinand, a dominat viața politică românească până la moartea sa neașteptată (1927).

Iuliu Maniu (1873–1953) s-a născut în Transilvania. A urmat studii la Cluj, Budapesta și Viena și a devenit doctor în drept. De tânăr a activat în cadrul Partidului Național Român, acționând în sprijinul memorandumelor (1892). A ajuns vicepreședinte al Partidului Național Român (1904). Fiind mobilizat în armata austro-ungară în timpul Primului Război Mondial, la sfârșitul acestuia, practic a preluat, în fruntea soldaților români pe care îi comanda, controlul asupra capitalei imperiale, Viena, unde a restabilit ordinea. Iuliu Maniu a fost una dintre personalitățile cu un rol decisiv în marele act de la 1 Decembrie 1918, prin care românii din Transilvania se uneau cu Patria. În calitate de om politic al României Mari, „Iuliu Maniu s-a pronunțat și a acționat pentru consolidarea statului național unitar român, pentru un regim democratic, întemeiat pe respectul legii, pe un parlamentarism nefalsificat, pentru dreptate socială și moralitate în viața publică și privată.” (Ioan Scurtu, *Portrete politice*). În 1919 a devenit conducătorul Partidului Național, care pentru a-și extinde influența la scara întregii țări, a fuzionat în 1926 cu Partidul Țărănesc, eveniment în urma căruia a luat naștere al doilea mare partid al României, cel Național-Țărănesc. A ocupat în mai multe rânduri funcția de prim ministru în fruntea unui guvern național-țărănesc. Împrejurările în care acest guvern a funcționat nu erau favorabile datorită crizei economice (1929–1933). Atitudinea dură a guvernului în fața mișcărilor revendicative (greva minerilor de la Lupeni din 1929 a fost reprimată cu prețul morții a 22 de greviști) a scăzut popularitatea lui Iuliu Maniu. În anii '30 ai secolului trecut, Iuliu Maniu a fost cel mai important adversar al încercărilor regelui Carol al II-lea de a

24. Petru Groza, o personalitate controversată.

25. Celula de la Sighet în care a murit Iuliu Maniu (1953).

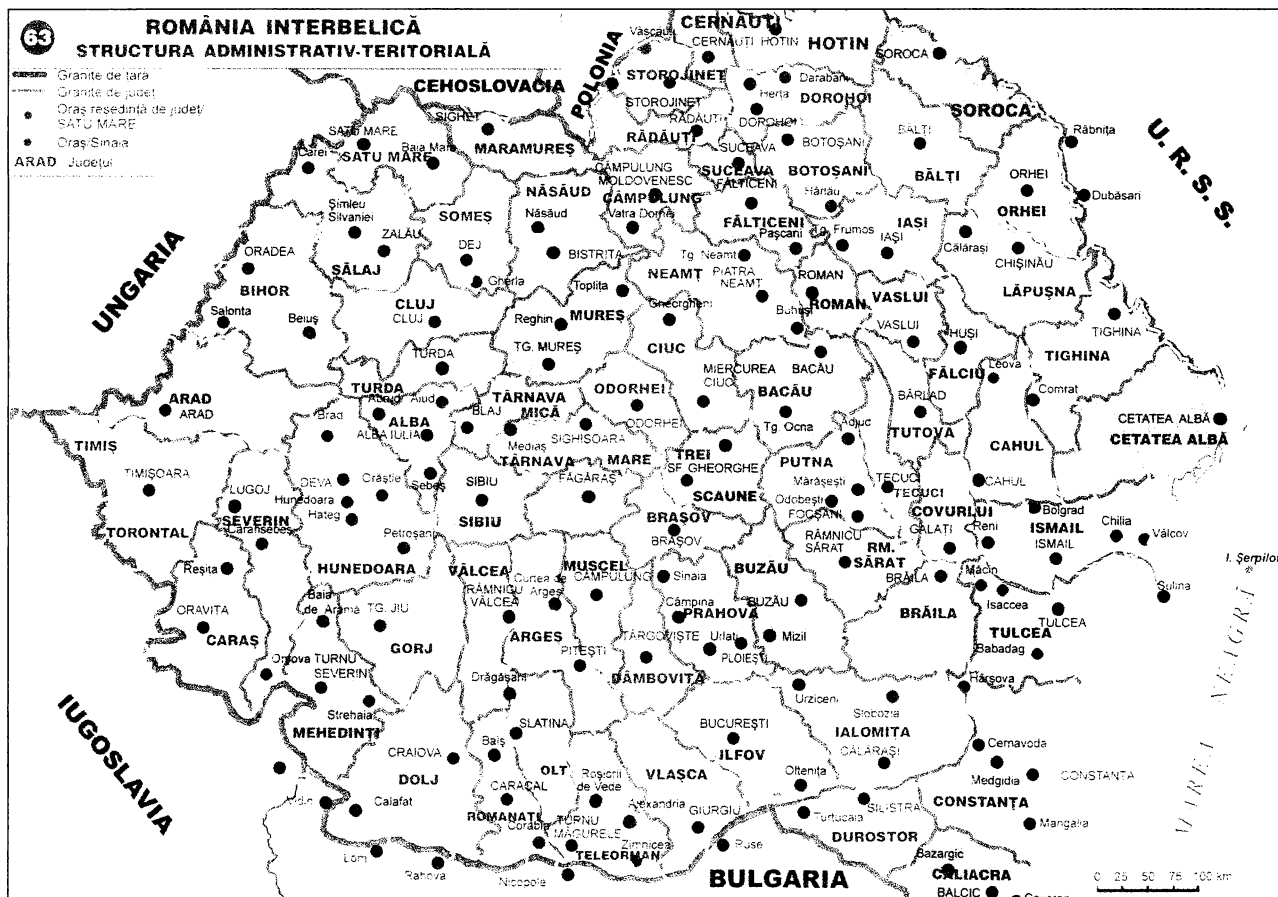
impune un regim de autoritate monarhică, dar nu a putut împiedica realizarea acestuia (1938). A acționat pentru apărarea integrității teritoriale a României în vara anului 1940, când România a pierdut, într-o conjunctură externă defavorabilă, Basarabia, Transilvania de Nord-Vest și Dobrogea de Sud. Iuliu Maniu considera că regele Carol al II-lea este responsabil pentru aceste pierderi teritoriale, în consecință a sprijinit venirea la putere a generalului Ion Antonescu (1940). A protestat energic împotriva crimelor săvârșite de legionari (asasinarea marelui istoric Nicolae Iorga și a economistului Virgil Madgearu în noiembrie 1940). Când România a intrat în războiul antisovietic, Iuliu Maniu a avut o atitudine de respingere a continuării operațiunilor militare dincolo de Nistru. În mai multe memorii adresate lui Ion Antonescu, Iuliu Maniu a protestat împotriva încălcării drepturilor și libertăților cetățenești impuse de conducerea generalului. În situația în care era clar că Germania și aliații săi au pierdut războiul, Iuliu Maniu a participat la actul de la 23 august 1944, prin care Ion Antonescu a fost înlăturat de la putere și România s-a alăturat Națiunilor Unite în războiul împotriva Germaniei naziste. După 23 august 1944, Iuliu Maniu a fost cel mai consecvent partizan al apărării democrației, amenințată de prezența trupelor sovietice pe teritoriul României și de creșterea influenței partidului comunist. El a încercat să împiedice instaurarea dictaturii comuniste, contând pe sprijinul puterilor occidentale, Statele Unite și Marea Britanie. El nu a înțeles însă că soarta României era decisă de înțelegerile anterioare ale Statelor Unite, Marii Britanii și Uniunii Sovietice, care plasau România în sfera de influență sovietică. În urma unei înscenări, în 1947, principalii lideri ai P.N.Ț. au fost arestați, partidul dizolvat, iar Iuliu Maniu a fost condamnat,

într-un simulacru de proces, de către autoritățile comuniste la închisoare pe viață. S-a stins din viață în închisoarea de la Sighet, la vârsta de 80 de ani (25).

Petru Groza (1884–1958), transilvănean de origine, a urmat studii de drept la Universitatea din Budapesta, unde a obținut titlul de doctor în drept. S-a înscris în partidul care apăra drepturile românilor din Transilvania, aflată în componența Imperiului Austro-Ungar. Petru Groza (24) a participat la marea adunare de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918. A făcut parte din Partidul Poporului condus de generalul Alexandru Averescu și a îndeplinit funcții în mai multe guverne în anii '20 ai secolului al XX-lea. Era foarte bogat, membru în consiliul de administrație a zeci de firme, mare proprietar funciar etc. S-a retras din guvern și a devenit, spre surprinderea generală, liderul unei formațiuni politice minore, *Frontul Plugarilor*. În anii '30 ai secolului al XX-lea a sprijinit financiar Partidul Comunist sau organizații legale aflate sub influența acestuia (18). A protestat împotriva Dictatului de la Viena (1940) și a fost favorabil adoptării unei politici de rezistență. Fiind cunoscut pentru legăturile cu comuniștii, a fost arestat în timpul războiului pe care România îl purta cu Uniunea Sovietică, dar a fost eliberat la intervenția lui Ion Antonescu. După 23 august 1944 a colaborat permanent cu comuniștii. Formațiunea sa politică, *Frontul Plugarilor*, a făcut parte din alianțele patronate de comuniști (*Frontul Național Democrat* și *Blocul Partidelor Democratice*). Sub presiunea trimisului sovietic, A.I. Vișinski, regele Mihai I l-a numit prim-ministru al celui dintâi guvern controlat de comuniști (6 martie 1945). La scurtă vreme, nord-vestul Transilvaniei (teritoriu anexat de Ungaria în urma Dictatului de la Viena și aflat în administrarea Uniunii Sovietice) a fost din nou alipit României (13 martie 1945). Guvernul lui Petru Groza a fost inițiatorul reformei agrare (23 martie 1945) prin care peste 900 000 de familii de țărani erau împroprietăriți cu circa 1,5 milioane de hectare de pământ. În același timp, însă, guvernul prezidat de Petru Groza era un instrument prin care comuniștii, sprijiniți de sovietici, și-au impus puterea. Petru Groza a respins cererea regelui Mihai I prin care îi solicita președinția unui guvern democratic, recunoscut de marile puteri (august 1945). În aceste condiții, regele a intrat în „grevă”, nesemnând actele trimise de guvern (august 1945 – ianuarie 1946). Petru Groza, în urma unei vizite la Moscova (septembrie 1945), s-a asigurat de sprijinul Uniunii Sovietice. În timpul acestei vizite, a făcut o bună impresie lui Stalin datorită farmecului personal, culturii vaste, talentului de a spune

anecdote. Greva regală a încetat în urma cooptării în guvern a unui membru al PNL și a unui membru al PNT. Deși aliat al comuniștilor, Petru Groza a căutat să mențină o oarecare independență, lucru care cu greu se putea realiza. În perioada guvernării sale, în urma „procesului mării trădări naționale”, Ion Antonescu, împreună cu colaboratorii săi, a fost condamnat la moarte (1946). Partidul Național Țărănesc a fost dizolvat, iar conducătorii săi au fost condamnați la ani grei de închisoare. Guvernul condus de Petru Groza a câștigat alegerile din noiembrie 1946 în urma falsificării rezultatelor votului (17). Deși regele Mihai a fost sfătuit de Iuliu Maniu să nu participe la ședința de deschidere a Parlamentului, acesta a citit mesajul prin care recunoștea legalitatea alegerilor. Independența în luarea deciziilor de către primul-ministru a fost progresiv redusă, mai ales după cooptarea în guvern a unor comuniști apropiați de interesele Moscovei (Ana Pauker, Vasile Luca). A participat la acțiunea prin care regele Mihai a abdicat (30 decembrie 1947). În anii

următori, a avut o contribuție mult diminuată la luarea deciziilor (care erau discutate numai de conducerea partidului comunist), mai ales după ce toate partidele politice (cu excepția celui comunist), între care Frontul Plugarilor, au fost dizolvate. Guvernul condus de Petru Groza a girat toate acțiunile prin care regimul comunist a încălcat drepturile și libertățile cetățenești (dreptul la proprietate prin naționalizare și colectivizare, distrugerea morală și fizică a elitei politice și culturale din perioada interbelică etc), fără ca primul-ministru să intervină. După ce Gheorghe Gheorghiu Dej (liderul partidului comunist, numit după absorbția social-democraților Partidul Muncitoresc Român) a devenit prim-ministru în 1952, Petru Groza a ocupat funcția de președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale. În această calitate, a acționat în sprijinul unor intelectuali persecutați de regimul comunist: Constantin C. Giurescu, Tudor Arghezi, Onisifor Ghibu etc. Deși regimul comunist se declara ateu, Petru Groza a păstrat legăturile cu Biserica Ortodoxă Română.

26. Harta României interbelice

Constituțiile României

COMPETENȚE:

- 1.1. Construirea unor explicații și argumente intra- și multidisciplinare cu privire la evenimente și procese istorice.
- 2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.
- 4.2. Integrarea cunoștințelor obținute în medii non-formale de învățare în analiza fenomenelor istorice studiate.
- 4.4. Realizarea de conexiuni între informațiile oferite de sursele istorice și contextul vieții cotidiene.

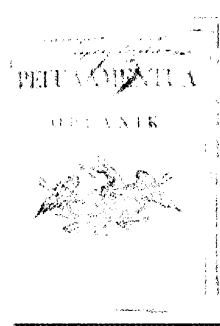
Izvoare

1. O primă perioadă, cea de așezare a instituțiilor constituționale în țara noastră, precedată de lucrările Adunărilor Ad-Hoc, are ca punct de plecare Unirea Principatelor la 24 ianuarie 1859 și ca punct final Constituțiunea din 1 iulie 1866.

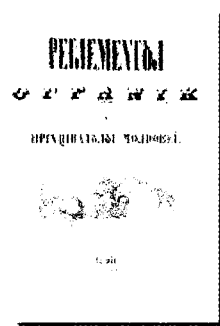
O a doua perioadă, care începe cu Constituțiunea din 1 iulie 1866 și se încheie cu lovitura de stat a lui Carol al II-lea de la 20 februarie 1938, este perioada deplinei continuități constituționale a României. Ea coincide din punct de vedere istoric, cu marile realizări politice, Independența națională la 10 mai 1877 și Întregirea neamului la 1 decembrie 1918, și totodată cu atingerea maximei dezvoltări economice, sociale și culturale.

A treia perioadă, cea mai frământată din punct de vedere politic, cu dese schimbări politice structurale, s-ar putea numi „perioada loviturilor de stat”. Ea debutează cu lovitura de stat al lui Carol al II-lea, la 20 februarie 1938, și se încheie cu lovitura de stat din 30 decembrie 1947. E perioada marilor dezastre naționale.

A patra perioadă, cea mai întunecată din istoria României, începe cu acea nefastă lovitură de stat de la 30 decembrie 1947 și se încheie cu Revoluția Română din 16–22 decembrie 1989. (Eleodor Focșăneanu, *Istoria constituțională a României 1859–1991*)

2. Regulamentul Organic – Țara Românească –

Regulamentul Organic – Moldova –

3. Art. 371. Începutul, religia, obiceiurile și cea de un fel limbă a sălășluitorilor într-aceste două Prințipaturi, precum și cele deopotrivă trebuințe, sunt îndestule elementuri de o mai aproape a lor unire, care până acum s-au fost poprit și s-au zăbovit; numai după împrejurări întâmplătoare și cele urmate după dânsese bunile dobândiri și urmările folositoare ce ar ordrazli dintr-o apropiere a acestor doua popule nu pot fi supuse la nici o îndoială; începuturile, dar, s-au așezat într-acest regulament prin cea de un fel de clădire a temeiurilor administrative în amândouă țările. (*Culegere de texte pentru istoria României*, Editura Didactică și Pedagogică, 1977 – *Regulamentul Organic despre unitatea Principatelor Române*)

4. Înfrângerea Rusiei în războiul Crimeii este urmată de Congresul de pace de la Paris (1856), în centrul căruia stă tocmai statutul Principatelor. Acestea trec sub garanția marilor puteri europene, Rusia pierzându-și statutul de protector. Sudul Basarabiei este redat Moldovei, nu de dragul reîntregirii ei, ci pentru a-i îndepărta pe ruși de gurile Dunării. Dunărea trece sub controlul unei Comisii Europene. Se pune astfel o oarecare ordine în zonă. Problema rămânea însă ce se va întâmpla cu Principatele. Franța agreea soluția unirii, prin care s-ar fi creat un stat-tampon între Rusia și Turcia, și nu mai puțin un post înaintat al influenței franceze în Orient. Anglia miza însă pe integritatea Imperiului Otoman; un stat românesc putea însemna începutul sfârșitului pentru acesta (prin modelul oferit popoarelor din Balcani) și ruinarea, până la urmă tot în favoarea Rusiei, a echilibrului de putere în Europa Răsăriteană. S-a decis să fie ascultați și românii. Au fost alese în cele două țări „adunări ad-hoc”, reprezentând toate straturile sociale, inclusiv țărănimea (1857). Răspunsul lor, adoptat aproape în unanimitate, a fost fără echivoc: românii cereau unirea într-un singur stat cu numele de România și principe străin dintr-o familie domnitoare europeană. Principele străin ar fi pus capăt rivalităților interne pentru tron, conferind țării și un plus de prestigiu. (Lucian Boia, *România. Țara de frontieră a Europei*)

6. Art. 3. Puterile publice vor fi încredințate în fiecare principat unui hospodar și unei adunări electivă acționând, în cazurile prevăzute de prezenta convenție, cu concursul unei comisii centrale comune celor două principate.

Art. 4. Puterea executivă va fi exercitată de către hospodar.

Art. 5. Puterea legislativă va fi exercitată în mod colectiv, de către hospodar, adunare și comisia centrală.

Art. 6. Legile prezentând un interes special pentru fiecare principat vor fi pregătite de către hospodar și votate de către adunare.

Legile prezentând un interes special pentru ambele principate vor fi pregătite de către comisia centrală și supuse votării adunărilor de către hospodari.

Art. 7. Puterea judecătorească, exercitată în numele hospodarului, va fi încredințată magistraților numiți de el, fără ca nimeni să se poată sustrage judecătorilor săi naturali.

O lege va determina condițiile de admitere și de înaintare în magistratură, luând ca bază aplicarea în mod progresiv a principiului inamovibilității. (Culegere de texte pentru istoria României, Editura Didactică și Pedagogică 1977, *Statutul celor două țări românești fixat prin Convenția de la Paris, 1858, august 7/19, Paris*)

8. Art.1. Puterile publice sunt încredințate Domnului, unei Adunări ponderatice și Adunării electivă.

Art. 2. Puterea Legiuitoare se exercită colectiv de Domn, de Adunarea ponderatice și de Adunarea electivă.

Art. 3. Domnul are singur inițiativa legilor; el le pregătește cu concursul Consiliului de stat și le supune Adunării electivă și Corpului ponderatoriu, spre votare. (Bogdan Murgescu coordonator, *Istoria României în texte – Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris*)

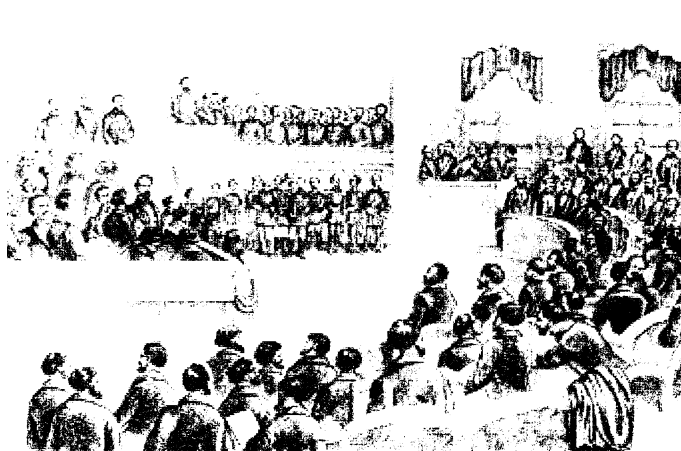
5. Convențiunea de la Paris din 1858 are o importanță excepțională pentru istoria României, nu numai pentru că ea a creat premisele formării statului național român, ci și pentru faptul că a dat acestui stat nou o nouă lege fundamentală după modelul constituțiilor apusene, astfel încât România a fost o democrație parlamentară chiar din momentul apariției sale pe harta Europei ca stat unitar. (Eleodor Focșăneanu, *Istoria constituțională a României 1859–1991*)

7. Guvernul Kogălniceanu arunca în acea atmosferă încordată proiectul de lege rurală. Urmarea era o nouă regrupare a forțelor politice, desfacerea radicalilor de conservatori și configurarea unei alte majorități ostile guvernului. În aceste condiții, la 13 aprilie, Mihail Kogălniceanu primea un vot de blam, dar în locul demisiei, două zile mai târziu, provoca închiderea Adunării electivă, proregată la 2 mai. La acea dată însă, Mihail Kogălniceanu anunța dizolvarea Adunării electivă, înfăptuind lovitura de stat. (Apostol Stan, *Putere politică și democrație în România 1859–1918*)

9. Principalul izvor de inspirație al autorilor ei a fost Constituția belgiană din 1831, atât sub raportul formei, cât și sub cel al conținutului. [...] Totuși, Constituția română din 1866 nu era nici pe departe o imitație a celei belgiene, întrucât autorii ei au ținut seama de condițiile specifice ale României, de pildă, în articolele referitoare la proprietate, învățământ, alegeri și administrație locală.

Se ridică o întrebare fundamentală: era Constituția din 1866 potrivită pentru realitățile sociale ale Principatelor? (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

10. Deschiderea Adunării electivă de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, 29 februarie 1860.

11. Carol I (1866-1914), în timpul domniei căruia a fost adoptată Constituția din 1866.

13. Art.93. Domnul numește și revocă pe Miniștrii săi. El sancționează și promulgă legile. El poate refuza sancțiunea sa. El are dreptul de amnistie în materie politică. Are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale; afară de cea ce se statornicește în privința Miniștrilor. El nu poate suspenda cursul urmăririi sau al judecaterii, nici a interveni prin nici un mod în administrația justiției. El numește sau confirmă în toate funcțiunile publice. El nu poate crea o nouă funcțiune fără o lege specială. El face regulamente necesare pentru executarea legilor fără să poată vreodată modifica sau suspenda legile și nu poate scuti pe nimeni de executarea lor. El este capul puterii armate. El conferă gradele militare în conformitate cu legea. El va conferi decorațiunea română conform unei anume legi. El are dreptul de a bate moneda, conform unei legi speciale. El încheie cu Statele străine Convențiunile necesare pentru comerț, navigație și alte asemenea; însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi supuse puterii legislative și aprobate de ea. (*Constituția din 1866*, Monitorul – Jurnal Oficial al României Nr. 142 din 1/13 Iulie 1866)

12. Art.82. Puterile constituționale ale Domnului sunt ereditare, în linie coborâtoare directă și legitimă a Măriei Sale Principelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor. Coborâtorii Măriei Sale vor fi crescuți în religia ortodoxă a răsăritului. (*Constituția din 1866*, Monitorul – Jurnal Oficial al României Nr. 142 din 1/13 Iulie 1866)

14. Deși contestată vehement în timpul adoptării ei, Constituțiunea din 29 martie 1923 a fost în cele din urmă acceptată în mod unanim și aplicată de toți factorii politici, deoarece contestarea ei nu privea conținutul, ci procedura de adoptare care nu ar fi garantat reprezentarea voinei libere a tuturor membrilor națiunii. Totuși, s-ar părea că procedura urmată era singura posibilă, dată fiind situația politică europeană incertă și agitația provocată de statele vecine revizioniste, ceea ce impunea o ordine constituțională stabilă pe tot cuprinsul țării. (Eleodor Foșăneanu, *Istoria constituțională a României 1859–1991*)

15. Art. 31. Toate puterile Statului emană de la națiune care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așa date în Constituțiunea de față.

Art.32. Puterea legislativă se exercită colectiv de către Domn și reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea deputaților. Orice lege cere învoirea a câtor trei ramuri ale puterii legiuitoare. Nicio lege nu poate fi supusă sancțiunii Domnului decât după ce va fi discutată și votată liber de majoritatea ambelor Adunări.

Art. 35. Puterea executivă este încredințată Domnului, care o exercită în modul regulat prin Constituțiune.

Art.36. Puterea judecătorească se exercită de Curți și Tribunale. Hotărârile și sentințele lor se pronunță în virtutea legii și se execută în numele Domnului.

Art.38. Membrii ambelor Adunări reprezintă națiunea, nu numai județul sau localitatea care i-a numit. (*Constituția din 1866, Monitorul – Jurnalul Oficial al României nr. 142 din iulie 1866*)

17. Art.33 Toate puterile Statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față.

Art.34. Puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și Reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea deputaților. Orice lege cere învoirea a câtor trei ramuri ale puterii legiuitoare. Nicio lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor Adunări.

Art.39. Puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituțiune.

Art.40. Puterea judecătorească se exercită de organele ei. Hotărârile lor se pronunță în virtutea legii și se execută în numele Regelui. (*Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923*)

19. Ea însemna ruperea pactului fundamental existent între națiune și monarhie, pact pe care îl enunțase Carol I în prima sa proclamație, după depunerea jurământului pe Constituțiunea din 1 iulie 1866, revizuită apoi la 29 martie 1923, deoarece, pe de o parte, așa-zisa nouă Constituție nu mai emană de la națiune, ci de la puterea executivă, iar pe de altă parte, pentru că nu s-a respectat modalitatea de revizuire a Constituției, singura care garanta că noile schimbări reprezintă voința națiunii înseși. (Eleodor Focșăneanu, *Istoria constituțională a României 1859–1991*)

22. Art.3. În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român. (Bogdan Murgescu coordonator, *Istoria României în texte – Constituția din 1965*)

16. „Art. 66 Spre a fi eligibil la Adunarea deputaților se cere:

- a) A fi cetățean român;
  - b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice;
  - c) A avea vârsta de douăzeci și cinci ani împliniți;
  - d) A avea domiciliul în România.
- Legea electorală va determina incapacitățile. (*Monitorul Oficial nr. 282. din martie 1923*)

18. Art. 75. Spre a fi eligibil la Senat se cere:

- a) A fi cetățean român;
- b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice;
- c) A avea vârsta de 40 ani împliniți;
- d) A avea domiciliul în România.

Aceste condițiuni, afară de vârstă, se cer și senatorilor de drept.” (*Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923*)

20. Art.1. Republica Populară Română este un Stat popular, unitar, independent și suveran.

Art.3. În Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret. (*Monitorul Oficial Nr. 87 bis din 13 Aprilie 1948*)

21. Art. 1. Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Art. 2. Baza puterii populare în Republica Populară Română este alianța clasei muncitoare cu țărâtimea muncitoare, în care rolul conducător aparține clasei muncitoare. (Bogdan Murgescu coordonator, *Istoria României în texte – Constituția din 1952*)

23. Art. 46. Regele numește și revocă pe Miniștrii Săi.

El are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale, afară de ceea ce se statornicește în privința Miniștrilor.

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau judecării, nici a interveni prin nici un mod în administrarea justiției.

El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o nouă funcțiune fără o lege specială.

El face regulamentele necesare pentru executarea legilor, fără să poată modifica legile și scuti pe cineva de executarea lor.

El poate, în timpul când Adunările Legiuitoare sunt dizolvate și în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privință Decrete cu putere de lege, care urmează a fi supuse Adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată a lor sesiune.

El este Capul Oștirii.

El are dreptul de a declara războiul și de a încheia pacea.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El conferă decorațiunile române.

El acreditează Ambasadorii și Miniștrii Plenipotențari pe lângă Șefii Statelor Străine.

El are dreptul de a bate monedă, conform unei legi speciale.

El încheie, cu Statele Străine, tratatele politice și militare. Convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și altele asemenea de El încheiate, pentru a avea putere de lege în interior trebuie să fie însă supuse Adunărilor Legiuitoare și aprobate de ele.

(*Monitorul Oficial, partea I, nr. 48 din 27 februarie 1938.*)

24. Art.8. (1) Pluralismul în societatea românească este o condiție și o garanție a democrației constituționale. (2) Partidele politice se constituie și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației. (*Constituția din 1991*)

25. Art. 32. Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

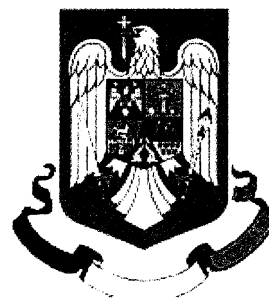
(4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii.

(5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege. (*Constituția din 1991*)

**CONSTITUTIA
ROMÂNIEI**

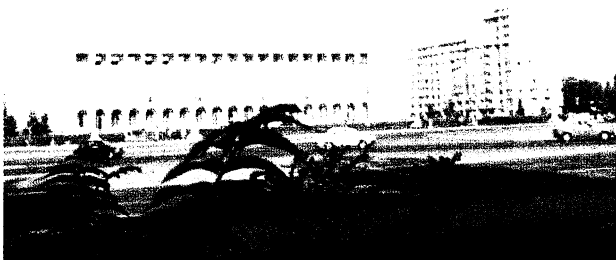
26. Coperta Constituției revizuite a României.

27. Art. 58. Rolul și structura. (1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. (2) Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.

Art. 59. Alegerea Camerelor. (1) Camera Deputaților și Senatul sunt alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, potrivit legii electorale. (3) Numărul deputaților și al senatorilor se stabilește prin legea electorală, în raport cu populația țării. (*Constituția din 1991*)

28. Palatul Parlamentului

30. Sediul Guvernului

29. Art. 80. Rolul Președintelui

(1) Președintele României reprezintă statul Român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării.

(2) Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.

Art. 81 - Alegerea Președintelui (1) Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. (4) Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al României decât pentru cel mult două mandate. Acestea pot fi și succesive. (Constituția din 1991)

31. Art. 101. Rolul și structura. (1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. (2) În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate. (3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică.

Art. 102. Investitura. (1) Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament.

Formare de competențe

1. Identificați cele patru perioade distincte ale evoluției constituționale a României în perioada 1857–1989. (1)

2. Selectați din text trei argumente prin care era justificată necesitatea viitoarei uniri. Aduceți și un argument care să nu fie menționat în text. (3)

3. Explicați contextul adoptării Convenției de la Paris și numiți noul statut juridic al Principatelor. (4)

4. Prezentați distribuția celor trei puteri în stat. (6)

5. Explicați în ce constă importanța adoptării Convenției de la Paris pentru România. (5)

6. Explicați o cauză a conflictului izbucnit în 1864 între puterea executivă și cea legislativă. (7)

7. Utilizați din text o informație prin care să argumentați că prin Statutul Dezvoltător se instaura domnia autoritară. (8)

8. Exprimați o opinie pro/contra afirmației că adoptarea Constituției din 1866 era potrivită realităților sociale din România. Argumentați. (9)

9. Explicați motivul pentru care a fost contestată Constituția din 1923 și motivul pentru care a fost acceptată și aplicată de toți factorii politici. (14)

10. Realizați o comparație între prevederile privind exercitarea puterii judecătorești din Constituția din 1866 și cele din Constituția din 1923. (15), (17)

11. Enumerați condițiile necesare eligibilității deputaților și senatorilor. (16), (18)

12. Comparați prerogativele regale înscrise în Constituțiile din 1866 și 1938. (13), (23)

13. Demonstrați, pornind de la art. 46, că Legea fundamentală din 1938 a fost temeiul juridic al monarhiei autoritare. (23)

14. Exprimați-vă opinia în legătură cu afirmația autorului „Ea însemna ruperea pactului fundamental existent între națiune și monarhie”. (19)

15. Lucrând în perechi, citiți cu atenție sursele (20), (21), (22) și (24) și răspundeți următoarelor cerințe:

- prezentați forma de guvernare introdusă prin Constituția din 1948 și o trăsătură a regimului comunist;

- evidențiați o deosebire între regimul comunist și regimul democratic.

16. Formați cinci grupe și studiați sursele (27)–(31). Un reprezentant al grupei să explice prerogativele principalelor instituții ale statului.

17. În ce mod considerați că prevederile Constituției din 1991 privind dreptul la învățătură vă influențează viața? Exemplificați. (25)

18. Demonstrați caracterul democratic al Constituției postdecembriste. (24), (27)

19. Formați trei grupe și studiați sursele (27), (29), (31). Un reprezentant al grupei să explice prerogativele principalelor instituții ale statului.

20. Prezentați un motiv pentru care considerați că este necesară adoptarea unor acte fundamentale și explicați modul cum influențează acestea dezvoltarea unui stat.

ISTORIA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Până la primele Constituții, în sensul modern al cuvântului (lege fundamentală), actele cu caracter constituțional s-au concretizat în documente care au rămas la stadiul de:

- declarații de principii (*Cererile norodului românesc* în 1821);

- declarații de drepturi (*Proclamația de la Islaz* în 1848);

- proiecte de reformă (*Constituția cărvunilor* din 1822, redactată de Ionică Tăutul, *Osăbitul Act de numirea suveranului românilor* din 1838, redactat de Ion Câmpineanu);

- programe interne (rezoluțiile Adunărilor Ad-hoc din Moldova și Țara Românească din 1857).

Evoluția constituțională a României, de la Unirea Principatelor 1859 până la revoluția română din 1989, a cunoscut patru etape distincte: (1)

1. o etapă de așezare a instituțiilor constituționale (24 ianuarie 1859 – 1 iulie 1866, data când a fost adoptată prima constituție propriu-zisă);

2. o etapă de continuitate a instituțiilor constituționale (1 iulie 1866 – 20 februarie 1938);

3. o etapă de instabilitate constituțională (20 februarie 1938 – 30 decembrie 1947);

4. etapa dictaturii comuniste (30 decembrie 1947 – decembrie 1989).

Regulamentele Organice. În anul 1828 Principatele Dunărene au intrat sub ocupația militară rusă până în anul 1834. Așa cum s-a stabilit prin Tratatul de la Adrianopol, în Principate urmau să fie introduse regulamente privind organizarea internă (2). Textul lor a fost dezbătut la Petersburg, supus aprobării Adunărilor Obștești de la București și Iași și ratificat de Poartă. Aceste prime acte constituționale, puse în aplicare la 1 iulie 1831 în Țara Românească și 1 ianuarie 1832 în Moldova, au pus bazele parlamentarismului în Principate și au prevăzut necesitatea unirii (3).

Convenția de la Paris. Statutul Principatelor a fost adus din nou în discuția Marilor puteri garante (4) care în 1858 au elaborat Convențiunea pentru organizarea definitivă a Principatelor Dunărene ale Moldovei și Valahiei și au pus la baza organizării Principatelor principiul separației puterilor în stat (6), concretizat pentru prima oară în Regulamentele Organice. Principatele erau organizate sub forma unei uniunii sub numele de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei. Singurele puteri constituite comune erau puterea Domnului, impus de Adunările Elective, Comisia Centrală și Înalta Curte de Justiție și Casație, cu sediul la Focșani. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a reușit să transforme uniunea personală

într-o uniune reală, să formeze primul guvern unic și primul Parlament unicameral (5).

Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris.

În anul 1864, a izbucnit un conflict între puterea executivă – domn și guvern, pe de o parte și puterea legislativă pe de altă parte (7). După lovitura de stat din 2 mai 1864, Cuza a organizat un plebiscit în zilele de 10/22 mai și 14/26 mai 1864 prin care este aprobat un nou act constituțional și o nouă lege electorală. Noul act constituțional, introdus cu acordul Porții și Puterilor garante, a menținut principiul separației puterilor în stat, dar a prevăzut modificări esențiale în organizarea legislativului. Cuza a introdus al doilea Corp legislativ, Senatul, numit și Corp Ponderator, punând bazele sistemului bicameral (8, 10).

Constituția din 1866. Este prima constituție internă românească, elaborată de reprezentanții națiunii române aleși prin vot liber și secret. Sub raportul formulărilor constituționale, modelul urmat a fost Constituția belgiană din 1831. (9)

Constituția nu menționa raporturile cu Poarta și cu Puterile garante. Astfel, art. 1 prevedea că „Principalele Unite Române constituie un stat indivizibil sub numele de România”, iar art. 2 arăta că „Teritoriul României este inalienabil”. Limitele statului nu pot fi schimbate sau ratificate decât în virtutea unor legi.

Ca formă de guvernământ, România era o monarhie constituțională ereditară – art. 82 (12), iar prerogativele domnului erau stabilite prin art. 93-95. (13)

Puterile statului erau organizate pe baza a trei principii (15):

1. principiul suveranității naționale (art. 31);
2. principiul separației puterilor (art. 32, 35, 36);
3. principiul guvernării reprezentative (art. 38).

Titlul al II-lea (*Despre drepturile românilor*) prevedea largi drepturi și libertăți cetățenești. O singură interdicție era pusă cetățenilor români, aceea de a nu intra în serviciul altui stat fără autorizația guvernului, sub sancțiunea pierderii cetățeniei române (art. 30). Exista și o discriminare cu privire la acordarea cetățeniei române și a tuturor drepturilor în stat. Astfel, art. 7 stabilea un regim preferențial celor de religie creștină („Numai străinii de rit creștin pot dobândi împământinirea”). În acest mod erau excluși de la exercitarea drepturilor politice evreii și turcii. Constituția din 1866 a fost promulgată de domnitorul Carol I la 30 iunie 1866 și a intrat în vigoare la 1 iulie 1866. Ea a creat cadrul necesar funcționării instituțiilor interne și a rămas în vigoare până în 1923, cu unele modificări.

Modificări constituționale:

1. octombrie 1879 – este modificat art. 7, prin care

era anulată interdicția obținerii cetățeniei române de către cei de altă religie sau confesiune decât cea ortodoxă (în speță, evreii și mulsumanii).

2. iunie 1884 – se introducea noua titulatură, aceea de Regat. A fost redus numărul colegiilor electorale, de la 4 la 3, s-a extins dreptul la vot prin scăderea censului și înlăturarea lui pentru cei ce absolviseră clasele primare.

3. iunie 1917 – sunt votate proiectele de revizuire a Constituției, privind lărgirea dreptului de vot și înfăptuirea reformei agrare.

Constituția din 1923. Constituția a fost votată în Cameră la 26 martie 1923, iar în Senat la 27 martie 1923. Ea a fost promulgată prin Decretul din 28 martie 1923 și publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923. Constituția a fost contestată până la adoptare de Partidul Național Român și Partidul Țărănesc, dar după adoptare a fost acceptată unanim și aplicată de toți factorii politici. (14)

Spre deosebire de Constituția din 1866 în care se accentua caracterul indivizibil al statului, acum se insista asupra caracterului național al statului român: Art. 1 prevedea că „Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil.”

Constituția din 1923 a reprezentat o sinteză între vechea constituție și reformele votate la Iași în 1917, păstrând principiile esențiale stabilite în 1866 care erau la baza organizării puterilor statului (art. 33, 34, 39, 40). (17)

Prin revizuirea din 1917 a art. 57 și art. 67, se stabilește principiul votului universal, egal și direct cu scrutin pe listă. Pentru a fi aleși deputați, candidații trebuiau să îndeplinească condițiile prevăzute în art. 66 (16), iar candidații pentru Senat pe cele prevăzute în art. 75. (18)

Parlamentul ales pe baza votului universal avea rolul principal, „Membrii Adunărilor reprezentând națiunea”(art. 42).

Regele exercita, prin intermediul guvernului, puterea executivă, prerogativele sale rămânând cele stabilite prin Constituția din 1866.

Constituția din 1923 introducea controlul preventiv al constituționalității legilor prin Consiliul Legislativ (art. 76) cât și controlul represiv prin Curtea de Casație și Justiție. În competența puterii judecătorești intrau și actele puterii executive, prin înființarea consiliului administrativ. Inamovibilitatea judecătorilor era introdusă și ea în art. 104.

Constituția din 1923 a perfecționat sistemul de control al respectării libertăților cetățenești și al regimului politic în stat și a consacrat în plan juridic Marea Unire din 1918.

Constituția din 1938. Prin decretul regal nr. 1045 din 27 februarie 1938, regele Carol al II-lea a promulgat noua Constituție. Separația puterilor în stat era în fapt desființată și se producea o concentrare masivă a puterii în mâinile regelui. Puterea legislativă se exercita de Rege prin Reprezentanța Națională, iar puterea executivă era deținută de rege care o exercita prin guvernul său. Inițiativa legislativă era tot de competența Regelui, inițiativa parlamentară era limitată numai la legea de interes obștesc.

Regele putea convoca, închide, dizolva ambele camere ale Adunării sau numai una dintre ele și le putea amâna lucrările.

Puterile constituționale aparțin regelui. Constituția din 1938 a fost temeiul juridic al monarhiei autoritare și a pus capăt continuității constituționale. (23)

Constituțiile comuniste. În perioada regimului comunist au existat trei constituții:

1. Constituția Republicii Populare Române, din 13 aprilie 1948;

2. Constituția Republicii Populare Române, din 24 septembrie 1952;

3. Constituția Republicii Socialiste România din 21 august 1965.

În Constituția din 13 aprilie 1948, prevederile economice prevalau asupra celor politice, fiind instrumentul legal prin care se pregătea trecerea întregii economii sub controlul statului. Astfel, art. 11 prevedea că mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare pot deveni proprietatea statului când interesul general o cere, iar articolul 14 prevedea că atât comerțul intern cât și cel extern trec sub controlul statului, iar art. 15 prevede planificarea economiei naționale. A menținut formal votul universal, egal, direct și secret. (20)

Constituția Republicii Populare Române din 24 septembrie 1952 este constituția prin care se consfințește totala aservire a României față de Uniunea Sovietică. În această Constituție se vorbește pentru prima oară despre proprietatea socialistă (art. 6), care a constituit mijlocul economic de aservire a cetățeanului, precum și de „rolul conducător al partidu-

lui”(art. 86, alin. IV), mijlocul politic de aservire a lui (21).

Marea Adunare Națională a adoptat la 21 august 1965 o nouă constituție, ce proclamă țara noastră „Republica Socialistă România” (art.1), considerând că s-a ajuns la un înalt stadiu de dezvoltare în drumul ei spre comunism, cu o economie socialistă (art. 5), cu o proprietate socialistă (art. 6), ca bază a oricărei proprietăți, și cu monopol asupra comerțului exterior (art. 8). Rolul conducător al partidului comunist este reliefat și mai pregnant, el apărând acum printre principiile călăuzitoare ale Constituției, făcând obiectul unui articol special chiar la începutul ei: „Art. 3. În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.”(22).

Constituțiile comuniste au reprezentat voința unui singur partid, Partidul Comunist Român, care se manifesta prin monopolizarea puterii și proliferarea abuzului.

Constituția din 1991. După evenimentele din decembrie 1989, noua Constituție a fost adoptată de către Adunarea Constituantă la 21 noiembrie 1991, iar la 8 decembrie 1991 românii au fost consultați prin referendum cu privire la noua Constituție adoptată. Forma de guvernământ introdusă este republica, iar pluralismul devine în societatea românească o condiție și o garanție a democrației. Principalele instituții ale republicii sunt:

- Parlamentul, organ reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării (27), (28);

- Președintele, care reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale (29);

- Guvernul care exercită conducerea generală a administrației publice (30), (31).

Această Constituție a fost revizuită în 2003 pentru a pune legea fundamentală în concordanță cu noile realități impuse de viitoarea aderare a României la Uniunea Europeană. Articolele revizuite ale Constituției din 1991 au fost supuse aprobării națiunii prin referendum (18 octombrie 2003).

Dicționar

Adunare Constituantă = adunare formată din reprezentanți aleși de cetățeni pentru a redacta sau modifica Constituția.

Convenție = denumire dată unor tratate internaționale.

Separația puterilor în stat = principiu conform căruia puterea legislativă, executivă și judecătorească trebuie să acționeze independent una față de alta, având dreptul de a se controla reciproc.

Instituții și drepturi cetățenești (studiu de caz)

Izvoare

1. Născut la 20 aprilie 1839, era cel de-al doilea fiu al principelui Karl-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, ramura catolică a familiei Hohenzollern. Tânărul prinț avea relații sus-puse. Tatăl său, care servise ca ministru-prezident al Prusiei în anii 1858–1862, într-o perioadă relativ liberală, înainte de venirea lui Bismarck, i-a dat puțința fiului său să-și formeze relații strânse cu familia regală prusacă, o parte a acelor legături cu Germania care aveau să aibă o influență atât de mare asupra politicii externe a lui Carol. A fost primit, de asemenea, în mod călduros de către Napoleon al III-lea, în timpul lungilor șederi în Franța la începutul anilor '60. Instruit ca militar și bine educat, Carol dăduse dovadă de un bun discernământ politic. Era cunoscut chiar ca un fel de liberal, dar de un liberalism temperat de disciplină și de simțul datoriei. (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

2. Elisabeta I,
regină a României

3. Legea pentru proclamarea ca Regat a României (1881)

1) România ia titlul de Regat, Domnul ei, Carol I, ia, pentru Sine și moștenitorii Săi, titlul de rege al României.

2) Moștenitorul tronului va purta titlul de principe regal.

(Bogdan Murgescu apud Hamangiu, II, p. 545, *Istoria României în texte*)

4. Art. 87. Persoana Regelui este inviolabilă. Miniștrii lui sunt răspunzători. Niciun act al Regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act. (*Constituția din 1923*)

5. Ferdinand I, rege
al României 1914–1927

6. Art. 88: Regele numește și revocă pe miniștrii săi. El sancționează și promulgă legile. El poate refuza sancțiunea sa. El are dreptul de amnistie în materie politică. El este capul puterii armate. El conferă gradele militare în conformitate cu legea. El va conferi decorațiile române conform unei anume legi. El are dreptul de a bate monedă conform unei legi speciale. El încheie cu Statele străine convențiile necesare pentru comerț, navigație și alte asemenea; însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi supuse Puterii legislative și aprobate de ea. (*Constituția din 1923*)

8. Carol a acționat cu rapiditate pentru a-și consolida puterea, eliminând instituțiile sistemului parlamentar. La 20 februarie 1938, a abolit Constituția din 1923, înlocuind-o cu o alta nouă, bazată pe principii corporatiste și concentrând puterea în mâinile Regelui. Constituția a stabilit că funcțiile îndeplinite de partidele politice în vechiul regim parlamentar erau incompatibile cu noua ordine. În consecință, la 30 martie, Carol va decreta dizolvarea tuturor partidelor și grupărilor politice [...]. (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

10. Sistemul parlamentar instituit în 1866 diferea în unele privințe importante de cel asigurat prin Statutul lui Cuza. Izbitoare de la bun început este poziția mai importantă a Legislativului, care a devenit acum un partener aproape egal cu domnitorul în facerea legilor. Potrivit noii Constituții, pentru a căpăta putere de lege, un proiect trebuia aprobat atât de către Legislativ, cât și de către Domnitor. Ambii puteau să inițieze o legislație, cu excepția proiectelor de lege referitoare la veniturile și cheltuielile statului, care trebuiau să-și afle sorginea în Camera Deputaților. Astfel, prerogativele legislative aproape exclusive ale Domnitorului stabilite de Statut au fost reduse substanțial în favoarea reprezentanților electoratului. Legislativul bicameral prevăzut prin Statut a fost menținut, dar noul Senat era acum un organism ales, nu numit, iar funcția sa nu mai era cea de aprobare a constituționalității legilor, ci aceea de a servi ca al doilea organism legislativ, egal Camerei. Legislativul a câștigat, de asemenea, dreptul de a evidenția abuzurile de putere comise de către Executiv și de a interpela miniștrii și chiar de a-i supune unor investigații parlamentare. (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

7. Art. 90: La 15 Octombrie a fiecărui an, Adunarea Deputaților și Senatul se întrunesc fără convocare, dacă Regele nu le-a convocat mai înainte. Durata fiecărei sesiuni este de cinci luni. Regele deschide sesiunea printr-un Mesaj, la care Adunările fac răspunsurile lor. Regele pronunță închiderea sesiunii. El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările. El are dreptul de a dizolva ambele Adunări deodată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni. Regele poate amâna Adunările; oricum, amânarea nu poate depăși termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceeași sesiune fără consimțământul Adunărilor. (*Constituția din 1923*)

9. Partidul Comunist a făcut ultimul pas logic în asigurarea dominației sale asupra țării, forțându-l pe regele Mihai să abdice la 30 decembrie 1947. Proclamarea Republicii Populare Române în aceeași zi a reprezentat punctul culminant al campaniei pentru preluarea puterii. La un nivel, acțiunea a marcat subordonarea țării modelului politic și economic sovietic pe plan intern și intereselor sovietice în relațiile internaționale. La un nivel mai profund, a marcat momentul în care epoca modernă a istoriei României, care începuse odată cu slăbirea legăturilor cu Estul și deschiderea față de Vest, a luat sfârșit. (Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României*)

11. Puterea legiuitoare era ridicată la rangul de for politic determinant. Constituția ei însă era reglementată de o lege electorală care, deși, în principal prevedea pentru bărbați un drept de vot universal, îi preconiza exercitarea în limite diferențiate. În 1866, România avea o populație de 5 milioane de locuitori. La alegerile pentru Camera Deputaților participau însă, pe colegii, doar următorul număr de electori: colegiul I – 3 388, colegiul II – 4 814, colegiul III – 15 382, colegiul IV – 370 000, din care vor vota direct 1 la 50. Primele trei colegii desemnau 118 deputați, iar cel de-al patrulea numai 30. Censul, dar mai ales lipsa de instrucție școlară elementară constituiau praguri de netrecut pentru o participare directă la viața politică a claselor de jos ale societății, cu deosebire a țărănimii. (Apostol Stan, *Putere politică și democrație în România 1859–1918*)

12. Art. 33: Inițiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative. Totuși orice lege relativă la veniturile și cheltuielile Statului sau la contingentul armatei, trebuie să fie votată mai întâi de Adunarea Deputaților.

Art. 113: În fiecare an Adunarea Deputaților încheie socotelile și votează bugetul. Toate veniturile sau cheltuielile Statului trebuiesc trecute în buget și în socoteli. Bugetul se va prezenta, întotdeauna cu un an înainte de punerea lui în aplicare, la Adunarea Deputaților și nu va fi definitiv decât după ce se va vota de dânsa și sancționa de Domn. Dacă bugetul nu se votează în timp util, puterea executivă va îndestula serviciile publice după bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 114: Reglarea definitivă a socotelilor trebuie să fie prezentată Adunării cel mai tardiv în termen de doi ani de la încheierea fiecărui exercițiu. (*Constituția din 1866*)

14. Art. 51: Niciunul din membrii uneia sau celeilalte Adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniile și voturile emise de dânsul în cursul exercitării mandatului său.

Art. 52: Niciun membru al uneia sau celeilalte Adunări, nu poate în timpul sesiunii, să fie nici urmărit, nici arestat în materie de represiune, decât cu autorizația Adunării din care face parte, afară de cazul de vină dovedită. Detenția sau urmărirea unui membru al uneia sau celeilalte Adunări este suspendată în tot timpul sesiunii, dacă Adunarea o cere. (*Constituția din 1866*)

16. Art. 31.

Puterea legislativă se exercită de Rege prin Reprezentarea Națională care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Regele sancționează și promulgă legile.

Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancțiunea.

Nicio lege nu poate fi supusă sancțiunii regale, decât după ce va fi fost discutată și votată de majoritatea ambelor Adunări.

Promulgarea legilor votate de ambele Adunări se va face prin îngrijirea Ministrului de Justiție care este și păstrătorul Marelui Sigiliu al Statului.

Inițiativa legilor este dată Regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al Statului.

Interpretarea legilor cu drept de autoritate se face numai de puterea legiuitoare. Nicio lege, nici un regulament de administrație generală sau comunală nu pot fi îndatoritoare decât după ce se publică în chipul hotărât prin ele. (*Constituția din 1938*)

13. Art. 47: Fiecare din Adunări are dreptul de anchetă.

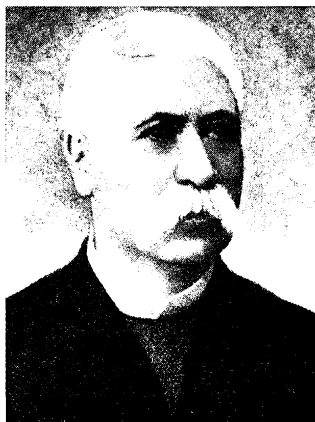
Art. 48: Adunările au dreptul de a amenda și de a despărți în mai multe părți articolele și amendamentele propuse.

Art. 49: Fiecare membru al Adunărilor are dreptul de a adresa Miniștrilor interpelări.

Art. 50: Oricine are dreptul a adresa petiții Adunărilor prin mijlocirea biroului sau a unuia din membrii săi. Fiecare din Adunări are dreptul de a transmite Miniștrilor petiții ce-i sunt adresate. Miniștrii sunt datori a da explicații asupra cuprinsului lor ori de câte ori Adunările ar cere-o. (*Constituția din 1866*)

15. Art. 95: La 15 Noiembrie al fiecărui an, Adunarea Deputaților și Senatul se întrunesc fără convocație, dacă Domnul nu le-au convocat mai înainte. Durata fiecărei sesiuni este de trei luni. La deschiderea sesiunii, Domnul expune printr-un Mesaj starea țării, la care Adunările fac răspunsurile lor. Domnul pronunță închiderea sesiunii. El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările. El are dreptul de a dizolva ambele Adunări deodată sau numai una din ele. Actul de dizolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni. Domnul poate amâna Adunările; oricum, amânarea nu poate exceda termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceiași sesiune fără consimțământul Adunărilor.

(*Constituția din 1866*)

17. Lascăr Catargiu,
prim-ministru al
României

11 mai – 13 mai 1866,
11 martie 1871 –
30 martie 1876,
29 martie –
3 noiembrie 1889,
27 noiembrie 1891 –
3 octombrie 1895.

18. Primul guvern (11 mai – 13 iulie 1866)

Lascăr Catargiu – Președintele Consiliului de Miniștri și Interne;

Petre Mavrogheni – Afacerile Străine;

Ion C. Brătianu – Finanțe;

Ion C. Cantacuzino – Justiție;

Constantin A. Rosetti – Culte și Instrucțiune Publică;

General Ioan Gr. Ghica – Război;

Dimitrie A. Sturdza – Lucrări Publice.

Scopul său, declarat de prim-ministrul în fața Camerei, la 13 mai, a fost acela de a lucra „pentru a asigura drepturile noastre și pentru a susține pe alesul nostru Carol I”. (Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți 1866–1916*).

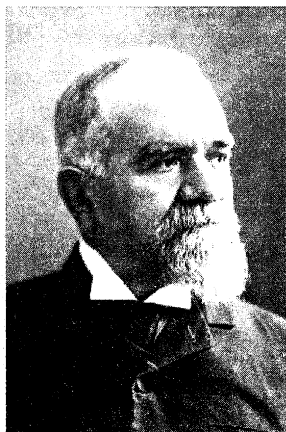
20. **Ion Ghica**, prim-ministru al României

15 iulie 1866 – 21

februarie 1867

18 decembrie 1870 – 11

martie 1871

22. **Titu Maiorescu**,

prim-ministru al

României

28 martie –

14 octombrie 1912

14 octombrie 1912 –

31 decembrie 1913

19. **Ion C. Brătianu**, prim-ministru al României:

24 iulie 1876 – 24 noiembrie 1878

25 noiembrie 1878 – 10 iulie 1879

11 iulie 1879 – 9 aprilie 1881

9 iulie 1881 – 20 martie 1888

21. Art. 98: Fiecare din ambele Adunări, precum și Regele au dreptul de a cere urmărirea miniștrilor și a-i trimite înaintea Înaltei Curți de casație și justiție, care singura, în secțiuni unite, este în drept a-i judeca, afară de cele ce se vor statornici prin legi în ceea ce privește exercițiul părții vatămate și în ceea ce privește crimele și delictele comise de miniștri afară de exercițiul funcției lor.

Punerea sub urmărire a miniștrilor de către Corpurile legiuitoare nu se poate rosti decât prin majoritate de două treimi a membrilor de față.

Instrucțiunea se va face de o comisie a Înaltei Curți de casație, compusă din cinci membri trași la sorți în secțiuni-unite.

Această comisie are și puterea de a califica faptele și de a decide sau nu urmărirea. Acuzarea, înaintea Înaltei Curți de casație și justiție, se va susține prin ministerul public. Legea responsabilității ministeriale determină cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile miniștrilor.

(*Constituția din 1923*)

23. **Ion I.C. Brătianu**,

prim-ministru al României

29 noiembrie 1918 –

12 septembrie 1919

19 ianuarie 1922 –

27 martie 1926

21 iunie –

24 noiembrie 1927

24. Importante consecințe pentru viața politică din România a avut legea electorală din 27 martie 1926, care stabilea un sistem unitar de organizare, desfășurare și înregistrare a rezultatelor alegerilor. Legea prevedea că gruparea care a obținut mai mult de 40% din totalul voturilor pe țară primea 50% din totalul mandatelor în Adunarea Deputaților, cealaltă jumătate împărțindu-se proporțional între listele care au întrunit peste 2% din totalul voturilor pe țară, inclusiv gruparea majoritară. Această lege afecta egalitatea votului, deoarece voturile acordate grupărilor majoritare aveau o putere de desemnare mai mare decât cele ale grupărilor minoritare.

(Ion Mamina și Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți 1916–1938*)

25. Principala diferență dintre cetățenia așa cum este ea concepută în statul-cetate din Grecia antică și în statul național democratic modern privește dimensiunile sau sfera comunității politice. Pentru Aristotel, cetățenia se identifica cu statutul privilegiat al grupului conducător în statul-cetate. În cazul statului democratic modern, la baza cetățeniei stă posibilitatea de a participa la exercitarea puterii politice prin intermediul procesului electoral. Această participare implică, prin urmare, calitatea juridică de membru al unei comunități politice bazate pe statul de drept. Pentru Aristotel, statutul de cetățean era acordat doar celor care participau efectiv la luarea deciziilor și la exercitarea puterii. Astăzi, cetățenia națională a fost extinsă la nivelul întregii societăți. (J.M. Barbalet, *Cetățenia*)

27. Nu toate drepturile, și nici măcar toate drepturile juridice, sunt și drepturi cetățenești. [...] Drepturile cetățenești, ca drepturi ale persoanelor din comunitatea unui stat național vor fi în mod fundamental asigurate de către stat, dar aceasta nu este una lor trăsătură. În general, drepturile implică unele responsabilități pentru cei care le exercită. Dar anumite drepturi reclamă responsabilități din partea celorlalți. Drepturile cetățenești impun anumite restricții autorității suverane a statului. (J.M. Barbalet, *Cetățenia*)

29. 2) Egalitatea drepturilor politice.

- 3) Contribuție generală.
- 8) Libertatea absolută a tiparului.
- 12) Emanciparea mănăstirilor închinate.
- 13) Emanciparea clăcașilor ce se făceau proprietari prin despăgubire.
- 14) Dezrobirea Țiganilor prin despăgubire.
- 16) Instrucție egală și întregă pentru tot românul de amândouă sexele.
- 17) Desființarea rangurilor titulare ce nu au funcții.
- 18) Desființarea pedepsei degradatoare cu bătaia.
- 19) Desființarea atât în faptă cât și în vorbă a pedepsei cu moartea.

(*Proclamația de la Islaz 9 iunie 1848*)

26. Legea minelor, promulgată la 4 iulie 1924, recunoștea „drepturile câștigate” (privind circa 25 000 ha, adică aproape toate suprafețele petroliere cunoscute la acea dată în România). Legea prevedea că erau autorizate să funcționeze două categorii de societăți pentru exploatarea bogățiilor subsolului: a) Societăți anonime miniere române, în care 60% din acțiuni erau deținute de cetățenii români; de asemenea, cel puțin două treimi din membrii consiliilor de administrație, comitetelor de direcție și ai comitetelor de cenzori, precum și președintele erau cetățeni români.

b) Societăți anonime române, care se angajau ca în cel mult 10 ani să devină societăți anonime miniere române. Societățile care nu acceptau să se „naționalizeze” își mențineau dreptul de a exploata terenurile pe care le dețineau, dar nu mai puteau obține concesiuni de noi terenuri miniere din partea statului român. (Ion Mamina și Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți 1916–1938*)

28. 7) Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără de nicio cenzură, prin urmare pretinde libertatea tiparului pentru orice publicare de cărți, de jurnale și de altele, fără sarcina cea grea a cauțiunii, care să nu ceară nici de la jurnaliști, nici de la tipografi.

(*Petiția Națională 3/5 mai 1848*)

30. Art. 5: Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor.

Art. 10: Nu există în Stat nicio deosebire de clasă. Toți Românii sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice. Ei singuri sunt admisibili în funcțiunile publice, civile și militare. Legi speciale vor determina condițiunile de admisibilitate și de înaintare în funcțiunile Statului. Străinii nu pot fi admiși în funcțiuni publice, decât în cazuri excepționale și anume statornicite de legi.

Art. 13: Libertatea individuală este garantată. Nimeni nu poate fi urmărit de cât în cazurile prevăzute de legi și după formele prevăzute de ea. Nimeni nu poate fi oprit sau arestat afară de cazul de vină vechiată, de cât în puterea unui mandat judecătoresc motivat și care trebuie să-i fie comunicat la momentul arestării sau cel mult în 24 ore după arestare.

(Constituția din 1866)

31. Art. 7: Însușirea de Român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor statornicite prin legile civile. Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământenirea.

(Constituția din 1866)

32. Art. 7: Deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origină etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și a le exercita. [...]

Art. 8: Nu se admite în Stat nicio deosebire de naștere sau de clase sociale.

Toți Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice.

Art. 11: Nimeni nu poate fi urmărit sau perchezitionat, decât în cazurile și după formele prevăzute în legi.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat, decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat, care trebuie să-i fie comunicat în momentul arestării sau cel mai târziu în 24 ore după deținere sau arestare.

În caz de vină vădită, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite în 24 ore și i se va comunica conform aliniatului precedent. *(Constituția din 1923)*

33. Art. 12. Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau perchezitionat, decât în cazurile și după formele stabilite de lege.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat și comunicat în momentul arestării, sau cel mai târziu în 24 ore după arestare.

În caz de vină vădită ori de urgență, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite și comunica în 24 ore, conform aliniatului precedent.

Art. 19: Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecție, întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și Siguranței Statului. Biserica ortodoxă creștină și cea greco-catolică sunt biserici românești. Religia creștină ortodoxă fiind religia mării majorități a Românilor, biserica ortodoxă este biserica dominantă în Statul Român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-și însă unitatea, în privința dogmelor, cu biserica ecumenică a Răsăritului. Chestiunile spirituale și canonice ale bisericii ortodoxe române țin de o singură autoritate sinodală centrală. Raporturile dintre diferitele culte și Stat sunt de domeniul legilor speciale.

Art. 24: Cetățenii români au dreptul a se aduna pașnici și fără arme pentru a trata tot felul de chestiuni, conformându-se legilor care reglează exercițiul acestui drept. Întrunirile, procesiunile și manifestațiile pe căile publice ori în aer liber, sunt supuse legilor și orânduirilor polițienesti. *(Constituția din 1938)*

34. Art. 17. Cetățenii Republicii Socialiste România, fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sunt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale.

Statul garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor. Nici o îngărădire a acestor drepturi și nicio deosebire în exercitarea lor pe temeiul naționalității, rasei, sexului sau religiei nu sunt îngăduite.

Orice manifestare având ca scop stabilirea unor asemenea îngărădiri, propagandă naționalist-șovină, ațărarea urii de rasă sau naționale, sunt pedepsite prin lege.

Art. 29. Libertatea cuvântului, presei, întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor nu pot fi folosite în scopuri potrivnice orânduirii socialiste și intereselor celor ce muncesc. Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă. Participarea la astfel de asociații și propaganda cu caracter fascist sau antidemocratic sunt pedepsite prin lege.

Art. 30. Libertatea conștiinței este garantată tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România. Oricine este liber să împărțășească sau nu o credință religioasă. Libertatea exercitării cultului religios este garantată. Cultele religioase se organizează și funcționează liber. Modul de organizare și funcționare a cultelor religioase este reglementat prin lege. Școala este despărțită de biserică. Nicio confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu poate deschide sau întreține alte instituții de învățământ decât școli speciale pentru pregătirea personalului de cult. (*Constituția din 1965*)

36. Art. 17: Proprietatea de orice natură precum și creanțele asupra Statului sunt garantate. Autoritatea publică, pe baza unei legi, este în drept să se folosească, în scop de lucrări de interes obștesc, de subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a desdăuna pagubele aduse suprafeței, clădirilor și lucrărilor existente. În lipsa de învoială despăgubirea se va fixa de justiție. Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție.

O lege specială va determina cazurile de utilitate publică, procedura și modul exproprierii. În afară de expropriere pentru căile de comunicare, salubritate publică, apărarea țării și lucrări de interes militar, cultural și acele impuse de interesele generale directe ale Statului și administrațiilor publice, celelalte cazuri de utilitate publică vor trebui să fie stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi.

Legile existente privitoare la alinierea și lărgirea străzilor de prin comune precum și la malurile apelor ce curg prin sau pe lângă ele rămân în vigoare în tot cuprinsul Regatului.

(*Constituția din 1923*)

37. Art. 19: Zăcămintele miniere precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea Statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcție și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de Stat pe baza legilor anterioare.

O lege specială a minelor va determina normele și condițiile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa redevența proprietarului suprafeței și va arăta tot de odată putința și măsura în care aceștia vor participa la exploatarea acestor bogății. (*Constituția din 1923*)

35. Art. 23. (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

(4) Arestarea se face în temeiul unui mandat emis de magistrat, pentru o durată de cel mult 30 de zile.

(6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut. (7) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.

(8) Până la rămânerea definitivă a hotărării judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(9) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

Art. 27.

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(3) Perchezițiile pot fi ordonate exclusiv de magistrat și pot fi efectuate numai în formele prevăzute de lege. (*Constituția din 1991*)

38. Art. 1. Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor. (*Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale*)

40. O problemă cu totul diferită este cea a drepturilor femeilor, în special în țările occidentale, unde sensibilitățile publice și mișcările feministe au concentrat atenția pe această chestiune. [...] tematica generală a drepturilor femeilor are în prezent trei caracteristici. Cea dintâi, cea mai simplă dintre ele, este următoarea: femeile sunt ființe umane. Ea necesită o precizare suplimentară: femeile au nevoi și capacități specifice, ce își

au originea în propriile lor particularități, și care reclamă o protecție prin intermediul drepturilor, fără de care ele ar fi lezate în mod fundamental în umanitatea lor. Nu există nimic inevitabil sau determinat biologic în legătură cu asta. Aceasta e numai o particularitate culturală specifică, care s-a întâmplat să fie aproape universală. Cel de al treilea aspect poate îndritui femeile să dețină drepturi compensatorii, în virtutea nedreptăților care au fost făcute în trecut femeilor, privite ca grup, în mod deliberat sau altfel, al căror rezultat este discriminarea lor, fie de către lege, fie în practica socială reală și situația lor vulnerabilă într-o serie de domenii: muncă și retribuire, faptul de a fi expuse la violență sau agresiune, o condiție inegală cu bărbații (Michael Freedon, *Drepturile*)

41. Art. 55. Numirea și rolul (1) Avocatul Poporului este numit de Senat, pe o durată de 4 ani, pentru apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor. Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică. (2) Avocatul Poporului nu poate îndeplini nicio altă funcție publică sau privată. Art. 56. Exercițarea atribuțiilor (1) Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturi și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege. (2) Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale.

Art. 57. Raportul în fața Parlamentului Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte, anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor. (*Constituția din 1991*)

39. Art. 27. Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) La prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații: a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești; b) pentru înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) pentru apărarea siguranței naționale sau a ordinii publice;

d) pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Perchezițiile pot fi ordonate exclusiv de magistrat și pot fi efectuate numai în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, afară de cazul delictului flagrant.

(*Constituția din 1991*)

42. Art. 140. Structura

(1) Curtea Constituțională se compune din nouă judecători, numiți pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(2) Trei judecători sunt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

(3) Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani.

(4) Curtea Constituțională se înnoiește cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

Art. 144. Atribuții

Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a Curții Supreme de Justiție, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori; (*Constituția din 1991*)

1. Comparați prerogativele regelui stabilite prin Constituția din 1866 și 1923. Stabiliți asemănări și deosebiri. (6), (7), (15)

2. Interpretați art. 87 din Constituția din 1923. Exemplificați. (4)

3. Explicați noțiunile de stabilitate politică și continuitate dinastică. Exemplificați printr-un fapt istoric. (1), (2), (3), (5), (6), (7)

4. Explicați noul statut al Monarhiei. (8)

5. Definiți monarhia autoritară. Enumerați două măsuri care au dus la instaurarea ei (8).

6. Analizați două consecințe ale abdicării regelui. (9)

7. Realizați o comparație între statutul Monarhiei între anii 1866–1927, 1930–1940. (1)–(7), (8), (16), (33).

8. Selectați trei trăsături ale regimului parlamentar instituit în 1866 și comparați-l cu cel instaurat prin Constituția din 1938. (10) (16)

9. Asociați noțiunea de vot cu cea de colegiu electoral. Care era modalitatea prin care se stabilea componența lui? (11)

10. Definiți imunitatea politică. Cine beneficia de ea? Astăzi, Constituția prevede acest principiu? Sunteți de acord cu el? Utilizați sursa (14).

11. Explicați ce este o sesiune parlamentară. Numiți o lege adoptată între anii 1866–1918. (15)

12. Argumentați caracterul democratic al instituției parlamentare și necesitatea lui într-un stat de drept. (10), (12)

13. Explicați principiul responsabilității guvernamentale. (21)

14. Explicați cum programul guvernamental reflectă pe cel al partidului care ajungea la putere. (24), (26)

15. Identificați diferența dintre conceptul de cetățenie și statutul de cetățean în Grecia antică și în lumea modernă. (25)

16. Descoperiți trei trăsături ale drepturilor cetățenești și dați un exemplu de responsabilitate pentru cei care le exercită. (27)

17. Lucrați în perechi, comparând sursele (28) și (29), arătați ce deosebire există între prevederile celor două surse.

18. Descoperiți drepturile cetățenești și explicați în ce constau prevederile discriminatorii. (30), (31)

19. Explicați dreptul privind libertatea de gândire, de conștiință și de religie. (32), (33)

20. Prezentați o întâmplare trăită de propria voastră familie prin care să demonstrați că în regimul comunist nu au fost respectate drepturile cetățenești. Luați un interviu părinților, bunicii, rudelor, prietenilor care au trăit în acea perioadă în care să vi se relateze acea întâmplare.

21. Realizați o comparație între drepturile cetățenești în Statul de Drept (35) și Statul comunist (34).

22. Explicați în ce constă funcția de utilitate publică a proprietății. (36)

23. Stabiliți o legătură de cauzalitate între informațiile oferite de sursele (26) și (37).

24. Argumentați că dreptul la proprietate și libertatea de exprimare sunt respectate după Revoluția din 1989. (35), (38), (39)

25. Asociați conceptele de drepturi cetățenești și drepturile femeii. (27), (40).

26. Prezentați o altă instituție cunoscută de voi care promovează drepturile omului. (42)

27. Joc de rol

Unui cetățean i se încalcă dreptul la liberă exprimare. Este judecat de un tribunal sub motivul că a divulgat un secret de stat. Un elev interpretează rolul cetățeanului căruia i s-a încălcat dreptul, un altul pe cel al reprezentantului statului (procurorul), cinci elevi sunt jurații, alți cinci sunt ziarști, iar restul reprezintă opinia publică. Ziarștii redactează articole în care este prezentat cazul respectiv, jurații vor da un verdict în funcție de argumentele aduse de fiecare parte, iar opinia publică se va manifesta prin afișarea unor postere sau bannere.

DREPTURILE CETĂȚENEȘTI ÎN ROMÂNIA

Monarhia. Sistemul constituțional a articulat într-o modalitate originală, Monarhia, Parlamentul, Guvernul și partidele politice. La 10 mai 1866 Parlamentul României l-a proclamat ca șef al statului român pe Principele Carol I (1, 2) care, potrivit Constituției din 1866 era irevocabil și inviolabil. A fost un rege consti-

tuțional, a acționat ca un factor de mediere în viața politică. Grație priceperii și personalității oneste și integre a regelui, instituția monarhică a știut să lupte eficient pentru menținerea și funcționarea normală a sistemului politic urmărind:

- stabilitate politică prin regim constituțional;

- modernizarea statului român;
- continuitate dinastică.

Între anii 1866–1914 instituția monarhică a fost marcată de evenimente deosebit de importante pentru România (Anexa).

La o zi după moartea regelui Carol I, nepotul și succesorul său, Ferdinand (5) depunea jurământul de credință în fața Corpurilor Legiuitoare, declarând în clipa solemnă: „Voi domni ca un bun român”.

În perioada interbelică, la fel ca în timpul lui Carol I, regele Ferdinand a fost elementul-cheie al vieții politice. Monarhia și-a păstrat rolul tradițional, prerogativele regelui și statutul Monarhiei au fost stabilite prin Constituțiile din 1866 și 1923 (4, 6), Statutul Casei Regale (1884). Monarhia era considerată de majoritatea oamenilor politici și de opinia publică o instituție necesară și utilă.

În 1927, a intrat în funcțiune Regența marcând o nouă etapă în istoria Monarhiei care era pusă într-o situație precară având un rol de decor. Întreaga putere se afla de fapt în mâinile lui Ion I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal.

În 1930, Carol, revenit în țară, este proclamat de Parlament rege al României.

O modificare în statutul Monarhiei s-a produs la 10 februarie 1938, instituționalizată prin Constituția din 27 februarie 1938. Monarhia își asigura o poziție dominantă, precumpănitoare în sistemul politic al țării, Parlamentul, Guvernul și chiar puterea judecătorească fiind subordonate regelui (8).

Instituția monarhică a fost desființată la 30 decembrie 1947 când Regele Mihai I a abdicat (9).

Parlamentul. Parlamentul României moderne are la origine Adunările Obștești din Țările Române în Evul Mediu. Constituția din 1866 a lărgit principiul reprezentării naționale și a stabilit o nouă organizare a Parlamentului care se deosebea radical de aceea prevăzută în Statutul Dezvoltător (10) acordându-i largi prerogative (12, 13). Adunarea Deputaților și Senatul rezultau din alegeri (11), iar senatorii și deputații aveau imunitate politică (14).

Activitatea Parlamentului începea la 15 noiembrie a fiecărui an și se desfășura de-a lungul a trei luni de zile. Deschiderea sesiunii parlamentare se făcea printr-un mesaj al tronului, prezentat de Rege sau șeful guvernului și se încheia printr-un discurs al prim-ministrului (15).

În Parlament, s-au dezbătut și adoptat importante legi economice, sociale și politice. În 1914, cele două Camere ale Parlamentului întrunite în Adunarea Constituantă au luat în dezbateră revizuirea Constituției în

problema agrară și a votului universal. La 3 decembrie 1914, Parlamentul și-a întrerupt activitatea.

După intrarea României în război și campania din 1916, lucrările parlamentare asupra reformelor au fost reluate în martie 1917, la Iași. Au fost adoptate în ședința Adunării Deputaților din 4 iunie și cea a Senatului din 20 iunie 1917. Prin modificarea articolelor 57 și 67 din Constituție se stabilea *principiul votului universal, egal, direct, obligatoriu*.

Ca urmare a modificărilor intervenite în desfășurarea războiului la 6 noiembrie 1918, regele Ferdinand a cerut demisia guvernului Marghiloman, iar la 29 decembrie 1918 printr-un Decret Regal se dizolvau Camerele Legiuitoare. Își încheia astfel existența ultimul Parlament al României ales pe baza votului cenzitar.

Parlamentul a fost una din instituțiile de bază ale sistemului politic românesc, care prin activitatea legislativă desfășurată între anii 1866–1918, a contribuit la crearea unui regim politic modern.

În 1919, este ales pe baza votului universal primul Parlament al României Mari care va ratifica Unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România.

În perioada interbelică, regele Carol al II-lea a subminat rolul Parlamentului, acesta a devenit un organ decorativ, lipsit de principalele sale atribuții (16). În toamna anului 1940, activitatea Parlamentului a fost suspendată. În perioada comunistă, Parlamentul a fost reorganizat într-un singur corp legislativ, Marea Adunare Națională, organism formal subordonat puterii comuniste.

Guvernul. În cadrul sistemului politic guvernul reprezintă puterea executivă, având ca act de naștere Regulamentul Organic. Primul guvern al României unite a fost format în 1862, fiind condus de Barbu Catargiu. Între anii 1866–1938 a fost unul din principalii promotori ai vieții politice, a organizat alegerile, a inițiat legi în Parlament, a condus administrația țării și a răspuns de buna funcționare a instituțiilor și de acțiunile de politică externă.

Întâiul guvern (11 mai–13 iulie 1866) constituit la venirea principelui Carol, a fost un guvern de coaliție, condus de Lascăr Catargiu (17), din care făceau parte 4 moldoveni și 3 munteni, guvern de orientare politică conservatoare și liberal radicală (18). Din mai 1866 până în august 1916 au funcționat 36 de guverne. Dintre oamenii politici care au condus guvernele și au participat la evenimente politice care au marcat decisiv epoca se numără Ion C. Brătianu (19), Ion Ghica (20) și Titu Maiorescu (22).

Din 1918, viața politică s-a desfășurat în condițiile modificărilor radicale a structurilor socio-politice în

care guvernul (Consiliul de Miniștri) a avut un rol determinant. Miniștrii aveau o triplă răspundere:

1. **politică** față de Corpurile Legiuitoare;
2. **penală** putând fi trimiși de Parlament în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție;
3. **civilă** față de orice parte vătămată (21).

Guvernul României a avut un rol important în adoptarea și aplicarea legislației moderne în perioada 1878–1918 încurajând industria națională și dezvoltarea culturală. În perioada interbelică unul dintre cele importante guverne a fost condus de Ion I.C. Brătianu (22) – 19 ianuarie 1922, 27 martie 1926 – a adoptat o nouă Constituție și Legile unificării (24). Programul guvernamental reflecta pe cel al partidului care ajungea la putere.

Drepturi cetățenești. Drepturile civile, politice și sociale reprezintă elemente distincte ale cetățeniei moderne care poate fi caracterizată atât ca un status, cât și ca un set de drepturi (25). Sunt considerate drepturi cetățenești dreptul de proprietate și libertatea contractuală, dreptul la libertatea gândirii și a credințelor religioase, libertatea de exprimare, libertatea întrunirilor și libera asociere; sunt considerate drepturi cetățenești întrucât fiecare este o normă permisivă ce îngăduie o acțiune umană (27). Cel mai important moment din istoria codificării drepturilor fundamentale a avut loc la 10 decembrie 1948 când Adunarea Generală a ONU a adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Drepturi cetățenești în Constituții” României
În România problema drepturilor omului a început să fie pusă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Generația de la 1848 a înscris în programele revoluționare drepturi și libertăți cetățenești care reprezentau temelia societății pe care o visau (28, 29).

În Constituția din 1866 sunt prevăzute drepturi și libertăți politice (30), dar existau și prevederi discriminatorii (31). Sub aspectul consacrării drepturilor fundamentale și a drepturilor cetățenești, Constituția din 1923 a fost perfect compatibilă standardelor statelor civilizate ale vremii (32).

Dicționar

Cetățenie = condiția juridică a unei persoane care se bucură de drepturi și obligații față de un stat.

Constituționalitate = însușirea unei legi, a unui act, a unei acțiuni etc. de a fi în conformitate cu Constituția.

Drepturi ale omului = drepturile proprii tuturor oamenilor, care îi protejează pe aceștia de eventualele abuzuri ale statului și care sunt etern valabile, neputând fi limitate de stat.

În Constituțiile din 1938 (33), 1948, 1952, 1965 (34) drepturile cetățenești erau garantate formal dar nu și respectate.

Constituția din 1991 consacră statul de drept, un loc important îl ocupă drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale tuturor cetățenilor, care vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Drepturi cetățenești în practică.

Dreptul de proprietate.

Constituția din 1866 prevedea că proprietatea de orice natură este sacră și inviolabilă și că nimeni nu poate fi expropriat decât din cauză de utilitate publică (36).

Dreptul de proprietate încetează de a mai fi un drept absolut, căpătând și o funcție de utilitate publică în Constituția din 1923 (36, 37). Prin această idee, bogățiile subsolului sunt declarate proprietate de stat.

Constituția din 1991, revizuită în 2003, garantează *dreptul de proprietate.*

În Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnat la Paris, 20 martie 1952, s-a prevăzut protecția proprietății (38).

Libertatea de exprimare a fost reglementată atât prin Constituția 1866, cât și prin Constituția din 1923.

Drepturile femeii. O contribuție decisivă în impulsivizarea instaurării egalității în drepturi pentru femei o reprezintă adoptarea la 18 decembrie 1979, de către Adunarea Generală a ONU a Convenției asupra discriminării față de femei. România este parte la Convenție (40).

Instituții pentru promovarea și respectarea drepturilor omului

Instituția Avocatului Poporului funcționează potrivit unei Legi Organice. Funcția principală a acestei instituții este de a proteja drepturile indivizilor care se consideră victime ale unor acțiuni ilegale ale administrației. El acționează ca un mediator între individul lezată și autoritățile de stat (41).

Curtea Constituțională are în primul rând atribuții de a se pronunța asupra constituționalității legilor, ea este independentă față de orice autoritate publică (42).

Evenimente legate de instituția monarhică:

- rolul jucat de Principele Carol în războiul de independență. El a devenit comandantul trupelor româno-ruse de la Plevna 1877–1878;

- Tratatul de pace de la San Stefano (19 februarie/ 3 martie 1878);

- Tratatul de pace de la Berlin (1 iulie 1878) prin care se recunoaște independența României;

- 9/12 septembrie 1878 – s-a decis ca principele Carol I să poarte titlul de Alteță Regală, ceea ce semnifică afirmarea unui nou statut internațional pentru România;

- 14 martie 1881 – Parlamentul a proclamat România Regat (4);

- 10/22 mai 1881 – Carol și soția sa Elisabeta de Wied au fost încoronați sub numele de Carol I și Elisabeta I;

- 18 mai 1881 – s-a adoptat Pactul de familie care a reglementat și succesiunea la tron, moștenitor al tronului a fost proclamat prințul Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, nepot de frate al regelui Carol I;

- 1884 – s-a votat legea pentru înființarea Domeniilor Coroanei;

- s-a votat Statutul Casei Regale;

- 1895 – se introducea principiul *rotativei guvernamentale* în care regele are rol de mediator politic.

Pe plan extern:

- România s-a orientat către Germania și Austro-Ungaria. În 1883 a aderat la Puterile Centrale;

- În 1906, s-a deschis Expoziția națională cu prilejul a 40 de ani de domnie a lui Carol I – Jubileul Regal;

- În 1909, a fost numit feldmareșal al armatei germane;

- În 1912, a fost numit mareșal al armatei ruse;

- cele două războaie balcanice (1912–1913) au oferit prilejul României să-și îndeplinească rolul de echilibru în zonă. România a primit Cadrilaterul;

- 3 august 1914, la Consiliul de Coroană de la Sinaia, Regele a acceptat hotărârea Guvernului României de a nu intra în război alături de Germania, de a declara neutralitatea sub expectativei militare;

- 27 sept./10 oct. 1914 a murit primul rege al României. A domnit 48 de ani.

Instituția monarhică între anii 1914–1927 a fost marcată de următoarele evenimente:

- Perioada de neutralitate (1914–1916);

- Intrarea României în război alături de Antantă (în 1916) și participarea României la războiul pentru eliberarea Transilvaniei și Bucovinei;

- Marile izbânzii de la Mărăști, Mărășești și Oituz (iulie-august 1917);

- Pacea umiltoare de la Buftea–București – 24 aprilie 1918;

- Marea Unire din 1918;

- Participarea la Conferința de la Paris–Versailles și recunoașterea internațională a Unirii;

- Încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la 15 octombrie 1922, la Alba-Iulia, ca suverani ai României Mari;

- Criza dinastică 1925–1930 generată de renunțarea Prințului Carol la prerogativele de principe moștenitor.

EVALUARE

1. Asociați fiecărui element din coloana A elementul corespunzător din coloana B:

A

1. Constituția din 1866.
2. Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris.
3. Constituția din 1948
4. Constituția din 1923

B

- a. Alexandru I. Cuza
- b. Ferdinand
- c. Carol I
- d. Gh. Gh. Dej

2. Citiți cu atenție sursele (1) de la pag. 100 și (5) de la pag. 101.

- Comparați cele două surse și analizați tipul de regim politic pe care îl prezintă fiecare document.
- Explicați componentele liberale ale democrației de tip liberal.
- Găsiți două idei cu caracter antidemocratic prezente în sursa (5).
- Explicați diferențele între conținutul sursei (5) și realitatea istorică.

3. Redactați un eseu de 1–2 pagini cu tema „România în secolul al XX-lea între democrație și totalitarism”, în care să susțineți/respingeți ideea funcționării optime a democrației românești.

Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX–XVIII)

COMPETENȚE:

- 2.2. Proiectarea unui demers de cooperare pentru identificarea și realizarea unor scopuri comune.
- 2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.
- 3.2. Analizarea mesajelor transmise de surse istorice variate prin compararea terminologiei folosite.

Izvoare

1. Autonomiile teritoriale ale romanității răsăritene poartă în sursele epocii denumirea de Vlahia, Vlahia de Sus, Vlahia de Jos, Vlahia Mare, Vlașca Zemlja, Terra Blacorum, Tierre a Blas, Walachenland etc., denumiri care exprimă sintetic realitățile lor constitutive: caracterul lor romanic și existența lor autonomă în cadrul unor mari complexe plurietnice. (Mihai Bărbulescu, *Istoria României*)

3. O puternică și durabilă organizație românească, alături de Făgăraș, Hațeg și Banat, s-a afirmat, până în secolul al XV-lea, în Maramureș. Maramureșul era o veche formațiune politică românească, alcătuită din câteva cnezate de vale, ai căror stăpâni, numiți cnezi, se întruneau periodic într-o adunare, unde, între altele alegeau și voievodul, conducătorul întregii țări a Maramureșului. Deci Maramureșul era o țară-voievodat, pe care, de pe la 1300, autoritățile au urmărit s-o încadreze mai ferm în structurile regatului. În 1300, Maramureșul este numit *terra*, iar în 1326 *dictricus*. În paralel cu voievozii tradiționali ai țării, regalitatea a introdus funcția de comite, teoretic încă din 1303, dar noua demnitate și instituțiile adiacente ei nu s-au putut menține în prima parte a secolului al XIV-lea. (Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, *Istoria Transilvaniei*, vol. 1)

2. Aceste *Romanii* populare sunt numite în izvoare, cu un termen de origine celto-germană, preluat apoi de slavi, Vlahii, adică ținuturile locuite de vlahi, înțelegând prin aceștia locuitorii de limbă latină. Daco-romanii, ei înșiși, nu s-au numit niciodată vlahi, ci și-au zis, de la romani, români sau rumâni, înlocuind, potrivit spiritului limbii noastre, vocala o în u și pe a în â. La rândul-i, țara formată din contopirea Vlahiilor nord-dunărene nu s-au numit de ei Valahia, ci România. (Editura Academiei de Științe Sociale și Politice, *Constituirea statelor feudale românești*)

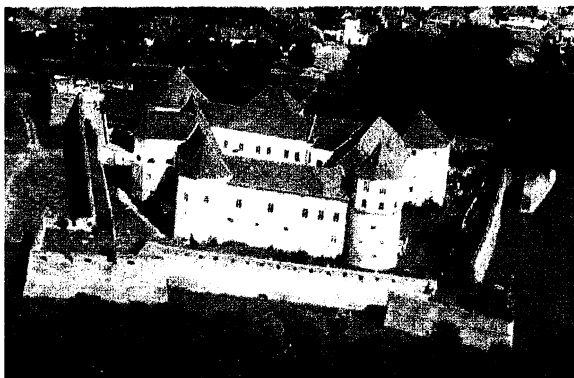
4. Iar primul hotar al acestui ținut începe de la întăriturile cetății Hălmeag, și merge până la întăriturile cetății Ungra și de aici merge până la Micloșoara, pe unde curge apa numită Olt, și așa se urcă pe Olt până acolo unde Prejmerul se varsă în Olt. Mai adăugăm că le dăruim sus-numiților frați și cetatea numită Cruceburg, pe care pomeniții frați o clădiseră din nou, împreună cu livezile din jurul aceleia și ținutul de la capătul pământului Cruceburg, ce merge până la hotarele brodnicilor și de cealaltă parte, de la întăriturile Hălmeagului până la izvorul apei ce se cheamă Bârsa, și de aici înaintează până la Dunăre. (Act din 1222 dat de Andrei al II-lea, Regele Ungariei, relativ la Cavalerii teutoni)

5. [...] autohtonii au locuit laolaltă sau juxtapus cu pecenego-cumanii, a căror prezență este atestată de toponime terminate în *ui*: Călmățui, Dăsnățui, în sudul Moldovei, Covurlui etc. sau derivate din însuși numele populațiilor turcice (Peceneaga, Comana) etc.

Cumanii, întocmai ca, mai târziu, tătarii, au împiedicat extinderea stăpânirii Regatului ungar dincolo de Carpați, oferind astfel populației locale posibilitatea de a-și crea propriile structuri și instituții statale, întrucât, spre deosebire de regalitatea ungară, călăreții de stepă nu exercitau decât un control nominal asupra teritoriilor de unde percepeau tributul și alte prestații. (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*)

8. [...] Țara sarmaților, din care o parte este la răsărit de Zaghura, care este țara bulgarilor și a germanilor, se întinde înspre Oceanul nordic până la țara necunoscută, căreia îi zic Blak și până la muntele Rivbia, de unde iese râul Donavis. [...] (Cronicarul armean, Moise Chorneati, menționând Țara Blak, în secolul al IX-lea)

9. Și oprindu-se aici mult timp, atunci Tuhutum, tatăl lui Horca, cum era el om priceput, după ce a început să afle de la locuitori despre bunătățile țării Ultrasilvane, unde stăpânirea o ținea un oarecare blac Gelu, a început să ofteze, dacă n-ar fi posibil a primi grația ducelui Arpad să obțină țara Ultrasilvana, pentru sine și urmașii săi. Ceea ce ulterior s-a și întâmplat în fapt, căci urmașii lui Tuhutum au deținut teritoriile de peste..., împreună cu cei doi fii ai săi, Bivia și Bucna, ar fi vrut să se facă creștini și dacă n-ar fi acționat fără încetare împotriva sfântului rege, după cum se va spune în cele ce urmează. (*Cronica lui Anonymus*)

6. La început vlahii se codeau și fugeau de răscoala la care erau împinși de Petru și Asan, temându-se de o acțiune atât de însemnată. Încercând să-i elibereze de această teamă pe cei din același neam cu ei, consăngenii construiri un lăcaș de rugăciune, cu hramul sfântului mucenic Dimitrie, în care adunară mulți stăpâniți de demoni, de ambele sexe, cu ochii injectați și privirile rătăcite, cu părul în dezordine și care se înfățișau aidoma celor stăpâniți de demoni și în toate celelalte privințe. Îi învățară pe acești exaltați să spună că Dumnezeu a hotărât libertatea pentru neamul bulgarilor și al vlahilor și a încuviințat scuturarea jugului celui îndelung purtat; din care cauză și Dimitrie mucenicul a părăsit cetatea tesalonicienilor și biserica – de acolo și petrecerea lui printre romei – și a venit la ei ca să-l ajute și să le fie părtaș la faptă. (Niketas Choniates, *Despre Răscoala Asăneștilor din 1185*)

7. Vă sfătuiesc deci pe voi și pe urmașii voștri următoarele, deoarece poporul blachilor este cu totul necredincios [...], deoarece n-a păstrat niciodată credință față de cineva, nici față de împărații mai de mult ai romeilor. Loviți cu război de către împăratul Traianus și înfrânți pe deplin, au fost supuși, iar regele lor, numit Decabalou, a fost ucis și capul i-a fost înfipt într-o suliță în mijlocul orașului romeilor. Căci aceștia sunt așa-numiții daci și besi. (Kekaumenos, *Sfaturi și povestiri*)

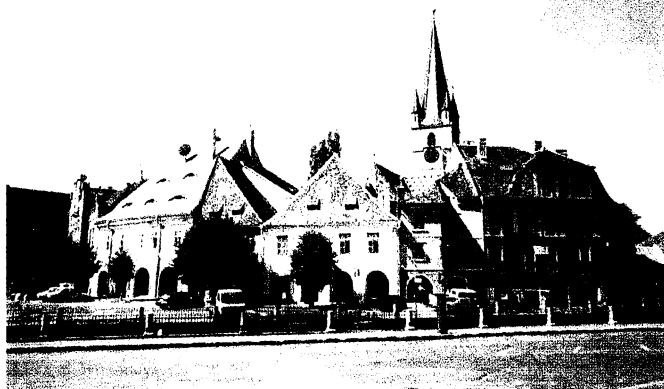
10. „Țara Transilvaniei”, stăpânită de „ducele” Gelu, nu este conturată, în ce privește marginile, de cronicar. [...] cronicarul mulțumindu-se să amintească doar numele țării: „Țara Transilvaniei” (*terra Ultrasilvana*), „Transilvania” (*Ultrasilvania*). Se poate presupune că „țara Transilvaniei” cuprindea teritoriul intercarpatic, de la Porțile Meseșului înspre apus, până la marginea sudică și estică a Podișului Transilvaniei.

Se înțelege că în acea vreme și în acele împrejurări marginile acestor formațiuni nu erau nici fixe și nici statornice. Ele se puteau schimba și se schimbau în raport cu condițiile concrete dintr-un moment sau alt moment. Cu atât mai mult, cu cât de jur împrejurul acestor formațiuni uniunile de obști existente, „țările” înconjurătoare nu erau nici ele mai statornice din acest punct de vedere: „Țara Făgărașului”, „Țara Hațegului”, „Țara Maramureșului”. (Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei, vol. I*)

11. Cetatea Făgărașului

Potrivit tradiției medievale din Țara Făgărașului, ca urmare a anihilării autonomiei locale de către regalitatea maghiară, în 1291, a „descălecat” Negru Vodă la Câmpulung și Argeș.

12. Și-au pus cnezii, adică balivii, care să facă dreptate și să le procure cai, animale, arme, daruri și veșmintele trebuitoare. Și așa procuratorul meu era unul dintre stăpânii aceștia și conducea o mie de case și erau aproape o sută de cnezii. Aveam pace și adunări pentru a convorbi, și fiecăruia i se dădea dreptate. Acelora li se trimiteau cele mai frumoase fete; și pentru un astfel de dar se întorceau cu oi, boi sau cai. Cnezii se întruneau aproape în fiecare săptămână. Eu însă ca să cunosc mai ales viața lor, și să cunosc pe unii dintre mai marii lor, și să discern dacă mi se oferă vreo cale de răscumpărare mă duceam la ei cu cnezul meu. (Rogerius despre organizarea cnezială a românilor în 1247)

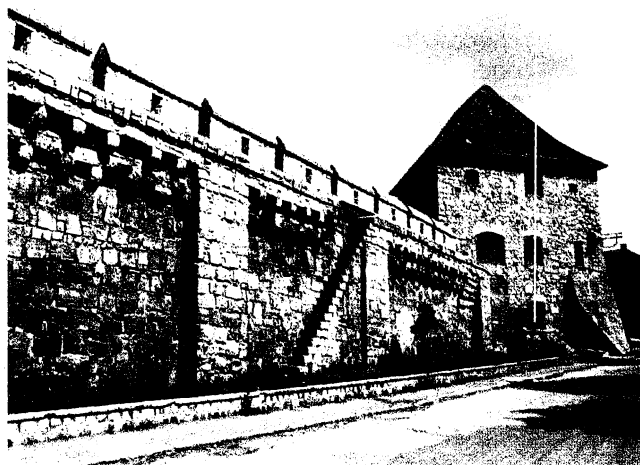
13. Sibiu. Orașe ca Sibiu, Brașov, Sighișoara, Mediaș, Bistrița s-au dezvoltat ca autonomii urbane săsești cu instituții autonome proprii. Comitatul Sibiului, condus de un comite regal, a fost compus din șapte scaune, motiv pentru care respectivul teritoriu a purtat și denumirea Șapte Scaune (*Sieben Stühle*).

14. [...] îi dăm și îi dăruim lui și prin dânsul numitei case, întreaga țară a Severinului împreună cu munții ce țin de ea și cu toate celelalte ce atârână de ea, precum și cu cnezatele lui Ioan și Farcaș până la râul Olt, afară de pământul voievodului Litovoi, pe care îl lăsam românilor așa cum l-au stăpânit aceștia și până acum. (*Diploma Cavalerilor loaniți*)

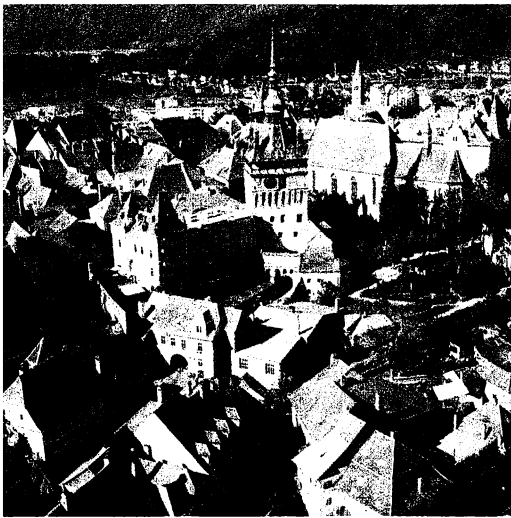
15. Gesta Hungarorum

Începând cu secolul al IX-lea izvoare de mare diversitate semnalează în cuprinsul ariei locuite de poporul român formațiuni teritoriale de întindere restrânsă, aflate în diferite etape de încheiere a instituțiilor politice, administrative și militare. Cele mai vechi sunt semnalate în interiorul arcului carpatic de cronicile maghiare: „Gesta Hungarorum”, „Chronicon Hungaricum” (*Cronica Ungurilor*, a lui Simon de Kéza), „Descriptio Europae Orientalis” (*Descrierea Europei Orientale*), „Chronicon Pictum Vindobonense” (*Cronica pictată de la Viena*), și cronica slavă „Cronica lui Nestor”.

... în anul 1247... cnezii... dreptate... animale... arme... daruri... veșmintele... trebuitoare... procuratorul... mie de case... sută de cnezii... pace și adunări... convorbi... dădea dreptate... frumoase fete... întorceau cu oi, boi sau cai... săptămână... cunosc mai ales viața lor... discern dacă mi se oferă vreo cale de răscumpărare... duceam la ei cu cnezul meu... Rogerius despre organizarea cnezială a românilor în 1247

16. Cetatea medievală Dăbâca. Ducatul lui Menumorut, situat între Tisa și porțile Meseșului (Munții Apuseni), de la gura Someșului până la valea Mureșului Inferior (cu centrul în Crișana de azi) avea ca principale cetăți: Biharea, Zalău, Sătmar. Ducatul lui Glad, mărginit de Tisa, Mureș, Carpați și Dunăre (în Banatul de mai târziu) avea ca principale cetăți pe cele de la Cuvin și Orșova (Dierna). Ducatul lui Gelu de la Porțile Meseșului și valea Someșului, până la cursul mijlociu al Mureșului (partea apuseană a depresiunii Transilvaniei), avea centre întărite la Dăbâca, Cluj Mănăstur, Moldovenești. Victoria căpeteniei maghiare Tuhtum asupra lui Gelu nu a avut ca urmare ocuparea de mai lungă durată a Transilvaniei.

17. Cetatea medievală Sighișoara

Sașii vor veni în Transilvania în mai multe valuri, împinși de transformările social-economice din lumea germană. Ei au beneficiat de privilegiul potrivit cărora și-au întemeiat așezări. În regiunile în care s-au așezat au găsit o populație românească numeroasă. Dovadă că „Bula de aur” a sașilor, numită și *Andreanum* (1222), pentru că a fost acordată de către regele Andrei al II-lea, menționează și dania „pădurii românilor și pecenegilor”, ce ar fi putut fi la sud de Sibiu sau la sudul Țării Făgărașului.

18. Ruinele Cetății Feldioara

Cavalerii teutoni primesc vremelnice Țara Bârsei (1211). Învingători ai cumanilor, teutonii acționează încă din primii ani pe cont propriu atât la miazănoapte de Carpați, cât și la miazăzi. Ca urmare, pe la jumătatea celui de-al treilea deceniu al secolului al XIII-lea (1225), armata regală îi alungă din Transilvania.

19. Bela, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei [...] ținând seamă de slujbele credincioase și deosebite ale lui Lob, tatăl său și ale nobilului Chamaș și ale lui Toma, fratele său, de care au dat dovadă în Grecia, veghind cu credință asupra majestății noastre și asupra cinstei noastre până la vărsarea sângelui și luptând fără teamă de a înfrunța primejdia morții, cinstea, faptele și slujbele alese săvârșite cu credință de ei fiind aduse la auzul și la cunoștința regelui Bela de către Ompudin, pe atunci ban și de voievodul Leustachiu, în tovărășia cărora au luptat zișii oameni în Grecia, [...] bunicul nostru a dat și dăruit lui Lob și Toma[...] pentru a le stăpâni pe veci moșiile următoare: Ielciu, Ombuz, Fizeș, Popteleac, Mâhal, Diviciorii de Jos, Diviciorii de Sus și satul Sântu Iângă Șieu. (Bogdan Murgescu, *Istoria României în texte*, prima atestare documentară a titlului de voievod al Transilvaniei – Leustachie)

20. Comitatele erau formate din două entități pendinte una de alta. Erau mai întâi partea militară, garnizoana ce ocupa „cetatea”, castrul (sau cetățile, castelele când erau mai multe) din comitat, și care reprezenta puterea centrală din punct de vedere politic și militar. Era apoi unitatea economică, formată din domeniile regale (nobiliare și bisericesti). În centrul domeniului sau într-un alt loc mai potrivit din punct de vedere economic era curtea regală (a stăpânului feudal), unde locuia reprezentantul regelui (sau feudalului), înconjurat de oameni în slujba lui numiți udvornici (dvor – udvar = curte). (Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*)

21. În sud-estul Transilvaniei, secuii au format o comunitate deosebită, cu resturi de orânduirii patriarhal-gentilice, regalitatea atribuindu-le privilegii în schimbul apărării pasurilor peste Carpați împotriva invadatorilor străini. În secolul al XII-lea, ei erau deja maghiarizați, fiind apoi împărțiți în trei stări sociale (secuii fruntași, călăreții și pedestrașii) echivalente cu organizarea lor militară consemnată abia în secolul al XIV-lea. (Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541)*)

22. Din instituțiile băștinașe găsite de regii arpadieni la cucerirea Transilvaniei s-a născut și forma de organizare politică a acestei țări, voievodatul care nu e altceva decât dezvoltarea pentru întreaga Transilvanie, a vechilor „ducate” (voievodate) din secolele IX–XI. (Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania?*)

23. În vremea lui Andrei al II-lea (1205–1235) se încheie cucerirea Transilvaniei de către Ungaria prin acordarea Țării Bârsei ordinului cavalerilor teutoni. Pentru apărarea Transilvaniei de Sud-Est, Andrei al II-lea și maestrul ordinului teuton au încheiat, în 1211, o înțelegere prin care cavalerii teutoni primeau Țara Bârsei împreună cu largi libertăți, ei fiind scutiți de plata vămilelor, având voie să folosească bogățiile solului și ale subsolului, putând construi orașe și fortificații de lemn ș.a. Ca și coloniștii sași, cavalerii teutoni erau supuși direct regelui, și nu voievodului transilvan. În 1222 ei primesc un nou privilegiu, prin care puteau trece fără plata vămilelor prin zonele locuite de români și secui, putând construi și cetăți de piatră. În cadrul misiunii catolice promovate de ordin, sunt demne de amintit: înființarea episcopiei Milcoviei sau a cumanilor în exteriorul Carpaților, colonizarea cu germani a 15 localități în Țara Bârsei, dar mai cu seamă zădărnicierea atacurilor cumane prin trecătorile din Curbura Carpaților. (Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler, *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541)*)

25. [...] voievodul Transilvaniei, prin scrisoarea de față dăm de știre tuturor [...] comiții secuilor și cu nobilii țării, cu sași din cele șapte plus două scaune sășești și cu cei din Bistrița, cât și cu secuii din toate scaunele în târgul Căpâlna [...], s-a făcut următoarea unire frățească între sus-zișii nobili, sași și secui. (*Unio Trium Nationum, 1437*)

27. Puternicia mea a aflat despre treburile provocate de Mailath și Emeric Balassa. Dar eu am dat țara fiului regelui, Ioan; ei însă nu vreau să asculte de porunca mea, ci înclină spre Ferdinand și cer ajutor nemțesc. Au aruncat dări peste măsură de grele asupra locuitorilor din Transilvania, de la secui au cerut, de poartă, la început 5, iar acum în urmă 25 aspri. Am cuprins Ungaria cu sabia și nu îngădui să fie asupriți robii mei. Din toată puterea am dat țara fiului lui Ioan și nu voi suferi să se facă ceva împotriva voinței mele. (*Culegere de texte pentru istoria României, vol. I, Sultanul Soliman se adresează dietei Transilvaniei anunțând numirea lui Ioan Sigismund ca principe*)

28. De asemenea tu, împreună cu țara ta, potrivit făgăduielii făcute de tine, vei plăti în fiecare an tributul făgăduit, la fel și urmașii tăi îl vor plăti în strălucita noastră visterie[...] În ceea ce privește libertățile voastre, te voi păstra în ele, te voi apăra de-a pururea, principe țara își va alege pe cine va dori, liberă fiind în aceasta și cercetându-ne și pe noi pentru a-l împodobi, voi trimite calul meu bun prevăzut de toate/însemnele/, buzduganul, steagul, sabia mea cu coiful împănat, pentru întărirea lui[...] (*Culegere de texte pentru istoria României, vol. I*)

29. Noi Leópod, împărat ales roman, totdeauna august și rege al Germaniei [...] Luând cu bunăvoință în cercetare cele câte ni s-au adus la cunoștință pe larg de către trimisul Transilvaniei, alesul credinciosului, iubitul Nicolau de Bethlen, anume aceea ce ni se cere cu tot dinadinsul privitor la confirmarea doritei diplome de la 20 iunie anul 1686, atât cu privire la religiile obișnuite în aceste locuri, cât și cu privire la legile acestei patrii și la obiceiuri, cu privire la privilegiu, demnități și funcțiuni, cu privire la înlesniri de contribuții militare...la readucerea provinciei la starea ei înfloritoare de mai înainte și cu privire la tot ce duce la bunăstarea generală, noi am socotit să îmbrățișăm din ce în ce mai mult, întocmai cu sufletul nostru, acea preaiubită a noastră regiune Transilvania. (*Culegere de texte pentru istoria României, vol. I, Diploma leopoldină 1691*)

24. Cu totul diferit este statutul „ducatului” transilvan a lui Gelou, căruia Anonymus îi consacră mai multe capitole. Ducatul, în frunte cu românul Gelou, era populat de „români și slavi”. Iscoadele lui Tuhutum, unul dintre căpitaniii lui Arpad, laudă bogățiile regiunii care ar putea fi o pradă ușoară, deoarece „locuitorii din acea țară sunt cei mai sărmani oameni din lume... și nu au alte arme decât arcuri și săgeți.” De aceea, Tuhutum solicită lui Arpad încuviințarea de a o cucerii „pentru sine și urmașii săi”. Cu acordul ducelui său, Tuhutum cucerește „țara ultrasilvană”, iar în luptă moare și ducele Gelou; rămași fără stăpân, locuitorii îl recunosc pe învingător ca „domn” al lor. (Stelian Brezeanu, *Identități și solidarități medievale, controversate istorice*)

26. Principele Transilvaniei **Gabriel Bethlen** (1613–1629). Dieta i-a acordat lui Bethlen largi posibilități de a dispune de domeniile nobilimii.

30. Mai concludentă pentru politica „românească” a lui Mihai Viteazul în Transilvania a fost încercarea sa de a disloca regimul politic întemeiat de *Unio Trium Nationum* și care excludea pe români din viața politică a principatului. Așa cum s-a văzut, la originea măsurilor dictate în 1366 de regele Ludovic I de Anjou s-a aflat discriminarea confesională. Ea s-a menținut în secolele XV–XVI. Transilvania, considerată, după instituirea, la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XVI-lea, a regimului celor patru religii (catolică, luterană, calvină și unitariană), drept un model de toleranță, nu a cunoscut însă și o egalitate confesională, întrucât ortodoxia, confesiunea majorității populației, nu a fost recunoscută ca având un statut legal („receptă”), ci i-a fost doar îngăduită practicarea. (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*)

32. Eu cel întru Hristos Dumnezeu, bincredinciosul și la Hristos iubitorul și binefăcătorul, Io Mircea mare voievod și domn, din mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind peste toată țara Ungrovlahiei și a părților de peste munți, încă și către părțile tătarești, și Amlașului și Făgărașului herțeg și domn al banatului Severinului și pe amândouă părțile pe toată Podunavia, încă și până la Marea cea Mare și stăpânitor al cetății Dârstorului. (*Titulatura lui Mircea cel Bătrân*)

34. Întemeierea statelor române în secolul XIV a fost fundamental rezultatul împlinirii a trei tendințe istorice esențiale, strâns legate între ele: *agregarea* formațiunilor politice preexistente în același cadru teritorial care avea în cele din urmă să devină teritoriul celor două state românești în frontierele lor istorice; *crearea* instituțiilor supreme ale puterii autonome laice și bisericești; *emanciparea* teritoriilor celor două state de sub dominația străină și afirmarea lor autonomă în câmpul relațiilor internaționale. (Șerban Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*)

36. Șerban Cantacuzino (1678–1688). A încercat să întărească autoritatea domniei în Țara Românească

31. Numitul Bathory, luând la Cluj primul prânz cu seniorii săi, a întrebat la masă pentru ce a împresurat regele Ioan pe vremuri orașul Sibiu. Se spune că el însuși a răspuns la acesta cu următoarele cuvinte: „Pentru că sașii au bani din belșug” și, după puțin timp a mai spus: „Apoi, domnilor, cine vrea să stăpânească Transilvania să-și pună cheile orașului Sibiu în buzunar și-i va stăpâni pe sași după pofta inimii”. Care vorbe fiind auzite de nobilul Baltazar Kornis, acesta ar fi spus pe ascuns domnilor care ședeau lângă el: Domnilor, acest lotru cu adevărat va înghiți Transilvania. (Gheorghe Kraus, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*)

33. Marele singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod, stăpânind Țara Moldovei de la munte până la mare. (*Titulatura lui Roman I*)

35. S-a adăugat, ca un handicap suplimentar, și sistemul nefericit al succesiunii la tron (mai bine zis, lipsa unui adevărat sistem). Nu era nici ereditar, nici pur și simplu electiv, ci amestecat, „ereditar-electiv”. Ereditar, în principiu, în cele două dinastii (Basarabii în Țara Românească, Mușatinii în Moldova), dar ignorând criteriul apusean al transmiterii tronului în linie directă. Nu numai fiii (femeile fiind oricum excluse), dar și frații sau rudele mai îndepărtate puteau aspira la domnie. Singura condiție: să fie „os domnesc”, să aparțină familiei. (Lucian Boia, *România – țară de frontieră a Europei*)

37. „Tradiția bizantină pătrunde în Principate încă din secolul al XIV-lea, înainte deci de luarea de către turci a Constantinopolului, în 1453. [...] inscripțiile de pe așezămintele sociale ale lui Ștefan cel Mare exprimă o trimitere clară la tradiția bizantină: ascendența domnitorului este numită, grația divină este menționată în titulatură, este numit domn «prin voia lui Dumnezeu și iubitor de Hristos», se dezvoltă cultul dinastic.” (Catherine Durandine, *Istoria românilor*)

38. Vasile Lupu (1634–1653)

Domnia lui a reprezentat un moment important în evoluția monarhiei feudale, prin țelurile politice urmărite în spațiul Țărilor Române, unde a urmărit propria lui supremație. A subordonat Biserica scopurilor statului de întărire a structurii feudale, încercând să apere ortodoxia în general de asalturile calvinismului.

39. Dinastia Basarabilor, care apare în Țara Românească în secolul al XIV-lea. În ciuda rupturilor, numele Basarab se menține. Este reluat în Oltenia de clanul nobiliar al Craioveștilor, care domină viața politică valahă a anilor 1480–1520. Craioveștii se aliază cu nobilii sârbi, înlăturați de turci, întrețin relații privilegiate cu Imperiului Otoman și când unul dintre membrii familiei, Neagoe, numit Basarab, urcă pe tron în 1512, el va duce o politică autoritară de renume. Basarab construiește Biserica Curtea de Argeș, inaugurată cu fast în 1517, și devine protectorul mănăstirilor de la Muntele Athos. Pentru a-și pregăti fiul în vederea domniei, el comandă unui înțelept și talentat retorician al Bisericii Patriarhale din Constantinopol, Manuel din Corint, o lucrare cu sfaturi și precepte privind buna guvernare. Lucrarea, redactată în slavonă, s-a păstrat într-o formă originală incompletă, într-o versiune greacă contemporană textului slavon și într-o traducere românească din secolul al XVII-lea.

Realizarea acestei ultime traduceri era semnul unei voințe de continuitate dinastică. (Catherine Durandine, *Istoria românilor*)

40. Din punct de vedere al formei de guvernământ, Principatele se încadrează încă de la întemeiere în categoria domniilor absolute, forma monarhică mereu afirmată de domnitori, de la Basarab I la Brâncoveanu și Cantemir. La români, domnia nu a apărut ca la maghiari sau bulgari, ca rezultat al învestiturii de la Roma sau Bizanț, ea s-a născut pe cale internă și caracterul său absolut s-a justificat în primul rând prin originea sa divină. (Vlad Georgescu, *Istoria românilor*)

Formare de competențe

1. Elaborați pe baza surselor (1), (2), (10) o definiție a autonomiilor locale.

2. Rezumați într-o frază informațiile furnizate de sursa (4).

3. Localizați geografic Țara Făgărașului. Explicați ce legătură există între Țara Făgărașului și constituirea Țării Românești. (11)

4. Analizați tipul de conviețuire dintre migratorii turanici și autonomiile locale, explicând influența exercitată de migratorii turanici asupra structurilor și instituțiilor populației locale. (5)

5. Analizați influențele complexelor plurietnice, Imperiul Bizantin și Regatul Maghiar, asupra autonomiilor locale în secolele IX–XIII. (5), (6).

6. Localizați voievodatul lui Gelu și analizați „statutul” său în raport cu regalitatea maghiară. (9), (10)

7. Elaborați o definiție a voievodatului pe baza surselor (10), (22).

8. Precizați originea sașilor și explicați două cauze ale colonizării lor în Transilvania. (17)

9. Explicați două motive ale colonizării teutonilor în Țara Bârsei. (18), (23)

10. În cucerirea și organizarea Voievodatului Transilvaniei regalitatea maghiară a folosit următoarele mijloace: politice, etnice, religioase, militare și administrative. Asociați constituirea comitatelor și colonizarea secuilor și sașilor mijloacelor corespunzătoare. (17), (20), (21)

11. Descoperiți cele trei tipuri de autonomii aparținând națiunilor medievale din Transilvania. (13), (17), (25).

12. Definiți comitatul și explicați organizarea lui. (20)

13. Definiți termenul de tribut. Explicați afirmația „În ceea ce privește libertățile voastre, te voi păstra în ele, te voi apăra de-a pururea, principe țara își va alege pe cine va dori, liberă fiind în aceasta.” (28)

14. Asociați informațiile din sursele (25), (29).

15. Analizați obiectivele urmărite de Mihai Viteazul în Transilvania pentru politica românească. (30)

16. Analizați tipul de politică promovat de Bathory în Transilvania. (31)

17. Comparați sursele (32) și (33). Stabiliți două asemănări.

18. Descoperiți cele trei tendințe istorice ale constituirii statelor medievale. (34)

19. Argumentați de ce era un “handicap suplimentar”. (35)

20. Care era rolul familiilor boierești în alegerea domnului? Numiți tipul de politică promovat de Neagoe Basarab. (39)

21. Lucrând în perechi, stabiliți 3 caracteristici ale modelului politic medieval occidental, respectiv cel bizantin. În cinci rânduri fiecare elev să prezinte o influență asupra structurii instituționale a Țărilor Române. (37), (38), (40)

22. Explicați în ce consta rolul de protectori ai culturii în cazul domnilor români. (39)

DE LA AUTONOMIILE LOCALE LA INSTITUȚIILE CENTRALE ALE STATELOR ROMÂNEȘTI

1. Autonomii locale (secolele IX–XIII)

Ce sunt autonomiile locale? Romanitatea răsăriteană și autonomiile ei regionale au ocupat un spațiu întins, din Peninsula Balcanică până în nordul arcului carpatic. Ele și-au făcut simțită prezența sub numele de țări – „terrae” (1, 10), locuitorii lor fiind cunoscuți sub numele de *vlahi*, *volohi*, *valahi*, *blachi* (7) în izvoarele armene, bizantine, ruse și maghiare, și de *români*, *armâni* în vorbirea proprie. (2)

Autonomiile rurale, „romanii populare” sau „democrații țărănești” cum le-a denumit Nicolae Iorga, „obști de obști” după expresia unor documente medievale risipite în cuprinsul unor „țări”, erau conduse de cnezi, juzi, jupani investiți de comunitate cu funcții social-politice corespunzătoare (12). Puterea unora dintre ei s-a extins cu timpul peste mai multe sate dintr-o arie delimitată geografic. „Țările”, autonomii politice, s-au născut din mai multe sate. „Satul a devenit, pentru mult timp forma firească de organizare a strămoșilor noștri”, remarca Nicolae Iorga.

Românii și autonomiile politice în izvoarele bizantine. Izvoarele bizantine semnaleză în spațiul

balcanic primele realități politice românești și pe vlahi.

Autonomiile românești din nordul Peninsulei Balcanice au fost supuse unui puternic asalt de anihilare în secolele XI–XIII, din partea Imperiului Bizantin și în efortul lor de apărare, acestea au făcut trecerea de la „țară”, cadru politic tradițional, la stat. Două sunt momentele însemnate sub raport politic: 1066, când se răscoală vlahii din Tesalia, cel de-al doilea este în 1185 când sub conducerea fraților Petru și Asan se răscoală vlahii din nordul Peninsulei Balcanice (6) și se constituie statul bulgaro-vlah.

Autonomii locale în spațiul românesc din secolele IX–XIII

De întindere și însemnătate variată, autonomiile românești, modelate după cadrul geografic în care se alcătuiseră „țările”, erau grupate în:

- regiunea munților Carpați: Țara Bârsei (terra Borza), consemnată ca țară românească în 1222, (4), Țara Maramureșului în 1299, (3), Țara Făgărașului consemnată ca terra Blachorum în 1222, Țara Hațegului (terra Harszok), consemnată în 1247, Țara Loviștei.

Autonomiile locale ale acestor țări românești situate în zonele de margine ale Transilvaniei, încetează odată cu dispariția dinastiei arpadiene în 1301. În secolele XIV–XV, „țările” vor fi organizate sub forma unor districte românești conduse de demnitari numiți de coroană.

- în depresiunile subcarpatice și pe văile unor râuri: Tazlău, Câmpulung Muscel, Târgu-Jiu, Vrancea și Câmpulung, Neamț, Vaslui, Dorohoi, Bacău.

Autonomiile românești au existat în cadrul unor complexe plurietnice – Imperiul Bizantin, Regatul maghiar – și a migratorilor turanici, pecenegii, uzii, cumanii și mai târziu tătarii (5).

Geografia armeană a lui Moise Chorenati menționează în secolul al IX-lea „Țara Balak”(8), fără a o localiza geografic, iar o veche cronică turcească menționează o țară „Ulak III” la est de Carpați, unde tradiția istorică localizează Țara Sipișului în jurul anului 1000, confirmată și de descoperirile arheologice. Tot la est de Carpați sunt menționate diverse forme de organizare: codrii (Codrii Herței, Cosminului, Orheiului), câmpuri (Câmpul lui Dragoș, Câmpul lui Vlad), ocoale (Câmpulung, Vrancea). Înaintând la sud de Carpați, regalitatea maghiară a găsit autonomii politice care dispuneau de structuri militare și de organizare ecleziastică proprii, pe care a reușit să le aducă temporar sub puterea sa, cum ar fi Țara Severinului (14).

Țările depindeau de un centru de putere, fie direct, fie prin intermediul unei căpetenii militare, voievod sau duce.

2. Instituția voievodatului în secolele IX–XVI

Trăsăturile generale ale societății transilvane și a voievodatului în această perioadă de începuturi ale Evului Mediu se pot reconstitui cu destulă aproximație pe baza izvoarelor scrise și a celor arheologice. Ele atestă stadiul de formare a unor state timpurii în perioada pătrunderii maghiarilor în spațiul carpato-danubian. Cele mai cunoscute sunt ducatele (voievodatele) Menumorut, Glad, Salanus și Gelu (24) menționate în *Gesta Hungarorum*. (9), (10), (15), (16)

În opinia istoricului K. Horedt extinderea autorității ducale și apoi regale maghiare asupra Transilvaniei s-a produs în cinci etape:

- în jurul anului 900, maghiarii ajung până la Someșul Mic;
- în jurul anului 1000 este ocupată valea Mureșului;
- în jurul anului 1100 se atinge valea Târnavei Mari;
- în jurul anului 1150 se atinge linia Oltului;
- în jurul anului 1200 se atinge linia Carpaților Răsăriteni și Meridionali.

Regii maghiari au organizat structuri proprii, laice și ecleziastice specifice feudalismului apusean, pe teritoriul Transilvaniei. În anul 1111 apare evocat primul demnitar laic, „Mercurius princeps Ultrasilvanus” cât și primul episcop catolic al Transilvaniei, „Simion Ultrasilvanus”, cu reședința în cetatea de la Bălgrad, azi Alba Iulia, evocat într-un document din anul 1111. Tot în acest an este atestat și primul comitat, Bihorul. Comitatul a fost instalat peste vechile țări ale autohtonilor. Organizarea distinctă a comitatelor Transilvaniei, prevalența clară a puterii nobilimii în cadrul lor au creat bazele instituționale și teritoriale ale autonomiei nobiliare (20).

În secolului al XII-lea, teritoriul Transilvaniei era reorganizat sub forma unui voievodat, renunțându-se la principat sub presiunea tradiției românești, fiind compus din mai multe comitate regale. În anul 1176 este menționat primul voievod al Transilvaniei, „Leustachius Voyvoda” (19), probabil identic cu Leustachius, comite de Dăbâca, atestat în anul 1164.

Primul voievod propriu-zis numit întotdeauna de rege apare documentar în 1199. Voievodul avea atribuții administrative, juridice și militare.

În paralel cu ocuparea Transilvaniei s-a desfășurat, între secolele XI–XIII, și un amplu proces de colonizare. Pe măsura colonizării regalitatea limitează puterea voievodului. Regii maghiari au colonizat aici pe sași (17), secui (21) și cavalerii teutoni (18). Cele trei autonomii ale privilegiaților – nobilii maghiari, sașii și secuii – au devenit un factor de cogovernare a voievodatului încă de la sfârșitul secolului al XIII-lea.

În secolul al XIII-lea, cucerirea și organizarea Transilvaniei de către unguri par a fi încheiate. Așezarea noilor veniți conduce, desigur, la o nouă structură etnico-demografică. Românii rămân însă locuitorii cei mai numeroși. Aceste particularități specifice: voievodatul ca formă de organizare politico-administrativă pentru întreaga țară, voievodatele locale, cnezatele, districtele, scaunele sașilor și secuilor, vor imprima Transilvaniei o dezvoltare deosebită de restul regatului maghiar în tot timpul cât a făcut parte din acest stat, ceea ce explică de ce Transilvania nu s-a contopit niciodată deplin cu Regatul Ungariei. Transilvania era singura regiune din Regatul Ungariei care purta denumirea de voievodat, iar deținătorii acestei funcții erau singurii care aveau un titlu identic cu cel al conducătorilor Țării Românești și Moldovei, dar modificat ca semnificație în raport cu acela al domnilor de la Sud și Est de Carpați.

Spre sfârșitul veacului al XIII-lea și la începutul celui următor, voievozii Transilvaniei, Roland Borșa

(1282, 1284–1285, 1288–1293) și Ladislau Kan (1294–1319) își asumă prerogative sporite. Primul, în numele unui „regnum Transilvanum”, autonom față de Regatul maghiar convoacă la Deva, în 1288, prima Adunare Obștească (Congregația generală), la care participă nobili din cele 7 comitate, clerul superior, orașenii și reprezentanții țărănimii libere. Ultima participare a elitei politice a românilor la o congregație a stărilor transilvane este amintită în anul 1355. Prin diplomele din 1366, Ludovic I a desăvârșit constituirea sistemului de guvernare a voievodatului, sistem bazat pe recunoașterea unei singure religii recepte, catolicismul.

Angevinii au readus Transilvania la statutul de voievodat vasal regelui Ungariei. Începând cu sfârșitul secolului al XIII-lea și, mai ales, în secolele XIV–XV, grupurile privilegiate ale societății transilvane, nobilii maghiari, sașii și secuii se constituie treptat în stări. Datorită structurii prevalent etnice a stărilor, ele vor fi denumite oficial „nationes” (națiuni), așa cum apar în *Unio Trium Nationum* din 1437 (25).

Începând cu secolul al XIV-lea Voievodatul Transilvaniei este confruntat cu pericolul otoman. Un rol major în oprirea temporară a pericolului turcesc l-a jucat **Iancu de Hunedoara**, voievod al Transilvaniei (1441–1456) și guvernator al Ungariei (1446–1453). Complementară efortului său militar a fost strădania de a spori gradul de autonomie al Voievodatului Transilvaniei față de Regatul Ungariei. Politica lui Iancu de Hunedoara față de turci va fi continuată de fiul său, regele **Matia Corvinul al Ungariei** (1458–1490).

3. Instituția Principatului în secolele XVI–XVIII. În anul 1541, Imperiul Otoman a transformat Ungaria răsăriteană în pașalâc. Voievodatul Transilvaniei, Banatul (până în 1552 când e transformat în pașalâc) și comitatele din Partium au alcătuit Principatul autonom al Transilvaniei, sub suzeranitate otomană (28), care și-a păstrat autonomia și instituțiile proprii. Autonomia principatului s-a manifestat în primul rând prin dreptul Dietei de a-l alege pe principe care era confirmat și investit cu semnele puterii de Poarta Otomană (27). Principele Transilvaniei, ca și domnii Moldovei și Țării Românești, era investit cu largi prerogative, hotăra în probleme de politică externă, declara război și încheia pacea, acredita misiuni diplomatice și primea trimișii diplomati.

Dieta Transilvaniei, continuare a „congregațiilor” celor trei națiuni medievale, se întrunea anual, sau chiar de mai multe ori într-un an. Ea a fost un factor

permanent de coguvernare alături de principe. Rolul ei a scăzut în condițiile în care principele a căpătat puteri sporite în materie legislativă, armată și în alegerea Consiliului princiar (26).

În anul 1599, Mihai Viteazul a intrat în Transilvania și a fost recunoscut de Dietă ca „lochiitor al împăratului”. Nobilimea maghiară a resimțit negativ încercarea lui Mihai Viteazul de a crea un organism politic românesc (30).

La începutul secolului al XVII-lea, Principele Gabriel Bethlen a inaugurat politica de consolidare a absolutismului princiar, izvorâtă din necesitatea consolidării statutului autonom al Principatului în raport cu țelurile expansioniste ale Habsburgilor. Aceștia au ocupat Principatul Transilvaniei, integrându-l în imperiu. La 4 decembrie 1691, a fost acordată Diploma Leopoldină care a constituit baza juridică a administrației austriece, menținând uniunea celor trei națiuni medievale și statutul religiilor recepte.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea va fi numit Mare Principat, împăratul Habsburg având și titulatura de principe, fiind reprezentat de un guvernator. Instituțiile Principatului erau: Guvernul (guvernul provincial format din 12 consilieri), Armata, Tezauriatul, care aplica politica economică a Imperiului, subordonate Vienei prin Cancelaria Aulică. Administrația austriacă realizează primele măsuri de recensare a populației de pe teritoriul Transilvaniei. Acestea arată, începând cu secolul XVIII, în mod constant o majoritate românească.

4. Instituția Domniei în secolele XIV–XVIII. Întemeierea statelor medievale românești în secolul al XIV-lea a fost rezultatul a trei tendințe istorice:

- agregarea formațiunilor politice preexistente;
- crearea instituțiilor supreme: Domnia și Biserica;
- emanciparea de sub dominație străină (34).

La scurt timp după constituirea Țării Românești și a Moldovei, regimul politic a evoluat spre formula monarhică în tiparele generale ale monarhiei feudale, dar cu trăsături specifice societății românești.

Titulatura domnilor români exprima calitatea de *mare voievod*, o funcție militară, și de *domn*, stăpân al întregului pământ (32), (33). În 1359, Nicolae Alexandru s-a intitulat „domn autocrat” (singur stăpânitor), reprezentând o afirmare de suveranitate atât internă, cât și externă. Inspirată după modelul bizantin, domnia autocrată se afirmă ca domnie de drept divin. Această calitate o dobândeau prin ceremonia religioasă a ungerii de către mitropolit, domnii devenind conducători politici „din mila lui Dumnezeu” (37).

Domnul era ales pe baza principiul ereditar-electiv, din dinastia Basarabilor și a Mușatinilor (35).

Putea fi ales, dacă era considerat vrednic de domnie, oricare dintre descendenții familiei domnitoare, chiar dacă nu era rodul unei căsătorii legitime. Era de ajuns să fie „os de domn” (39).

Domnul era stăpânul întregii țări, el afirma dreptul superior (*dominium eminens*). Afirmarea și consolidarea prerogativelor judecătorești ale Domniei și-au găsit expresia în instituția *marelui vornic* ale cărui atribuții judiciare acopereau o vastă arie de cauze civile și penale. Domnul semna tratate, declara război și încheia pace.

Activitatea diplomatică, primirea solilor străini și ceremonialul primirii lor se aflau în grija *marelui postelnic*, a *marelui portar* etc. Atribuțiile precumpănitor militare le aveau *marele spătar* în Țara Românească, *hatmanul* în Moldova.

Aparatul de stat s-a format, ca și întreaga societate românească, în aria civilizației bizantino-slave. Acesta a fost dezvoltat de domnia centralizatoare, purtând amprenta sursei sale de inspirație. Apariția în secolul XIV a dregătorilor cu îndatoriri specializate,

chiar dacă nu riguros, răspunzând la diferitele funcții ale statului, e un indiciu al tendinței de asumare efectivă de către domnie a controlului asupra teritoriului țării. Sfatul Domnesc a fost organul central al guvernării, format inițial din marii proprietari funciari, apoi din boieri cu dregătorii.

În secolele XIV–XVI domnia a avut un rol esențial în lupta antiotomană, reușind să păstreze autonomia statală, păstrându-se dreptul de a se alege domnul dintre boierii pământeni. În secolul al XVII-lea ascendentul boierimii în viața socio-economică a țării s-a reflectat în tendințele ei de instituire a regimului nobiliar, simultan cu evoluția spre monarhia feudală reprezentată de Matei Basarab și Vasile Lupu (38).

Campaniile otomane și înfrângerea turcilor la Viena în 1683 au influențat politica domnilor Șerban Cantacuzino (36) și Constantin Brâncoveanu în Țara Românească și Dimitrie Cantemir în Moldova. Ei au încercat refacerea autorității domnești, dar evoluția instituției domniei românești a fost întreruptă de instaurarea domniilor fanariote.

Dicționar

Cnezat = formă de organizare politică de tip statal aflată sub autoritatea unui cnez.

Domnie = instituția principală a statului medieval în Țara Românească și Moldova.

Dregător = demnitar în Țara Românească și Moldova, având atribuții administrative, militare, judiciare etc.

Hatman = dregător în Moldova însărcinat de domn cu comanda oștirii.

Postelnic = dregător în Țara Românească și Moldova, care avea în grijă camera de dormit a domnului.

Vornic = dregător în Țara Românească și Moldova, însărcinat cu conducerea curții domnești.

Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII–XX)

COMPETENȚE:

- 2.2. Proiectarea unui demers de cooperare pentru identificarea și realizarea unor scopuri comune.
- 2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.

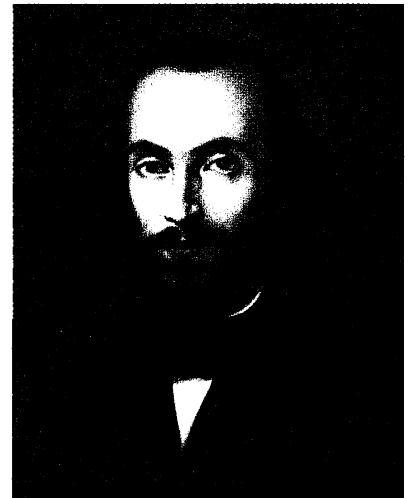
IZVOARE

1. Tudor Vladimirescu, conducătorul mișcării revoluționare de la 1821.

2. Nicolae Bălcescu

A înființat în 1843 împreună cu Ion Ghica și Cristian Tell societatea secretă Frăția. În 1845, editează împreună cu August Treboniu Aurelian „Magazin istoric pentru Dacia”. A participat la evenimentele revoluționare de la 1848 din București.

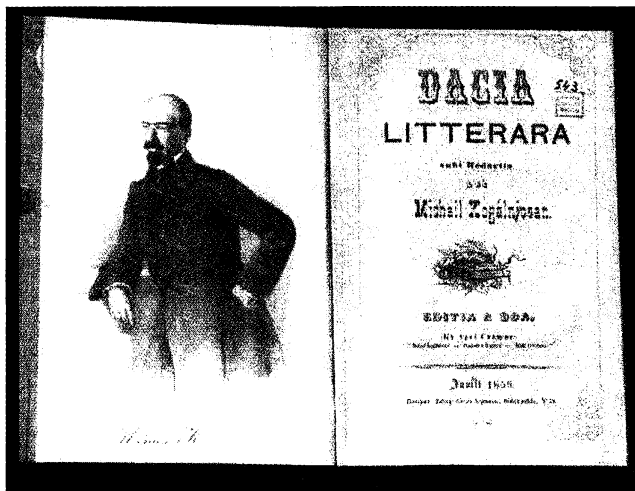
3. Vasile Alecsandri

A redactat *Petițiunea-proclamațiune* (27 martie 1848) de la Iași. La Brașov participă la redactarea programului „Prințipurile noastre pentru reformarea patriei” (12 mai 1848), cel mai radical program al revoluției. Este ales în Adunarea Ad-hoc și în Adunarea Electivă a Moldovei, figurând printre candidații la domnie, dar renunță în favoarea lui A.I. Cuza.

4. Mihail Kogălniceanu

A editat „Dacia literară”, „Arhiva românească”, „Propășirea”. A luat parte la mișcarea revoluționară de la Iași din martie 1848, după care se refugiază în Bucovina unde redactează „Dorințele partidei naționale din Moldova”. A făcut parte din Comitetul Central al Unirii de la Iași (1857), din Adunarea Ad-hoc și Adunarea Electivă. A fost șef al guvernului (octombrie 1863 – ianuarie 1865). În timpul Războiului de Independență a fost ministru de externe.

5. *Dacia literară*. Revistă ce poartă în titlu programul politic al mișcării naționale române.

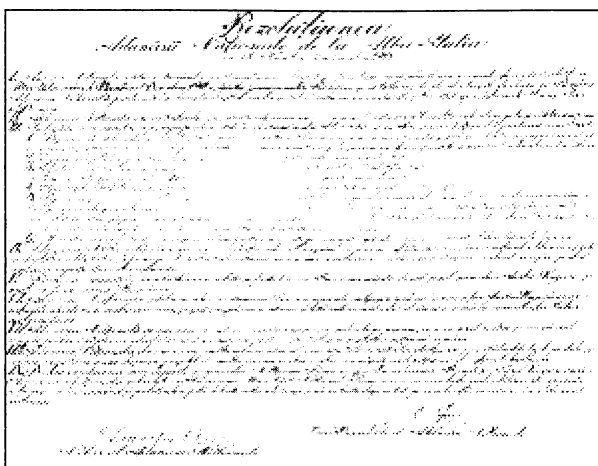
6. Alexandru Ioan Cuza

A participat la Adunarea de la hotelul Petersburg din Iași, 27 martie 1848 și la Adunarea de la Blaj, 3/5 mai 1848. În 1856, era pârcălab de Covurlui (Galați), funcție din care își dă demisia în timpul alegerilor pentru Adunările Ad-hoc, ca urmare a falsificării listelor electorale. În momentul alegerii sale ca domn era comandantul oștirii Moldovei, cu gradul de colonel.

7. *Cucerirea redutei Grivița*, litografie de epocă

8. Rezoluția de la Alba Iulia

9. Atacul de la Smârdan,
pictură de Nicolae Grigorescu

11. Prin instaurarea regimului fanariot în Moldova și Țara Românească, Poarta otomană a urmărit consolidarea controlului său asupra celor două principate, în condițiile instaurării stăpânirii habsburgice în Transilvania și a apariției Rusiei ca factor de putere în Europa de Sud-Est [...]. Față de domnii pământeni, tentați să colaboreze cu adversarii Porții, fanarioții [...] apăreau ca mandatarii fideli ai sultanului în scaunele de domnie de la Iași și București. Regimul fanariot era de fapt un compromis între statutul de autonomie al Principatelor române și cel al administrației directe. (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*)

13. Revoluția de la 1821 a strigat dreptate și a vrut ca tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc. Ea fu o revoluție democratică. (Nicolae Bălcescu, *Opere*)

10. România după Marea Unire din 1918

12. Conflictul dintre domnia fanariotă și boierimea pământeană a dominat cu tărie întreaga politică internă a Principatelor între 1711–1821. Lupta dintre „greci” și români nu trebuie înțeleasă în sens strict etnic, uneori boieri neaoși au susținut interese străine, alteori boieri greci de origine s-au aflat la conducerea partidelor pământene. Conflictul dintre cele două partide a fost politic, nu etnic, învărtindu-se în jurul problemei puterii, a statutului Principatelor, a raporturilor cu Constantinopolul. (Vlad Georgescu, *Istoria românilor*)

14. Art. 1. Domnul țării să nu aducă cu înălțimea sa aici în țară mai mulți boieri greci de cât un postelnic mare, un cămăraș, un portar și un gramatic.
Art. 8. Caftane [ridicare în rang, căftănire] cu bani să înceteze cu totul de a mai face, nici după neam, ci numai după slujbă.
Art. 15. Toți dregătorii judecătorilor și ai calemurilor [instituțiilor] să se împruțineze, rămânând numai precum au fost din vechime și lefile să le fie ușoare; asemenea și havaetul jălbilor și al cărților de judecată să scază. (*Cererile norodului românesc*)

15. Pontul 1. Norodul Moldaviei, ca un norod ce din învechime și până astăzi a avut și are sfințit privilegiul slobozeniei și acela al voiniciei de a se oblədui cu ocărmuitorul său și cu pravilele țării supt umbrirea prea puterniciei împărății cărea era supusă, cere de a avea și folosința acestui privilegiu întru deplină legiuire cele căzute a dreptății și în păzirea celei datornice a sa supuneri și a credinței sale către prea Înaltul Devleat, (Guvernul otoman.) [...]

Pontul 18. Înaintea pravilei să fie socotiți toți deopotrivă și fără deosebire, având a fi și pravila una și aceeași pentru toți, sau pentru a ocroti, sau pentru a pedepsi. În pravilă nu poate să hotărăscă decât ceea ce este drept și folositor și nu poate să oprească decât ceea ce este nedrept și de stricăciune. (Constituția cărvunară)

16. Art. 7. Constituția românilor

a. Țara rumânească este un loc slobod pentru câte în ea lăcuiesc, pământul ei nu să va putea înstrăina.

b. Toți rumânii sunt deopotrivă înaintea pravilii, toți primiți în posturi civile și militare și toți contribuiesc la trebuințele statului [...].

c. Slobozenia individuală este chezășia [...]; nimeni nu va putea fi pedepsit fără d-a fi mai întâi judecat.

d. Toți rumânii au dreptul de a publica și a tipări ale lor păreri [...].

e. Persoana suveranului este șeful cel mai înalt al statului.

[...]

q. Toți rumânii fără osebire sunt reprezentați [...]
(*Osăbitul act de numirea suveranului rumânilor, 1834*)

17. Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asoțiați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru care e peste puțință a dobândi fără libertatea din afară, libertatea de supt domnirea streină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Devisa ei va fi: *Dreptate, Frăție, Unitate*. Ea va fi o revoluție națională. Aceasta este calea ce va lua Revoluția Română în viitor.

Și numai atunci când resboiul sfânt va mântui nația de apăsarea streinilor și o va întregi în libertatea și unitatea sa, adunarea poporului, Constituanta, va putea să realizeze în pace toate reformele politice și sociale de care el are nevoie și să constituze domnirea democrației, domnirea poporului prin popor. (Nicolae Bălcescu, *Mersul revoluției românilor*.)

18. Revoluția de la 1848 a vrut ca românul să fie nu numai liber dar și proprietar fără care libertatea și egalitatea e minciună. Pentru aceea adaugă la devisa sa cuvântul frăție, această condiție de căpetenie a programului social. Ea fu o revoluție socială. (Nicolae Bălcescu, *Mersul revoluției românilor*.)

19. Generația de la 1848 se distingea de înaintașii ei prin cunoașterea directă a Europei Occidentale. [...] Pașoptiștii se simțeau ei înșiși o parte din Europa. Au recunoscut Apusul drept model politic și cultural pentru partea lor de Europă și nu aveau cine știe ce îndoieli că modelul de dezvoltare al acesteia era aplicabil și Țărilor Române. Ideile lor privind structurile politice și progresul economic erau, ca atare, în mare măsură influențate de doctrinele liberală și de laissez-faire la ordinea zilei. Nu este în nici un fel întâmplător că și-au îndreptat privirea spre soluții liberale și nu spre cele conservatoare în problemele care frământau cele două țări. Orice tip de conducere autoritară, chiar dacă luminată, prezenta doar o mică atracție pentru oamenii hotărâți să-și elibereze poporul de Rusia „autocrată” și de Turcia „despotică” și dornici să lărgească participarea cetățenilor la treburile publice. (Keith Kitchens, *Românii 1774–1866*)

20. [...] Care trebuia deci să fie programul revoluției din 1848? El era dezvoltarea progresivă a revoluției din 1821. El era organizarea democrației și eliberarea țaranului, împrăștiindu-l. Într-un cuvânt, trebuia făcută o revoluție democratică și socială. Acesta a fost scopul nostru și programul din 1848. El este întru totul același cu cel din 1821, având în minus problema fanarioților, și în plus problema socială. (Nicolae Bălcescu despre revoluția de la 1848)

21. Poporul român decretă:

1. Independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad V, și neamestec al niciunei puteri din afară în cele din întru ale sale.
2. Egalitatea drepturilor politice.
3. Contribuție generală.
4. Adunare generală compusă de reprezentanți ai tuturor stărilor soțietății.
5. Domn responsabil, ales pe cinci ani, și căutat în toate stările soțietății.
7. Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor în funcția ce ocupă.
13. Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.
16. Instrucție egală și întreagă pentru tot românul de ambele sexe. (*Proclamația de la Islaz*)

25. Națiunea română, ajungând la conștiința drepturilor individuale omenești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi, atât în comite cât și în districte, scaune și granițe militare. Ea cere totodată și desființarea decimilor, ca a unui mijloc de contribuire împiedicătoareii economiei [...] (*Petiția națională*, Blaj, mai 1848)

27. Art. XXII. Principatele Muntenia și Moldova vor continua să se bucure, sub *suzeranitatea Porții și sub garanția puterilor contractante*, de privilegiile și de imunitățile pe care le au. Nici o protecție exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de vreuna dintre puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de amestec în treburile lor interne. (*Tratatul de pace de la Paris*, 30 martie 1856)

28. 1. Respectarea drepturilor Principatelor, îndeosebi a autonomiei lor în cuprinderea vechilor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634.

2. Unirea Principatelor într-un singur stat, sub numele de România.

3. Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare din ale Europei și a cărui moștenitori să fie crescuți în religia țării.

4. Neutralitatea pământului Principatelor.

5. Puterea legiuitoare încredințată unei obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației.

Toate aceste sub garanția colectivă a puterilor care au subscris tratatul de la Paris ...

(*Rezoluția Adunării ad-hoc din Țărea Românească cu privire la Unirea Principatelor*)

22. 3. Împroprietărirea locuitorilor săteni fără nici o răscumpărare din partea lor.

5. Întemeierea instituțiilor țării pe prințipiile de libertate, egalitate și frățietate, dezvoltate în toată întinderea lor.

6. Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc." (*Prințipurile noastre pentru reformarea patriei*, 12/24 mai 1848, Brașov)

23. 4. Grabnica îmbunătățire a stărei locuitorilor săteni atât în relația lor cu proprietarii moșiilor, cât și în acelea cu Cărmuirea, precum conteriirea tuturor beilicurilor supt numire de plată și celelalte."(*Petiția-proclamație*, 27 martie 1848)

24. Pe lângă toate aceste radicale instituții singurele care ne potu regenera patria, apoi partida națională mai propune una ca cununa tuturor, ca cheia bolții fără care s-ar prăbuși tot edifiul național: acesta este Unirea Moldovii cu țeara Românească. (*Dorințele partidei naționale în Moldova*, Cernăuți, august 1848)

26. Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov; peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății. Munteanul și moldoveanul sunt toți români, sunt frați, o singură nație; uniți-vă cu noi, goniți pe tiranul al cărui nume va rămâne o pată vecinică în istoria țării, înălțați stindardul libertății și dobândiți-vă sfințele drepturi. Să ne dăm mâna ca niște frați și să ne ajutăm unii pe alții. (C.A. Rosetti, *Pruncul român*)

29. „Art. 1. Principatele Moldovei și Valahiei, constituite de acum înainte sub denumirea de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, rămân sub suzeranitatea mării sale sultanul.

Art.2.[...] În consecință, principatele se vor administra liber și în afară de orice amestec al Sublimei Porți, în limitele stipulate prin acordul puterilor garante cu curte suzerană.

Art.5. Puterea executivă va fi exercitată de către *hospodar* (domn).

Art.6. [...] Legile prezentând un interes special pentru ambele Principate vor fi pregătite de către *Comisia Centrală* și supuse votării adunărilor de către hospodari.

Art.7. Puterea judecătorească, exercitată în numele hospodarului, va fi încredințată magistraților numiți de el, fără ca cineva să se poată sustrage judecătorilor săi naturali. (*Convenția de la Paris*).

30. Eu însă, credincios misiunii ce mi-ați dat și cunoscând statornică voință a românilor de a rămâne pururea uniți, am proclamat, atât înaintea domniilor voastre, cât și înaintea țarei, Unirea definitivă a Principatelor. V-am zis, ea va fi precum România o va dori și o va simți. Nu mă îndoiesc, domnilor, că nici Înalta Poartă, nici puterile garante nu vor cugeta a desființa în viitor Unirea ce au recunoscut-o atât de necesară pentru fericirea Principatelor. (*Discursul lui Al. I. Cuza în fața Adunării legislative a României*, 1862)

32. Români,

În destinele omenești nu este o datorie mai nobilă decât aceea de a fi chemat a menține drepturile unei națiuni și a consolida libertățile ei.

O misiune așa de însemnată m-a decis să părăsesc fără preget o pozițiune independentă, familia și țara de care am fost legat prin legămintele și suvenirurile cele mai sacre pentru a urma apelului vostru.

Primirea plebiscitului, care a pus pe capul meu coroana lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-mi va fi dat cu ajutorul lui Dumnezeu și cu un întreg devotament, a asigura noii mele patrii o existență fericită și demnă de trecutul ei. (*Proclamația adresată de Carol I poporului român, București, 11/23 mai 1866*)

34. Art. 43. Înaltele părți contractante recunosc independența României legând-o de condițiunile expuse în următoarele două articole.

Art. 44. [...] Libertatea și practica exterioară a oricărui cult vor fi asigurate supușilor pământeni ai statului român, precum și străinilor și nu se va pune nici un fel de piedică atât organizației ierarhice a diferitelor comunități religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali.

Art. 45. Principatul României retrocedează m.s. Împăratului Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei despărțită de Rusia în urma tratatului de la Paris din 1856 [...].

(*Tratatul de pace de la Berlin, 1/13 iulie 1878*)

36. Este totuși singur că monarhul a rămas atașat de Germania și Austria și că, dacă ar găsi modalitatea, regele Carol ar acționa în ajutorul acestor state. Neutralitatea României nu este definitivă [...], politica României trebuie urmărită cu vigilență întrucât ea este incertă, permanent oscilantă între personalitatea germană a regelui, nehotărârea președintelui Consiliului de Miniștri și dorința țării de a merge în război împotriva Austriei pentru a-și realiza idealul său național care este Transilvania. (*Raportul ambasadorului Belgiei la București către ministrul de externe al Belgiei, 19.09.1914*)

31. Sătenilor! Îndelungata voastră așteptare, marea făgăduință, dată vouă de înaltele puteri ale Europei prin articolul 46 al Convenției, interesul patriei, asigurarea proprietății funciare și dorința cea mai vie s-au împlinit. Claca este desființată pentru de-a pururea și de astăzi voi sunteți proprietari pe locurile supuse stăpânirii voastre în întinderea hotărâtă prin legile în ființă [...]. De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre, voi aveți o părticică de pământ, proprietate și moșia voastră, de astăzi voi aveți o patrie de iubit și de apărat. (*Proclamația domnitorului Alexandru Ioan Cuza, din 14 august 1864*)

33. Războiul este o probă, presupunând exercitarea unui comandament, adunarea elitelor, disciplina țăranilor, acceptarea unei cauze și a unui limbaj comun. Războiul presupune o națiune care pledează pentru recunoașterea intrării sale pe scena internațională. Carol își va asuma, deci, riscul unui conflict alături de ruși. Victoria îi va legitima puterea și va face din el urmașul voievozilor. El își asumă această aventură împreună cu consilierii și miniștrii, pașoptiști pașnici dar legați de idealul unirii și independenței de aproape douăzeci de ani. Independența are astfel puncte comune cu realizarea unei revoluții politice. (Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

35. Art.1. Dobrogea, anexată astăzi României (...), se împarte [...] în două județe [...]

Art.3. Toți locuitorii din Dobrogea care în ziua de 11 aprilie 1877 erau cetățeni otomani, devin și sunt cetățeni români.

Art.5. Locuitorii Dobrogei, deveniți cetățeni români, sunt egali înaintea legii, se bucură de toate drepturile cetățenești și pot fi numiți în funcțiunile publice, fără deosebire de origine și religie. [...]

Art.16. Religiunea ortodoxă a răsăritului este religia domnitoare și în Dobrogea.

Art.20. Învățământul este liber, [dacă] exercițiul său nu ar atinge bunele moravuri, ordinea publică și sănătatea copiilor.[...] (*Legea pentru organizarea Dobrogei, 1880*)

37. În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove. În puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama ei România.

Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!"

Președintele Sfatului Țării – Ion Inculeț; Vicepreședinte – Pantelimon Halippa; Secretarul Sfatului Țării – I. Buzdugan (*Declarația de unire a Basarabiei cu România, 27 martie 1918*)

38. Astăzi, când după eforturi și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile și când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit din temelii ei și s-a prăbușit, și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâiul gând al Bucovinei desrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea desrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind singurii cu puterea legitoare, în numele suveranității naționale hotărâm:

Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României. (*Declarația de unire a Bucovinei cu România, 28 noiembrie 1918*)

39. Pe temeiul dreptului firesc, că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liberă de soarta ei, – un drept care este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a monarhiei, – națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește acum să facă uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul, ca liberă de orice înrăurire străină să hotărască singură plasarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. (*Declarația Comitetului executiv al Partidului Național Român, 29 septembrie 1918*)

- 40.** 1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.
2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.
3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.
4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.
5. Reforma agrară radicală. (*Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia*)

Formare de competențe

1. Prezentați o deosebire între domnii pământeni și domnii fanarioți. Analizați doi factori externi care au favorizat instaurarea regimului fanariot. (11)

2. Explicați principalul motiv al conflictului între domnia fanariotă și boierimea pământească. (12)

3. Ce obiectiv al proiectului politic exprimă sintagma „statul să se facă românesc”. (13)

4. Numiți statutul politic revendicat în art. 1. Explicați ce principii moderne de organizare a statului sunt în art. 8 și 15. (14)

5. Comparați sursele (14) și (15). Stabiliți asemănări ale proiectului politic.

6. Analizați două principii moderne de organizare a statului și forma de guvernământ prevăzută. (16)

7. Prezentați modelul politic și cultural preluat de generația pașoptistă și numiți ideologia care l-a influențat. Argumentați de ce au ales acest model. (19)

8. Selectați din text două obiective înscrise în proiectul politic al lui Nicolae Bălcescu. Prezentați un fapt istoric care a dus la realizarea unuia dintre obiective. (17)

9. Prezentați câte o caracteristică a revoluției de la 1821 și a revoluției de la 1848. Numiți cea mai importantă componentă a programului social. (13), (18)

10. Explicați de ce revoluția de la 1848 a fost democratică și socială. (20)

11. Comparați art. 1 din sursa (21) și art. 6 din sursa (22). Ce obiectiv al proiectului politic au înscris? Precizați modalitatea de realizare a acestui obiectiv.

12. Argumentați că Proclamația de la Islaz este un proiect liberal cu valoare de constituție. (21)

13. Comparați sursele (22) și (24) și analizați modalitatea de realizare a obiectivului național.

14. Ce argument a adus C.A. Rosetti în favoarea unirii Moldovei cu Țara Românească (26). Aduceți un alt argument.

15. Formați patru grupe. Studiați sursele (21), (22), (23) și (25) și arătați modalitatea de realizare a problemei agrare. La sfârșitul activității, fiecare grupă își prezintă concluziile.

16. Descoperiți ce reformă este cerută în art. 13. Analizați modalitatea de înfăptuire a reformei. (21)

17. Identificați noul statut juridic al Principatelor. Explicați de ce românii au dorit acest statut. (27)

18. Sintetizați principalele prevederi ale rezoluției Adunărilor Ad-hoc. (28)

19. Ce rol a avut Convenția de la Paris? Explicați atribuțiile Comisiei Centrale de la Focșani. (29)

20. Prezentați două măsuri prin care Cuza a realizat „unirea definitivă a Principatelor”. (30)

21. Identificați o prevedere a legii rurale. Explicați contextul adoptării legii rurale și precizați o consecință a acesteia. (31)

22. Comparați sursele (32) și (33). Analizați evenimentul la care a participat Carol și care îi va legitima puterea.

23. Argumentați ideea că „Independența are puncte comune cu realizarea unei revoluții politice”. (33)

24. Analizați două consecințe ale cuceririi independenței de stat. (34)

25. Analizați drepturile politice de care se bucurau locuitorii Dobrogei. (35)

26. Explicați atitudinea politică a regelui Carol I față de Germania și obiectivul urmărit de România în eventualitatea participării la război împotriva Austriei. (36)

27. Formați trei grupe. Fiecare grupă studiază câte una din sursele (37), (38) și (39) în legătură cu:

- analiza principiilor care au fost invocate în realizarea Marii Uniri;

- prezentarea organismelor reprezentative care au hotărât unirea provinciilor istorice cu România.

29. Argumentați că Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia a reprezentat un program politic. (40)

DRUMUL DE LA PROIECT POLITIC LA REALIZAREA ROMÂNIEI MARI

1. Reformismul boieresc (1711–1821). Instaurarea regimului fanariot în Moldova (1711) și Țara Românească (1716) a modificat regimul politic, afectând instituțiile fundamentale, Domnia, Sfatul Domnesc și sistemul administrativ-politic (11). Instaurarea noului regim politic nu a însemnat însă abandonarea obiectivelor politice a domnilor români de a obține autonomia și chiar independența pe baza programului politic al lui Șerban Cantacuzino (1678–1688) și Dimitrie Cantemir (1710–1711).

Meritul elaborării unui proiect politic, care avea ca obiectiv apărarea existenței politice a Țărilor Române aparține boierimii mari și mijlocii ca principală purtătoare a conștiinței istorice (12). Programul politic nu s-a fixat într-un act fundamental ci în totalitatea memoriilor și proiectelor de reformă redactate în timpul războaielor austro-ruse-turce (1711–1812), printre alții de Mihai Cantacuzino, Enăchiță Văcărescu și Dimitrie Sturdza. Ideea dominantă a fost revendicarea unui nou statut juridic pe baza dreptului istoric (românii „dintr-un început au fost un norod slobod și nesupus”), recâștigarea independenței prin înlăturarea regimului turco-fanariot.

În timpul tratatelor de la Focșani (1772) s-a cerut revenirea la domniile pământene, unirea Țării Românești cu Moldova într-un stat sub garanția Austriei, Rusiei și Prusiei, iar la Sîstov în 1791 s-a cerut desființarea raialelor, domn pământean, neutralitatea și independența sub protectoratul Austriei și Rusiei. Programele boierești au prevăzut reforma instituțiilor și a formei de guvernământ (republică, monarhie constituțională), recâștigarea puterii politice a fost însă obiectivul principal al programului politic până la 1821, program politic care prin revendicările lui naționale a reușit să solidarizeze întregul corp social al națiunii în timpul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu.

2. Proiect politic la 1821. Acțiunea politică a lui Tudor Vladimirescu (1) a urmărit înlăturarea regimului fanariot, inacceptabil pentru o parte a boierimii române constituită în „partida națională”. Aceasta dorea revizuirea statutului juridic internațional al Țării Românești și Moldovei în sensul existenței lor ca state autonome în raport cu Imperiul Otoman (13). Cel mai important document *Cererile norodului românesc* (14) era o combinație de program politic și

constituție, conținând o serie de reforme care vizau organizarea internă a Principatelor și revenirea la autonomie. Deși mișcarea revoluționară de la 1821 a fost înfrântă, unul din obiectivele „partidei naționale” a fost atins, Poarta a fost obligată să restaureze domniile pământene prin Ioniță Sandu Sturdza în Moldova și Grigorie Dimitrie Ghica în Țara Românească.

3. Începuturile unui stat modern 1821–1848.

Între anii 1821–1848, Moldova și Țara Românească au făcut pași către unire și independență, atât prin eforturile depuse de o nouă elită de boieri și burghezie cât și prin intervenția marilor puteri. S-a desfășurat o amplă mișcare reformatoare prin intermediul memoriilor, proiectelor de reformă, activităților unor societății culturale și secrete.

În Moldova, cel mai cunoscut proiect de reformă a fost *Constituția cărvunurilor* (1822) (15), redactat de Ionică Tăutu, care cerea legiferarea drepturilor cetățenești, respectul pentru proprietate, libertatea comerțului, presei, egalitatea în fața legii, dar și un amplu program de reforme care vizau modernizarea structurilor politice, administrative, juridice și fiscale ce vor fi aplicate după unire.

În Țara Românească, în timpul regimului regulamentar, boierimea liberală se grupase în „partidă națională”, condusă de Ion Câmpineanu. Acesta a elaborat în 1838 două documente: *Act de Unire și Independență* și *Osăbitul Act de numire a suveranilor românilor* (16). Proiectul lor politic cerea înlăturarea suzeranității otomane și a protectoratului rusesc instaurat în 1829, Unirea Principatelor într-un Regat al Daciei, alegerea unui domn ereditar. Ideea de unitate și independență este tot mai frecvent asociată cu aceea a unui principe străin.

S-au constituit și societăți secrete, care aveau ca obiective unirea Țării Românești cu Moldova, independența, egalitatea în fața legii și emanciparea clăcașilor. Un rol important l-a avut Societatea Frăția (1843), ideile ei liberale au fost răspândite prin publicații ca *Propășirea*, *Arhiva istorică*, *Magazin istoric pentru Dacia și Dacia literară*. (5)

4. Proiectul politic pașoptist. A fost opera intelectualilor liberali (19) care i-au definit obiectivele și au condus revoluția de la 1848. Nicolae Bălcescu (2), unul dintre autorii proiectului politic revoluționar pașoptist, a surprins constituirea și maturizarea lui treptată (20). Obiectivele proiectului erau:

- autonomia și independența;
- unirea românilor într-un singur stat;
- reforma agrară;
- drepturi și libertăți politice;

- modernizarea instituțiilor;
- o nouă organizare a puterilor în stat.

S-au formulat trei soluții în vederea ameliorării statutului juridic extern al Principatelor: autonomia (21), independența (22), constituirea unui Regat al României sub garanția europeană (propunere făcută de Ioan Maiorescu Parlamentului german de la Frankfurt pe Main).

Unirea românilor într-un singur stat nu a fost formulată în programele de la Iași, Islaz, București și Blaj din motive strategice. A fost înscrisă în programul revoluționarilor moldoveni de la Brașov (22) și în programul de la Cernăuți (24) redactat de Mihail Kogălniceanu (4).

Deși revoluționarii munteni nu au înscris ideea unității naționale în programe, C.A. Rosetti, în gazeta *Pruncul român*, publica la 11 iunie 1848 articolul *Către frații noștri din Moldova* (26) în care făcea un apel la unire. În Transilvania, idealul național este exprimat pe Câmpia Libertății de la Blaj în expresia „noi vrem să ne unim cu țara”.

Problema agrară a constituit principala problemă socială a revoluției, parte componentă a problemei proprietății. Soluțiile propuse au fost diferite, de la o soluție moderată în programul de la Iași (23), până la soluția radicală în programul emigrației moldovene de la Brașov. În Țara Românească s-a constituit o Comisie a proprietății care avea în vedere reglementarea raporturilor dintre proprietari și țărani. Programul politic pașoptist a fost pus în aplicare în timpul domniei lui Al.I. Cuza.

Unirea din 1859 și domnia lui Al.I. Cuza. După 1848, ideea de unire a cuprins întreg poporul român. Marile puteri europene întrunite în Congresul de Pace de la Paris, 1856, ca urmare a războiului Crimeii (1853–1856) au luat în discuție problema unirii și a statutului juridic (27). În țară programul mișcării unioniste a fost adoptat de Adunările Ad-hoc (28) ca deziderat al națiunii române și a fost luat în discuție în cadrul Conferinței de la Paris a Marilor puteri (1858) (29). Unirea nu se putea realiza decât prin acțiunea directă a poporului român. În ziua de 5 ianuarie 1859, Adunarea Electivă a Moldovei s-a întrunit pentru a-l alege pe domnitor. Alegerea s-a făcut prin vot deschis, 48 de deputați desemnându-l pe Alexandru Ioan Cuza (6) ca domnitor al Moldovei. În ziua de 24 ianuarie 1859, Adunarea Electivă a Țării Românești l-a ales ca domn pe Alexandru Ioan Cuza punând marile puteri în fața unui fapt împlinit. În plan intern și extern, Unirea, ca stare de fapt, devenea o stare de drept, legitimă prin voința națională și recunoașterea europeană.

În timpul domniei sale, a urmărit următoarele obiective; în plan intern: unirea deplină prin unificarea administrativă, legislativă a Principatelor Unite, prin adoptarea primelor reforme corespunzătoare statului modern; în plan extern: a urmărit recunoașterea dublei alegeri printr-o susținută activitate diplomatică și consolidarea autonomiei.

Problema dublei alegeri a lui A.I. Cuza a fost luată în dezbateri de către Puterile Europene, în cadrul Conferinței de la Paris din martie – septembrie 1859 care a recunoscut dubla alegere. În cadrul Conferinței Puterilor Europene de la Constantinopol, din septembrie – noiembrie 1861, Turcia a recunoscut Unirea celor două Principate.

Recunoașterea internațională a dublei alegeri și a Unirii depline deschide perspectiva înfăptuirii României moderne. În 1862, unificarea administrativă și politică era definitivată (30).

La începutul anului 1863, se formează monstruoasa coaliție, o alianță a forțelor conservatoare și a liberalilor radicali, care va acționa pentru înlăturarea lui Cuza. Marii proprietari erau temători de a-și pierde odată cu pământul și puterea politică, iar liberalii radicali (roșii), care acționaseră pentru Unire și dubla alegere a lui A.I. Cuza, nu erau asociați la putere de către domnitor.

Cuza a găsit în M. Kogălniceanu (1863–1865) (4), persoana potrivită pentru ducerea la împlinire a propriului program, program al generației pașoptiste. Prin conlucrarea domnitorului cu noul guvern s-a pus în aplicare o serie de reforme, care au pus bazele României moderne și au dotat Principatele Unite cu instituții moderne.

La 2/14 mai 1864 are loc *Lovitura de Stat*, primul ministru își prezintă demisia care nu este acceptată de A.I. Cuza. Acesta a dizolvat Adunarea, deoarece majoritatea conservatoare nu dorea reforma agrară prin împrumut. Proiectul de reformă agrară propus de M. Kogălniceanu prevedea împrumut prin despăgubire.

Se înfăptuia prima *Lovitură de Stat* în istoria României moderne. Actul reprezintă o gravă încălcare a Convenției de la Paris, fapt ce putea avea urmări nedorite pe plan extern. Pentru evitarea lor, Cuza a adoptat un document constituțional numit Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris. Se instaura regimul domniei autoritare a lui Cuza, care a permis elaborarea și aplicarea Marilor Reforme. Cea mai importantă reformă a fost cea agrară adoptată la 26 august 1864 (31). Se desființa claca și se făcea împrumutul foștilor clăcași în funcție de numărul de vite; pământul acordat țăranilor nu trebuia să

depășească 2/3 din suprafața moșiei fără a socoti pădurile; pământul nu putea fi înstrăinat timp de 30 de ani; împrumutul se făcea prin despăgubire.

În ultimii ani de domnie, conflictul dintre Cuza și opoziția formată din liberali radicali și conservatori s-a accentuat ducând la abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza la 11 februarie 1866.

Instaurarea dinastiei străine. Independența.

După unirea Principatelor Române, obținerea Independenței a devenit obiectivul esențial al proiectului politic românesc. Anul 1866 reprezintă un moment semnificativ în dezvoltarea politică a României moderne. Se instaura o nouă dinastie prin Carol de Hohenzollern-Singmaringen (32) și se promulga prima Constituție internă. Se realiza astfel cerința, prevăzută în memorii și în rezoluțiile Adunărilor Ad-hoc din 1857, de instaurare a unui prinț străin ca garanție pentru menținerea unirii și consolidarea autonomiei în vederea obținerii Independenței. Marile puteri au fost puse din nou în fața faptului împlinit, recunoscându-l în mod formal ca domnitor în a doua jumătate a anului 1866 și începutul anului 1867. De la bun început Carol și-a asumat un rol politic de primă importanță în politica externă și în treburile militare. (33)

În anii 1875 – 1876, o nouă criză orientală era în desfășurare. Domnitorul Carol și prim-ministrul Ion C. Brătianu, care doreau să obțină independența, au încercat să ajungă la o înțelegere cu Rusia. La 12 aprilie 1877, Rusia a declarat război Turciei și în aceeași zi trupele ei au început să treacă Prutul în Moldova. La 9 mai 1877, în Camera Deputaților, ministrul de externe Mihail Kogălniceanu a proclamat Independența de stat a României, iar a doua zi este proclamată în Senat.

În primele luni de război, domnitorul Carol și Brătianu au încercat să stabilească regulile de bază de colaborare între armata română și cea rusă. În vara anului 1877, Carol a primit comanda supremă a trupelor aliate de la Plevna, care a fost încercuită și a capitulat la 28 noiembrie 1877. Cucerită pe câmpul de luptă din Balcani, Independența a fost recunoscută internațional prin tratatele de pace de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1877) și Berlin (1/13 iulie 1878) (34). Statul român primea Dobrogea (35), Delta Dunării și Insula Șerpilor dar pierdea sudul Basarabiei în favoarea Rusiei.

România Mare. Realizarea României Mari prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Vechiul Regat, a fost rezultatul acțiunii românilor în conjunctura favorabilă de la sfârșitul Primului Război Mondial (36), când dispăreau de pe harta Europei, Imperiul Țarist și cel Austro-Ungar. Unirea

cu Regatul României a acestor teritorii a fost posibilă în contextul afirmării pe plan internațional a principiului autodeterminării și a celui al naționalităților, promovate de cele „14 puncte” ale lui Woodrow Wilson. Aplicarea acestor principii de către români s-a realizat în mod diferențiat de la o provincie la alta în etape gândite realist și realizate treptat de la autonomie la Independență națională și apoi la unirea cu România.

Străvechi pământ românesc, Basarabia, anexată Rusiei țariste în 1812, a fost primul teritoriu a cărui populație majoritar românească a hotărât unirea sa cu Vechiul Regat. Una din primele expresii ale manifestării identității de sine a fost formarea Partidului Național Moldovenesc în martie 1917, care s-a aflat în fruntea mișcării pentru autonomie. Presiunea Moscovei și a Kievului (Ucraina dorea încorporarea Basarabiei) au evidențiat necesitatea coordonării luptei pentru Unire. În octombrie 1917, s-a constituit Sfatul Țării, organ reprezentativ al Basarabiei, care a hotărât Independența Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918. Ultima etapă a autodeterminării Basarabiei, Unirea s-a realizat la 27 martie 1918, când Sfatul Țării a hotărât unirea cu România prin „puterea dreptului istoric și a dreptului de neam”. (37)

Bucovina, anexată prin Convenția de la Constantinopol din 7 mai 1775 Imperiului Habsburgic, și care din 1867 a făcut parte din monarhia bicefală, a cunoscut mai multe piedici în lupta pentru unire: repetatele ocupații rusești și existența unor curente unioniste cu Viena sau Kiev. Mișcarea unionistă bucovineană s-a desfășurat pe mai multe scene, cea locală, în Bucovina, și în Vechiul Regat și a crescut în vigoare odată cu crearea cadrului favorabil. Deputații români din parlamentul de la Viena au constituit Consiliul Național Român din Bucovina care și-a

asumat rolul de Adunare Constituantă, hotărând la 31 octombrie/12 noiembrie 1918 crearea unui guvern, condus de Iancu Flondor. A fost convocat Congresul General al Bucovinei care la 15/28 noiembrie 1918 a hotărât „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României”. (38)

În Transilvania, mișcarea pentru autodeterminare s-a bucurat de adeziunea unanimă a populației românești. Românii și-au anunțat oficial hotărârea de autodeterminare prin „Declarația de la Oradea” din 29 septembrie 1918 (39), elaborată de cele două partide P.N.R. și P.S.D., care și-au reluat oficial activitatea. Aceasta era o declarație de principii în care se găsesc principalele componente ale conceptului wilsonian de autodeterminare pe baza principiului autodeterminării. Declarația a fost citită în Parlamentul de la Budapesta și a căpătat valoarea unei declarații de Independență. În octombrie 1918 se constituia Consiliul Național Român Central, care a devenit centrul de coordonare al mișcării naționale.

În ziua de 1 decembrie 1918 a avut loc o manifestare cu caracter plebiscitar și democratic la Alba Iulia, locul ales pentru desfășurarea adunării era încărcat de amintiri istorice, prima unire a lui Mihai Viteazul și martiriul lui Horea și Cloșca. Adunarea Națională de la Alba Iulia a decis unirea Transilvaniei cu România. Decizia de unire a fost însoțită și de un program de reformare ce a vizat dezvoltarea ulterioară a țării. (40)

La 29 decembrie 1919, primul Parlament al României Mari a votat legile prin care era ratificată unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România.

La 15 octombrie 1922 la Alba Iulia a avut loc încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria ca suverani ai României Mari.

Anexă 1

Unirea deplină s-a realizat prin unificarea administrativă și politică.

Măsuri:

A: Administrative

- unificarea serviciilor de vamă, de telegraf, și a cursului monetar;
- orașul București devine capitala țării;
- s-a adoptat stema țării cu simbolurile vulturul și zimbrul;

• s-a realizat unificarea unităților militare din cele două Principate(1859-1860);

• s-a creat primul minister unic – Ministerul de Război condus de generalul Ioan Emanoil Florescu.

B: Politice

• s-a realizat unificarea principalelor instituții statale la nivel guvernamental executiv și legislativ;

• la 22 ianuarie 1862 s-a format primul guvern unic condus de conservatorul Barbu Catargiu;

• la 24 ianuarie 1862 s-a constituit Parlamentul unic – unicameral.

Anexa 2

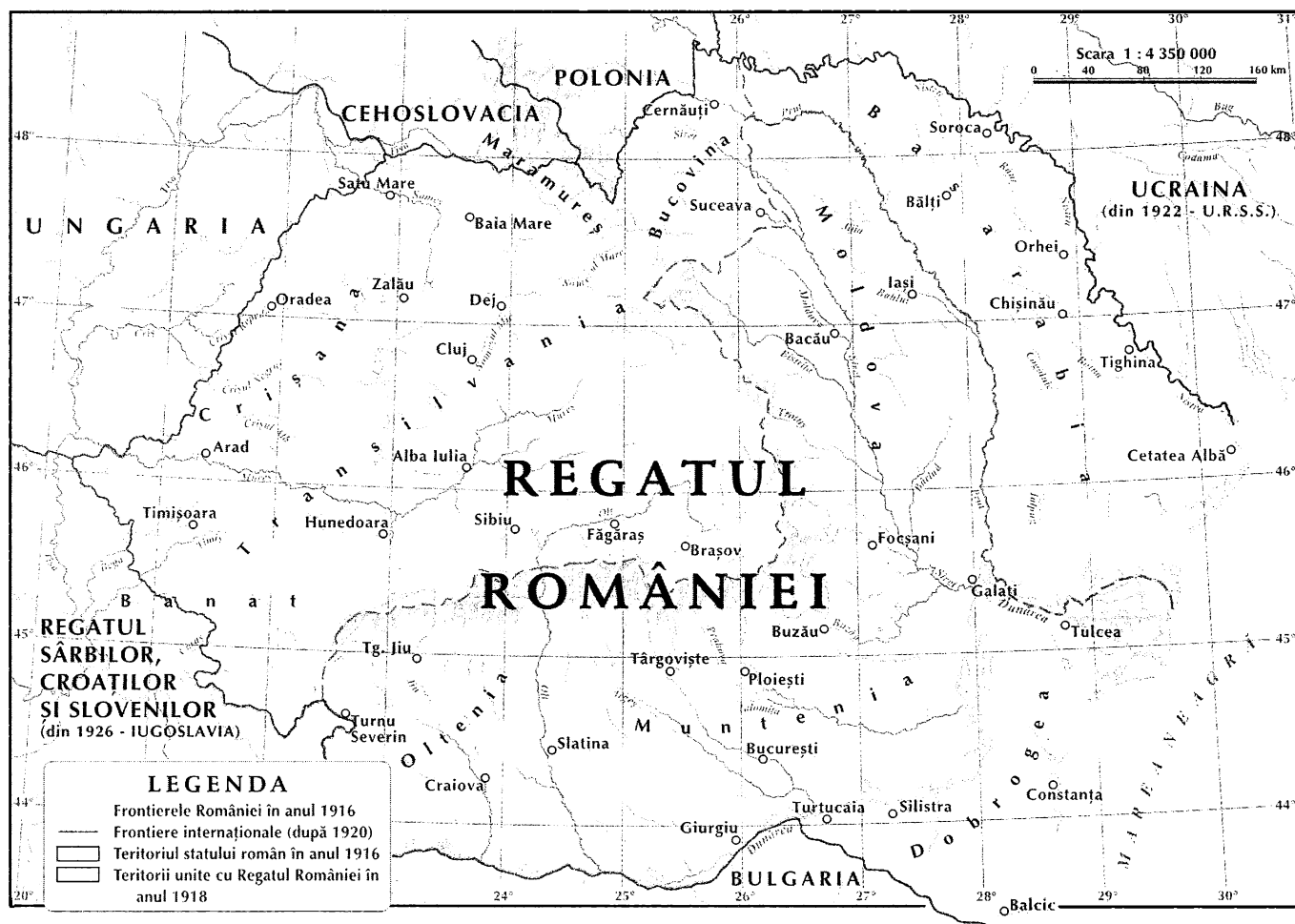
Reforme adoptate de Guvernul Kogălniceanu:

- decembrie 1863 – Legea secularizării averilor mănăstirești
- martie 1864 – Codul penal și de procedură penală.
- septembrie 1864 – Legea introducerii sistemului de unități și măsuri metrice
- noiembrie 1864 – Legea instrucțiunii publice
- noiembrie 1864 – Legea organizării armatei
- decembrie 1864 – Codul Civil

Anexa 3

Recunoașterea internațională a Marii Uniri s-a realizat prin:

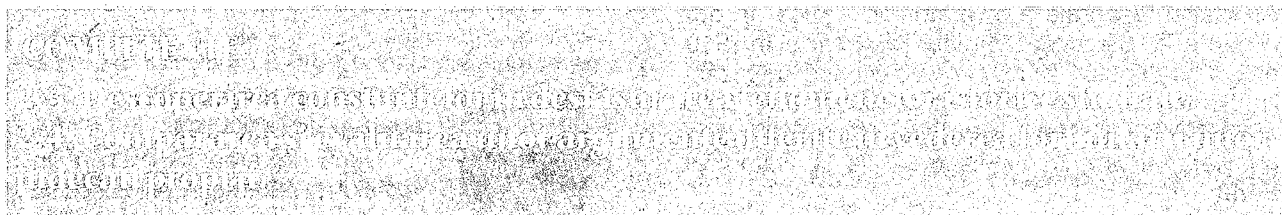
- Tratatul de la Saint Germain din 10 septembrie 1919, încheiat cu Austria, a recunoscut unirea Bucovinei cu România.
- Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920, încheiat cu Ungaria, a recunoscut unirea Transilvaniei cu România.
- Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920, încheiat între România și Imperiul Britanic, Franța, Italia și Japonia, a recunoscut unirea Basarabiei cu România.

10. Harta României înainte și după Marea Unire de la 1918

De la „partida națională” la sistemul politic pluripartidist în România secolelor XIX–XX (studiu de caz)

III. Izvoare

1. Petre P. Carp (1837–1919)

S-a născut într-o familie boierească ale cărei origini sunt înscrise în *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir. Contribuie la înființarea societății *Junimea*. S-a încadrat în coaliția politică ce a dus la îndepărtarea domnitorului Al. I. Cuza. Deputat din 1867 și senator, afirmă ideile conservatoare în cadrul grupării junimiste. Gruparea junimistă se constituie, în 1891, în Partidul Constituțional, Petre P. Carp devenind președintele acestuia. Partidul după o scurtă fuziune în anii 1900–1901, revine definitiv în Partidul Conservator în anul 1907. După declanșarea Primul Război Mondial, preocupat de politica expansionistă a Rusiei, se pronunță pentru intrarea în război alături de Puterile Centrale.

2. Alexandru Marghiloman (1854–1925)

Se încadrează în gruparea junimistă, remarcându-se ca parlamentar abil, bun orator și priceput elector. După declanșarea războiului a rămas în teritoriul ocupat, a format guvernul care a încheiat pacea cu Puterile Centrale (24 aprilie 1918). A susținut actul de unire a Basarabiei cu România, iar la sfârșitul războiului a încercat fără succes să revigoreze partidul Conservator, redenumit Partid Conservator Progresist.

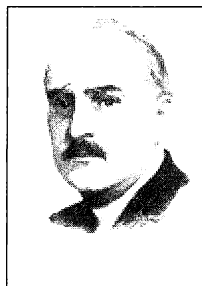
3. Lascăr Catargiu (1823–1899)

Făcea parte dintr-o mare familie boierească moldovenească. A avut vederi unioniste. A îndeplinit mai multe funcții în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (ministru, președinte al Adunării, membru al Comisiei Centrale). A făcut parte dintre cei care l-au silit pe domnul Unirii să abdice și a fost unul dintre membrii Locotenenței Domnești (februarie – mai 1866). A fost unul dintre liderii conservatori cei mai respectați, impunându-se prin calm, moderație, echilibru. A exercitat de mai multe ori funcția de prim-ministru (1866, 1871–1876, 1889, 1895) în fruntea unor guverne conservatoare.

5. Ion Mihalache (1882–1963)

Se lansează în politică în calitate de președinte al Asociației Generale a Învățătorilor – 1914. În decembrie 1918 a fondat Partidul Țărănesc și în 1919 este ales deputat. După război s-a opus satelizării României de către URSS și comunismului. Este arestat în 13 iulie 1947 și condamnat la temniță grea pe viață. Moare în închisoarea de la Râmnicul Sărat.

6. I.G. Duca (1879–1933)

În 1907 se lansează în viața politică, fiind ales deputat pe listele P.N.L. Este director al organului central de presă liberal *Viitorul*, remarcându-se prin talentul său publicistic. În noiembrie 1933 scoate *Garda de Fier* în afara legii, ceea ce i-a atras răzbunarea acesteia, fiind asasinat pe peronul gării din Sinaia.

8. Dinu Brătianu (1866–1953)

Om politic, se încadrează în Partidul Național Liberal, deputat din 1895 și senator. În timpul Primului Război Mondial, este numit membru al Comisiei centrale interaliatate. În mod onorific primește și funcția de al doilea director general al Alinării în Ministerul Războiului. Refuză să participe la guvernul condus de dr. Petru Groza. În anul 1950 este arestat și întemnițat la Sighet.

4. C.A. Rosetti (1816–1885)

A participat la revoluția de la 1848. A tipărit ziarul *Pruncul Român*, a făcut parte din conducerea emigrației stabilind legături cu oameni politici și de cultură francezi în vederea promovării cauzei românești. În 1857 se întoarce în țară, militând pentru unire. Fondează ziarul *Românul* (1857). Este ales deputat în Divanul Ad-hoc (1857) și în Adunarea Electivă (1859). Este unul din artizanii loviturii de stat din 11 februarie 1866. Propune înființarea Societății Literare Române (Academia Română).

7. Generalul Alexandru Averescu (1859–1938)

După intrarea României în războiul de reîntregire, Averescu se afla în fruntea Armatei a II-a, afirmându-se ca unul dintre cei mai de seamă comandanți ai armatei române moderne, legându-și numele de marea izbândă de la Mărășești (1917). Își dă demisia din armată la 1 aprilie 1918. În jurul personalității sale, devenind președinte, se creează Liga Poporului (aprilie 1918), transformată în Partidul Poporului (1920). Este avansat mareșal în 1930. Averescu a susținut regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea.

9. Nu toate proiectele de reformă erau însă de acord asupra celei mai potrivite forme de guvernământ pentru Principate. În 1769, de pildă, partida națională, condusă de mitropolitul Gavril Callimachi al Moldovei, ar fi dorit instaurarea unei republici aristocratice conduse de 12 mari boieri, cu largi puteri legislative și judecătorești; administrația directă, deci puterea executivă, ar fi fost lăsată boierimii mici și mijlocii. Proiectul prevede de asemenea adoptarea de privilegii, cu caracter de act fundamental, reforme în economie, cultură și în sistemul dregătoresc.

(Vlad Georgescu, *Istoria românilor – De la origini până în zilele noastre*)

10. Alte proiecte ar fi preferat instaurarea unui stat boieresc cu menținerea unei domnii „mărginite”; la 1782, de pildă, programul intitulat *Unirea boierilor pământeni* își propunea să vegheze ca nici un domn, moldovean sau fanariot, să nu vatăme „cinstea boierimii” și folosul patriei și cu toții fătîș și nefătîș să stăm la datorie ca să se dea dreptățile și pronomiile statului boieresc și patriei. (Vlad Georgescu, *Istoria românilor – De la origini până în zilele noastre*)

12. Către toți locuitorii din orașul București, parte bisericească și mirenească, boierească și negustorească, și către tot norodul.

Pricinile care m-au silit a apuca armele, sunt: pierderea privilegiurilor noastre și jafurile cele nesuferite care le pătimea frații noștri. Mai înainte intrării mele în București cu cale am socotit să vă vestesc mai întâi ca din partea norodului uitare de istov celor mai înainte lucrate; și să vă chem pe toți ca să vă uniți cu norodul și să lucrați cu toții dimpreună obștească fericire, fără de care norocire în parte nu poate fi. (*Proclamația lui Tudor Vladimirescu din 20 martie 1821, către locuitorii orașului București*)

14. Art.1. Prin siluirea cea dă curând a articolelor trei și patru din tractatul dă la 1460, legătura care era între români și Poartă se află ruptă; cu toate acestea pentru ca să păstreze prietenia ei se va negocia lângă dânsa răscumpărarea birului și dajdia, ce să va prerădica la acest privilegiu, va fi în sarcina tuturor românilor fără deosebire, după stare și puterea fiecăruia. Art. 2. Un nou trup (corp) dă legi politice publice și civile se va alcătui pentru poporul român slobod și independent. Art. 3. Ereditatea va rămânea în familia ce va fi chemată la tron și se va coborî într-însa din fiu în fiu. (*Act de unire și independență, București, 1/13 noiembrie 1838*)

16. Partida națională cuprindea înlăuntrul ei conservatori moderați și liberali de diverse nuanțe (moderați, democrați, radicali). Liberalii militau pentru organizarea statului pe baze burgheze și pentru libertăți democratice. Conservatorii moderați nu erau potrivnici instaurării statului modern, dar se pronunțau pentru un ritm mai lent și, totodată, căutau să dobândească sau să-și mențină pozițiile dominante pe plan politic. Conservatorii neîncadrați Partidei naționale se pronunțau și ei, în cea mai mare parte, pentru Unire, nu se împotriveau nici modernizării, dar voiau, în și mai mare măsură decât conservatorii moderați, să păstreze în mâinile lor puterea politică. Conservatorii ostili proceselor obiective ce aveau loc nici nu se vor mai putea menține în viața politică a epocii. (Dan Berindei, *Epoca Unirii*)

11. Marele vistier lordache Rosetti-Rosnovanu a scris în 1817–1818 nu mai puțin de 8 proiecte de reformă, propunând instaurarea unui regim politic în care domnia să fie un simplu organ de supraveghere și control, puterea reală trecând în mâna unei Adunări Obștești și a unui divan controlat de boierime. (Vlad Georgescu, *Istoria românilor – De la origini până în zilele noastre*)

13. Ei declară suveranitatea și libertățile Țării Românești în primejdie; tăgăduiesc legitimitatea și caracterul național al domnului țării impus prin firman; resping valabilitatea legii fundamentale – Regulamentul Organic –, ca fiind alcătuit sub presiunea ocupației străine și de către o Adunare obștească constituită arbitrar. Declară nevoia de a chema la domnie un adevărat patriot, care să izbăvească țara. Recunosc însă că, cu un teritoriu împărțit ca al lor și așa cum erau risipiți, ca fiind peste putință românilor a se împotrivi de sineși puternicelor imperii care îi înconjurau. De aceea stăruiesc asupra necesității împreunării tuturor populațiilor sub un singur sceptru. (Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru Unitatea națională 1834–1849*)

15. Șase luni după ce se va recunoaște independența, suveranul românilor se îndatorează a publica un trup complet de legi publice civile și criminale. Aceste condici de legi întru putere prin singura promulgare a suveranului se vor revizui la fiecare zece ani [...]

p. Suveranul și moștenitorul său se vor bucura de o listă civilă votată de reprezentanții nații. (*Osebitul act de numirea suveranului românilor, Art.7. Constituția românilor*)

17. Trebuie dar reformate cât mai curând legile administrative și chiar economice în vederea de a le face neatârinate de atotputernicia guvernamentală, inițiativa, activitatea și traiul cetățenilor în vederea mai ales de a reînălța caracterul și independența individului față cu Statul. (*Programul P.N.L., 1875*)

18. Cu anul 1886 se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea burgheziei române, de aceeași însemnătate pe care o are și întemeierea capitalismului bancar: e data când începe în mod sistematic tendința de industrializare a țării, deci de a întemeia un capitalism industrial. Abia prin aceasta devine burghezia un factor esențial în organismul social, abia de atunci soarta unei națiuni se identifică cu soarta burgheziei sale în așa fel, că puterea națiunii înseamnă în realitate puterea burgheziei, iar ruina burgheziei aduce ruina națiunii. (Ștefan Zeletin, *Burghezia română*)

19. Noua eră de evoluție politică a țării noastre este deschisă de cunoscutele reforme: a) desființarea marii proprietăți rurale, prin actul împrumutării și b) votul obștesc; cea dintâi șterge din cartea vieții vechiul partid conservator, organizația politică a marii proprietăți de pământ; cea din urmă dă drumul maselor țărănești la viața politică, distrugând astfel rolul politic al birocrăției; aceasta de altfel e ruinată și pe cale economică. (Ștefan Zeletin, *Burghazia română*)

21. Ideile liberale își aveau originea în Iluminism, care puna accentul pe rațiune. Deși, între sfârșitul secolului al XVIII-lea și mijlocul secolului al XIX-lea, liberalismul a continuat să atragă noi adepți, raționalismul iluminist și-a pierdut influența în rândul elitei intelectuale și culturale a epocii. Iluminismul a făcut loc romantismului, instituind o eră în care cei mai mulți artiști, scriitorii săi teoreticieni au tăgăduit că omenirea ar putea descoperi adevărul cu ajutorul rațiunii. (John R. Barber, *Istoria Europei moderne*)

23. Țara la 1866 și-a pus toate speranțele pentru mărirea și prosperitatea ei, în principiul unei monarhii constituționale și în reprezentarea sa din corpurile legiuitoare; numai în consolidarea acestor principii vedem și astăzi întărirea țării noastre. De aceea cerem mai presus de toate aplicarea corectă a regimului reprezentativ și stabilirea unui control eficace, întemeiat pe independența alegătorilor care singură poate chezașui libertatea alesului. (*Programul Partidului Conservator și statutele Clubului*, București, 1880)

25. Respingem ca o utopie prijmedioasă formula, că orice sătean muncitor de pământ trebuie să fie înzestrat cu pământ.

Materialicește, acest lucru este nerealizabil: tot pământul de arătură al întregii României nu ar ajunge pentru a încăputa pe toți capii de familie rurali.

Economiceste, el este primejdios pentru țară: generalizarea uniformă a unui mic și mediocru lot țărănesc ar fi scăderea, în calitate și în cantitate, a producției totale, deci slăbirea țării și a creditului.

Sănătos este atunci să cauți a înlesni accesivarea pământului, în loturi destul de întinse, țăranului harnic și priceput, care se selecționează de la sine prin aceste calități. (*Programul Partidului Conservator*, 1913)

20. Impactul mișcărilor sociale, care a accentuat tendința personalităților culturale de a pune sub semnul întrebării principiile iluministe, a stimulat o reacție și mai generalizată împotriva Revoluției franceze și a lui Napoleon. Apariția ideologiei conservatoare a fost cea mai vehementă formă de condamnare a revoluției și totodată cea mai completă descriere a unei viziuni sociale alternative. (John R. Barber, *Istoria Europei moderne*)

22. Înăuntrul, cuvântul „conservator” înseamnă:

În fața abstracțiunilor umanitare, ce preferează partidul liberal, ideea dezvoltării istorice a individualității noastre naționale, ideea naționalității românești.

În contra aspirațiilor de a trece dincolo de instituțiile pe cari și le-a dat țara, consolidarea acestor instituții și punerea lor în aplicare, așa în cât toți să se poată bucura de dănsese. [...]

Voim ca instrucțiunea obligatorie să se aplice, și ca instrucțiunea publică în genere să primească o direcțiune reală, ca tot săteanul să învețe a-și cunoaște interesele, ca tot orășeanul să învețe o meserie pentru a-și câștiga hrana! [...]

Ca să se restabilească armonia între proprietari și muncitorii agricoli, să garantăm pe unii contra intrigilor de jos și fluctuațiilor politice de sus și pe ceilalți contra speculațiilor cărora sunt expuși. [...] (*Programul Partidului Conservator și statutele Clubului*, București, 1880)

24. Desăvârșirea reformelor agrare printr-o intervențiune a Statului, cu drept de expropriere, unde e nevoie, pentru creșterea proprietății țărănești; stabilirea colegiului electoral unic, grabnica înmulțire a tuturor mijloacelor de instrucțiune și de educațiune, îndreptarea și dezvoltarea a tot ce trebuie să înrăurească buna stare morală, fizică și economică a claselor muncitoare, se impun tot atât de imperios ca și întărirea organizării noastre militare, de a cărei grabnică necesitate nu se poate îndoi. (*Scrisoarea-program a lui Ion I. C. Brătianu*, 1913)

26. 2) Partidul Țărănesc îl socotim necesar și la timp.

a) Ca singurul instrument politic, care garantează țărănimii împlinirea întregă și nefățarnică a tuturor nevoilor ei materiale și sufletești, participând direct și activ la rezolvarea acestor nevoi obștești. [...]

d) Ca o garanție a grabniciei și sigurei curățiri a moravurilor rele adânc înrădăcinate în partidele politice. (*Procesul verbal de constituire a Partidului Țărănesc*, 5/18 decembrie, 1918)

27. 3) Programul partidului va cuprinde în mod firesc realizarea integrală a aspirațiilor și nevoilor țărănimii române.

Intrarea tuturor moșiilor în mâinile țăranilor care le muncesc, pe prețuri care să le înlesnească, iar nu să le îngreueze înstrăinarea lor.

Restabilirea vechilor drepturi ale țăranilor la păduri și izlazuri.

Subsolul proprietatea statului: Adică, toate minele, de orice fel, cărbuni, sare, păcură să fie ale statului.

Reforma administrativă, plecând de la autonomie a comunei rurale cu buget suficient și neciuntit de stat și continuând cu plasa, județul și provincia ca unități administrative autonome. [...]

Autonomia bisericii.

Înlocuirea jandarmeriei.

Reforma serviciului sanitar.

Legea pentru justificarea averilor funcționarilor publici și a celor făcute în cursul războiului. (*Procesul verbal de constituire a Partidului Țărănesc*, 5/18 decembrie 1918)

29. Producția principală a țării fiind agricultura, interesele propășirii acesteia nu vor fi subordonate intereselor unui industrialism forțat și artificial [...]

PROTECȚIA PROPRIETĂȚII ȚĂRĂNEȘTI ȘI RIDICAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE

Se va legifera un cod sistematic, în care vor fi luate toate măsurile necesare pentru cea mai largă protecție a proprietății țărănești și, în general, pentru ridicare producției agricole.

Prin această codificare agricolă se va asigura libertatea circulației pământului țărănesc – după o epocă de tranziții și protecții – în scop de selecționare naturală a cultivatorilor serioși.

Se va împiedica de o parte pulverizarea, iar pe de altă parte acumularea din nou a proprietăților rurale. (*Programul Partidului Național-Țărănesc*, 1926)

31. Dar ce fel de suprastructură politică trebuia să aibă statul național-țărănesc? Bun cunoscător al doctrinelor și sistemelor dictatoriale și totalitare manifestate cu deosebire în Europa, Mihalache le combătea pentru că anihilau democrația. Comunismul – potrivit lui – se născuse și viețuia ca o dictatură a unui pumn de oameni care guvernau în numele muncitorimii industriale împotriva țăranilor care trăiau sub un fel de „faraonism”. Nici corporatismul și nici nazismul nu erau bune pentru România. Țărănimea, acel „dig al pământului” împotriva „valurilor roșii de stânga și a valurilor albe de dreapta” era menită a constitui elementul de coeziune a societății românești, inclusive cu minoritățile naționale, în cadrul unor instituții democratice.

(Stan Apostol, *Ion Mihalache, Destinul unei vieți*)

28. [...] Vom închina toate puterile consolidării Unității Naționale.

Vom da României întregite Constituția așteptată.

Vom face o politică de dreptate socială, asigurând astfel democrației sănătoase liniștea necesară pentru a dezvolta roadele dobândite prin sufragiul universal.

Vom desăvârși pentru țărani aplicarea reformei agrare și vom veghea la îmbunătățirea stării lor materiale, culturale și morale. [...]

Vom asigura tuturor cetățenilor României Mari, de orice rasă, limbă și confesiune ar fi ei, drepturile culturale și religioase ce li se cuvin.

În sfârșit, vom căuta, prin întărirea situației interne și printr-o politică externă de pace și de demnitate, să restabilim prestigiul României în afară. (*Programul Partidului Național Liberal*, 1922)

30. În ceea ce privește țara noastră, partidul clasic al liberalismului este și rămâne actualul partid național liberal. Căci acesta are în fața istoriei meritul de a fi înțeles de la început interesele liberalismului și a se fi pus cu vigoare în slujba lor. Viața acestui partid se confundă cu însuși procesul de naștere a statului român modern; o glorioasă tradiție îi stă la spate, ceea ce lămu-rește tăria sa de azi, pe care toți sunt siliți să i-o recunoască. Alături de partidul liberal, grupările liberale mai târziu venite sunt osândite a rămâne într-o stare de șubrezime, căci un pedestal capitalist de aceeași însemnătate nu se poate improviza peste noapte; el e produsul lent al unei întregi evoluții istorice. (Ștefan Zeletin, *Neoliberalismul român: liberalism și liberali*)

1. Identificați forma de guvernământ și două principii de organizare a statului. (9)
2. Comparați sursele (9) și (10) și stabiliți câte o deosebire și o asemănare în programul „partidei naționale”.
3. Explicați o caracteristică a regimului propus de marele vistiier lordache Rosetti Rosnovanu. (11)
4. Comparați sursele (9), (10), (11) și descoperiți constanta proiectului politic al „partidei naționale” între 1769–1818.
6. Descoperiți două principii și două revendicări prevăzute în programul „partidei naționale” conduse de Ion Câmpineanu. (13)
7. Explicați art. 2 și art. 3 din *Act de unire și independență*. (14)
8. Precizați care era prima datorie a suveranului românilor după recunoașterea independenței de către puterile europene. (15)
9. Descoperiți grupările care constituiau partida națională și ideile pe care le susțineau. (16)
10. Identificați trei direcții ale programului din 1875 și argumentați necesitatea unui program de reforme. (17)
11. Explicați importanța anului 1886 în dezvoltarea burgheziei române. Aduceți un argument pro/contra afirmației „soarta unei națiuni se identifică cu soarta burgheziei sale”. (18)
12. Prezentați cele două momente în care s-au desfășurat reforma agrară și reforma electorală. Menționați câte o consecință a adoptării reformelor. (19)
13. Comparați sursele (19) și (24). Stabiliți importanța adoptării reformelor.
- 14–15. Lucrând în perechi, evidențiați o trăsătură a ideologiei conservatoare, respectiv a ideologiei liberale. (20), (21)
16. Comparați sursele (20) și (21). Menționați două evenimente istorice care au favorizat apariția și dezvoltarea conservatorismului și liberalismului.
17. Enumerați trei direcții ale programului Partidului Conservator. (22)
18. Analizați două principii promovate de Partidul Conservator. (23)
19. Comparați sursele (24) și (25). Stabiliți două deosebiri. Explicați de ce apar aceste deosebiri.
20. Explicați principalul obiectiv al programului Partidului Țărănesc. (26)
21. Enumerați două prevederi ale programului politic al Partidului Țărănesc. (27)
22. Explicați de ce apar aceste prevederi în programul P.N.L. din 1922. (28)
23. Numiți doctrina P.N.Ț. și exemplificați printr-o prevedere din program. (29)
24. Prezentați un moment din istoria P.N.L. între anii 1875–1918. (30)
25. Analizați de ce statul național țărănesc era considerat ca fiind cel mai potrivit pentru dezvoltarea României în perioada interbelică. (31)
26. Numiți două obiective constante ale programului „partidei naționale” și a grupărilor și partidelor politice din perioada 1821–1880. Prezentați momentele în care aceste obiective au fost realizate, folosind sursele (9) (25).
27. Formați două grupe. Prima analizează activitatea PNL în perioada 1918–1947, a doua, activitatea PNȚ în perioada 1926–1947, conform anexelor 1 și 3. La sfârșitul activității, un reprezentant al grupei să argumenteze rolul avut de fiecare partid în dezvoltarea și consolidarea democrației românești.
28. Comparați sursele (28), (29) și (30) și aduceți un argument în favoarea ideologiei pe care o considerați cea mai potrivită pentru România interbelică.
29. Formulați o opinie privind sistemul politic pluripartidist în România secolelor XIX–XX. (anexele 1, 2, 3)

EVOLUȚIA PARTIDELOR POLITICE ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

1. Partida Națională. În secolul al XVIII-lea, în timpul războaielor austro-ruso-turce (1711–1812) în Țările Române s-a cristalizat „partida națională” (o grupare a boierimii pământene) în jurul unui proiect politic care revendica autonomia, revenirea la

domniile pământene și modernizarea formei de guvernământ (9), (10), (11). De la memorii și proiecte de memorii, în 1821 se trece la acțiune politică. „Partida națională” din Țara Românească, prin cei trei mari boieri (Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica și

Barbu Văcărescu), la 15 ianuarie 1821 l-au investit oficial și în scris pe Tudor Vladimirescu să ridice norodul la arme (12), pentru ca „să se facă folos neamului creștinesc și patriei noastre”. Obiectivul mișcării a fost transformarea autonomiei dintr-o stare de drept într-o realitate politică prin înlăturarea regimului fanariot. Acțiunea a dat câștig de cauză „partidei naționale”, Poarta instaurând unilateral domniile pământene.

Războiul ruso-turc (1828–1829) încheiat prin Pacea de la Adrianopol, a avut consecințe politice importante pentru Principate prin introducerea Regulamentelor Organice, privite de români ca un instrument de amestec al Rusiei în treburile interne ale Țărilor Române. În acest context, între anii 1837–1838 se afirmă „partida națională” condusă de Ion Câmpineanu, care va elabora un proiect de constituție având la bază principiile liberalismului politic și economic (13), (14), (15).

În 1857, „partida națională” era o grupare politică eterogenă constituită în jurul mișcării pentru unirea Principatelor, formată din reprezentanți ai tuturor claselor sociale din Principate (16). Programul ei va fi *Rezoluția Adunărilor Ad-hoc din 1857*, iar unirea din 1859, premisa cuceririi Independenței României din 1877, a fost și rezultatul acțiunii fruntașilor „partidei naționale”, care reprezentau generația de la 1848.

2. Grupări politice (1859–1866). În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza au existat mai multe grupări politice:

- gruparea liberală radicală condusă de Ion C. Brătianu și C.A. Rosetti (4);
- gruparea liberal-moderată din care făceau parte Ion Ghica, Cristian Tell, Vasile Boerescu, Nicolae Kretzulescu;
- gruparea liberal-moderată constituită în jurul lui Mihail Kogălniceanu;
- gruparea conservatoare constituită în jurul lui Barbu Catargiu, George Știrbei, Dimitrie Ghica;
- gruparea conservatoare constituită în jurul lui Alexandru Moruzi și Grigore Sturdza;
- Frațiunea liberală și independentă condusă de Nicolae Ionescu de la Iași, mai activă după 1866.

3. Constituirea partidelor politice. Afirmarea ideilor conservatoare (20) și liberale (21), revoluția de la 1848 și evenimentele care au dus la Unirea din 1859 au favorizat apariția partidelor politice. În prima perioadă a domniei lui Carol I (1866–1881) s-au constituit cele două mari partide: Partidul Liberal și Partidul Conservator, care din 1895 vor governa pe baza rotativei guvernamentale, alternanța la guvernare, sub medierea regelui Carol I.

P.N.L. s-a constituit în 1875, reunind aproape toate grupările existente. El reprezenta interesele clasei de mijloc industriale și comerciale urbane în creștere (18). Cel mai însemnat lider politic a fost Ion C. Brătianu, care s-a implicat în instaurarea dinastiei străine –1866, cucerirea și recunoașterea oficială a independenței prin tratatele de la San-Stefano și Berlin (1878), proclamarea României Regat (1881) aderarea la Tripla Alianță în 1883 și adoptarea unui vast program de reforme (17) în timpul Marii Guvernării Liberale (1876–1888).

În 1909 la conducerea partidului este numit Ion I.C. Brătianu, care va urmări modernizarea și înnoirea partidului. Programul partidului din 1913 va propune cele două reforme: agrară și electorală și necesitatea modificării Constituției (19), (24). În momentul izbucnirii Primul Război Mondial va lua măsurile necesare pentru a stabili atitudinea țării; astfel, în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 1914 se va adopta poziția de neutralitate și expectativă militară. În 1916 se va hotărî intrarea României în război alături de Antanta, având ca obiectiv întregirea națională.

Partidul Conservator a fost al doilea partid de guvernământ constituit în 1880 (22), (23), care reprezenta interesele marilor moșieri (25). A avut o evoluție mai frământată decât P.N.L. Au existat diferențe în ceea ce privește politica economică; în acest sens, conservatorii erau favorabili comerțului liber, în timp ce liberalii promovau o politică protecționistă prin taxe vamale. La începutul secolului al XX-lea, un rol activ l-a avut Take Ionescu, care în 1908 a constituit Partidul Conservator Democrat. În cadrul Partidului Conservator se remarcă gruparea lui Nicolae Filipescu care a manifestat o atitudine favorabilă față de Antanta și gruparea Marghiloman care avea o orientare favorabilă Germaniei. Acesta din urmă considera că România trebuie să adopte o atitudine de neutralitate prietenească față de Germania. În 1916, Partidul Conservator Democrat a fuzionat cu gruparea condusă de Nicolae Filipescu, constituind Partidul Conservator Naționalist

Partidele politice au fost de cele mai diverse orientări, iar programele lor aveau în vedere modernizarea societății românești. În 1893, s-a constituit Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, iar Constantin Dobrescu-Argeș (1895) a încercat organizarea politică sistematică a țărănimii. El a fost inițiatorul țărănismului politic, care va deveni o forță politică în perioada dintre cele două războaie.

4. Partidele politice în teritoriile românești în afara Regatului. Au luat naștere în momentul afirmării și apărării intereselor naționale, în condițiile

în care autoritățile supuneau populația românească unui proces de deznaționalizare. În Transilvania, în 1881, a luat naștere Partidul Național Român prin unificarea celor două partide create în 1869: Partidul Național Român din Transilvania, condus de Ilie Măcelariu și Partidul Național Român, din Banat și Ungaria, având în frunte pe Alexandru Mocioni. Organul de presă al partidului a fost *Timpul*. Tactica adoptată a fost pasivismul politic, iar din 1905 activismul politic. În 1906, s-a constituit Partidul Social Democrat. Cele două partide au colaborat în lupta pentru Unirea Transilvaniei cu România. În Bucovina, în 1892, s-a constituit Partidul Național Român, iar în 1918, Partidul Democrat al Unirii. În Basarabia, situația partidelor politice a fost mai dificilă. În 1917, s-a format Partidul Național Moldovenesc condus de Vasile Stroescu, iar în 1918 Partidul Țărănesc din Basarabia. După 1918, partidele din provinciile istorice au fuzionat cu partidele din Vechiul Regat.

5. Partide politice 1918–1938. Marea Unire din 1918 a influențat structura socială și economică a României, dar și activitatea partidelor politice din România. Un rol important în evoluția regimului politic l-a avut publicarea decretului lege din 16/29 noiembrie 1918, prin care se introducea votul universal, egal, direct și secret pentru toți cetățenii care au împlinit 21 de ani. Adoptarea lui a dus la democratizarea vieții politice și la primele alegeri libere pe baza votului universal desfășurate în anul 1919. Sistemul partidelor politice în perioada interbelică a avut la bază Constituția din 1923 și s-a caracterizat prin:

- Dispariția partidelor conservatoare ca urmare a înfăptuirii reformei agrare și electorale. Formal, partidul a existat până la moartea lui Alexandru Marghiloman (2) în 1925.

- P.N.L. a rămas cel mai important partid politic, impunându-și propriul model de organizare a țării prin adoptarea Constituției din 1923 și a legilor de unificare politică, economică și administrativă (28), (30). A tutelat domnia lui Ferdinand I Întregitorul (1914–1927).

- Apariția celui de al doilea mare partid de guvernământ, P.N.Ț (29), (31). Adept al democrației

țărănești și al unui stat național țărănesc, care se baza pe „supremația poporului asupra individului”, cum afirma Constantin Rădulescu-Motru.

- Apariția de noi partide la scara întregii țări: Liga Poporului (3/16 aprilie 1918), condusă de generalul Alexandru Averescu (7) și Partidul Țărănesc (5/18 decembrie 1918) în frunte cu Ion Mihalache (5) (26), (27).

- Au apărut și partidele aparținând minorităților naționale, ca Partidul Maghiarilor din România, Partidul German sau Uniunea evreilor din România.

- În noiembrie 1918, Partidul Social Democrat din România și-a luat numele de Partid Socialist. În 1921, Partidul Socialist a fost transformat în Partidul Comunist din România și s-a afiliat la Internaționala a treia comunistă. În anul 1924 a fost scos în afara legii. Va reîntra în legalitate în anul 1944. A reprezentat extrema stângă în viața politică a României.

- Criza economică de supraproducție din 1929–1933 și ascensiunea regimurilor totalitare au favorizat apariția partidelor de extremă dreaptă: Legiunea Arhanghelului Mihail (1927), Garda de Fier (1930), care a devenit o mișcare de masă (progresând în alegerile parlamentare de la 1% în 1931 la 15, 58% în 1937). Alegerile din 1937 au oferit ocazia unei puternice încercări de forțe între democrație și autoritarism.

5. Partide politice 1938–1947. În 1938, Carol al II-lea a instaurat monarhia autoritară și a acționat cu rapiditate, eliminând instituțiile sistemului parlamentar, iar la 30 martie 1938 a dizolvat partidele și grupările politice. Partidele istorice P.N.L. și P.N.Ț. au condamnat măsurile carliste antidemocratice: desființarea Parlamentului și a partidelor politice. Dinu Brătianu (8) și Iuliu Maniu au refuzat să poarte uniforma Frontului Renașterii Naționale, primul partid unic, condus chiar de rege.

În 1940 cei doi lideri politici condamnă Dictatul de la Viena și poartă tratative la Ploiești cu Ion Antonescu și Garda de Fier pentru constituirea unui guvern de uniune națională. Negocierile au eșuat pentru că șefii P.N.L. și P.N.Ț. nu au abdicat de la principiile lor democratice. În anul 1947 P.N.Ț. și P.N.L. au dispărut din viața politică, fiind interzise de regimul comunist, și au reintrat pe scena politică după evenimentele din 1989.

Partidul Național Liberal (1875–1947)

*Programul meu este Unirea, Prințul,
Independența și Regatul*
(Ion C. Brătianu)

Origini:

Proiectele și programele de reformă în spirit liberal alcătuite de reprezentanții Partidei Naționale.
Programul liberal al Revoluției de la 1848.

Unirea grupărilor liberale:

1867 – Înțelegerea de la Concordia reprezintă un prim moment de apropiere între liberalii radicali conduși de C.A. Rosetti și Ion C. Brătianu și liberalii moderați grupați în jurul lui Mihail Kogălniceanu.

1871 – Uniunea Liberală cu statul propriu de organizare și deschisă tuturor celor care aderau la principiile acesteia.

S-a format:

La 24 mai 1875 – Coaliția de la Mazar-Pașa, o alianță a liberalilor moderați și radicali și a moșierilor liberali, ale cărei întruniri aveau loc în casele englezului Lakeman, care a fost ofițer în armata turcă sub numele de Mazar-Pașa. Au semnat actul de unificare: Ion C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, C.A. Rosetti, Alexandru G. Golescu, Anastase Stolojean, Alexandru Candiano-Popescu.

Exprimă interesele: marilor proprietari industriali, burgheziei mici, a unei părți a intelectualilor, a liber-profesioniștilor, oamenilor cu vederi progresiste.

Organe de presă: 1875 – *Alegătorul liber*
1914 – *Viitorul*

Militau pentru: respectarea legilor și a principiilor regimului constituțional, toleranță și pluralism, apărarea libertății individuale, organizarea învățământului, organizarea armatei.

Președinții partidului:

Ion C. Brătianu (1882 – 4 mai 1891)
Dimitrie Brătianu (1891–1892)
Dimitrie A. Sturdza (1892–1909)
Ion I.C. Brătianu (1909–1927)
Vintilă Brătianu (1927–1930)
I.G. Duca (1930–1933)
C.I.C. Brătianu (1933–1947)

Ideologie:

Până în 1918 ideologia partidului a fost **liberalismul** care susținea: protejarea economiei naționale, inițiativa particulară, întărirea rolului statului, încurajarea industriei naționale, a capitalului și a comerțului autohton, încurajarea sistemului bancar, au creat B.N.R. (1880). În 1913 au propus reforma agrară și reforma electorală.

După 1918 ideologia promovată a fost **neoliberalismul**, care susținea în plan economic: că România se găsea la începutul capitalismului, progresul era condiționat de dezvoltarea industriei naționale; în plan

social: întărirea pozițiilor burgheziei; Ștefan Zeletin afirma: *Soarta țării se identifică cu soarta burgheziei naționale*; și în plan politic: dezvoltarea democrației parlamentare.

Aplică doctrina economică *Prin noi înșine*.

Activitatea guvernamentală (1876-1926):

1878, 1882 – Legea organizării armatei;
1878, 1883 – Legea învățământului;
1880 – recunoașterea independenței;
1881 – proclamarea României Regat;
1882 – Legea organizării comunale;
1885 – Autocefalia Bisericii Ortodoxe;
1887 – Legea pentru încurajarea industriei naționale;
1903 – Legea băncilor populare;
1907 – Legea privind tocmelele agricole;
1908 – Legea Casei Rurale;
1908 – Legea contra trusturilor arendășești;
1922 – Legea reglementării conflictelor colective de muncă;
1923 – Constituția Unificării;
1924 – Legea privind comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului;
1924 – Legea minelor;
1925 – Legile de unificare a statului;
1926 – Legea primei electorale.

Fracțiuni liberale și tendințe:

S-au desprins din P.N.L.:
1878 – Partidul Liberal Moderat – V. Conta și G. Cobălcescu;
1880 – Frațiunea Liberală și Independentă va trece la conservatori;
1880 – Liberalii Sinceri – conduși de Gr. Vernescu trec la conservatori;
1884 – Partidul Radical – Gh. Panu va trece la conservatori;
1886 – Tinerii liberali, conduși de Nicolae Fleva;
1897 – Gruparea drapelistă, condusă de P.S. Aurelian.
1930 – exclus Gh. Brătianu – P.N.L. Gh. Brătianu;
1930 – C. Argetoianu – 1932 Unirea Agrară
1944 – P.N.L. Gh. Tătăreanu (1944–1947).

Fuziuni P.N.L.:

1923 – P. D. al Unirii din Bucovina (Ion Nistor)
1923 – Partidul Țărănesc din Basarabia (Ion Inculeț);
1938 – P.N.L. Gh. Brătianu.
În anul 1947 a dispărut din viața politică și a reintrat după evenimentele din decembrie 1989.

Partidul Conservator (1880–1925)

„Faceți mai întâi poporul român mai cult și mai activ, dați-i prin școli mai bune și prin buna dezvoltare economică, lumina și independența de caracter a adevăratului cetățean, și apoi forma juridică, după care își va întocmi el relațiile sale publice și private, va veni de la sine și va fi acordată stării sale de cultură.” (1868, Titu Maiorescu)

Origini:

• În memoriile boierești redactate în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și în prima parte a secolului al XIX-lea.

• În 1863 la Iași s-a înființat societatea *Junimea*, gruparea ieșeană deplângea faptul că tineretul român imita fără criterii de selecție tot ce venea din Occident

• În 1867 la București s-a constituit *Juna dreaptă*, în care activau Petre P. Carp, Alexandru Lahovari, Gh. Gr. Cantacuzino.

S-a format:

În 1880, prin unirea unor grupări conservatoare în frunte cu Manolache Costache Epureanu (primul președinte al partidului). A funcționat din 1895, în cadrul rotativei guvernamentale.

Organe de presă: *Timpul*, *Epoca*, *Conservatorul*, *Steagul*

Președinții partidului:

Emanoil (Manolache) Costache Epureanu

(februarie – septembrie 1880)

Lascăr Catargiu (1880–1899)

Gheorghe Grigorie Cantacuzino (1899–1907)

Petre P. Carp (1907–1913)

Titu Maiorescu (1913–1914)

Alexandru Marghiloman (1914–1925)

Ideologie:

Erau adepții concepției Junimiste – a teoriei „formeii fără fond”, care era de fapt o extindere a concepției privind dezvoltarea culturii naționale românești în viața socială și politică a vremii. „Fondul” era reprezentat de realitatea istorică a societății românești, iar prin „formă” se înțelegeau ideile și instituțiile apărute în Occident pe

care liberalismul voia să le implementeze în mediul românesc.

Program de guvernare:

Politic: Aplica „politica pașilor mărunți”, susținea calea graduală a procesului conform cu tradiția istorică, menținerea privilegiilor proprietarilor de pământ, menținerea celor două colegii de alegători pentru moșieri, reforme puține, progrese lente, progresul rezulta numai „dintr-un proces lent și prudent, asemănător maturizării unei plante”, monarhia constituțională ilustra îmbinarea trecutului cu prezentul.

Economic: Aplica doctrina „porților deschise”, susținea libertatea pătrunderii capitalului străin și menținerea marii proprietăți. Propunea „soluții morale”, pentru îmbunătățirea situației țărănimii. După 1888, partidul a adoptat programul intitulat „Era nouă”, elaborat de junimiști, pe care l-a pus în aplicare, în perioada 1888–1895.

Guverne conservatoare: 1880–1895, 1889–1901, 1905–1907, 1910–1914.

Măsuri legislative:

1895 – Legea minelor;

1889 – Legea vânzării unor proprietăți ale statului la țărani;

1890 – Modernizarea portului Constanța;

1906 – O nouă lege a protecționismului vamal;

1912 – O nouă lege de încurajare a industriei.

Partidele conservatoare au dispărut după 1918 de pe arena istoriei. Conservatorii au fost afectați de reforma agrară și electorală din 1921, care introducea votul universal. În alegerile din 1922, nu au obținut niciun loc în Parlament.

Partidul Național Țărănesc (1926–1947)

Origini:

Partidul Țărănesc s-a înființat la 18 decembrie 1918, având ca președinte pe Ion Mihalache și reprezenta interesele lumii satelor: învățători, preoți, țărani. Între fruntașii săi se numărau Constantin Stere, Virgil Madgearu, iar ca organe de presă erau folosite „Țara nouă” (1919–1921) și „Aurora” (1921–1926). Având un program atractiv: impozit progresiv pe venit, organizarea

țărănimii în cooperative, ridicarea nivelului cultural al satelor etc., partidul s-a impus cu rapiditate reușind să obțină rezultate bune în alegerile parlamentare din 1919 (locul 4) și în 1922 locul 2. Partidul Țărănesc, devenit după 1922 principalul partid de opoziție, a criticat acțiunile politice ale guvernului liberal, refuzând să participe la încoronarea regelui la Alba Iulia la 15 octombrie 1922 și la adoptarea Constituției din 1923.

Partidul Național din Transilvania, condus de Iuliu Maniu, era reprezentantul tuturor categoriilor populației românești din Transilvania. Era susținut de țărănime, de intelectualitate, de burghezia bancară și industrială, care după 1918 se simțea amenințată de oligarhia financiară din Vechiul Regat.

S-a format:

Partidul Național Țărănesc, al doilea mare partid de guvernământ din perioada interbelică, s-a format în 10 octombrie 1926, prin fuziunea Partidului Țărănesc din Vechiul Regat cu Partidul Național Român din Transilvania.

Organul de presă: ziarul „Dreptatea”

Președinții partidului:

Iuliu Maniu (1926–1933, 1937–1947)

Ion Mihalache (1933–1937)

Ideologia partidului:

A fost țărănismul, care aprecia că România evolua pe o cale diferită de cea a statelor capitaliste occidentale. În aceste condiții ei au propus constituirea statului național țărănesc, un stat de autoritate, căruia i se adăuga caracteristica spirituală a majorității populației lui, creștinismul. În cadrul „statului țărănesc”, agricultura ocupa locul principal.

Activitate guvernamentală:

După o intensă campanie împotriva guvernului liberal, culminând cu Marea Adunare de la Alba Iulia din 6 mai 1928, național-țărăniștii au fost chemați la guvernare în noiembrie 1928, obținând, pe un val de entuziasm, cea mai categorică victorie electorală, cu 77,76%. Guvernarile din 1928–1931 și 1932–1933 au coincis cu criza economică, fapt ce le-a erodat popularitatea.

1929 – Legea administrativă

1929 – Legea privind reorganizarea jandarmeriei

1929 – Legea monetară

Doctrina aplicată a fost a „porților deschise”, dar după 1931 renunță la această doctrină, devenind adepți protecționismului.

Grupări:

Existau trei grupări: cea condusă de doctorul Nicolae Lupu, adeptă a regimului democratic, o alta în frunte cu Iuliu Maniu, care înclina să colaboreze cu legionarii pentru a putea contracara politica agresivă a regelui; a treia grupare, reprezentată de Armand Călinescu, manifesta intrasingentă față de legionari și simpatie pentru Carol al II-lea.

În 1947, în urma înscenării de la Tămădău, liderii săi au fost condamnați, iar partidul a dispărut din viața politică și a reintrat după evenimentele din 1989.

Așa vă place istoria?

C.I.C. Brătianu în amintirile sale spunea:

„Tatăl meu, Ion Brătianu, ne-a făcut educația noastră politică de când eram copii; astfel la o vârstă în care tineretul are preocupări de altă natură, frații mei și cu mine cunoșteam multe evenimente din istoria Țării și multe personalități ale României de atunci.

Ion Brătianu ne-a dat două lozinci pe care le-am urmat cu neclintire:

I-a) Să nu intrați în politică până ce nu veți face dovada că puteți avea un rol creator. De aceea, veți exercita mai întâi meseria voastră și după ce veți realiza ceva în cariera ce ați ales, veți putea face o politică constructivă.

II-a) Să vă faceți întotdeauna datoria, oricare ar fi rezultatele silințelor voastre”

România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste

COMPETENȚE:

2.2. Proiectarea unui demers de cooperare pentru identificarea și realizarea unor scopuri comune.

2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.

IZvoare

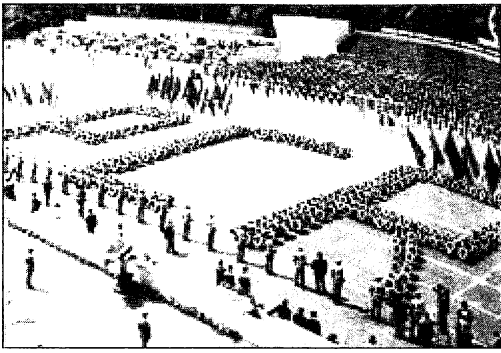

1. Regele Mihai I al României (1921, Sinaia) este fiul Regelui Carol al II-lea. A fost suveran al României între 20 iulie 1927 – 8 iunie 1930, precum și între 6 septembrie 1940 – 30 decembrie 1947. Stră-strănepot al Reginei Victoria a Marii Britanii și văr de gradul trei al Reginei Elisabeta a II-a, Mihai e una dintre ultimele figuri publice în viață ale celui de-al Doilea Război Mondial.

2. Petru Groza (1884–1958) a fost președinte al Frontului Plugarilor și prim-ministru în primul guvern comunist al României între 1945 și 1952. A fost președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române în perioada 1952–1958.

3. Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901–1965), secretar general P.M.R din 1948 până la moartea sa și președinte al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române în perioada 1961–1965.

4. Imagine de la un miting comunist.

5. Nicolae Ceaușescu (1918-1989)

După moartea lui Gheorghiu-Dej, în martie 1965, Ceaușescu preia funcția de secretar general al Partidului Muncitoresc Român (acesta era numele Partidului Comunist Român la acea vreme, după asimilarea forțată, în 1948, a unei aripi a Partidului Social-Democrat). Una dintre primele acțiuni ale lui Ceaușescu, odată ajuns la putere, a fost redenumirea Partidului Muncitoresc Român în Partidul Comunist Român. În același timp, el afirmă că România a devenit o țară socialistă și decide schimbarea numelui oficial al țării din Republica Populară în Republica Socialistă România.

7. Ion Iliescu, președinte al României între 1990–1996, 2000–2004

6. Revoluția română – decembrie 1989

8. Emil Constantinescu
a fost președinte
al României între 1996–2000

9. Traian Băsescu,
ales președinte
în anul 2004.

10. (C) Lichidarea tuturor băncilor prin atacuri împotriva Partidului Național Liberal, ai cărui membri sunt proprietarii celor mai multe dintre ele.

(D) Micile gospodării țărănești trebuie desființate pentru a-i lipsi pe țăranii mici proprietari de pământ, de mașini și vite. Aceasta va deschide calea spre absorbirea lor în sistemul colectivist.

(E) Abdicarea Regelui și exilul Familiei Regale.

(F) Suprimarea treptată a firmelor de import-export, care fac afaceri cu S.U.A., Marea Britanie și îndreptarea exportului României spre Uniunea Sovietică și țările de sub dominația sovietică.

(G) Suprimarea partidelor istorice, prin arestarea, uciderea și răpirea membrilor lor. (*Planul în 10 puncte de comunizare a țării, primit de un grup de comuniști români din partea unui emisar al Moscovei*)

12. Primul semn al „grevei regale” a fost refuzul Regelui de a participa la demonstrația din 23 august 1945, motivând că nu putea accepta o invitație din partea Guvernului căruia îi ceruse demisia. A asistat, totuși, la decorarea unor ofițeri români de către autoritățile sovietice și la dineul oficial, unde s-a abținut să laude Guvernul. În Piața Palatului, loja regală a rămas pustie. Doar ministrul de Război, Vasiliu-Rășcanu, a toastat în onoarea Regelui, cuvintele sale fiind însoțite de ovațiile a peste o sută de ofițeri. După sărbătoare, Mihai I s-a retras în Palat, refuzând orice contact cu Executivul. Ultimul act parafat de el a fost acreditarea ambasadorului URSS la București Kavtaradze, la 24 august 1945. (*Jurnalul Național, Istoria comunismului – Întâiul monarh „grevist” din România, 15 mai 2007*)

15. Între 1 și 8 ianuarie 1946, comisia a avut o serie de consultări cu regele Mihai I și membrii actualului guvern român. În cursul acestor consultări, comisia a fost informată că regele Mihai I și actualul Guvern român au acceptat toate hotărârile miniștrilor de externe. Ca un rezultat înaintat al consultărilor, a fost oferită din partea Partidului Național Țărănesc candidatura domnului Emil Hațieganu și din partea Partidului Național Liberal aceea a domnului Mihail Romniceanu, pentru a fi incluși în guvernul român. Comisia a apreciat că acești candidați îndeplinesc condițiile formulate în hotărârea de la Moscova. (*Scânteia, nr. 422, 10 ianuarie 1946*)

11. De ce Stalin și comuniștii români l-ar fi preferat pe Petru Groza? Rațiunile acestui calcul sunt, chiar și azi, lesne de descifrat: excepționalul moșier cu lecturi de stânga recente reprezenta un element de continuitate în viața politică a României interbelice și nu era deloc un intrus în cercurile economice și financiare. Pe de altă parte, din punct de vedere politic, Groza oferea alte avantaje: formațiunea sa era foarte apropiată de partidul comunist, atât prin orientarea de ansamblu (tradusă în sistemul de alianțe și participarea la ceea ce în scurt timp va deveni Frontul Național Democrat), cât și prin componența socială. (Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx*)

13. La 12 noiembrie 1947, Iuliu Maniu și Ion Mihalache sunt condamnați la muncă silnică pe viață, ceilalți fruntași la pedepse grele; toți fără o altă vină decât aceea de a-și fi iubit țara. Maniu avea 75 de ani când a fost condamnat „pe viață”. Această abjectă și absurdă pedeapsă pentru un om de 75 de ani mi-aduce aminte de reacția celebrului nostru avocat Istrate Micescu, când același tribunal de la lachei l-a condamnat (pentru „complot împotriva statului”) la 20 de ani de muncă silnică. „Vă mulțumesc” le-a aruncat în față maestrul, că mi-ați urât o viață atât de lungă. Dar vă pot asigura că eu nu voi face decât doi, trei ani, atâta cât va dura republica voastră populară, restul îl veți face voi! Acestea mi le-a povestit maestrul Istrate Micescu personal la închisoarea Văcărești, în iunie 1948, când ne-am întâlnit la „infirmerie”. (Nicolae Baciu, *Agonia României, 1944–1948*)

14. La un alt demers scris al lui Burton Berry, Vișinski îi răspunde la 5 martie că unul din obiectivele principale ale noului guvern va fi să lichideze ultimele urme „ale nazismului și facismului în România”. Burton Berry, dându-și seama că se pregătește masacrul general al frunțașilor partidelor istorice, comunică imediat informația la Washington, subliniind că: „este clar că unul din primele obiective ale noului guvern va fi să lichideze toate elementele pe care comuniștii le numesc „fasciste”, iar noi, americanii, îi numim „democrați”. (Nicolae Baciu, *Agonia României, 1944–1948*)

16. Domnule președinte, doamnelor și domnilor deputați, să-mi permiteți să fac în fața dumneavoastră expunerea prezentată pe bază de raport, în fața Consiliului de Miniștri, azi-dimineață.

Așa cum s-a prezentat prin comunicatul Ministerului Afacerilor Interne, în dimineața zilei de 14 iulie a.c., au fost arestați pe islazul comunei Tămădău, jud. Ilfov, în timp ce încercau să se urce în două avioane IAR 39, pentru a fugi în străinătate: Ion Mihalache, Nicolae Penescu, Ilie Lazăr, Nicolae Carandino și alții.

Acest grup de conspiratori urma să realizeze în străinătate hotărârile și directivele conducerii P.N.Ț., în frunte cu Iuliu Maniu, care constau în organizarea de acțiuni menite să știrbească suveranitatea națională, să primejduiască pacea și să declanșeze războiul civil. Această activitate antinațională merge pe linia politicii urmate întotdeauna de P.N.Ț și intensificată după 23 august 1944. (*Expunerea de motive a guvernului Groza pentru dizolvarea P.N.Ț., discursul ministrului de Interne Teohari Georgescu în Adunarea Deputaților* – 29 aprilie 1947)

18. Am încercat să tratez cu cei doi în termeni raționali. N-a fost chip să ne înțelegem. De fapt, Constituția, pe care o invocasem încetase de mult să aibă o putere asupra lor. Au recurs la șantaj. Mi-au comunicat că, tergiversându-se actul, locuitorii Bucureștiului își vor da seama că aici se întâmplă ceva deosebit iar ei, membrii guvernului, adică și comuniștii, vor fi nevoiți, pentru a contracara orice formă de opoziție, să execute peste o mie de studenți dintre cei ce fuseseră arestați în ultimul an. [...]

Începusem să cunosc ferocitatea acestui om care se dădea în fața lumii drept reprezentantul celor mai democratice vederi. [...] Nu era ieșire. Am uitat până și de faptul că sunt înconjurat. Asta era înainte de prânz, pe la zece, unsprezece dimineața... [...]

Totul n-a durat decât un ceas, un ceas și jumătate. (Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I*)

21. Sovietizarea instalează un decor rusificat: difuzarea de carte rusească, institut de studii româno-sovietic fondat în 1947, muzeu româno-sovietic creat în 1948, Institutul Maxim Gorki inaugurat în 1948. Studiul limbii ruse devine obligatoriu începând de la 11 ani și până la facultate, sunt valorificate influențele slave asupra limbii române, ortografia este slavizată, intelectualii cosmopoliți sau fasciști sunt urmăriți. *Scânțea* lansează atacuri împotriva intelectualilor cosmopoliți. Brătianu, Giurescu, Crainic, poetul Blaga, sociologul Gusti și alții sunt arestați. Cenzura interzice, în iulie 1946, aproape două mii de cărți și reviste; totalul lucrărilor și textelor interzise se ridică la opt mii în 1948. (Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

17. ABDIC

pentru mine și pentru urmașii mei de la Tron, renunțând pentru mine și pentru ei la toate prerogativele ce le-am exercitat ca Rege al României.

Las poporului român libertatea de a-și alege noua formă de Stat.

(*Actul de Abdicare a regelui Mihai I* – 30 decembrie 1947)

19. Primii ani ai «democrației populare» s-au manifestat printr-o deplină docilitate a politicii externe, satelizarea diplomatică a României fiind tot atât de absolută ca și a celorlalte țări comuniste «frățești». În februarie 1948, guvernul român a încheiat cu sovieticii *Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală*, valabil pe 20 de ani. [...] Din punct de vedere economic, țara era deja inclusă în sfera de interese sovietice prin aderarea la *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc*, întemeiat în 1949. Din punct de vedere militar, dominația sovietică era tot atât de deplină, manifestându-se prin ocuparea militară directă a țării cât și, din 1955, prin încadrarea României în *Tratatul de la Varșovia*. (V. Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*)

20. Principiile stalinismului economic au fost proclamate de partid încă de la conferința națională din octombrie 1945; ele nu au putut însă fi puse în practică, decât după căderea monarhiei și preluarea puterii. [...] Anul 1949 a fost și cel în care partidul a început colectivizarea agriculturii, o măsură căreia i-a trebuit, totuși nu mai puțin de 13 ani pentru a fi desăvârșită. Perioada 1949–1953, în special, a fost extrem de dură pentru țărănime, circa 80 000 de țărani fiind arestați de autorități. Pe lângă această intervenție directă, regimul a folosit și mijloacele indirecte de presiune pentru a-i convinge pe săteni să alcătuiască gospodării colective, cum ar fi cotele fixe obligatorii, introduse în 1951; ele reprezentau între 20 și 60% din produsele țăranilor, fiind plătite la prețuri foarte mici, fixate de stat. (V. Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*.)

22. ...Coase mândra și tot coase,

Cu arnici și cu mătase.

Coase mândra fără greș

Chipul lui Gheorghiu-Dej.

Să mi-l dea de ziua lui,

Lumină căminului...

(Florin Saioc, *Spune-mi mândră...*)

23. Ne e cârmaci, prieten și e steag
Sub care țara își adună vrerea,
Simbol al unității-n liber veac,
Și cutezanța faptei, și puterea.
[...]
Când Ceaușescu spunem într-un glas,
Ne știm, o țară, sufletul rostit,
Și-n dimineața unui singur azi
Uniți, urcăm sub flamuri de partid...[...]
(Nicolae Dragoș, *Al patriei erou între eroi*)

25. Un obiectiv de maximă importanță al Securității îl reprezenta „demascarea activității de spionaj imperialist”. Principalii ei inamici în epoca Dej erau, judecând după arhivele Securității, agențiile de informații americane, britanice, iugoslave și israeliene. (Dennis Deletant, *Teroare comunistă în România*)

27. Prizonierii erau dispuși de obicei câte doi în celulă și li se cerea să îndeplinească munci ordinare, cum ar fi tăiatul lemnelor, curățarea coridoarelor, căratul bidoanelor cu mâncare, căratul apei de la pompa din curte până la etajele superioare ale clădirii și transportarea containerelor cu fecale din celule până la closet. Closetul era, potrivit lui Giurescu, „o gaură tăiată în cimentul murdar al podelei”. Nu exista apă curentă. Cei care curățau toaletele erau deținuții.
(Dennis Deletant, *Teroare comunistă în România*)

29. Nu, Securitatea statului nu mai era nici Siguranța din timpul regimului burghezo-moșieresc, cu comisarii ei satirizați în atâtea filme, dar nici vechea Securitate a lui Dej și Drăghici, a lagărelor și câinilor lupi. Devenea o instituție modernă, un corp de tehnicieni ieșiți de pe băncile facultăților și având un rol social excepțional, aproape messianic. [...] Arestările politice încetaseră și câțiva lideri comuniști fuseseră reabilitați. Părea că, într-adevăr, singurul deuseu pentru corpul de elită al ofițerilor de securitate în civil nu mai putea fi decât spionajul industrial. Căci oricând, în ciuda creșterii conștiinței sociale și patriotice a populației, te puteai aștepta ca vreun nenorocit, contactat pe litoral de vreun străin, să vândă rezultatele cercetării românești pentru un pumn de bani verzi. (Mircea Cărtărescu, *Orbitor – arpa stângă*)

24. În 1965, el era aplaudat când afirma că clasa muncitoare și-a dovedit misiunea istorică sau că socialismul a învins deplin și definitiv. În 1965, el era recunoscut ca mesager al patriei socialiste: el apărea ca reprezentantul unei comunități care ajunge la desăvârșirea scopului istoriei sale. Epoca Ceaușescu seamănă cu un desen pentru copii: imaginea este punctată și este suficient să accentuezi cu grijă liniile urmând traseul. Din 1965 până în 1981, traseul va fi menținut: modelul era legitim, Ceaușescu și un mare număr dintre cei ce-l urmează, își caută culorile.
(Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

26. Al doilea obiectiv principal al Securității îl constituiau identificarea și distrugerea oricărei forme de rezistență internă față de regim. Aceasta era descrisă în jargonul Securității drept „activitate antidemocratică subversivă a dușmanilor poporului”. Principalele ținte erau foștii proprietari de întreprinderi și moșierii, membrii partidelor democratice scoase în afara legii și membrii Gărzii de Fier, preoții, studenții și profesorii, precum și foștii ofițeri și polițiști. În 1951, au fost urmărite 417 916 persoane, dintre care 5 401 au fost arestate pentru „activitate ostilă”. (Dennis Deletant, *Teroare comunistă în România*)

28. Mulți deținuți au fost bătuți cu bare de fier, lopeți, hârlețe și bice. Mulți au murit ca urmare a loviturilor primite, iar alții au rămas infirmi pentru restul vieții. Câțiva deținuți au fost împușcați, alora li s-a refuzat tratamentul medical când au fost bolnavi și au fost siliți să muncească în pofida sfatului medicului și, ca urmare, au murit. Deținuții erau ținuți dezbrăcați sau îmbrăcați sumar în carcere, în toiul iernii. Deținuții erau pedepsiți fiind puși să stea până la prânz în apă înghețată. Vara, deținuții erau legați de mâini și lăsați în pielea goală, ca să-i ciupească țânțarii.”
(Dennis Deletant, *Teroare comunistă în România*)

30. O politică de industrializare forțată a avut ca efect transformarea, într-o perioadă scurtă, a unei părți semnificative a țărănimii sărace și a marginalilor citadini în „clasă muncitoare”. Acest proces a fost resimțit ca o promovare: promovare efectivă, într-o anumită măsură, dar mai ales promovarea simbolică, clasa muncitoare fiind „clasa conducătoare” a societății. S-a instituit un întreg ansamblu de privilegii în favoarea păturilor care se ridicau. Începând cu accesul la învățământ, inclusiv și mai ales în universități. (Lucian Boia, *Mitul democrației*)

31. Condițiile de viață au devenit destul de asemănătoare. Odată cu abolirea proprietății private, toți cetățenii au ajuns, într-un fel sau altul, dependenți de stat. A fost o societate de *salariați*. Și, în plus, cu un avantaj al salariilor destul de restrâns, supraevaluând munca fizică și subevaluând munca de concepție. Șomajul nu exista: era un imperativ al doctrinei (natural, cu unele excepții, dar puțin semnificative).

(Lucian Boia, *Mitul democrației*)

33. A citi în ascuns un mare autor interzis, a avea o viață religioasă, a asculta „Europa Liberă”, a găzdui prieteni din străinătate, a face bancuri pe socoteala guvernului totalitar, a nu declara la poliție că ai mașină de scris – erau tot atâtea victorii, tot atâtea puncte câștigate împotriva abuzului dictatorial. Bucuriile interzise sunt bucurii periculoase. Plăcerea e dublată de palpitarea riscului. Chiar și anumite bucurii care – în condiții normale – sunt nelegitime, de pildă bucuria de a păcăli statul, mergând până la a fura de la stat, dobândeau, în contextul comunist, o stranie legitimitate: erau un act de sabotaj, un fel de a lua înapoi ceea ce regimul își confiscase în mod samavolnic de îndată ce venise la putere. „Statul” era, în fond Partidul, adică dușmanul. (Andrei Pleșu, *Despre bucurie în est și în vest și alte eseuri*)

34. La jumătatea lunii octombrie s-a deschis în cadrul Bienalei Tinerilor Artiști, București 2004, la secțiunea „Violența imaginii” expoziția „Roșu domestic”... Expoziția beneficiază de un spațiu relativ îngust, în care este reconstituită din obiecte și culori sugestive atmosfera „tipică” de apartament din timpul „epocii de aur”. Îngustimea spațiului, spun realizatorii expoziției, reprezintă un avantaj pentru că ajută la recrearea acelei aglomerări de obiecte, atât de specifică perioadei. Inventarul parterului: o masă de bucătărie, cu picioare vopsite în roșu, o față de masă cu pătrățele verzi și albe, sticle de lapte și borcane de iaurt, sticle „pentru apa de la Herculane”, sticle de Pepsi, borcane, un perete plin cu ziarele anilor '80, un altul cu fotografii alb-negru, în centru o oglindă mică, o sfoară pe care sunt prinse fotografiile puse la dezvoltat, o hartă mică a României făcută din plastilină pe o bucată de lemn, o cravată de pionier, discuri de vinil cu povești, Dan

32. Educația a ajuns să fie identică pentru toată lumea; nu mai existau decât școlile de stat, cu o singură programă și manuale unice. Aceeași uniformitate în viața cotidiană. Modelul de habitat care se instala treptat peste tot era cartierul de blocuri, toate la fel, unde trăiau, înghesuiți în apartamente strâmte, oameni aparținând tuturor categoriilor: muncitori, funcționari sau intelectuali. Astfel, egalitatea socială mergea mână-n mână cu un mod de viață comunitar: casa individuală era destinată să dispară sau să rămână strict rezervată privilegiaților. (Lucian Boia, *Mitul democrației*)

Spătaru și Angela Similea, un pick-up, o veioză cu peștișori care se rotesc. Tot la parter se găsește o chiuveță, pe marginea căreia odihnesc o pastă de dinți „Cristal” și o cremă pentru mâini „Doina”, pe o placă din lemn stau agățate două bluze vechi de pijama. În surdină se aud cântece din repertoriul muncitoresc. Lângă masa de bucătărie se află o trusă chirurgicală pentru avort, iar pe peretele din dreapta, sub o tăblie inscripționată cu „Pericol de moarte!”, este o listă a problemelor majore cauzate de legile comuniste, cu influență asupra vieții private. În centrul încăperii, o sfoară cu câteva noduri – pe unul dintre ele este agățată o etichetă: „Vânzătoarea de la alimentară ți-a pus ceva deoparte”, cu trimitere la practicile economiei informale socialiste – face legătura cu etajul superior, unde sunt expuse obiecte care nu se găseau „la liber” în comerț. (*Muzeu despre viața privată în comunism, în Evenimentul Zilei*, 10 noiembrie 2004)

35. Numărul de decese printre femeile din România, provocate de aplicarea legii împotriva avorturilor, constituie cea mai puternică acuzație ce poate fi adusă lipsei de umanism a regimului lui Ceaușescu. În cei 23 de ani în care această lege a fost în vigoare, ea a provocat moartea unui număr de peste 10 000 de femei, decedate din cauza unor avorturi efectuate în condiții improprii... Ironia amară a acestei tragedii o constituie faptul că a avut loc într-o țară a cărei „Primă Doamnă”, Elena Ceaușescu, era lăudată de presă ca „Femeia-Mamă” pe un pământ cu un minunat cult al „Femeii-Mamă”. (Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998)

36. Elisabeta Rizea

După venirea la putere a comuniștilor, împreună cu soțul său Gheorghe, s-a alăturat Rezistenței din munți. Este arestată pe 18 iunie 1949 și judecată doi ani mai târziu. Sentința a fost cât se poate de clară: 7 ani de temniță pentru «favorizarea infractorului». Eliberată în

primăvara lui 1958, este arestată șase ani mai târziu și condamnată la moarte. Pedeapsa îi este comutată mai apoi în muncă silnică pe viață.

38. Ca program, Frontul propune următoarele:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid și statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viață.

Consiliul Frontului Salvării Naționale propune ca țara să se numească pe viitor România.

(Comunicatul în zece puncte al Consiliului F.S.N., 22 decembrie 1989)

39. Este dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-și elabora, de sine stătător, linia politică, obiectivele concrete, căile și metodele atingerii acestora [...] Nu există și nu poate exista un partid «părinte» și un «partid-fiu», partide «superioare» și partide «inferioare», dar există marea familie a partidelor comuniste și muncitorești egale în drepturi [...]. Fiecare partid își aduce contribuția la dezvoltarea tezaurului comun al învățaturii marxist-leniniste, la îmbogățirea formelor și metodelor practice ale luptei revoluționare pentru cucerirea puterii și construirea societății socialiste. (Gheorghiu-Dej, *Declarația cu privire la poziția PMR în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*)

37. La mijlocul anilor '70 a devenit vizibil faptul că, în România, se încheagă o mișcare intelectuală care reacționează critic la adresa comunismului. În 1976, psihiatrul Ion Vianu publică un articol în care denunță abuzurile psihiatrice din România. Vianu se solidarizează cu Paul Goma, iar peste un an va fi silit să plece din țară. Paul Goma, fost deportat și detinut politic în primul deceniu de comunism, este expulzat din țară în 1977, după ce scrisese mai multe „texte dușmănoase” și după ce fusese drastic pedepsit, inclusiv fizic. În 1982, scandalul „Meditația transcendențială” declanșează o vastă represiune ideologică îndreptată împotriva intelectualilor. În același an, își începe disidența Doina Cornea, profesoară la Facultatea de Filologie din Cluj. Tot în 1982, Radu Filipescu, tânăr inginer, distribuie mii de manifeste împotriva lui N. Ceaușescu în cutiile poștale ale blocurilor din București. E condamnat la 10 ani de închisoare și internat la Aiud. În 1984, Dorin Tudoran cere plecarea din țară din cauza condițiilor economice, politice și de creație - toate deplorabile. Pe 17 noiembrie 1985 este ucis în arestul Securității din București inginerul și poetul Gheorghe Ursu, pentru textul unui jurnal intim și pentru că a trimis scrisori la Europa Liberă. Lista disidenților români este însă mai mare. Existența ei dovedește, fără contraargument valid, că regimul Ceaușescu nu a fost cu nimic mai prejos, în oroare, decât regimul Gheorghiu-Dej. (*Cotidianul*, 18 martie 2007)

40. Art. 1. În România este liberă constituirea partidelor politice, cu excepția partidelor fasciste sau care propagă concepții contrare ordinii de stat și de drept în România.[...]

Art. 2. Organizarea și funcționarea partidelor politice se fac, potrivit statutelor acestora, numai pe bază teritorială.

O persoană nu poate face parte în același timp din două sau mai multe partide politice. (*Decretul-lege privind funcționarea partidelor politice*, 31 decembrie 1989)

Formare de competențe

1. Descoperiți două direcții ale planului de comunizare a țării. (10) Prezentați câte un fapt istoric care a dus la cucerirea puterii politice de către comuniști.

2. Din ce motiv Stalin și comuniștii români l-au preferat pe Petru Groza (11)? Numiți obiectivul comun al comuniștilor români și al lui Stalin.

3. Definiți „greva regală” și indicați momentul declanșării ei. (12) Exprimați o opinie cu privire la semnificația ei.

4. Cum a fost soluționată „greva regală” de către Conferința trilaterală de la Moscova. Aduceți un argument pro/contra în soluția aleasă. (15)

5. Comparați sursele (14) și (16). Apreciați obiectivitatea informațiilor furnizate de cele două surse în funcție de contextul în care au fost realizate și autorii lor.

6. Explicați unul din primele obiective ale guvernului instaurat în martie 1945. (14)

7. Descoperiți „vina” pentru care Iuliu Maniu și Ion Mihalache au fost condamnați la muncă silnică pe viață. (13)

8. Susțineți o pledoarie în apărarea celor doi lideri politici în calitate de avocat al apărării. (14), (16)

9. Prezentați un moment din istoria P.N.Ț. prin care să combateți argumentele lui Teohari Georgescu. (16)

10. Studiați sursele (17) și (18), explicați contextul abdicării regelui Mihai I și precizați semnificația actului abdicării.

11. Prezentați câte o acțiune prin care România și-a manifestat docilitatea față de URSS în plan economic și militar. (19)

12. Numiți regimul politic instaurat în 1948 și comparați-l cu democrațiile autentice. (19)

13. Identificați o modalitate de represiune directă și un mijloc indirect folosit de comuniști împotriva țăranilor. (20)

14. Enumerați două consecințe ale procesului de industrializare forțată. (30) Explicați de ce rolul de clasă conducătoare al muncitorilor este simbolic.

15. Definiți procesul de sovietizare. Enumerați două mijloace ale sovietizării culturale. Prezentați impactul sovietizării asupra culturii. (21)

16. Care era misiunea istorică a clasei muncitoare? Explicați afirmația „Epoca Ceaușescu seamănă cu un desen pentru copii: imaginea este punctată și este suficient să accentuezi cu grijă liniile urmând traseul”. (24)

17. Identificați două direcții ale liniei naționale a PCR. (39)

18. Ce înțelegeți prin cultul personalității? Analizați două trăsături ale acestuia. (22), (23)

19. Identificați obiectivul de maximă importanță al Securității. Ce era Securitatea? (25)

20. Comparați sursele (25) și (26). Identificați al

doilea obiectiv al Securității și principalii dușmani ai regimului Dej.

21. Studiați sursele (25), (26) și (29). Comparați Securitatea din timpul regimului Dej și cea din timpul regimului Ceaușescu, având în vedere o asemănare și o deosebire.

22. Studiați sursele (27) și (28). Descrieți viața unui deținut politic în închisorile comuniste. Alegeți ce tip de teorie, directă sau difuză, este prezentată în surse.

23. Analizați o consecință a abolirii proprietății private. De ce nu exista șomaj? (31)

24. Alegeți din text informațiile care ilustrează viața publică, respectiv viața privată. Arătați influența regimului politic asupra lor. (32)

25. De ce autorul consideră bucuriile interzise bucurii periculoase? (33)

26. Citiți sursa (34) părinților voștri. Luați-le un interviu despre viața privată a cetățenilor români în perioada guvernării lui Nicolae Ceaușescu în care să aflați:

- Ce înseamnă „epocă de aur”;
- Cine erau Dan Spătaru și Angela Similea;
- Ce înseamnă „cântece din repertoriul muncitoresc”;
- Ce semnificație are trusa chirurgicală pentru avort în cadrul muzeului despre viața privată în comunism;
- Două exemple de „probleme majore” cauzate de legile comuniste;
- Ce semnificație are eticheta: „Vânzătoarea de la alimentară ți-a pus ceva deoparte”?
- Trei exemple de obiecte „care nu se găseau la liber în comerț”.

27. Pe baza informațiilor obținute prin interviul luat de la părinții voștri, scrieți aproximativ o pagină despre viața privată în timpul guvernării lui Nicolae Ceaușescu. (31), (32), (33), (34), (35)

28. Argumentați că a existat o disidență în timpul lui Nicolae Ceaușescu. (37)

29. Enumerați două prevederi din programul F.S.N. care au dus la instaurarea unui regim democratic după 1989. (38)

30. Descoperiți principiul politic înscris în sursa (40). Cum a fost el aplicat în practică?

ROMÂNIA DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

1. Cucerirea puterii politice

După 23 august 1944, cursul dezvoltării țării s-a îndepărtat de Europa, orientându-se spre Răsărit. Țara a fost ocupată de Armata Roșie, ocupație care s-a menținut până în 1958. Ocupația sovietică a dus la desființarea structurilor existente și acapararea puterii

de către comuniști, care au instaurat un regim totalitar în România.

Guvernul Petru Groza. La 6 martie 1945 s-a instalat primul guvern procomunist din istoria României condus de Petru Groza (2), (9): Niciun membru al celor două partide istorice P.N.Ț. și P.N.L.

nu făcea parte din acest guvern în care toate pozițiile erau deținute de comuniști. În timpul acestui guvern, la 13 martie 1945, în Transilvania s-a reinstalat administrația românească. Noul guvern a luat o serie de măsuri pentru a slăbi opoziția. Au fost numiți în fiecare județ prefecți din rândul comuniștilor, fără reprezentanți ai P.N.Ț. și P.N.L. La 23 martie 1945, s-a dat Decretul-Lege pentru înfăptuirea unei noi reforme agrare.

Greva regală 1945. La 21 august 1945, regele Mihai I (1) a cerut lui Petru Groza să demisioneze, acesta a refuzat încurajat de reprezentanții sovietici din Comisia Aliată, condusă de facto de generalul locotenent sovietic Vladislav P. Vinogradov.

Regele s-a retras din viață politică și refuză să mai semneze legile elaborate de guvern. Acest eveniment din istoria României se numește *greva regală* (12). În sprijinul regelui, la 8 noiembrie 1945, a avut loc o manifestare organizată de partidele politice istorice și tineretul universitar.

În decembrie 1945, s-a soluționat problema grevei regale în cadrul Conferinței trilaterale de la Moscova a ministerelor de externe ai URSS (Viaceslav Molotov), S.U.A. (J.F. Byrnes) și Marea Britanie (Ernest Bevin) (15).

Alegerile falsificate din 19 noiembrie 1946. Istoricul Dinu C. Giurescu le caracterizează ca fiind „cea mai mare fraudă politică din întreaga istorie politică parlamentară a României”. Rezultatele oficiale au ilustrat o victorie a Blocului Partidelor Democratice, alianță condusă de comuniști.

Deși S.U.A și Marea Britanie au denunțat alegerile, nici una nu a mers mai departe pentru a sprijini partidele istorice (14). După acest eveniment influența occidentală practic a încetat. În aceste condiții, regele Mihai I a participat la 1 decembrie 1946, la ședința inaugurală a noului parlament.

Anihilarea opoziției democratice. Anihilarea celor două partide istorice nu a fost ușoară. Pretextul, în cazul P.N.Ț., a fost înscenarea de la Tămădău (lângă București), când 14 membri ai partidului au fost arestați în momentul când intenționau să părăsească țara. La 29 iulie 1947, Iuliu Maniu a fost arestat, iar P.N.Ț a fost scos în afara legii (16). Maniu și colegii săi au fost acuzați de trădare și de a fi conspirat cu agenți secreți ai legățiilor americană și britanică din București pentru a răsturna guvernul Groza. La 11 noiembrie 1947, Iuliu Maniu și Ion Mihalache au fost condamnați la închisoare pe viață (13).

P.N.L. a ales calea autodizolvării. Gheorghe Tătărescu și fracțiunea sa liberală au fost menținuți atâta timp cât s-au dovedit utili. Comuniștii l-au obli-

gat să demisioneze din funcția de ministru de externe la 6 noiembrie 1947, fiind înlocuit cu Ana Pauker.

Proclamarea Republicii Populare Române. Ultimul obstacol în calea comunizării țării era monarhia. Regele era un pol de rezistență și de cristalizare a opoziției față de instalarea noului regim. În cadrul unei întrevederi cu Petru Groza și Gheorghiu-Dej la 30 decembrie 1947, regele Mihai I a fost obligat să semneze actul de abdicare (17), (18). În aceeași zi s-a proclamat Republica Populară Română, punctul final al cuceririi puterii politice de către comuniști.

2. Stalinizarea României

Consolidarea puterii politice. După ce au fost puse bazele statului totalitar prin proclamarea R.P.R., s-a trecut la integrarea României în blocul sovietic (10). Integrarea economică s-a realizat prin întreprinderile mixte sovieto-române, numite *sovromuri* (desființate în 1956) și prin aderarea la C.A.E.R. (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, organizație economică sub controlul Uniunii Sovietice) în 1949. Integrarea militară era definitivată în 1955 prin aderarea la Tratatul de la Varșovia (19).

Un moment decisiv în comunizarea țării a fost apariția partidului unic, Partidul Muncitoresc Român, acesta a luat naștere prin „înghițirea” de către P.C.R. în februarie 1948 a Partidului Social-Democrat, partidul tradițional al stângii românești. Secretar general a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej care a dominat viața politică a României între 1947–1965. El a instaurat, cu sprijinul sovieticilor, un regim politic stalinist. Baza juridică a noului regim a fost asigurată de constituțiile din 1948 și 1952, care acordau Partidului Muncitoresc Român rolul de forță conducătoare, desființau partidele politice și principiul separației puterilor în stat.

Partidul Muncitoresc Român, folosindu-se de normele și practicile staliniste, și-a impus controlul asupra economiei (20), culturii, învățământului (21), vieții publice și private (34). În 1948, s-a trecut la naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, din minerit și transporturi. Această măsură a dus la desființarea proprietății private și la dezvoltarea economiei pe bază de planuri anuale (1949–1950) și cincinale. Pentru perioada 1951–1955 a fost adoptat primul plan cincinal. În 1949 a fost adoptat programul de transformare socialistă a agriculturii prin trecerea la colectivizare și desființarea chiaburimii, ducând la distrugerea structurii tradiționale a satului românesc.

Ultimul obstacol în calea impunerii modelului stalinist a fost Biserica. Prin Legea cultelor din 1948, statul cerea Bisericii să se alăture industrializării și

colectivizării, să urmeze și să promoveze politica sa externă. În 1948, 600 de preoți uniți au fost arestați, iar Biserica greco-catolică a fost desființată. Biserica a fost deposedată de toate bunurile sale, a devenit dependentă de stat. În dorința de transformare totală a societății, valorile culturale autentice au fost rene-gate. O victimă a regimului comunist a fost și Academia Română, care va fi transformată în Academia Republicii Populare Române, Mihai Sadoveanu și Camil Petrescu au devenit colegi cu personaje minore ca poetul Dumitru Theodor Neculuță sau istoricul Mihail Roller.

Baza învățământului o vor constitui manualele unice, de inspirație marxist-leninistă, iar principiul dosarului și al originii sănătoase din punct de vedere politic a devenit pilonul principal al admiterii într-o unitate de învățământ superior.

3. Instrumentele represivii

Securitatea și Miliția au fost create după modelul sovietic. În primii ani de existență a Securității s-a pus accentul pe numărul informatorilor și nu pe calitatea lor, adesea erau șantajați pentru a colabora cu Securitatea (Poliția politică). Aceasta a apărut în data de 28 august 1948, când este creată Direcția Generală a Securității Poporului (D.G.S.P.), având ca atribuții „apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității Republicii Populare Române contra dușmanilor din interior și exterior” (25), (26). În ianuarie 1949 a luat naștere Miliția noului regim.

Mecanismul terorii a fost folosit și împotriva țăranilor pentru a impune colectivizarea și pentru a realiza deportarea în masă a șvabilor și germanilor din Banat. O altă sarcină a Securității, în afară de înlăturarea presupușilor dușmani ai poporului, a fost și „apărarea cuceririlor socialismului în România”. Opozanții sau cei care erau bănuți de opoziție împotriva regimului au fost închiși la Sighet, Aiud și Gherla (27), (28) sau duși în lagăre de muncă forțată, cum ar fi Canalul Dunăre – Marea Neagră. Acesta, vreme de câțiva ani, a fost subiectul preferat al unui tip de literatură mobilizatoare, fiind sugestivă în acest sens lucrarea „Drum fără pulbere” (1951), scrisă de Petru Dumitriu, în care canalul reprezenta locul unde se poartă bătălia finală dintre vechea și noua Românie.

4. Rezistența anticomunistă

Negarea totală a valorilor democrației nu putea fi făcută fără a întâmpina opoziție. Formele de rezistență la comunizare au fost în linii mari aceleași în toată Europa de Est: greve ale muncitorilor, răscoale ale țăranilor deposedați de pământ, proteste ale intelectualilor care nu doreau să renunțe la ideile

lor democratice, deși o parte din ei au trecut la comunism.

În primul deceniu al regimului comunist, România a fost locul în care s-a încercat o formă de rezistență originală înscrisă, oarecum, în tradiția istorică a poporului român, rezistența în munți (36). Grupurile care au rezistat cel mai mult au fost *Haiducii Muscelului*, condus de Toma Arnăuțoiu, arestat în 1958 și Gheorghe Arsănescu arestat în 1960, condamnați la moarte și executați, și grupul condus de Ion Gavrilă Ogaranu în Munții Făgărașului.

Trupele de partizani sau de haiduci cum se autointitulau au fost victimele închisorilor „morții” sau ale Canalului Dunăre – Marea Neagră.

5. Național-comunismul

Declarația Plenarei Comitetului Central al P.M.R. din aprilie 1964 este documentul cel ilustrativ al căii naționale (39) a comunismului în România. Căile „independenței românești” față de URSS au fost strict legate de cele două planuri fundamentale ale Uniunii Sovietice: planul militar conturat prin intermediul Tratatului de la Varșovia și planul economic reprezentat de C.A.E.R.

După moartea lui Dej, politica de liberalizare a regimului începută în 1960 a continuat odată cu venirea la conducerea P.M.R., în 1965, a lui Nicolae Ceaușescu (24), (29). În plan intern, au fost luate o serie de măsuri: adoptarea unei noi Constituții în 1965 și schimbarea denumirii țării în Republica Socialistă România; P.M.R. a revenit la denumirea de P.C.R.; construirea de locuințe; creșterea numărului de autoturisme; introducerea studierii limbilor engleză, germană, franceză alături de limba rusă.

În planul politicii externe, Ceaușescu a urmărit să câștige simpatia Occidentului față de politica sa independentă în raport cu Moscova. În august 1968, Ceaușescu a fost într-adevăr popular și respectat atunci când s-a opus invaziei Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia.

Din 1971 s-a accentuat cultul personalității (22), (23), având un singur destinatar (Conducătorul), dar mai mulți beneficiari, oameni politici, artiști, reprezentanți ai comunității științifice și culturale. Regimul s-a personalizat prin numirea în funcții a membrilor familiei Ceaușescu.

Regimul comunist și-a pus amprenta asupra vieții private a cetățenilor, evidențiată pregnant prin măsurile de planificare familială (35), de ascultare a telefoanelor și întocmire a dosarului personal.

În ultimii ani ai guvernării lui Gheorghiu-Dej, România a reluat legăturile cu Occidentul și a beneficiat de credite prin care și-a modernizat

economia și a crescut nivelul de viață al populației. Ceaușescu a continuat această politică însă, la sfârșitul anilor '70, România a intrat într-o criză economică prelungită din cauza mai multor factori:

- creșterea prețului petrolului și a materiilor prime importate din străinătate;
- o serie de calamități naturale (inundațiile din 1970 și cutremurul din 7 martie 1977);
- incapacitatea industriei românești de a se adapta schimbărilor produse de introducerea noilor tehnologii, ceea ce a dus la lipsa de competitivitate a produselor românești;
- absența inițiativei și a interesului oamenilor din cauza lipsei de stimulente materiale.

Urmarea a fost creșterea continuă a datoriei externe a țării noastre și scăderea accelerată a nivelului de viață al cetățenilor. Criza a fost agravată de realizarea unor obiective ambițioase și extrem de costisitoare (Canalul Dunăre – Marea Neagră, Casa Poporului).

Nici economia rurală (agricultura) nu a înregistrat un progres mai mare. Exista un mare decalaj între cifrele oficiale și trista realitate. Ca și industria, nici agricultura nu obținea producții comparabile cantitativ cu cele ale statelor avansate din Occident.

Mecanismele economiei centralizate nu mai funcționau. Acest fapt era pus în evidență de faptul că obiectivele planurilor economice nu se mai realizau. Ambiția lui Ceaușescu de a plăti cu anticipație datoria externă a României (datoria a fost plătită în întregime în anul 1989) a avut urmări dramatice asupra populației prin introducerea unei politici de raționalizare a alimentelor, energiei, bunurilor de consum. Scăderea dramatică a nivelului de viață al populației demonstra eșecul economic al regimului comunist. La aceasta se adăuga încălcarea sistematică a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și izolarea pe plan internațional. Consecința a fost Revoluția din decembrie 1989 și căderea regimului comunist.

Istoricul Lucian Boia aprecia că eșecul comunismului a constituit eșecul unei maniere de a înțelege democrația pe care istoria a refuzat să o ratifice.

6. Disidența comunistă

Rezistența față de regimul Ceaușescu s-a accentuat atât în străinătate, cât și în interiorul țării, unde se contura o opoziție față de regim. Opoziția s-a manifestat prin greva muncitorilor din Valea Jiului, 1977, protestele muncitorilor de la Brașov, la 15 noiembrie 1987, și prin disidența intelectualilor (37).

Regimul era amenințat de această mișcare de contestare pe care o definește ca pe un complot extern.

Disidența intelectualilor s-a manifestat prin scrisori deschise către posturile de radio occidentale, cum ar fi Europa Liberă sau BBC. Printre cei mai cunoscuți disidenți se numără Doina Cornea, Mihai Botez, Mircea Dinescu, Ana Blandiana. Ei au criticat regimul și programul de sistematizare urbană și rurală a României. Împotriva lor au fost luate măsuri, cum ar domiciliul forțat, sau au fost concediați (cazul Doinei Cornea, lector la Universitatea din Cluj, demisă în 1983 pentru că în cursurile sale folosea texte filosofice occidentale).

A existat o disidență și în interiorul nomenclaturii partidului, concretizată în *Scrisoarea celor șase*, publicată la BBC și care a fost semnată de 6 membri ai Comitetului Central Executiv al P.C.R.

7. Construcția democrației postdecembriste

Momentul de început al căderii lui Nicolae Ceaușescu l-au reprezentat protestele izbucnite în orașul Timișoara, la 16 decembrie 1989. Ele au continuat în zilele de 21-22 decembrie și în București, Ceaușescu fugind sub presiunea maselor populare. S-a creat o nouă structură politică în jurul F.S.N. (Frontul Salvării Naționale) care cuprindea foști disidenți, intelectuali și militari. F.S.N. a prezentat, în seara zilei de 22 decembrie 1989, un program în care erau înscrise zece direcții ale viitoarei acțiuni politice printre care și principiul pluralismului politic (38). Au reapărut vechile partide istorice: P.N.L., P.N.Ț și P.S.D., dar și zeci de noi partide politice (40).

O problemă extrem de importantă după 1989 a fost revenirea la democrație și consolidarea ei, edificarea și funcționarea instituțiilor statului de drept. Noua lege fundamentală adoptată în 1991, revizuită în 2003, a fixat cadrul legislativ al funcționării statului de drept. În același timp s-a asigurat posibilitatea de liberă exprimare a opțiunilor politice prin organizarea de alegeri libere în anii 1990, 1992, 1996, 2000 și 2004, asigurându-se alternanța la guvernare.

După 1989, responsabilitatea creării societății civile a fost preluată de intelectualitate care a militat pentru respectarea drepturilor omului constituindu-se instituții nonguvernamentale: *Alianța Civică*, *Grupul pentru Dialog Social* și *Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului*.

În politica externă, România a urmărit integrarea în structurile euro-atlantice; în anul 2004 a fost admisă în NATO, iar la 1 ianuarie 2007 a devenit membră a Uniunii Europene.

Redefinirea rolurilor statului de la Primul Război Mondial până la planul Schuman. Situația României

COMPETENȚE:

2.2. Proiectarea unui demers de cooperare pentru identificarea și realizarea unor scopuri comune.

2.3. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate.

Izvoare

1. Președintele S.U.A.

Woodrow Wilson (1913–1921)

A avut un rol important în cadrul Conferinței de Pace de la Paris–Versailles, propunând un principiu de bază după care să se conducă politica europeană – principiul suveranității națiunilor, pe care unii istorici l-au considerat a fi foarte distructiv.

2. Vladimir Ilici Lenin

(1870–1924)

A condus revoluția rusă din octombrie 1917 și partidul bolșevic. A scris: *Dezvoltarea capitalismului în Rusia, Materialism și empirio-criticism, Dreptul națiunilor la autodeterminare, Imperialismul, cel mai înalt stadiu de dezvoltare al capitalismului, Statul și revoluția.*

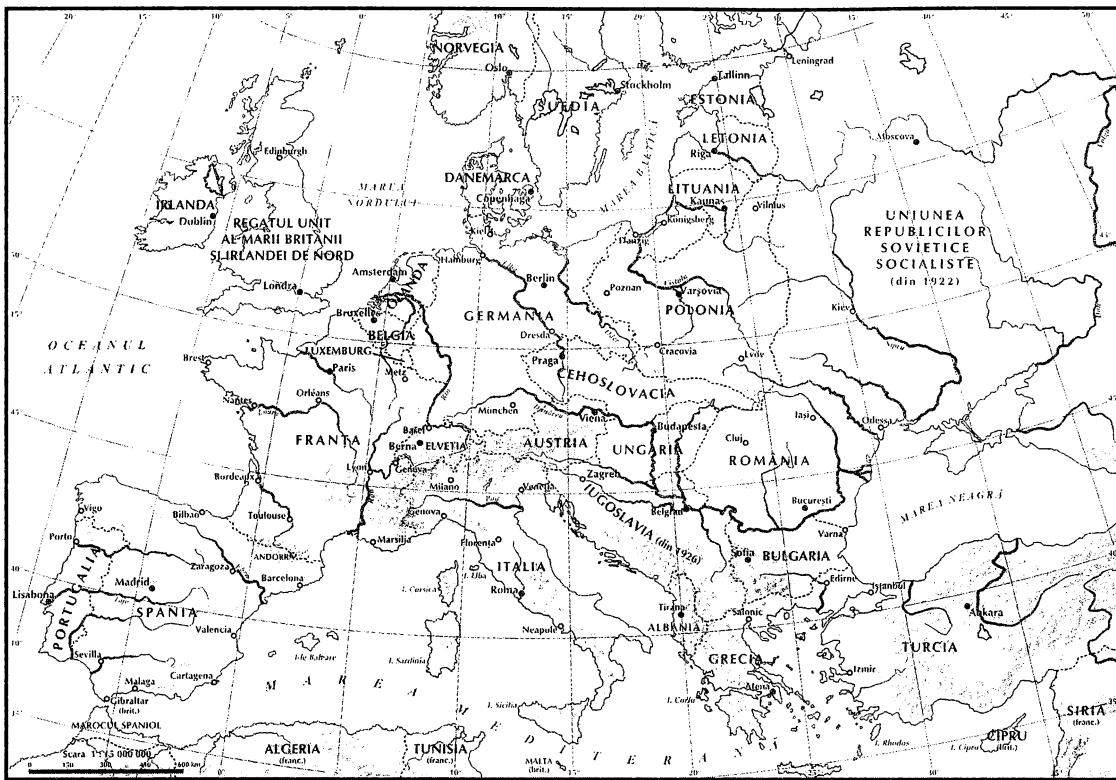
3. Franklin Delano Roosevelt

A promovat o politică de intervenție a statului în economie, adoptând o serie de măsuri legislative de înțajutorare și redresare a Statelor Unite. Principalele legi adoptate au fost: legea pentru reglementarea reluării activității bancare; legea pentru economii, prin care erau reduce salariile funcționarilor de stat, se reorganiza și se reducea aparatul de stat; legea pentru refacerea industriei și legea pentru reducerea producției agrare

4. Benito Mussolini

A fost conducătorul Italiei între anii 1922-1943. A creat un stat fascist, utilizând propaganda și teroarea de stat.

5. Hartă Europa după Primul Război Mondial, noua configurație teritorială

6. Coperta cărții *Burghezia română*, lucrare scrisă de Ștefan Zeletin

8. Războiul făcuse ireversibilă această evoluție spre un stat care să intervină economic și social; fie și numai mobilizarea, eliberarea și reintegrarea economică a milioane de soldați necesita o intervenție hotărâtă din partea statului. (Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

7. Implicarea totală în război impunea fără îndoială forme de decizie, de control și organizare necunoscute statului constituțional liberal antebelic. Nu numai în țările beligerante, ci și în majoritatea țărilor neutre statul a preluat administrarea materiilor prime și a alimentelor, precum și controlul producției de război. Aici intrau industriile producătoare și furnizoare de armament, dar și întregul sistem de transport – prima măsură economică de război luată atât în Anglia cât și în Franța a fost punerea sub monopolul statului a căilor ferate. (Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

9. Pe durata războiului, majoritatea țărilor au pus accentul pe o coordonare a relațiilor de muncă prin intermediul statului, în primul rând, în domeniile de maximă importanță pentru război, pe limitarea dreptului de liberă alegere a locului de muncă și a libertății de a forma alianțe politice pentru a obliga patronii să accepte organizații sindicale drept parteneri, împiedicând astfel proteste din fabricile de armament și sprijinind creșterea productivității. (Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

10. În regiunile distruse de război inițiativa privată nu era suficientă pentru reconstrucție: statul devenea astfel și organizator, și sursă de finanțare. Spațiul locativ era insuficient, fapt ce impunea administrarea sa: tot statul regla și această problemă, stabilind chiriile și subvenționând construcția de locuințe. La acestea se adăugau refacerea și lărgirea rețelelor de transport, în special în a celor de circulație pe distanță scurtă. În multe țări din estul Europei au fost inițiate reforme agrare, statul intervenind și în acest caz. (Hagen Schulze, *Stat și națiune în istoria europeană*)

12. Art. 59. Austria renunță, în ce o privește, în favoarea României, la orice drepturi și titluri asupra părții din fostul ducat al Bucovinei aflate dincoace de frontierele României așa cum vor fi fixate ulterior de către principalele puteri aliate și asociate. [...]

Austria declară de pe acum că recunoaște și acceptă frontierele Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, ale Statului Sârbo-Croato-Sloven și ale statului Cehoslovac [...] (*Tratatul de pace de la Saint-Germain cu Austria*, 10 septembrie 1919)

14. Statul este un set de forme instituționale de guvernământ care susțin un monopol administrativ asupra unui teritoriu cu limite de demarcație clare (granițe), conducerea sa fiind supusă legii și exercitând controlul direct al mijloacelor de violență internă și externă. (Anthony Giddens, profesor la *London School of Economics and Political Science*)

16. E o realitate atât de vie și de puternică, încât absoarbe individualitatea noastră a tuturor, care se pierde într-însa. E o realitate atât de adâncă încât ea se întinde în timp și în spațiu mult peste forțele și existențele persoanelor individuale. E o realitate absolută, încât nu recunoaște nici o autoritate superioară, cum recunoaște persoana privată autoritatea statului. Statul nu recunoaște nimic superior șieși. (M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului*)

18. Când spunem națiune ne referim la o colectivitate existentă în cadrul unui teritoriu clar demarcat care este subiectul unei administrații unitare, monitorizată de către stat. (Anthony Giddens, profesor la *London School of Economics and Political Science*)

11. Ceea ce dorim este ca lumea să devină un loc sigur în care toți să poată trăi, un loc posibil în special pentru orice națiune ce iubește pacea, pentru orice națiune care dorește să-și trăiască liber propria viață, să decidă asupra instituțiilor proprii, și să fie sigură că este tratată cu toată justețea și loialitatea de celelalte națiuni în loc de a fi expusă violenței și agresiunii egoiste de altă dată. (Cele „14 puncte” ale președintelui american Woodrow Wilson)

13. Când spunem stat ne referim la instituțiile cu autoritate de decizie pentru o întreagă societate, cărora toate celelalte grupări, instituții și persoane îi sunt egal subordonate. Statul este autoritatea constrângătoare ultimă. De asemenea, statul este cel care are monopolul exercitării legitime a forței pe teritoriul său. (Robert Dahl, profesor de științe politice la *Universitatea Yale*)

15. El este astfel o organizație obligatorie cu o bază teritorială. Mai mult astăzi, folosirea forței este privită drept legitimă numai în măsura în care este ori permisă de stat, ori prescrisă de acesta. (Max Weber, economist politic și sociolog german)

17. Națiunea nu este rasială sau tribală, ci o comunitate de oameni istoricește constituită, stabilă, formată pe baza unei limbi comune și a unei constituții psihologice manifestate într-o cultură comună. (Iosif V. Stalin)

19. Statul este o organizare specială a forței, o organizare a violenței în vederea reprimării unei anumite clase. Dar care clasă trebuie reprimată de către proletariat? De bună seamă, numai clasa exploatoare, adică burghezia. Oamenii muncii au nevoie de stat numai pentru reprimarea împotrivirii exploatorilor; să conducă această reprimare, s-o înfăptuiască este în stare numai proletariatul, singura clasă revoluționară până la capăt, singura clasă capabilă să unească în lupta împotriva burgheziei, pentru completa ei înlăturare, pe toți cei ce muncesc și sunt exploatați. (Lenin, *Statul și revoluția*)

20. În sfârșit numai comunismul creează situația în care statul devine cu totul inutil nefiind cine să fie reprimat, cine în înțelesul de clasă, în înțelesul luptei sistematice cu o anumită parte a populației. (V.I. Lenin, *Statul și revoluția*)

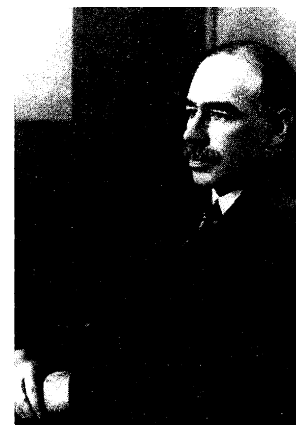
22. Măsurile de control central, necesare pentru asigurarea ocupării depline [a forței de muncă], vor implica desigur o mare extindere a funcțiilor tradiționale ale statului... Va continua să existe un mare câmp pentru exercitarea inițiativei și a răspunderii particulare. În hotarele acestui câmp își vor păstra valabilitatea avantajele tradiționale ale individualismului.... Avantajul pe care îl reprezintă pentru eficiență descentralizarea deciziilor și răspunderea individuală este chiar mai mare poate, decât s-a crezut... Dar, mai presus de toate... individualismul... constituie cea mai bună garanție a libertății personale... De aceea, cu toate că extinderea funcțiilor statului... i-ar apărea unui publicist din secolul al nouăsprezecelea sau unui financiar american contemporan ca o extraordinară încălcare a principiilor individualismului, eu dimpotrivă, o susțin, atât pentru că este singurul mijloc posibil prin care se poate evita dispariția formelor economice existente, în ansamblul lor, cât și pentru că este condiția funcționării încununate de succes a inițiativei individuale... Sistemele de guvernare autoritare de astăzi par să rezolve problema șomajului în detrimentul eficienței și a libertății. Este sigur că lumea nu va mai tolera mult timp șomajul, care... este legat, și după părerea mea, legat inevitabil de individualismul capitalist din zilele noastre. Este posibil, însă, ca printr-o analiză corectă a problemei să se poată vindeca boala, menținând totodată eficiența și libertatea. (J. M. Keynes, *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*)

24. Problema statului ca persoană juridică, deci ca subiect activ al unor îndatoriri și drepturi este, în esența ei, aceeași ca și în cazul corpului ca persoană juridică. Și statul este un corp, deci o comunitate constituită de o ordine normativă și care instituie organe ce funcționează în virtutea diviziunii muncii și sunt chemate mijlocit sau nemijlocit să-și exercite funcția, iar ordinea ce constituie această comunitate este ordinea de drept națională sau statală. (Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*)

25. Altădată politica însemna idei. Astăzi politica înseamnă persoane. Sau mai degrabă personaje. Pentru că fiecare conducător se pare că-și alege o funcție și își ia un rol ca la spectacol (spectacolul este puterea). Ca atare, statul se transformă în realizator de spectacol, în producător de spectacol. Deci, politica devine regie. Fiecare conducător își etalează calitățile și pozează în vedetă. Astfel se produce personalizarea puterii. (Roger Gerard Schwarzenberg, *Statul spectacol*)

21. Liberalismul pune statul în serviciul individului [...] Pentru fasciști totul se află în stat, nimic uman sau spiritual nu există în afara statului. În acest sens, fascismul este totalitar, iar statul fascist, sinteză și unitate a tuturor valorilor, interpretează, dezvoltă și dă forță vieții întregului popor.

Statul fascist [...] aduce soluții pentru problemele universale, respectiv cele ale: domeniului politic, datorită fracționării partinice, abuzurilor de putere ale parlamentarismului, iresponsabilității adunărilor; în domeniul economic datorită funcțiilor sindicale mereu mai numeroase și tot mai apăsătoare pentru muncitori cât și pentru patroni; în domeniul moral, datorită necesității ordinii, disciplinei, supunerii regulilor morale ale patriei. (Mussolini, *Despre statul totalitar*)

23. **John Maynard Keynes (1883–1946)**, mare economist englez, a studiat la vestita universitate de la Cambridge, unde mai târziu a fost profesor. Cartea sa cea mai cunoscută, care a revoluționat teoria economică a fost *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor* (1936). Keynes a demonstrat necesitatea intervenției statului în procesele economice pentru a se evita creșterea șomajului și crize de amploare precum cea din 1929–1933.

26. Ca să încetezi a mai fi spectator și să redevii cetățean, trebuie să încetezi să venerezi statul [...] Ca republică, statul nu este superiorul ci servitorul cetățenilor. Lor le revine obligația să-și aducă aminte că statul este bunul lor, că aleșii sunt aleșii lor și că miniștrii sunt miniștrii lor. Ei se află acolo datorită lor și pentru ei. Este sarcina lor să controleze mai activ această putere. Amintindu-și acest adevăr e evident: statul suntem noi. (Roger Gerard Schwartzberg, *Statul spectacol*)

29. Ideea esențială care se degajă din noul program al P.N.Ț. este aceea a statului național țărănesc [...] Mihalache promovează ideea intervenționismului de stat direct și coordonat în activitatea economică privată, îndrumând-o și controlând-o pentru a evita exploatarea celor slabi sub formă individuală și de clasă sau colectivă, adică a întregului stat de către carteluri și monopoluri interne și internaționale. [...] În această privință, el oferea exemplul SUA, țară prin excelență liberală și capitalistă care prin măsurile președintelui Roosevelt practica un dirijism menit a concilia inițiativa particulară cu mari necesități de protecție socială. (Stan Apostol, *Ion Mihalache, destinul unei vieți*)

27. Art. 1. Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil. (*Constituția din 1923*)

28. Art. 1. Adunarea Deputaților ia act de abdicarea Regelui Mihai I pentru el și urmașii săi. Art. 3. România este Republică Populară. Denumirea Statului Român este „Republică Populară Română. (*Legea pentru constituirea Statului român în Republică, 30 decembrie 1947*)

30. Art 1. Statul român devine stat național legionar.

Art. 2. Mișcarea legionară este singura mișcare recunoscută în noul stat, având ca țel ridicarea morală și materială a poporului român și dezvoltarea puterilor lui creatoare.

Art. 3. D-l general Ion Antonescu este conducătorul statului legionar și șeful regimului legionar. (*Decret regal prin care statul român a fost proclamat stat național-legionar și Ion Antonescu, șeful regimului legionar*)

Formare de competențe

1. Stabiliți care sunt elementele comune ale definițiilor statului (13), (14), (15), (16) și națiunii (17), (18) și care sunt elementele care le deosebesc.

2. Elaborați o definiție proprie a statului. Argumentați definiția. (13), (14), (15), (16)

3. Statul este o instituție care are dreptul de a folosi forța, care controlează și coordonează legitimitatea folosirii forței, conform surselor (13)-(16), (24). Aduceți un argument pro/contra prezentând un fapt istoric privind acest drept.

4. Cum a influențat Primul Război Mondial schimbarea rolului statului dintr-unul minimal într-unul maximal? (7, 8)

5. Selectați din text cauzele care au determinat implicarea hotărâtă a statului în domeniul economic și social. (8, 9)

6. Explicați rolul statului după încheierea Primului Război Mondial. De ce inițiativa privată nu era suficientă pentru reconstrucție? (10)

7. Care este rolul statului fascist. Exemplificați printr-un fapt istoric. (21)

8. Menționați un element comun privind rolul statului fascist și al statului comunist. (19, 20, 21)

9. Evidențiați rolul statului în domeniul economic în viziunea neoliberală și menționați o deosebire între rolul statului liberal și rolul statului neoliberal. (22, 23)

10. Studiați sursele (25, 26). Formulați un punct de vedere cu privire la afirmația „statul nu este superiorul, ci servitorul cetățenilor”. Menționați doi conducători din perioada interbelică care au personalizat puterea.

11. Analizați două trăsături ale statului național țărănesc. (29)

12. Prin ce se caracteriza statul național legionar? (30)

13. Descoperiți un element definitoriu al statului comunist instaurat în România după 23 august 1944. (28)

REDEFINIREA ROLURILOR STATULUI ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Încă din primele sale manifestări, statul a fost văzut într-o dublă ipostază, atât ca teritoriu ce desemna și identifica o continuitate socială, cât și ca instituție supremă a societății (13), (14). Cuvântul *stat* provine din latinescul *status*. Noțiunea de stat a fost folosită pentru prima dată de Niccolo Machiavelli în opera sa fundamentală, *Principele* (1513). În epoca industrială, statul ca formă de organizare a oamenilor devine general, chiar dacă formele sale sunt variate (15), (16).

Statele sunt entități geografice sau geopolitice, ele ocupă un spațiu fizic clar definit, asupra căruia reclamă autoritate legitimă. Statele sunt diferite de națiuni (17), (18), care istoricește au apărut mai târziu. Elementele care simbolizează națiunea sunt drapelul, imnul și ziua națională.

În viziunea juridică a lui Hans Kelsen (unul din autorii Constituției austriece din 1920), statul a apărut din necesitatea reglementării prin acte normative de esență juridică a relațiilor, raporturilor dintre oameni, grupuri și clase sociale, a statuării rolului și locului acestora în societate. Apariția statului este văzută ca „personificarea totală a dreptului” sau personificarea ordinii juridice (24).

Doctrinile clasice, liberalismul și conservatorismul atribuiau statului un rol minimal, acela de a crea un cadru social economic, politic și juridic pentru buna funcționare a societății. Neoconservatorismul și, mai ales, neoliberalismul atribuiau statului un rol maximal, integratoriu în societate. El este esența, motorul dezvoltării moderne a societății (25), (26).

Doctrina social-economică atribuie statului un rol de echilibru, de mediere a societății, de realizare a păcii și protecției sociale.

Doctrina fascistă și cea comunistă au făcut din stat principalul mijloc apt pentru a impune politica lor totalitară.

Primul Război Mondial și redefinirea rolurilor statului. Societatea și civilizația modernă s-au constituit pe baza principiilor doctrinei liberale, adică

laissez-faire, laissez-passer a inițiativei particulare, a concurenței și a dreptului privat. Primul Război Mondial a produs o transformare în structura societății și administrației statului (7). Vechiul stat de tip *laissez-faire* era acum depășit, toate statele implicate în război au început să domine sfera economică și socială, statul și doctrina liberală au fost puternic afectate (8). Statul a fost obligat să intervină și în domeniul social, recunoscând existența și competența sindicatelor, reglementând problema salariilor, durata zilei de muncă, asigurarea de șomaj și acceptând participarea la decizie în întreprinderi (9), (10).

Conferința de la Paris-Versailles și statul național. În cadrul Conferinței de pace de la Paris-Versailles (anexa 1) s-a pus în practică principiul naționalităților, ceea ce a dus la trasarea de noi frontiere și apariția de noi state naționale (6). În același timp, au apărut minorități care anterior aparținuseră grupurilor naționale dominante. S-a afirmat principiul suveranității naționale, formulat și de președintele SUA, Woodrow Wilson (1), în cele „14 puncte” (11). Toate națiunile aveau dreptul de a forma state naționale, iar Europa trebuia să fie un continent de state naționale.

Au fost semnate tratatele de pace cu statele învinse Germania, Austria, Bulgaria și Turcia, care au recunoscut apariția de noi state naționale (12).

După Anthony Giddens, elementele distinctive ale statului națiune sunt:

- monopolul administrativ asupra unui teritoriu;
- sancțiunile legale;
- controlul direct asupra mijloacelor violente;
- legătura directă dintre națiunea modernă și stat.

Redefinirea rolului statului de către Lenin. Cea mai importantă urmare directă a Primului Război Mondial a fost instituirea comunismului prin Revoluția Rusă din octombrie 1917. Statul comunist a promovat interesul de grup sau clasă care în raport cu societatea a fost în minoritate, excluzând opțiunile și

voința majorității, interesele și aspirațiile acesteia. Unicitatea puterii exercitată în mod discreționar și absolut, forța, teroarea, frica sunt doar câteva caracteristici ale statului comunist. Lenin (2) îi definește rolul ca fiind unul de represiune, statul este ca o „mașină pentru menținerea dominației unei clase asupra altelei” (19). Numai comunismul creează situația în care statul devine cu totul inutil pentru că nu mai are pe cine să reprime, în înțelesul luptei sistematice cu o anumită parte a populației (20). În societatea ideală, care ar urma revoluției, ar fi dreptate pentru toți bazată pe egalitarism, în acest caz statul, dacă ar mai exista, ar fi agentul tuturor oamenilor organizând redistribuirea resurselor pentru binele comun.

Statul fascist. Statul fascist este o dictatură care promovează cel mai adesea idei naționaliste duse până la extrem; pe lângă idealizarea propriei națiuni și preamărirea trecutului glorios, se manifestă intoleranța față de alte națiuni/rase/ideologii. Primul stat fascist a fost instaurat în Italia, în 1922. Pentru Mussolini (4), statul se afla mai presus de națiune și de partid (21). În plan social, statul fascist italian a promovat corporatismul care avea ca scop eliminarea conflictelor dintre angajați și patroni. Corporațiile trebuiau să cuprindă atât pe patroni cât și pe muncitori.

În Germania a existat un stat monopartid în cadrul căruia partidul nazist se voia autoritatea politică în ceea ce privește toate aspectele vieții germane. Legea privind asigurarea unității partidului și statului din 1933 declara că partidul este „legat inseparabil de stat”. Statul, partidul și poporul s-au îmbinat într-o mai mare măsură. N.S.D.A.P. devenea purtătorul ideii germane de stat și era legat definitiv de stat. Statul era condus de Führer, conducătorul suprem, puterea lui era totală și atotcuprinzătoare. Statul fascist era un stat represiv care dispunea de un vast aparat polițienesc și o mașină de propagandă.

Statul-providență. Statul bunăstării-generale. Doctrina neoliberală, dezvoltată sub influența Primului Război Mondial și a crizei economice de supraproducție a redefinit rolul statului. Reprezentanții ei sunt: economistul englez John Maynard Keynes (23) și economiștii americani Walter Lippmann și Joseph Schumpeter. Keynes susținea necesitatea intervenției statului în perioada de criză prin intermediul instituțiilor publice, scăderea nivelului dobânzilor și o inflație controlată (22). Rolul statului este de autoritate centrală, el este principala instituție capabilă să înlăture inegalitățile economice și sociale generate de capitalismul liberal. Are rolul de a asigura securitatea socială a celor defavorizați

printr-un sistem de alocații pentru copii, asigurarea unei asistențe sociale, un serviciu cuprinzător de sănătate și recuperare, un rol activ în administrarea echilibrului economic în așa fel încât între șomaj și inflație să existe un raport optim în diferite momente.

Statul bunăstării generale are un *rol regulator*, de constrângere a acțiunilor indivizilor și grupurilor care ar putea aduce atingere interesului public. Are un *rol redistributiv*, intervine în procesul social și economic pentru a se asigura că toți cetățenii primesc o cantitate decentă de bunuri și servicii.

Statul neoliberal a funcționat în Statele Unite, Canada, Australia, Noua Zeelandă și țări din Europa occidentală. În planul acțiunii politice, doctrina neoliberală a fost aplicată în SUA, una dintre cele mai afectate țări de criza economică și s-a concretizat prin *New Deal*.

New Deal. Măsurile luate în această țară au impus o nouă concepție și anume cea a „statului-providență”, capabil să intervină și să înlăture dezechebrele economice, sau să asigure prosperitatea și siguranța cetățenilor. Președintele Statelor Unite ales în noiembrie 1932, Roosevelt (3), își va forma un mic grup de intelectuali și de specialiști (*brain trust*), ce va elabora *New Deal*, care exprimă un program, cât și o atitudine fundamentală. Statul a intervenit în economie prin adoptarea unor măsuri legislative de apărare și redresare economică, orientările economice prelungindu-se într-un program social care a vizat asigurările sociale pentru șomaj, boală, bătrânețe, construirea unor locuințe sociale. S-a realizat un program de lucrări publice cum ar fi amenajarea văii fluviului Tennessee, prin care s-au asigurat locuri de muncă la mii de oameni. *New Deal* se sprijinea pe câteva postulate, prin care urmărea să repună în mișcare activitatea productivă, să stimuleze cererea și să facă să crească puterea de cumpărare a populației.

Politica *New Deal* a influențat și a inspirat țări din Europa, ea a apărut ca o cale de mijloc între anarhia liberalismului și rigoarea unui dirijism planificator.

Situația României. Situația României era schimbată în 1918 față de cea existentă înainte de război. Suprafața arabilă a României a crescut de la 6,6 milioane hectare la 14, 6 milioane de hectare, rețeaua căilor ferate de la 4 300 km la 11 000 km. Populația a crescut de la 8,5 milioane locuitori la 16 250 000 de locuitori în 1920. Principala problemă de rezolvat a fost integrarea noilor provincii istorice în structurile și instituțiile noului stat național constituit (27), care s-a realizat prin adoptarea unei legislații economice, electorale, administrative și judecătorești.

Această nouă realitate politică a dus la creșterea

rolului statului în perioada interbelică, care, deși a respectat principiile economiei capitaliste a intervenit în toate ramurile economiei, asumându-și un rol conducător. Redefinirea rolurilor statului român s-a aflat și în dezbaterile partidelor din perioada interbelică.

Partidul Național Liberal a aplicat doctrina „prin noi înșine”, urmărind consolidarea statului național. Principalul teoretician al doctrinei neoliberale a fost Ștefan Zeletin (5), care susținea intervenția statului în economie. Vintilă Brătianu, ministru de finanțe în guvernele liberale între anii 1922–1928, a fost principalul promotor al teoriilor lui Ștefan Zeletin, el considera că în primul rând „prin muncă, inițiativă și capital românesc” se poate dezvolta economia și statul românesc. În programul liberal din 1922, statul avea rolul de echilibru în raporturile dintre muncă și capital. Ei considerau că statul poate interveni prin legi pentru a preveni conflictele economice și sociale, pentru a apăra „libertatea muncii”. În acest sens au adoptat măsuri care vizau implicarea statului în economie prin finanțarea obiectivelor industriale și comenzi din partea statului.

P.N.Ț., prin Virgil Madgearu, principalul său economist, preconiza constituirea unui nou tip de stat, statul țărănesc. Madgearu aprecia că România se afla pe o cale de dezvoltare socială și economică diferită de cea a Occidentului capitalist și că țărănimia reprezenta o clasă socială distinctă. Ion Mihalache

credea în 1935 că modelul social-economic al acestui stat se putea realiza (29). În viziunea sa, statul național-țărănesc era unul de autoritate, el pune naționalismul la baza statului preconizat pentru a impulsiona forțele creatoare ale țărănimii. Doctrina P.N.Ț. era a „porților deschise”, prin care se favoriza pătrunderea capitalului străin.

Evoluția democratică a României a fost întreruptă de instituirea monarhiei autoritare a lui Carol al II-lea în 1938. Ca urmare a încheierii Pactului secret Ribbentrop-Molotov (23 august 1939), România a fost obligată să cedeze Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herței, în iunie 1940, către URSS. La 30 august 1940, prin Dictatul de la Viena, România a cedat Ungariei Nord-Vestul Transilvaniei, iar prin Tratatul de la Craiova din 7 septembrie 1940 Bulgaria primea Cadrilaterul. România a pierdut o suprafață de 97 790 km pătrați și o populație de 6 161 317 locuitori.

În aceste condiții, regele Carol al II-lea a abdicat la 6 septembrie 1940. Îi urmează la tron fiul său Mihai. Acesta a emis un decret prin care îi acorda generalului Ion Antonescu puteri depline și funcția de conducător al statului. La 14 septembrie 1940, România a fost proclamată „Stat național-legionar”, în care singura mișcare politică autorizată era Garda de fier. (30)

O nouă etapă în evoluția statului român o reprezintă instaurarea statului comunist după abdicarea regelui Mihai I, la 30 decembrie 1947, și proclamarea Republicii Populare Române (28).

EVALUARE

1. Ordonăți cronologic următoarele evenimente:

- a. Guvernul Petru Groza;
- b. Retragerea Armatei Roșii din România;
- c. Greva regală;
- d. Constituirea Partidului Muncitoresc Român.

2. Studiați sursele 28 și 29 de la pag. 169 și răspundeți următoarelor cerințe:

- Analizați două idei ale programelor PNL și PNȚ care considerați că sunt valabile și în ziua de astăzi.
- Alegeți câte o prevedere din programul PNL și PNȚ și arătați dacă sunteți sau nu de acord cu ea și motivați-vă răspunsul.
- Prezentați un fapt istoric prin care partidele respective au pus în practică cele prevăzute în program.

3. Realizați un eseu argumentativ „Statul și războiul” în care să evidențiați redefinirea rolului statului după Primul Război Mondial pe baza surselor (6, 8, 9, 10), dar și a cunoștințelor acumulate. Prezentați rolul statului în viziunea lui Lenin și condițiile în care statul devine inutil. (19), (20).

IV. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

1.

Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu

Izvoare

1. Bătălia de la Posada, așa cum este înfățișată în *Cronica Pictată de la Viena*.

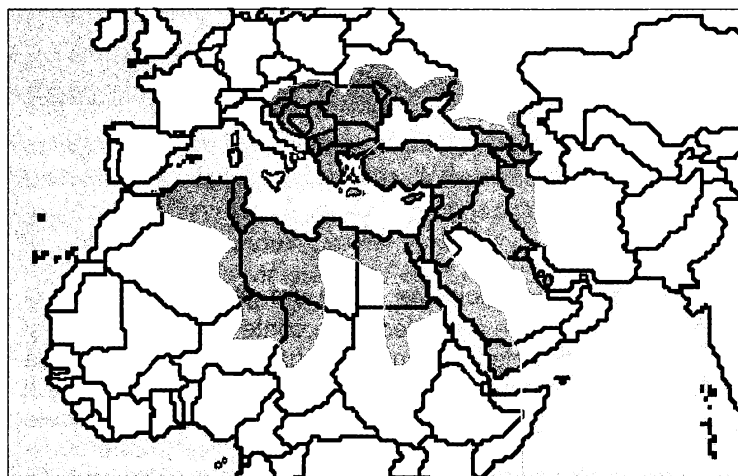
2. ... noi am intrat în țara Moldovei, unde am găsit toate satele și așezările părăsite și ogoarele arse, deoarece contele Ștefan, dându-și seama că nu va putea ține piept sultanului, se gândise să izbândească în alt chip. Astfel a pus pe locuitori să fugă din țara sa dincolo de munți și să meargă spre Polonia. [...] De asemenea a poruncit ca toate grânele să fie tăiate, și până și papura din mlaștini și, după ce s-au tăiat ierburile și grânele, a pus să fie totul ars, astfel că sultanul a rămas păcălit deoarece crezuse că găsește țara îmbelșugată în grâne și pășuni, cum este ea într-adevăr, și a găsit-o deșartă de oameni și pretutindeni se ridica un nor de cărbune într-atât încât se umplea cerul de fum și de câte ori ajungeam la popas eram cu toții negri la față și de asemenea și hainele noastre de sus până jos pătimeau. (*Relatarea italianului G.M. Angiolello, despre campania otomană din 1476 în Moldova*)

3. Și totuși acei dintre ei care se numesc Bessarabi nu numai că au rezistat timp foarte îndelungat cu forțe atât de mici împotriva întregii puteri a turcilor, dar foarte adesea chiar i-au atacat... mult timp după aceasta, au ajuns la supunere, astfel încât totuși și-au păstrat toate așezămintele lor, averea și până și libertatea. Iar moldovenii... își păzesc și acum restul țării lor... , iar românii după ce au respins armatele și toate încercările acestora, s-au închinat prin tratate, nu ca învinși, ci ca învingători. (*Filippo Buonacorsi Callimachi, învățat italian din secolul al XV-lea*).

4. Țările Române au fost angajate succesiv în conflict cu statul otoman; mai întâi Dobrogea (1388) și Țara Românească (1388, 1391), apoi Moldova (1420) și Transilvania (1420–1421). Aceste confruntări au inaugurat un conflict de durată multiseclară, care prin disproporția de potențial demo-militar dintre combatanți, aparțin, în tipologia războaielor, *conflictelor asimetrice*. Deși conceput a fost utilizat pentru conflicte postbelice (războiul din Vietnam, cel din Afganistan etc), el poate fi extrapolat și în perioadele anterioare celei contemporane, evident, cu anumite specificități. În desfășurarea conflictului asimetric, partea aflată în inferioritate nu poate obține succese de valoare strategică în câmp deschis și cu atât mai puțin să amenințe direct teritoriul adversarului. Dacă o victorie *militară* hotărâtoare nu poate fi obținută, din cauza resurselor demo-militare modeste ale celui slab, el poate, în schimb, printr-o rezistență îndelungată și tenace, să obțină o victorie *politică*, în înțelesul că adversarul este constrâns fie să renunțe definitiv la continuarea conflictului, fie să accepte o formulă de pace, favorabilă, în parte, părții slabe. (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*)

6. Mehmed (Mahomed) al II-lea Cuceritorul (1451–1481), portret de pictorul venețian Gentile Bellini. Marele sultan a fost adversarul câtorva voievozi români: Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare.

5. Hartă, care indică expansiunea maximă a Imperiului Otoman, precum și teritoriile aflate sub suzeranitate (Țările Române, Hanatu Crimeii etc).

8. Rareș promitea în schimbul protecției la care se aștepta, că va veni cu trupe în ajutorul lui Ferdinand, când ar porni împotriva dușmanilor săi, mai ales a otomanilor și tătarilor. Făgăduia că, pe cât îi va fi posibil, nu va mai îngădui trecerea oștilor Porții spre stăpânirile lui Ferdinand, că nu va merge la Poartă, dacă va fi chemat, că nu va încheia alianțe cu turcii și nici nu va spori tributul, iar dacă, în viitor s-ar vedea eliberat de suzeranitatea otomană, va trimite în fiecare an o solie care să reînnoiască omagiul. (Despre *Tratatul de alianță între Petru Rareș și Ferdinand de Habsburg, 1535, în Ștefan S. Gorovei, Petru Rareș*)

7. ... mai întâi că noi, când și de câte ori, de-acum înainte, domnul rege va merge cu oștirea sa, el însuși, împotriva zișilor turci sau împotriva altor părtași de-ai lor, atunci tot cu oștirea cu oamenii și cu toată puterea noastră, să fim ținuți și datori a merge cu dânsul, de asemenea noi înșine, împotriva acelora. (*Tratatul de la Brașov între Mircea cel Bătrân și Sigismund de Luxemburg, 7 martie 1395*).

9. Ferdinand de Habsburg, împărat al Imperiului Romano-German (1556–1564). A fost aliat al lui Petru Rareș.

10. Intrarea lui Mehmed al II-lea în Constantinopol (29 mai 1453). Căderea Constantinopolului în mâna turcilor este unul dintre cele mai însemnate evenimente ale istoriei.

13. Zidurile Cetății Albe. Căderea Cetății Albe și a Chiliei a însemnat o grea lovitură pentru independența Moldovei.

11. Finalul bătăliei de la Mohacs (29 august 1526). Regele Ungariei, Ludovic al II-lea, a murit pe câmpul de luptă. Înfrângerea oastei maghiare s-a dovedit decisivă, în 1541 Ungaria fiind transformată, în cea mai mare parte, în pașalâc turcesc.

12. Descrierea armatei otomane:

Astfel veniau de la Adrianopole gloatele turcești, ieniceri credincioși și răbdători, legiune sfântă a împăratului păgân, înaintând buluciți în jurul calului pe care călărea stăpânul, frumoși ostași cu haine lungi, iatagane și pălării de pâslă albă cu surgiucuri de pene ce unduiau acest dar al sultanului prin slujba ostășească a frumoasei lor călărimi, strălucitoare de stofe bogate și podoabe de aur; achingii, cei mai îndrăzneți dintre luptătorii tuturor neamurilor, a căror simbrăie li se găsea în vârful săgeților; beșliii, care primeau plată încincită și erau socotiți în stare să doboare atâția dușmani cât cinci ostași de rând; gemliii care învârteau mai bine decât orice tovarăși de steaguri și sulița și sabia, fiind și minunați arcași; muselimii, care întăreau tabăra la popasuri; saialele, care se luptau ca să nu plătească biruri și erau întrebuițai mai mult la deschiderea drumurilor; salahorii, țărani care duceau greul muncii celei mai aducătoare de laude; ceașii, care țineau buna rânduială, lovind umerii răzvrătiților cu măciucile lor de fier. (Nicolae Iorga, *Ștefan cel Mare*)

14. La câțiva km de Târgoviște – pe unde știa că va trece sultanul – Țepeș pregătise un spectacol special; pe o lungime de circa trei km și o lățime de un km se întindea o câmpie de țepi în care erau înfipte circa 20 000 de cadavre; în coșurile piepturilor celor morți, intrați în putrefacție, ciorile și vulturii își făcuseră cuiburi. Între cei uciși se aflau „ostași ai Islamului și, mai presus de toți, Hamza, subașa mort al Giurgiului ars, purtând încă pe ciolanele sale mucedre zdrențe de catifea roșie” [Nicolae Iorga]. Acesta era un „spectacol pentru turci și pentru însuși împăratul”. În fața acestei sinistre priveliști, „turcii s-au înspăimântat foarte”. [Laonic Chalcocondil] (Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*)

15. Alexandru-vodă făcu priieșug mare cu leșii și legătură tare, ca să fie la ce treabă unul pre altul să ajutorească. Nici zmințeală au fostu, că întâi au poftitu craiul pre Alixandru-vodă ca să-i trimită ajutoriu împotriva crizacilor la pruşii, nici s-au amăgit cu prieteșugul, că au trimis ajutoriu călăreți moldoveni, carii au făcut mare izbândă. Că bătându-să cu crizacii, întâi au dat dos de a fugi, de i-au înșirat, gonindu-i spre o pădure și aciaș pedestrindu-să, au săgetatu-le cai, de le-au căutat a da dosul nemții. Și aciași ai noștri s-au încălăratu și mare moarte au făcut într-înșii. De care lucru, dacă s-au întorsu ai noștri acasă, mare mulțămîtă a avut Alexandru-vodă de la craiul. (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

Formare de competențe

1. Identificați, în imaginea (1) pe români și pe adversarii acestora.

2. În ce fel de loc s-a dat bătălia descrisă de sursa (1)?

3. Explicați modalitatea de rezistență adoptată de români în confruntarea cu un adversar superior ca resurse militare. (2)

4. Definiți noțiunea de „război asimetric”? (4)

5. Care au fost primele conflicte ale Țărilor Române cu otomanii? (4)

6. Argumentați afirmația autorului italian Filippo Buonacorsi Callimachi că românii „s-au închinat prin tratate, nu ca învinși, ci ca învingători.” (3)

7. Localizați pe hartă statele actuale care au fost sub stăpânirea Imperiului Otoman. (5)

8. Identificați pe hartă spațiul românesc și comparați întinderea teritorială a Țărilor Române și a Imperiului Otoman. (5)

9. Care era adversarul vizat de alianța lui Mircea cel Bătrân cu Sigismund de Luxemburg? (7)

10. Care era adversarul vizat de alianța lui Petru Rareș cu Ferdinand de Habsburg? (8)

11. Analizați urmările bătăliei de la Mohacs și dispariția Regatului Ungariei asupra Transilvaniei?

12. Descoperiți punctele forte ale armatei otomane. (12)

13. Explicați cum ar fi putut fi învinsă armata otomană. (14)

14. Analizați efectul psihologic avut asupra otomanilor de spectacolul „pădurii de țepe” înălțată lângă Târgoviște? (14)

15. Explicați stratagema militară aplicată de războinicii moldoveni în lupta de la Marienburg. (15)

ÎN TRE DIPLOMAȚIE ȘI CONFLICT ÎN EVUL MEDIU

Contextul internațional. La începutul existenței statelor medievale românești (sec. XIII–XIV), în estul Europei, existau câteva state puternice, care aveau interese și în spațiul românesc.

Regatul Ungariei ocupa un teritoriu vast, care depășea actualul teritoriu al statului maghiar. Ungaria avea în componență Voievodatul Transilvaniei și avea ca obiectiv alipirea teritoriilor românești de la est și sud de Carpați. Românii s-au apărat prin apariția statelor medievale Moldova și Țara Românească (secolul al XIV-lea).

Un alt stat catolic, care a jucat câteva secole, un rol important în politica europeană (secolele XIV–XVII) a fost Polonia. Statul românesc care a intrat în orbita intereselor Poloniei a fost Moldova. Polonia a încetat

să mai fie o mare putere europeană în secolul al XVIII-lea, când a dispărut de pe hartă, fiind împărțită între vecinii mai puternici, Rusia, Prusia și Austria.

Habsburgii au devenit o mare forță în răsăritul european, în secolul al XVI-lea. Un obiectiv al politicii externe a Austriei (condusă de dinastia Habsburgilor) a devenit Transilvania.

Un factor nou în politica internațională a epocii l-a reprezentat pătrunderea otomanilor în Europa (1346). Otomanii au profitat de slăbiciunilor tuturor statelor din Balcani, incapabile să reziste. Astfel, Imperiul Bizantin suporta o lungă agonie, consecință a cuceririi Constantinopolului în urma Cruciadei a IV-a (1204). Restaurarea statului bizantin (1261) nu a însemnat și refacerea puterii de odinioară. Al doilea

țarat bulgar era și el cuprins de criza ce s-a manifestat prin dezmembrarea statului în două părți: Țaratul de Târnovo și Țaratul de Vidin. Marele stat sârb, care ajunsese în culmea puterii în timpul domniei lui Ștefan Dușan (1331–1355), a decăzut spectaculos după moartea marelui conducător. În aceste condiții, expansiunea otomană pe seama popoarelor din Balcani a progresat spectaculos. A atins Dunărea și a devenit cea mai mare amenințare pentru statele românești, dar și pentru Ungaria. A existat un moment de cumpănă în evoluția statului otoman, după înfrângerea suferită de sultanul Baiazid în lupta de la Ankara (1402) susținută împotriva marelui conducător din Asia Centrală, Timur Lenk. Imperiul Otoman a depășit criza foarte repede în timpul domniei lui Mehmed (Mahomed) I (1413–1421). Incapabili să-și conjuge eforturile în fața ofensivei otomane, creștinii au asistat pasivi la căderea măreței capitale a creștinătății răsăritene, Constantinopol (1453), în mâinile turcilor otomani (10). În deceniile următoare otomanii au continuat expansiunea, ajungând la apogeul puterii în timpul lui Soliman Magnificul (1521–1566), când imperiul sultanilor se întindea peste trei continente (Europa, Asia și Africa) (5), iar corăbiile corsarilor turci dominau Marea Mediterană. Chiar puternicul regat al Ungariei era cucerit de turci, în urma bătăliei de la Mohacs, din 1526 (11), cea mai mare parte a teritoriului regatului fiind transformată în pašalâc (1541). După moartea marelui sultan, a început lenta decădere a Imperiului Otoman. Această decădere a devenit evidentă în urma eșecului suferit în timpul asediului Vienei (1683), când turcii au suportat o grea înfrângere din partea armatelor austro-poloneze. Decăderea Imperiului Otoman, marchează una dintre cele mai însemnate probleme ale relațiilor internaționale în secolele XVII–XIX, și anume Criza (problema) orientală: marile puteri europene (Austria, Rusia, dar și Franța și Anglia) luptau pentru moștenirea Imperiului Otoman muribund („Omul bolnav ale Europei”).

Începutul secolului al XVIII-lea marchează apariția unei alte mari puteri, Rusia. Pas cu pas, Rusia s-a apropiat de granițele statelor românești, devenind vecină cu Moldova în 1792. Rusia a ajuns o putere cu o influență majoră asupra evoluției spațiului românesc, până în secolul al XX-lea.

Scopul politicii externe românești. Încă de la începutul existenței lor, Țările Române au avut ca scop al politicii lor externe menținerea independenței și a integrității teritoriale. Zona Europei răsăritene era un spațiu dominat de mari puteri precum Ungaria, Polonia și Imperiul Otoman și, mai târziu, Austria și

Rusia. Spațiul ocupat de cele trei Țări Române era o zonă în care aceste puteri urmăreau extinderea teritoriului.

Resurse. Țările Române beneficiau de resurse materiale (economice și militare) și demografice inferioare vecinilor lor mai puternici. De exemplu, la apogeul Imperiului Otoman, acesta ocupa o suprafață enormă, un teritoriu care se întindea din Ungaria până în Iran și până la Oceanul Atlantic peste Africa de Nord, care era în întregime ocupată de otomani (5).

Mijloace. Această inferioritate a fost compensată de o politică externă inteligentă și prin utilizarea (în caz de război) a unor strategii militare eficiente.

Diplomația. Țările Române s-au orientat spre alianțe, care puneau în evidență rivalitățile între puterile vecine. Astfel, Mircea cel Bătrân a încheiat o alianță cu Polonia în scopul neutralizării Ungariei. Când Imperiul Otoman a devenit o primejdie și pentru Ungaria, s-a aliat cu Sigismund de Luxemburg, regele acestui stat (7 martie 1395, la Brașov). Alianța aceasta era realizată pe picior de egalitate între cele două state (7).

La rândul său, Alexandru cel Bun (1400–1432), domnul Moldovei, a pendulat abil între cele două puteri catolice. A știut să se facă necesar polonilor, prin acordarea de ajutor militar în lungul războiului cu cavalerii teutoni (la Grünwald în 1410 și Marienburg în 1422).

O politică externă extrem de eficientă a susținut-o Ștefan cel Mare. La începuturile domniei a normalizat relațiile cu Polonia (tratatul de la Overchelăuți din 1459). Era în relații bune cu Imperiul Otoman, căruia îi plătea tribut. Obiectivul de politică externă al acelei etape a domniei lui Ștefan cel Mare era acela de a ocupa Chilia, unde se găsea o garnizoană maghiară instalată de Iancu de Hunedoara. Ocuparea Chiliei a însemnat deschiderea unui conflict cu Ungaria, rezolvat favorabil de domnul Moldovei prin victoria de la Baia (1467). Ulterior, s-au îmbunătățit relațiile cu Matei Corvin, regele Ungariei. În acel moment, având asigurate relațiile cu statele catolice, Ștefan cel Mare a încetat să mai plătească tribut otomanilor și a încercat să impună în Țara Românească un domn favorabil luptei antiotomane. Rezultatul a fost riposta otomană din 1475 și 1476, respinsă de armata Moldovei. Otomanii au fost nevoiți să se mulțumească cu luarea Chiliei și a Cetății Albe (1484), ceea ce a constituit o grea lovitură primită de Moldova și în urma căreia Ștefan cel Mare a fost obligat să plătească din nou tributul. În momentul în care Polonia a încercat să cucerească Moldova, Ștefan cel Mare a beneficiat de ajutorul Ungariei și al Imperiului Otoman, ceea ce i-a permis să respingă invazia (1497).

O altă strategie diplomatică a constituit-o încercarea de realizare a unui „bloc românesc”. Iancu de Hunedoara a încercat să impună, pe tronul Țării Românești și Moldovei, domni atașați cauzei antio-tomane (Basarab al II-lea, Petru al II-lea, Vlad Țepeș etc). O astfel de politică a fost reluată de fiul lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș (1527–1538, 1541–1546) și, la o scară mai mare, de către Mihai Viteazul (1593–1601), care a realizat cea mai mare faptă a Evului Mediu românesc prin unirea, sub sceptrul său, a celor trei țări.

Țările Române au apelat și la alianța cu alte puteri europene, în cadrul politicii de cruciadă. A fost cazul lui Petru Rareș, care s-a aliat cu Ferdinand de Habsburg (8), (9), sau a lui Mihai Viteazul, care a aderat la Liga Sfântă (formată din Imperiul Romano-German, Spania, Statul Papal și micile principate italiene).

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, în condițiile înfrângerilor suferite de Imperiul Otoman în favoarea austrieilor, Țara Românească a încercat să manevreze abil între cele două puteri (cazul lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu). Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, a introdus un alt factor în complicatele manevre diplomatice, și anume alianța cu Petru cel Mare, țarul Rusiei (1711).

Când căile diplomatice de rezolvare a unui conflict nu duceau la rezolvarea problemelor dintre state, Țările Române erau nevoite să ducă războiul.

Războiul. 1. Pentru a compensa inferioritatea militară față de adversar, românii au utilizat „tactica pământului pârjolit”. Aceasta semnifică distrugerea resurselor economice pentru ca adversarul să nu poată să-și hrănească trupele. Adversarul era permanent hărțuit de români, care eliminau și detașamentele trimise de inamic pentru procurarea hranei (2). În final, bătălia decisivă se dădea în locuri alese cu grijă de comandanții români pentru a anihila superioritatea adversarului:

- locuri mlăștinoase (la Vaslui, 10 ianuarie 1475, în lupta câștigată de Ștefan cel Mare împotriva sultanului otoman Mehmed al II-lea; la Călugăreni, 13/23 august 1595, când Mihai Viteazul i-a învins pe otomani).

- locuri strâmte, ca de exemplu în bătălia de la Posada 9–13 noiembrie 1330, soldată cu victoria lui Basarab I Întemeietorul asupra regelui Ungariei, Carol Robert d'Anjou (1).

Dezavantajul acestei strategii militare era aceea că ducea la pierderi economice uriașe, care au contribuit la creșterea decalajelor între Țările Române și apusul Europei.

Românii dădeau dovadă de imaginație, ingeniozitate și pricepere pe câmpul de bătălie (15).

2. Românii utilizau în bătălie forțe importante din punct de vedere numeric, prin mobilizarea generală a populației. Există o armată permanentă a curtenilor, dar grosul armatei îl constituia „oastea cea mare” formată din toți bărbații valizi, capabili să poarte arme. Așadar, cea mai mare parte a armatei era formată din țărani, în special țărani liberi. Aceștia aveau un moral foarte solid, cunoșteau locurile și luptau cu ardoare ca să-și apere averea și familiile. Odată cu introducerea armelor de foc, locul țăranilor a fost luat de mercenari (cea mai mare parte a bătăliilor lui Mihai Viteazul a fost dată cu trupe de mercenari cazaci) bine pregătiți să lupte cu noile arme. Armatele românești erau bine înarmate pentru epoca lor; de exemplu, oastea lui Ștefan cel Mare dispunea de piese de artilerie („puști”). De asemenea, Moldova dispunea de un sistem de cetăți fortificate (13), care i-a permis să reziste împotriva unor invazii otomane de proporții (ca aceea din 1476).

3. În campaniile militare ale românilor în Evul Mediu, arma psihologică era folosită cu deosebită pricepere. Privarea inamicului de resurse avea ca urmare scăderea moralului acestuia. Vlad Țepeș a utilizat în vara anului 1462 factorul psihologic cu mare eficiență; armata otomană, obosită, înfometată și demoralizată a mai suportat o lovitură în momentul în care în fața ei a apărut o pădure de țepe în care erau expuși militari otomani executați cu câțva timp înainte (14). Spectacolul acela înfiorător l-a făcut pe sultanul Mahomed al II-lea să dea ordinul de retragere.

4. Războaiele purtate împotriva otomanilor se înscriu în categoria războaielor „asimetrice”, când unul dintre combatanții în război (în cazul nostru Țările Române) erau în mare inferioritate comparativ cu inamicul (4). În ciuda inferiorității lor militare, Țările Române au izbutit să-și mențină autonomia și instituțiile politice proprii, otomanii renunțând la ideea de a transforma spațiul românesc în pašalâcuri (3). Totuși, în fața superiorității zdrobitoare a otomanilor (5), (12), Țările Române au fost nevoite să încheie un acord cu turcii: românii plăteau un tribut ca răscumpărare a păcii, în schimbul recunoașterii autonomiei interne. Aceasta însemna că toate instituțiile (domnia, administrația, justiția, Biserica) își continuau activitatea, fără amestecul (teoretic) puterii suzerane (Imperiul Otoman). Turcii nu aveau voie să construiască moschei sau să stăpânească pământ. Țările Române deveneau părți ale așa-numitei „Casa a păcii”, situație intermediară între „Casa Islamului” (care includea teritoriile aflate sub directă stăpânire otomană) și „Casa Războiului” (care includea statele ce trebuiau cucerite prin război de către turci).

Spațiul românesc între diplomatie și conflict în Evul Mediu. De la întemeierea statelor medievale la Ștefan cel Mare

COMPETENȚE:

*2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.

2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.

Izvoare

1. După ce regele [Carol Robert de Anjou al Ungariei] a cuprins Severinul și fortăreața lui... Basarab a trimis la rege o solie vrednică de toată cinstea ca să-i spună regelui: „Fiindcă voi, rege și stăpâne al meu, v-ați ostenit cu strângerea oștirii, eu voi răsplăti osteneala voastră cu 7000 de mărci de argint și vă voi lăsa în pace și Severinul și toate cele ce țin de el, pe care acum cu puterea îl țineți în mâinile voastre...” Regele auzind acestea, cu mintea trufașă, a izbucnit față de soli cu următoarele vorbe, zicându-le: „Să spuneți așa lui Basarab că el e păstorul oilor mele și eu din ascunzișurile sale de barbă îl voi scoate”. [...]

Regele a ajuns pe o cale oarecare cu toată oastea sa, dar calea aceasta era cotită și închisă de amândouă părțile de râpe foarte înalte de jur împrejur, și pe unde această cale era mai largă, acolo românii în mai multe locuri o întăriseră cu prisăci. Iar regele și toți ai săi, negândindu-se în adevăr la așa ceva, mulțimea nemăsurată a românilor sus pe râpe a alergat din toate părțile și a aruncat săgeți asupra oastei regelui care se găsea în fundul unei căi adânci, ce nici nu se putea numi cale, ci mai curând un fel de corabie strâmtă, unde din pricina înghesuiei cei mai sprinteni cai și ostași cădeau din toate părțile în luptă. [...] Cădeau tineri și bătrâni, principii și nobili, fără nicio deosebire... Iar regele își schimbase însemnelor sale, cu care s-a îmbrăcat Deseu, fiul lui Dionisie, pe care crezându-l românii a fi însuși regele, l-au omorât cu cruzime. Și însuși regele abia a scăpat cu câțiva inși... (*Cronica Pictată de la Viena*)

2. Iar în acel timp Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunând în jurul său pe românii din acel district, trecu pe ascuns în țara Moldovei, supusă coroanei regatului ungar, dar lipsită de locuitori de multă vreme, datorită vecinătăților tătarilor și, cu toate că a fost lovit de multe ori de armata regelui, crescând mult numărul locuitorilor români, acea țară a crescut devenind un stat. (*Cronica lui Ioan de Târnave*)

3. ... la cererea noastră [a lui Mircea cel Bătrân] trebuie și va fi dator să ne ajute împotriva lui Sigismund, regele Ungariei, și a supușilor lui, prin toată puterea și mijloacele lui, iar împotriva altor dușmani de-ai noștri ne va ajuta ca prieten, după bunul plac al liberei lui înțelegeri. (*Tratatul dintre Mircea cel Bătrân și regele Poloniei, Vladislav al II-lea Jagello, 1391*)

5. Mircea cel Bătrân

(1386–1418), așa cum este zugrăvit la mănăstirea Cozia, ctitoria sa.

4. Eu, (...) Io Mircea mare voievod și domn singur stăpânitor a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătărăști și herțeg al Amlășului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă până la Marea cea Mare și singur stăpânitor al cetății Dârstor. (*Titlul domnesc al lui Mircea cel Bătrân din 1406*).

6. Asupra acestui Mircea care a început întâi mai înainte război, plecând cu armata asupra barbarilor împreună cu împăratul romanilor Sigismund [Sigismund de Luxemburg a fost și împărat al Imperiului Romano-German], Baiazid al lui Amurat găsindu-i vină a pornit cu război; și trecând peste Istru [Dunăre] mergea înainte robind țara. Dar Mircea, strângând cu grijă oastea țării; nu și-a făcut planul să vină asupra lui să dea lupta, că cu multă grijă și-a pus la adăpost în muntele Brașovului femeile și copiii. Mai după aceea însă se ținea și el cu armata pe urma lui Baiazid prin pădurile de stejar ale țării, care sunt multe și acoperă în toate părțile țara, să nu fie ușor de umblat pentru dușmani și nici lesne de cucerit. Și ținându-se pe urma lui, săvârșea isprăvi vrednice de amintit, dând lupte, când vreo unitate dușmană rupându-se, se îndrepta uneori prin țară după hrană sau la pradat vite; și așa cu foarte mare îndrăzneală se ținea de armată. Ținându-se de urma lui Baiazid, se lupta într-una cu el în chip strălucit. (Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*)

7. În anul 1394 [în realitate în 1396], regele Sigismund al Ungariei trimise soli în țările creștine ca să ceară ajutor contra păgânilor care făcuseră pagube mari în Ungaria. Îi și veniră în ajutor o mare mulțime de oameni din toate țările. Atunci se puse în fruntea mulțimii... și trecu Dunărea în Bulgaria... Și porni spre alt oraș, care ... se numește Nicopole... Atunci veni sultanul turcilor Baiazid, cu 200 000 de oameni în ajutorul orașului. Când auzi acestea regele Sigismund îi ieși împotriva cale de o milă de la oraș cu oastea sa care era socotită cam la 60 000 de oameni. Apoi a venit domnul Țării Românești numit Mircea, care a cerut regelui să-i dea voie să facă o recunoaștere a dușmanului. Aceasta i s-a încuviințat. Atunci el a luat cu sine o mie de oameni din oastea sa și a făcut recunoașterea dușmanului. După ce s-a întors la rege și i-a spus că a văzut pe dușman... regele a vrut să întocmească ordinea de luptă. Atunci domnul Țării Românești a cerut să i se îngăduie să dea primul atac; ceea ce regele încuviință bucuros. Dar ducele Burgundiei, auzind de aceasta, s-a împotrivit să lase această cinste altuia, spunând că nu a venit de la mare depărtare cu oaste mare care era prețuită la șase mii de oameni și cu care a avut cheltuieli mari. De aceea voia să dea el primul atac și a trimis la rege să-l lase să dea primul atac că venise de departe. (*Relatarea lui Johann Schiltberger, participant la cruciada de la Nicopole*)

8. Mănăstirea Cozia, capodoperă a artei medievale românești, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân.

9. Reconstituirea bătăliei de la Grünwald (1410), la care au participat și oștenii moldoveni trimiși de Alexandru cel Bun.

11. Iancu de Hunedoara, născut valah, nu era de origine nobilă... El a arătat cel dintâi ungarilor că fronturile turcești pot fi sparte și învinse... Numele lui umbrește și pe al altora; a mărit mult gloria nu numai a ungarilor, ci și pe aceea a valahilor din care s-a născut..." (*În Europa*, Enea Silvius Piccolomini, papa Pius al II-lea)

12. Expediția din iarna anului 1443–1444 a fost denumită „campania cea lungă”. Numele era cu totul îndreptățit pentru vremea aceea, când armatele feudale duceau în general campanii foarte scurte, de o lună sau două, după care se retrăgeau în tabere, pentru a se reface. De data asta, armata lui Iancu fusese în acțiune mai bine de șase luni, din care patru luni în teritoriul dușman, susținând șase lupte mai mari, victorioase, atât în înaintare, cât și în retragere. Pătrunsese în pământul dușmanului pe o adâncime de mai bine de 300 km... (Camil Mureșan, *Iancu de Hunedoara*)

13. Despre bătălia de la Belgrad:

De trei ori atacară cu furie turcii, dar focul nimicitor cu care erau întâmpinați îi înngenunche... Armata turcească începu să dea semne de descurajare. Sultanul mai rezistă în tabără până spre seară. În cursul nopții de 23 spre 24 iulie turcii îngropară după ritul lor pe morții câți îi găsiră, încărcară răniții pe un lung șirag de căruțe și evacuară tabăra, îndreptându-se în grabă, aproape în fugă, către sud-est. În tabăra turcească pătrunse oastea învingătoare. O aștepta o pradă imensă, părăsită de armata otomană în retragere. În mijlocul vâlmășagului cumplit, printre căruțe răsturnate, corturi, animale rătăcind slobode, răniți uitați în frigurile plecării, se puteau recunoaște locurile unde stătuseră sultanul și ceilalți comandanți musulmani. Miasme grele pluteau peste câmpul de bătăie, pe care se așternuseră, în câteva zile, atâtea mii de cadavre. Molime bântuiau deja în rândurile armatei... Europa sărbătorea ca niciodată izbânda. Procesioni avură loc la curtea imperială germană, la Veneția și până în îndepărtata Anglie, la Oxford. Papa Calixt al III-lea înălța în laude „până deasupra stelelor” numele ilustrului voievod român ca pe al unuia din cei mai slăviți oameni care trăiseră până atunci în lume. (Camil Mureșan, *Iancu de Hunedoara*)

10. Alexandru cel Bun
(1400–1432).

14. După izgonirea împăratului [Mehmed al II-lea], lancu n-a mai trăit mult și după aceea s-a săvârșit din viață; și a fost un bărbat foarte destoinic întru toate și de jos s-a ridicat la mare putere... și, ajungând la conducerea treburilor obștești la peoni [unguri], și-a câștigat un mare renume. Dar încă și față de turci a săvârșit nu puține isprăvi mari, deși se credea că din cauza mulțimii și vitejiei lor nu o să biruiască niciodată armata împăratului; și însuși de timpuriu a luat în mâini armatele peonilor. Ceilalți magnați ai Peoniei [Ungariei] aveau necaz pe el și nu voiau să fie conduși de el, totuși s-a făcut stăpân pe putere, căci și aceia au căzut de acord acuma și nu aveau cum să nu cedeze unui bărbat care pretutindeni se bucura de un mare renume și care purta domnia cel mai bine și punea țara la adăpost de orice primejdie. Se vede că acest bărbat toate le făcea cu râvnă și, la nevoie, știa să se folosească de ce-i sta la îndemână și îndată să fie acolo, unde ar fi nevoie de el. Se mai spune că a murit de ciumă.
(Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*)

16. [Vlad Țepeș] a pătruns la începutul nopții cu o parte a trupelor în tabăra turcească, străpungând fortificațiile și, în tot cursul nopții, alergând ca un fulger în toate direcțiile, a făcut măcel mare; încât fie dacă celălalt dintre comandanți, căruia îi încredințase restul trupelor, ar fi avut tot atâta curaj, fie dacă turcii s-ar fi conformat mai puțin strict poruncilor repetate ale sultanului de a nu părăsi garnizoanele din pricina ciocnirilor nocturne, fără îndoială că valahul ar fi dobândit cea mai mare și mai strălucită victorie. Dar întrucât nici celălalt comandant nu a îndrăznit să atace tabăra din cealaltă parte, după cum fusese stabilit și din această pricină nici turcii nu au păzit cu mai multă strășnicie locurile lor, după ce au provocat un măcel de necrezut, fără a pierde într-o ciocnire atât de mare pe mulți dintre ai săi, dintre care totuși foarte mulți au fost răniți, Dracul a părăsit tabăra dușmană înainte de zorii zilei și s-a reîntors în aceiași munți (de unde venise) fără ca cineva să îndrăznească a-l urmări, într-atât le dăduse de furcă și vârase groaza în toți. (*Relatarea episcopului Nicolae de Modrușsa despre atacul de noapte de la 17 iunie 1462*, apud Nicolae Stoicescu, *Vlad Țepeș*)

18. Scăpați de teama dușmanului [după retragerea lui Mehmed al II-lea]... [boierii] au început să urzească lucrături dușmănoase pentru răpunerea lui Dragul [Vlad Țepeș], să se dea în lături de la slujba ostășească, să-i laude pe turci, să-i ponegrească isprăvile lui Dragul, să declare că izbânda va ajunge odată mai dăunătoare pentru învingători decât pentru învinși, să susțină că ei nu pot avea pe turci de dușmani și să-și dea părerea că trebuie încheiată o alianță cu ei, chiar cu stabilirea unui tribut. (*Călătorul italian Bocignoli*)

15. Odată a venit un oarecare negustor străin din Țara Ungurească în cetatea lui [a lui Vlad Țepeș]. Și după porunca lui a lăsat căruța lui pe ulița orașului, înaintea casei și marfa lui în căruță, iar el însuși dormea în casă. Și a venit cineva și a furat din căruță 160 de ducați de aur. Negustorul s-a dus la Dracula, și i-a spus de pierderea aurului. Dracula i-a spus: „Du-te, în această noapte vei afla aurul.” Și a pornit să se caute hoțul prin tot orașul, spunând: „Dacă nu se află hoțul, atunci voi nimici tot orașul.” Și a poruncit să se aducă aurul său, să-l așeze în căruță în timpul nopții și a mai adăugat un zlot. Negustorul sculându-se, a găsit aurul și a numărat o dată și de două ori; s-a aflat un zlot mai mult. Și s-a dus la Dracula și i-a spus: „Stăpâne, am găsit aurul. Și iată, este un zlot mai mult, care nu este al meu.” Atunci au adus și pe hoț și cu aurul. Și a spus negustorului: „Mergi în pace, dacă nu mi-ai fi spus despre un zlot, eram gata să te pun în țeară cu acest hoț.” (*Cronicile româno-slave*)

17. Chiar și împăratul [Mehmed al II-lea] cuprins de uimire spunea că nu poate lua țara unui bărbat care face lucruri atât de mari și știe să domnească și să se poarte cu supușii lui într-un chip mai presus de firea omenească.
(Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*)

19. Fost-au acest Ștefan Vodă om nu prea mare de statu, mândros și degrabă vărsătoriu de sânge nevinovat; de multe ori la ospete omora fără giudețu. Amintrelea era un om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândia, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși se vâraea, ca văzându-l ai săi, să nu îndăpărtieaze și pentru aceia rar războiu de nu biruia. Și unde biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

20. Într-acéia vréme, Mehmet împăratul turcescu armându 120 000 de oastea sa și oastea tătarească și muntenească, să meargă cu Radulvodă, au trimis asupra lui Ștefan-vodă. Iară Ștefan-vodă avându oastea sa, 40 000 și 2000 de léși ce-i venise într-ajutoriu... de la craiul Cazimir și 5 000 de unguri, ce-i dobândise de la Mateiașu craiu ungurescu, le-au ieșit înaintea turcilor din sus de Vaslui, la Podu Înalt, pre carii i-au biruit Ștefan-vodă, nu așa cu vitejia, cum cu meșteșugul. Că întâi au fostu învățatu de au pârjolitu iarba pretindinea, de au slăbitu caii turcilor cei gingași. Décii ajutorindu putérea cea dumnezeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, așa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul. Și Ștefan-vodă tocmişă puțini oameni preste lunca Bârladului, ca să-i amăgească cu buciume și cu trâmbițe, dându semnu de războiu, atuncea oastea turcească întorcându-să la glasul buciurilor și împiedicându-i și apa și lunca și negura acoperindu-lu-i, tăindu lunca și sfărâându, ca să treacă la glasul buciurilor. Iară dindărăt Ștefan-vodă cu oastea tocmită l-au lovitu gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-și tocmita oastea, nici de a să îndrepta, ci așa ei în de sine tăindu-să, mulți pieriră, mulți prinși de pedestriume au fost. (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

22. Deci Ștefan-vodă văzându-i așa, s-au întorsu, de s-au dat spre munți, unde ș-au ales loc de războiu la strămoare, la Valea Albă, unde să chiiamă acuma Războienii, di pre acel războiu ce au avut moldovenii cu împăratul turcescu. Și pedestrindu-să oastea, ca să nu nădăjduiască în fugă, ci întru arme și au datu războiu, iulie 26. Și multă vréme trăindu războiul neales de îmbe părțile osteniți și turcii tot adăugându-să cu oaste proaspătă și moldovenii oboșiți și ne viindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fiește cum, ci până la moarte să apăra, nici biruinți dintru arme, cu stropșiți de mulțimea turcească, au rămas dobânda la turci. Și atâta de ai noștri au pierit, cât au înălbit poiana de trupurile de a celor pieriți, până au fost războiu. Și mulți dintre boierii cei mari au picatu și vitéjii cei buni au peritu... Scrie létopisețul nostru că după poticala lui Ștefan-vodă, ce au pierdut războiul, de sârgu au strânsu oastea ce au putut degrabă și s-au dus după turci și i-au ajunsu trecându Dunărea, la vréme de mas și lovindu-i fără veste, i-au speriat de au căutat a fugi, lăsând pleanul și tot ce au prădatu. Iară Ștefan-vodă le-au apucatu pleanul tot și s-au întorsu înapoi cu izbânda. (Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*)

21. ... împăratul cel păgân voiește să se răzbune și voiește să vină în luna mai, cu capul său și cu toată puterea sa, împotriva noastră, ca să supuie țara aceasta, poartă a creștinătății, dacă țara noastră va fi pierdută, ferească Dumnezeu! atunci toată creștinătatea cade în primejdie. De aceea, ne rugăm de Domniile voastre să ne trimiteti ajutor pe căpitanii Domniilor voastre împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme, fiindcă turcul acuma are mulți potrivnici și în toate părțile are de luptat cu oameni care stau asupra lui cu sabia în mână. Din partea noastră noi făgăduim, pe credința noastră creștinească, și cu jurământ că vom sta în picioare și vom lupta până la moarte, noi cu capul nostru, pentru credința creștină. Așa să faceți și Domniile voastre, pe apă sau pe uscat, după ce noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, i-am tăiat mâna cea dreaptă. Deci, fiți gata, fără întârziere. (*Scrisoarea lui Ștefan cel Mare către principii europeni*, 25 ianuarie 1475).

23. Potrivit altui cronicar polon, Cromer, când s-a auzit că Ștefan cel Mare va depune omagiu, „toată floarea nobilimii polone” s-a deplasat la Colomeea ca să vadă pe „palatinul Ștefan, principele și războinicul cel mai vestit de pe vremea aceea”. La cererea domnului, ceremonia urma să se desfășoare în cortul regal. Cu „sufletul frânt”, cum s-a exprimat chiar cronicarul polon Wapowski, viteazul domn al Moldovei a aplecat mândrul steag al țării sale, purtat triumfător pe atâtea câmpuri de luptă și și-a înclinat capul înaintea incapacității încoronate a lui Cazimir al IV-lea, așezat pe tron, pânzele cortului au fost coborâte și întreaga asistență a văzut cum este „preamărit” regele ei de un erou recunoscut și elogiât de întreaga Europă. (Nicolae Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*)

Mehmed al II-lea

24. Astfel, pe când se întorceau și toate le ține în mare pază, după ce ostașii din Polonia Mică, mai bine înarmați... au fost atacați de mercenarii turci, de ungurii transilvăneni și de moldoveni au fost uciși și nimiciți. Oastea dușmană urmărind pe pruteni și moscoviți, care se aflau în urma taberei polonilor, i-au ucis sau luat prizonieri și apoi i-au vândut ca robi. Și mulți poloni legați unii de alții de păr, erau bătuti în fața lui Ștefan voievodul, iar restul au fost vânduți ca sclavi în Turcia sau în alte țări. O parte din prada luată de la poloni a fost trimisă de Ștefan cel Mare sultanului Baiazid al II-lea. (*Cronicarul polon Matei Mieclowski despre bătălia de la Codrii Cosminului*)

25. O, bărbat demn de admirat, întru nimic inferior comandanților eroi, pe care îi admirăm atât de mult; acesta în vremea noastră este cel dintâi dintre principii lumii, care a repurtat asupra turcilor o biruință atât de măreață. După judecata mea, el este cel mai vrednic, ca să i se încredințeze șefia și conducerea întregii armate și mai ales funcția de șef suprem și comandant împotriva turcilor, fiindcă alți regi și principii catolici sunt apăsați spre trândăvie, plăceri lumești sau războaie civile. (*Cronicarul polonez Jan Dlugosz despre Ștefan cel Mare*)

Formare de competențe

1. Prezentați campania din 1330 încheiată cu bătălia de la Posada, utilizând sursa (1).

2. Comparați sursa (1) cu sursa (1) de la lecția precedentă și analizați veridicitatea celor două izvoare.

3. Prezentați informațiile furnizate de sursa (2) în legătură cu relațiile Moldovei cu regatul Ungariei în timpul lui Bogdan I.

4. Descoperiți obiectivul tratatului semnat de Mircea cel Bătrân cu Vladislav al II-lea Jagello, regele Poloniei? (3).

5. Localizați pe hartă teritoriile Țării Românești cuprinse în titulatura domnului Mircea cel Bătrân. (4)

6. Ce fel de costum poartă Mircea, oriental sau occidental? (5)

7. Redactați o știre de presă în care să prezentați bătălia de la Rovine. (6)

8. Găsiți o explicație a înfrângerii Cruciadei de la Nicopole. (7)

9. Transcrieți din sursa (11) fragmentele care arată originea etnică a lui Iancu de Hunedoara.

10. Aduceți două argumente care justifică afirmația că Iancu de Hunedoara „a mărit mult gloria nu numai a ungarilor, ci și pe aceea a valahilor...” (11).

11. Aduceți două argumente pentru care campania din 1443–1444 a fost numită „campania cea lungă”. (12)

12. Utilizând sursele (11)-(14), redactați o știre de presă în care să descrieți viața și activitatea lui Iancu de Hunedoara.

13. Explicați un obiectiv urmărit de Vlad Țepeș în politica internă. (15)

14. Redactați o știre de presă în care să prezentați atacul de noapte condus de Vlad Țepeș asupra taberei otomane. (16).

15. Explicați motivul pentru care boierii au părăsit tabăra lui Vlad Țepeș. (18)

16. Analizați proiectul politic al boierilor privind relația Țării Românești cu Imperiul Otoman. (18)

17. Poziția cărei categorii sociale este exprimată de Grigore Ureche în caracterizarea lui Ștefan cel Mare (19)? Argumentați răspunsul.

18. Care au fost calitățile de care a dat dovadă Ștefan cel Mare, în opinia lui Grigore Ureche? (19)

19. Prezentați informațiile furnizate de sursa (20) despre bătălia de la Vaslui.

20. Descoperiți elementul din sursa (21) care se referă la conștiința apartenenței la civilizația europeană a Moldovei lui Ștefan cel Mare.

21. Analizați informațiile referitoare la bătălia de la Războieni și la campania din 1476 furnizate de sursa (22).

22. Analizați informațiile furnizate de sursa (23) despre închinarea lui Ștefan de la Colomeea în fața regelui Poloniei.

23. Analizați informațiile furnizate de sursa (24) despre bătălia de la Codrii Cosminului. Care au fost aliații lui Ștefan în lupta de la Codrii Cosminului? (24)

24. Utilizând sursele (19)-(25) redactați o știre de presă în care să prezentați domnia lui Ștefan cel Mare.

25. Utilizând sursele (1)-(25) descoperiți o constantă în derularea relațiilor internaționale ale Țărilor Române în secolele XIV–XVI.

Basarab I Întemeietorul (cca. 1310/1320–1352) a lărgit granițele Țării Românești până în sudul Basarabiei (numită așa după numele său) prin lupte cu tătarii. Basarab (26) a participat la conflicte în Balcani, de partea bulgarilor, împotriva Bizanțului și a sârbilor (1323, 1330). Fiind vasal al regelui Ungariei, Carol Robert de Anjou, acesta era deranjat de inițiativele îndrăznețe ale voievodului muntean la sud de Dunăre. În consecință, oștile ungurești au invadat Țara Românească și au ocupat Severinul. Basarab I a oferit pacea, în schimbul căreia era gata să plătească o mare sumă de bani (echivalentă cu circa 74 kg de aur). A fost refuzat, iar oștirea maghiară și-a continuat înaintarea; în curând însă, în fața strategiei „pământului părjolit” adoptată de către români, a fost nevoită să înceapă retragerea. Pe drumul de întoarcere, la o „posadă”, a fost surprinsă de armata lui Basarab și a suferit o grea înfrângere, 9–12 noiembrie 1330 (1). Victoria de la Posada însemna sfârșitul suzeranității Regatului Ungariei și obținerea independenței de către Țara Românească.

Bogdan I (1359–1365) a obținut independența statului medieval Moldova, prin respingerea expedițiilor pe care regele Ungariei Ludovic I de Anjou le-a organizat împotriva Moldovei (2).

Mircea cel Bătrân (1386–1418) s-a orientat spre o alianță cu Polonia (3) mijlocită de domnul Moldovei, Petru Mușat (1376–1391) încheiată în 1389 și reînnoită în mai multe rânduri (1390, 1391). Această alianță era menită să asigure Țara Românească în fața unei acțiuni a Ungariei, care revendica Banatul de Severin. Amenințarea otomană era însă resimțită și de regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg (1387–1437), ceea ce a făcut ca Țara Românească și Ungaria să încheie o alianță antiotomană, pe picior de egalitate (7 martie 1395, Brașov).

Primele confruntări ale lui Mircea (5) cu otomanii au avut loc în 1388, când Dobrogea, în primejdie de a fi cucerită de turci, a fost alipită Țării Românești. În 1392, Mircea a atacat o bază otomană de la sud de Balcani pentru a opri expedițiile pornite de la acea bază spre teritoriul Țării Românești. Sultanul otoman, Baiazid, a ripostat, atacând (în toamna anului 1394 sau în primăvara anului următor) Țara Românească. Lupta decisivă a avut loc la Rovine (10 octombrie 1394 sau 17 mai 1395) și s-a încheiat cu victoria românilor (6).

26. Basarab I Întemeietorul, frescă în biserica Sfântul Nicolae Domnesc, de la Curtea de Argeș.

O parte a boierimii l-a sprijinit pe un pretendent, Vlad Uzurpatorul, care a ajuns la o înțelegere cu turcii, ce implica recunoașterea autonomiei interne a Țării Românești în schimbul unui tribut. Cei doi și-au împărțit țara, până la eliminarea lui Vlad (1397).

În fața succeselor otomane a fost reînviat idealul cruciadelor, sub forma așa-numitelor cruciade târzii. La Nicopole, o armată creștină formată din cavaleri occidentali (burgunzi, germani, englezi etc), oastea regelui Sigismund de Luxemburg și cea a lui Mircea cel Bătrân, a suferit însă un mare dezastru – 25 septembrie 1396 (7). Această gravă înfrângere a fost cauzată de tactica militară defectuoasă adoptată de cavalerii occidentali și punea în evidență superioritatea artei militare medievale românești în confruntările cu turcii.

În anul 1402, într-una din marile bătălii ale Evului Mediu, sultanul Baiazid era înfrânt și luat prizonier de către cuceritorul originar din Asia Centrală, Timur Lenk. Acest fapt a aruncat Imperiul Otoman într-o criză caracterizată de lupte pentru tron între fiii lui Baiazid. În aceste lupte a intervenit și Mircea, care a sprijinit pe doi dintre pretendenții la tron: pe Musa (1409–1413) și pe Mustafa, ca și răscoala condusă de un agitator social, Bedreddin, trimis de Mircea în posesiunile otomane din Balcani. Era o expresie a puterii și influenței de care se bucura domnul Țării

Românești. Ambii pretendenți susținuți de Mircea au fost însă înfrânți de fratele lor, Mehmed I (1413–1421), iar Bedreddin a fost prins și ucis.

La sfârșitul domniei lui Mircea sau în timpul celei a urmașului său, Mihail (1418–1420), otomanii au cucerit Dobrogea, cetățile Turnu și Giurgiu și au obligat Țara Românească să plătească tributul (o sumă modică), respectând însă autonomia statului românesc.

În timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, Țara Românească a cunoscut întinderea teritorială maximă (4), iar statul a fost bine administrat și gospodărit. Domnul Țării Românești a fost și ctitorul unuia din cele mai vestite monumente de artă medievală (8), mănăstirea Cozia (1388).

Alexandru cel Bun (1400–1432) a întreprins o mare operă de organizare a statului medieval Moldova. Lui Alexandru cel Bun (10) i se atribuie astfel, de vechile cronică, înființarea dregătoriilor și organizarea instituției bisericești. În politica externă a manevrat abil între cele două regate catolice vecine, Ungaria și Polonia, profitând de contradicțiile dintre ele. A recunoscut suzeranitatea regelui Poloniei, pentru a se pune la adăpost de pretențiile Ungariei, care dorea să controleze importantul oraș comercial Chilia, punctul final al vestitului „drum moldovenesc”, ce unea Europa centrală și apuseană de Marea Neagră. Primejdia reprezentată de cei doi puternici vecini reiese din încheierea, între regele Ungariei și cel al Poloniei, a tratatului de la Lublau (15 martie 1412), prin care cei doi își împărțeau Moldova, în cazul neparticipării lui Alexandru la o expediție antiotomană ce se plănuia în acel moment. Tratatul nu a intrat în vigoare pentru că domnul Moldovei a avut abilitatea de a-și respecta angajamentele luate față de suzeranul polon, între altele participarea la războiul pe care acesta îl ducea cu Ordinul Cavalerilor Teutoni. Astfel, la Grünwald, în 1410 (9) și Marienburg (1422), alături de armatele polone victorioase au luptat și oștenii moldoveni. În 1420 a avut loc prima ciocnire între Moldova și Imperiul Otoman, acesta din urmă încercând, fără succes, să ocupe Chilia și Cetatea Albă. Spre sfârșitul domniei s-a apropiat de Ungaria și a sprijinit încercarea de constituire a unui stat lituanian care să slăbească puterea Poloniei.

După moartea lui Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun, cele două state românești au suportat o lungă perioadă de conflicte pentru tron care le-au slăbit și le-au diminuat influența în sud-estul european și în Balcani. La fel, în Transilvania, situația economică dificilă a țărănimii a declanșat așa-numita răscoală de la Bobâlna (1437). Răscoala a fost înăbușită cu cruzime, iar în timpul desfășurării ei s-a încheiat o

înțelegere între stările privilegiate (nobilii maghiari, fruntașii secuilor, patriciatul săsesc), numită *Unio Trium Nationum* (1437), prin care românii erau excluși de la viața politică a voievodatului.

Iancu de Hunedoara (1441–1456) a fost voievod al Transilvaniei și făcea parte dintr-o familie originară din Țara Românească (11). A mai îndeplinit demnitățile de ban de Severin (1438), comite al secuilor, guvernator al Ungariei (1446). Stăpâna o imensă avere pe care a utilizat-o pentru creșterea capacității militare a Transilvaniei și Ungariei angrenate într-un război aproape permanent cu Imperiul Otoman. A acționat pe mai multe direcții, în vederea purtării războiului antitotoman:

- Formarea unui „bloc românesc”, alcătuit, alături de Transilvania, din Țara Românească și Moldova; a încercat să impună în Țările Române extracarpatiche domni favorabili luptei antiotomane (Vlad Dracul, Vladislav al II-lea în Țara Românească, Petru al II-lea în Moldova).

- Organizarea de campanii ofensive împotriva Imperiului Otoman. Iancu de Hunedoara (27) a dat dovadă de mari calități de comandant de oști. A fost capabil să comande armate formate din oșteni de diverse naționalități (români, unguri, sârbi, poloni etc); a cunoscut și a aplicat cele mai moderne tactici de luptă ale timpului său (de exemplu, de la husiți a preluat utilizarea taberelor întărite de care) etc.

27. Iancu de Hunedoara.

În 1442 a respins un atac otoman asupra Transilvaniei după care a atacat pe turci în Țara Românească, obținând o victorie strălucită pe râul Ialomița. „Campania cea lungă” (12) a fost condusă de Iancu de Hunedoara – la sud de Dunăre (1443–1444), având ca rezultat cucerirea Sofiei și Nișului. Numai venirea iernii a oprit ofensiva forțelor lui Iancu de Hunedoara. Succesul voievodului român a determinat pe sultanul Murad al II-lea să ceară pacea, care s-a încheiat, în condiții foarte avantajoase pentru Ungaria, la Seghedin. Prezența armatei otomane în Asia Mică, pentru înăbușirea unei răscoale, l-a determinat pe regele Ungariei și Poloniei, Vladislav Jagello, să încalce pacea și să inițieze o nouă cruciadă împotriva turcilor, condusă de Iancu de Hunedoara. Întorcerea surprinzătoare a armatei otomane în Europa, a provocat o mare înfrângere a armatei creștine la Varna (noiembrie 1444); tânărul rege al Ungariei și Poloniei a dat dovadă de nesocotință și și-a pierdut viața în timpul bătăliei, ceea ce a dus la izbucnirea panicii în rândurile armatei cruciate. În anul următor, în colaborare cu domnul Țării Românești, Vlad Dracul, și cu o flotă burgundă, Iancu de Hunedoara a condus o expediție pe Dunăre, care s-a soldat cu reluarea cetății Giurgiu. Întrucât Vlad Dracul a recunoscut suzeranitatea otomană, el a fost omorât din ordinul lui Iancu de Hunedoara, care l-a înscăunat pe Vladislav al II-lea (1447). Puțin mai târziu, în Moldova a fost înscăunat Petru al II-lea (care a cedat Ungariei Chilia) și astfel a fost format „blocul românesc”. Voievodul Transilvaniei a mai încercat o expediție ofensivă în Balcani, dar a fost înfrânt la Kossovopolje (1448).

În anul 1453 s-a produs un eveniment capital al istoriei: orașul Constantinopol era cucerit de către turcii conduși de sultanul Mehmed al II-lea (1451–1481). Acesta a atacat cetatea Belgrad (1456), considerată a fi „cheia regatului Ungariei”. Asaltul armatei otomane a fost oprit de oastea condusă de Iancu de Hunedoara, care a luat contraofensiva și a obținut o strălucită victorie în iulie 1456 (13). Marele comandant a murit puțin după aceea, în tabăra armatei sale, bolnav de ciumă (14), și a fost îngropat în catedrala catolică de la Alba Iulia.

Fiul lui Iancu de Hunedoara, Matei Corvin (1458–1490), a devenit rege al Ungariei și este considerat unul dintre cei mai străluciți conducători ai Ungariei medievale.

Vlad Țepeș (1448, 1456–1462, 1476) este unul dintre personajele cele mai cunoscute ale istoriei românilor. Era fiul lui Vlad Dracul și nepot al lui Mircea cel Bătrân. Ajuns domn al Țării Românești,

28. Vlad Țepeș

Vlad Țepeș (28) a inițiat o politică extrem de dură îndreptată împotriva boierimii (care contesta puterea absolută a domnului), a celor necinstiți, corupți, dar și împotriva invadatorilor otomani. Instrumentul utilizat împotriva dușmanilor interni și externi a fost tragerea în țeapă (15). Metodele dure folosite de domnul Țării Românești nu erau mai crude decât cele ale altor monarhi ai vremii (Ludovic al XI-lea al Franței, sultanul otoman Mehmed al II-lea, țarul Rusiei Ivan cel Groaznic etc). Faima de conducător sângeros a lui Vlad Țepeș a fost pusă în circulație de negustorii sași, care au fost pedepsiți cu cruzime pentru faptul că nu au respectat poruncile domnului în legătură cu locurile în care aveau permisiunea să facă negoț în Țara Românească.

Conflictul între Vlad Țepeș și otomani a izbucnit în momentul în care domnul român, având consolidată domnia, a refuzat să mai plătească tributul. Sultanul a răspuns prin încercarea de a-l captura pe Vlad Țepeș, dejucată de domnul român. Campania antiotomană a fost inițiată de domnul român prin atacul împotriva cetăților turcești de la Dunăre, provocând pierderi umane și materiale imense adversarului (iarna anilor 1461–1462). Mehmed al II-lea a condus în persoană armata care trebuia să-l pedepsească pe Vlad Țepeș. Otomanii au fost contracarați prin aceeași tactică a „pământului pârjolit”, care a provocat pierderi însemnate invadatorilor. În noaptea de 17 iunie 1462, Vlad Țepeș a condus un atac de noapte surprinzător care a provocat panică în rândurile otomanilor (16).

Priveștiștea pădurii de țepe purtând în vârful lor pe ostașii otomani luați prizonieri l-a făcut pe sultanul cuceritor al Constantinopolului să dea ordinul de retragere (17).

Boierimea era însă ostilă lui Vlad Țepeș din cauza politicii autoritare a acestuia (18). De acest fapt a profitat sultanul, care l-a propus ca domn pe fratele lui Vlad Țepeș, Radu cel Frumos. Odată dispărut pericolul otoman, boierimea l-a sprijinit pe acest pretendent, în schimbul recunoașterii autonomiei țării de către otomani. Vlad Țepeș s-a retras în Transilvania, unde aștepta susținere din partea regelui Ungariei, Matei Corvin. Acesta l-a arestat însă, acuzându-l de trădare, pe baza unor documente măsluite. Fostul domn al Țării Românești a stat în captivitate până în 1476, când a fost reînscăunat cu sprijin de la Ștefan cel Mare și Matei Corvin, dar, neacceptat de boieri, a fost omorât.

Ștefan cel Mare (1457–1504). Domnia lui Ștefan cel Mare (19), (29) a reprezentat un moment de apogeu al istoriei noastre medievale. Fiu al domnului Bogdan al II-lea, ucis de către fratele său, Petru Aron, (unchi, așadar, al lui Ștefan cel Mare), a pus capăt anarhiei existente în Moldova după moartea lui Alexandru cel Bun. Pentru a contracara puterea mării boierimi, în care nu avea încredere, Ștefan cel Mare s-a bazat pe mica boierime și pe țărani liberi (răzeși).

Politica externă a Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare a ținut cont de interesele divergente ale marilor puteri ale zonei (Imperiul Otoman, Ungaria și Polonia); dând dovadă de un mare talent diplomatic, a avut tot timpul grijă să nu aibă doi dușmani puternici deodată.

Relațiile cu Ungaria. Un obiectiv de politică externă rezolvat a fost reluarea cetății Chilie (1465), unde încă de pe timpul lui Iancu de Hunedoara se afla o garnizoană maghiară. Cucerirea Chilie a produs riposta regelui Ungariei, Matei Corvin, care a suferit o

severă înfrângere, la Baia (1467). În anii următori, relațiile cu Ungaria s-au îmbunătățit. Între cele două state a fost semnat mai târziu un tratat prin care domnului Moldovei i se ofereau două cetăți în Transilvania (Ciceiu și Cetatea de Baltă) în care să se refugieze în caz de primejdie.

26. Ștefan cel Mare, așa cum este înfățișat pe *Evangheliarul de la Humor*.

Conflictul cu Imperiul Otoman. În vederea războiului antiotoman, Ștefan cel Mare a reluat politica „blocului românesc”, adică înscăunarea în Țara Românească a unui domn favorabil războiului antiotoman. Boierimea munteană nu a îmbrățișat această posibilitate, având în vedere primejdia reprezentată de prezența la Dunăre a puterii otomane. În consecință, ori de câte ori Ștefan înscăuna un domn la Târgoviște, acesta se închina otomanilor, care, în schimb, garantau autonomia țării. Acțiunile lui Ștefan cel Mare în Țara Românească, ca și refuzul de a plăti tributul, au provocat intervenția otomană. Armata condusă de Suleyman Pașa, a fost zdrobită la Vaslui (10 ianuarie 1475), într-una din cele mai faimoase victorii românești medievale (20). La câteva zile după strălucita victorie, a trimis o scrisoare către principii creștini, în care cerea ajutor în vederea respingerii riposte otomane și în care afirma apartenența Moldovei la civilizația europeană (21).

Într-adevăr, expediția otomană, condusă de însuși Mehmed al II-lea, a avut loc în 1476. Atacul tătarilor i-a silit pe oștenii moldoveni să-și pună la adăpost familiile, astfel că la Războieni (Valea Albă), turcii au fost înfrunțați de o armată cu efective reduse (22). Deși învingători, otomanii au suferit pierderi mari. Încercarea lui Mehmed al II-lea de a lua cetățile Moldovei (Suceava, Neamț, Hotin) a eșuat. Mobilizarea „oastei celei mari”, problemele legate de aprovizionarea armatei otomane, din cauza aplicării de către moldoveni a tacticii „pământului pârjolit”, a condus la retragerea armatei otomane (22), fără a se reuși transformarea voievodatului românesc în pașalâc. Cele două victorii împotriva turcilor au fost scump plătite prin distrugerea potențialului economic al țării.

În 1484, Moldova a primit o puternică lovitură, prin pierderea orașelor de la Marea Neagră, Chilia și Cetatea Albă, cucerite de armata otomană în doar câteva zile. Pe de o parte, cele două cetăți erau puncte puternice de apărare, iar pe de altă parte, domnia pierdea importante surse de venit provenite din vămuirea mărfurilor tranzitate pe „drumul moldovenesc”. Pentru a recupera cetățile, Ștefan a acceptat să presteze în persoană jurământul de vasalitate în fața regelui Poloniei, la Colomea (15 septembrie 1485), în speranța că va fi ajutat de poloni (23).

Acceptarea suzeranității poloneze a permis domnului moldovean să reziste împotriva altor atacuri otomane, în bătăliile de la Cătălbuga (1485) și Șcheia (1486). În același timp, acceptarea suzeranității Poloniei nu a adus ajutorul necesar reluării Chilie și Cetății Albe. În aceste condiții, Moldova a recunoscut suzeranitatea otomană și plata unui tribut, în schimbul recunoașterii autonomiei interne (1486–1487).

Conflictul cu Polonia. Treptat relațiile dintre Polonia și Moldova s-au răcit. În 1490, domnul Moldovei a ocupat un teritoriu aflat în litigiu între cele două state, Pocuția, și a stabilit contacte cu adversarii ai Poloniei (de exemplu, cu cneazul Moscovei, Ivan al III-lea). În 1497, regele Poloniei, Ioan Albert, a invadat Moldova, dar a fost înfrânt zdrobitor la Codrii Cosminului (26 octombrie 1497). Între cele două părți se încheia pacea de la Hârlău (1499), prin care se

elimina orice formă de dependență a Moldovei față de Polonia.

Sfârșitul domniei. Marele domnitor a încetat din viață la data de 2 iulie 1504. Figura sa a intrat în legendă, fiind considerat una dintre cele mai importante personalități ale istoriei românilor. În timpul său, Moldova a cunoscut și o înflorire culturală fără precedent. Domnul a ctitorit numeroase biserici și mănăstiri, în care s-au zămislit manuscrise prețioase și numeroase obiecte de artă de valoare inestimabilă.

Așa vă place istoria?

Dracula sau Drăgulea? Unul dintre cele mai cunoscute personaje ale istoriei românești în străinătate este domnul Țării Românești, Vlad Țepeș (1448, 1456–1462, 1476). Acesta este un erou național pentru români, simbol al cinstei și dreptății, viteaz și îndrăzneț în lupta pentru apărarea independenței patriei. Pentru străini însă, Vlad Țepeș este cunoscut ca un vampir sângeros, Dracula. De unde provine numele de Dracula?

Tatăl lui Vlad Țepeș era fiul lui Mircea cel Bătrân (1386–1418) și era cunoscut cu numele de Vlad „Dracul”. Și el a fost domn, în perioada (1436–1447, cu întreruperi). Supranumele de „Dracul” provenea de la faptul că domnul era membru al Ordinului cavaleresc al Dragonului, prin bunăvoința împăratului Germaniei și regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg. Era o mare cinste să fii membru al acestui ordin cavaleresc. Cum cuvântul „dragon” seamănă în românește și are aceeași origine cu „drac”, i s-ar fi dat tatălui lui Vlad Țepeș supranumele de „Dracul” (care este o altă denumire a necuratului). Din acest motiv lui Vlad Țepeș i s-a spus „Dracula”, adică fiul lui „Dracul”.

Într-o lucrare recentă (*Istoria românilor. Compendiu*, apărută la Cluj sub coordonarea a doi reputați istorici, Ioan-Aurel Pop și Ioan Bolovan), este utilizat numele de Vlad Dragul și cel de Drăgulea: „... numele „Dracula” este contrafăcut, întrucât el provine din Dragul – Drăgulea, în pronunția săsească „Dracul – Dracula” (= diavol în românește). De aici nu a fost decât un pas până la asocierea cu diavolul și cu dragonul, mai ales că tatăl lui Drăgulea fusese „decorat” cu Ordinul Dragonului. Oricum, chiar dacă între străini era cunoscut și ca Dracula, domnul, în acte interne, nu putea semna „Drăculea”, în sens de „fiul Dracului”, adică al diavolului!”

De unde însă faima de vampir a lui Vlad Țepeș? Marele domn a intrat în conflict cu negustorii sași din

Transilvania, care încălcaseră dispozițiile domnului Țării Românești în ceea ce privește locurile în care le era permis să-și desfășoare mărfurile. Fiind pedepsiți cu o mare severitate, sașii au răspândit în Europa știri despre isprăvile sângeroase ale lui Vlad Țepeș în așa-numitele „Povestiri germane”. Acesta nu era însă cu nimic mai crud decât alți monarhi ai acelei vremi, ca de exemplu Ludovic al XI-lea (rege al Franței), Richard al III-lea (monarhul Angliei) și alții. Să nu uităm despre cruzimile Inchiziției care a condamnat la moarte prin ardere pe rug zeci de mii de persoane în țările din apusul continentului nostru, în special în Spania. Cât despre execuția prin tragere în țepă, aceasta nu a fost inventată de domnul Țării Românești, ci se pare că este de origine germană. Informațiile din „Povestirile germane” au fost preluate și exagerate de irlandezul Bram Stoker, care în 1897 a publicat romanul „Dracula”, în care era vorba despre „contele Dracula”, vampir locuind în Transilvania. Cartea lui Bram Stoker a generat un mare număr de alte lucrări despre vampirism și despre Dracula (cum ar fi filmele de groază), care au avut un mare succes în Occident, și mai ales în Statele Unite.

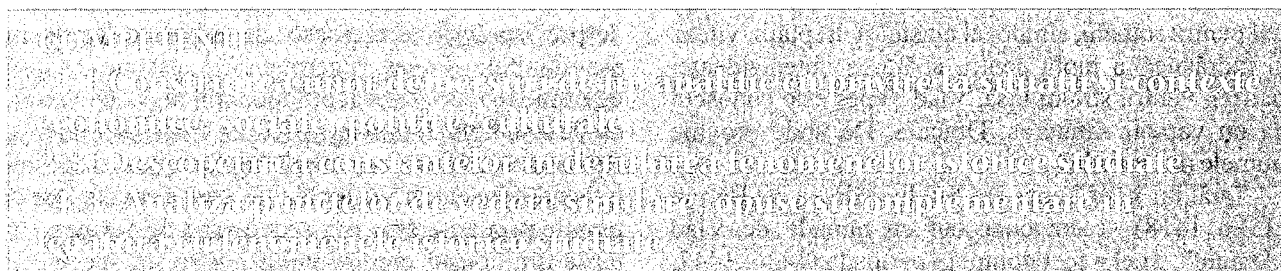
26. Bella Lugosi

(1882–1956), unul dintre cei mai faimoși Dracula din istoria cinematografului, a interpretat rolul vampirului în filmul din 1931, regizat de Tod Browning. Bella Lugosi, actor maghiar, s-a născut la Lugoj, pe vremea când această localitate făcea parte din Imperiul Austro-Ungar.

Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu. De la Neagoe Basarab la Mihai Viteazul

Izvoare

1. Iar carii nu cred în Hristos Dumnezeu nostru, nici Preacuratei lui maici aceia n-au atâta minte, nici înțelepciune, ce toată mintea și înțelepciunea lor iaste mâna cea întinsă și darul să le dai și să le umpli gurile tuturor de toate. Deacii vei avea pace cu dânșii și odihnă. Ce înaintea acestora nimic den avuțiile voastre să nu arătați, nici scule, nici haine; nici boiarii tăi să nu se împodobească înaintea lor, ci să te arăți și să te faci înaintea lor sărac și lipsit și nici într-unile să te făluiești. Ci, când vor veni de la dânșii soli mari și vei gândi să trimiți înaintea lor cinste, tu trimite și le fă cinste, însă numai cu bucate și cu băutură. Iar altă cinste sau avuție să nu arăți înaintea lor, că măcar de vă s-ar făgădui cât de cât cu prietnicie și cu dragoste, iar tot să nu-i crezi, nici să le arăți avuția ta, ci încă mai vârtos să o ascunzi de dânșii. [...] Nu fireți ca pasărea cea ce să cheamă cuc, care-și dă oală să le clocesc alte păsări și-i scot pui, ci fiți ca șoimul și vă păziți cuibul vostru. *(Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie)*

2. Să vă fie știute războaiele ce vă voi povesti, pe care le-am făcut eu: cel dintâi război l-a făcut cu agarenii [otomanii], al doilea la Gușaviț [...], al unsprezecelea, cel mai iute și vârtos din toate războaiele [...], al doisprezecelea la Didrih. Atunci m-a dăruit Dumnezeu cu stăpânire și schiptru, și m-au încins și cu caftan mohorât și cu cunună și m-au încununat și cu cinstea bogăției și cu multă mărire de dar aducătoare, și cu mulțimea oștilor fiind încurajat... *(Epitaful de pe mormântul lui Radu de la Afumați de la Curtea de Argeș, apud. Istoria României în texte, Editura Corint, 2001)*

3. Și năvălind cu dânșii însuși Ion-vodă au luat pușci [tunuri] ușoară de la turci și legându tabăra, s-au dus înapoi și s-au tras înapoi la un sat, la Roșcani, de s-au îngropat, unde mare nevoie avea de apă. Iar turcii, dacă s-au strânsu cu toții, cu cei de la goană, i-au încunjurat, mai nainte de apusul soarelui și toată noaptea i-au străjuit ca să nu iasă dintr-acela loc. Dacă s-au făcut zioă, cu toate pușcile au început a bate într-înșii, ci nimica nu le strica, că să îngropasă bine în șanțuri, unde trei zile s-au apărat. Văzându Ion-vodă că flămânzescu și mor de sete și praful încă îl împutinasă, să fugă să scape, loc nu era, doară să zboare, că coprinsese turcii tot locul, gândi ca doară cu blândețe și cu jurământu făcându cu turcii, doar să va scoate de la moarte. Începu a trimite la dânșii că

4. Fost-a Mihai Vodă la început ban mic de Mehedinți... A fost apoi ban de Craiova, cea mai mare boierie în Țara Românească... Acest Mihai Vodă a avut o rudă pe Iani Vistierul, care a fost ban de Craiova, om înțelept și priceput; acesta i-a învățit toate lucrurile lui Mihai Vodă la Țarigrad [Constantinopol]. [...] Întâmplatu-s-a că s-a mâniat Alexandru Vodă pe Mihai. Și dacă a văzut Iani... că Mihai e supărat cu Alexandru Vodă, chematu-l-a pe Mihai la Poartă, ca să-i câștige domnia Țării Românești [...] Scris-a Sigismund Báthory pentru el lui Sinan Pașa la Poartă să-l pună în scaunul Țării Românești... Scris-a Sigismund asemenea și solului Eduard Bartonus, să facă și el ce va putea, ca Mihai să ia domnia Țării Românești. Purces-au împreună cu el la Poartă și boierii care au trecut, după multe făgăduieli, de partea lui, Stroe Buzescu și Radu Florescu... L-au însoțit lângă aceștia și alți boieri. Șezut-a Mihai mai multă vreme la Poartă și toate cheltuielile lui Mihai le-a plătit Iani... După aceia când l-au îmbrăcat cu caftan în divan, făgăduit-ă Mihai înaintea Vizirilor la Țarigrad, că va plăti datoria, ce rămăsese de mai înainte. (*Cronicarul Szamosközy despre înscăunarea lui Mihai Viteazul*, apud. *Istoria României în texte*, Editura Corint, 2001)

7. Atunci mărinimosul Mihai... a smuls o secure sau suliță ostășească și pătrunzând el însuși în șirurile sălbatice ale dușmanilor străpunge pe un stegar al armatei, taie în bucăți cu sabia o altă căpetenie și luptând bărbătește se întoarce nevătămat... În această învălmășeală ce seamănă a fugă, Sinan pașa [comandantul armatei otomane] în partea din față a taberei cade de pe podul râului Neajlov, pierde doi dinți și se rostogolește fericit scăpând cu viață... (*Cronicarul Baltazar Walter despre bătălia de la Călugăreni*, apud. *Istoria României în texte*, Editura Corint, 2001)

să va închina, de vor trimite un om ca acela ca să-i jure lui, de ce va pohti el, că-i va face pre voie. Turcii bucuroși fură la una ca aceia, decât arme și cu sânge, mai bine cu înșelăciune să-l dobândească... Văzând Ion-vodă tocmala și făgăduința mare și jurământul tare de la turci că-i vor face pre voie de toate câte scrie mai sus, cum au pohtit el, s-au gătitu să meargă la pașa, în tabăra turcească... Acolo dacă i-au dobânditu, cu multă mânie l-au muștrat și l-au dat de viu, de l-au legat de coadile a dooa cămile și l-au slobozit prin tabără de l-au fărâmat (atuncea zic să fie zis Ion-vodă: „Caută că eu multe feliuri de moarte groaznice am făcut, iară această moarte n-am știut să o fiu făcut”). (*Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei*)

5. De curând a sosit știrea că prințul Valahiei... a asediat Vidinul, o cetate de pe Dunăre..., ocupând astfel Dunărea pe ambele maluri și având el diferite bărci și corăbii a înaintat pe Dunăre până la gura de vărsare în Marea Neagră, astfel încât să oprească orice transport... și de asemenea pentru a bloca orice comerț dinspre acele locuri încoace; așa se face că acum mâncăm aici, la Constantinopol, pâinea la prețul de 1 penny pentru șase drahme, iar pe o livră de carne de oaie dăm o liră. (*Raport al trimisului Angliei la Constantinopol, Barton, 22 martie 1595*, apud. Mircea Dogaru, *Singur împotriva Europei*)

6. ... stăpânul Țării Românești devenea în mod efectiv Sigismund. Lui Mihai i se rezerva rolul de locotenent al principelui transilvan, fiind în felul acesta lipsit de orice autoritate. În chestiunile de politică externă și de război decide principele, în chestiunile de politică internă decide principele și cei doisprezece boieri. Nu mai poate judeca, nu mai poate pune dări, pe care le fixează tot principele Transilvaniei cu cei 12 boieri... „Toate bisericile românești din stăpânirile seninătății sale [Sigismund] vor fi sub jurisdicția mitropolitului din Târgoviște.” Pe plan spiritual și pe plan mai larg românesc, era un câștig deloc negliabil. Așa cum sublinia P.P. Panaitescu, „întreaga viață sufletească a românilor de peste Carpați era pusă sub controlul bisericii din Țara Românească, recunoscându-se comunitatea de credință și de limbă.” (*Manole Neagoe, Mihai Viteazul*)

8. Veți ști că după ce am venit cu oștile biruitoare pe pământul Valachiei blestematul și nelegiuitul de Mihai a venit cu oastea sa împotriva armatei musulmane și după ce ne-am luptat cu el, cu ajutorul și sprijinul lui Dumnezeu cel prea înalt, a fost înfrânt acest nelegiuit cu oastea sa și pus pe fugă și așa am sosit în orașul București unde pentru apărarea armatei s-a pus să se ridice întărituri din pari, grinzi și pământ, în care după ce am pus pentru pază mulți soldați de ai Porții... am venit în orașul Târgoviște și acolo de asemenea a început să se facă o cetățuie... (*Raportul lui Sinan-pașa despre campania din Țara Românească din 1595, apud. Istoria României în texte, Editura Corint, 2001*)

9. Lupta de la Șelimbăr (18/28 octombrie 1599) și uciderea lui Andrei Bathory. Gravură realizată de I.A. Thelot și G.A. Wolfgang, publicată în *Die Neu-eroeffnete Ottomanische Pforte...* de Ricaut și Giovanni Sagredo, 1694 Augsburg.

11. Și era așa de groaznic Mihai-vodă și vestit de războaie în toate aceste părți, cât, îndată ce au sosit la Suceavă, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului, la cetăți puindu oșteni de ai săi pedestrași. Singuru nici cu atâta n-au vrut să hie, ce de la Suceava au purces gonindu pre Ieremia-vodă și pre Simion-vodă până la Hotin. (*Grigore Ureche, Letopisețul Țării Moldovei*)

10. Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia (1 noiembrie 1599).

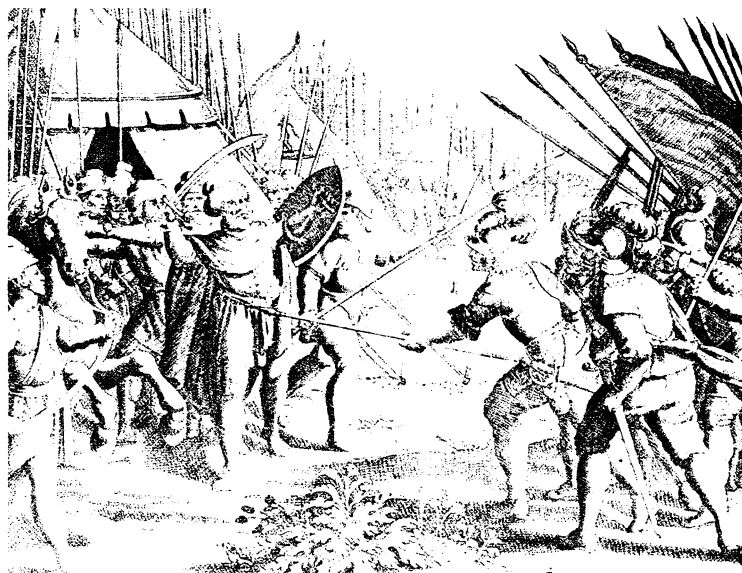
12. Referitor la motivațiile acțiunilor politice ale lui Mihai, este probabil suficient să subliniem faptul că **niciun text provenit direct de la Mihai Viteazul nu exprimă ideea că strădania sa are drept țel unitatea politică a românilor.** Teoretic, un apărător al ideii că Mihai Viteazul a fost un exponent al luptei conștiente pentru unitate națională ar putea susține că domnul unificator s-a ferit să exprime fațăș ideile sale naționale dar că ele motivau totuși un secret al acțiunilor sale. O asemenea afirmație, deși logic vulnerabilă, ar putea fi acceptată dacă ar exista măcar unele indicii indirecte asupra faptului că Mihai Viteazul își gândea politica în termeni naționali, și că cei care îi urmau erau receptivi la semnale politice exprimate etnico-național. (Bogdan Murgescu, *Mihai Viteazul medieval sau modern?*, în *Studii și Articole de istorie*, LXIII/2003)

13. La o analiză obiectivă a istoriei poporului român și a legăturilor sale indestructibile cu spațiul său actual de locuire, se pot desprinde câteva realități pe care românii le-au convertit, în decursul timpului, în argumente ale ideii-fortă a devenirii lor istorice – *Unitatea politico-statală ca deziderat și necesitate*. Astfel, ca primă constatare se impune **unitatea geografică** a spațiului etnogenetic românesc nord-dunărean, cu „corona montium”, coroana Munților Carpați, în centru său și dispunerea radială a tuturor formelor de relief, în cercuri concentrice... Acestei realități i se suprapun **unitatea etnică** a locuitorilor, autohtoni... și **continuitatea lor**... Se adaugă... **unitatea economică și socială** a comunităților (obști sătești) românești...; **unitatea tradițiilor, obiceiurilor, credințelor, a religiei ortodoxe**... [...] În veacul XVI, mentalul românesc nu diferea de cel al popoarelor occidentale, existând dovezi suficiente pentru demonstrarea îndelungatei acțiuni politico-militare conștiente de a unifica „Daciile, adică Transilvania, Valachia și Moldova”, privite ca un întreg de agenții reginei Elisabeta I a Angliei la Poartă, în epoca lui Mihai, sub numele de „blocul dacic”. (Mircea Dogaru, *Singur în fața Europei*)

14. Țările Române în timpul lui Mihai Viteazul

15. Deci se sculă Mihai vodă de dimineață de au chemat pre comisul ca să pună șaoa pre cal și îndată o au pus vrând să meargă la Beligrad [Alba Iulia] ca să pue să deratece casele. Grăind acele cuvinte văzură că încălecară și vin tare zise: „Trufă [manevre] fac, nu purtați grijă. Noi, Iani, să mergem, iară ei facă cum vor vrea.” Vedeă și pre alții pe jos viind către dânsul, lui îi părea că vin într-ajutoriu și nimica nu avea frică. Iar ei procleții nu i-au fost ajutoriu ci vrăjmași. Și dacă sosiră stătu Mihai vodă în picioare și le zise: „Bine ați venit voinicilor, vitejilor!” Iar ei, scoțând săbiile, mergea asupra lui ca niște hiare sălbatică de intrară în cort. Și unu dintr-ânșii dede cu o sulită și-l lovi pre Mihai drept în inimă, altul curând îi tăie capul. Și căzu ca un copaciu trupul lui cel frumos. Într-acest chip l-au omorât, pentru că n-au știut nici s-au întâmpnat sabie în mâna lui cea iute. (*Cronica Buzeștilor*)

16. Uciderea lui Mihai Viteazul pe Câmpia Turzii, publicată în *Le Grand Théâtre Historique ou nouvelle Histoire Universelle...*, Leyda, 1703.

17. Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte urieșe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, supt povața celui mai vestit și mai mare dintre voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea... Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atâta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi sentimentul datorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire. (Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

Formare de competențe

1. Prezentați informațiile furnizate de sursa (1) despre modalitatea de a conduce relațiile externe ale Țării Românești cu Imperiul Otoman.

2. Prezentați informațiile furnizate de sursa (2) despre domnia lui Radu de la Afumați.

3. Prezentați informațiile furnizate de sursa (3) despre bătălia de la Roșcani și moartea lui Ion Vodă cel Viteaz.

4. Prezentați informațiile furnizate de sursa (4) despre luarea domniei de către Mihai Viteazul.

5. Prezentați informațiile furnizate de sursa (5) despre urmările răscoalei Țării Românești.

6. Exprimați-vă opinia în ceea ce privește condițiile Tratatului de la 20 mai 1595. În acea situație, trebuia sau nu acceptat de către domnul Țării Românești? (6)

7. Examinați sursele (7) și (8). Cine a câștigat, conform fiecărei surse, bătălia de la Călugăreni?

Împărțiți clasa în următoarele grupe:

- a. Grupa comandanților români;
- b. Grupa comandanților otomani;
- c. Grupa soldaților români;
- d. Grupa soldaților otomani.

Comandanții români și cei otomani vor susține (separat) câte o conferință de presă în care vor explica evoluția operațiunilor militare, utilizând sursa (8), respectiv sursa (7); grupa soldaților români și cea a soldaților otomani vor redacta câte o scrisoare către cei de acasă. În final se va trage o concluzie: Cine a câștigat bătălia de la Călugăreni?

8. Examinați sursele (12) și (13) și analizați punctele de vedere exprimate de acestea în legătură cu

Unirea de la 1600. Care este opinia voastră în legătură cu existența unui obiectiv conștient de unire a celor trei Țări Românești de către Mihai Viteazul?

9. Identificați teritoriile pierdute de Țările Române în secolul al XVI-lea. (14)

10. Identificați locurile în care Mihai Viteazul a purtat bătăliile cu otomanii și pentru realizarea Unirii de la 1600. (14)

11. Prezențați principalele informații furnizate de sursa (15) despre moartea lui Mihai Viteazul.

12. După opinia voastră, care dintre contemporanii lui Mihai Viteazul a fost, în primul rând, responsabil pentru uciderea domnitorului?

13. Descoperiți un motiv pentru care Nicolae Bălcescu, reprezentant de frunte al generației pașoptiste, a ales ca personaj al lucrării sale istorice personalitatea lui Mihai Viteazul. (17)

14. Utilizând sursele (4), (17) redactați o știre de presă în care să prezentați domnia lui Mihai Viteazul.

15. Utilizând sursele (1), (17), realizați un eseu în care să prezentați o constantă în derularea relațiilor internaționale ale Țărilor Române în secolul al XVI-lea.

DE LA NEAGOE BASARAB LA MIHAI VITEAZUL

O situație dificilă. După moartea lui Ștefan cel Mare, treptat, situația Țărilor Române s-a înrăutățit considerabil. Imperiul Otoman se afla la apogeul puterii sale. Forțele copleșitoare a otomanilor, conduși de un mare sultan, Soliman Magnificul, nu i-a rezistat nici regatul maghiar, transformat, în cea mai mare parte a sa, în pašalâc (1541). În noile condiții politice, Transilvania a devenit principat autonom, aflat sub suzeranitate otomană (1541).

Înrăutățirea situației Țărilor Române s-a manifestat în următoarele moduri:

- *Știrbirea autonomiei.* Domnul era ales din familia domnitoare de către boieri (în Țara Românească și Moldova) și de către dietă (în Transilvania). Treptat, domniile au început să fie numiți sau revocați de către sultan fără a se consulta țara. Între diverșii pretendenți la tron a izbucnit o adevărată competiție câștigată de cel care oferea cei mai mulți bani. Cu toate acestea, cele trei țări românești și-au păstrat instituțiile și o politică internă proprie.

- *Creșterea dependenței politice* a însemnat integrarea treptată a politicii externe a Țărilor Române în cea otomană. Domniile Țărilor Române aveau obligația de a nu avea inițiative de politică externă.

- *Pierderile teritoriale.* Otomanii au sporit presiunea asupra Țărilor Române prin anexarea unor teritorii: Tighina a devenit raia sub numele de Bender (1538), Brăila a fost transformată, de asemenea în raia (1542), iar Banatul a devenit Pașalâcul de la Timișoara (1552).

- *Creșterea obligațiilor materiale.* Tributul (numit *haraci*) a crescut până la sume amețitoare. În același timp, au fost introduse noi obligații materiale: daruri

pentru sultan și dregătorii otomani (*peșcheșuri*), confirmările de domnie (*mucarerul mic*, o dată pe an și *mucarerul mare*, la trei ani). La acestea s-a adăugat instituirea monopolului otoman asupra comerțului exterior al Țării Românești și Moldovei, care a adus mari pierderi economice acestor state. Pentru otomani, păstrarea sub control a Țărilor Române era de o importanță vitală, acestea fiind principalele furnizoare de alimente ale capitalei imperiului (cereale, oi, vite etc). Cea mai mare pierdere materială era reprezentată de sumele imense provocate de practica de cumpărare a tronului.

Obligațiile Principatului Transilvaniei au fost mult mai ușoare decât ale celorlalte Țări Române, din cauza poziției lui mai puțin expuse și a vecinătății altei mari puteri a epocii, Imperiul Habsburgic.

Neagoe Basarab (1512–1521) a dus o politică externă prin care a căutat să mărească prestigiul internațional al Țării Românești în lumea est-europeană. În cadrul acestei politici se înscrie ceremonia de sfințire a bisericii de la Argeș, la care au fost prezente marile personalități religioase ale Orientului ortodox, în frunte cu patriarhul ecumenic de la Constantinopol. A întreținut bune relații cu Ungaria, Veneția, Polonia, Imperiul Romano-German, dar și cu celelalte țări românești. A urmărit să participe la o cruciadă antiotomană. A fost și un teoretician al științei politice și diplomației în vestita lucrare „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” (1)

Radu de la Afumați (1522–1529, cu întreruperi) a păstrat independența Țării Românești, amenințată cu ocuparea militară și transformarea în pašalâc. În doar

18. Petru Rareș.

19. Pictura exterioară de la mănăstirea Arbore.

patru ani (1522–1525), Radu de la Afumați a purtat circa 20 de lupte împotriva turcilor (2), conduși de pașa de la Vidin, Mehmed, cu sorți schimbători de izbândă. În cele din urmă tenacele domn a acceptat plata unui tribut ridicat, în schimbul respectării autonomiei. A căutat să aibă relații bune cu Ungaria. După ce armata maghiară a suferit înfrângerea de la Mohács (1526), s-a amestecat în luptele pentru tronul Ungariei, sprijinind diverși pretendenți. Un complot boieresc a pus capăt vieții acestui viteaz domn (1529). Trupul lui odihnește în vestita ctitorie a lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeș.

Petru Rareș (1527–1538, 1541–1546), fiu al lui Ștefan cel Mare, a fost un adevărat predecesor al lui Mihai Viteazul. Astfel, a inițiat o politică foarte activă în Transilvania, profitând de luptele pentru tronul Ungariei, după moartea regelui Ludovic al II-lea la Mohacs. Prin victoria de la Feldioara (1529) împotriva unuia dintre pretendenții la tronul Ungariei, a ajuns practic stăpânul țării românești a Transilvaniei, unde stăpânea numeroase cetăți și orașe: Bistrița, Rodna, Ungurașul, Ciceiu și Cetatea de Baltă. Spre deosebire de tatăl său, Petru Rareș (18) era prea impulsiv. A deschis un nou conflict cu Polonia, pentru teritoriul Pocuției și a suferit o grea înfrângere la Obertyn (1531). A dejucaț acțiunea prin care turcii încercau să-și impună influența în Țările Române prin intermediul aventurierului venețian Aloisio Gritti și a fiilor săi. S-a declarat vasalul lui Ferdinand de Habsburg și a aderat la o coaliție împotriva otomanilor alcătuită din Imperiul Romano-German, Ungaria, Veneția. Acțiunile sale de politică externă au produs îngrijorarea lui Soliman Magnificul, care chemat de boierii nemulțumiți de politica sa internă autoritară, a invadat Moldova în 1538. Suceava a fost ocupată, iar Petru Rareș s-a refugiat în Transilvania. În acel moment dramatic, probabil că Moldova putea fi transformată în pașalâc, dar sultanul s-a mulțumit să mai smulgă un teritoriu din sudul Basarabiei (Tighina care a fost transformată în raia sub numele de Bender) și să mărească obligațiile materiale ale țării. A revenit la tron în 1541, acceptând mărirea tributului, dar nu a avut posibilitatea să participe la o nouă coaliție antiotomană.

Domnia lui Petru Rareș s-a caracterizat printr-o mare înflorire culturală – realizarea picturilor exterioare de la Humor, Moldovița, Arbore (19), capodopere ale artei medievale românești.

Între urmașii lui Petru Rareș, cel care a reluat politica externă de rezistență împotriva otomanilor a fost **Ion Vodă cel Viteaz** (1572–1574). A fost numit de boieri „cel Cumplit”, deoarece i-a eliminat fără

milă pe membrii clasei boierești care i-au pus la îndoială autoritatea. Motivul ridicării sale împotriva otomanilor l-a constituit cererea acestora de a dubla tributul. Inițial, campania sa antiotomană a înregistrat un succes (victoria de la Jiliște, arderea Benderului, Brăilei și Cetății Albe). A încercat, fără succes, să impună un domn aliat pe tronul Țării Românești. În bătălia decisivă de la Roșcani (10 iunie 1574) Ion Vodă a fost învins (3) datorită trădării boierimii condusă de pârcălabul Ieremia Movilă. Prins de turci, a fost omorât în chinuri groaznice, fiind legat de două cămile care l-au rupt în bucăți (3).

Situația Țărilor Române a devenit, la sfârșitul secolului al XVI-lea, insuportabilă. Reacția românilor a fost reprezentată de revolta antiotomană a lui Mihai Viteazul.

Mihai Viteazul (1593–1601) este autorul celei mai mari fapte a Evului Mediu românesc: Unirea celor trei Țări Românești (1600).

Inceputul luptei antiotomane. Mihai Viteazul (20) a ajuns domn prin aceleași metode ca și predecesorii lui (4), și anume prin cumpărarea tronului, în schimbul unei sume imense, împrumutate de la cămătarii și bancherii de la Constantinopol. Curând după ce a devenit domn, a luat legătura cu Liga Sfântă, alcătuită din Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei, Spania, câteva state italiene și germane, sub patronajul papalității. Domnul Țării Românești, cel al Moldovei și principele Transilvaniei au încheiat o înțelegere de acțiune împotriva turcilor (1594). Concomitent, răscoala antiotomană a izbucnit la București și Iași. La 13 noiembrie turcii din București au fost nimiciți. Imediat, au fost atacate cetățile turcești de la Dunăre (Giurgiu, Hârșova, Silistra, Târgu de Floci). Otomanii și tătarii au atacat Țara Românească, însă au fost înfrânți la Putineiu, Stănești și Șerpătești (ianuarie 1595). Trupele românești au ajuns până în Balcani, unde bulgarii și sârbii li s-au alăturat.

Tratatul de la Alba Iulia. Răscoala românilor punea în primejdie principalul front otoman din Ungaria, precum și aprovizionarea capitalei Constantinopol (5); de aceea, riposta otomană era inevitabilă. În această situație, Mihai avea nevoie de o înțelegere cu Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, pentru a primi ajutor militar. Astfel, la 20 mai 1595, s-a semnat la Alba Iulia tratatul dintre Țara Românească și Transilvania.

Tratatul era dezavantajos pentru Mihai (6), însă se obținea sprijinul principelui Transilvaniei în confruntarea cu otomanii. De asemenea, faptul că biserica ortodoxă din Transilvania era pusă sub

jurisdicția Mitropoliei de la Târgoviște a contat mult în menținerea naționalității românești în teritoriul din interiorul arcului carpatic.

Campania din 1595. La începutul lunii august 1595, otomanii au trecut Dunărea. La Călugăreni armata română a ținut piept turcilor care au înregistrat pierderi severe 13/23 august (7), (8). Românii au obținut o victorie strategică, întrucât armata Țării Românești a rămas intactă, constituind o amenințare constantă pentru inamic. Românii s-au retras spre munte, în așteptarea ajutorului de la Sigismund Báthory. Otomanii au ocupat cele două capitale ale țării și se pregăteau să o transforme în pașalâc. În octombrie a venit ajutorul transilvan, oastea creștină trecând la contraofensivă. Otomanii au abandonat cuceririle și s-au retras la Dunăre. În urma unui scurt asediu, aliații au cucerit Giurgiu (20/30 august), provocând otomanilor o gravă înfrângere.

Luptele cu otomanii au continuat până în 1597, când otomanii i-au trimis lui Mihai steag de domnie. Pacea era încheiată în condițiile în care otomanii recunoșteau autonomia țării, iar obligațiile materiale ale românilor erau considerabil diminuate.

Tratatul de la Mânăstirea Dealu. Pacea cu otomanii nu era decât un răgaz înaintea unor alte confruntări. Din acest motiv, Mihai a strâns legăturile cu împăratul Rudolf al II-lea, căruia îi cerea subsidii pentru întreținerea unei armate de mercenari. În cele din urmă, Mihai și împăratul au încheiat tratatul de la Mânăstirea Dealu (iunie 1598); domnul Țării Românești primea bani pentru o armată de 5000 de oameni și se obliga să sprijine acțiunile antiotomane ale împăratului. Împăratul recunoștea domnia ereditară în familia lui Mihai Viteazul, care la rândul său recunoștea suzeranitatea lui Rudolf al II-lea. După semnarea tratatului, luptele cu otomanii au reînceput, desfășurându-se la sud de Dunăre, de unde au fost colonizați în Țara Românească circa 16 000 de țărani sârbi și bulgari.

Alipirea Transilvaniei. În Transilvania, Sigismund Báthory a renunțat la tron în favoarea vărului său, cardinalul Andrei Báthory. În Moldova, domn era Ieremia Movilă, omul polonilor. Cei doi principii doreau pace cu otomanii și acționau pentru detronarea lui Mihai. În aceste condiții, Mihai a inițiat campania pentru cucerirea Transilvaniei. Pregătirile pentru expediție s-au făcut în cel mai mare secret. Mai multe coloane ale armatei Țării Românești au trecut munții și au înfrânt armata lui Andrei Báthory la Șelimbăr, lângă Sibiu – 18/28 octombrie 1599 (9). Mihai își făcea intrarea triumfală în Alba Iulia (10), la 1 noiembrie 1599. Dieta Transilvaniei l-a recunoscut

*Tanti facti nomine Christi Augustissimi Caesaris Remp.
 Publici, et Ecclesiar. Sub. Rom. Max. Consensum. Sig.
 m. d. c. l. i. p. u. b. l. i. c. a. t. i. o. n. e. s. u. a. s. p. u. b. l. i. c. a. s.
 et alia instrumenta: Bista. obruens. f. a. t. i. o. n. e.
 S. C. C. A. 118. August. 18. 1601. et 1601.
 Aegidius Sadeler. Del. et Sculp.*

20. Cea mai cunoscută imagine a lui Mihai Viteazul: gravura lui Aegidius Sadeler, lucrată la Praga, după natură, 1601.

pe Mihai principe. Otomanii i-au trimis steag de domnie, în timp ce Rudolf al II-lea îl considera doar guvernator al Transilvaniei (septembrie 1600). În Transilvania, Mihai a luat unele măsuri favorabile românilor:

- a acordat dreptul de pășunat iobagilor și preoților români în hotarul necultivat al satelor maghiare și săsești;
- a scutit de robotă pe preoții români;
- a prevăzut pedepse împotriva celor care vor maltrata pe iobagi;
- a întemeiat Mitropolia ortodoxă de la Alba Iulia.

Prima Unire a celor trei țări românești. În mai 1600, era supusă și Moldova, în urma unei campanii fulger (11). Astfel, pentru prima oară era realizată unirea politică a celor trei țări românești (14). Mihai se intitula cu mândrie: „Io Mihail Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei.” A fost Unirea de la 1600, expresia unei conștiințe naționale românești (12), (13)?

Căderea lui Mihai Viteazul. Împotriva lui Mihai Viteazul au acționat dușmani puternici:

- nobilimea maghiară era îngrijorată de prezența în fruntea Transilvaniei a unui domn român, care putea să tranforme Ardealul într-o țară românească din punct de vedere politic;
- Rudolf al II-lea dorea să anexeze Transilvania pentru sine;
- Polonia nu accepta pierderea Moldovei.

Nobilimea maghiară s-a răsculat și a primit sprijinul generalului imperial Basta. Mihai a suferit prima înfrângere la Mirăslău (18 septembrie 1600) și astfel Rudolf al II-lea devenea stăpânul Transilvaniei. Moldova și Țara Românească au fost cucerite de poloni (septembrie – octombrie 1600), care au impus ca domni pe Ieremia Movilă (în Moldova) și pe fratele său, Simion Movilă (în Țara Românească). În această situație, Mihai a plecat la Viena și la Praga, pentru a discuta cu împăratul Rudolf al II-lea.

În Transilvania, nobilimea maghiară s-a răsculat și împotriva împăratului, proclamându-l, din nou, principe pe Sigismund Báthory. Singurul care putea să recupereze provincia românească era Mihai Viteazul, care a primit o armată din partea lui Rudolf al II-lea. Mihai a obținut victoria de la Gurăslău (3/13 august 1601). La câteva zile, o solie munteană i-a oferit tronul Țării Românești, recuperat în urma unei răscoale condusă de boierii Buzești împotriva lui Simion Movilă. Invidios pe gloria militară a lui Mihai Viteazul, și fiind sigur că va primi aprobarea lui Rudolf al II-lea, generalul Basta a dat ordin ca domnul român să fie asasinat la 9/19 august 1601, pe Câmpia Turzii (15), (16).

Mihai Viteazul a fost o mare personalitate a istoriei românilor. Unirea de la 1600 a constituit un model pentru generațiile viitoare (17).

Așa vă place istoria?

Unul din marile filme ale cinematografilei românești a fost „Mihai Viteazul”, regizat în 1970 de Sergiu Nicolaescu după un scenariu scris de Titus Popovici. În rolul principal a fost distribuit Amza Pellea, unul din cei mai populari actori români din perioada postbelică. Alături de Amza Pellea au mai jucat alți actori importanți ai teatrului și cinematografilei românești: Ion Besoiu (în rolul lui Sigismund Báthory), Florin Piersic (Preda Buzescu), Ilarion Ciobanu (Stroe Buzescu), Mircea Albulescu (Popa Stoica), Sergiu Nicolaescu (Selim Pașa), Olga Tudorache (mama lui Mihai Viteazul), Ioana Bulcă (soția domnitorului), Colea Răutu (sultanul Murad al III-lea) etc. Impresionează minunata muzică a filmului, care a fost compusă de Tiberiu Olah (1928–2002). Inițial, filmul trebuia să fie o coproducție internațională, iar rolul principal urma să fie jucat de celebrul actor american Charlton Heston, care interpretase mai multe roluri în superproducții istorice („Cidul”, „Ben Hur” etc). Nicolae Ceaușescu s-a opus unui asemenea proiect, așa că, în final, Mihai Viteazul a fost interpretat de Amza Pellea, care a jucat de-a dreptul extraordinar (un rol de referință în istoria cinematografilei românești). Filmul a avut un mare succes în țară, dar și în străinătate, unde a fost distribuit sub numele de „The Last Crusade” („Ultima cruciadă”). Ca orice operă de artă, filmul nu respectă adevărul istoric în proporție de 100%, unele personaje sunt imaginate (Popa Stoica, Selim Pașa etc), dar creionează portretul eroului unificator al Țărilor Române.

Memorabilă este scena în care sultanul îl alege domn pe Mihai. Cei doi pretendenți au atitudini deosebite: Alexandru cel Rău (interpretat de

Constantin Codrescu) se umilește la picioarele sultanului și-i sărută papucul; Mihai rămâne demn în picioare. Situația este încordată; acea muzică excepțională a lui Tiberiu Olah subliniază tensiunea. Când sultanul face alegerea, dintr-o dată se schimbă fondul muzical, care sugerează o atmosferă calmă, destinsă. De referință este reconstituirea bătăliei de la Călugăreni. Intrarea lui Mihai în Alba Iulia este o altă secvență memorabilă a filmului, în care muzica subliniază măreția și semnificația istorică a momentului. Mulți consideră filmul lui Sergiu Nicolaescu drept cea mai de seamă operă a cinematografilei românești.

Un alt film avându-l pe Mihai Viteazul ca personaj principal este „Buzduganul cu trei peceți” (1978), în regia lui Constantin Vaeni, cu apreciatul actor Victor Rebengiuc în rolul principal (în alte roluri au jucat artiști reputați precum Toma Caragiu, Cornel Coman, Ernest Maftei).

Unul dintre cei mai cunoscuți români. Puține personaje ale istoriei românilor s-au bucurat în timpul vieții de o faimă mai mare ca aceea a lui Mihai Viteazul. Era vremea în care apăreau cele dintâi ziare în Italia (numite *Avvisi*); acele ziare relatau cu admirație faptele de vitejie ale marelui domnitor. Broșuri despre Mihai Viteazul au apărut și în Germania, Franța, Țările de Jos. Dramaturgul spaniol Lope de Vega a făcut din Mihai un personaj al unei piese de teatru. Atât de mare a fost faima domnului, încât la 100 de ani de la moartea sa, evenimentele domniei sale erau zugrăvite în lucrări apărute în apusul Europei (în manual sunt două imagini tipărite la circa un secol după moartea eroului). Figura lui Mihai apare și în cântece populare din Balcani (Macedonia, Bulgaria) etc

Dicționar

Autonomie = autogovernare cu privire la afacerile locale sau interne.

Cruciadă = expediții militare, în număr de opt, întreprinse în perioada 1096–1270 de către nobili și state din Europa Occidentală, la îndemnul papalității sub pretextul eliberării Locurilor Sfinte de sub dominația musulmanilor. La un secol, astfel de expediții au fost reînviolate sub numele de „cruciade târzii”, îndreptate împotriva turcilor otomani.

Suzeranitate = dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă.

4.

IV. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Spațiul românesc între diplomație și conflict. De la Mihai Viteazul la începutul epocii moderne

COMPETENȚE:

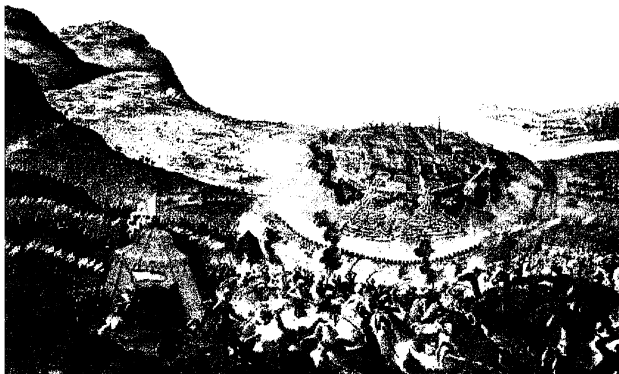
- *2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.
- 2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.
- *4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

I. Matei Basarab
(1632–1654), strălucitul
domn al Țării Românești.

2. Maiestatea sa preacreștină [Ludovic al XIV-lea al Franței] va lua sub ocrotirea sa pe alteța sa principele Transilvaniei și soția sa [...] Pentru ca principele să poată mai ușor suporta greutatele și cheltuielile războiului, regele îi va număra de la început 100 000 richedali la Constantinopole pentru cheltuielile primului an... și el va avea grija de a-i plăti în toți anii următori... 75 000 de richedali [...] Regele [Ludovic al XIV-lea al Franței] nu va face nicio pace sau armistițiu cu Casa de Austria [Habsburgii]... fără știrea și încunoștințarea și spre paguba alteței sale principelui [Gheorghe Rákóczi I, principele Transilvaniei], sau după moartea sa, în a urmașilor săi care vor continua războiul [...] Alteța sa principele făgăduiește de asemenea maiestății sale preacreștine că el, urmașii săi... vor continua războiul cu toate puterile până la încheierea păcii generale împotriva lui Ferdinand al III-lea [împăratul habsburg]... și împotriva aliaților și părtașilor în acest război. El făgăduiește de asemenea că nici el, nici urmașii săi, nici pomenitele stări, nu vor încheia nici pace, nici armistițiu cu cei din Casa de Austria și cu aliații și părtașii ei în acest război. (*Tratatul de alianță al principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I și regele Franței Ludovic al XIV-lea, 1645, apud. Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*)

3. Înfrângerea otomanilor la asediul Vienei (1683) a evidențiat decăderea Imperiului Otoman.

5. Sacra majestate imperială romană cedează Porții otomane toată Valachia austriacă, cu munții cu tot... (*Tratatul de pace de la Passarowitz, 1718*, apud. *Relațiile internaționale ale României în documente 1368–1900*)

8. Pădurea, sau mai bine zis districtul Bucovinei a fost principala cauză a asasinării principelui Ghica. Acest domn nu voia cu nici un preț să consimțească la cesiunea Bucovinei în favoarea Austriei. El se comporta, precum se vede, ca un suveran independent și, ațâțat, precum se crede, de o putere vecină, recurse la amenințări și violențe, în timp ce luase măsuri de a deveni stăpânul absolut al țării. Dar în ciuda tuturor acestor împotriviri din partea sa, actul de cesiune fu consfințit de baronul de Spleny, din ordinul Curții din Viena, prin depunerea jurământului de credință din partea întregului popor al Bucovinei, care trimise spre acest sfârșit deputați la Cernăuți, capitala Bucovinei. La rândul său, sultanul crezu necesar să scape de acest domn. Și de aceea, a doua zi după această ceremonie, Ghica a fost ucis. (Document din 19 noiembrie 1777, apud. Ioan Nistor, *Istoria Bucovinei*)

9. Prutul, de unde acest râu pătrunde în Moldova, până la vărsarea lui în Dunăre, apoi din acest loc malul stâng al acestui fluviu până la Chilia și la vărsarea sa în Marea Neagră, va face hotarul dintre cele două împărății: Rusia și Turcia. (*Tratatul de pace de la București, 16 mai 1812*)

4. Și fiindcă părțile Valachiei așezate dincolo de râul Olt, împreună cu toate locurile și întăriturile sunt în puterea Majestății S.C. Rom. Imp. [împărat al Austriei, al cărui titlu oficial era de împărat al Imperiului Romano-German] așa cum glăsuiește tratatul de pace încheiat, să rămână în stăpânirea și puterea acestuia, așa cum se află și sunt stăpânite... (*Tratatul de pace de la Passarowitz, 1718*, apud. *Relațiile internaționale ale României în documente 1368–1900*)

6. Nu se poate spune prin cuvinte cum se poartă trupele [rusești] cu locuitorii țării; pradă țara așa de cumplit, încât nimeni nu mai e sigur de averea lui. Țara e datoare să dea provizii, dar comandanții le vând și locuitorii trebuie să dea hrană sau bani în locul ei. (*Mărturie de la începutul secolului al XIX-lea*, apud Ioan Nistor, *Istoria Basarabiei*)

7. În toamna anului 1774, Moldova îndură o nouă ciuntire a hotarelor sale, de astă dată nu din partea turcilor păgâni, ci din partea austrieilor creștini. Austria se folosi de încurcăturile turcilor pentru a cere Porții, pentru mijlocirea păcii cu Rusia, cesiunea unei fâșii înguste din pământul Moldovei, pretextând că are neapărată nevoie de o cale de comunicație între Galiția, de curând cucerită, și Ardealul românesc, care încă din 1699 ajunsese sub stăpânirea Habsburgilor prin tratatul de pace de la Carlowitz. Cumpărați cu mulți bani, oamenii Porții satisfăcură cererea Austriei cu tot protestul pe care-l ridicară domnii și boierii moldoveni împotriva celui mai clasic pământ istoric al Moldovei... Și așa reuși Austria să obțină, fără nicio jertfă, o fâșie de pământ moldovenesc... Când veni însă la hotărnicirea acestei fâșii, austriecii cuprinseră, prin fraudă și mită, în cordunul lor blestemat o suprafață de 10 000 km², în care intra întreg ținutul Cernăuților și cea mai mare și mai bogată parte din ținutul Sucevei, cu însăși cetatea Sucevei, vechea capitală a Moldovei..., cu mormântul marelui Ștefan de la Putna... și cu minunile picturale și arhitectonice de la Moldovița, Humor, Voroneț, Arbore, Dragomirna etc. (Ioan Nistor, *Istoria Basarabiei*)

10. Grigore al III-lea Ghica, domn al Moldovei (1764–1767, 1774–1777) și al Țării Românești (1768–1769). A fost omorât de otomani (1 octombrie 1777), în complicitate cu austriei, pentru că s-a împotrivit cedării Bucovinei către Austria.

13. Țările române și Moldova se vor bucura și pe viitor, sub suzeranitatea Înaltei Porți și sub cheazăia puterilor tocmitoare de drepturile și scuturile ce le au...

Legile și întocmirile de astăzi se vor schimba.

Spre a se întocmi o deplină înțelegere asupra acestei schimbări, se va întocmi o comisie care se va aduna la București cu un comisar al Înaltei Porți și despre a cărei alcătuire puterile tocmitoare se vor înțelege între dânsese.

Însărcinarea acestei comisii va fi de a cerceta și a afla starea de astăzi a țărilor numite și de a arăta temeiurile viitoarei lor întocmiri.

Sultanul făgăduiește că va chema îndată în fiecare din aceste două țări, o adunare într-acis pentru aceasta (ad-hoc) alcătuită din înfățișătorii tuturor intereselor și tuturor stărilor de oameni ale neamului. Aceste adunări vor fi cernite pentru sfârșitul de a da pe față dorințele poporului asupra chipului de întocmire hotărâtă de țările lor. (*Tratatul de pace de la Paris, 1856, apud. Relațiile internaționale ale României în documente 1368–1900*)

11. O construcție vestită a Bucureștilor, Hanul lui Manuc, locul unde a fost încheiată *Pacea de la București* (1812).

12. Vor fi considerate ca făcând parte integrantă din acest teritoriu [al Țării Românești și al Moldovei] toate insulele alăturate malului stâng al Dunării, iar șanalul [Thalweg] acestui fluviu va alcătui limita celor două principate de la intrarea sa în statele otomane până la confluența sa cu Prutul. Orașele turcești așezate pe malul stâng al Dunării, ca și teritoriile lor (raiale) vor fi înapoiate Valahiei pentru a se uni de acum înainte cu acest principat... Valahia și Moldova vor fi dispensate pentru totdeauna de a furniza grânele și alte mărfuri de consum, oile și lemnul de construcție pe care erau obligate să le livreze mai înainte. (*Tratatul de pace de la Adrianopol, 1829, apud. Relațiile internaționale ale României în documente 1368–1900*)

14. Congresul de pace de la Paris (1856).

15. Înainte de toate trebuie să țin seama de interesele țării mele. Jucăm cărțile pe față, nu-i așa? Eu sunt, și nu pot fi altfel, cu foarte multă simpatie față de problema națională. Ei bine! Vă declar totodată că în eventualitatea pe care o prevedeați eu nu voi consimți să contribui la ridicarea Ungariei înainte de a ști cu certitudine că maghiarii s-au pus de acord, în sfârșit, cu românii de dincolo de Carpați. (Alexandru Ioan Cuza către generalul Istvan Türr, apud Dan Bogdan, Viorel Știrbu, *Pe urmele lui Alexandru Ioan Cuza*)

17. Revolta polonezilor din 1863 a fost privită cu simpatie de Cuza, dar putea să aducă neplăceri statului român.

16. La primirea acestei depeșe, veți pleca imediat la Satul Nou, veți întâlni pe șeful trupei polone și-i veți spune că, oricare ar fi simpatiile noastre, nu vom lăsa ca țara noastră să fie invadată de o forță armată, hotărâți să facem și să se respecte neutralitatea noastră. Cereți-le să depună armele și să treacă îndărăt Dunărea. Altfel, veți lăsa să acționeze trupele concentrate deja la Satul Nou, remițând comandanților detașamentului depeșă alăturată a generalului nostru major Florescu. Faceți-i să înțeleagă că așteptam ceva mai bun de pe urma simpatiilor și a ospitalității pe care au găsit-o întotdeauna la noi și deplângem că, acționând în acest fel, ei servesc de instrumente dușmanilor noștri. (Telegramă expediată de Alexandru Ioan Cuza prefectului de Covurlui, 1/13 iulie 1863, apud. Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor*)

18. Ali Pașa mi-a scris o scrisoare a cărei copie am onoarea de a o alătura pentru Alteța Voastră. Va lua dispoziții severe cu privire la Tulcea și Vidin și urmează, de asemenea, să numească un comisar pentru luna octombrie, în vederea delimitării insulelor Dunării. Va fi nevoie, Prințe, să mi se comunice ce trebuie să fac în privința alegerii persoanei destinate de Guvernul nostru pentru această delimitare, ca să pot spune cine este. (Scrisoare a lui Costache Negri, trimisul României la Constantinopol, 27 august 1864, apud. Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor*)

Formare de competențe

1. Descoperiți despre ce conflict purtat de Franța împotriva Habsburgilor este vorba în sursa (2).

2. Analizați drepturile și obligațiile de care Transilvania beneficia prin tratatul de alianță cu Franța. (2)

3. Descoperiți fenomenul istoriei Europei deschis odată cu înfrângerea otomanilor la asediul Vienei.

4. Descoperiți despre ce teritoriu care va intra în componența Austriei este vorba în sursa (4).

5. Descoperiți despre ce teritoriu care va intra în componența Austriei este vorba în sursa (5).

6. Explicați contextul istoric care a determinat situația prezentată în sursa (6).

7. Explicați modalitatea utilizată de austrieci pentru a pune mâna pe Bucovina. (7)

8. Prezentați, pe baza sursei (7) și a altor informații, în circa o jumătate de pagină, patrimoniul istoric și cultural al Bucovinei ocupată de austrieci.

9. Analizați cauza care a condus la uciderea lui Grigore al III-lea Ghica. (8)

10. Prezentați situația care a favorizat uciderea lui Grigore al III-lea Ghica, domnul Moldovei, de către turci.

11. Analizați consecința asupra Moldovei a faptului că Prutul „va face hotarul dintre cele două împărății: Rusia și Turcia.” (9)

12. Ce înțelegeți prin „chezășia puterilor tocmitoare” și prin „puteri tocmitoare”. (13)

13. Prezentați două prevederi ale Tratatului de Pace de la Paris având un efect benefic asupra evoluției viitoare a principatelor. (13)

14. Lucrând în perechi, examinați sursele (15) și (16). Ce au în comun cele două surse?

15. La ce problemă de politică externă a României se referă sursa (18)?

16. Realizați un eseu în care să descoperiți și să prezentați o constantă a politicii externe a Țărilor Române (României) în perioada cuprinsă între moartea lui Mihai Viteazul și domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

DE LA MIHAI VITEAZUL LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE

După Mihai Viteazul. Statutul Țărilor Române s-a ameliorat considerabil în secolul al XVII-lea. Astfel, obligațiile materiale au scăzut considerabil, iar statutul de autonomie a fost, în general, respectat de către otomani. Este o perioadă a unor domnii lungi și strălucite – Matei Basarab (1632–1654) (1), Șerban Cantacuzino (1678–1688) și Constantin Brâncoveanu (1688–1714) în Țara Românească, Vasile Lupu (1634–1653) în Moldova, Gabriel Bethlen (1613–1629) și Gheorghe Rákóczi I (1630–1648) în Transilvania. Ultimii doi au participat la Războiul de 30 de ani (2), mărinind prestigiul internațional al principatului. După un secol însă, situația politică a Țărilor Române s-a înrăutățit în condițiile decăderii Imperiului Otoman și a instaurării regimului fanariot.

Problema orientală. Decăderea Imperiului Otoman, vizibilă prin înfrângerile repetate în fața Austriei (3) și Rusiei (sfârșitul secolului al XVII-lea și secolul al XVIII-lea), a declanșat criza (problema) orientală. Problema orientală a pus în evidență competiția dintre puterile europene pentru moștenirea Imperiului Otoman.

Numai contradicțiile dintre Austria, Rusia, Anglia și Franța au împiedicat dispariția statului turc, considerat „omul bolnav al Europei”. În acele condiții, nemaivând încredere în domnii pământeni, otomanii au instaurat în Țara Românească și Moldova regimul fanariot; în cadrul acestuia, domnii, considerați funcționari otomani, n-au mai avut inițiative de politică externă, fiind în general, simple unelte ale puterii suzerane. O excepție o constituie domnul Moldovei, Grigore al III-lea Ghica, asasinat de turci (1777), deoarece se împotrivese anexării Bucovinei de către austrieci (8), (10).

Degradarea statutului Țărilor Române este evidențiată de scăderea puterii lor militare. Acest fapt a avut consecințe grave:

- Țara Românească și Moldova au devenit teatru de război în conflictele dintre Rusia, Austria și Imperiul Otoman: 1711, 1716–1718, 1736–1739, 1768–1774, 1787–1791/1792, 1806–1812. Războaiele au avut drept consecință mari pagube pentru economia principatelor și pentru populație (6), ceea ce a contribuit la înapoierea lor economică. De asemenea, în urma acestor războaie, amestecul Rusiei în problemele Țărilor Române devine tot mai accentuat. Astfel, după pacea de la Kuciuk-Kainargi, Rusia devine putere protectoare a celor două principate românești.

- Este perioada în care, în urma victoriilor obținute împotriva turcilor, Austria anexează Transilvania (pacea de la Karlowitz, 1699), Banatul, prin pacea de la Passarowitz din 1718, Oltenia pentru doar două decenii, 1718–1739 (4), (5) și Bucovina în 1775 (7), (8). La rândul său, Rusia își apropie teritoriul de cel al Moldovei și anexează Basarabia, prin pacea de la București din 1812 (9), (11).

Începuturile modernității. Începutul secolului al XIX-lea s-a desfășurat sub semnul intrării societății românești în epoca modernă. Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a pus problema modernizării statului și societății românești. O consecință directă a revoluției a fost revenirea la domniile pământene (1822). Convenția de la Akkerman, încheiată între Rusia și Imperiul Otoman, stipula restabilirea domniilor pământene pe o durată de șapte ani și redactarea unor regulamente prin care să se reglementeze organizarea internă a Țării Românești și Moldovei.

O importanță deosebită a avut-o războiul ruso-turc din 1828–1829. Prin Pacea de la Adrianopol se decidea retrocedarea raialelor (12) către Țările Române și se institua oficial protectoratul Rusiei. Se decidea, de asemenea, desființarea monopolului otoman asupra comerțului exterior (12), ceea ce a însemnat includerea Țărilor Române în circuitul economic european, fapt care a avut drept consecință pătrunderea în

societatea românească a elementelor capitaliste de dezvoltare.

În 1831 (în Țara Românească) și 1832 (în Moldova) se introduceau Regulamentele Organice, o primă constituție care a funcționat în Țările Române, și prin intermediul cărora a crescut influența Rusiei asupra Principatelor. Din cauza imixtiunilor Rusiei, domniile regulamentare nu aveau posibilitatea să ducă o politică externă independentă. Influența rusă s-a menținut și după Revoluția de la 1848 și i s-a pus capăt prin Pacea de la Paris din 1856 (13), (14), în urma căreia se încheia Războiul Crimeii (1853–1856); Rusia era înfrântă de o coaliție alcătuită din Franța, Marea Britanie, Sardinia și Imperiul Otoman. Meritul oamenilor politici români, formați în timpul Revoluției de la 1848, era acela de a fi izbutit să aducă în atenția Europei problema Unirii celor două principate, Țara Românească și Moldova.

Pacea de la Paris decida să se anuleze protectoratul rus și să fie înlocuit cu garanția colectivă a celor șapte mari puteri europene: Franța, Marea Britanie, Prusia, Austria, Rusia, Sardinia și Imperiul Otoman (13). Se hotăra ca Moldova să primească înapoi cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail) și ca la București și Iași să se întrunească Adunări ad-hoc, în care românii să-și spună părerea în privința reorganizării principatelor (13). O comisie europeană urma să fie trimisă la fața locului, ca să constate situația reală (13). Aceste decizii luate de puterile europene deschideau drumul spre apariția statului național modern român prin Unirea Țării Românești și Moldovei.

În timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Domnul Unirii a dus o politică externă independentă și curajoasă. Primul obiectiv de politică externă al lui Cuza a fost recunoașterea dublei alegeri. Un rol deosebit în această acțiune au jucat-o diplomații, prieteni personali ai domnitorului, precum Vasile Alecsandri (la Paris, Londra, Torino), principele Obolenschi (la Sankt Petersburg), Ludovic Steege (la Viena și Berlin), Costache Negri (la Constantinopol) etc. Românii au utilizat cu abilitate contradicțiile dintre marile puteri și au beneficiat de sprijinul constant al țării cu cel mai mare prestigiu în Europa, Franța condusă de Napoleon al III-lea. În consecință, Conferința de la Paris a recunoscut dubla alegere (26 august/8 septembrie 1859).

Unirea completă era mai greu de obținut, întrucât presupunea modificarea mai multor articole ale Convenției de la Paris. În ciuda acestui fapt, românii au avut câștig de cauză. Vizita la Constantinopol a lui Alexandru Ioan Cuza (septembrie 1860) a fost un mare succes, întrucât diplomații români au avut prilejul să discute deschis despre necesitatea unirii depline în capitala puterii suzerane. Cu excepția Austriei și a Imperiului Otoman, celelalte puteri erau favorabile cererilor românilor. În consecință, la Conferința Puterilor în problema unirii Principatelor (septembrie – noiembrie 1861), cei doi adversari au cedat: Poarta a emis un firman prin care se recunoștea unirea deplină, dar numai pe timpul domniei lui Cuza.

Politica externă în timpul lui Cuza a avut realizări remarcabile, care au pregătit drumul spre obținerea independenței:

- recunoașterea pașaportului românesc (1860);
- reglementarea graniței dintre România și Turcia pe cursul Dunării (18);
- nerecunoașterea aplicării și în cazul României a înțelegerilor comerciale încheiate între Turcia și Marile Puteri.

România a dat dovadă, în relațiile cu Marile Puteri de demnitate și de o atitudine corectă, bazată pe respectarea acordurilor internaționale.

Au fost inițiate relații cu patrioții maghiari și polonezi (15), (16), care urmăreau eliberarea țărilor lor, dar în condițiile în care nu erau primejduite interesele naționale ale României. Astfel, în 1863, tratativele cu ungurii au fost întrerupte din cauza necesității apărării românilor din Transilvania, provincie pe care oamenii politici maghiari o doreau anexată la Ungaria (15). La fel, în același an, când un detașament armat polonez a dorit să traverseze teritoriul României pentru a participa la răscoala antirusă (17), el a fost capturat de armata română, pentru că ar fi pus în primejdie securitatea României (16).

România a avut relații foarte bune cu tânărul stat sârb. În 1862 a îngăduit trecerea din Rusia în Serbia a unui transport de arme, în ciuda protestelor Austriei, Imperiului Otoman, Marii Britanii și chiar ale Franței. De asemenea, a sprijinit emigrația bulgărească, care beneficia de ajutor material din partea statului român și de posibilitatea de a urma studiile de învățământ superior.

România și concertul european: de la „criza orientală” la războaiele balcanice

1. Izvoare

1. Guvernul Majestății sale Împăratului tuturor Rusiilor se obligă a menține și a face să se respecte drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României, pentru tot timpul cât va ține războiul. (*Articolul 2 al proiectului de Convenție româno-rusă*)

2. Guvernul Majestății sale Împăratului tuturor Rusiilor se obligă a menține și a face să se respecte drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României. (*Convenția româno-rusă, 4 aprilie/16 aprilie 1877, formularea impusă de ministrul de externe român, Mihail Kogălniceanu*)

3. ... Domnilor, și Camera și Senatul, la interpelările domnilor Stolojan și Fălcoianu au recunoscut că suntem în stare de război, au recunoscut că suntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă și că acele legături sunt rupte mai întâi de către Înalta Poartă. Aceste două voturi au hotărât situațiunea și nu mai aveau nevoie de un comentariu mai mare. În stare de război, cu legăturile rupte, ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare... Așadară, domnilor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața Reprezentațiunii Naționale că noi suntem o națiune liberă și independentă. (*Discursul lui Mihail Kogălniceanu în Parlamentul României, din 9 Mai 1877*)

4. Turcii, adunând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat pentru înlesnirea mișcărilor mele. (*Telegrama trimisă lui Carol I de către Marele Duce Nicolae, comandantul armatei ruse din Balcani, 19 iulie/31 iulie 1877*)

5. Principele Gorceakov a poftit pe Ghica la sine [reprezentantul României în capitala Rusiei, Sankt Petersburg] și l-a primit cu această întrebare: „E adevărat că guvernul român are de gând să protesteze contra articolului VIII din Tratatul de la San Stefano? (Drum de etape prin România pentru legătura trupelor de ocupațiune din Bulgaria cu Rusia). Dacă Împăratul, care e deja supărat pe Guvernul român pentru atitudinea lui în chestiunea Basarabiei, ar afla că România a ridicat cu adevărat un așa protest, atunci desigur și-ar pierde răbdarea! Împăratul m-a însărcinat să-ți spun ca să comunicii Guvernului d-tale, că dacă aveți intențiunea de a protesta contra menționatului articol sau de a vă împotrivi voinței sale, atunci va ordona ocuparea României și dezarmarea armatei române. Generalul prin Ghica a răspuns că Guvernul român și cu el întreaga țară văd bine că acest articol VIII vatămă drepturile și demnitatea României. Asupra acestui punct Rusia ar fi trebuit să se înțeleagă de-a dreptul cu România, iar nu cu Turcia, care nu are

nimic de hotărât în privința României. Aceasta nu s-a făcut și de aici rezultă că Rusia consideră ca expirată *Convențiunea din aprilie 1877*, încheiată de România. Acum guvernul imperial, în loc să intre în negocieri tot cu Guvernul român pentru prelungirea acestei *Convențiuni* a făcut învoială numai cu Turcia. Prințul Gorceakov replică: „Rusia a fost oprită de atitudinea din ultimul timp a României de a mai intra în tratative cu ea. Rusia e silită însă să stăruie a avea trecere liberă a trupelor sale prin România și declarația Împăratului în această privință e categorică. Principele Carol invită pe Kogălniceanu să telegrafieze Prințului Ghica la Petersburg spre a răspunde Prințului Gorceakov: „Principele Carol nu poate admite că acea amenințare vine de la Împărat, iar răspunsul său este următorul: O armată care a luptat la Plevna în fața Împăratului Alexandru al II-lea poate să se bată până va fi nimicită, dar nu se va lăsa să fie dezarmată.” (*Notă a lui Carol I*, apud. Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor*)

6. Mihail Kogălniceanu, ministru de externe al României în timpul războiului ruso-româno-turc.

7. Art. 43. Înaltele Părți contractante recunosc independența României, legând-o de condițiunile expuse în următoarele două articole.

Art. 44. În România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice, funcțiuni și onoruri, sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi...

Art. 45. Principatul României retrocedează Majestății Sale Împăratului Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei despărțită de Rusia în urma Tratatului de la Paris din 1856...

Art. 46. Insulele formând Delta Dunării, precum și Insula Șerpilor, sandjacul Tulcei, cuprinzând districtele (cazas) Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Babadag, Hârșova, Kiustenge, Megidia sunt întrupate cu România. Principatul mai primește afară de aceasta ținutul situat la sudul Dobrogei, până la o linie care, plecând de la răsărit de Siliștra, răspunde în Marea Neagră, la răsărit de Mangalia. (*Tratatul de Pace de la Berlin*, 13 iulie 1878)

8. Alianța noastră cu Puterile Centrale nu ne fusese impusă de voința sau de simpatiile personale ale regelui Carol, ea ne fusese impusă de necesitățile fatale ale împrejurărilor. Față de atitudinea pe care Rusia o luase după războiul din 1877 n-aveam altă ieșire decât să ne alipim Puterilor Centrale. (I.G.Duca, *Amintiri (1914–1916)*)

9. Osman Paşa, comandantul armatei otomane de la Plevna.

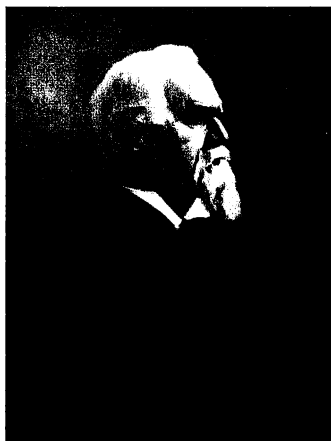

10. O imagine din timpul asediului Plevnei.

13. Războaiele balcanice au deviat pentru scurt timp atenția opiniei publice de la tot mai ascutitul conflict româno-maghiar din Transilvania; guvernul conservator al lui Titu Maiorescu a dus România în cel de-al doilea război, mijlocind apoi pacea de la București (1913), prin care România anexa Cadrilaterul, jumătatea de Dobrogee lăsată Bulgariei la 1878. A fost, fără îndoială, o măsură pripită, care va învenina pentru multă vreme, în mod inutil, relațiile cu Bulgaria și va slăbi, în chip fatal, frontul de sud în clipa intrării României în război. (Vlad Georgescu, *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*)

11. O luptă în Războiul de Independență, atacul de la Smârdan, zugrăvit de pictorul Nicolae Grigorescu.

12. Titu Maiorescu (1840–1917) a fost prim-ministru în timpul celui de-al doilea război balcanic. Considerați că atitudinea României față de Bulgaria în timpul celui de-al doilea război balcanic a fost corectă?

14. Așa cum a remarcat C. Argetoianu, iuțeala cu care s-a obținut victoria [în cel de-al doilea război balcanic] a ascuns gravele carențe ale armatei... Pacea, semnată la București, a dat satisfacție României, care a primit așa-numitul Cadrilater... considerat ca dând țării noastre o frontieră sigură în Dobrogea. Găzduirea acestui congres de pace balcanic (pentru prima dată țările din Europa de Sud-Est discutau și rezolvau problemele lor fără ca marile puteri să fie de față!) la București a fost un indiciu al prestigiului căpătat de România în plan internațional. Mai mult decât aceste succese spectaculoase, anul 1913 a înregistrat un eveniment știut numai în cercurile diplomatice: formal aliată cu Austro-Ungaria, România a desfășurat în criza balcanică o politică contrară intereselor Vienei, interesată să consolideze Bulgaria și să slăbească Serbia, percepută ca o amenințare pentru securitatea Dublei Monarhii. (Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*)

1. Examinați sursele (1) și (2). Explicați diferența dintre cele două texte.

2. Analizați importanța zilei de 9 Mai în istoria Românilor. (3)

3. Analizați motivele invocate de Marele Duce Nicolae pentru a solicita ajutorul armatei române. (4)

4. Argumentați faptul că Rusia a dorit/nu a dorit participarea României la Războiul de Independență.

5. De ce guvernul rus era „supărat” de „atitudinea României în chestiunea Basarabiei”? (5)

6. Prezentați amenințarea Rusiei față de aliatul din războiul cu Imperiul Otoman? (5)

7. De ce guvernul român aprecia că articolul VII al tratatului de la San Stefano „vatămă drepturile și demnitatea României”? (5)

8. Exprimați o opinie față de răspunsul principelui Carol: „O armată care a luptat la Plevna în fața Împăratului Alexandru al II-lea poate să se bată până va fi nimicită, dar nu se va lăsa să fie dezarmată.” (5)

9. Care dintre prevederile Tratatului de la Berlin erau dezavantajoase pentru România? (7)

10. Care dintre prevederile Tratatului de la Berlin era cea mai importantă pentru România? (7)

11. Care era principala cauză a aderării României la Tripla Alianță? (5), (8)

12. Ce probleme existau între România și unul dintre membrii Triplei Alianțe?

13. Lucrând în perechi, examinați sursele (13) și (14). Analizați atitudinea pe care fiecare din cele două surse o manifestă față de alipirea Dobrogei de Sud, în urma Păcii de la București din 1913. Cu care punct de vedere sunteți de acord?

14. Descoperiți două motive pentru care Pacea de la București a fost un eveniment de seamă în relațiile internaționale ale epocii. (14)

15. Realizați un eseu de circa o pagină în care să descoperiți și să prezentați o constantă a politicii externe a României de la Războiul de Independență la cel de-al doilea război balcanic.

DE LA OBTINEREA INDEPENDENȚEI LA RĂZBOAIELE BALCANICE

Redeschiderea crizei orientale. Criza orientală a izbucnit din nou în 1875 (răscoala antiotomană din Bosnia-Herțegovina) și 1876 (insurecția bulgarilor și războiul Serbiei și Muntenegrului cu Imperiul Otoman).

Independența. Această situație era extrem de periculoasă pentru România, deoarece Rusia era hotărâtă să folosească evenimentele din Balcani pentru a anula prevederile Tratatului de pace de la Paris (1856), care pusese capăt războiului Crimeii. Aceasta însemna un nou război cu Imperiul Otoman, ori drumul armatei ruse spre sudul Dunării trecea peste teritoriul României. Pe de altă parte, era un prilej de a pune în discuție statutul internațional al României în direcția obținerii independenței. Dacă oamenii politici conservatori se temeau de Rusia, considerând-o cel mai mare pericol pentru tânărul stat român, liberalii erau favorabili unui război antiotoman în alianță cu imperiul țărilor. În condițiile date de redeschiderea crizei orientale, domnul Carol I a chemat la putere pe liberali în frunte cu Ion C. Brătianu ca prim-ministru. Acesta a negociat la Livadia (în Crimeea) cu țarul Alexandru al II-lea și cu

cancelarul Rusiei, încheierea unei Convenții militare româno-ruse. România a încercat obținerea independenței prin mijloace diplomatice; trimisul special al României, D. Brătianu a încercat să obțină recunoașterea independenței României prin formula neutralității absolute și a garanțiilor oferite României în cazul unui război între Turcia și una din marile puteri vecine. Cererile României n-au fost luate în calcul; mai mult, noua constituție otomană (decembrie 1876) definea România drept „o provincie privilegiată”, ceea ce a provocat protestul guvernului român. În această situație, era evident că independența putea fi obținută doar prin război.

Convenția româno-rusă a fost încheiată la 4/16 aprilie 1877 (1), (2), fiind semnată de Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României, respectiv de consulul rus la București, baronul Stuart. Convenția prevedea libera trecere a armatei ruse pe teritoriul României; guvernul rus se angaja să respecte drepturile și integritatea teritorială a României. Rusia a declarat război Turciei (12/24 aprilie 1877). Artileria otomană a bombardat malul românesc al Dunării; artileria română de la Calafat a

ripostat bombardând Vidinul. Răspunzând unei interpelări în Camera Deputaților, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, a proclamat independența României la 9/21 Mai 1877 (3).

Armata română a fost mobilizată. Rusia nu a dorit ca România să participe la război. Trupele rusești au fost însă puse într-o situație dificilă în fața cetății de la Plevna. În această situație, comandantul armatei ruse, marele duce Nicolae, a solicitat ajutorul armatei române (4) în iulie 1877. Armata română a avut o contribuție decisivă la operațiunile militare de la Plevna, unde comanda supremă a îndeplinit-o domnul Carol I. Întrucât atacul aliaților împotriva Plevnei, din 30 august 1877, s-a încheiat cu pierderi grele, s-a luat hotărârea ca fortăreața să fie cucerită prin înfometare. La 28 noiembrie 1877, Plevna a capitulat. În timp ce armata rusă a înaintat, amenințând Constantinopolul, trupele românești au continuat luptele de la Rahova, Smârdan și Vidin.

Spre surprinderea și admirația întregii lumi, deși armata română nu mai luptase într-un război de două secole, militarii noștri au dat dovadă de curaj și spirit de sacrificiu. Înfrângerea armatei otomane a determinat încheierea Păcii de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878) la care diplomații români nu au fost primiți. La presiunea marilor puteri, negocierile au fost reluate la Berlin (1/13 iunie – 1/13 iulie 1878).

Se recunoștea independența României, însă Rusia, încălcându-și propriile angajamente, anexa sudul Basarabiei. În schimb, România primea Dobrogea.

România și Tripla Alianță. Atitudinea Rusiei a determinat, în anii următori, o apropiere de Germania și Austro-Ungaria; în 1883 s-a încheiat o alianță cu Austro-Ungaria, la care s-au alăturat Germania și Italia. Acordul cu Austro-Ungaria a rămas secret, fiind cunoscut doar de principalii oameni politici. Pe termen scurt, aderarea României la Tripla Alianță a avut un efect benefic, întrucât a scos România din izolarea diplomatică și a asigurat securitatea externă a tânărului stat independent. Pe termen lung însă, această alianță era în contradicție cu interesul legat de desăvârșirea unității naționale a românilor și de sentimentele majorității cetățenilor.

Din aceste motive, la începutul secolului al XX-lea, s-a făcut din ce în ce mai mult simțită reorientarea diplomatică a României, care s-a îndepărtat treptat de Tripla Alianță. Această tendință a fost subliniată de participarea României la cel de-al doilea război balcanic împotriva Bulgariei, aliatul în Balcani al Austro-Ungariei (13), (14). În urma păcii semnate la București (1913), România anexa Dobrogea de Sud (Cadrilaterul), ceea ce a tensionat relațiile diplomatice cu Bulgaria. (13)

Dicționar

Criza Orientală = problemă a relațiilor internaționale cauzată de decăderea Imperiului Otoman și care se referea la moștenirea acestui imperiu.

Independență = situație a unui stat care se bucură de dreptul de a rezolva liber problemele sale interne și externe, fără amestec din afară.

Diplomația românească în timpul Primului Război Mondial

COMPETENȚE

- 2.4) Construirea unor modele sau de tip analitic, cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.
- 2.5) Descoperirea cauzelor și a modului de apariție a fenomenelor istorice studiate.
- 4.3) Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

I. Consiliul de Coroană de la Sinaia:

„În mijlocul sălii era așezată o masă mare acoperită cu postav verde. Masa era mai mult pătrată decât dreptunghiulară. În mijlocul ei stăteau suprapuse, legate în piele verde și marochin roșu, tratatele, vestitele și misterioasele tratate. Regele Carol I și-a făcut intrarea întovărașit de moștenitorul său, principele Ferdinand...

...La apusul unei lungi și glorioase domnii, regele Carol I, care până în ajun exercitase o neînchipuită autoritate asupra tuturor oamenilor politici, s-a văzut deodată părăsit de toți, afară de unul singur, de Petre Carp.

Nu voi uita niciodată expresia figurii bătrânului monarh când stăruia să intrăm în război alături de Puterile Centrale și când cuvintele, apelurile, raționamentele lui rămâneau fără răsunet. Tragedia lui sufletească era cumplită și mișcătoare. Trei simțăminte îi frământau conștiința. În primul rând era simțământul datoriei și știți cât de dezvoltat a fost acest simț la el care îi poruncea ca nu cumva să facă

ceva care să periclitizeze interesele istorice ale poporului ce îi încredinșase destinele sale. În al doilea rând era convingerea lui neșrămutată că armata germană nu poate fi învinsă. În această privință nu pot uita tonul cu care i-a răspuns lui lancu Lahovary, când acesta i-a spus: Sire, situația nu se aseamănă cu cea din 1870; armata franceză nu mai este astăzi nepregătită cum era pe vremea lui Napoleon al III-lea și, deci, Sire, s-ar putea foarte bine ca armata franceză să învingă armata germană... Pentru cineva, care cunoaște situația respectivă a celor două armate, domnule Lahovary (a replicat Carol), o asemenea ipoteză nici nu se poate pune.

Și în al treilea rând îi era teamă să nu apară ca un trădător față de cei cu care făcuse împreună aceeași politică, în timp de 30 de ani...

A fost pentru el o adevărată ușurare când mai mulți vorbitori și îndeosebi Marghiloman i-au explicat că nu i se va putea aduce învinuirea că și-a încălcat cuvântul fiindcă tratatul nostru cu Puterile Centrale ne obliga să intervenim numai dacă aceste puteri sunt atacate. Or, în cazul de față, ele atacau, ele dezlănțuiau conflictul.

(I. G. Duca, *Amintiri*, 1914–1916)

2. Consiliul de Coroană de la Cotroceni:

Regele [Ferdinand] a deschis ședința prin câteva vorbe banale, dar emoționante, arătând că ceasul grelelor hotărâri sosise, fără să precizeze însă care ar fi aceste hotărâri, și a dat cuvântul lui Petre Carp. Acesta a cerut să vorbească după primul ministru. Brătianu s-a ridicat și a făcut o lungă expunere... cu privire la mersul războiului, la măsurile luate, la politica pe care a urmat-o, la negocierile pe care le-a dus la bun sfârșit.

A precizat revendicările noastre cunoscute, spre nord, și a susținut de data asta și necesitatea unei noi rectificări a granițelor româno-bulgare, apoi a conchis la urgența unei intrări imediate în acțiune...

A început Marghiloman. Calm și moderat în formă, dar ferm în fond, a conjurat guvernul să nu alunece pe un povârniș ce nu poate duce decât la o prăpastie. A repetat toate argumentele cunoscute împotriva Rusiei, robirea economică prin stăpânirea strămtorilor... Aici l-a întrerupt regele: „Iertați-mă, domnule Marghiloman, ce preferați la Constantinopole, rușii amici sau inamici?” Marghiloman a încurcat-o și a sfârșit prin a cere, dacă o altă politică nu era adoptată, să se aștepte cel puțin rezultatul ofensivei lui Hindenburg...

Petre Carp a vorbit, în fine, cu o rară violență, în fond și în formă, prezicând pieirea României și a Coroanei într-un război alături de Rusia. Nu vedea scăpare pentru noi decât alături de Puterile Centrale. Nu va mai fi printre cei vii peste 15 ani, când Rusia va pune mâna pe România, dar prevedea cu certitudine acest sfârșit al țării noastre. A încheiat spunând că de vreme ce se hotăra războiul, va trimite pe front pe cei trei fii ai săi și ziarul său *Moldova* va înceta să apară chiar în acea seară, dar că nu putea ura regelui (în cursul cuvântării sale făcuse apel la sentimentele acestuia de „prusian”) decât să fie învins pe toate fronturile.

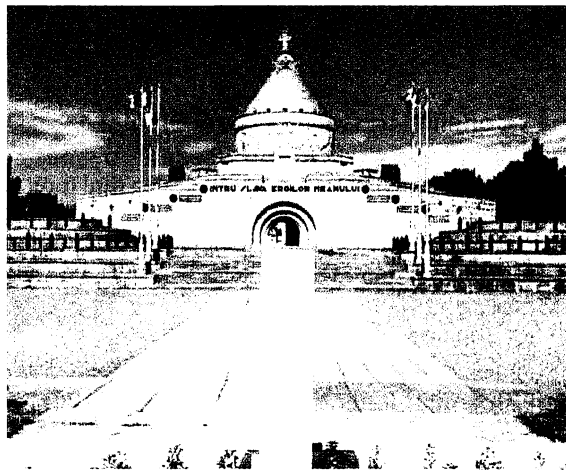
Față de costernarea generală, regele l-a întrerupt: „Domnule Carp, cuvintele acestea nu vin din fundul inimii dvs.” „Sire”, a răspuns Carp, „din fundul inimii urez Majestății Voastre să fie învinsă pe toate fronturile. Pentru binele României.”...

Ultimul a vorbit regele, foarte emoționat. „Hotărârea era luată.” „S-a învins pe el însuși neavând ca rege român în fața ochilor decât interesele superioare ale țării sale, orice alt glas trebuind să tacă.” „Decretul de mobilizare este semnat.” A plâns. Toată lumea în picioare, adânc mișcată cu lacrimile în ochi. Primele lacrimi... Ședința se ridică...

(Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*)

3. P.P. Carp (1837–1919), om politic român conservator, unul dintre membrii *Junimii*. A exercitat funcția de prim-ministru al României (1900–1901, 1911–1912). A fost adversar al alianței cu Antanta în timpul Primului Război Mondial, alături de alți oameni politici, în majoritate conservatori: Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman, Constantin Stere etc.

5. Mausoleul de la Mărășești.

4. Fără îndoială cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sunt sigur... chiar dacă ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotărârile etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și însemnat decât oricând. (*Cuvântarea lui Ion I. C. Brătianu în timpul discuțiilor de la Consiliul de Coroană de la Cotroceni, 14/27 august 1916*)

6. Părăsind capitala Ungariei, România ține să afirme că după ce a fost atacată pe Tisa, atac care a motivat acțiunea sa, ea nu a fost condusă decât de legitima apărare, ca și de necesitățile militare. Orice idee de persecuție sau de revanșă i-a fost complet străină. (*Proclamația Comandantului armatei române în Ungaria, generalul Gheorghe Mărdărescu, și a Înaltului Comisar al guvernului român, la plecarea trupelor române din Ungaria, noiembrie 1919*)

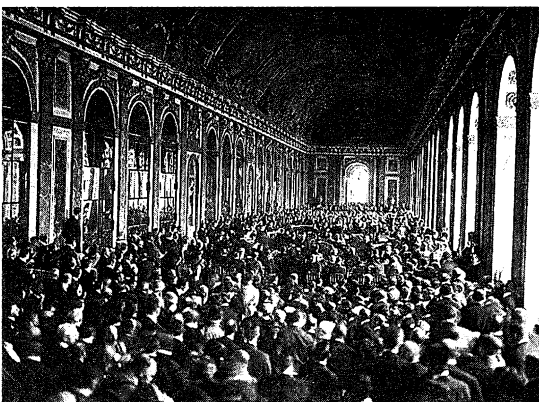

7. Georges Clemenceau și Lloyd George părăsind hotelul în timpul desfășurării Conferinței de Pace de la Paris.

9. Art. 59. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele Puteri aliate și asociate.

Art. 60. România consimte la inserțiunea într-un Tratat cu principalele Puteri aliate și asociate a unor dispozițiuni pe care aceste Puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor ce se deosebesc prin rasă, limbă sau religione de majoritatea populațiunii.

România consimte, de asemenea, la inserțiunea într-un Tratat cu principalele Puteri aliate și asociate a unor dispozițiuni pe care aceste Puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti libertatea tranzitului și a aplica un regim echitabil comerțului celorlalte națiuni. (*Tratatul de pace cu Austria, Saint Germain*, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

11. Semnarea Tratatului de Pace de la Versailles.

8. Organizarea lucrărilor Conferinței s-a făcut în condițiuni astfel încât toate statele mici s-au crezut datorare să protesteze. Și în numele lor, cea dintâi Belgia a protestat, protestare la care ne-am unit succesiv fiecare din reprezentanții celorlalte state mici. Dar atunci, spre marea și dureroasă noastră surprindere, președintele Conferinței, șeful guvernului celei mai generoase democrații din lume, a opus obiecțiunilor noastre teoria că fiecare semnifică înaintea Conferinței cât semnifică puterea sa militară. Era, d-lor, un principiu și o teorie care nu se acordau nici cu credințele noastre, nici cu cele ce eram în drept și consideram că fusese chiar țelul pentru care se dusesse războiul. (Declarațiile lui Ion I. C. Brătianu privind situația României la Conferința de pace, decembrie 1919, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

10. Imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele Puteri aliate, și România:

... Considerând că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată;

Considerând că populațiunea Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România...

Art. 1. Înaltele Părți Contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia, și acest vechi hotar. (*Tratatul de la Paris*, 28 octombrie 1920, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

12. Inamicul numărul unu al Ungariei este România, pentru că cele mai mari pretenții teritoriale sunt împotriva ei și pentru că ea este cea mai puternică dintre statele vecine. De aceea, principalul țel al politicii noastre externe este rezolvarea problemelor cu România prin recurgerea la arme. (*Miklós Horthy, regentul Ungariei între anii 1920–1944*)

1. Analizați motivele pentru care Carol I dorea alăturarea României de partea Puterilor Centrale. (1)

2. Considerați că atitudinea lui Carol I a fost corectă din punctul de vedere al interesului național al României? (1)

3. Care a fost motivul găsit de oamenii politici români pentru a nu intra în război alături de Puterile Centrale? (1)

4. Dacă ați fi fost un om politic, participant la Consiliul de Coroană de la Sinaia, ce atitudine ați fi avut? (1)

5. Enumerați numele a doi oameni politici care nu doreau alianța României cu Antanta. (2)

6. Imaginați-vă că sunteți împotriva intrării României în război. Argumentați opțiunea voastră.

7. Considerați că atitudinea lui P.P. Carp a fost corectă, în concordanță cu interesele naționale ale României? (2)

8. Care a fost atitudinea regelui Ferdinand în legătură cu intrarea României în Primul Război Mondial? (2)

9. Prezentați argumentul pe care Ion I. C. Brătianu îl aducea în favoarea alianței României cu Antanta. (4)

10. Ce i-ați reproșa lui Ion I. C. Brătianu în legătură cu participarea României la Primul Război Mondial?

11. Analizați motivele invocate de România pentru a purta război împotriva Ungariei și a cucerii Budapesta. (6)

12. Analizați motivul pentru care țările mici au fost nemulțumite în timpul tratatelor de pace de la Paris. (8)

13. Analizați considerentele pentru care Marile Puteri au recunoscut suveranitatea României asupra Basarabiei. (10)

14. Analizați motivele pentru care Horthy considera că România este cel mai important adversar al Ungariei. (12)

15. Ce metodă vedea Horthy pentru rezolvarea diferendelor cu statul român? (12)

16. Realizați un eseu de circa o pagină în care să descoperiți și să analizați o constantă a politicii externe românești în timpul Primului Război Mondial.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Participarea României la Primul Război Mondial. Carol I, convins de inevitabila victorie a Puterilor Centrale, voia să determine intrarea României în război împotriva Antantei. În cadrul lucrărilor Consiliului de Coroană de la Sinaia s-a luat însă hotărârea să se adopte expectativa armată (1). În perioada neutralității (1914–1916), prim-ministrul, Ion I.C. Brătianu, a dat dovadă de un deosebit talent diplomatic și de multă răbdare în negocierile purtate cu părțile implicate în marele conflict. De altfel, prim-ministrul a început negocierile cu Antanta încă din toamna anului 1914, obținând un mare succes diplomatic în momentul în care Rusia a recunoscut drepturile României asupra Transilvaniei în schimbul menținerii neutralității și al promisiunii că țara noastră va intra în război de partea Antantei atunci când condițiile vor fi prielnice.

În august 1916, România a încheiat un tratat politic și o convenție militară cu Antanta. Tratatul politic recunoștea alipirea la România a Transil-

vaniei, Banatului și Bucovinei. Convenția militară prevedea acordarea de ajutor militar de către Antanta: ofensivă a Rusiei împotriva Austro-Ungariei și a armatei aliate de la Salonic împotriva Bulgariei; aprovizionarea armatei române cu arme moderne și muniții. Consiliul de Coroană a discutat cele două documente (14/17 august) și a aprobat declarația de război împotriva Austro-Ungariei (2). În război împotriva României au intrat și aliații Austro-Ungariei – Germania, Turcia și Bulgaria.

Armata română a intrat nepregătită în război din cauza rămânerii în urmă din punct de vedere economic, a nerespectării de către aliați a promisiunilor, dar și din cauza corupției (în doi ani de neutralitate nu s-a făcut mai nimic pentru dotarea armatei, deși era evident că într-o zi România va intra în război!). Slaba pregătire a armatei române, în ciuda eroismului individual (12) al ostașilor români (în cea mai mare parte țărani), a fost reliefată de înfrângerea de la Turtucaia (septembrie 1916), care a fost urmată de

alte înfrângeri și de ocuparea de către germani, austro-ungari și bulgari a Olteniei, Munteniei și Dobrogei. Regele, guvernul, parlamentul și o parte a populației s-au refugiat în Moldova.

Refăcută și cu un moral ridicat, armata română s-a comportat admirabil în anul 1917, când germanii și austro-ungarii n-au putut străpunge frontul în faimoasele bătălii de la Mărăști, Mărășești (5) și Oituz. Evenimentele revoluționare din Rusia au determinat destrămarea armatei ruse. În aceste condiții dificile, guvernul a fost preluat de un politician filogerman (Alexandru Marghiloman). România a fost nevoită să încheie Pacea de la București (Pacea punică).

România era obligată să cedeze Dobrogea și înălțimile Carpaților; bogățiile naturale ale țării urmau să fie exploatare de Germania pe timp de 90 de ani. Acest tratat înrobitor nu a fost pus niciodată în aplicare; el nu a fost ratificat de parlament și nici regele Ferdinand nu și-a pus semnătura pe el. Mai mult, vara anului 1918 a adus victoria Antantei pe toate fronturile. Guvernul Marghiloman și-a dat demisia, fiind înlocuit de un guvern condus de generalul Coandă. Acesta a ordonat mobilizarea generală și intrarea României în război de partea Antantei. Prăbușirea Imperiilor Austro-Ungar și Țarist a favorizat alipirea, prin voința populației românești, a Basarabiei (27 martie/9 aprilie 1918), a Bucovinei (15/28 noiembrie 1918) și a Transilvaniei (1 Decembrie 1918) la România.

România a continuat războiul și după încheierea marii conflagrații mondiale. În Ungaria s-a instaurat un regim comunist condus de Béla Kun, care urmărea

să păstreze granițele statului maghiar. În condițiile primejdiei pe care ar fi constituit-o existența a două state comuniste la est (Rusia sovietică) și la vest (Republica Ungară a Sfaturilor), care nu recunoșteau alipirea la România a Basarabiei și a Transilvaniei, armata română a pornit la ofensivă, ocupând Budapesta (4 august 1919) (6) și lichidând regimul comunist din Ungaria.

Tratatul de pace (10). În ciuda faptului că terminarea războiului a găsit România de partea învingătorilor, tratativele de pace au fost foarte dificile (8). Prim-ministrul României, Ion I. C. Brătianu, nu a dorit să semneze „tratatul minorităților” și Tratatul de pace cu Austria (de la Saint-Germain-en-Laye) întrucât aceste tratate aduceau atingere suveranității României; sub pretextul asigurării protecției minorităților de pe teritoriul statelor succesoare Austro-Ungariei, marile puteri (Anglia, Franța, SUA, Italia) doreau să supravegheze regimul la care erau supuse aceste minorități (9). Succesorul lui Brătianu la conducerea guvernului, Alexandru Vaida-Voevod, a fost silit să semneze tratatele respective (10 decembrie 1919).

Tratatul de la Saint-Germain-en-Laye (10 septembrie 1919, semnat de România la 10 decembrie) a recunoscut apartenența Bucovinei la România; *Tratatul de la Trianon* (4 iunie 1920) recunoștea unirea Transilvaniei cu România. Un alt tratat, semnat la Paris (28 octombrie 1920), însemna recunoașterea unirii Basarabiei cu România de către Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia (9). Primele trei state au ratificat tratatul cu întârziere, în timp ce Japonia nu l-a ratificat, din cauza unor înțelegeri de natură economică încheiate cu Uniunea Sovietică.

Așa vă place istoria?

Ecaterina Teodoroiu (pe numele adevărat Cătălina Toderoiu) s-a născut la 14 ianuarie 1894 în localitatea Vădeni, județul Gorj (azi un cartier al orașului Târgu-Jiu). A urmat studiile la Vădeni, la Târgu-Jiu și la Școala de Fete din București. S-a înrolat voluntară în toamna anului 1916 din dorința de a lupta pentru România. A fost alături de fratele ei, Nicolae, care a murit la 1/14 noiembrie 1916, pe dealul satului Sâmbotin. „La revedere, frate, mi-oi răzbuna eu!”, ar fi zis și a luat arma fratelui ei. S-a remarcat într-o luptă la care a participat la Rășina (Dolj). Comandantul Ecaterinei scria: „Compania a fost întregă înconjurată de trupe inamice, unde căzuserăm toți prizonieri; 2 ofițeri germani s-au prezentat la mine

zicând: «Predați comandantii!». Ea [Ecaterina Teodoroiu] a răspuns în limba nemțească că se predă, în care timp a luat arma la ochi, a tras în [cei] care ne înconjuraseră, omorând trei inamici și, prin debandada focurilor ei, am putut scăpa subsemnatul, ea și 15 soldați...” A fost luată prizonieră câteva zile mai târziu. Ea a descris astfel cele întâmplate: „Dar avântul răzbunării m-a făcut să pierd prevederea și iată că sunt luată prizonier. Excortată de un soldat german, care mi-a luat arma, am fost trimisă nu știu unde. În cale, mi-aduc aminte că am revolverul; două gloanțe, unde? în capul santinei, mi-au redat libertatea. Îmi iau arma și fug pe poteci înspre ai noștri, sunt văzută însă la un luminș și o ploaie de gloanțe

răpăie în urma mea, rănindu-mă la piciorul drept. Nu simt nimic, libertatea îmi dă aripi, fug înainte și la 2 ore noaptea, sunt între ai mei, cărora le descriu poziția inamică. Vor să mă bage în spital, dar nu primesc și plec la luptă cu un bandaj sumar. Iau parte la un atac de baionetă și cu toată greutatea armei, avântul îmi dă putere șiucid trei dușmani. Sunt mulțumită.” Fiind rănită la ambele picioare, la coapsa stângă și la umăr, a fost îngrijită în mai multe spitale (Filiași, Craiova, București, Iași). A fost înaintată la gradul de sublocotenent și a primit comanda unui pluton de 25 de militari. La 22 august 1917, a murit eroic în timpul luptelor de la Mărășești, pe Dealul Secului, în zona Muncelului. Un martor ocular relatează astfel sfârșitul eroic al Ecaterinei Teodoroiu: „... găsisem necesar să însărcinez pe sergentul-major din plutonul ei, precum și pe sublocotenentul Mănoiu, care comanda un pluton vecin din același regiment, pentru ca, la un caz de nevoie, să-i dea sfaturi [Cătălinei] cum să-și conducă în foc soldații. Cu toate aceste măsuri de prevedere, nimic n-a putut-o opri pe eroina noastră ca să iasă singură din tranșee, în clipa când ea observase cu binoclul că forțe inamice porniseră către liniile noastre, la un contraatac. Suindu-se în picioare pe parapetul șanțului-adăpost, în care se afla, strigând cuvinte de înflăcărare, și-a chemat ostașii să deschidă focul și să pornească la atac. Fiind probabil zărită de atacanți și auzindu-se din depărtare glasul ascutit al acestui tânăr ofițer, a urmat o puternică răpăială a mitralierelor inamicului care au lovit-o mortal.”

Prin ordin de zi era elogiată jertfa eroinei:

„În timpul ciocnirii de ieri noapte [23 spre 24 august 1917] pe dealul Secului, a căzut în fruntea plutonului său, lovită în inima-i generoasă de două gloanțe de mitralieră, voluntara Ecaterina Teodoroiu din compania 7.

Pildă rară a unui cald entuziasm, unit cu cea mai stăruitoare energie, pe care unii au numit-o cu drept cuvânt „Eroina de la Jiu”, și-a dat jertfa supremă, lipsită de orice trufie, de orice deșartă ambiție, numai din dragostea de a apăra pământul țării noastre, cotropit de dușmani.

Ecaterina Teodoroiu a fost la înălțimea celor mai viteji apărători ai țării sale, pe care i-a întrecut prin puterea cu care își înfrângea slăbiciunea femeiască, știind să dovedească vigoarea bărbăției de trup și de suflet și calitățile întregi ale unui ostaș îndrăzneț, neobosit și plin de entuziasm de a se face folositor cu orice preț.

Aceea care a luptat ca un viteaz din alte vremuri la Târgu Jiu, aceea care a desfășurat o energie rară împotriva „morții albe”, care a secerat pe camarazii ei bolnavi de tifos exantematic, pornise din nou la luptă cu un avânt renăscut, cu nădejdea că va contribui și ea la opera cea mare a răzbunării, la a cărei pregătire a luat parte activă.

A căzut înainte de a ajunge la țelul acelei revanșe.

Și-a dat viața cu simplitatea eroismului adevărat, nu pentru a obține apoteoza de vorbă, ci pentru că așa cerea inima ei, pentru că așa credea sufletul ei că i se împlinește datoria vieții.

Aceea care în vitejia-i comunicativă a murit în clipa când se descoperea spre a-și îndemna ostașii cu vorbele: „Înainte băieți, nu vă lăsați, sunteți cu mine” are drept din clipa aceasta la cinstirea veșnică a tuturor românilor.

Pentru dragostea-i de țară, pentru simțu-i rar al datoriei, pentru energia și avântul cu care și-a împlinit ceea ce socotea misiunea ei până la jertfa supremă, o citez la ordin de zi pe regiment, dând-o ca pildă tuturor ostașilor.

Comandantul Regimentului 43/59 infanterie.
Colonelul Pomponiu”

12. Ecaterina Teodoroiu (1894–1917), „Eroina de pe Jiu”, „Ioana d'Arc a românilor”.

A fost decorată post-mortem cu Medalia „Virtutea Militară” de război, clasa a II-a. Rămășițele pământești ale eroinei au fost aduse la Târgu-Jiu, în cadrul unei impresionante ceremonii, în iunie 1921.

România în relațiile internaționale în perioada interbelică

COMPETENȚE:

- *2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.
- 2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.
- *4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătura cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. Art. 1. În caz de atac neprovocat din partea Ungariei împotriva uneia din Înaltele Părți Contractante, cealaltă Parte se angajează să contribuie la apărarea Părții atacate...

Art. 3. Nici una din Înaltele Părți Contractante nu va putea încheia vreo alianță cu o a treia Putere fără a înștiința în prealabil pe cealaltă Parte.

Art. 4. Pentru a coordona eforturile lor pacifice, ambele guverne se obligă a se consfătuși asupra chestiunilor de politică externă relative la raporturile lor cu Ungaria. (*Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Republica Cehoslovacă*, 23 aprilie 1921, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.)

2. Art. 1. În caz de atac neprovocat din partea Ungariei sau a Bulgariei, sau aceste două Puteri, contra uneia din Înaltele Părți Contractante, în scopul de a aduce atingere ordinii stabilite, cealaltă Parte se angajează să contribuie la apărarea Părții atacate în chip determinat prin aranjamentul prevăzut de art. 2 al prezentei convențiuni.

Art. 3. Nici una din Înaltele Părți Contractante nu va putea încheia vreo alianță cu a treia Putere fără a înștiința prealabil pe cealaltă Parte.

Art. 4. Pentru a coordona eforturile pacifice, ambele guverne se obligă a se consfătuși asupra chestiunilor de politică externă relative la raporturile lor cu Ungaria și Bulgaria.

(*Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Regatul Sârbo-Croato-Sloven-Iugoslavia*, din 7 iunie 1921, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

3. Plebiscitul, pentru care delegația română constată cu regret că delegația URSS continuă să insiste, este un mijloc excepțional pentru rezolvarea dificultăților internaționale; în dreptul uman actual el este o soluție la care se recurge în lipsă de ceva mai bun. El nu a fost niciodată întrebuintat decât acolo unde nici un alt mijloc nu s-a găsit pentru a recunoaște apartenența politică și naturală a unei populații. Caracterul eminent român al Basarabiei cât și actele repetate de autodeterminare fac inutilă și jignitoare orice propunere de plebiscit. (*Conferința româno-sovietică de la Viena din 24 martie – 2 aprilie 1924. Declarația finală a delegației române*, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

5. Nicolae Titulescu (primul din dreapta) alături de Eduard Beneș (președinte al Cehoslovaciei) și Louis Barthou (ministru de externe al Franței)

4. Convenția de alianță româno-polonă, reînnoită la 26 martie 1926

Art. 1. România și Polonia își iau îndatorirea a respecta în chip reciproc și a menține contra oricărei agresiuni externe integritatea lor teritorială actuală și independența politică prezentă.

Art. 2. În cazul în care România sau Polonia, contrar îndatoririlor impuse prin articolele 12, 13 și 15 ale Pactului Societății Națiunilor, s-ar vedea atacate fără provocare din parte-le, România și în chip reciproc Polonia, punând în aplicare art. 16 al Pactului Societății Națiunilor, își iau îndatorirea a da imediat ajutor și sprijin.

(Sursa: Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.)

6. Guvernul Republicii Estoniene, președintele Letoniei, președintele Republicii Poloniei, Majestatea Sa regele României și Comitetul Central Executiv al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Însuflețiți de dorința de a contribui la menținerea păcii existente între țările lor...

Au hotărât să îndeplinească aceste intențiuni prin efectul prezentului Protocol...

Art. 1. Tratatul de renunțare la război ca instrument de politică națională, semnat la Paris la 27 august 1928, a cărui copie este anexată la prezentul Protocol ca parte integrantă a sa, intră în vigoare între Părțile Contractante după ratificarea zisului Tratat și la Paris din 1928 de către organele legislative competente ale statelor contractante respective. (*Protocolul de la Moscova*, 9 februarie 1928, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

7. Pactul Înțelegerii Balcanice (9 februarie 1934):

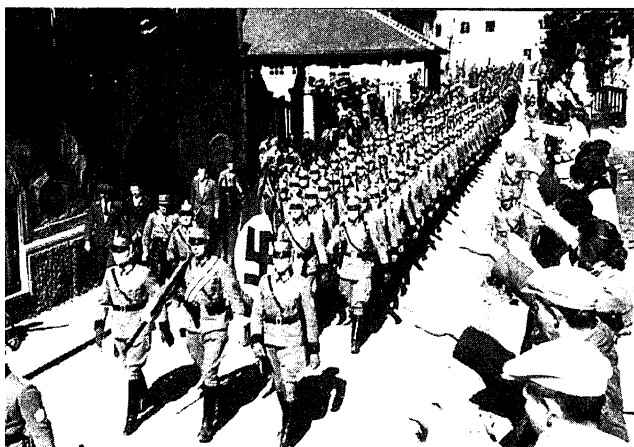
Art. 1. Grecia, România, Turcia și Iugoslavia își garantează mutual siguranța tuturor frontierelor lor balcanice.

Art. 2. Înaltele Părți Contractante se obligă să se sfătuiască asupra măsurilor de luat în fața unor împrejurări ce ar putea atinge interesele lor așa cum sunt definite prin prezentul acord. Ele se obligă să nu întreprindă nici o acțiune politică față de orice țară balcanică, nesemnatară a prezentului acord, fără avizul mutual prealabil, și să nu ia nici o obligație politică față de orice altă țară balcanică fără consimțământul celorlalte Părți Contractante. (Sursa: Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.)

8. Domnule ministru,

Am onoarea a aduce la cunoștința domniei voastre cele ce urmează:

La conferința Micii Înțelegeri de la Zagreb, din 22 ianuarie 1934, cei trei miniștri de afaceri străine au hotărât între ei că ar fi oportun ca statele membre ale Micii Înțelegeri să reia relațiile diplomatice și politice cu URSS de îndată ce împrejurările diplomatice și politice necesare vor fi întrunite. În urma convorbirilor mele cu domnia voastră, domnule comisar al poporului, la începutul lunii iunie, Consiliul permanent al Micii Înțelegeri a constatat, la Geneva, că împrejurările politice și diplomatice îngăduiesc acum, fiecăruia dintre statele membre ale Micii Înțelegeri, să lucreze conform rezoluției de la Zagreb în momentul oportun. Având în vedere ceea ce precede, sunt fericit de a vă informa că drept rezultat al convorbirilor noastre guvernul regal al României a hotărât să stabilească relațiuni politice normale cu URSS și să purceadă la numirea unui trimis extraordinar și ministru plenipotențiar. (*Textul scrisorii adresată de Nicolae Titulescu lui Maksim Litvinov, comisarul poporului pentru afaceri externe al URSS, 9 iunie 1934, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, Documente privind istoria României între anii 1918–1944, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995*)

9. Trupele germane mășăluiesc în Austria ocupată (1938).

10. Maksim Litvinov, comisar al poporului (ministru) de externe al Uniunii Sovietice.

11. Prim-ministrul britanic Neville

Chamberlain prezentând, la întoarcerea pe aeroportul din Londra, acordul semnat la München, convins fiind că a asigurat pacea.

12. Luând în considerare îngrijorările speciale pe care evenimentele din ultimile săptămâni le-au făcut să apară, guvernul francez a dat în consecință României și Greciei asigurarea specială că în cazul când o acțiune ar fi întreprinsă împotriva lor, acțiune care ar amenința clar independența României sau Greciei..., guvernul francez s-ar socoti angajat să-i dea imediat întreaga asistență ce-i cu putință. Guvernul englez a adoptat aceeași atitudine. (*Declarația lui Edouard Daladier, prim-ministrul Franței, prin care Franța acordă garanții Greciei și României împotriva oricărei agresiuni, 13 aprilie 1939, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, Documente privind istoria României între anii 1918–1944, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995*)

13. Cu ocazia semnării Tratatului de neagresiune dintre Reich-ul german și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, reprezentanții subsemnați ai celor două părți au discutat, în cadrul unei conversații cât se poate de confidențiale, despre problema delimitării sferelor de influență a fiecărei părți în Europa Orientală. Această conversație a avut următorul rezultat:

1. În caz de schimbare politico-teritorială la nivelul teritoriilor aparținând statelor Balticii – Finlanda, Estonia, Letonia și Lituania – frontiera septentrională a Lituaniei va forma linia de demarcație a sferelor de interes dintre Germania și URSS...

3. În ceea ce privește sud-estul Europei, URSS subliniază interesul ei pentru Basarabia. Germania declară că ea nu are nici un interes politic în această regiune. (*Protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov, 23 august 1939*).

14. Semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov (23 august 1939).

Formare de competențe

1. Lucrând în perechi, examinați sursele (1) și (2). Ce deosebire observați între prevederile celor două tratate? Cărui fapt i se datorează această deosebire? (1), (2)

2. Explicați un obiectiv al politicii externe românești în perioada interbelică.

3. Inițial, la Mica Înțelegere ar fi trebuit să adere, în viziunea inițiatorului alianței, Take Ionescu, și Grecia și Polonia. Care credeți că este motivul pentru care acest plan nu s-a realizat.

4. Analizați două motive pentru care România a respins varianta plebiscitului, în discuțiile de la Viena cu Uniunea Sovietică, în legătură cu statutul Basarabiei. (3)

5. Care state ar fi putut „ataca fără provocare” România și Polonia? (4)

6. Analizați consecințele pe care ar fi trebuit să le aibe Protocolul de la Moscova și „renunțarea la război ca instrument de politică națională” asupra relațiilor dintre România și URSS? (6)

7. La care stat se referă Pactul Înțelegerii Balcanice în pasajul „Ele se obligă să nu întreprindă nicio acțiune politică față de orice țară balcanică, nesemnatară a prezentului acord, fără avizul mutual

prealabil, și să nu ia nicio obligație politică față de orice altă țară balcanică fără consimțământul celorlalte Părți Contractante.” (7)? Din ce motiv?

8. La ce evenimente face aluzie Daladier când vorbește despre „îngrijorările speciale pe care evenimentele din ultimile săptămâni le-au făcut să apară”? (12)

9. Ce urmări au avut asupra României asigurările oferite de Franța și Marea Britanie la 13 aprilie 1939? (12)

10. Oficial, care era scopul tratatului dintre Germania și Uniunea Sovietică? (13)

11. Ce prevedere referitoare la România cuprindea Pactul Ribbentrop-Molotov? (13)

12. Ce obstacol exista în calea reluării relațiilor diplomatice între România și URSS?

13. Considerați că stabilirea relațiilor româno-sovietice a fost un fapt pozitiv? (8) Motivați răspunsul.

14. Realizați un eseu de circa o pagină în care să descoperiți și să prezentați o constantă a politicii externe a României în perioada interbelică.

15. Identificați personajul cu rangul cel mai înalt din imaginea (14).

În perioada interbelică, obiectivele politicii externe a României au fost: realizarea colaborării cu toate statele, apărarea integrității teritoriale și independenței naționale, respingerea tendințelor de revizuire a tratatelor de pace. În spiritul acestor obiective, a fost realizat un sistem de alianțe bilaterale între România, Cehoslovacia și Iugoslavia, cunoscut sub numele de Mica Înțelegere 1921 (1), (2). Mica Înțelegere urmărea să promoveze cooperarea între statele semnatare pe baza respectării granițelor stabilite de tratatele de pace. În ideea realizării unor alianțe regionale, a fost încheiată o alianță cu Polonia (în 1921, reînnoită în 1926) (4). Promotorul Miciei Înțelegeri, marele diplomat Take Ionescu, dorea crearea unui sistem de alianțe care să cuprindă și Polonia și Grecia. Acest proiect măreț nu s-a realizat, din cauza neînțelegerilor dintre Cehoslovacia și Polonia, respectiv dintre Iugoslavia și Grecia.

Pentru România era vitală orientarea tradițională a politicii externe de strângere a relațiilor cu Franța și Marea Britanie. Astfel, în 1926 a fost semnat tratatul de alianță dintre România și Franța, care prevedea consultări reciproce între cele două state în caz de atac neprovocat. În schimb, Marea Britanie nu a luat în calcul posibilitatea încheierii unei alianțe cu România.

Un alt tratat a fost semnat între România și Italia (1926). Tratatul prevedea acordarea de ajutor reciproc în cazul unui atac al unui alt stat. Întrucât, în scurt timp, Italia a recunoscut și a încurajat pretențiile revizioniste ale Ungariei, tratatul româno-italian a devenit inoperant.

În perioada interbelică, personalitatea dominantă în politica externă românească a fost marele diplomat Nicolae Titulescu, în mai multe rânduri ministru de externe al țării noastre (5).

Pactul Briand-Kellog (1928), prin care se interzicea folosirea războiului pentru rezolvarea problemelor între state, a fost sprijinit de România, care a semnat Protocolul de la Moscova în 1928 (6). Acesta prevedea că statele semnatare (între care Uniunea Sovietică) îl vor aplica în relațiile reciproce.

Între semnatarii Convenției de definire a agresiunii și a teritoriului (Londra, 1933) se număra și România. Teritoriul era definit ca pământul pe care se exercită autoritatea unui stat, ceea ce în concepția lui

Nicolae Titulescu, însemna o recunoaștere indirectă a apartenenței Basarabiei la România.

S-a încercat îmbunătățirea relațiilor cu acele state vecine ce urmăreau revizuirea tratatelor de pace. În acest sens, au fost inițiate discuții cu Uniunea Sovietică, care au eșuat, întrucât URSS refuza recunoașterea apartenenței Basarabiei la România (1924) (3). În ciuda acestui fapt, relațiile diplomatice cu Uniunea Sovietică au fost reluate în 1934 (8). România a fost un stat care a sprijinit funcționarea Societății Națiunilor, mai cu seamă datorită ministrului de externe, Nicolae Titulescu. În 1934 a fost constituită Înțelegerea Balcanică, prin Pactul semnat de Grecia, România, Iugoslavia și Turcia (7). Doi ani mai târziu, Nicolae Titulescu și ministrul sovietic de externe, Maksim Litvinov (10), au încheiat un protocol privind pactul de neagresiune dintre România și URSS. În acesta se specifica faptul că granița României este la Nistru, ceea ce ar fi însemnat recunoașterea apartenenței Basarabiei la România. Demiterea lui Titulescu din fruntea ministerului de externe a fost pretextul folosit de sovietici pentru a nu semna pactul de asistență mutuală cu țara noastră.

După venirea lui Hitler la putere în Germania (1933), unul din marile state europene a adoptat revizionismul ca politică de stat, încurajând și pretențiile revizioniste ale altor state (Bulgaria, Ungaria). În această situație, România a acționat pentru crearea unui sistem de securitate colectivă, care să apere pacea în Europa. Situația internațională s-a deteriorat din ce în ce mai mult, din cauza unor acțiuni ale Germaniei, care încălcau în mod flagrant tratatul de la Versailles. Astfel, în 1936, Germania a ocupat regiunea demilitarizată a Renaniei, iar după doi ani a anexat Austria (9). Puterile occidentale (Marea Britanie și Franța) au încurajat pretențiile lui Hitler, oferind Germaniei, prin acordul de la München (noiembrie 1938), un teritoriu cehoslovac, regiunea Munților Sudeți (11). În anul următor, Cehoslovacia a dispărut ca stat prin ocuparea de către Germania a Cehiei, în timp ce Slovacia devenea stat separat. Dispariția Cehoslovaciei a avut urmări negative asupra politicii externe românești, deoarece Mica Înțelegere, un pilon al politicii antirevizioniste a României, lua, la rândul său, sfârșit. În noua situație internațională, România intra din ce în ce mai mult în orbita Reich-ului

hitlerist, fiind obligată să semneze un acord economic dezavantajos cu Germania, la 23 martie 1939. Politica de securitate colectivă, promovată de România, se dovedea un eșec. La 13 aprilie 1939, Marea Britanie și Franța au acordat garanții României (12). Cele două puteri occidentale au angajat negocieri cu Uniunea Sovietică în vederea stopării pretențiilor Germaniei care acum revendica teritoriile poloneze.

Spre surprinderea generală, la 23 august 1939, Germania și URSS au încheiat așa-numitul pact

Ribbentrop-Molotov (după numele miniștrilor de externe ai celor două state), act cu consecințe funeste în relațiile internaționale.

Deși oficial pactul era un tratat de neagresiune, cele două state își împărțeau, prin protocolul adițional secret al pactului, sferele de influență în Europa. În cea sovietică intrau Țările Baltice, Finlanda, Basarabia și o parte a Poloniei (13), (14). Această înțelegere însemna o mare amenințare pentru integritatea teritorială a României.

Dicționar

Agresiune = atac neprovocat întreprins de un stat împotriva altui stat.

Pact = denumire dată unor tratate internaționale, privind relațiile politice între două sau mai multe state, încheiate în scopul menținerii păcii între semnatori.

Protocol = document diplomatic, cu valoare de acord internațional, care cuprinde hotărârile luate la o conferință internațională.

România în relațiile internaționale: de la cel de-al Doilea Război Mondial până la formarea marilor alianțe ale secolului al XX-lea

COMPETENȚE:

- *2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.
- 2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.
- *4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. Ministrul Casei Regale face cunoscut:

1. Majestatea Sa regele, convocând consilierii regali, ședința a avut loc, astăzi 6 septembrie, ora 16, la palatul Cotroceni...

3. Consiliul, în unanimitate, a hotărât observarea strictă a regulilor neutralității stabilite prin convențiunile internaționale față de beligeranții din actualul conflict. (*Comunicat privind neutralitatea României*, 6 septembrie 1939, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

2. În urma presiunii ofensive a armatelor rusești în Polonia, nenumărate convoiuri de refugiați au trecut frontiera în România... Odată cu acest exod al populației civile au trecut și câteva elemente militare dispare... În cursul nopții au trecut granița și d-nii Moscicki, președintele Republicii Polone, mareșalul Ridz Smigly, membrii fostului guvern polon cu președintele lor, d. Beck. Primirea s-a făcut după toate regulile ospitalității... În cursul zilei de ieri toți foștii demnitarii poloni au părăsit Cernăuții... D. Moscicki va sta la Bicaz, mareșalul Ridz Smigly la Craiova, iar foștii miniștri la Slănic. (Articolul „Refugiați poloni în România, în ziarul „Universul”, 20 septembrie 1939, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

3. În anul 1918 România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte a teritoriului ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucrainenii, cu Republica Sovietică Ucraineană... Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată, în mod organic, cu chestiunea transmiterii către URSS a acelei părți a Bucovinei a cărei populație este legată în marea sa majoritate cu Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compozițiune națională. Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către URSS ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită URSS și populației Basarabiei prin dominațiunea de 22 de ani a României în Basarabia. (*Nota ultimativă a guvernului URSS către guvernul român din 26 iunie 1940*).

4. Am pierdut, deci, Basarabia:

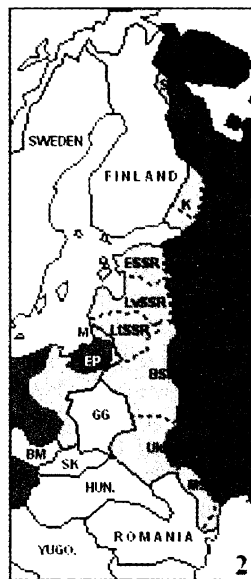
1. fiindcă Rusia nu a renunțat *niciodată* la această provincie și era hotărâtă să se folosească de orice prilej pentru ca, sprijinită pe uriașa ei putere, să ajungă din nou la Dunăre. [...]

2. fiindcă oricare ar fi fost politica pe care am fi urmat-o față de Germania, Reich-ul ar fi sacrificat oricând interesele noastre la Dunăre (care sunt și ale sale), pentru a-și acoperi spatele înspre Rusia într-un război european. [...]

3. fiindcă Italia, care în timpul din urmă ne făgăduise sprijinul Germaniei în caz de agresiune rusească, a intrat în război însușindu-și toate angajamentele și toate atitudinile Germaniei.

4. Fiindcă singurul nostru sprijin adevărat și real, forța anglo-franceză, s-a prăbușit.

Sunt unii care se miră că ziua de 27 iunie ne-a găsit „singuri”. Ei uită că puține zile înainte s-a cufundat o lume întreagă. Am fost „singuri” fiindcă cei care ar fi putut să ne sprijine nu aveau interesul să o facă (orice am fi dres acum sau înainte), și fiindcă cei care ne-au sprijinit întotdeauna nu mai erau în viață. (Grigore Gafencu, *Jurnal. 1940–1942*, Ediție Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, București, Editura Globus, 1991, pp. 29–31)

Harta 1: Împărțirea planificată a Europei Centrale conform Pactului Ribbentrop-Molotov

— Granițele naționale în 1938.
 - - - Granițele între republicile sovietice în 1938
 Granițele planificate

■ Uniunea Sovietică ■ Germania
 □ Sfera de influență sovietică
 □ Sfera de influență germană
 □ Alte țări și teritorii

Harta 2: Schimbările teritoriale de fapt 1939–1940

— Granițele naționale în 1940
 - - - Granițele între republicile sovietice în 1940
 Granițele naționale în 1938

□ Anexat de Uniunea Sovietică
 □ Anexat de Germania
 □ Ocupat de Germania

Abrevieri: B – Basarabia, BM – Protectoratul Boemiei și Moraviei, BSSR-Republica Socialistă Sovietică Bielorusia, Czech – Cehoslovacia, D – Orașul Liber Danzig, EP – Prusia Orientală; ESSR – Republica Socialistă Sovietică Estonia, Est – Estonia, GG – Guvernământul General (Polonia ocupată de Germania nazistă), Hun. – Ungaria, K – Karelia, KFSSR – Republica Sovietică Socialistă Karelo-Finlandeză, Lat – Letonia, Lith – Lituania, LtSSR – Republica Sovietică Socialistă Lituaniană, LvSSR – Republica Socialistă Sovietică Letonă, M – Regiunea Memel, MSSR – Republica Socialistă Sovietică Moldova, RSFSR-Republica Sovietică Socialistă Federativă Rusă, S – Salla, SK – Slovacia, UkSSR – Republica Socialistă Sovietică Ucraineană, V – Regiunea Vilnius, Yugo – Iugoslavia.

5. Împărțirea planificată a Europei Centrale conform Pactului Ribbentrop-Molotov

6. Mihail Manoilescu despre dictatul de la Viena:

Am observat întâi că este o harta românească. Am desfăcut-o cu nordul în jos, ceea ce m-a făcut să nu înțeleg nimic. Mi-a întors-o Schmidt. Ochii mei căutau tăietura de la granița de vest pe care cu toții o așteptam. Mi-am dat seama însă că este altceva. Am urmărit cu ochii granița care pornea de la Oradea către răsărit, alunecând sub linia ferată și am înțeles că cuprindea și Clujul ... Am început să nu mai văd. Când mi-am dat seama că granița coboară în jos ca să cuprindă secuimea am mai avut, în disperarea mea, un singur gând: Brașovul! O mică ușurare: Brașovul rămâne la noi.

Când am privit în toată grozăvia împărțirea Transilvaniei, am înțeles că puterile care îmi erau mult slăbite mă părăsesc cu totul. Tabloul dinaintea ochilor s-a făcut neclar, ca un nor galben cenușiu, din cenușiu, negru ...

În clipa aceea, mi-am pierdut cunoștința. Nu mai trăisem o asemenea senzație fizică decât cu 22 de

ani în urmă, când o injecție cu novocaină la o operație mă făcuse să trec pentru o clipă pe lumea cealaltă, de unde mi-am revenit cu ajutoare medicale date *in extremis*.

Acum aveam pentru a doua oară impresia netă că am trecut *dincolo*. Cineva a cerut pentru mine un pahar cu apă. Dornberg a deschis ușa alergând prin mulțimea care umplea sălile strigând: „un pahar cu apă, un pahar cu apă...”

Peste un minut mi l-au adus. Valer Pop mi l-a dat în silă să-l beau. Am început să văd din nou și am avut puterea să duc mai departe calvarul.

Mi s-au prezentat actele spre semnare. Am scos tocul meu cu cerneală verde, cu care scrisesem atâtea lucruri frumoase și atâtea gânduri bune pentru țara mea. Am iscălit tot fără să mai citesc. Valer Pop citea pentru mine. De altfel, nu mai era nimic de verificat: actele erau cunoscute, harta tot așa. (Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena. Memorii iulie–august 1940*, București, Editura Enciclopedică, 1991, p. 212)

9. În primul rând, trupele române care cooperează cu germanii împotriva Armatei Roșii, în Crimeea – șapte divizii, iar în regiunea Chișinău – trei divizii sau mai mult. Aceste divizii românești trebuie să capituleze în fața Armatei Roșii sau să dea o lovitură în spatele germanilor...

În al doilea rând, condițiile sovietice de armistițiu sunt:

1. Ruptura cu germanii și lupta comună a trupelor române și a trupelor aliate, inclusiv Armata Roșie, împotriva germanilor...

2. Restabilirea frontierei româno-sovietice – după tratatul din iunie 1940.

3. Repararea pagubelor provocate Uniunii Sovietice [...].

În al treilea rând, guvernul sovietic nu cere ocuparea României de către trupele sovietice în perioada armistițiului, însă trupele sovietice... trebuie să aibă posibilitatea – dacă acest lucru este cerut de situația militară – să se deplaseze în toate direcțiile pe teritoriul românesc...

În al patrulea rând, guvernul sovietic consideră judecata arbitrajului de la Viena ca fiind injustă și este de acord să întreprindă acțiuni comune cu România, împotriva ungarilor și germanilor, pentru realipirea celei mai mari părți din Transilvania la România. (*Condițiile de armistițiu oferite de Uniunea Sovietică României*, 12 aprilie 1944, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995)

7. Detașament de cavalerie românească în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

8. Tun românesc de 47 mm în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

10. Gheorghe Tătărescu (1886–1957), om politic român, prim-ministru (1934–1937, 1939–1940), ministru al afacerilor externe (1934, 1938, 1945–1947), a condus delegația românească la Conferința de Pace de la Paris, încheiată cu semnarea Tratatului de Pace de la Paris (10 februarie 1947).

11. Negocierile pentru o pace finală cu România, care începuseră la Paris, în august 1948, s-au încheiat la începutul anului următor. Tătărescu, însoțit de Gheorghiu-Dej și de Pătrășcanu, a condus delegația română. Ei au încercat, fără succes, să obțină recunoașterea statutului de cobeligeranță pentru România și a zilei de 23 august 1944, și nu de la 12 septembrie 1944, ca dată oficială a intrării României în război, în speranța ușurării poverii reparațiilor. Dar, în general, delegația română nu a contestat nicio problemă de importanță vitală pentru Uniunea Sovietică. De exemplu, cu toate că frontiera dintre România și Ungaria, anterioară anului 1940, fusese restabilită, dat fiind că fusese modificată sub amenințarea forței, Tătărescu și ceilalți nu au obiectat față de anexarea sovietică a Basarabiei și a Nordului Bucovinei. Mai mult decât

atât, nu au atacat *Tratatul de la Craiova* din 1940 ce stipula pierderea Sudului Dobrogei în favoarea Bulgariei, acum un aliat apropiat al sovieticilor... Tratatul de pace a fost semnat la 10 februarie 1947... Demnă de remarcat este prevederea prin care puterile apusene renunțau în mod formal la pretențiile lor cu privire la bunurile germane și italiene din România, care vor constitui mai târziu participarea sovietică în diversele societăți mixte sovieto-române, așa-numitele sovromuri. Uniunea Sovietică a fost de acord să-și retragă armata din România în decurs de trei luni de la intrarea în vigoare a tratatului, cu excepția acelor unități necesare menținerii comunicațiilor cu forțele de ocupație sovietică din Austria (de fapt, numeroase forțe terestre și aeriene sovietice au staționat în România până în 1958). (Keith Hitchins, *România 1866–1947*)

Formare de competențe

1. La care conflict se referă sursa (1)?
2. Examinați sursa (2). Există vreo contradicție cu informația din sursa (1)?
3. Examinați sursa (3). Contracarați argumentele utilizate de Uniunea Sovietică pentru a justifica anexarea Basarabiei și Bucovinei.
4. Explicați motivul pentru care Uniunea Sovietică „nu a renunțat niciodată la Basarabia”. (4)
5. Considerați că, pe lângă cauzele, descrise de Grigore Gafencu, aparținând contextului internațional, există și motive de ordin intern, care au dus la pierderea Basarabiei? (4)
6. Considerați că atitudinea României, care nu a ripostat din punct de vedere militar, a fost corectă (4)? Argumentați răspunsul.
7. Examinați hărțile (5). Indicați principalele modificări teritoriale, consecințe ale Pactului Ribbentrop-Molotov. Care dintre aceste modificări teritoriale mai există și astăzi? (5)
8. Conturați pe o hartă modul în care a fost divizată Transilvania în urma Dictatului de la Viena conform descrierii din sursa (6).
9. Considerați că atitudinea României, care nu a ripostat din punct de vedere militar în fața Dictatului de la Viena, a fost corectă (6)? Argumentați răspunsul.

10. Analizați condițiile de armistițiu oferite de Uniunea Sovietică României la 12 aprilie 1944 precum și prevederile Tratatului de Pace de la Paris din 1947 (9), (11). Care situație ar fi fost mai avantajoasă pentru România?

11. Analizați motivul pentru care „delegația română nu a contestat nicio problemă de importanță vitală pentru Uniunea Sovietică.” (11)

12. Analizați semnificația aderării României la Tratatul de la Varșovia.

13. Realizați un eseu în care să descoperiți și să prezentați o constantă a politicii externe a României în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și până la formarea Tratatului de la Varșovia.

DE LA CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL LA FORMAREA MARILOR ALIANȚE ALE SECOLULUI AL XX-LEA

Pierderile teritoriale din 1940. La 1 septembrie 1939 a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, prin atacul Germaniei asupra Poloniei. Două zile mai târziu, Marea Britanie și Franța au declarat război Germaniei. România s-a declarat neutră (1) în marele război care abia începuse. În noua situație internațională s-au pus în practică prevederile Pactului Ribbentrop–Molotov; astfel, Uniunea Sovietică a atacat la rândul ei Polonia și a ocupat partea răsăriteană a acesteia. România a acordat Poloniei tot ajutorul pe care îl putea oferi fără a-și încălca neutralitatea: tezaurul polonez a fost imbarcat la Constanța și trimis în Anglia. La fel, militari ai armatei poloneze au putut tranzita teritoriul României, de unde au plecat în Marea Britanie, continuând lupta împotriva Germaniei hitleriste. Un mare număr de civili polonezi, dar și oameni politici au fost adăpostiți în România (2) etc.

În fața superiorității mașinii de război germane, la 22 iunie 1940 Franța a capitulat, iar Marea Britanie ducea singură lupta pentru propria supraviețuire. România era lipsită de orice sprijin (4) și la 26 iunie 1940, guvernul sovietic a înaintat o notă ultimativă prin care se revendica cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord către URSS (3). În Consiliile de Coroană ținute la data de 27 iunie a existat o dispută între partizanii rezistenței armate și cei ai necesității menținerii statului român. România nu avea o armată puternică; construirea unei capacități puternice de apărare fusese neglijată de guvernanții români. În consecință, România a fost nevoită să renunțe la cele două provincii, la care s-a adăugat și ținutul Herței. În această situație, regele Carol al II-lea a solicitat garantarea granițelor din partea lui Hitler, care a răspuns că va acorda aceste garanții numai după ce România va rezolva problemele sale teritoriale și cu ceilalți vecini, Ungaria și Bulgaria.

Hitler era interesat ca teritoriul României să nu devină teatru de război, în condițiile în care Ungaria revendica Transilvania, deoarece avea nevoie de petrolul românesc, vital pentru efortul de război al Reich-ului. Drept urmare, a efectuat presiuni asupra guvernului de la București să accepte discuții cu partea ungară. Acestea au avut loc la Severin; în fața cererilor teritoriale ale Ungariei, România a propus un schimb de populație, cu mici modificări de frontieră în favoarea părții maghiare. Negocierile de la Severin s-au încheiat însă fără rezultat. În fața pericolului ca între cele două state să izbucnească un război, la 30 august 1940, Germania și Italia au impus României „Dictatul de la Viena”, prin care țara noastră era silită să cedeze Ungariei nord-vestul Transilvaniei (6). În urma tratativelor desfășurate la Craiova, România ceda Bulgariei Dobrogea de Sud (7 septembrie 1940). Fiind considerat răspunzător de aceste pierderi teritoriale, regele Carol al II-lea a fost obligat să abdice (6 septembrie 1940), rege al României devenind fiul acestuia, Mihai I.

Adevăratul conducător al statului a devenit generalul Ion Antonescu, care a guvernat până în ianuarie 1941 împreună cu legionarii, al căror partid (Garda de Fier) era singura forță politică acceptată. România a aderat la Pactul Tripartit (format din Germania, Italia și Japonia) la 23 noiembrie 1940, iar un an mai târziu la Pactul Anticomintern (alături din nou de Germania, Italia și Japonia). Cu toate acestea, între România și Germania nu a existat o adevărată alianță cu drepturi și obligații clar stabilite.

Dorind să recupereze teritoriile anexate de Uniunea Sovietică în 1940, România a participat, începând cu 22 iunie 1941, la războiul antisovietic. Basarabia și Bucovina de Nord au fost eliberate de armata română (22 iunie – 26 iulie 1941), după care armata română a luptat dincolo de Nistru, în Crimeea și apoi la Stalingrad și în Caucaz.

12. Alexandra Kollontai, ambasadorul Uniunii Sovietice la Stockholm, cu care au negociat diplomații români armistițiul în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Participarea armatei române în operațiuni militare dincolo de frontiera de pe Nistru se explică prin considerente militare, dar și politice (convingerea lui Antonescu că în schimbul sprijinului economic și militar oferit de România, Germania va retroceda țării noastre Transilvania de nord-vest).

Teritoriul dintre Nistru și Bug a intrat în administrația românească (august 1941 – ianuarie 1944). Acest teritoriu a fost utilizat pentru deportarea evreilor și țiganilor, unul din aspectele negative ale participării României la cel de-al Doilea Război Mondial.

În condițiile în care devenea clar că Germania a pierdut războiul, România a inițiat discuții în vederea încheierii armistițiului cu Națiunile Unite (9). Acestea au fost duse, în cea mai mare parte, în capitalele unor state neutre: Ankara, Madrid, Lisabona, Berna, Stockholm (10). Ministrul de externe al României, Mihai Antonescu, a primit asigurări din partea celui mai important aliat al lui Hitler în Europa, Mussolini, că va lua conducerea sateliților Germaniei și va iniția negocieri de pace, dar conducătorul Italiei a fost

13. Generalii Tratatului de la Varșovia.

răsturnat de la putere (septembrie 1943). La rândul ei, opoziția (condusă de Iuliu Maniu și fruntașul liberal C.I.C. Brătianu) a întreprins negocieri cu aliații, dar cu știrea lui Ion Antonescu, la Cairo (conduse de prințul Barbu Știrbei și de Constantin Vișoianu) etc. Toate aceste negocieri nu au dus la un rezultat concret, ceea ce a condus la lovitura de stat de la 23 august 1944, realizată cu sprijinul regelui Mihai, al armatei și al partidelor politice (Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Social-Democrat și Partidul Comunist), când Ion Antonescu a fost înlăturat de la putere.

Abia la 12 septembrie 1944, s-a încheiat armistițiul cu Națiunile Unite. Între timp, armata sovietică a intrat rapid pe teritoriul țării, luând circa 130 000 de prizonieri români. După 23 august 1944, armata română a purtat războiul alături de Națiunile Unite. Până în 25 octombrie 1944 a fost eliberat în totalitate teritoriul național, iar în continuare, până la încheierea războiului, trupele române au participat la lupte în Ungaria, Cehoslovacia și Austria. Deși România a angajat în războiul împotriva Germaniei peste o jumătate de milion de militari, pierzând o treime din trupe, prin *Tratatul de Pace de la Paris* (10), încheiat la 10 februarie 1947, nu i-a fost recunoscut statutul de cobeligeranță. Acest fapt a permis Uniunii Sovietice să impună României mari despăgubiri de război și grele condiții de ordin economic. În același timp, se recunoștea apartenența Transilvaniei la statul român. Situația creată de prezența pe teritoriul României a unei puternice armate de ocupație sovietice a permis ascensiunea la putere a comuniștilor și intrarea României în sfera de influență a URSS.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, relațiile dintre aliați s-au deteriorat. A început un conflict ideologic, economic, politic, strategic, care n-a degenerat în război propriu-zis, numit **război rece**.

O componentă a războiului rece a constituit-o formarea alianțelor (blocurilor) militare. Mai multe evenimente din anii 1947–1948 au sporit teama americanilor și occidentalilor în fața încercărilor sovieticilor de a cuceri noi poziții în Europa. În consecință, la 4 aprilie 1949, la Washington, s-a semnat actul de constituire a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) formată din două state din America (SUA și Canada) și zece din Europa apuseană. Ulterior, numărul statelor membre NATO a crescut. În replică, după primirea Germaniei occidentale în NATO, URSS și statele din Europa, controlate de sovietici, au constituit o alianță militară numită Pactul de la Varșovia (13) în 1955, din care a făcut parte și România.

România în perioada războiului rece

*2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.

2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.

*4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. Eu consider că Tratatul a fost necesar în acele condiții istorice. Existența trupelor sovietice și rămânerea acestora în țările comuniste a făcut ca ele să capete, prin apariția unui Tratat, legitimitate. De altfel, trupele sovietice aveau un dublu rol: pe de o parte, descurajau orice acțiune militară a NATO..., iar pe de altă parte, țineau sub control regimurile politice din țările est-europene. Tratatul avea justificarea lui din punct de vedere militar... în logic firească, după război când asistăm la crearea a două blocuri politico-militare opuse. Așa cum au evoluat lucrurile după cel de-al Doilea Război Mondial, nu exista altă soluție pentru țările din partea răsăriteană a continentului european. (*Interviu cu generalul Constantin Olteanu, ministru al Apărării Naționale în perioada 1980–1985, în revista Document, nr. 1/2005, pag. 40*).

2. Poziția României în legătură cu organizarea Tratatului de la Varșovia:

Reiese, în mod evident că, normele Statutului vin în contradicție cu principiile colaborării și asistenței mutuale, pe baza respectării suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne, prevăzute în Tratat, afectează atribuțiile esențiale ale guvernelor noastre [...] Statutul, ca și celelalte documente care reglementează munca acestui comandament, să se întemeieze pe ideea că numai partidul și guvernul fiecărei țări sunt cele care răspund de conducerea, organizarea, înzestrarea și pregătirea tuturor forțelor sale armate, atât în timp de pace cât și în timp de război. (*Punctul de vedere al delegației Ministerului Forțelor Armate la Consfătuirea șefilor Marilor State Majore, Moscova, februarie 1966*)

3. ...Ajunși la Moscova, am aflat despre ceea ce s-a numit „criza rachetelor din Cuba”... Ni s-a spus că toată presa străină nu a noastră sau a sovieticilor bineînțeles e plină de scandalul provocat de acele rachete plasate de sovietici în înțelegere cu Fidel Castro. Făceam parte din Tratatul de la Varșovia, prin urmare am fi fost obligați, conform tratatului să intrăm în război alături de sovietici dacă ar fi început, iar noi nu știusem nimic... În ceea ce ne privește, am hotărât să încercăm să ne salvăm pielea în cazul în care s-ar fi întâmplat o nenorocire... Am scris la Casa Albă secretarului de stat Dean Rusk o scrisoare în care spuneam că indiferent de ce s-ar întâmpla, noi nu purtăm nici un fel de vină pentru că n-am avut nici un fel de contribuție, nici măcar nu fuseserăm anunțați de existența acestor rachete. Pe teritoriul României nu aveam armament nuclear, le-am spus. Am recunoscut adevărul. Scrisoarea era semnată de mine, în calitate de ministru de Externe, însă dispoziția venise din partea lui Dej [conducătorul României comuniste până în 1965]. (*Mărturia lui Corneliu Mănescu, ministru român al Afacerilor Externe între 1961–1972, în Magazin istoric, nr. 12/2000, pag. 41*).

4. Atitudinea României față de invazia în Cehoslovacia a armatei sovietice și armatelor altor patru state din Tratatul de la Varșovia pentru înăbușirea „Primăverii de la Praga” (reforma sistemului comunist dorită de conducătorii comuniști cehoslovaci):

Pătrunderea trupelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia constituie o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa... Este de neconceput în lumea de astăzi, când popoarele se ridică la luptă pentru a-și apăra independența națională, pentru egalitatea în drepturi, ca un stat socialist, ca state socialiste să încalce libertatea și independența altui stat... Am hotărât ca începând de astăzi să trecem la constituirea gărzilor patriotice înarmate, alcătuite din muncitori, țărani și intelectuali, apăraătoare ale independenței patriei noastre socialiste. (*Din cuvântarea lui Nicolae Ceaușescu din 21 august 1968*).

6. Treptat, pe ascuns, a fost revăzută dislocarea trupelor. Diviziile cu cea mai bună capacitate de luptă și cei mai bine echipate au fost plasate în apropierea frontierei sovietice, către așa-numita „Poartă a Focșanilor” și în apropiere de granița cu Bulgaria. Ulterior, a fost întărită direcția ungară, teritoriul controversat al Transilvaniei. Pe toate aerodromurile, inclusiv în capitală, au fost amplasate baterii antiaeriene cu servanți care, așa cum a reieșit ulterior, aveau misiunea să nimicească avioanele cu trupe de desant. Comandantul suprem și șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite ale Pactului nu aveau dreptul, fără aprobarea scrisă a autorităților române, să aterizeze pe aerodromurile României sau să survoleze teritoriul ei spre Bulgaria. Când avionul ateriza în România, se crea impresia că a ajuns pe un aerodrom din zona frontului: erau dispuse tunuri și mitraliere antiaeriene, iar lângă ele servanții, într-un cordon circular de pază. (*Memoriile mareșalului sovietic Anatoli Gribkov, șef al Statului Major al Forțelor Militare Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, 1976–1989*).

5. Despre situația militară a României după refuzul țării noastre de a participa la înăbușirea Primăverii de la Praga, 1968

Așa am aflat, prin cercetare radio, că la granița cu URSS erau concentrate 10–12 mari unități, la granița cu Bulgaria 4–5 mari unități, iar la granița cu Ungaria 2–3 mari unități. Prin grăniceri, prin surse specifice, am obținut mai multe informații și au aflat că, la Albița, militarii sovietici erau în ținută de campanie, la vedere, îndeplinind misiuni de recunoaștere și cooperare în vederea desfășurării unor operațiuni ulterioare... S-a spus că toată agitația lui Ceaușescu din balconul CC al PCR a fost pentru a-i crește popularitatea. Însă informațiile de care noi dispuneam atunci arătau că suntem în mare pericol, iar convingerea că putem fi oricând atacați era cât se poate de reală. Deși raportul de forțe ne era total defavorabil, eram pregătiți pentru o ripostă, chiar dacă eram practic încercuți. (*Interviu cu generalul Ion Gheorghe, șeful Marelui Stat Major în perioada 1965–1974, în revista Document, nr. 1/2005, pag. 37–38*).

7. Caricatură engleză reprezentând invadarea Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia (1968). Figura soldatului este cea a liderului sovietic Leonid Brejnev.

8. Marcă poștală editată în Republica Democrată Germană (aflată sub ocupație sovietică) cu ocazia a 20 de ani de la apariția Tratatului de la Varșovia.

9. S-a vorbit în chip unanim despre lichidarea organismelor militare din cadrul Pactului de la Varșovia. Din gura participanților s-a revărsat pe larg critica la adresa Organizației. Desigur, aceasta nu făcea cinste acelor șefi ai delegațiilor care au participat la Consfătuire. Ei nu au știut să vadă și să prețuiască ceea ce era pozitiv, și anume că s-a obținut, prin Tratatul de la Varșovia, păstrarea păcii în Europa. (*Memoriile mareșalului sovietic Anatoli Gribkov, șef al Statului Major al Forțelor Militare Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, 1976–1989*).

10. Semnarea Actului final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, Helsinki, 1975.

12. Așa bunăoară, la Conferința de la Helsinki privind securitatea și cooperarea în Europa (1973–1975), obiectivul central urmărit de U.R.S.S. era consacrarea *statu quo*-ului postbelic și legitimarea principiului inviolabilității frontierelor; pentru occidentali, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ca și libera circulație a informației reprezentau priorități absolute; pentru o țară ca România, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, ca și asigurarea continuității procesului multilateral de negociere pentru obținerea securității, declanșat de Conferință, constituiau obiective fundamentale de atins... La Conferința de la Helsinki, bunăoară ca și la multe alte reuniuni care i-au urmat, procedura consensului a permis țărilor mici și mijlocii să obțină din partea marilor puteri concesii care nu ar fi putut să fie obținute altfel. (Valentin Lipatti, *Însemnări despre arta negocierii*)

11. I. Egalitate suverană, respectarea drepturilor inerente suveranității. Statele participante respectă reciproc egalitatea lor suverană [...] și dreptul fiecărui stat de a alege și a dezvolta în mod liber sistemul său politic, social, economic și cultural, precum și dreptul de a formula propriile legi și reglementări [...]

II. Nerecurgerea la amenințarea cu sau la folosirea forței. Statele participante se abțin în relațiile reciproce, ca și în relațiile internaționale în general, să recurgă la amenințarea sau la folosirea forței [...]

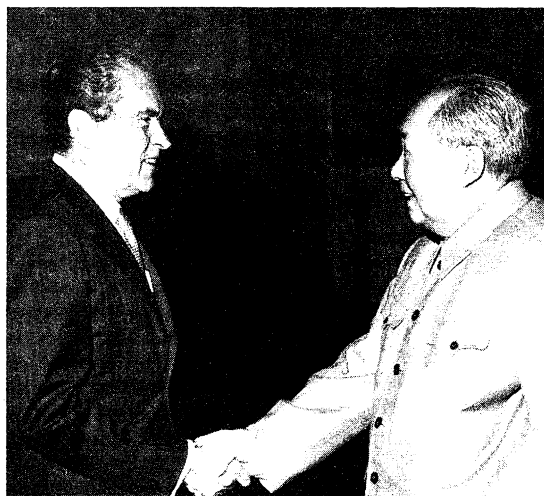
III. Inviolabilitatea frontierelor. Statele participante se abțin de la orice intervenție, directă sau indirectă, individuală sau colectivă, în afacerile interne sau externe supuse competenței naționale ale unui alt stat participant, indiferent care sunt relațiile reciproce. Se abțin în consecință de la orice formă de intervenție armată sau de amenințare împotriva unui alt Stat participant [...]

VII. Respectarea drepturilor omului și ale libertăților fundamentale. Statele participante respectă drepturile omului și libertățile fundamentale, respectiv libertatea gândirii, conștiinței, credinței religioase, convingerilor pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie [...]

VIII. Egalitatea drepturilor popoarelor și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele [...] (*Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, Helsinki, 1975*).

13. În ianuarie 1971, revenisem la Sydney – unde funcționam în calitate de consul general al României – de la consfătuirea șefilor misiunilor diplomatice și oficiilor consulare privind promovarea schimburilor comerciale și cooperării economice cu străinătatea... James O'Sullivan, consulul general al S.U.A., m-a căutat în două rânduri și m-a rugat să-l sun la întoarcere. După doi ani petrecuți în Australia, îl cunoșteam destul de bine pe diplomatul american, cu care întrețineam relații mai mult decât de curtoazie convențională. Intrigat de insistența lui, i-am telefonat. Mi-a urât bun venit și mi-a spus că ar fi fericit dacă i-aș face o vizită peste două zile. Am acceptat. M-a primit într-una din sălile vaste ale sediului consulatului general al S.U.A... „Vreau să-ți prezint un bun prieten de-al meu, sosit de la Canberra”, mi-a spus el, conducându-mă către o persoană jovială. „Herman Horton, s-a prezentat, întinzându-mi mâna. Îmi face plăcere să vă cunosc personal”. Instructajul făcut acasă de ofițerii serviciilor speciale m-a ajutat în acea împrejurare – ca de altfel de-a lungul întregii mele cariere – să-mi dau seama imediat cu cine am de-a face și că persoana este interesată să abordeze cu mine un subiect important. De ambele părți convenția a fost una de cunoaștere, de evaluare. Impresiile erau bune, și de o parte și de alta. Am convenit să ne mai vedem, fie când venea el la Sydney, fie când mă deplasam eu la Canberra. Observasem deja un interes pronunțat pentru China și pentru relațiile cu această țară... O deplasare oficială la Canberra, pentru convorbiri la departamentele Afacerilor Străine și Comerțului și Industriei, mi-a oferit prilejul de a avea o întrevedere cu Herman Horton. M-a invitat la dejun, la restaurantul frecventat de funcționarii publici, deoarece era plasat între Parliament House și departamentele guvernului. Deși nu era aglomerată, vasta sală de

mese trăda prezența agenților australieni, care – era evident – nu-l deranja pe amfitrionul meu. Următoarea întrevedere a fost prilejuită de o vizită, împreună cu soția, acasă la familia Horton, care ne-a reținut la cină. Ascendența germană a soților Horton era evidentă în întreaga ambianță, în decorația interioară, în meniu, în comportament și vocabular, astfel că în scurtă vreme ne-am simțit ca în locuința unor sași înstăriți de la noi de acasă, pe care îi cunoșteam demult. Am apreciat cum și-a clarificat premisele abordării subiectului ce-l preocupa. I-am spus că avem legătură cifrată cu Centrala, că primeam informații și transmiteam comunicări; i-am precizat că acele comunicări care tratează subiecte importante ajung la conducerea superioară a țării. Și atunci m-a anunțat: „America vrea să-și normalizeze relațiile cu China. Ce părere ai?” Am reacționat imediat, spunând că este foarte bine și că acest pas trebuia făcut chiar mai de mult. M-a întrebat dacă România ar fi dispusă să concure la acest proces, cerând să-i explic, apoi, care sunt motivele pentru care guvernul român s-ar angaja într-o asemenea întreprindere. I-am explicat că România înțelege să întrețină relații bune cu toate marile puteri, care au – trebuie să recunoaștem – o influență particulară asupra evoluției lumii. Or, litigiile, disputele și confruntările dintre marile puteri pun țările mici și mijlocii, între care și România, într-o situație delicată: nu am mai putea fi riguroși în înfaptuirea politicii noastre externe, fiind nevoiți să facem față, desigur cu mare greutate, solicitărilor uneia sau alteia dintre puteri de a adopta o atitudine partizană; în plus, conflictele dintre ele pot conduce cu ușurință la război, la periclitarea șanselor păcii și dezvoltării, ceea ce nu convine României. (Romulus Ioan Budura, *Prolog românesc la normalizarea relațiilor sino-americane*)

14. Istorică vizită a președintelui american **Richard Nixon** în Republica Populară Chineză (1972).

15. Convorbirile româno-chineze de la București, din vara anului 1966, aveau o însemnătate aparte, nu numai pentru conducerea României, în fruntea căreia se afla acum Nicolae Ceaușescu, dar și pentru comunitatea internațională: în China începuse marea „revoluție culturală”, iar S.U.A. se implicau din ce în ce mai mult în conflictul din Vietnam. Discursul lui Zhou Enlai a fost o pledoarie coerentă, argumentată, pentru sprijinirea vietnamezilor în rezistența față de agresorii americani. Stăpânind cu precizie datele calendaristice și cele materiale ale escaladării intervenției americane în Vietnam, premierul chinez a prezentat evoluția probabilă a ostilităților și, fără a neglija riscurile și primejdiile mai ample pe care aceasta le implică, fără a diminua privațiunile și suferințele cărora urma să le cadă victime milioanele de vietnamezi, el a conchis că Vietnamul va triumfa. Se impunea deci în expunerea premierului mobili-

zarea forțelor solidare cu Vietnamul în cauza sa dreaptă, de eliberare națională și furnizarea de echipament, armament, muniții etc. combatanților vietnamezi. Lipsurile materiale ale vietnamezilor apăreau, în viziunea premierului Zhou Enlai, ca singura dificultate majoră în calea repurtării victoriei, care semnifica, totodată, o lecție aspră, binemeritată, dată forțelor imperialiste și o demonstrație a virtuților morale și spirituale ale desconsideratelor" popoare asiatice". Pledoaria a avut efectul scontat. România s-a alăturat celorlalte state ce au furnizat ajutor material, politic, diplomatic și moral vietnamezilor, care, în cele din urmă, au triumfat. Convorbirile au continuat la București și într-o stațiune pe litoralul Mării Negre, efectele benefice ale acestora asupra relațiilor româno-chineze simțindu-se din plin. (Romulus Ion Budura, *L-am cunoscut pe Zhou Enlai*)

16. Premierul chinez Zhou Enlai, vizitând România (în dreapta oficialului chinez se află Ion Gheorghe Maurer, prim-ministrul României)

17. Elicoptere americane acționând în Vietnam. Războiul din Vietnam a produs mari pierderi Statelor Unite (circa 53000 de morți), dar și câteva milioane de victime în rândul populației civile.

18. *Tov. L. I. Brejnev* [Uniunea Sovietică]: ... Tocmai acum este necesar să demonstrăm marea unitate a partidelor noastre și hotărârea de a face tot ce este posibil pentru a da o ripostă agresorului, a ajuta popoarele arabe și a asigura pacea.

Tov. A. Novotny [Cehoslovacia]: ... În ultimul timp, Nasser a căutat să ne convingă că a sosit momentul ca Israelul să fie lichidat. Cu câteva zile înainte de această ședință, s-a întors din Siria ministrul nostru al apărării. Sirienii ne-au informat că ei vor zdrobi ușor Israelul. Ei au spus că nu cred că Israelul îi va ataca, deoarece știe că întreaga lume arabă se va ridica împotriva sa. Totodată, sirienii au spus că ei vor saluta un eventual atac din partea Israelului, întrucât vor avea ocazia să-l distrugă. Noi am acordat țărilor arabe ajutor, inclusiv militar, și ieri am hotărât să acordăm un ajutor suplimentar [...]

Tov. T. Jivkov [Bulgaria]: Mulțumim CC al PCUS și guvernului sovietic pentru invitația de a participa la această întâlnire... Tactica pe care noi trebuie s-o urmăm este următoarea: trebuie să acordăm ajutor RAU, Siriei și Algeriei în legătură cu încetarea focului, pentru înlăturarea situației care a apărut în urma acestui război. Este important să întărim situația din țările arabe, să schimbăm raportul de forțe în favoarea țărilor arabe... Hotărârea noastră este de a lupta până la capăt împotriva agresorului...

Tov. N. Ceaușescu: Aș dori să exprim câteva considerente în legătură cu problemele pe care le discutăm. Evenimentele din Orientul Apropiat sunt deosebit de grave. Cred că nu ne-am propus aici să analizăm cum s-a ajuns la această situație... Deși, atât din punct de vedere al dotării cu armament, raportul de forțe era în favoarea arabilor, din analiza capacității de luptă a armatelor țărilor în conflict noi am ajuns la concluzia că țările arabe nu pot câștiga un asemenea război. De aceea, noi am lansat un apel către țările arabe și Israel în care ceream să se facă totul pentru rezolvarea problemelor litigioase pe cale

pașnică pentru a nu se ajunge la război. Din păcate, arabii și-au făcut probabil alte socoteli, cel puțin așa rezultă din declarațiile făcute de conducătorii țărilor arabe. Ele și-au propus să distrugă Israelul. Felul în care arabii au pus problema nu a servit mobilizării opiniei publice mondiale în favoarea lor. Lozincă de a distruge Israelul a ridicat lumea împotriva lor. Aceasta e o lozincă care nu poate primi sprijin. În această regiune sunt multe probleme litigioase, dar rezolvarea lor nu se poate face prin nimicirea Israelului sau a statelor arabe. Acest lucru merită atenție, deoarece opinia publică occidentală, inclusiv partidele comuniste, s-au găsit în situația de a nu sprijini poziția arabilor...

Tov. J. Kadar [Ungaria]: În numele CC al PMSU, salut această consfătuire. Mulțumim tov. Brejnev și Greciko, care ne-au prezentat informații privind desfășurarea evenimentelor... Trebuie să subliniez că aceasta este o înfrângere militară, politică a țărilor arabe progresiste. Sub aspect politic, trebuie să luptăm uniți pentru a ajuta țările arabe, să le acordăm tot ajutorul pe care-l putem acorda...

În timpul pauzei, a avut loc o discuție între tov. N. Ceaușescu și delegația sovietică. Tov. N. Ceaușescu a arătat că proiectul elaborat este inacceptabil, deoarece nu corespunde realității, în timp ce Israelul este acuzat ca agresor, nu se spune nimic despre țările arabe; proiectul conține, dimpotrivă, promisiuni privind sprijinirea politicii pe care au promovat-o până în prezent. În consecință, a fost întocmit un contraproiect care cuprindea ideile ce au fost dezvoltate în Declarația CC al PCR și a guv. RS România în legătură cu situația din Orientul Apropiat. Delegația sovietică l-a considerat inacceptabil, întrucât nu conținea condamnarea Israelului ca agresor. Partea sovietică nu a difuzat proiectul român celorlalte delegații. (*Fragment din stenograma consfătuirii partidelor comuniste din țările Tratatului de la Varșovia și din Iugoslavia*, 9 iunie 1967, în *Dosarele istoriei*, nr. 10/1997).

19. Aspect din timpul Războiului de șase zile (5–10 iunie), una dintre cele mai strălucite operațiuni militare ale secolului al XX-lea.

20. Maurer [prim-ministrul României] a interpretat întâlnirea sa din 26 iunie [1967] cu președintele Johnson [președintele Statelor Unite] ca o întâlnire care a contribuit la lărgirea prestigiului României în sfera internațională. Maurer a spus că faptul că președintele Johnson l-a invitat la această întâlnire va da poziției politice a României greutate în problemele internaționale, în special a celor privitoare la Orientul Mijlociu. Maurer crede că guvernul US are o poziție rezonabilă în ce privește conflictele din Orientul Mijlociu. Legat de Orientul Mijlociu, Maurer a spus că într-o mare măsură responsabilitatea pentru provocarea conflictelor în Orientul Mijlociu o poartă sovieticii și într-o mai mică măsură China. Maurer a menționat că România nu se poate ralia poziției Moscovei în Orientul Mijlociu pentru că Uniunea Sovietică duce o politică aventuroasă și periculoasă în acea parte a lumii și că intervine într-o manieră bătărană în afacerile interne ale țărilor arabe. (*Notă întocmită de CIA în 26.06.1967 și declassificată în 17.12.2001*)

21. În blocul sovietic, Ceaușescu are legături unice cu Orientul Mijlociu. România este singurul membru al Pactului de la Varșovia care are relații diplomatice strânse atât cu Israelul, cât și cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei – OEP, către care a livrat arme și oferit posibilități de antrenament. Ceaușescu are o relație personală cu Arafat [conducătorul OEP] și se consultă cu el frecvent.... România menține de asemenea contacte cu alte grupuri palestiniene, cum ar fi Frontul Democratic pentru Eliberarea Palestinei, și continuă relațiile bune cu (...) statele radicale din Orientul Mijlociu, cum ar fi Libia, Siria, Irak și Iran. [...] România și-a menținut contacte active cu Statele Unite, mai mult decât oricare altă țară din Europa de Est. (*Notă întocmită de CIA în 13.01.1987 și declassificată în 07.07.1999*)

23. Suspiciunea conducerii românești față de Uniunea Sovietică s-a intensificat în 1979, în legătură cu intrarea trupelor sovietice în Afghanistan. Conducerea românească a condamnat aventura sovietică. (Memoriile mareșalului sovietic Anatoli Gribkov, șef al Statului Major al Forțelor Militare Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varșovia, 1976–1989).

24. Luptător afghan în războiul antisovietic (1979–1989). Conflictul s-a terminat cu înfrângerea și evacuarea forțelor sovietice. Războiul din Afghanistan a adus mari pierderi pentru armata sovietică (circa 30000 de morți) și scăderea prestigiului internațional al URSS, evidențiind slăbiciunile economice și militare ale acesteia.

22. Invazia sovietică din Afghanistan este o amenințare pentru pacea mondială, pentru relațiile Est-Vest și pentru stabilitatea regională, precum și pentru transportul petrolului. Atacul sovietic împotriva Afghanistanului și exterminarea nemiloasă a guvernului său au modificat de o manieră îngrijorătoare situația strategică din această parte de lume. (*Președintele american Jimmy Carter*)

Formare de competențe

1. Analizați motivele pentru care autorul textului (1) consideră necesară existența Tratatului de la Varșovia?

2. Considerați că afirmația generalului Constantin Olteanu reprezintă un fapt sau o opinie? (1)

3. La ce face aluzie observația că normele Statutului de funcționare al Alianței dintre țările socialiste „afectează atribute esențiale ale guvernelor noastre”? (2)

4. Ce mare putere din cadrul Tratatului de la Varșovia încalca, prin intermediul Alianței, principiile „respectării suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne”? (2)

5. Analizați propunerea făcută de delegația Ministerului Forțelor Armate al României la Consfătuirea șefilor Marilor State Majore. (2)

6. Analizați modul în care funcționarea Tratatului de la Varșovia intra în contradicție, în timpul crizei rachetelor din Cuba, cu interesele naționale ale României. (3)

7. Prezentați acțiunea prin care România și-a apărat interesul național în zilele crizei rachetelor cubaneze. (3)

8. Prezentați poziția României în legătură cu invadarea Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia. (4)

9. Analizați care a fost atitudinea populației față de Nicolae Ceaușescu în timpul înăbușirii de către trupele Tratatului de la Varșovia a „primăverii de la Praga”? (4)

10. A fost România în primejdie de a fi invadată de trupele sovietice datorită atitudinii lui Ceaușescu, legată de invazia în Cehoslovacia?

11. În situația descrisă de sursa (5) ați fi adoptat aceeași poziție ca Nicolae Ceaușescu? Argumentați răspunsul.

12. Explicați faptul că trupele românești cele mai bune se aflau cantonate în apropierea frontierei sovietice. (6)

13. Care fragment din textul (6) arată poziția diferită a României în Tratatul de la Varșovia?

14. Ce naționalitate are soldatul reprezentat în sursa (7)?

15. Ce mesaj prezintă sursa (7)?

16. Descoperiți mesajul graficii de pe marca poștală? (8)

17. Prezentați punctul vostru de vedere în ceea ce privește aspectul pozitiv/negativ al Tratatului de la Varșovia.

18. Imaginați-vă că într-un oraș se înființează un muzeu dedicat personalităților istoriei naționale care au militat pentru apărarea independenței naționale. Alături de personalități precum Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Carol I etc s-a propus includerea în acest muzeu și a lui Nicolae Ceaușescu.

Care este punctul vostru de vedere: ați accepta și includerea lui Nicolae Ceaușescu? Prezentați două argumente pro și două argumente contra.

19. Analizați principiile promovate prin Actul final. (11)

20. Selectați din prevederile Actului final pe acelea care, în mod expres, fac referire la rezolvarea conflictelor fără utilizarea războiului. (11)

21. Analizați obiectivele urmărite de URSS, statele occidentale și România în cadrul Conferinței de la Helsinki. (12)

22. Analizați avantajele de care beneficiau statele mici prin introducerea regulii consensului în relațiile internaționale. (12)

23. Analizați un fapt al politicii internaționale în care România a fost un canal de comunicare între

părți (13). Căruia fapt s-a datorat alegerea României în rezolvarea problemei indicate de sursa (13)?

24. Prezentați poziția avută de România față de războiul din Vietnam (15). Este această poziție specială față de cea a celorlalte state comuniste? (15)

25. Menționați urmările avute asupra relațiilor româno-chineze de convorbirile dintre cele două delegații (15).

26. Explicați soluția găsită de guvernul României pentru a rezolva problemele existente între statele arabe și Israel. (18)

27. Prezentați atitudinea României față de obiectivul țărilor arabe de a distruge Israelul. (18)

28. Prezentați diferența între proiectul sovietic și cel român privind rezoluția comună a statelor socialiste față de Războiul de șase zile. (18)

29. Prezentați urmările pe care le-a determinat poziția României în Războiul de șase zile în ceea ce privește relațiile cu Statele Unite. (20)

30. Considerați că părerile expuse de Ion Gheorghe Maurer, legate de responsabilitatea față de situația încordată din Orientul Apropiat, sunt sincere? (20)

31. Prezentați situația specială a României în ceea ce privește Orientul Mijlociu. (21)

32. Considerați că această situație specială a avut urmări benefice pentru România? (21)

33. Analizați motivele pentru care invazia în Afghanistan era considerată o amenințare pentru pacea mondială de către președintele american Jimmy Carter. (22)

34. Explicați poziția românească în legătură cu invazia sovietică în Afghanistan. (23)

35. Realizați un eseu în care să descoperiți și să prezentați o constantă a politicii externe a României în perioada războiului rece.

RĂZBOIUL RECE ȘI ROMÂNIA

O politică externă curajoasă

Prin „război rece” se înțelege conflictul dintre cele mai mari puteri postbelice, Statele Unite și Uniunea Sovietică, care însă n-a degenerat într-un război propriu-zis. Semnele existenței unor divergențe între Statele Unite (democrate), pe de o parte, și Uniunea Sovietică (comunistă) au apărut încă din timpul ultimului război mondial. Aceste divergențe s-au

aggravat după încheierea conflictului, având ca urmare răcirea relațiilor dintre cele două superputeri. Războiul rece s-a datorat în primul rând diferenței de sistem politic, economic și social între cei doi mari rivali. Fiecare parte dorea să-și impună sistemul într-o zonă cât mai vastă și să-și întindă influența politică, economică și militară. La acest eveniment au participat, evident, și statele aflate în sfera de

influență a celor două superputeri, între care și România.

Războiul rece s-a caracterizat și prin apariția unor alianțe militare. Cele mai influente au fost:

- Tratatul Organizației Atlanticului de Nord (NATO), apărut în 1949. NATO grupa statele occidentale în frunte cu SUA. Formarea NATO a fost cauzată de pericolul expansiunii Uniunii Sovietice spre Europa occidentală.

- Tratatul de Prietenie, Colaborare și Ajutor Reciproc (Tratatul de la Varșovia), format în 1955. Tratatul de la Varșovia era alcătuit din țările din Europa răsăriteană aflate în sfera de influență a Uniunii Sovietice (1). Formarea Tratatului de la Varșovia a fost replica imediată a primirii Germaniei de Vest (Republica Federală a Germaniei) în NATO.

Organul de conducere al Tratatului de la Varșovia era Comitetul Politic Consultativ, compus din șefii statelor membre. Organele militare erau un Comitet al Miniștrilor Apărării al statelor membre și Comandamentul Forțelor Armate Unite (aflat sub conducere sovietică).

România a fost membru fondator al Tratatului, însă poziția sa a fost unică în cadrul alianței după 1964. În acel an, poziția de independență a României a fost susținută în *Declarația din aprilie 1964*, când conducerea românească a susținut dreptul fiecărui partid comunist de a conduce țara în funcție de condițiile specifice din fiecare stat. În timpul guvernării lui Nicolae Ceaușescu s-a continuat și s-a accentuat politica externă de independență față de Uniunea Sovietică. Caracteristicile poziției unice a României în Tratatul de la Varșovia sunt următoarele:

1. România a refuzat să facă parte din structurile militare ale Tratatului de la Varșovia, neparticipând la manevrele militare de pe teritoriul celorlalte state membre și nepermițând participarea armatelor altor state la manevre militare pe teritoriul ei. Din acest punct de vedere, poziția României este asemănătoare cu cea a Franței, care în timpul guvernării generalului Charles de Gaulle, a ieșit din structurile militare ale NATO.

2. România a fost singurul stat membru al Tratatului de la Varșovia care nu a fost de acord cu aprobarea unui Statut al alianței ce ar fi dat o mai mare putere conducerii sovietice (3).

3. România a fost singurul stat al alianței care nu a găzduit trupe sovietice pe teritoriul național, începând cu anul 1958. În acel an, liderul sovietic Nikita Hrușciiov a fost de acord cu retragerea armatei sovietice, care staționa pe teritoriul României încă din 1944.

4. România a avut o altă atitudine, comparativ cu ceilalți membri ai Tratatului, față de intervenția sovietică și a altor cinci state ale alianței pentru înăbușirea încercării de reformare a sistemului comunist în Cehoslovacia („primăvara de la Praga”, august 1968), (4), (7). Poziția României a fost susținută de întreaga națiune. Curajul liderului comunist Nicolae Ceaușescu manifestat în legătură cu înăbușirea „primăverii de la Praga”, precum și alte inițiative de politică externă, au condus la o creștere a popularității sale atât în țară, cât și în străinătate. În consecință, România a fost vizitată de lideri occidentali prestigioși (cum ar fi președintele american Richard Nixon), iar prestigiul internațional al României și rolul său în politica internațională au atins apogeul.

5. Atitudinea României și a lui Nicolae Ceaușescu în legătură cu invadarea Cehoslovaciei a cauzat apariția pericolului unei invazii sovietice în țara noastră (5). În consecință, România a avut o doctrină militară diferită de cea a Tratatului, e vorba de doctrina „războiul întregului popor”. Deși Uniunea Sovietică era aliata României, în cadrul doctrinei naționale a României, cele mai importante forțe erau dispuse la granița cu URSS (6).

6. După anul 1969, România și-a creat propria industrie de apărare, și-a organizat forțele armate după propriile regulamente și a refuzat prezența inspectorilor sovietici.

În condițiile căderii comunismului în Europa, Tratatul de la Varșovia a fost desființat în 1991.

Și alte aspecte evidențiază poziția curajoasă a României în războiul rece:

Participarea României la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa. Țările europene, Statele Unite și Canada au semnat în 1975 „Acordurile de la Helsinki” (10) în care erau afirmate unele principii în relațiile internaționale: respectarea integrității teritoriale a statelor; nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța; neamestecul în treburile interne; dreptul fiecărui popor de a decide asupra propriei dezvoltări; respectarea drepturilor omului (11). Au urmat și alte conferințe pentru securitate și cooperare în Europa, la Belgrad și la Madrid, fără rezultate spectaculoase. România a avut o participare activă la desfășurarea lucrărilor Conferinței de la Helsinki, unde a impus o serie de principii: egalitatea tuturor statelor și respectarea drepturilor țărilor mici, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța etc. României i se datorează (în special ambasadorului Valentin Lipatti) definiția regulii consensului în adoptarea deciziilor (12), ca și a procedurii în

desfășurarea lucrărilor Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), devenită mai târziu (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE).

România și războiul din Vietnam. (1959–1975).

În urma obținerii independenței, Vietnamul era divizat în două state: unul comunist (în nord) și celălalt, în sud, cu un regim politic anticomunist. Statele Unite au intervenit în sprijinul celui de-al doilea (17), în mod progresiv, pentru ca acesta să nu fie cucerit de către comuniști. Efectivele americane au crescut permanent, iar aviația SUA a bombardat Vietnamul de Nord. În Vietnamul de Sud s-a dezvoltat o mișcare de rezistență (Frontul Național de Eliberare) împotriva unui regim corupt. Rezistența înverșunată a Vietnamului de Nord, sprijinit de statele comuniste, a determinat pierderi însemnate în rândul militarilor americani. Drept urmare, în Statele Unite au fost inițiate mari demonstrații de protest împotriva războiului, care l-au forțat pe președintele Nixon să încheie un acord de pace (1973). România a avut o poziție favorabilă Vietnamului de Nord (ca și celelalte state comuniste) (15). Războiul din Vietnam a fost încă un aspect de politică externă care a apropiat România de China comunistă (după vizita premierului chinez Zho Enlai din 1966) (15), (16).

La sfârșitul anilor '60 ai secolului trecut, România, din cauza poziției antisovietice în politica externă, și-a îmbunătățit relațiile cu Statele Unite. În aceste condiții, România a reprezentat unul din canalele utilizate de americani pentru a duce negocieri secrete cu guvernul comunist de la Hanoi (capitala Vietnamului de Nord); în anul 1968, nord-vietnamezii au declanșat o neașteptată ofensivă și rolul diplomatic al României în această problemă s-a încheiat.

În final, după retragerea armatei americane, Vietnamul de Sud a fost cucerit într-un timp foarte scurt de Vietnamul de Nord, în anul 1975.

Relațiile bune avute atât cu China, cât și cu Statele Unite, au permis României să îndeplinească un rol de canal de comunicare între cele două state (13), până la istoricul moment al reluării relațiilor diplomatice americano-chineze (14).

România și războiul de șase zile (1967). Orientul Mijlociu este una dintre zonele cele mai tensionate în relațiile internaționale. Conflictele din Orientul Mijlociu au reprezentat o componentă a războiului rece, Uniunea Sovietică sprijinind statele arabe, iar Statele Unite, Israelul.

• Independența Israelului (1948). Un mare număr de coloniști evrei au ajuns în Palestina după cele două războaie mondiale. Mulți dintre ei au imigrat în Țara

Sfântă ca o reacție la planul lui Hitler de a extermina pe toți evreii din Europa. Organizația Națiunilor Unite a elaborat un plan de a împărți Palestina (aflată sub mandat britanic) între arabii palestinieni și evrei. Când mandatul britanic a încetat (1948), a fost proclamată independența statului evreu (Israel). În același moment armatele mai multor state arabe au pătruns în Palestina. Slab pregătite, ele au fost înfrânte de armata israeliană (1948–1949). Au fost stabilite frontierele Israelului. O urmare a acestui război a fost apariția unui mare număr de refugiați arabi, a căror situație n-a fost nici până astăzi rezolvată.

• Criza Canalului de Suez (1956). În Egipt, puterea a fost preluată de un grup de militari naționaliști (1952), din rândul cărora avea să se afirme colonelul Gamal Abdel Nasser (1954). După retragerea soldaților britanici din zona Canalului de Suez, Nasser a naționalizat Canalul (1956). Acest fapt avea să determine intervenția militară a Marii Britanii și Franței, sprijinite de Israel. Opinia publică internațională a dezaprobat această acțiune. Operațiunea militară împotriva Egiptului a fost oprită de Statele Unite și Uniunea Sovietică, ceea ce demonstrează slăbirea influenței vechilor puteri coloniale în Orientul Mijlociu. La frontierele arabo-israeliene au fost instalate trupele ONU de menținere a păcii.

• Războiul de șase zile (5–10 iunie) (19). Statele arabe au obținut retragerea trupelor ONU. Toate semnele indicau iminența unui atac arab. Israelul a reacționat atacând Egiptul, Siria și Iordania, a căror armată a fost distrusă în mai puțin de o săptămână. Israelul a ocupat mai multe teritorii aparținând statelor arabe, urmărind să-și apere securitatea. În zilele războiului, a avut loc la Berlin o conferință a partidelor comuniste din statele Tratatului de la Varșovia, la care a participat și Iugoslavia. URSS a propus adoptarea unei rezoluții în care să se condamne Israelul ca stat agresor (18). România nu a fost de acord cu această propunere și a adus critici statelor arabe pentru erorile comise (18). Declarația finală a conferinței nu a fost semnată de România. Mai mult, România a fost singurul stat comunist care nu a rupt relațiile diplomatice cu Israelul, păstrând în același timp relații bune cu lumea arabă. (21)

Această poziție a României a avut importante implicații:

• România a devenit mediator în conflictul arabo-israelian; prin intermediul României au fost stabilite contacte între diplomații americani, israelieni, arabi.

• România și-a îmbunătățit relațiile cu Statele Unite și lumea occidentală. Astfel, la scurt timp după

terminarea operațiunilor militare, prim-ministrul român, Ion Gheorghe Maurer, a fost primit de președintele SUA, Lyndon Johnson (21). În același timp, România a fost prima țară comunistă care a reluat relațiile cu Republica Federală a Germaniei, în pofida opoziției Republicii Democratice Germane (statul comunist german) și a Uniunii Sovietice.

Poziția românească în conflictul arabo-israelian a crescut enorm prestigiul României, ca urmare rolul ei în relațiile internaționale a depășit cu mult situația reală dată de potențialul său economic, militar și demografic limitat. România a fost vizitată de lideri occidentali importanți (președinții americani Richard Nixon și Gerald Ford și conducătorul Franței, Charles de Gaulle).

Conflictul arabo-israelian a mai cunoscut o fază (1973), când atacul statelor arabe a fost stopat de armata israeliană. Intervenția Statelor Unite și a Uniunii Sovietice a oprit operațiunile militare. O

urmare a acestui război a fost declanșarea unei crize a petrolului, prin embargoul exportului de petrol impus de statele arabe față de Israel, SUA și statele occidentale, acuzate că sprijină statul evreu. Această decizie a avut urmări negative asupra economiei românești, importatoare de petrol, din cauza creșterii spectaculoase a prețului țițeiului.

România și războiul din Afghanistan. România a adus critici agresiunii sovietice în Afghanistan (1979), (24), considerată o aventură (23) care a adus o nouă criză în relațiile internaționale (22).

Treptat, din cauza politicii interne, de încălcare sistematică a drepturilor omului, popularitatea lui Ceaușescu în exterior s-a prăbușit, iar România a fost izolată în relațiile internaționale de către statele occidentale. Din această situație de izolare diplomatică România a ieșit în urma Revoluției din decembrie 1989, când s-a angajat pe un drum nou de politică externă, acela de reintegrare în lumea occidentală.

CRONOLOGIE:

- martie 1946 – Discursul lui W. Churchill de la Universitatea Fulton, Statele Unite, în care vorbește despre „Cortina de Fier”.
- Martie 1947 – Doctrina Truman, prin care SUA stabilea o strategie de oprire a expansiunii comunismului.
- 3 aprilie 1948 – Planul Marshall, ajutor economic instituit de SUA, care a contribuit la reconstrucția Europei Occidentale.
- 24 iunie 1948 – 12 mai 1949 – blocada Berlinului, instituită de către Uniunea Sovietică asupra Berlinului Occidental a fost contracarată de „podul aerian” instituit de Statele Unite și aliații săi.
- 4 aprilie 1949 – constituirea Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), alianță militară a statelor occidentale, sub egida Statelor Unite.
- 1950–1953 – Războiul din Coreea.
- 1955 – Constituirea Tratatului de la Varșovia, alianță militară a țărilor comuniste sub conducerea Moscovei. România a fost membru fondator al alianței.
- 1955–1975 – Războiul din Vietnam.
- 1956 – Revoluția din Ungaria.
- 1961 – construirea Zidului Berlinului.
- 1962 – Criza rachetelor cubaneze.
- Iunie 1967 – „Războiul de șase zile”. România a fost singurul stat membru al Tratatului de la Varșovia care n-a rupt relațiile diplomatice cu Israelul.
- August 1968 – înăbușirea „Primăverii de la Praga” de către trupele a cinci state ale Tratatului de la Varșovia. România a condamnat cu virulență intervenția militară împotriva Cehoslovaciei.
- 1979 – 1988 – Războiul din Afganistan, intervenție militară a Uniunii Sovietice în Afganistan, soldată în final cu înfrângerea armatei sovietice.
- 9 noiembrie 1989 – căderea Zidului Berlinului.
- 3 octombrie 1990 – reunificarea Germaniei.
- Decembrie 1991 – dezmembrarea Uniunii Sovietice.

Istorie și Internet

Despre războiul rece:

www.coldwar.org/

<http://www.cnn.com/SPECIALS/cold.war/>

http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1409&fuseaction=topics.home

<http://history.acusd.edu/gen/20th/coldwar0.html>

<http://www.learningcurve.gov.uk/coldwar/default.htm>

<http://www.vietnampix.com/> (despre războiul din Vietnam)

<http://www.pbs.org/battlefieldvietnam/> (despre războiul din Vietnam)

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/1967toc.html> (despre războiul de șase zile).

10. IV. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

Diplomația românească între Tratatul de la Varșovia și Uniunea Europeană (Studiu de caz)

COMPETENȚE:

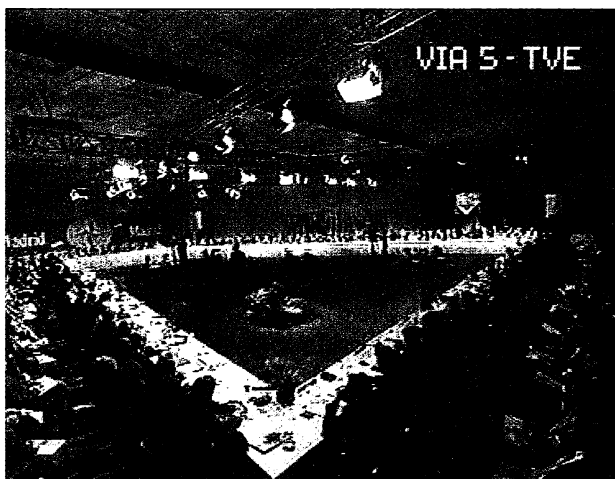
- *2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.
- 2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.
- *4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătura cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. „România a făcut progrese importante atât în domeniul militar, cât și în cel civil, pe drumul aderării la NATO. Deși am reamintit liderilor țării și președintelui ceea ce mai trebuie făcut, acest lucru nu trebuie interpretat ca o subestimare a progreselor care s-au făcut”, a declarat, ieri, secretarul general NATO, lordul George Robertson, după întâlnirea de la Palatul Cotroceni, cu președintele Ion Iliescu. Lordul Robertson se află la București, în cadrul unui turneu prin țările candidate la aderarea la NATO, pentru evaluarea celui de-al treilea ciclu al Planului de Acțiune pentru Aderare (MAP). „Mesajul meu este același pentru toate țările candidate: oricât de bună ar fi situația prezentă, încă mai sunt multe de făcut, înainte ca o decizie (privind statele care vor fi invitate în Alianță la Praga, în 2002 – n.red.) să fie luată”, a spus Robertson... Secretarul general al NATO a apreciat pozitiv rolul pe care și l-a asumat România în cooperarea regională, „faptul că a fost deosebit de activă în această regiune care încă ridică probleme.” (*Declarație a secretarului general NATO*, 13 decembrie 2001)

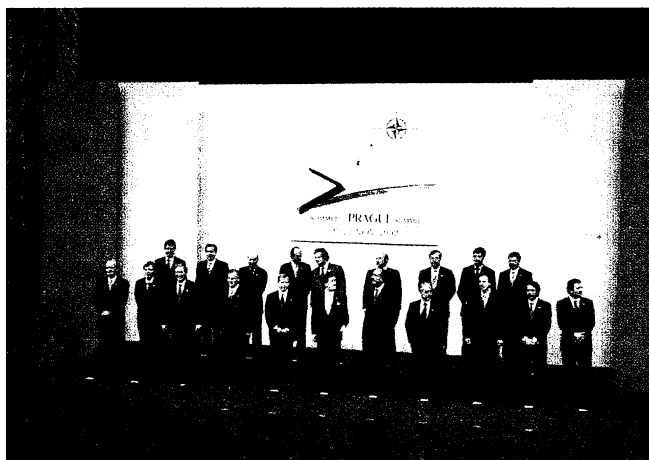
2. Rusia este încă preocupată de extinderea NATO spre Est, a afirmat ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov, într-o alocuțiune pe care a rostit-o, miercuri, la Institutul Militar Regal al Belgiei. Ivanov a declarat, de asemenea, că Rusia nu-și poate asuma prerogativa de a recomanda țărilor europene în ce alianțe militare să intre și când. Acesta este dreptul lor suveran, a apreciat ministrul rus. Dar, a precizat el, guvernul rus insistă asupra dreptului Rusiei de a-și promova interesele de securitate, în contextul în care NATO acționează în direcția aducerii efectivelor sale armate mai aproape de frontierele Federației Ruse. (*Declarație a ministrului rus al apărării*, decembrie 2001)

3. *Washington Post*: România și Bulgaria „pot aduce contribuții substanțiale” dacă vor intra în NATO. Administrația Bush și cei mai importanți aliați din NATO par să opteze pentru admiterea în NATO a șapte state, printre acestea aflându-se România și Bulgaria, care „pot aduce contribuții substanțiale”, se arată într-un editorial din ediția de duminică a cotidianului american „The Washington Post”... „Beneficiul real al extinderii NATO este, totuși, remodelarea dezvoltării economice și politice a statelor europene unde democrația și economia de piață nu sunt pe deplin instaurate. Pentru a deveni membre NATO, statele candidate au fost de acord cu o listă lungă de reforme, care cuprinde probleme de la libertatea presei la alegeri libere și protejarea minorităților, precum și acțiuni împotriva traficului de droguri și a corupției. Administrația Bush a folosit procesul extinderii NATO pentru a cere schimbări. A avertizat chiar Slovacia că nu va fi primită în NATO dacă fostul premier naționalist va câștiga alegerile. Nu există nicio garanție că reformele vor fi operate, sau că unele state nu își vor alege conducători nepotriviti chiar dacă vor intra în NATO. Dar intrarea în NATO va mări șansele ca Europa Centrală și de Est să devină, pentru prima oară în istorie, o regiune în care există guverne stabile și prooccidentale. Aceasta nu va rezolva problemele NATO legate de redefinirea misiunilor și terminarea disputelor transatlantice referitoare la capacitățile militare și cooperarea politică. Dar o extindere cuprinzătoare cu rezultate bune va fi fără îndoială un câștig major”, se arată în finalul editorialului.

4. Summit-ul de la Madrid, iulie 1997, a luat istorica hotărâre de lărgire a NATO cu state aparținând fostului Tratat de la Varșovia (Cehia, Polonia, Ungaria).

6. Extinderea către sud-est are și critici, care argumentează că, economic, România și Bulgaria se află mult în urma celorlalți candidați și că au încă de-a face cu reforme masive ale armatelor lor de tip sovietic. România și Bulgaria se „zbat să vină din urmă”, scria recent „The Economist”. „Merg șovăielnic înainte, dar sunt încă democrații fragile, în care mulți oameni sunt săraci-lipiți și plini de resentimente, susceptibili la mesajele populiştilor și, în niciun caz, atașați valorilor civice occidentale”.

5. Summit-ul de la Praga al NATO a decis invitarea României să înceapă negocierile pentru a deveni membru al Alianței.

7. Militar român, alături de un britanic în Afghanistan.

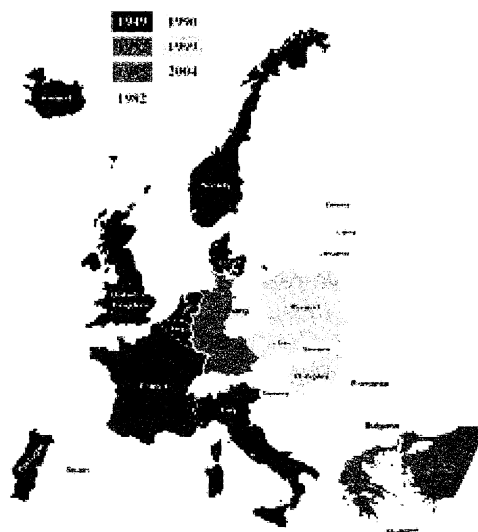

8. Militar român în Irak.

11. Președintele Bush la Washington împreună cu prim-miniștrii statelor membre în NATO în ultimul val de extindere al Alianței.

9. Ieri [2 aprilie 2004], la ora 10,45, ora Bucureștiului, drapelul României a fluturat pentru prima dată la aceeași înălțime cu cele ale Statelor Unite, Marii Britanii, Franței sau Germaniei, la cartierul general al NATO de la Bruxelles. Prin integrarea în cea mai puternică alianță militară a tuturor timpurilor, țara noastră are după o lungă perioadă securitatea într-adevăr garantată. După o scurtă defilare a drapelelor naționale, în sunet de fanfară, ceremonia de la sediul NATO a fost deschisă de miniștrii de externe ai celor 19 state membre care i-au primit lângă ei, pe podiumul din curtea de onoare, pe omologii lor din România, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia și Slovacia care s-au alăturat NATO cu drepturi depline. În acordurile imnurilor celor 7 noi țări membre, în ordine alfabetică, au fost apoi înălțate drapelele acestora în rând cu cele ale membrilor mai vechi... „În Europa de astăzi, soarta unei țări nu mai depinde de geografie”, a declarat secretarul general al Alianței, Jaap de Hoop Scheffer, care a subliniat ulterior că victoria obținută de cei 7 noi membri este cu atât mai mare cu cât, spre deosebire de cei „născuți într-o anumită parte a Europei, pentru care libertatea a fost un drept înnăscut, ei au trebuit să lupte pentru a o câștiga. (Sursa: Ziarul *Adevărul*, 3 aprilie, 2004)

10. Extinderea NATO în Europa. Identificați pe hartă valul de extindere din care a făcut parte România.

12. Sunt fericit să anunț că astăzi Comisia Europeană a făcut public ceea ce ne așteptăm să fie ultimul Raport Anual de Țară pentru România. România continuă să îndeplinească criteriul politic și a făcut progrese în direcția îndeplinirii celorlalte condiții de aderare. Având în vedere eforturile de pregătire din România, Comisia se așteaptă ca România să îndeplinească toate criteriile și să fie pregătită de aderare până la data de 1 ianuarie 2007. De asemenea Comisia consideră că România îndeplinește criteriul de economie de piață funcțională. Comisia va depune tot efortul pentru a încheia negocierile de aderare cu România în 2004, pentru a semna Tratatul de Aderare cât mai repede posibil în 2005 și a accepta România ca nou stat membru în ianuarie 2007...

Pe toată perioada până la aderare, Comisia va monitoriza îndeaproape progresele României în respectarea obligațiilor sale ca viitor membru al Uniunii. Tratatul de aderare va include clauze de salvagardare, ce vor fi folosite ca ultimă soluție, în cazuri problematice.

România și oamenii ei au realizat enorm în ultimii ani în efortul de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană. Această țintă poate fi acum atinsă. Îi felicit pe români pentru munca depusă până acum și îi încurajez să continue cu aceeași hotărâre ca și până acum.

(Jonathan Scheele, Șeful Delegației Comisiei Europene în România, București, 6 octombrie 2004)

13. Consiliul European de la Bruxelles (17 decembrie 2004) a însemnat încheierea negocierilor de aderare a României la UE. Tratatul de aderare a fost semnat la 25 aprilie 2005, urmând ca aderarea efectivă a României să se producă la 1 ianuarie 2007. În imagine se observă președintele și premierul în exercițiu la acea dată (Ion Iliescu și Adrian Năstase), precum și președintele proaspăt ales (la 12 decembrie 2004) Traian Băsescu, alături de șefi de stat și de guvern ai Uniunii Europene.

14. „ARTICOLUL 1. (1) Republica Bulgaria și România devin prin prezentul membre ale Uniunii Europene. (2) Republica Bulgaria și România devin părți la Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa și la Tratatul de instituire a Comunității Europene a Energiei Atomice, astfel cum sunt acestea modificate sau completate.

ARTICOLUL 2. (1) În cazul în care tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa nu este în vigoare la data aderării, Republica Bulgaria și România devin părți la tratatele pe care se întemeiază Uniunea, așa cum sunt prevăzute sau completate.

ARTICOLUL 4. (2) Prezentul tratat intră în vigoare la 1 ianuarie 2007...

Uniunea Europeană va continua să urmărească îndeaproape pregătirile și realizările Bulgariei și României, inclusiv punerea efectivă în aplicare a angajamentelor aplicate în toate domeniile acquis-ului. Uniunea Europeană reamintește concluziile Președinției adoptate de Consiliul European din 16–17 decembrie 2004..., subliniind că, în cazul României se va acorda o atenție deosebită pregătirii în domeniul justiției și afacerilor interne, al concurenței și al mediului... Comisia va continua să prezinte rapoarte anuale privind progresele înregistrate de Bulgaria și România în vederea aderării, însoțite de recomandări, dacă este cazul. Uniunea Europeană reamintește că în clauzele de salvagardare sunt prevăzute măsuri privind soluționarea unor probleme grave care pot apărea înainte de aderare sau în termen de trei ani de la aderare, după caz. (*Tratatul de aderare a Bulgariei și a României la Uniunea Europeană, semnat la Luxemburg, 25 aprilie 2005*).

15. Comisia [Comisia europeană] confirmă faptul că Bulgaria și România întrunesc criteriul politic pentru a fi state membre. Cu toate acestea, sunt necesare eforturi suplimentare mai ales pentru întărirea statului de drept, prin îmbunătățirea administrației publice și a sistemului judiciar și prin combaterea eficientă a corupției. Bulgaria și România îndeplinesc cerința de a avea o economie de piață funcțională. Continuarea ritmului actual de reformă din Bulgaria și implementarea energică a programului structural de reformă din România pot permite celor două țări să facă față presiunii concurențiale și forțelor pieței din Uniunea Europeană. Ambele țări continuă să facă progrese în adoptarea și implementarea legislației europene. În majoritatea domeniilor ele sunt într-un stadiu avansat. Totuși, Comisia a identificat câteva sectoare în care trebuie intensificate eforturile. Autoritățile din ambele țări ar trebui să continue energic pregătirile pentru a asigura o aderare pe deplin benefică pentru cetățenii lor. Există un număr redus de probleme specifice în pregătirea celor două țări care dau motive de serioasă îngrijorare. Fără a lua măsuri imediate Bulgaria și România cel mai probabil nu vor putea să-și îndeplinească obligațiile în aceste domenii specifice până la 1 ianuarie 2007. (*Raportul de monitorizare pe 2005, Bruxelles, 25 octombrie*)

16. Ceremonia de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană, Luxemburg, 25 aprilie 2005
Sursa: Rompres

17. În mai 2006, Comisia considera că „Bulgaria și România ar trebui să poată îndeplini obligațiile de state membre ale UE la 1 ianuarie 2007, cu condiția să rezolve un număr de rămăneri în urmă”. De atunci ambele țări au depus eforturi susținute și au rezolvat multe dintre provocări. Astfel, acestea s-au aliniat în linii mari cu standardele și practicile generale din Uniune. În ceea ce privește numărul limitat de rămăneri în urmă, raportul Comisiei demonstrează că UE dispune de suficiente măsuri pentru a asigura că interesele Uniunii și ale cetățenilor săi sunt protejate. Comentând decizia Comisiei, Președintele José Manuel Barroso a declarat: „Felicit popoarele și liderii Bulgariei și României pentru acest succes istoric. Evaluarea noastră obiectivă demonstrează că aderarea acestor două țări, conform calendarului, și însoțită de măsurile de acompaniere pe care le

propunem, este o șansă pentru a finaliza cea de-a cincea extindere a UE. Această extindere a consolidat pacea și a adus mai multă prosperitate în Europa. Aceasta este decizia corectă pentru Bulgaria și România și este decizia corectă pentru Europa”... Comisarul pentru Extindere, Olli Rehn a adăugat: „Abordarea noastră este corectă și riguroasă. Este corectă pentru că recunoaștem progresele care au fost realizate și am acordat încredere acolo unde era cazul. Este riguroasă pentru că am stabilit mecanismul necesar pentru a acompania Bulgaria și România pe calea reformelor lor, în interesul celor două țări și a UE în ansamblu.” (Comisia confirmă data de 1 ianuarie 2007 pentru aderarea Bulgariei și României la Uniunea Europeană, împreună cu un pachet de măsuri riguroase de acompaniere) Sursa: <http://www.infoeuropa.ro>

Formare de competențe

1. Numiți alianța militară din care România a făcut parte până în 1989. Explicați faptul că în zilele noastre România a urmărit să fie membră NATO.

2. Explicați pașii urmați de România până să devină membru cu drepturi depline în NATO?

3. Analizați declarația secretarului general al NATO: România „a fost deosebit de activă în această regiune care încă ridică probleme”. (1)

4. Analizați reticențele Rusiei în ceea ce privește extinderea spre est a NATO, inclusiv a României. (2)

5. Prezentați o condiție care ar fi putut împiedica aderarea României la NATO.

6. Analizați afirmația din editorialul din *Washington Post*: „Beneficiul real al extinderii NATO este, totuși, remodelarea dezvoltării economice și politice a statelor europene unde democrația și economia de piață nu sunt pe deplin instaurate.” (3)

7. Analizați condițiile pe care România trebuia să le îndeplinească pentru a fi primită în NATO. (6)

8. Examinați sursele (3) și (6) și organizați o dezbatere în care să analizați punctele de vedere din cele două surse în legătură cu aderarea României la NATO.

9. Argumentați afirmația secretarului general NATO: „În Europa de astăzi, soarta unei țări nu mai depinde de geografie.” (9)

10. Lucrând în perechi, examinați sursele (7) și (8). Ce obligații îndeplinește România în calitate de membră a NATO?

11. În lumina unor evenimente înregistrate în viața politică internațională (atacurile teroriste din SUA, Marea Britanie etc), considerați că România ar putea să devină o țintă pentru astfel de atacuri în viitor? Organizați o dezbatere în clasă în legătură cu această temă.

12. Care au fost etapele care au condus la semnarea de către România a tratatului de aderare la UE din 25 aprilie 2005? Considerați că acest eveniment ar fi putut avea loc mai devreme? Justificați răspunsul.

13. Care considerați că este motivul pentru care România a avut ca obiectiv principal al politicii externe aderarea la UE?

14. Definiți termenul „Criteriile de la Copenhaga”.

15. Definiți termenul „acquis comunitar”.

16. Definiți termenul „capitol de negociere”.

17. Argumentați că România putea să semneze mai devreme Tratatul de aderare la UE.

18. Definiți termenul de „clauză de salvagardare”. (14)

19. Studiați documentul (15) și descoperiți cu ce probleme este posibil să se confrunte România și Bulgaria după momentul aderării la UE. Considerați că în acest moment populația României, ca o consecință a aderării la UE, are de înfruntat „o creștere importantă a costului vieții și șomaj”? (15)

20. Identificați și analizați problemele „care dau motive de serioasă îngrijorare” și după aderarea României la Uniunea Europeană. (17)

21. România a aderat la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007. Organizați o dezbatere în clasă în legătură cu faptul dacă România a rezolvat problemele economice, cele din sistemul judiciar și corupția. (15), (17)

22. Analizați formularea: „Această extindere a consolidat pacea și a adus mai multă prosperitate în Europa. Aceasta este decizia corectă pentru Bulgaria și România și este decizia corectă pentru Europa”. (17)

23. Realizați un eseu cu titlul „România și Uniunea Europeană: trecut, prezent și viitor”.

Apartenența României la lumea occidentală

Desființarea Tratatului de la Varșovia marca scăderea forței militare și a prestigiului Uniunii Sovietice. În scurt timp, chiar URSS se dezmembra în republicile componente. În anii următori, unele dintre fostele state membre ale Tratatului de la Varșovia, între care și România, au devenit membre ale NATO. Mai mult decât atât, statele respective au devenit membre ale Uniunii Europene. Între aceste state s-a numărat și România. Parcurgând drumul de la Tratatul de la Varșovia la Uniunea Europeană, România a devenit, în mod oficial, componentă a lumii occidentale.

Drumul spre NATO. Înființată în timpul războiului rece, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) s-a confruntat cu probleme legate de noul rol ce revine alianței în noua situație internațională și de atitudinea ce trebuie adoptată față de fostele state membre ale Tratatului de la Varșovia. Astfel, în situația internațională de după prăbușirea regimurilor comuniste și destrămarea Uniunii Sovietice, România și-a afirmat în mod oficial intenția de a face parte din NATO încă din 1993. În ianuarie 1994, șefii de stat și de guvern ai NATO au lansat parteneriatul pentru pace (PfP), România fiind primul stat din Europa Centrală și Răsăriteană care a aderat la acest proiect.

Un moment de mare importanță în evoluția NATO l-a reprezentat *Summitul de la Madrid* (iulie 1997) a statelor membre ale Alianței. Cehia, Polonia și Ungaria au fost invitate să se alăture NATO (4), în timp ce România a fost nominalizată ca stat candidat pentru viitoarea lărgire a Alianței. *Summitul de la Washington* (1999) a lansat *Planul de Acțiune pentru Aderare*, având ca scop pregătirea statelor candidate. În lumea occidentală existau opinii diverse în ceea ce privește aderarea României la NATO (3), (6).

Atacul terorist îndreptat împotriva SUA la 11 septembrie a convins Statele Unite de necesitatea lărgirii NATO. De altfel, România a acționat ca un aliat al NATO în lupta împotriva terorismului. Astfel, armata română a participat la acțiuni în Afghanistan (7) și Irak (8), alături de militari aparținând celorlalte state membre ale alianței. Un obstacol care trebuia evitat îl constituia opoziția Rusiei în legătură cu lărgirea NATO cu state aflate în imediata apropiere a granițelor sale (2). Bucureștiul a fost vizitat de oficiali ai NATO în scopul pregătirii condițiilor pentru ca România să devină viitor membru al Alianței (1). La Praga (2002) s-a hotărât lărgirea NATO cu încă șapte

membri, între care și România, care a fost invitată să înceapă negocierile de aderare (5). La 26 martie 2003 a avut loc ceremonia oficială de semnare a Protocoalelor de Aderare a statelor invitate să facă parte din Alianță. România a devenit membru cu drepturi depline al NATO la 29 martie 2004, în cadrul unei festivități care a avut loc la Washington (11). La 2 aprilie 2004, steagul României a fost înălțat la Cartierul General al NATO de la Bruxelles (9).

Apartenența României la NATO asigură securitatea României, protejată de cea mai puternică alianță militară din istorie (10).

Parteneriatul Uniunea Europeană – România. România a fost prima țară din Europa de Est, care a stabilit relații oficiale cu Comunitatea Economică Europeană. Până în 1980 au fost semnate mai multe acorduri, în special cu caracter economic.

După 1989, relațiile României cu Uniunea Europeană au devenit prioritare în politica externă a țării noastre. Astfel, în 1990 au fost stabilite relații diplomatice cu Comunitatea Economică Europeană. La 1 februarie 1993 România a semnat Acordul European, care a instituit o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale UE, pe de altă parte. Acordul European a intrat în vigoare în 1995. În același an, România a depus o cerere de aderare la UE. În 1998 UE a publicat primele rapoarte de țară privind procesul de aderare a României.

Începutul negocierilor de aderare. După marile schimbări petrecute în Europa Răsăriteană în urma prăbușirii comunismului, fostele state comuniste și-au manifestat, în cea mai mare parte, dorința de a adera la Uniunea Europeană. Cele considerate mai avansate în procesul de democratizare a vieții politice și de introducere a unei economii de piață eficiente (Cehia, Polonia, Ungaria, Estonia, Slovenia, la care s-a adăugat și Cipru) au început negocierile de aderare încă în martie 1998. În anul următor, în octombrie, Comisia Europeană a recomandat începerea negocierilor de aderare cu România, Slovacia, Letonia, Lituania, Bulgaria și Malta. În luarea acestei decizii, au fost apreciate eforturile României și progresele făcute de societatea românească după 1989. Consiliul European, desfășurat la Helsinki, a aprobat la 13 decembrie 1999 începutul negocierilor de aderare cu România. În mod oficial, acestea au fost inițiate în februarie 2000.

Criteriile de aderare a noilor membri la UE au

fost stabilite în 1993, în cadrul Consiliului European de la Copenhaga. De aceea, acestea sunt cunoscute sub numele de „criteriile de la Copenhaga”:

- Instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, respectarea drepturilor omului și protecția minorităților;

- O economie de piață funcțională, precum și capacitatea de a face față presiunilor concurențiale din piața internă.

- Capacitatea de a-și asuma obligațiile de stat membru, inclusiv adevărată la obiectivele politice, economice și monetare ale Uniunii Europene.

Ce s-a negociat? Pentru ca România să fie membru al Uniunii Europene, a trebuit, așadar, ca țara noastră să adopte legislația europeană (așa-numitul *acquis comunitar*). Aceasta este alcătuită din 31 de domenii (capitolele de negociere). În momentul în care UE a considerat că s-a ajuns la un minim de aplicare a legislației europene într-un anumit domeniu, capitolul respectiv a fost deschis spre negociere. Când un anumit capitol a fost negociat, acesta a fost închis provizoriu. Până când toate capitolele de negociat nu sunt încheiate, nu sunt considerate definitiv închise.

Acest proces îndelungat a fost finalizat la 17 decembrie 2004, când Consiliul European de la Bruxelles a constatat încheierea negocierilor de aderare a României cu UE (13). Din acel moment Rapoartele Anuale de Țară (12), prin care Comisia Europeană evalua progresele țării noastre au fost înlocuite de Rapoarte de monitorizare (15).

Cel mai important val de extindere a UE a avut loc la 1 mai 2004, când au aderat 10 noi membri (Ungaria, Polonia, Slovenia, Cehia, Slovacia, Estonia, Letonia, Lituania, Cipru, Malta), majoritatea foste state comuniste.

Tratatul de aderare a României și a Bulgariei la UE a fost semnat la 25 aprilie 2005 (14), (16). Acesta prevede că țara noastră va fi membră a Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007. Se mai prevede, de asemenea, că, în cazul în care România nu va rezolva anumite probleme ținând de Justiție (combaterea corupției etc.) se va aplica așa-numita „clauză de salvagardare”, adică amânarea aderării până la 1 ianuarie 2008.

Raportul Comisiei Europene din data de 26 septembrie 2006 confirmă faptul că aderarea României la UE va avea loc la 1 ianuarie 2007 (18).

Așadar, la 1 ianuarie 2007, România a devenit, oficial, membră a Uniunii Europene.

Finanțare europeană. Unul din marile avantaje de care beneficiază țara noastră în urma inițierii

tratativelor de aderare la UE îl constituie accesul la fonduri europene importante, care sunt:

- *Fonduri de pre-aderare:*

Phare se referă la asistență financiară în vederea consolidării instituțiilor statului, a aplicării legislației comunitare etc.

Ispa au ca obiectiv proiecte în domeniul mediului și al rețelelor de transport (infrastructură în domeniul transportului).

Sapard urmăresc dezvoltarea zonelor rurale ale României, crearea de noi locuri de muncă la sate, realizarea unui cadru competitiv în domeniul producției agricole în vederea aderării României la Uniunea Europeană.

- *Fonduri de post-aderare:*

Astfel de finanțări din partea Uniunii Europene continuă și după aderarea României la UE (1 ianuarie 2007), în vederea realizării unei creșteri a competitivității economiei și a creșterii nivelului de viață al cetățenilor. Finanțările post-aderare cuprind:

Fondurile Structurale, care sunt:

Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR) susține dezvoltarea la nivelul regiunilor în domeniul cercetării, societate informațională, întreprinderi mici și mijlocii (IMM), protecția mediului, turism, sectorul energetic etc.

Fondul Social European susține dezvoltarea forței de muncă, prevenirea șomajului, creșterea participării femeilor, imigranților, persoanelor dezavantajate pe piața muncii etc.

Fondurile structurale sunt administrate în întregime de către autoritățile române, în timp ce în administrarea fondurilor de pre-aderare, Comisia Europeană avea un rol predominant.

Fondul de coeziune cuprinde finanțările pentru dezvoltarea rețelelor de transport și a protecției mediului.

La acestea se adaugă și alte finanțări, cum ar fi, *Fondul European pentru Dezvoltare Rurală*, gestionat de Ministerul Agriculturii. Fondurile post-aderare sunt mult mai consistente decât cele de pre-aderare și sunt acordate în cadrul unor proiecte de durată mai lungă.

Istoria ultimelor decenii ne arată faptul că noi membri ai Comunității Economice Europene (vechea denumire a Uniunii Europene), țări mai slab dezvoltate, beneficiind de importante ajutoare din partea statelor mai bogate, au înregistrat succese impresionante în ceea ce privește dezvoltarea economică (cazul Irlandei, Spaniei, Portugaliei, Greciei).

Voci ale diplomației românești. De la Dimitrie Cantemir la Grigore Gafencu (Studiu de caz)

COMPETENȚE:

*2.1 Construirea unor demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale.

2.3. Descoperirea constantelor în derularea fenomenelor istorice studiate.

*4.3. Analiza punctelor de vedere similare, opuse și complementare în legătură cu fenomenele istorice studiate.

Izvoare

1. Când grosul oștirii noastre va intra în Țara Moldovei atunci strălucitul principe se va declara pe față ca domn supus al nostru și se va uni cu toată oștirea sa cu oștirea noastră, pentru care oștire noi făgăduim să-i dăm, în acea vreme, și ajutor în bani din vistieria noastră. Și el va acționa împreună cu oștile noastre, după porunca noastră împotriva dușmanului crucii domnului și a aliaților și celor de un gând cu dânsul, după ajutorul pe care-l va da atotputernicul, și ne va ajuta cu toate sfaturile, după priceperea sa, acțiunile de dincolo. Și va fi sub protecția noastră și supus al măriei noastre țarului și urmașilor noștri, el și urmașii lui, în veci. În schimb, făgăduim noi, marele stăpânitor, măria noastră țarul, pentru noi și pentru urmașii noștri la tronul Rusiei, că noi nu vom avea dreptul să punem domn în Moldova, nici din țara Muntenească, nici din altă familie străină, ci, pentru această dovadă de credință față de noi a preastrălucitului domn Dimitrie Cantemir, îl vom păstra pe el și pe urmașii lui din izvodul pe linie bărbătească în acea cârmuire și domnie a țării Moldovei [...] După obiceiul vechi moldovenesc, toată puterea cârmuirii va fi în mâna domnului Moldovei [...] Toată legea și judecata să fie a domnului și fără hrisovul domnului nimic va fi întărit și desfăcut de către măria noastră, țarul. Pământurile principatului Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească, asupra cărora domnul va avea drept de stăpânire sunt cele cuprinse între râul Nistru, Camenița, Bender, cu tot ținutul Bugeacului, Dunărea, granițele țării Muntenești și ale Transilvaniei și marginile Poloniei... (*Tratatul de la Luck*, 13 aprilie 1711).

2. M-am prezentat la domnul ambasador al Angliei. Am profitat de acest prilej ca să mai vorbesc cu el despre brațul Chilia, iar Excelența Sa a fost de părere că noi avem dreptate și mi-a făgăduit să ne susțină în acest sens pe lângă Poartă. Domnul ambasador al Austriei ne-a dat, de asemenea, totală dreptate în aceeași problemă și a avut bunătatea de a-mi face aceleași promisiuni ca ambasadorul Angliei. Același lucru și Prințul Lobanov, ca și generalul italian Durando. N-am putut să-l văd pe domnul conte de Goltz... Dar sprijinul domnului ambasador al Prusiei nu cred că ne va lipsi, deoarece el dă dovadă de bunăvoință pentru țările noastre. (*Scrisoare a lui Costache Negri către Alexandru Ioan Cuza*, apud. Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor*)

3. I-am vorbit lui Fuad Pașa de toate pagubele suferite de pescarii locuitori ai Vâlcovului din partea autorităților turcești de pe malul drept al brațului Chilia, de enorma și nedreapta dijmă pe care aceștia o storc de la ei, în timp ce, după toate regulile care administrează cursul fluviilor, thalvegul separă întotdeauna părțile riverane. Excelența Sa mi-a spus că, într-adevăr, după vechile tratate, jumătatea Dunării aparține celor două Principate până la Prut; dar că, pornind de aici, prin tratatul și protocolul recente (iunie 1857) cu privire la cedarea Deltei Dunării către Turcia, s-a stipulat că fluviul, gurile și brațele sale îi vor aparține în mod exclusiv. Dar – a spus domnul ministru – voi da dispoziții severe ca abuzurile de care-mi vorbiți să dispară, și apoi – a adăugat el – aceasta este o problemă de discutat. (*Scrisoare a lui Costache Negri către Alexandru Ioan Cuza*, apud. Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor*)

6. Napoleon al III-lea, împărat al Franței (1852–1870), un mare prieten al românilor.

7. Acesta e un război de cinci ani. Va intra Anglia, va intra Italia, vom intra noi și nu se poate să nu intre și America. Până și Japonia va intra. Va fi vai de omenire. Dar de un lucru sunt sigur: că Aliații vor fi definitiv victorioși și că voi vedea cu ochii mei România Mare. Și vom vedea alte lucruri mari. Vom vedea multe tronuri prăbușindu-se; vom vedea născând atotputernicia Americii; ... vom vedea omenirea făcând un mare pas spre stânga, spre socialismul revoluționar; vom vedea multe lucruri mari, dar zguduirea generală va fi așa de formidabilă, că o sărăcie groaznică va stăpâni omenirea foarte mulți ani. Dintr-o criză, vom intra într-alta... generația mea și a ta vor vedea România Mare, dar nu vor mai vedea zile bune. (*Take Ionescu, 1914, înainte de izbucnirea primului război mondial*)

4. De trei bărbați s-a ajutat el [Alexandru Ioan Cuza]... De Alecsandri, soțul meu s-a servit mult pe la curțile marilor puteri, pentru a căpăta confirmarea în Domnie. Și toate călătoriile ce le făcea în interesul țării, Alecsandri le suporta pe propria lui socoteală. Cei de azi ar fi bine să se serve de asemenea exemplu. De Negri s-a servit mai cu seamă la Constantinopol în extrem de dificila chestie a secularizării monastirilor; iar de Kogălniceanu în țară pentru atâtea acte mari, între care împrumutarea sătenilor. (*Doamna Elena Cuza, într-un interviu acordat lui Vespasian Pella, 1909*)

5. Napoleon făcu un semn de aprobare și sculându-se de lângă birou, mă invită a mă apropia de o mare hartă geografică întinsă pe peretele din fața ferestrelor.

– Vino, îmi zise Majestatea Sa, de-mi arată configurația provinciilor ocupate de români.

Atunci, în vreme de un pătrar de oră, debitai un curs întreg de geografie românească, arătând cu degetul mai întâi Principatele Unite, apoi Banatul, Transilvania, Bucovina și Basarabia ce le înconjoară, apoi satele românești răspândite pe malul drept al Dunării, vorbind despre omogenitatea poporului ce locuiește aceste părți ale Orientului, de rodirea pământului, de desimea pădurilor, de bogăția minelor, de tăria Carpaților ca punct strategic, de mulțimea râurilor etc., și sfârșii zicând cu un entuziasm bine simțit:

– Vedeți, Sire, cât e de întinsă adevărata Românie și ce Regat important ar constitui cu ale sale 9 000 000 de români dacă Providența ar realiza visul și aspirațiile lor. Pus de o mână puternică în cumpăna politicii moderne, el ar hotărî, pentru totdeauna soluția atât de grea a chestiunii Orientului. (*Vasile Alecsandri, Napoleon III. Trei audiențe la Palatul Tuileriilor, 1859, în Convorbiri literare, nr. 12, martie 1878, apud. Stelian Neagoe, Istoria unirii românilor*)

8. Era vreo minte sănătoasă care să-și închipuiască că se putea ca noi să facem un război cu Serbia din chestiunea Banatului?... Conferința păcii avea multe chestiuni de rezolvat și fiecare chestiune putea să servească de balast într-o altă chestiune. În special sârbii aveau diferend cu noi și diferend cu Italia și foarte ușor în judecata conferinței putea să servească o agravare a diferendului nostru, drept consolare pentru Serbia față de hotărârea despre Italia...

... Eu voi face blocul. Și am intrat în vorbă și cu Pasici, și cu Venizelos, și cu Beneș și, mai târziu, cu T. Masaryk, și am zis: Noi ne vom uni și, mai târziu, când vor veni și delegații Poloniei – se certau, se aseamănă mult cu noi – ne vom uni și cu ei, și când vom fi un bloc de 75 milioane de locuitori, vom fi o mare putere la conferință. Ideea mea era chiar să mergem mai departe și să cerem a fi a șasea mare Putere în Consiliul Suprem... Și atunci, m-am dus la Pasici, asupra căruia aveam oarecare trecere, căci știți bine că la 1913 erau încolțite rău Serbia și Grecia de Bulgaria, când le-am făgăduit ajutorul nostru. Știți că am mărturisit în alte împrejurări că am promis ajutorul nostru lui Venizelos printr-un schimb de depeșe, cu 15 zile înainte de a se ivi conflictul armat cu Bulgaria, și că am dat promisiunea fără să comunic nimănui, nici unui coleg din minister, nici regelui, ci am luat această răspundere asupra mea și am reușit de a o duce la îndeplinire. Aveam deci oarecare drept să vorbesc cu dânșii, le-am făcut – ne-am făcut și nouă, firește – dar am făcut un mare serviciu, când, în contra Austriei, am trecut noi Dunărea, la 1913, rupând-o cu Austria, căci de atunci datează ruptura, și pot să afirm că războiul nostru național este copilul legitim al acțiunii noastre din 1913. (*Take Ionescu, discurs în clubul Partidului Conservator Democrat, 1919*)

10. 3. Guvernul URSS recunoaște că, în virtutea diferitelor sale obligații de asistență, trupele sovietice nu vor putea trece niciodată Nistrul fără o cerere formală în acest sens din partea guvernului regal al României, la fel cum guvernul regal al României recunoaște că trupele române nu vor putea trece niciodată Nistrul în URSS fără o cerere formală a guvernului URSS.

4. La cererea guvernului regal al României, trupele sovietice trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul român la est de Nistru, după cum, la cererea guvernului URSS, trupele române trebuie să se retragă imediat de pe teritoriul URSS la vest de Nistru. (*Protocolul privind pactul de asistență mutuală între România și URSS, 21 iulie 1936, semnat de Nicolae Titulescu și Maksim Litvinov, apud. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, Documente privind istoria României între anii 1918-1944, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995*)

9. Se poate ca omenirea să nu fi dobândit încă pacea, dar ea se îndreaptă către pace. Pacea este, într-adevăr, un fenomen de mișcare. Este un lucru viu care se înfăptuiește treptat. Pacea nu înseamnă odihnă, nu înseamnă delăsare. Pacea nu este decât un scop, nu e decât o direcție. Dar „în direcție zace împlinirea, iar drumul este străbătut din clipa în care ai pășit pe el”.

Totul este să asiguri ritmul înaintării!

Dacă vrem să împingem înaintea cu cât mai puține zguduiri un obiect material spre un punct determinat, care sunt oare materiile pe care trebuie să-i luăm în considerare? Ei sunt în număr de patru: slăbirea rezistenței care produce fricțiunea; existența unei forțe care dă naștere mișcării; eliminarea oricărei forțe contrare care ar putea să dea altă fază mișcării inițiale: timpul.

Dinamica păcii este supusă acelorași legi!

Slăbirii rezistenței care produce fricțiunea îi corespunde organizarea păcii prin legile internaționale; forței care dă naștere mișcării îi corespunde cea mai mare forță mondială, care se numește gândirea; înlăturării forțelor care ar putea împiedica mișcarea inițială îi corespunde necesitatea de a pune legea internațională acceptată deasupra oricărei necesități subiective, oricare ar fi aceasta; rămâne, în sfârșit, factorul comun timpul, care numai el singur permite, în sistemul ritmului, adaptarea intereselor contrare ce caracterizează evoluția. (Nicolae Titulescu, *Dinamica păcii*, conferință susținută în Parlamentul Germaniei, 29 mai 1929).

11. Încă nu ne dăm seama cât de mult am pierdut prin moartea lui Grigore Gafencu. Nu mă gândesc numai la noi, românii din exil, ci la întregul neam. Peste hotarele țării, nimeni altul nu avea faima și prestigiul lui Grigore Gafencu. Nu reprezenta numai ceea ce ne-am obișnuit să numim „interese românești”, ci și pe acelea ale vecinilor noștri. Era purtătorul de cuvânt, ascultat și respectat, al tuturor neamurilor ocupate de dincolo de Cortina de Fier. Și era, în același timp, un european, în sensul că înțelegea de mult că, atât pentru noi, cât și pentru celelalte popoare europene, singura soluție este federalizarea Europei. (Mircea Eliade, apud. Valeriu Dobrinescu, *Grigore Gafencu*, în *Dosarele istoriei*, nr. 3/2002)

1. Analizați drepturile și avantajele asigurate lui Dimitrie Cantemir la semnarea tratatului cu Petru cel Mare. (1)

2. Considerați că prin semnarea tratatului cu Imperiul Rus, Cantemir expunea Moldova unui risc? Argumentați răspunsul.

3. Comentați formularea referitoare la Alecsandri: „Și toate călătoriile ce le făcea în interesul țării, Alecsandri le suporta pe propria lui socoteală. Cei de azi ar fi bine să se serve de asemenea exemplu”. (4)

4. Analizați proiectul politic prezentat de Alecsandri lui Napoleon al III-lea. (5)

5. Analizați formulările expuse în sursa (7). În ce măsură ele au fost transpuse în realitate? Formulați o propoziție/frază privitoare la gândirea politică a lui Take Ionescu.

6. Descoperiți primejdia care amenința România în condițiile lipsei unei înțelegeri directe cu Serbia în privința Banatului. (8)

7. Analizați planul lui Take Ionescu în ceea ce privește alianțele României (8). În ce mod s-a concretizat planul lui Take Ionescu?

8. Prezentați momentul îndepărtării României de Tripla Alianță, așa cum este indicat de sursa (8).

9. Explicați mecanismul care să garanteze pacea, în viziunea lui Titulescu. (9)

10. Argumentați expresia: „Pacea este, într-adevăr, un fenomen de mișcare.” (9)

11. Descoperiți implicația pe care ar fi avut-o asupra teritoriului de stat al României documentul (10), dacă ar fi fost ratificat de Uniunea Sovietică?

12. Prezentați ideea promovată de Grigore Gafencu. Care era argumentul prin care Gafencu susținea această idee? (11)

13. Formați 4 grupe. Fiecare grupă să prezinte activitatea unui diplomat român sub forma unui poster.

14. Realizați un eseu în care să descoperiți și să prezentați o constantă a activității diplomaților români de la Dimitrie Cantemir până la Grigore Gafencu.

MARI DIPLOMAȚI ROMÂNI

Dimitrie Cantemir (12) făcea parte dintr-o familie care a dat domni Moldovei în perioada secolelor XVII–XVIII. Astfel, tatăl său, Constantin Cantemir, a avut o domnie relativ lungă spre sfârșitul veacului al XVII-lea (1685–1693); era un om de condiție modestă, ridicat la demnitatea supremă în stat datorită cunoștințelor militare.

Tânărul Dimitrie Cantemir a avut o educație aleasă, primită în vestitele școli de la Constantinopol. A învățat multe limbi (greacă, turcă, persană, latină), lucru care i-a fost de folos, atât în calitatea de om de cultură, cât și în cea de om politic și diplomat. A luat parte la mai multe campanii ale turcilor (de exemplu, în lupta de la Zenta), ceea ce i-a dat posibilitatea să-și dea seama de slăbiciunile Imperiului Otoman.

Dimitrie Cantemir a avut o primă domnie de doar 20 de zile, în 1693. Ceva mai târziu, fratele său mai mare, Antioh Cantemir, a ajuns domn al Moldovei (1695–1700). A căpătat experiență diplomatică în

capitala Imperiului Otoman, exercitând funcția de capuchehaie (reprezentant al domnului la Constantinopol). Fratele său a pierdut domnia din cauza neînțelegerilor cu Constantin Brâncoveanu (1688–1714), domnul Țării Românești, care a sprijinit un alt candidat la tronul Moldovei.

După 17 ani petrecuți la Constantinopol, Cantemir era o persoană în care turcii aveau încredere. Drept urmare, a căpătat din nou tronul (1710–1711). Era adeptul absolutismului luminat, avându-l ca model pe Petru cel Mare, țarul Rusiei. Politica sa externă viza creșterea prestigiului Moldovei prin relațiile pe care le-a stabilit cu patriarhul Ierusalimului. Era adeptul eliberării Moldovei de sub dominația otomană, utilizând sprijinul militar al Rusiei, care avea avantajul, față de Austria, că este o țară ortodoxă. A început negocieri cu țarul Rusiei, Petru cel Mare, cu care a semnat tratatul de alianță de la Luck (13 aprilie 1711). Acesta prevedea domnia ereditară în familia Cante-

12. Dimitrie Cantemir
(1673–1723)

mireștilor, retrocedarea raialelor otomane, în schimbul ajutorului acordat în războiul antiotoman. De asemenea, Moldova era pusă sub protecția Rusiei (1).

În luna mai 1711, armata rusă a început operațiunile militare. Țarul, împreună cu soția sa, a sosit la Iași. Armatei ruso-moldovene i s-a alăturat și corpul muntenesc condus de Toma Cantacuzino, care astfel, prin acțiunea sa, i-a pus în primejdie domnia lui Constantin Brâncoveanu. Prost pregătită, expediția rusească a fost înfrântă de armata otomană, în bătălia de la Stănilești (1711). A primit adăpost în Rusia, devenind consilier al țarului.

Dimitrie Cantemir a reprezentat un mare nume în cultura română; în acest domeniu a dat dovadă de preocupări enciclopedice fiind istoric, geograf, filosof, muzician, etnograf, lingvist, scriitor. A fost primul român ales membru al unei academii străine (în 1714 a devenit membru al Academiei din Berlin).

Costache Negri (1812–1876) face parte din generația de mari oameni politici patrioți care au participat la formarea statului național român. Fiu al unui boier moldovean, era rudă cu primul domn pământean al Moldovei, de după înlăturarea fanarioșilor, Ioniță Sandu Sturdza. Tatăl său a murit pe când Negri era mic, însă noul soț al mamei sale, bogatul boier Costache Conachi, s-a preocupat de educația fiului vitreg pe care l-a trimis la școli în țară și în străinătate. Moșia sa de la Mânjina a fost locul unde, începând cu 1845, s-au întâlnit patrioți moldoveni (Kogălniceanu, Alecsandri, Negruzzi, Alecu Russo) și munteni (Bălcescu, Ion Ghica etc) care au pregătit astfel unirea celor două țări românești. Când a izbucnit revoluția de la 1848, era la Paris. Nu a putut să participe la evenimentele revoluționare din Moldova, însă a făcut parte din grupul de revoluționari moldoveni, prezent la Blaj, la marea adunare a românilor. De asemenea, și-a pus semnătura

pe cel mai radical document programatic al revoluției române de la 1848, intitulat „Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei”, în care se revendica „Unirea Țării Românești cu Moldova într-un singur stat neatârnat românesc”.

După înăbușirea revoluției, a refuzat desemnarea sa ca șef al emigrației românești, considerând că poate fi mai folositor în țară. Într-adevăr, noul domnitor al Moldovei, Grigore Alexandru Ghica (1849–1856) i-a oferit mai multe însărcinări, între care cea de șef (ministru) la Departamentul Lucrărilor Publice.

În anul 1855 a participat la pregătirea lucrărilor Congresului de pace de la Paris, care urma să încheie Războiul Crimeii (1853–1856), în calitate de asistent al lui Ali Pașa, reprezentantul Porții. În acea împrejurare, Negri se pare că a contribuit la acțiunea lui Alexandre Walewski, ministrul de externe al Franței, care în timpul lucrărilor Congresului, a propus Unirea Țării Românești cu Moldova, ceea ce a adus problema românească în centrul atenției lumii diplomatice și opiniei publice europene.

În țară, Costache Negri a fost membru al Comitetului Central al Unirii și vicepreședinte al Adunării ad-hoc de la Iași, care a revendicat Unirea Țării Românești și Moldovei (octombrie 1857).

A fost propus la domnia Moldovei de către prietenul său Vasile Alecsandri. Poate numai întâmplarea a făcut ca Negri să nu fie el Domnul Unirii. Modest și patriot, lipsit de ambiții personale, el a fost credincios misiunii încredințate lui de Alexandru Ioan Cuza, în calitate de reprezentant al Moldovei, Țării Românești și, în cele din urmă al României, la Constantinopol. Aici, el a fost bine primit în cercul diplomaților europeni și al dregătorilor otomani (2). Printre problemele la rezolvarea cărora Costache Negri și-a adus contribuția, se numără:

- Recunoașterea dublei alegeri a lui Cuza;
- Recunoașterea unificării complete a Țării Românești cu Moldova. În rezolvarea acestei probleme a dat dovadă de tact și de răbdare, acționând la momentul potrivit, ferindu-se să forțeze inutil lucrurile.

A pregătit vizita la Constantinopol a lui Alexandru Ioan Cuza, domnitorul fiind primit cu toate onorurile cuvenite unui șef de stat; a rezolvat probleme spinoase ale relațiilor româno-otomane (recunoașterea pașapoartelor românești de către turci, chestiunea insulelor românești ocupate abuziv de către otomani, reglementarea situației pescarilor români de pe brațul Chilia care au suferit nedreptăți din partea autorităților turcești (3), acceptarea pavilionului tricolor de către Poartă) etc. Determinantă a fost contribuția

lui Costache Negri în rezolvarea problemei secularizării mănăstirilor închinată (4).

După răsturnarea lui Cuza, Costache Negri a pierdut funcțiile diplomatice. Om de o rară modestie, a refuzat propunerea venită din partea lui Ion Ghica, prim-ministru al României după abdicarea lui Cuza, de a reveni în viața politică. În ultimii ani ai vieții s-a retras la Târgu Ocna, unde a trăit cu demnitate și cu mândria de a fi participat la marile fapte care au dus la nașterea României moderne.

Vasile Alecsandri (1821–1890) nu a fost numai o mare personalitate a literaturii românești, dar și unul dintre cei mai importanți diplomați români ai secolului al XIX-lea. După toate probabilitățile, Alecsandri (13) a redactat *Petițiunea-proclamațiune* înaintată de revoluționarii moldoveni domnului Mihail Sturdza (27 martie/8 aprilie 1848). După exilul transilvan, când este unul dintre semnatarii programului revoluționar numit „Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei” (mai 1848) și după un popas în Bucovina, a plecat la Paris, unde împreună cu Alexandru G. Golescu, a pledat cauza revoluționarilor români pe lângă guvernul revoluționar român. Cu această ocazie, a stabilit numeroase contacte cu oameni politici și de cultură din capitala Franței (de exemplu, Edgar Quinet), impresionați de farmecul, cunoștințele și inteligența marelui poet. În perioada Războiului Crimeii a călătorit mult în Occident pentru a apăra drepturile Principatelor.

A fost unul din cei mai activi diplomați în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza (4); în calitate de ministru de externe al Moldovei, a reluat călătoriile în scopul obținerii recunoașterii dublei alegeri a aceluiași domnitor. S-a întâlnit cu personalități importante ale acelei vremi, în primul rând cu Napoleon al III-lea (5), cel mai de seamă prieten al

românilor în acea vreme, dar și cu Alexandre Walewski (ministru francez de externe), Victor Emanuel (rege al Sardiniei și viitorul rege al Italiei), prințul Cavour (prim-ministru al Sardiniei) etc. În septembrie 1859, marile puteri au recunoscut dubla alegere, contribuția lui Alecsandri fiind hotărâtoare. A fost cel dintâi diplomat care a exercitat concomitent funcțiile de ministru de externe al Moldovei și al Țării Românești (octombrie – noiembrie 1859).

Deși nu a mai îndeplinit funcția de ministru, a fost trimis în străinătate pentru a rezolva anumite probleme delicate ale politicii externe românești: recunoașterea unirii complete, tranzitul armelor către Serbia, poziția României privind răscoala polonezilor împotriva stăpânirii rusești, informarea lui Napoleon al III-lea despre situația internă a țării noastre înaintea realizării marilor reforme ale lui Cuza etc.

După ce România a devenit independentă, a îndeplinit funcția de ministru al României la Paris (1885–1890), beneficiind de prestigiul diplomatului-poet aureolat de faima câștigării cupei și marelui premiu al cântecului latin (Montpellier, 1878). A încetat din viață la Paris, în timpul îndeplinirii acelei misiuni diplomatice de mare importanță.

Take Ionescu (1858–1922) a fost o personalitate strălucită a vieții politice românești. Fiu al unui om de condiție modestă, a îndrăgit învățătura. A urmat facultatea de drept de la Paris, pe care a absolvit-o în mod strălucit. A îmbrățișat cariera de avocat, pe care a slujit-o cu mare succes.

Take Ionescu (14) și-a început cariera politică la vârsta de 26 de ani, intrând în rândurile Partidului Național Liberal. Doi ani mai târziu părăsește partidul liberal (1886) și acceptă apoi funcția de ministru al cultelor și instrucțiunii publice într-un guvern conservator (1891). A activat în partidul conservator până în 1908, când și-a format propriul său partid politic, Partidul Conservator Democrat.

În viața politică s-a remarcat prin talentul oratoric excepțional, care i-a adus porecla de „Tăkiță gură de aur”. Cunoștințele vaste și inteligența neobișnuită l-au făcut să fie un adevărat vizionar, care intuia mersul evenimentelor și consecințele lor (7).

Din primii ani ai secolului al XX-lea s-a simțit atras de problemele de politică externă, în special de cele ale Balcanilor. A participat la Conferința de pace de la București, care a pus capăt celui de-al doilea război balcanic (8) și în urma căruia România alipea Dobrogea de Sud (Cadrilaterul).

De la izbucnirea Primului Război Mondial a militat pentru participarea României la conflict alături de Antantă pentru a realiza alipirea teritoriilor, locuite

13. Vasile Alecsandri

(1821–1890).

Autorul *Pastelurilor*, al *Doinelor* și al *Lăcrămioarelor*, al pieselor de teatru (*Fântâna Blanduziei*, *Ovidiu*, *Chirița în Iași*) a fost și un mare diplomat în serviciul României.

14. Take Ionescu (1858–1922)

de români din Dubla Monarhie (Austro-Ungaria). În timpul războiului, a fost constituit un guvern de uniune națională Ion I.C. Brătianu – Take Ionescu (decembrie 1916 – ianuarie 1918). În urma unor neînțelegeri cu Ion I.C. Brătianu, Take Ionescu a plecat la Paris, unde a înființat Consiliul Național al Unității Românești, având scopul de a informa pe oamenii politici și opinia publică europeană despre adevărul în legătură cu Transilvania și celelalte teritorii românești pentru care țara noastră intrase în război.

După război a avut o contribuție deosebită la definitivarea granițelor României, dovedind o viziune politică superioară, în special în ceea ce privește problema Banatului sârbesc. Prim-ministrul de atunci, Ion I.C. Brătianu, considera, în virtutea tratatului politic semnat cu Antanta în 1916, că România este îndreptățită să alipească întreg Banatul. Acest teritoriu era însă revendicat și de Serbia. Take Ionescu a înțeles necesitatea realizării unui compromis (8), drept pentru care, în decembrie 1919 a negociat cu omul politic sârb Pasici fără a avea vreo împuternicire din partea guvernului României. S-a încheiat astfel un acord prin care România renunța la Banatul sârbesc și astfel s-a deschis drumul spre realizarea unui mare vis al lui Take Ionescu, Mica Înțelegere (1921), apărută în urma tratatelor bilaterale semnate de România, Iugoslavia și Cehoslovacia (8). Pentru o lună (decembrie 1921 – ianuarie 1922) a ocupat și funcția de prim-ministru. A murit în 1922, în Italia, unde s-a îmbolnăvit de febră tifoidă.

Nicolae Titulescu (1882–1941) a fost unul dintre cei mai mari oameni politici ai României, personalitate de anvergură europeană. A fost strălucitul absolvent a două școli de prestigiu: Colegiul Național „Carol I” din Craiova și Facultatea de Drept de la Paris. Pe când era elevul colegiului craiovean, a primit o diplomă de onoare pentru rezultatele excepționale la învățătură. Și-a uimit profesorii prin cunoștințele acumulate la toate materiile. După absolvirea studiilor superioare, a devenit profesor de drept la Universitățile din Iași și apoi din București.

Nicolae Titulescu (15) a intrat în viața politică în 1912, când a devenit deputat pe listele Partidului Conservator Democrat, condus de Take Ionescu. În anul următor a debutat ca orator în Parlament printr-un discurs strălucit, lăudat de șeful său de partid, Take Ionescu.

A făcut parte din delegația României la Conferința de Pace de la Paris care a pus capăt Primului Război Mondial. În această calitate a negociat Tratatul de Pace cu Ungaria, de la Trianon, pe care și-a pus semnătura la 4 iunie 1920 și prin care se recunoștea alipirea Transilvaniei la România. A participat, în fruntea delegației României, la Conferința de la Spa, care a stabilit reparațiile de război ale Germaniei. A ocupat funcția de ministru al României la Londra și de reprezentant al României la Liga Națiunilor.

A îndeplinit funcția de ministru de externe al României (1927–1928 și 1932–1936). Ca ministru de externe a reorganizat această instituție, introducând, ca modalitate de promovare a diplomaților, concursul de competență.

15. Nicolae Titulescu (1881–1941)

La Societatea Națiunilor a avut o activitate excepțională. Cunoașterea perfectă a patru limbi de circulație internațională l-a ajutat în a lua contact cu marile personalități politice ale vremii. Discursurile sale erau strălucite, argumentele pe care le aducea în diverse probleme de politică internațională erau foarte dificil de demontat. În spatele acestor argumente se aflau multe ore de muncă și de documentare. Este singura personalitate aleasă în două rânduri (1930 și 1931) președinte al Adunării Generale a Societății Națiunilor.

Obiectivele activității sale de diplomat au fost:

- Apărarea păcii (el însuși se numea „un soldat al țării mele în tranșeele păcii”) și legat de acest scop (9), apărarea intereselor naționale ale României. În acest sens a acționat pentru consolidarea Micii Înțelegeri, pentru îmbunătățirea relațiilor cu statele revizioniste, vecine cu țara noastră: Ungaria, Bulgaria, Uniunea Sovietică. A contribuit la reluarea relațiilor diplomatice cu URSS (1934). A fost unul dintre întemeietorii *Înțelegerii Balcanice* (1934) care reunea România, Iugoslavia, Grecia și Turcia.

Venirea la putere a lui Hitler, care a adoptat revizionismul ca politică externă oficială a unui stat, a dus la apariția ideii de securitate colectivă, al cărei mare partizan a fost Nicolae Titulescu. A avut o mare contribuție la redactarea Convenției pentru definirea agresorului și a agresiunii (Londra, 1933), fiind convins că prin definirea termenului de teritoriu, a obținut recunoașterea indirectă din partea Uniunii Sovietice a apartenenței Basarabiei la România.

În 1935 a inițiat negocieri pentru încheierea unui pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. În anul următor Titulescu împreună cu comisarul afacerilor externe al URSS, Maxim Litvinov, au încheiat un proiect de asistență mutuală, considerat de Titulescu o acceptare din partea URSS a apartenenței Basarabiei la România (10). În realitate, Litvinov nu primise împuternicire din partea guvernului sovietic să încheie un astfel de document.

În 1936, Nicolae Titulescu a fost demis din funcția de ministru de externe. Acest fapt a fost utilizat de guvernul sovietic să aprecieze că politica externă a României s-a schimbat și că, în aceste condiții semnarea pactului de asistență mutuală nu se mai justifică.

A murit departe de țară, dar în 1992, osemintele sale au fost înhumate la Brașov, în inima țării, conform ultimei sale dorințe.

Grigore Gafencu (1892–1957) făcea parte dintr-o familie de origine ruteană, stabilită în Basarabia. Bunicul său era englez. Tatăl său, om foarte înstărit,

16. Grigore Gafencu (1892–1957).

s-a stabilit în România și a asigurat tânărului Grigore o educație aleasă, în școli din Elveția și Franța. În această țară și-a luat doctoratul în drept. A participat la Primul Război Mondial în aviația de observare, fiind distins cu mai multe ordine și medalii.

După război, Grigore Gafencu (16) a activat în domeniul avocaturii și al presei. Între altele a fost membru fondator al agenției de presă RADOR. A intrat în politică în cadrul Partidului Țărănesc (din 1926, Partidul Național Țărănesc). A îndeplinit mai multe funcții în guvernele național țărăniste (1929–1932).

Carierea diplomatică a început-o în 1929, în calitate de secretar general în Ministerul Afacerilor Străine, funcție din care a fost scos din cauza unor neînțelegeri cu Nicolae Titulescu.

În 1938 a devenit ministru de externe al României. În perioada cât a fost titular al ministerului de externe, situația internațională era extrem de dificilă pentru țara noastră, în condițiile izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial și al victoriilor Germaniei hitleriste. Aflat în fruntea diplomației românești, Gafencu a urmărit, în primul rând, creșterea legăturilor dintre membrii Înțelegerii Balcanice și realizarea unui bloc al neutrilor din Peninsula Balcanică, în scopul feririi acestei zone geografice de primejdia unui război. În ciuda faptului că România s-a declarat neutră la începutul celui de-al doilea război mondial, a fost acordat, în limita posibilului, un ajutor Poloniei, țară distrusă de atacul Germaniei și Uniunii Sovietice.

În fața noii situații internaționale, România a fost obligată să-și schimbe politica externă, prin încercări de apropiere de Germania hitleristă; Gafencu și-a

prezentat demisia, fiind trimis în calitate de ministru al României la Moscova. Aici a acționat pentru o normalizare a relațiilor româno-sovietice în condițiile de după ocuparea de către URSS a Basarabiei și a Bucovinei de Nord. La plecarea din Moscova, după intrarea României în războiul antisovietic, Gafencu a subliniat în fața șefului diplomației sovietice, Molotov, că vina pentru deteriorarea relațiilor celor două state o poartă Uniunea Sovietică. Grigore Gafencu s-a stabilit în Elveția, unde considera că este mai de folos României. Aici a întreținut contacte cu diplomați englezi și americani, dar și cu cei aparținând unor state ocupate (Cehoslovacia, Polonia). A fost intermediar între aliații occidentali și România în ceea ce privește încheierea unui eventual armistițiu. În 1944 a publicat lucrarea „Preliminariile războiului în est”, în care promova ideea federalizării europene.

În timpul desfășurării discuțiilor privind încheierea păcii (Paris, 1946–1947), alături de alți foști diplomați, a stabilit relații cu participanții la conferință și a publicat articole în care susținea cauza României în ziare prestigioase din Elveția, Belgia, Statele Unite etc. Grupul de foști diplomați români a înaintat conferinței memorii prin care apărau

interesele României prin argumente de natură istorică, demografică, economică etc.

Dezamăgit de condițiile grele de pace impuse României, de pierderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord și de prezența Armatei Roșii, Gafencu a identificat rezolvarea problemelor prin intermediul unei soluții europene. A participat la Congresul Europei (fiind în prezidiu alături de Winston Churchill), a fost membru în diverse organizații care sprijineau ideea europeană etc. În intervențiile sale Gafencu a subliniat faptul că singura modalitate de a păstra pacea o constituie realizarea unității Europei.

Participant în Statele Unite la discuții cu alți reprezentanți ai exilului, originari din statele aflate sub influența sovietică, Gafencu a conceput „Declarația de la Philadelphia”, prin care și-a expus principiile de refacere ale Europei răsăritene și de integrare a sa în viitoarea Europă unită. Prin intermediul postului de radio „Europa Liberă” și-a informat compatrioții despre evoluția situației internaționale.

Prin moartea sa, exilul românesc a pierdut o mare personalitate, memoria fiindu-i elogiata de importanți oameni politici și de cultură (11), care i-au împărtășit ideile.

Istorie și Internet

Informații despre viața și activitatea lui Take Ionescu:

http://www.respiro.org/Issue6/eseu_dobrin.htm

<http://www.lumeam.ro/010066.html>

EVALUARE

1. Asociați fiecărui element din coloana A elementul corespunzătoare din coloana B:

A	B
Mihai Viteazul	Înțelegerea Balcanică
Nicolae Titulescu	Tratatul de la Luck
Dimitrie Cantemir	Tratatul de la Mănăstirea Dealu
Mihail Kogălniceanu	Tratatul de la Berlin
	Tratatul de la Varșovia

2. Studiați sursa (22) de la pag. 265 și sursa (1) de la pag. 271 și răspundeți următoarelor cerințe:

- Descoperiți o constantă a politicii externe românești, care este evidențiată în cele două surse.
- Comparați contextele politice în care cele două surse au fost redactate.
- Analizați consecințele atitudinii României pentru interesul național în situațiile descrise de cele două surse.

3. Realizați un eseu de circa două pagini în care să descoperiți și să prezentați o constantă a relațiilor externe a Țărilor Române și a României, de la formarea statelor medievale până în zilele noastre.

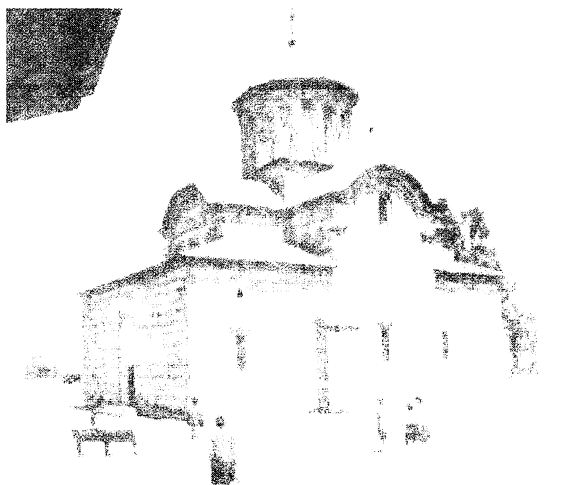
1.

V. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

Biserica și școala în Evul Mediu și la începuturile modernității. Construcție ecleziastică și implicare laică

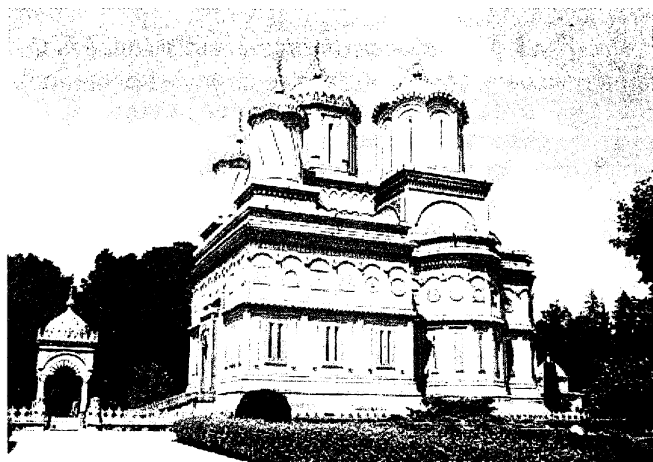
II. Izvoare

1. Mănăstirea domnească de la Curtea de Argeș este cea mai veche realizare a arhitecturii medievale din Țara Românească, a cărei construcție a început de prin anii 1351–1352.

2. Mănăstirea Cozia, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, este construită din piatră necioplită care alternează cu trei rânduri de cărămidă, în plan triconc, cu o turlă pe naos. Prin structura și decorul său sculptural se situează printre cele mai importante creații arhitecturale din întreg sud-estul Europei. A servit ca model pentru cea mai mare parte a bisericilor ridicate în secolele următoare.

3. Mănăstirea de la Curtea de Argeș, ctitorie a lui Neagoe Basarab, este una dintre cele mai valoroase construcții de artă bisericească.

5. Mănăstirea Hurezu, ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu

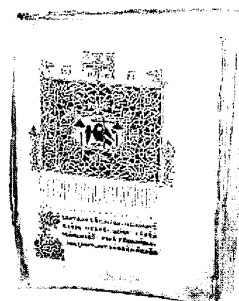
4. Mănăstirea dintr-un lemn, ctitorie a lui Matei Basarab

6. Mănăstirea Sfântul Nicolae, din Rădăuți reprezintă un adevărat act de naștere al arhitecturii moldovenești. Este o sinteză între arhitectura de tradiție bizantină și anumite forme de arhitectură occidentală.

7. Mănăstirea Putna, ctitorie a lui Ștefan cel Mare

8. Tetraevangelul slavon al lui Macarie (1512)

17. Ezitățile ierarhiei ortodoxe au cedat, puțin câte puțin, începând din momentul în care împăratul Leopold a promis în 1692, tuturor credincioșilor de rit grecesc că atunci când se vor uni cu Roma, vor avea aceleași privilegii și imunități de care se bucurau catolicii. În 1697 și 1698 Mitropolitul Teofil, apoi Atanasie, depășesc etapele semnării acțiunii de unire. Ultimul cere ca drepturile să figureze formal într-o diplomă imperială. Va fi necesară întreaga autoritate și amenințările împăratului pentru a-i determina pe protestanții și catolicii din Transilvania să accepte actul din 16 februarie 1699, confirmat în 1701. Acest text acordă clerului ortodox care a acceptat unirea aceleași drepturi și privilegii ca și clerului catolic și îl scutește de dijmă și de prestațiile în muncă datorate domniilor. (Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

19. Imunitățile de care se bucurau aceste mănăstiri luau felurite aspecte:

- *de jurisdicție* a egumenilor asupra preoților din satele mănăstirești, care erau scoși de sub autoritatea chiriarhului locului (Probota, Neamț, Bistrița, Putna);
- *judiciare*, în baza cărora dregătorii domnești nu aveau dreptul de a judeca pe oamenii și preoții dependenți de unele mănăstiri, pentru abaterile lor, acest drept revenind egumenilor (Probota, Neamț, Bistrița, Putna);
- *fiscale*, constând în obligația locuitorilor din satele mănăstirești de a plăti dările către mănăstirea respectivă, și nu către domnie (Neamț, Bistrița, Putna, Horodnic, a lui Iațco din Suceava);
- *comerciale*, având, pe de o parte, dreptul de a face comerț scutit de vămi, pe de altă parte, dreptul de a încasa vamă (Moldovița, Putna, Bistrița). (Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*).

21. La începutul secolului al XVI-lea, prin strădaniile cărturești ale ieromonahului Macarie, s-au pus bazele activității tipografice la noi. Macarie a tipărit primele cărți în limba slavonă: Liturghierul – 1508, Octoihul – 1510, Tetraevangheliul – 1512. Aceste tipărituri au circulat nu numai la români, ci și în țările slave căzute sub dominația otomană, ajutându-i astfel să-și păstreze limba și cultura chiar sub stăpânirea străină. (Petru I. David, *Ecumenismul, factor de stabilitate în lumea de astăzi*)

18. Ctitor la Vidin, unde a fost construită de meșterii lui Biserica Sfânta Paraschiva, pe când moaștele martirei erau aduse la Iași, Matei Basarab, acordă ajutoare mănăstirilor Mileșevo (1643), Studenica (1644), Papratje (1644) și Trebinje (1646). Un mitropolit de Trebinje, Arsenie, a trecut prin Țara Românească, în 1654. Înscrierea domnului în poemulnicul de la Sopocani se explică prin recunoștința călugărilor față de binefăcătorul lor.

Daniile lui Vasile Lupu din aceiași ani 1642–1650 când mănăstirile Krušedol, Mileșevo și Lepavina, nu pomenesc numai din spiritul de concurență care i-a făcut pe cei doi voievozi să rivalizeze și în înzestrarea lăcașurilor sfinte, ci fac parte dintr-un program mai ambițios, depășind cu mult hotarele Peninsulei Balcanice. (Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI–XVIII*)

20. Datorită sprijinului voievodului Șerban Cantacuzino (1678–1688) cât și a unor învățați români și străini care se aflau la curtea domnească, mitropolitul Teodosie care a urmat în scaun după Varlaam, a izbutit să realizeze multe lucruri vrednice de luat în seamă, între care la loc de cinste se situează tipărirea în 1688 la București a Bibliei. Prin Biblia de la București se punea în circulație o limbă literară, care reprezenta o sinteză a eforturilor scriitorilor bisericești de până atunci de a scrie într-o limbă înțeleasă de toți românii. Ea nu-i altceva decât o încununare a strădaniilor cărturarilor români de a traduce Cuvântul lui Dumnezeu în limba poporului. (Petru I. David, *Ecumenismul, factor de stabilitate în lumea de astăzi*)

22. Între personalitățile bisericești ale Moldovei sunt amintiți la loc de cinste: mitropoliții Varlaam și Dosoftei. Cei doi ierarhi s-au distins la conducerea Bisericii din Moldova, prin râvna ce au depus-o față de nevoile sufletești ale credincioșilor, prin apărarea dreptei credințe și prin toleranța celorlalți, prin activitatea lor politică, în calitate de scoli sau sfătuitori ai domnului, prin strădania de a introduce în Biserica străbună limba înțeleasă de către marea masă a credincioșilor români de pretutindeni prin activitatea lor literară, având în Varlaam pe „primul povestitor moldovean”, iar în Dosoftei „primul poet cult”. (Petru I. David, *Ecumenismul, factor de stabilitate în lumea de astăzi*)

23. Mitropolitul Dosoftei a jucat însă și un important rol ecumenic, participând activ la viața și frământările unor Biserici credincioase de peste hotare. Dosoftei a fost ocupat vreme îndelungată de o problemă ce a agitat spiritele cu o vigoare nebănuită în veacul al XVII-lea – e vorba de marea „controversă” euharistică ce s-a dezbătut atât în Răsărit cât și în Apus – controversă generată de apariția „Mărturisirii de credință” pusă pe seama patriarhului Ciril Lucaris. (Petru I. David, *Ecumenismul, factor de stabilitate în lumea de astăzi*)

25. Muzica este știința numerelor care exprimă un raport, adică raportul care există între sunete, ca: dublul, triplul, cvadruplul și alte raporturi asemănătoare. Această disciplină este atât de nobilă și atât de folositoare, încât cel care o ignoră nu se poate achita cum trebuie de o sarcină ecleziastică. (Autorul medieval Hrabanus Maurus, din secolul al IX-lea, *De institutione clericorum*, apud. Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. III).

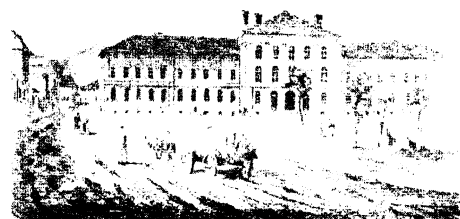
27. La mănăstirea de la Montecassino a fost deschisă una dintre primele școli ecleziastice din apusul Europei.

30. Primul lăcaș de învățământ în limba română sau mai exact, prima școală românească atestată de documente a fost cea de la Biserica Schei din Brașov, existentă deja la 1495. Printre cărturarii din jurul acestui centru au fost diacul Oprea, Dimitrie Eustatievici, Radu Tempea ș.a. (*Biserica în misiune*, volum tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române)

28. În stânga este o frescă din orașul roman Herculaneum reprezentând o secvență dintr-o școală antică. În dreapta o reprezentare a unei școli medievale (circa 1140).

24. În fiecare reședință episcopală și în fiecare mănăstire va fi predată învățarea psalmilor, cunoașterea notației muzicale și a cântului, calculul [studiul calendarului solar și lunar și a zodiacului] anilor și al anotimpurilor, precum și gramatica; și toate cărțile care vor fi folosite în acest scop vor trebui corectate în mod cuvenit. (Capitular al lui Carol cel Mare, 789, apud. Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. III).

26. Liceul Andrei Șaguna din Brașov.

29. Prima instituție de cultură și școală românească, atestată cu documente, a fost Mănăstirea cu „călugări greci”, adică ortodocși, din Cenad, în zona Aradului, în secolul al X-lea. Baza documentară: „Legenda Sancti Gerhardi Episcopi”, care arată cum voind catolici să întemeieze la Cenad, prima episcopie romano-catolică au evacuat o mănăstire, „cu călugări greci”, ce exista acolo încă înainte de anul 1000. Iată textul: „S-a așezat mănăstirea (catolică), a fost o serbare mare, cu ospăț, în orașul Cenad, unde erau monahii greci, care celebrau slujba după obiceiul lor ... Pe acești călugări i-a transferat în mănăstirea Oxoulanos.” (*Biserica în misiune*, volum tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române)

1. Prezentați interpretarea actului de la 1359. (11)
2. Prezentați două consecințe ale întemeierii primei Mitropolii a Țării Românești. (12)
3. Explicați de ce era necesară întemeierea Mitropoliei Moldovei? (13)
4. Prezentați importanța înființării Mitropoliei ortodoxe de la Alba Iulia. (14)
5. Prezentați relația dintre domn și Mitropolit în Evul Mediu. (15)
6. Analizați sprijinul acordat de cultele protestante dezvoltării școlii în Transilvania? (16)
7. Explicați un motiv pentru care o parte a românilor din Transilvania au acceptat unirea cu Roma. (17)
8. Formați trei grupe. Fiecare dintre acestea prezintă activitatea de protectorat și implicare laică a domnilor Matei Basarab, Vasile Lupu și Șerban Cantacuzino. (18), (20)
9. Care au fost imunitățile acordate de domnie mănăstirilor? Definiți termenul de imunități. (19)
10. Explicați rolul Bisericii în dezvoltarea culturii românești? (21)

11. Numiți două personalități bisericești și prezentați contribuția lor la dezvoltarea culturii românești. (22, 23)
12. Prezentați un monument de arhitectură religioasă vizitat de voi într-o excursie organizată cu școala.
13. Descoperiți disciplinele predate într-o școală medievală pusă sub patronajul Bisericii. (24)
14. Care era obiectivul studiului muzicii (25)? În general, care era obiectivul școlii bisericești în Evul Mediu?
15. Examinați sursele (24) și (25) și stabiliți credibilitatea și validitatea informației din acestea.
17. Prezentați o metodă utilizată pentru disciplinarea elevilor într-o școală antică și într-o școală medievală. (28)
18. Identificați prima instituție de cultură și școală românească și documentul în care este atestată. (29)
19. Numiți doi cărturari care au activat la școala de la Biserica Schei din Brașov. (30)
20. Realizați un eseu de o jumătate de pagină, în care să construiți o explicație cu privire la rolul Bisericii în dezvoltarea învățământului în Evul Mediu.

BISERICA ȘI ȘCOALA

1. Biserica și școala în Evul Mediu și la începuturile modernității. După întemeierea Țării Românești și a Moldovei a urmat în chip firesc și organizarea sa bisericească.

Până în anul 1359, în Țara Românească, documentele nu menționează niciun ierarh muntean, când a fost atestat Iachint, primul mitropolit al Țării Românești (11). O serie de istorici susțin că reședința sa a fost la Argeș, iar alții, la Câmpulung. Actul de la 1359 avea și o latură politică pentru că statutul său avea nevoie și de recunoașterea Imperiului Bizantin, în fapt o legitimare în plan spiritual, dar și politic (12). În 1370, Vladislav Voievod va înființa o a doua Mitropolie la Severin, unde a păstorit Antim.

În Moldova, în anul 1386, este constituită prima Mitropolie Ortodoxă cu sediul la Suceava, dar recunoscută de Bizanț abia în 1401, din cauza conflictului dintre Patriarhie și Moldova în legătură cu titularul Mitropoliei (13). În secolele XV-XVI s-au constituit episcopiile Romanului, Rădăușului, Râmnicului și Buzăului.

Raporturile dintre stat și Biserică au fost exact ca și în Imperiul Bizantin, unde a existat o strânsă

colaborare între cele două instituții; astfel, reședința mitropoliților țării s-a stabilit acolo unde era reședința conducătorilor politici. După relatările lui Dimitrie Cantemir în lucrarea *Descriptio Moldaviae*, în secolele XIV-XVI mitropolitul țării făcea încoronarea și înscăunarea domnului în cadrul unei slujbe speciale, în catedrala mitropolitană, ca și la încoronarea basileilor (împăraților) bizantini.

Mitropoliții celor două țări aveau aceeași situație în stat pe care o avea Patriarhul în raport cu basileul bizantin (15). Mitropolitul era al doilea demnitar al țării și era considerat ca primul sfetnic al domnitorului.

Biserica a avut un rol important și în viața culturală a Țărilor Române (10), (20). Grație Bisericii, au fost tipărite primele cărți religioase și laice (22), (23), au fost tipărite lucrări istorice cum ar fi letopisețele. Au instalat primele tipografii, printre care și tipografia de la Mănăstirea Dealu, din timpul lui Radu cel Mare (1508), în care a activat ieromonahul Macarie și care a tipărit prima carte de la noi, Liturghierul (8), (21). Activitatea tipografică a lui Macarie a fost continuată de un alt tipograf și cărturar de seamă, diaconul Coresi, care în cursul anului 1559 a trecut munții

stabilindu-se la Braşov, unde a desfăşurat o activitate multilaterală şi complexă la Scheii Braşovului. Cărţile lui Coresi s-au răspândit pe o arie geografică foarte întinsă, în toate ţinuturile locuite de români.

Dovezi sigure despre o eparhie în Dobrogea avem din secolele XIII–XIV, când a funcţionat Mitropolia Vicinei; în vara anului 1285, aici păstora Teodor. În prima jumătate a secolului al XIV-lea, însemnătatea Vicinei a scăzut şi datorită deselor incursiuni ale tătarilor în nordul Mării Negre. Ultimul mitropolit de Vicina a fost Jachint, care este chemat de către domnitorul Nicolae Alexandru în Ţara Românească, iar în mai 1359 a fost încununat de Patriarhul Ecumenic Calix I ca mitropolit a Ungro-Vlahiei.

În Transilvania a existat o puternică viaţă ortodoxă românească aşa cum dovedesc descoperirile arheologice, informaţiile din *Cronica lui Anonymus, Viaţa Sfântului Gerard*, precum şi unele scrisori papale. Au existat episcopii ortodoxe româneşti în secolele IX–XI la Biharea, Dăbâca, Alba-Iulia.

După cucerirea maghiară, românii au continuat să aibă propria lor organizare bisericească. Întălnim o serie de biserici de piatră (9) (dăinuiesc şi astăzi), chiar dacă scaunul episcopal de la Dăbâca şi-a încetat existenţa. Au existat totuşi ierarhi ortodocşi în autonomiile locale numite „ţări”, atestate documentar în secolul al XIII-lea în Ţara Bârsei, Făgăraşului, Maramureşului, Haţegului.

Regele maghiar Ludovic I (1342–1382) prin diplomele regale din 1366 scoate confesiunea ortodoxă în afara legii, recunoscând o singură confesiune, catolicismul. În secolul al XVI-lea odată cu reforma religioasă în Transilvania se constituie cele patru religii recepte: catolică, calvină, luterană, unitariană. Biserica ortodoxă este considerată „schismatică”. În secolul al XVI-lea, Mihai Viteazul a încercat să obţină pentru ortodoxie statutul de religie receptă. Prin Tratatul de la Alba Iulia, din 20 mai 1595, Mitropolitul Ţării Româneşti îşi extinde autoritatea şi asupra clerului român din Transilvania. După lupta de la Şelimbăr (1599), conform unor păreri, a reconstruit Mitropolia Ortodoxă de la Alba Iulia (14).

În secolul al XVIII-lea, autoritatea imperială, preocupată să-şi lărgască bazele puterii în Principatul Transilvaniei, a urmărit să-i atragă pe români la catolicism; astfel, s-a născut mişcarea de uniune religioasă a românilor cu Roma catolică. Unirea religioasă a unei părţi a românilor cu Roma a fost oficializată prin *Diplomelele Leopoldine* din 1699 şi 1701 (17).

Scoala în Evul Mediu a funcţionat pe lângă mănăstiri şi biserici.

Şcolile antice au dispărut în urma căderii Imperiului Roman şi al invaziilor migratorilor din secolul al V-lea. În Italia şi în Imperiul Roman de Răsărit şcoala laică n-a fost total eliminată. Invazia tribului germanic al longobarzilor a distrus şi în Italia şcoala laică; şi aici şcoala monastică a luat locul celei tradiţionale. Cele mai importante centre de învăţământ au devenit şcolile de pe lângă mănăstiri (de exemplu, şcoala de la Montecassino) (27). Şcolile patronate de Biserică erau de mai multe tipuri: monastice (pe lângă mănăstiri), episcopale şi parohiale.

La începutul Evului Mediu, singurii ştiutori de carte erau călugării şi preoţii. Conform statutului călugărilor, datoria lor era să predea scrisul şi cititul, să întreţină o bibliotecă şi să copieze manuscrise. Metoda pedagogică de bază era memorizarea; pedepsele corporale erau frecvente (28); scopul şcolilor bisericeşti era doar să predea viitorilor preoţi şi călugări cititul, scrisul şi cântul, iar principalul mijloc didactic era Biblia (24). După terminarea studiilor elementare, urmau studiile „secundare” când erau învăţate „artele liberale”:

- în primul ciclu erau însuşite gramatica, retorica (arta de a vorbi) şi dialectica, acestea alcătuind „cele trei căi” (trivium);

- în cel de-al doilea ciclu erau studiate ştiinţele exacte: aritmetica, geometria, astronomia şi muzica (24), alcătuind „cele patru căi” (quadrivium).

Tot acest studiu, care se întindea pe o perioadă lungă (8–10 ani) constituia pregătirea pentru asimilarea *Ştiinţei Divine* (Divina Scientia), adică învăţarea Bibliei.

Şcolile laice au apărut la curtea lui Carol cel Mare (768–814), sub forma aşa-numitei *Academii Palatine* (unde tot clericii erau profesori), şi au luat o mare dezvoltare odată cu apariţia primelor universităţi.

În Ţările Române, în şcoli erau instruiţi monahii (călugării) care urmau să fie hirotoniţi sau promovaţi în conducerea mănăstirilor. De asemenea erau pregătiţi unii dieci necesari la cancelariile centrelor eparhiale şi chiar la cancelaria domnească. Pregătirea începea cu cititul şi scrisul în mănăstire. O primă şcoală ortodoxă pare a fi atestată în secolul al X-lea la Cenad (29), în Transilvania, încă înainte de venirea ungarilor cum afirma Ştefan Bărsănescu în lucrarea sa *Pagini nescrise din istoria culturii româneşti*.

Prima formă de învăţământ de carte la români au fost şcolile de citeţi (anagnoşti) aşa cum reiese din *Legenda Sancti Gerhaldi* (*Legenda Sfântului Gerard*) şi Bula papală în 1234. Cel dintâi sistem de învăţământ de durată este considerat a fi învăţământul oral prin predică, în Biserică.

În secolul al XV-lea, o școală românească a funcționat pe lângă Biserica din Șchei, la Brașov (30), unde a activat și diaconul Coresi. Se studia limba slavonă și limba română, iar manualele folosite erau texte bisericești. În școlile catolice, limba de predare era latina. În Transilvania au existat școli și în limba maghiară și germană (16).

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se constituie școli orașenești luterane la Sibiu, Bistrița și Sighișoara, iar la Caransebeș, Hațeg și Lugoj românești.

În Moldova, la Cotnari, în 1562, Despot Vodă a deschis un Colegiu Latin unde a predat și umanistul german Johann Sommer. În secolul al XVII-lea, Șerban Cantacuzino a înființat o instituție de învățământ superior, Academia Domnească de la București.

La începuturile modernității, școlile confesionale ortodoxe și greco-catolice din Transilvania, ca și cele ortodoxe din Bucovina au jucat un rol important în sprijinirea românilor din acele teritorii aflate în afara statului național român. Astfel, la Brașov în anul 1850, cu sprijinul bisericilor *Sfântul Nicolae* din Șchei și *Sfânta Adormire* din Cetate, a fost înființat un gimnaziu românesc. În anul următor, viitorul mitropolit ortodox Andrei Șaguna (vezi lecția „Politicile culturale și românii din afara granițelor”) a pus piatra de temelie a școlii pe care au absolvit-o personalități de seamă ale culturii românești. Această școală prestigioasă va fi cunoscută sub numele de Liceul „Andrei Șaguna” (26).

2. Construcție ecleziastică și implicare laică. Încă de la întemeierea statelor medievale, domnii

Țărilor Române s-au implicat în construcția ecleziastică (1), (2), (6), prin ridicarea unor biserici și mănăstiri (4),(5), (7), prin aducerea unor tipografii, prin sprijinul financiar și moral acordat mănăstirilor din țară și din afara spațiului românesc. Principii români au fost printre cei mai generoși protectori ai ortodoxiei (18), (19).

În lipsa unor conducători politici români în Transilvania, domnii Țării Românești și Moldovei au sprijinit permanent Biserica românească din Transilvania, fie prin ctitorirea unor biserici și mănăstiri, fie prin acordarea unor subvenții anuale în bani sau a unor ajutoare ocazionale. Pentru toate acestea, erau considerați „adevărați protectori” ai Bisericii Ortodoxe transilvane. La începutul secolului al XVI-lea s-a constituit episcopia Vadului unde a fost așezat un episcop ortodox. Întemeietorul episcopiei este Ștefan cel Mare. Sub raport bisericesc și material, Episcopia Vadului a fost dependentă de Moldova.

Domnii Țărilor Române și ai Moldovei au înzestrat așezămintele bisericești din țară, dar și de la Muntele Athos, cu danii, au contribuit la întreținerea a 46 de școli a comunităților ortodoxe din Peninsula Balcanică. Multe danii și ajutoare bănești au fost acordate mănăstirilor din Muntele Athos și mai ales după cucerirea Constantinopolului de către turci în 1453. Aceste danii au continuat și în secolul al XVI-lea către mănăstirile din Muntele Athos, Sinai, Meteora. Țările Române au devenit susținătoarele întregii ortodoxii din spațiul bacanic și est-mediteranean, contribuind la supraviețuirea ortodoxiei sub dominație otomană.

Așa vă place istoria?

- Primul artist român cunoscut este călugărul Gavriil Uric de la Mănăstirea Neamț, care scrie *Evanghelia de la Neamțu* (1492), păstrată astăzi la Biblioteca Bodleiană din Oxford.
- Prima carte tipărită din istoria literaturii române este *Liturghierul*, tipărit de călugărul Macarie, în 1508 la Târgoviște.
- Primele texte religioase traduse în românește sunt textele rotacizante din Maramureș, realizate în secolul al XV-lea sau la începutul secolului al XVI-lea: *Codicele Voronețean*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzachi*.
- Primul tipograf cleric de carte românească este diaconul Coresi, numit „părintele literaturii române”, cel care a ridicat limba română „la rang de limbă a culturii”

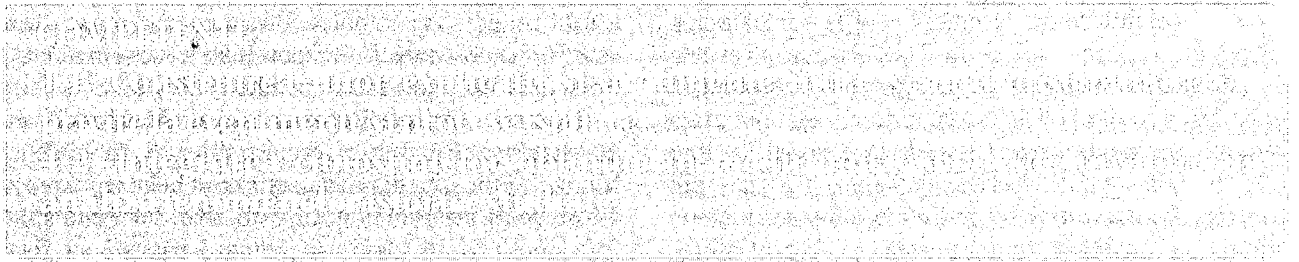
- Primii istorici moldoveni cunoscuți sunt Macarie, episcopul Romanului (1531–1558), Eftimie, egumen la Mănăstirea Căpriană din Basarabia, și Azarie.
- Primul pamfletar politic este considerat Gavriil Protul, numit de George Ivașcu și „întâiul strămoș al lui Arghezi”.
- Prima istorie universală în limba română a fost scrisă de călugărul Mihail Moxa, la 1620, la Mănăstirea Bistrița din Oltenia.
- Prima încercare de periodizare a istoriei românilor aparține episcopului Chesarie al Râmnicului, care pune probleme teoretice în legătură cu istoria ca știință.
- Primele încercări de a face arhivistică științifică, descriere, clasare și inventariere, aparțin Mitropolitului Antim Ivireanul.

2.

V. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

Protectorat religios și identitate culturală în Europa și în spațiul românesc. Statul, Biserica și Diaspora

Izvoare

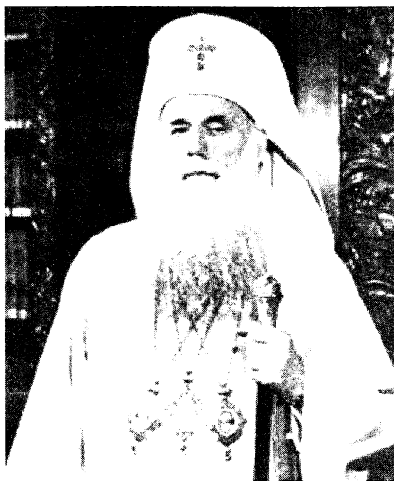
1. Patriarhul Miron Cristea (1925–1939)

A devenit episcop ortodox al Caransebeșului în 1910. A făcut parte din delegația primită de regele Ferdinand, delegație care a adus de la Alba Iulia decizia ca Transilvania să fie unită cu România. A fost ales mitropolit al Munteniei și arhiepiscop de București. În 1925 a devenit primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. După demisia guvernului lui Octavian Goga, în februarie 1938, a fost numit prim-ministru de regele Carol al II-lea al României care a decis că prestigiul patriarhului ar adăuga autoritate administrației. Astfel, Miron Cristea a încercat să obțină stabilitate și unitate politică a României în contextul unei creșteri în popularitate a Gărzii de Fier.

2. Patriarhul Nicodim Munteanu (1939–1948)

3. În 1940, la un an de la alegerea sa ca Patriarh, când regele Carol al II-lea a abdicat și generalul Ion Antonescu a venit la guvernare, noua conducere a Ministerului Cultelor a încercat să intervină direct în treburile Bisericii, încălcând atribuțiile lui Nicodim, căruia i s-a dat de înțeles că ar fi mai bine să se retragă din scaun. La 30 septembrie 1940, prin două scrisori adresate Regelui Mihai și generalului Ion Antonescu, Nicodim, judecându-se aspru, și-a anunțat hotărârea de a se retrage din scaunul patriarhal la Mănăstirea Neamț, el motivându-și decizia prin vârsta înaintată și boala de inimă care recidivase. Cererea i-a fost respinsă, iar scrisorile înapoiate, fără nicio rezoluție. Le-a repetat la 29 și la 30 ianuarie 1941 tot fără rezultat, așa că a rămas în scaun. (*Jurnalul Național*, 5 februarie 2007)

1. Patriarhul Justinian Marina
(1948–1977)

5. Marian Oprea: Principalele patru conflicte – spune Ignacio Ramonet – care au îndoliat planeta în ultimii ani sunt, cel puțin parțial, conflicte religioase: Kosovo (între ortodocși și musulmani), Cașmir (între musulmani și hinduși), Timorul de Est (între musulmani și catolici) și Cecenia (între ortodocși și musulmani). De asemenea, conflicte endemice, caracteristice sfârșitului de mileniu, încă sunt prezente: Orientul Mijlociu, Balcani, Irlanda de Nord, Afghanistan, sudul Sudanului, Algeria, Cipru, Karabahul de Munte, Tibet și multe, multe altele. Domnule academician, proiectul mondializării, cu efectul acestuia de omogenizare culturală a celor mai mari părți ale societăților lumii, să fie oare cauza unor replieri identitare, în special în jurul doctrinelor religioase?

Academician Mihai Malița: Aș spune că nu, pentru că mondializarea nu omogenizează; din contra, diversificarea crește. Peste tot lumea este în căutarea afirmării identității proprii și, astfel, culturile înfloresc. Fragmentarea lor crește, numărul lor crește. Numărul limbilor care încep să circule – limbi care până acum erau chiar necunoscute – este din ce în ce mai mare.

Deci eu nu pot să pornesc de la teza asta. Eu cred că mondializarea aduce pur și simplu numai contacte și posibilitatea de circulație a ideilor, de transfer al lor. În ceea ce privește însă căutarea identității, ea este la ordinea zilei; și nu știu în ce măsură în conflictele citate elementul religios este cel identitar sau este unul identitar în care religia intră în definiție. (Extrase din emisiunea *Lumea în clipa 2000*, difuzată la *Tele7abc* și realizată de Marian Oprea și revista *Lumea Magazin*)

6. Preot Gheorghe Dumitreasa Calciu

Predicile sale de la Biserica Radu-Vodă, unde slujea, adresate în special tinerilor, i-au atras o condamnare abuzivă, în 1979, care determină un val de proteste din partea exilului românesc. În ajutorul său s-au ridicat Mircea Eliade, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Paul Goma. După intense presiuni internaționale, în 1984 a fost eliberat, iar în 1985 i s-a impus să părăsească țara. În exil (SUA), și-a continuat lupta în numele lui Dumnezeu și eforturile pentru apărarea intereselor românilor, numărându-se printre fondatorii *Romfest* – cea mai mare sărbătoare a românilor de pretutindeni –, al cărui Comitet Internațional l-a condus.

7. Pentru că am cerut libertatea de a putea predica fără nici un fel de opreliști. Pentru că am protestat împotriva demolării bisericilor (...). Pentru că am cerut scutirea teologilor de serviciul militar (...). Pentru că am revendicat pentru creștini, tineri sau bătrâni, dreptul de a intra în monahism, lucru pe care Statul îl interzice. (Scrisoare a lui Gheorghe Dumitreasa Calciu către *Comité des Intellectuels pour l'Europe des Libertés* – 1978)

8. Ulterior, după ce devine Patriarhul Bisericii Ortodoxe din România Populară, el începe (n.n. Justinian) sub presiune o grandioasă operă de reformare a Bisericii – din păcate, în sensul dorit de autorități, conform Legii Cultelor din 4 august 1948, care aducea Biserica sub controlul total al statului: învățământul teologic este reorganizat, preoții devin un fel de slujbași de ordin comun al statului și mai mult, ei sunt încurajați să se califice într-o meserie lumească; bisericile și centrele mănăstirești devin astfel un amestec insolit de centre de reclusiune spirituală neîncurajată de regim și de cooperative meșteșugărești de la care regimul aștepta foarte mult. (Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx*)

9. Biserica Ortodoxă Română a fost unul dintre prizonierii de lux ai comunismului autohton. În instituirea acestui prizonierat, Patriarhul Justinian a avut rolul său. Rol care nu a fost deloc liniar, în fond, pentru că de la un capăt la altul al patriarhatului său Justinian a urmat îndeaproape cursul regimului. Alături de Patriarhul său, Biserica a respirat aerul mereu în schimbare al societății: izolată și temătoare în anii '50, ceva mai deschisă în raport cu românii și cu exteriorul, în anii '60, pusă la carul cultului Conducătorului, începând cu anii '70. (Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx*)

10. Textul asupra cultelor este promulgat de Marea Adunare Națională, pe 4 august 1948. Statul confirmă numirile în posturile celei mai înalte ale ierarhiei, controlează bunurile imobile și mobile ale Bisericii, aprobă toate scrisorile pastorale și toate cuvântările publice, reglementează modalitățile de instruire a candidaților la preoție, supraveghează relațiile cu Bisericile străine. Reprezentanții săi sunt prezenți la sesiunile Sfântului Sinod și la adunările Congresului Național al Bisericii. Relațiile sunt supravegheate de Ministerul Cultelor, care va fi reorganizat, în 1957, în Departament al Cultelor și subordonat Consiliului de Miniștri. (Catherine Durandin, *Istoria românilor*)

12. Marea Unire a celor trei țări românești și declararea statului național România a fost urmată de ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie. Atât autocefalia, cât și Patriarhatul, au înțris noi etape în organizarea administrativă a Bisericii. Biserica Ortodoxă Română s-a dovedit a fi, în decursul istoriei sale, cea mai stabilă și cea mai rezistentă instituție cu ascendent și influență determinante în viața poporului român, pe care l-a sprijinit în afirmarea și consolidarea ființei sale naționale și în dorința lui de unitate. (*Biserica în misiune*, volum tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române)

14. Un rol însemnat în strângerea legăturilor bisericești româno-sârbe a avut mănăstirea Bistrița, din Oltenia, ctitoria boierilor Craiovești, de la sfârșitul secolului al XV-lea, refăcută prin 1519 (doi dintre frații Craiovești erau căsătoriți cu sârboaice). În această mănăstire, Alexandru Odobescu a descoperit vreo 80 de manuscrise tot pe atâtea cărți slavone, dintre care multe de redacție medio-sârbească. Barbu Craiovescu a cumpărat din Serbia moaștele Sfântului Grigorie Decapolitul, aflate în acea țară după căderea Constantinopolului sub turci, și le-a așezat în ctitoria sa de la Bistrița. Din îndemnul lui, s-a tălmăcit, din grecește în slavonește, Viața Sfântului, după un text adus la noi de doi călugări din schitul Iagorova. (Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*)

11. Între Biserică și Stat se încheie niște relații care se reflectă în legea de bază a statului respectiv, Constituția. Pe baza prevederilor constituționale se emit legi speciale cum ar fi legea cultelor, unde se prevăd, în concret, toate particularitățile relațiilor care intervin între acel stat și cultele care funcționează pe teritoriul său. [...] Acestea nu trebuie să lezeze interesele interne și cele externe ale statului. [...] Statul are datoria, cel puțin teoretic, să asigure Bisericii cadrul necesar desfășurării activității ei. (Alexandru Stănciulescu, *Drept canonic*)

13. Diaspora ortodoxă română a cunoscut și ea noi împliniri administrative prin ridicarea Episcopiei Ortodoxe Române din America la rang de Arhiepiscopie cu denumirea de Episcopia Ortodoxă Română în America și Canada și prin organizarea eparhiei din Franța ca Mitropolie cu titulatura: Mitropolia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și, de asemenea, prin înființarea Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord. Parohiile și filialele acestor eparhii diasporale cunosc acum o viață pastorală și administrativ bisericească cu slujbe religioase ce se oficiază de către preoții numiți de către ierarhii eparhiilor respective. (*Biserica în misiune*, volum tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române)

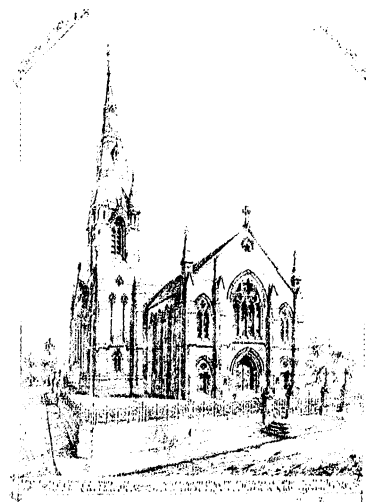
15. Corespondența lui Vasile Lupu cu frăția ortodoxă din Lwow, prilejuită de cererea domnului Moldovei de a i se trimite litere de tipar grecești, este unul din documentele cele mai semnificative cu privire la prestigiul și autoritatea pe care știuse să le câștige peste hotare ocrotitorul credinței răsăritene. De aici se vede că, ori de câte ori un domn român ajungea la această situație, comparația cu modelul bizantin se impunea. Așa încât, pentru măgulitorii săi, Vasile Lupu este un nou Justinian, ctitor și dătător de pravili. Biserica celor Trei Ierarhi și celelalte fundații, de la Constantinopol până în Palestina, nu sunt mai prejos de Sfânta Sofia. *Codul*, a cărui redactare deci se încheiase în 1616, este *Cartea românească de învățătură* al cărei text va fi tipărit în 1642. Se adaugă chiar că aceste titluri de glorie sunt cunoscute „în întreaga Europă”. (Andrei Pippidi, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI–XVIII*)

16. Dintre domnii moldoveni care au ajutat mănăstirile atonite, menționăm pe Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanul, Petru Șchiopul și Ieremia Movilă. Astfel, Petru Rareș, la rugămintea egumenului de la Hilandar dăruia mănăstirii un ajutor anual de 3000 de aspri (aceeași danie o făcea și Petru Șchiopul în 1583). Cu ajutorul lui, s-a început la 1535, zidirea din temelie a Mănăstirii Caracalu. Tot cu ajutorul lui Rareș a fost refăcută, zugrăvită și înzestrată biserica mare a lui Dionisiu, pe care el o numea, într-un act de danie, mănăstirea noastră. (Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*)

18. Dărnicia românească s-a revărsat asupra multor mănăstiri și biserici ortodoxe din Serbia și Macedonia.[...] Neagoe Basarab și-a îndreptat atenția și spre Biserica Ortodoxă sârbă, lipsită de ocrotire. Grija lui față de această biserică este îndreptățită căci soția sa, Despina Milița, era fiica fostului despot din Srem, Jovan Brancovici, și nepoata Mitropolitului Maxim. (Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*)

19. Biserica Catolică din Polonia a fost, din toate țările lovite de dictatura comunistă și colonizate de sovietici, instituția care a opus rezistența cea mai masivă, radicală și continuă. Rezistența fără compromisuri a fost linia stabilită de la cel mai înalt nivel ierarhic bisericesc, obligatorie pentru toți membrii clerului [...] Regimul comunist din Polonia a considerat pe bună dreptate Biserica drept cel mai redutabil dușman al său. Fiecare seminarist care își începea studiile, fiecare preot, fiecare călugăr sau persoană consacrată, fiecare membru al mișcărilor de laici catolici avea dosar la SB [poliția politică], făcând obiectul unor documentări și informări, presiuni și încercări de racolare. Nu au lipsit arestările, torturile, asasinatele, șantajul și presiunile de tot felul. Orice afirmație serioasă referitoare la raportul dintre Biserica Catolică Poloneză și statul comunist pornește de la realitatea acestei opoziții eroice, față de care actele de slăbiciune sau trădare au fost puțin numeroase. (Sursa: <http://www.revista22.ro>)

20. Dans irlandez. Păstrarea identității culturale irlandeze în fața efortului de asimilare al cuceritorului englez s-a datorat, în mare măsură, bisericii catolice.

21. Catedrala catolică Saint Patrick din Fermoy, Irlanda, a fost construită în secolul al XIX-lea. Catolicismul a sprijinit menținerea identității naționale și culturale a poporului irlandez, care se aflau în opoziție cu protestantismul adoptat de cuceritorii englezi.

1. Cum au sprijinit boierii Craiovești dezvoltarea vieții bisericești? (14)
2. Lucrând în perechi studiați sursele (14) și (15). Stabiliți un element comun în menținerea ortodoxiei în timpul stăpânirii otomane.
3. Studiați sursele (16), (17) și (18). Explicați cum și-au exercitat domnii români în Evul Mediu protectoratul religios în sprijinul creștinilor din Balcani.
4. Analizați contribuția elementului religios la definirea identității în condițiile globalizării. (5)
5. Prezentați o consecință a Marii Uniri asupra organizării Bisericii Ortodoxe Române. (12)
6. Cum a reacționat Mitropolitul Nicodim la încercările Ministerului Cultelor de a interveni în problemele Bisericii? (3)

7. Explicați motivele pentru care preotul Gheorghe Dumitreasa Calciu a părăsit țara. Cum i-a sprijinit pe românii aflați în diasporă. (6, 7)

8. În ce a constat politica de reformare a Bisericii Ortodoxe Române după anul 1948? Prezentați implicarea statului în organizarea Bisericii. (8)

9. Argumentați afirmația „Biserica Ortodoxă Română a fost unul dintre prizonierii de lux ai comunismului autohton”. (9)

10. Prezentați relația dintre stat și Biserică în timpul regimului comunist. (8, 9, 10)

11. Prezentați un aspect al relației dintre stat și Biserică în societatea contemporană. (11)

BISERICA ȘI IDENTITATEA CULTURALĂ

1. Protectorat religios și identitate culturală în Europa și în spațiul românesc. Biserica Ortodoxă a fost și este un factor esențial în menținerea solidarității și în construcția identității culturale a membrilor comunității ortodoxe. Astfel, Biserica ortodoxă română a jucat un rol esențial în menținerea identității culturale a românilor din teritoriile aflate sub dominație străină (Transilvania, Banat, Bucovina, vezi și lecțiile „Politicile culturale și românii din afara granițelor” și „Biserica și școala în Evul Mediu și la începuturile modernității. Construcție ecleziastică și implicare laică”).

În Evul Mediu, principii români au sprijinit așezămintele bisericești sud-dunărene mai ales după căderea statului bulgar și sârb sub stăpânirea otomană. Principii români au devenit cei mai de seamă sprijinitori ai ortodoxiei, așa cum erau odinioară împărații bizantini. După căderea Bizanțului, domnitorii Moldovei și Țării Românești au devenit pentru patriarhii din Orient și pentru arhimandriții din mănăstirile de la Athos, de la locurile sfinte și de la Sinai, ocrotitori firești ai creștinilor din Imperiul Otoman.

Ei au oferit un sprijin material și moral așezămintelor bisericești din Răsărit și de la Muntele Athos (16), (17), au susținut întreaga ortodoxie din Carpații nordici până în Egipt și de la Marea Ionică până în Siria și Țările Române (15). Sprijinul lor a

contribuit la dezvoltarea culturii și artei ortodoxe, la supraviețuirea ortodoxiei sub dominație otomană.

Ei au avut legături cu Bisericile slave sud-dunărene, cu Biserica sârbă (14), (18). În Bulgaria de astăzi se întâlnesc câteva lăcașuri de închinare ctitorite și ajutate de domnii români.

Reprezentanți de seamă ai spiritualității creștine grecești, bulgare, sârbești, georgiene (24) și-au putut dezvolta însăși cultura lor națională în mănăstirile noastre, unde au tipărit cărți în limba lor națională pe care le duceau apoi în țara de origine.

De-a lungul istoriei, identitatea națională a unor popoare (de exemplu, irlandezii) a fost apărată de existența unei biserici naționale puternice (în cazul Irlandei, cea catolică, (21). Astăzi, națiunea irlandeză reprezintă o mare forță a Uniunii Europene și-și afirmă identitatea culturală (20) cu deosebită putere.

În Polonia, Biserica romano-catolică a constituit un factor esențial în rezistența anticomunistă (19) și a însemnat, în același timp, protejarea unei identități culturale care face din poporul polonez un factor important în Europa unită.

2. Statul, Biserica și Diaspora. Raporturile dintre Biserică și stat au evoluat diferit în funcție de regimurile politice (3), (11). În Principatele Române și statele slave, în Evul Mediu, aceste relații au evoluat după modelul bizantin, funcționând tipul de

conducere bicefală *basileo-patriarhal*, demnitarii bisericești erau și demnitari politici. Legislația adoptată a fost și ea după modelul bizantin de pravile și nomocanoane (legiuri mixte, politico-bisericești), ele având aplicabilitate și în justiția statului.

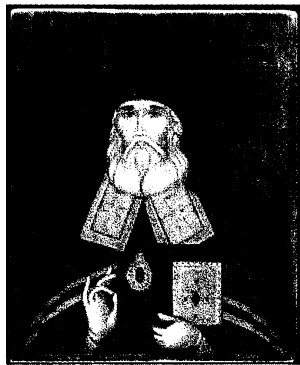
În secolul al XIX-lea, reformele lui Cuza, și în special legea secularizării averilor mănăstirești, au pus capăt rolului substanțial al mănăstirilor în viață economică a țării. Biserica Ortodoxă încetează de a mai fi Biserică de stat, sau singura Biserică în stat, ci doar Biserică în raport cu celelalte culte admise în stat. Noul Cod civil scotea cazurile de divorț de sub jurisdicția instanțelor bisericești și făcea obligatorie instanțele civile. Rolul Bisericii în treburile civile a fost redus și s-a desăvârșit dominația statului asupra structurii administrative a acesteia.

Constituția din 1866, a afirmat autocefalia, deși acceptarea ei de către Patriarh a mai întârziat. În 1885, este confirmată autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. Acum Biserica avea propriul Mitropolit primat și propriul ei Sinod, putând să intre direct în relații cu autoritatea statului, să elaboreze regulamente și statute de organizare și funcționare proprii.

După 1918, Biserica intră într-o nouă etapă a evoluției sale (12). La 25 februarie 1925 este adoptată legea prin care Mitropolia este ridicată la rang de Patriarhie (1). La 4 mai 1925, este adoptată legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române pe întreg teritoriul ei național (2), (4).

În perioada de după cel de al Doilea Război Mondial statul s-a amestecat cu brutalitate în toate sectoarele vieții bisericești (8). S-a înființat Departamentul de Stat pentru Culte (10) care supraveghea și superviza toate activitățile și documentele majore ale Bisericii. Învățăământul religios a fost scos din școală, multe mănăstiri au fost desființate, un număr impor-

24. Antim Ivireanul (1650–1716), mare cărturar ortodox, cu o mare contribuție la dezvoltarea culturii românești în secolele XVII–XVIII. Născut în Georgia, a devenit Mitropolit al Țării Românești. A tipărit un

mare număr de cărți în limba română, dar și în slavonă, greacă, arabă. În 1701 a tipărit prima carte în limba arabă cu caractere mobile arabe. Un ucenic de al său, trimis în Georgia, a înființat prima tipografie în această țară, tipărind primele cărți în limba georgiană.

22. Catedrala ortodoxă Sfântul Serafim din Dallas, Texas. În Statele Unite, ortodocșii reprezintă o minoritate în bogatul peisaj religios al Americii. Această catedrală a fost pusă la dispoziția credincioșilor, inclusiv români, în anul 2001.

tant de biserici au fost dărâmate, mulți ierarhi, preoți și călugări și-au găsit sfârșitul în temnițe (9).

Diaspora ortodoxă este formată din totalitatea unităților bisericești (mitropolii, arhiepiscopii, episcopii, protoierii, parohii și mănăstiri) din afara granițelor teritoriale ale bisericilor autocefale și autonome care depind canonic de Bisericile-mame (13). Bisericile din diaspora cuprind în special credincioși proveniți dintre emigranți, care au făcut parte cândva din Biserica-mamă (7), (22).

Prin Biserică aceștia mențin legătura cu țara de origine, cu credința creștin-ortodoxă, cu limba, cultura și tradițiile națiunii din care au provenit (6), (23).

23. Primirea făcută Patriarhului României, Teoctist, de către credincioșii români din Nürnberg (2003).

3.

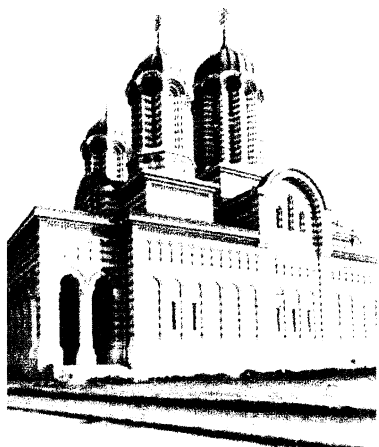
V. RELIGIA ȘI VIAȚA RELIGIOASĂ

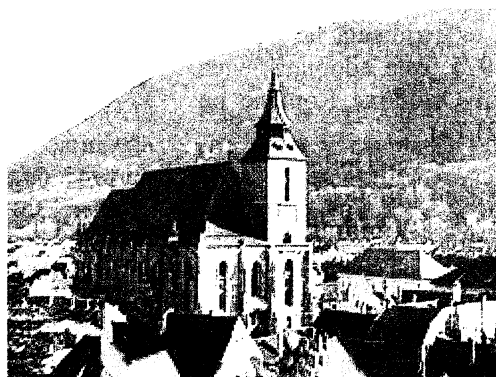
Toleranță religioasă în România secolului al XX-lea (Studiu de caz)

Izvoare

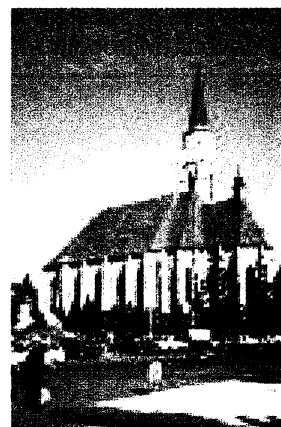
1. Biserica Sfântul Dumitru
din Craiova

2. Biserica Neagră
din Brașov

4. Marea moschee
din Constanța

3. Catedrala catolică
din Alba Iulia

5. Articolul 18.

Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, singur sau împreună cu alții, atât în mod public, cât și privat, prin învățatură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. (*Declarația universală a drepturilor omului*)

6. Articolul 1. Semnificația toleranței

1.1. Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicare și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligațiune de ordin etic; ea e, de asemenea, și o necesitate politică și juridică. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii.

1.2. Toleranța nu e nici concesie, nici condescendență ori indulgență. Toleranța este, mai ales, o atitudine activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanei umane și libertăților fundamentale ale altora. În nici într-un caz, toleranța nu poate fi invocată pentru a justifica violarea acestor valori fundamentale. Toleranța trebuie să fie practică de către indivizi, grupuri și State. (*Declarația principiilor toleranței*)

7. Art. 22.

Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului. Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești.

Biserica ortodoxă română fiind religia marelui majorității a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În tot regatul României Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropolii și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure legi speciale. Raporturile dintre diferitele culte și Sfat se vor stabili prin lege. (*Constituția din 1923*)

8. Art. 6. Cultele religioase sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber dacă practicile și ritualul lor nu sunt contrare Constituției, securității sau ordinii publice și bunelor moravuri.

Art. 8. Cultele religioase recunoscute pot avea organe de judecată religioasă pentru disciplinarea personalului din serviciul lor.

Organele disciplinare de judecată se organizează prin regulamente speciale, în conformitate cu canoanele și statutele cultelor respective. Regulamentele se alcătuiesc de organele legale ale cultului respectiv și se aprobă prin decret al Prezidiului Marelui Adunări Naționale la propunerea Ministerului Cultelor. (*Legea cultelor din 1948*)

9. Art. 29. – Libertatea conștiinței

(1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.

(3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjpire religioasă.

(5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.

(*Constituția din 1991 revizuită în 2003*)

10. Cultele religioase recunoscute oficial în România (numărul de credincioși potrivit recensământului din anul 2002):

Culte religioase	Nr. credincioși	%
Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sârbă	19.802.398	86,8%
Biserica Romano-Catolică (maghiari, germani, români)	1.144.820	5,0%
Biserica Reformat-Calvină (protestantă) (maghiari)	802.454	3,5%
Biserica Română Unită cu Roma (Biserica Greco-Catolică)	223.327	1,0%
Biserica Penticostală (Biserica lui Dumnezeu Apostolică) (neoprotestantă)	220.824	1,0%
Biserica Baptistă (neoprotestantă)	109.462	0,5%
Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea (neoprotestantă)	77.546	0,3%
Biserica Unitariană (protestantă) (maghiari)	76.708	0,3%
Cultul Musulman (Islamul)	55.928	0,2%
Cultul Creștin după Evanghelie (Biserica lui Cristos) (neoprotestant)	49.963	0,2%
Organizația religioasă Martorii lui Iehova	39.300	0,2%
Biserica Evanghelică-Lutherană de Confesiune Augustană (protestantă) (germani)	39.119	0,2%
Cultul Creștin de Rit Vechi (Biserica Lipovenească) (ortodoxă)	28.141	0,1%
Biserica Evanghelică-Lutherană Sinodo-Presbiteriană (protestantă) (maghiari)	21.221	0,1%
Biserica Evanghelică Română (neoprotestantă)	18.578	0,1%
Cultul Mozaic	6179	0,1%
Biserica Armeană	775	0,1%

Formare de competențe

Faceți o listă cu cele mai importante sărbători religioase care au loc în comunitatea în care trăiți. Participați la o sărbătoare religioasă organizată de cei cu

o altă religie / confesiune. Ce lucruri ați aflat despre ceilalți? Invitați și voi pe cineva să celebrați împreună o zi importantă din calendarul vostru religios.

TOLERANȚA RELIGIOASĂ ÎN ROMÂNIA

Buna înțelegere care domnește astăzi între Biserica Ortodoxă Română (1) și celelalte culte religioase, dar și între cetățenii României de diferite confesiuni religioase (2), (3), (4), (11) se situează pe linia unei vechi tradiții de toleranță religioasă. Mărturii despre toleranța religioasă din țările române apare la J.A. Vaillant, în 1844, care afirma că „orice s-ar zice românul e tolerant... toate religiile au fost în toate timpurile îngăduite în această țară”.

Marea Unire din 1918 a produs modificări profunde în structura etnică și religioasă a României. Rezoluția de la Alba Iulia ceruse „egala îndreptățire, deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat”. Configurația confesională a României interbelice arăta că 27, 8 % din populație nu aparținea religiei ortodoxe. Constituția din 1923 (7) a garantat și ea egalitatea confesională.

Statul comunist garanta, formal, o oarecare libertate de conștiință (8), dar în fapt, odată cu apariția securității, arestările în rândurile clerului au cunoscut o creștere semnificativă.

Între cetățenii României, aparținând atât cultului ortodox, cât și celorlalte culte, toleranța religioasă s-a manifestat zi cu zi, dar statul comunist nu a manifestat aceeași toleranță față de celelalte culte, cum ar fi Biserica Greco-Catolică sau cultele neoprotestante legale cuprinzând Biserica Baptistă, Biserica

Penticostală, Biserica Creștină după Evanghelie, Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea.

Dincolo de represiunea propriu-zisă a diferitelor confesiuni, în perioada comunistă, Biserica a fost aproape alungată din spațiul public, din școli, spitale, instituții de caritate, armată și penitenciare. Aproximativ omului de religie a fost descărată. Față de intoleranța manifestată de stat, toleranța religioasă era manifestată de omul de rând, la nivelul vieții private, uneori cu frică și pe ascuns pentru a-și ajuta aproapele.

După anul 1989, Biserica Ortodoxă Română și-a reluat locul în societate, promovând valorile ei creștin-democratice. Biserica a revenit la statutul ei de instituție fundamentală, prevăzut și de constituție (9).

Statul român recunoaște oficial 17 culte religioase (10), respectând legislația internațională privind drepturile omului înscrise în *Declarația universală a drepturilor omului* și *Declarația principiilor toleranței*. Declarația Universală a Drepturilor Omului înscrie dreptul fiecărui om „la libertatea de gândire, de conștiință și religie”, precum și libertatea de a-și manifesta religia atât în spațiul public cât și în spațiul privat.

Toleranța religioasă este o „necesitate politică și juridică”, ea nu trebuie privită ca o concesie, ci este o atitudine generată de recunoașterea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale (6).

EVALUARE

1. Alcătuiți un glosar de minimum 4 termeni care să exprime relația dintre Biserică și școală.
2. Citiți cu atenție sursele (10) și (11) de la pagina 288 și răspundeți următoarelor cerințe:
  - a. Prezentați două aspecte ale rolului Bisericii în secolul al XX-lea până la instaurarea regimului comunist.
  - b. Prezentați două aspecte ale relației dintre Biserică și stat în timpul regimului comunist și în zilele noastre și exemplificați printr-un fapt istoric.
  - c. Analizați două aspecte ale menținerii identității românești în condițiile aderării României la Uniunea Europeană.
3. Realizați un eseu argumentativ cu privire la toleranța religioasă în România, aducând minimum două argumente intra- și multidisciplinare în susținerea punctului vostru de vedere.

RECAPITULARE

POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

Ideea romanității românilor:

- Ideea descendenței romane a românilor;
- Ideea continuității daco-romanilor și a românilor pe teritoriul fostei Dacii;
- Ideea unității de neam și limbă a românilor;
- Ideea latinității românilor.

Evul Mediu:

- Evenimente: apariția statelor medievale românești; amenințarea otomană.
- Umaniștii (Enea Silvio Piccolomini, Antonio Bonfini) evidențiază moștenirea civilizației romane.
- Nicolaus Olahus: originea romană, unitatea etnică și lingvistică a românilor.
- Unirea Țărilor Române de către Mihai Viteazul – politizarea ideii romanității românilor.
- Cronicarii din secolul al XVII-lea (Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino): latinitatea și continuitatea românilor.

Scoala Ardeleană (Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu): originea românilor – nobilă, pur romană. Ideile romanității au fost utilizate pentru a revendica drepturi politice pentru românii din Transilvania.

România modernă:

- Evenimente: apariția statului național român (1859), obținerea Independenței (1878), Marea Unire (1918).
- Disputa în jurul continuității (teoria continuității, teoria imigraționistă) era în legătură cu teritoriile locuite de români aflate sub stăpânire străină. A continuat și după realizarea Marii Uniri și chiar după cel de-al Doilea Război Mondial.

După cel de-al Doilea Război Mondial:

- Istoricul Mihai Roller a negat romanitatea românilor, exagerând rolul elementului slav în etnogeneză.
- S-a revenit la ideea romanității în contextul îndepărtării comuniștilor români de Moscova.
- După 1989: istoricii au continuat să fie preocupați de problema romanității românilor.

Călători români acasă și în lume

- Nicolae Milescu Spătaru (1636–1708) este pionier al sinologiei prin informațiile transmise europenilor despre civilizația chineză.
- Dinicu Golescu (1777–1830) a vizitat mai multe țări europene; în lucrarea *Însemnare a călătoriei mele* com-para situația din țările occidentale cu cea din Țările Române.
- Iulius Popper (1857–1893) a călătorit în Asia și America. A botezat cu nume românești unele locuri explorate în America de Sud.

- Gregoriu Ștefănescu (1836–1911) a vizitat țări din Europa și SUA.
- Dimitrie și Nicolae Golescu-Comănești au explorat Somalia.
- Basil Assan (1860–1918) a vizitat regiuni din nordul Europei și a călătorit în jurul lumii.
- Emil Racoviță (1868–1914) a participat la expediția antarctică a navei *Belgica* (1897–1899).
- Sever Pleniceanu (1867–1924) a explorat Congo Belgian, în Africa.

Descoperitori de noi spații și culturi în secolele XV–XIX

Cauzele descoperirilor geografice (sec. XV–XVI): dezvoltarea economică a continentului european, formarea Noilor Monarhii, expansiunea otomană, progresele tehnice etc. Europa a cunoscut un avans decisiv față de celelalte continente în urma înțierii revoluției industriale (sec. XVIII–XIX).

- Navigatorul chinez Zheng He a explorat o zonă imensă în regiunea Oceanelor Pacific și Indian (începutul secolului al XV-lea).
- Cristofor Columb a descoperit America (1492).

- Portughezul Vasco da Gama a parcurs drumul spre India (1498).
- Fernando Magellan a inițiat prima călătorie în jurul lumii (1519–1522).
- James Cook a descoperit mai multe zone în partea sudică a globului (Australia, Noua Zeelandă, Antarctica, Hawaii etc) în deceniile VII și VIII ale secolului al XVIII-lea.
- David Livingstone, H. M. Stanley, R. F. Burton, J.H. Speke au explorat regiuni necunoscute din Africa (a doua jumătate a secolului al XIX-lea).

Călători străini despre civilizația din spațiul românesc în Evul Mediu și la începuturile modernității

Țările Române au fost vizitate de călători străini aparținând unor categorii sociale diverse. Ei ne furnizează informații referitoare la:

- Caracteristici geografice, climă etc.
- Potențial economic.
- Limba vorbită de populația din Țările Române.

- Viața cotidiană.
- Succesiunea la tron.
- Structura etnică a populației etc.

Se poate stabili validitatea informației transmise de călătorii străini prin compararea cu alte surse.

Gheorghe Brătianu despre Marea Neagră

Marele istoric Gheorghe Brătianu (1898–1953) a fost preocupat de istoria Mării Negre. În concepția sa:

- Marea Neagră a fost o „placă turnantă” a comerțului internațional și o zonă de contact între civilizații.

- Istoria Mării Negre a pus în evidență legăturile între istoria universală și cea națională.

Temă: În grupe de 4-5 elevi, realizați câte un poster care să prezinte activitatea unui mare explorator român sau străin.

OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR

Sate din Europa și din spațiul românesc

Satul în Europa:

- agricultura activitatea economică fundamentală a societății;
- viața țăranilor – dificilă – răscoale.
- țăranii
  - ↳ dependenți (în creștere în Europa răsăriteană)
  - ↳ liberi (în creștere în Europa apuseană)
- progrese economice introducerea asolamentului trienal, transformarea agriculturii într-o ramură a industriei (secolul XX);
- schimbarea statutului locuitorilor satelor în epoca modernă.

Satul românesc:

- Asemănător ca aspect și tehnologie cu satul european;
- Țăranii liberi
  - ↳ moșneni (Țara Românească)
  - ↳ răzeși (Moldova)

- Țăranii dependenți
  - ↳ rumâni (Țara Românească)
  - ↳ vecini (Moldova)
- Războiul țărănesc din Transilvania condus de Gheorghe Doja (1514) → Tripartitul lui Werboczi;
- Constantin Mavrocordat a desființat șerbia (1746, Țara Românească, 1749, Moldova);
- Reforma rurală (1864) nu a rezolvat problema țărănească în România → Răscoala din 1907;
- Țăranii au dus greul participării României la Primul Război Mondial (1916–1919) → Reforma agrară (1921);
- Colectivizarea (încheiată oficial în 1962) a reprezentat un eșec.
- Satul românesc se confruntă cu numeroase probleme de natură economică, socială etc.

Târguri și orașe din Europa și din spațiul românesc

Orașele europene:

- Orașele au renăscut în Evul Mediu;
- Centre meșteșugărești și comerciale; importante centre culturale (universități);
- Structură socială specifică: patricieni, nobili, intelectuali,

- negustori, meșteșugari, lucrătorii în bresle, plebea;
- Orașele moderne s-au dezvoltat în legătură cu Revoluția industrială;
- Orașele europene, distruse în cel de-al Doilea Război Mondial, s-au refăcut în perioada postbelică.

Orașul în spațiul românesc:

- În Transilvania, orașele au fost întemeiate de sași (sec. XII–XIII);
- În Țara Românească și Moldova orașele au apărut pe drumurile comerciale;
- Orașele din spațiul românesc – centre meșteșugărești, comerciale, politice și culturale;
- Orașul modern:

- formarea și desăvârșirea statului național;
- dezvoltarea economică;
- schimbarea aspectului după model european.
- După cel de-al Doilea Război Mondial.
  - industrializare forțată;
  - creșterea populației;
  - schimbarea aspectului orașelor.
- Problemele orașelor după 1989.

Viziuni asupra modernizării în secolele XIX–XX: curente și politici culturale, identități naționale și identitate europeană

Viziuni asupra modernizării:

- modernizare politică (democrația Alexis de Tocqueville);
- modernizare în plan economic (revoluția industrială, noile tehnologii și economia bazată pe cunoaștere);
- modernizare prin știință;
- modernizare în cultură și artă noi curente culturale (impresionism, postimpresionism, fovism, cubism etc).

Identitate europeană:

- identitate politică: Planul Schuman → actualele tratate europene;

- identitate culturală;
- identitate economică;
- simbolurile europene (steagul, Imnul Europei, moneda europeană, Ziua Europei etc).

Identitate românească:

- Limba română, cultura națională, setul de valori împărtășit de români, religia, simbolurile naționale, teritoriul național, istoria, instituțiile simbol (Parlament, Banca Națională etc).
- Politici culturale– conservarea identității naționale.

Politicile culturale și românii din afara granițelor

Românii din afara granițelor:

- Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina (Imperiul Habsburgic) supuși maghiarizării în Transilvania, Banat, Maramureș, deznaționalizării în Bucovina;
- Basarabia (Rusia) – supuși rusificării;
- Peninsula Balcanică (aromâni, meglenoromâni, istoromâni).

Politici culturale ale românilor din afara granițelor:

- Fondarea de societăți culturale (ASTRA, 1861), publicații etc.

Politici culturale ale statului român:

- Întemeierea Societății Literare Române (1866, viitoarea Academie Română) din care făceau parte oameni de cultură din toate provinciile locuite de români.
- Susținerea școlilor românești din afara granițelor statului național.

- Întemeierea de societăți culturale (Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor, 1890)
- Reînvierea unor evenimente ale istoriei naționale etc.
- Unirea de la 1918 a adus cea mai mare parte a românilor în granițele aceluiași stat.
- România a pierdut, în favoarea Uniunii Sovietice, Basarabia și Bucovina de Nord, în urma celui de-al Doilea Război Mondial. Românii de aici nu puteau fi ajutați.
- Românii din exil erau considerați dușmani ai regimului comunist.
- După 1989 s-au intensificat acțiunile pentru menținerea identității naționale a românilor din afara granițelor.

Diversitate etnică, confesională și soluțiile politice în Europa modernă.

Minorități naționale în România secolului XX

Minoritățile în România:

- Circa 30% dintre cetățenii români aparțineau minorităților în perioada interbelică.
- Minoritățile naționale și religioase au beneficiat de drepturi și libertăți cetățenești, înscrise în Constituția din 1923.
- În România comunistă, minoritățile au fost supuse unui proces de asimilare.

- Cea mai mare parte a germanilor și evreilor au părăsit România, stabilindu-se în Germania occidentală, respectiv în Israel.
- După 1989, minorităților li s-au garantat drepturile și libertățile (Constituția din 1991).
- Rolul minorităților în viața culturală românească a fost extrem de important: Tristan Tzara, Mihail Sebastian, Hermann Oberth, Richard Oschanitzky etc.

Secolul XX între democrație și totalitarism. Ideologie și practici politice în România și Europa

- Trăsăturile regimurilor democratice: separarea puterilor în stat, pluralismul politic, alegeri libere, respectarea drepturilor și libertăților cetățenești – statul de drept;
- Trăsăturile regimurilor totalitare (fascism, nazism, comunism): puterea este exercitată de o singură persoană;

un singur partid; puterea este exercitată prin teroare; controlul statului asupra mijloacelor de informare; o singură ideologie; încălcarea drepturilor și libertăților cetățenești – Gulagul sovietic, Holocaustul, lagărele de concentrare etc.

Construcția democrației și ideologia totalitară în România. Oameni, fapte și idei

Construcția democrației în România:

- Inițiată în timpul domniilor lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) și Carol I (1866–1914);
- Constituția din 1866 Monarhia și Parlamentul;
- Societate românească era rămasă în urmă din punct de vedere economico-social politicianism, corupție;
- Alternanța la putere („rotativa guvernamentală” între liberali și conservatori);
- Participarea redusă a cetățenilor la viața politică, datorită sistemului de vot cenzitar.

În perioada interbelică:

- Introducerea votului universal;

- Partidul Național Liberal își păstrează forța, în timp ce Partidul Conservator și-a pierdut influența.
- Creșterea numărului de partide; Partidul Național Țărănesc a devenit a doua forță politică importantă.
- Corupție, demagogie – partide cu ideologii totalitare, guvernarea autoritară a lui Carol al II-lea (1938).

Ideologii totalitare:

- Ideologia legionară: naționalism, misticism, antisemitism, violență în practica politică.
- Ideologia comunistă: necesitatea instaurării dictaturii proletarietului, milita pentru dezmembrarea României în numele respectării dreptului la autodeterminare a minorităților scoaterea Partidului Comunist în afara legii.

Constituțiile României. Instituții și drepturi cetățenești

- Regulamentele Organice (1831–1832): bazele parlamentarismului, necesitatea unirii Moldovei cu Țara Românească.
- Convenția de la Paris (1858): separarea puterilor în stat.
- Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris (1864): sistemul bicameral (introducerea Senatului);
- Constituția din 1866: prima constituție internă românească, caracterul indivizibil al statului, monarhie ereditară, principiul suveranității naționale, principiul separației puterilor în stat, principiul guvernării reprezentative.
- Constituția din 1923: caracterul național al statului român, parlament ales pe baza votului universal,

prerogativele regelui rămân acelea din 1866; controlul constituționalității legilor, controlul represiv al legilor.

- Constituția din 1938 consacră guvernarea autoritară a regelui Carol al II-lea prin desființarea în fapt a separației puterilor în stat și concentrarea lor în mâinile monarhului.
- Constituțiile comuniste (1948, 1952, 1965) consacră monopolizarea puterii de către Partidul Comunist.
- Constituția din 1991: forma de guvernământ este republica, revenirea la pluralismul politic, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești.

Instituții: Monarhia, Parlamentul, Guvernul.

Drepturi cetățenești: dreptul de proprietate, drepturile femeii.

Instituții pentru promovarea și respectarea drepturilor omului: Avocatul Poporului, Curtea Constituțională.

Temă:

Realizați, în grupe de 4–5 elevi, o cercetare privind istoria localității voastre. Cercetarea va putea cuprinde:

- un interviu cu o persoană cunoscătoare a istoriei localității (de exemplu, un muzeograf);
- date privind economia localității (obținute în urma unei vizite la una sau mai multe unități economice);
- articole de presă privind localitatea voastră etc.

Cercetarea va fi prezentată sub forma unui dosar prezentat profesorului.

Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX–XVIII)

Autonomii locale (secolele IX–XIII):

- Autonomiile rurale, „romanii populare” sau „democrații țărănești” cum le-a denumit Nicolae Iorga, „obști de obști” după expresia unor documente medievale risipite în cuprinsul unor „țări” erau conduse de *cnezi*, *juzi*, *jupani* investiți de comunitate cu funcții social-politice corespunzătoare.
- De întindere și însemnătate variată, autonomiile românești, modelate după cadrul geografic în care se alcătuiseră, purtau diferite denumiri:
  - *țări*: Țara Șipenițului, Făgărașului, Hațegului, Maramureșului;
  - *codrii*: Lăpușnei, Orheiului, Cosminului;
  - *câmpuri*: Câmpul lui Dragoș, Câmpul lui Vlad;
  - *ocoale*: Câmpulung și Vrancea.
- Autonomiile românești au existat în cadrul unor complexe plurietnice – Imperiul Bizantin, Regatul maghiar – și a migratorilor turanici, pecenegii, uzii, cumanii și mai târziu tătarii.

Instituții politice centrale în spațiul românesc (secolele IX–XVIII):

Instituția Voievodatului (secolele IX–XVI):

- Izvoarele scrise și cele arheologice atestă stadiul de formare a unor state timpurii în perioada pătrunderii maghiarilor în spațiul carpato-danubian; cele mai cunoscute sunt ducatele (voievodatele) Menumorut, Glad, Salanus și Gelu menționate în *Gesta Hungarorum*.

- Ocuparea Transilvaniei între secolele XI–XIII a dus la schimbări din punct de vedere etnic, confesional, administrativ și politic.

- Regii maghiari au colonizat aici pe sași, secui și cavalerii teutoni. Cele trei autonomii ale privilegiaților, nobili maghiari, sași și secui, au devenit un factor de cogovernare a voievodatului încă de la sfârșitul secolului al XIII-lea.

- În secolul al XIII-lea Transilvania avea statutul de voievodat vasal regelui Ungariei.

Instituția Principatului (secolele XVI–XVIII):

- În 1541 Transilvania este organizată sub forma unui principat autonom sub suzeranitate otomană, păstrându-și autonomia și instituțiile proprii.

- La 4 decembrie 1691 a fost acordată *Diploma Leopoldină* care a constituit baza juridică a administrației austriece, menținând uniunea celor trei națiuni medievale și statutul religiilor recepte.

- În 1699, prin Pacea de la Karlowitz, Transilvania trece oficial sub dominație habsburgică.

Instituția Domniei (secolele XIV–XVIII):

- Domnia reprezintă instituția politică centrală a Țării Românești și Moldovei în Evul Mediu fiind reprezentată de domn.

- Domnul era ales pe principiul ereditar-electiv, în dinastia Basarabilor și a Mușatinilor.

- În secolele XIV–XVI domnia a avut un rol esențial în lupta antiotomană.

Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII–XX)

Programul politic boieresc:

- Meritul elaborării unui proiect politic, care avea ca obiectiv apărarea existenței politice a Țărilor Române, aparține boierimii mari și mijlocii, ca principală purtătoare a conștiinței istorice.
- Programul politic nu s-a fixat într-un act fundamental ci în totalitatea memoriilor și proiectelor de reformă redactate, în timpul războaielor austro-ruso-turce (1711–1812), printre alții de Mihai Cantacuzino, Enăchiță Văcărescu și Dimitrie Sturdza.
- Ideea dominantă a fost revendicarea unui nou statut juridic pe baza dreptului istoric (românii „dintr-un început au fost un norod slobod și nesupus”), recăștigarea independenței prin înlăturarea regimului turco-fanariot.

Proiect politic liberal:

- 1821–1848 – a fost elaborat de boierimea liberală, un rol important l-a avut și Societatea secretă *Frăția*.

- 1848–1859 – a fost opera intelectualilor liberali care i-au definit obiectivele.

Realizarea proiectului politic:

a) Unirea din 1859 și domnia lui A.I. Cuza

- S-a realizat prin dubla alegere ca domn a lui A.I. Cuza la 5 ianuarie 1859 în Moldova și la 24 ianuarie 1859 în Țara Românească.

- În timpul domniei sale a urmărit următoarele obiective:

- în plan intern: unirea deplină prin unificarea administrativă, legislativă a Principatelor Unite, prin adoptarea primelor reforme corespunzătoare statului modern;
- în plan extern: a urmărit recunoașterea dublei alegeri printr-o susținută activitate diplomatică și consolidarea autonomiei.

- Au fost realizate o serie de reforme care au dus la modernizarea României, cea mai importantă a fost reforma agrară.

b) Instaurarea dinastiei străine. Independența

- 10 mai 1866, se instaura dinastia străină pe tronul României, prin Carol de Hohenzollern-Singmaringen, care de la bun început și-a asumat un rol politic de primă importanță în politica externă și în treburile militare.
- 9 mai 1877, în Camera Deputaților, ministrul de externe M. Kogălniceanu proclama independența de stat a României.
- 1878, prin Tratatul de la San-Stefano și Berlin a fost recunoscută oficial independența de stat a României.

c) Realizarea României Mari

- S-a realizat prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Vechiul Regat, în 1918.
- A fost rezultatul acțiunii românilor în conjunctura favorabilă de la sfârșitul Primului Război Mondial,

când dispăreau de pe harta Europei, Imperiul Țarist și cel Austro-Ungar.

- A fost posibilă în contextul afirmării pe plan internațional a principiului autodeterminării și a celui al naționalităților, promovate de cele „14 puncte” ale lui Woodrow Wilson.
- 27 martie 1918, Sfatul Țării a decretat Unirea Basarabiei cu România.
- 28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei a decretat Unirea Bucovinei cu România.
- 1 decembrie 1918, Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia a decis Unirea Transilvaniei cu România.
- Conferința de pace de la Paris – Versailles a recunoscut Marea Unire din 1918.

România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste

Stalinism:

- Cucerirea puterii politice, instaurarea regimului totalitar s-a realizat în mai multe etape:
  - 6 martie 1945 – instaurarea guvernului Petru Groza;
  - 19 noiembrie 1946 – falsificarea alegerilor parlamentare;
  - 1947 – anihilarea opoziției democratice (P.N.Ț și P.N.L.);
  - 30 decembrie 1947 – înlăturarea monarhiei și proclamarea R.P.R.

Stalinizarea României:

- Impunerea regimului comunist în România a fost favorizată de prezența Armatei Roșii și de folosirea presiunilor politice și militare.
- Integrarea României în blocul sovietic s-a realizat prin aderarea în: 1949, CAER, 1955, Tratatul de la Varșovia.
- Februarie 1948 – s-a realizat P.M.R., partidul unic.
- Baza juridică a noului regim a fost asigurată de constituțiile adoptate în 1948, 1952, 1965.
- Modelul stalinist s-a impus prin forță și prin instituirea controlului asupra învățământului și Bisericii.
- Instrumentele represiei au fost *Securitatea* și *Miliția* create după modelul sovietic.

- Forme de rezistență anticomunistă:

- mișcarea de partizani;
- răscoalele țăărănești din timpul campaniei de colectivizare silită;
- disidența intelectualilor;
- mișcări muncitorești și studențești.

Național-comunism:

- Regimul politic comunist a cunoscut două etape:
  - Regimul Dej (1947–1965)
  - Regimul Ceaușescu (1965–1989): 1965–1971: politica de liberalizare; 1965: Congresul al IX-lea al partidului (care devine P.C.R.); 1971: a inaugurat regimul personal, accentuându-se cultul personalității; 1974: a pus bazele dictaturii personale, a devenit primul președinte al Republicii; 1989: regimul comunist s-a prăbușit.

Construcția democrației postdecembriste:

- Decembrie 1989: s-a revenit la pluralismul politic; au reapărut vechile partide istorice: P.N.L., P.N.Ț., P.S.D.;
- 1991 – A fost adoptată o nouă Constituție;
- 2004 – România a devenit membră NATO;
- 1 ianuarie 2007 – România a devenit membră U.E.

Temă:

Realizați un proiect cu tema *Sistemul politic pluripartidist în România secolelor XIX–XX*, lucrând pe grupe formate din 4–5 elevi, având în vedere:

- Grupa I: Partida Națională
- Grupa II: Constituirea partidelor politice: P.N.L și Partidul Conservator
- Grupa III: Partidele politice din afara Vechiului Regat
- Grupa IV: Trăsăturile regimului politic din perioada interbelică
- Grupa V: Partidele politice între 1938–1947

Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu

- Scopul politicii externe românești: menținerea independenței și integrității teritoriale.
- Resurse materiale și demografice limitate comparativ cu vecinii (Imperiul Otoman, Polonia, Ungaria etc).
- Mijloace: o politică externă inteligentă (alianțe cu celelalte Țări Române și cu alte state) și strategii militare eficiente.
- Războiul: tactica „pământului pârjolit”, mobilizarea generală („oastea cea mare”), arma psihologică, războaie „asimetrice”.
- Basarab I, Bogdan I: obținerea independenței Țării Românești, respectiv a Moldovei în confruntare cu Ungaria.
- Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare au apărut independența Țărilor Române, utilizând cu pricepere diplomația, dar și războiul Țările Române și-au păstrat autonomia.
- După transformarea Ungariei în pașalâc, Transilvania devine principat autonom (1541).
- Statutul internațional al Țărilor Române în relația cu Imperiul Otoman s-a înrăutățit în secolul al XVI-lea.
- Mihai Viteazul a obținut independența Țării Românești și a realizat prima unire a Țărilor Române (1600).
- După moartea lui Mihai Viteazul s-a îmbunătățit, pentru câteva decenii, statutul internațional al Țărilor Române.
- Domniile fanariote (1714/1716–1821) înseamnă știrbirea autonomiei Țărilor Române.
- Înfrângerea turcilor la asediul Vienei declanșează *Problema Orientală* (1683).
- Imperiul Habsburgic a anexat Transilvania (1699), Banatul (1718) și Bucovina (1775).
- Basarabia este anexată de Rusia (1812).
- Țara Românească și Moldova au intrat sub protectoratul Rusiei (1829).
- Tratatul de pace de la Paris (1856): protectoratul rus este înlocuit de garanția colectivă a Marilor Puteri.

- Domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859–1866): apariția statului național român prin unirea Țării Românești cu Moldova.
- Tratatul de la Berlin (1878): recunoașterea Independenței României.
- România se alătură Triplei Alianțe (1883).
- Participarea României la Primul Război Mondial de partea Antantei (1916–1918).
- România apără sistemul de la Versailles în perioada interbelică.
- Pactul Ribbentrop-Molotov (1939): urmări nefaste pentru România.
- România pierde Basarabia, Transilvania de nord-est și Dobrogea de Sud (1940).
- România participă la războiul împotriva URSS (1940–1944) și alături de Națiunile Unite (23 august 1944–9 mai 1945).
- După cel de-al Doilea Război Mondial, România intră în sfera de influență sovietică.
- Tratatul de pace de la Paris confirmă pierderea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Dobrogei de Sud.
- România a fost membru fondator al Tratatului de la Varșovia.
- România are o poziție unică între statele membre ale Tratatului de la Varșovia în timpul „războiului rece.”
- După 1989, România izbutește să devină membră a NATO (2004) și a Uniunii Europene (2007).

Voci ale diplomației românești:

- Dimitrie Cantemir: s-a aliat cu Imperiul Rus pentru a obține independența Moldovei;
- Costache Negri, Vasile Alecsandri: l-au ajutat pe Alexandru Ioan Cuza în efortul de recunoaștere a unirii Moldovei cu Țara Românească;
- Take Ionescu: a participat la eforturile diplomatice pentru recunoașterea internațională a Marii Uniri și a inițiat Mica Înțelegeră;
- Nicolae Titulescu: a activat pentru apărarea integrității teritoriale a României în perioada interbelică ; unul din marii diplomați ai secolului al XX-lea;
- Grigore Gafencu: a susținut cauza României după ce aceasta a intrat în sfera de influență sovietică; promotor al ideii europene.

Temă:

În grupe de 4–5 elevi, realizați un proiect privind politica externă a României în perioada 1859–2007, sub forma unui poster.

Biserica și școala în evul mediu și la începuturile modernității

- În 1359 în Țara Românească s-a constituit prima Mitropolie Ortodoxă cu sediul la Argeș.
- În 1370 în Țara Românească s-a constituit a doua Mitropolie Ortodoxă cu sediul la Severin.
- În 1386 s-a constituit în Moldova prima Mitropolie Ortodoxă cu sediul la Suceava.
- Mitropoliții celor două țări aveau aceeași situație în stat pe care o avea Patriarhul în raport cu basileul bizantin.
- Mitropolitul era al doilea demnitar al țării și era considerat ca primul sfetnic al domnitorului.
- Biserica a avut un rol important în viața culturală a Țărilor Române:
  - aici au fost tipărite primele cărți religioase și laice;
  - aici au fost tipărite primele lucrări istorice numite letopisețe;
  - au fost instalate primele tipografii.
- În Evul Mediu, școala a funcționat pe lângă biserici și mănăstiri.
- În Transilvania au existat episcopii ortodoxe românești în secolele IX–XI.
- În Transilvania în 1366 regele maghiar Ludovic I a scos confesiunea ortodoxă în afara legii, recunoscând o singură confesiune, catolicismul.
- În Transilvania, prin Diplomele Leopoldine din 1699 și 1701, s-a realizat unirea religioasă a unei părți a românilor cu Roma.

Protectorat religios și identitate culturală în Europa și spațiul românesc. Statul, Biserica și Diaspora

- Biserica Ortodoxă a fost și este un factor esențial în menținerea solidarității și în construcția identității culturale a membrilor comunității ortodoxe.
- În Evul Mediu principii români au sprijinit așezămintele bisericești sud-dunărene mai ales după căderea statului bulgar și sârb sub stăpânirea otomană.
- Ei au oferit un sprijin material și moral așezămintelor bisericești din Răsărit și de la Muntele Athos.
- Sprijinul lor a contribuit la dezvoltarea culturii și a artei ortodoxe, la supraviețuirea ortodoxiei sub dominație otomană.
- Raporturile dintre Biserică și stat au evoluat diferit în funcție de regimurile politice:
  - În Evul Mediu a evoluat după modelul bizantin;
  - Reformele lui Cuza au diminuat rolul Bisericii în viața economică a țării;
  - Constituția din 1866 a afirmat autocefalia Bisericii Române, confirmată în 1885;
  - La 25 februarie 1925 – legea prin care Mitropolia este ridicată la rang de Patriarhie;
  - 4 mai 1925 – Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe pe întreg teritoriul național;
  - 1948 – Legea cultelor prin care Biserica este subordonată statului.

Temă:

Realizați un eseu despre libertatea de conștiință și toleranță religioasă în România, încercând să răspundeți la următoarele cerințe:

Definiți drepturile naturale și drepturile cetățenești.

Ce este toleranța? Dați un exemplu de toleranță religioasă cunoscut de voi.

Argumentați dacă există sau nu o legătură între responsabilitate și toleranță religioasă.

CUPRINS

Capitolul I Popoare și spații istorice

1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor	4
2. Călători români acasă și în lume	14
3. Descoperitori de noi spații și culturi între secolele XV–XIX	25
4. *Studiu de caz: Călători străini despre civilizația din spațiul românesc în Evul Mediu și la începuturile modernității.....	37
5. *Studiu de caz: Gh. I. Brătianu despre Marea Neagră	46
Evaluare.....	49

Capitolul II Oamenii, societatea și lumea ideilor

1. Sate din Europa și din spațiul românesc.....	50
2. Târguri și orașe din Europa și din spațiul românesc.....	57
3. Viziuni asupra modernizării în secolele XIX–XX: curente și politici culturale, identități naționale și identitate europeană	68
4. Politicile culturale și românii din afara granițelor	80
5. Diversitate etnică, confesională și soluțiile politice în Europa modernă. Minorități naționale în România secolului XX	90
6. Secolul XX între democrație și totalitarism. Ideologie și practici politice în România și Europa.....	100
7. *Studiu de caz: Construcția democrației și ideologia totalitară în România. Oameni, fapte și idei	110
8. Constituțiile României	121
9. *Studiu de caz: Instituții și drepturi cetățenești	130
Evaluare.....	141

Capitolul III Statul și politica

1. Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (sec. IX–XVIII).....	142
2. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII–XX).....	153
3. *Studiu de caz: De la „partida națională” la sistemul politic pluripartidist în România secolelor XIX–XX.....	165

4. România postbelică. Stalinism, național-comu- nism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste	176
5. Redefinirea rolurilor statului de la Primul Război Mondial până la planul Schuman. Situația României	187
Evaluare.....	194

Capitolul IV. Relațiile internaționale

1. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu	195
2. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu. De la întemeierea statelor medievale la Ștefan cel Mare	201
3. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu. De la Neagoe Basarab la Mihai Viteazul	212
4. Spațiul românesc între diplomație și conflict. De la Mihai Viteazul la începutul epocii moderne	222
5. România și concertul european: de la „criza orientală” la războaiele balcanice.....	228
6. Diplomația românească în timpul Primului Război Mondial	233
7. România în relațiile internaționale în perioada interbelică	239
8. România în relațiile internaționale: de la cel de-al Doilea Război Mondial până la formarea marilor alianțe ale secolului al XX-lea.....	245
11. *Studiu de caz: Voci ale diplomației românești. De la Dimitrie Cantemir la Grigore Gafencu	269
9. România în perioada războiului rece.....	251
10. *Studiu de caz: Diplomația românească între Tratatul de la Varșovia și Uniunea Europeană	262
Evaluare.....	194

Capitolul V. Religia și viața religioasă

1. Biserica și școala în Evul Mediu și la începuturile modernității. Construcție ecleziastică și implicare laică	278
2. Protectorat religios și identitate culturală în Europa și spațiul românesc. Statul, Biserica și Diaspora.....	286
3. *Studiu de caz: Toleranță religioasă în România secolului al XX-lea	292
Evaluare.....	295
Recapitulare.....	296

